

T.C

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANA BİLİM DALI

İKTİSAT BİLİM DALI

**TÜRK TARIM KOOPERATİF MODELİ:
MEVZUAT, TEŞKİLAT VE FİNANSMAN**

Hilal PAKSOY

DOKTORA TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Mehmet ALAGÖZ

Konya-2023

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim süresince kendine özgü çalışma prensibiyle merakımı, hayretimi ve gayretimi ihya eden, yorulduğumda elimden tutan, düştüğümde kaldıran, desteğini her daim yanımda hissettiğim, hakkını asla ödeyemeyeceğim muhterem danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Alagöz’e teşekkürlerimi arz ediyorum. Bu süreçte desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Mehmet Okan Taşar ve Prof. Dr. Zeki Bayramoğlu hocalarıma, kıymetli dualarıyla hep yanımda olan anneme ve babama, hayattaki en büyük şansım olan kardeşlerime ve yaşam sevincim kızım Afife Şeyda Paksoy’a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı	Hilal PAKSOY
Numarası	194126002001
Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat
Programı	Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet ALAGÖZ
Tezin Adı	Türk Tarım Kooperatif Modeli: Mevzuat, Teşkilat ve Finansman

ÖZET

Küreselleşen yeni dünya düzeni içinde kooperatifler, hayatı daha yaşanılır kılmaya hedefine yönelik olarak toplumsal fayda ve gönüllülük esasına göre faaliyet gösteren, değer odaklı yapısı ile kamu ve özel sektör yanında üçüncü bir sektör olarak yerini almıştır. Gelişmiş ülkeler kooperatifçilik konusunda uzun bir deneyim sürecinden sonra sosyal ve kültürel yapısına uygun demokratik bağımsız örgütler kurmayı başarmışlardır. Bu çalışmada amaç Türk Tarım Kooperatif Sisteminin sorunlarını tespit etmek ve çözüm önerisi eşliğinde örnek bir tarım deseni sunmaktır. Bu bağlamda Konya ili ve 31 ilçesinde 800 tarımsal kooperatif üyesine 88 ifadede oluşan bir anket yapılmıştır. Anket çalışması sonucunda Türk Tarım Kooperatif sisteminin mevzuat, teşkilatlanma ve finansman başlıkları altında toplanan birçok sorunu olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle Türk Tarım Örgütlenme Deseninde teşkilatlanma sürecinin daha etkin çalışabilmesi ve tarım sektöründe yaşanan tıkanıklığın ortadan kaldırılabilmesi için bir model önerisinde bulunulmuştur ki çalışmayı farklı kılan yönü de budur. Çalışma sadece tarım kooperatif sisteminin sorunları ve çözüm önerilerinin değil aynı zamanda Türkiye ve Dünyadaki tarım kooperatif organizasyon yapıları, uygulama örnekleri ve saha

araştırmasının yer aldığı bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır. Bu çalışmanın literatüre yapacağı en büyük katkı ise bir yandan Türkiye ve seçilmiş Dünya lkelerime ait tarımsal kooperatifçilik mevzuat, organizasyon şemaları ve örnek uygulamalarına ait bilgilerin kolaylıkla ulaşılabileceği bir veri setini sunmuş olması diğer yandan da ülkemizdeki sorunların çözümü için bir adım niteliği taşıyacak olan yeni bir Türk Tarım Kooperatif Deseni önerisinin tartışmaya açılmasıdır.

Anahtar kelimeler: Tarımsal Kooperatifçilik, Mevzuat, Teşkilatlanma, Finansman

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hilal PAKSOY	
	Numarası	194126002001	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat	
	Programı	Yüksek Lisans ☐	Doktora ☒
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet ALAGÖZ	
	Tezin Adı	Turkish Agricultural Cooperative Model: Legislation, Organization and Financing	

ABSTRACT

In the globalizing new world order, cooperatives have taken their place as a third sector alongside the public and private sectors with their value-oriented structure, operating on the basis of social benefit and volunteerism, with the aim of making life more livable. Developed countries, after a long period of experience in cooperatives, have managed to establish democratic, independent organizations in accordance with their social and cultural structure. The aim of this study is to identify the problems of the Turkish Agricultural Cooperative System and to present an exemplary agricultural pattern along with a solution proposal. In this context, a survey consisting of 88 statements was conducted to 800 agricultural cooperative members in Konya province and 31 districts. As a result of the survey, it was determined that the Turkish Agricultural Cooperative system has many problems under the headings of legislation, organization and financing. Based on the findings obtained, a model proposal has been made in the Turkish Agricultural Organization Pattern to enable the organizational process to work more effectively and to eliminate the congestion experienced in the agricultural sector, and this is what makes the study different. The study is a reference source that includes not only the problems and solution suggestions of

the agricultural cooperative system, but also agricultural cooperative organizational structures in Turkey and the world, application examples and field research. The biggest contribution of this study to the literature is that, on the one hand, it presents a data set in which information on agricultural cooperative legislation, organization charts and sample practices of Turkey and selected countries in the world can be easily accessed, and on the other hand, it presents a new Turkish Agricultural Research Institute that will be a step towards the solution of the problems in our country. The Cooperative Pattern proposal is opened to discussion.

Key words: Agricultural Cooperatives, Legislation, Organization, Financing.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	İ
ÖZET	İİ
ABSTRACT	İV
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR LİSTESİ	X
TABLOLAR LİSTESİ	XIV
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XXVIII
GRAFİKLER LİSTESİ	XXX
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM.....	4
TARIMSAL ARZ PİYASASININ GENEL DURUMU.....	4
1.1.TARIMSAL ARZ PİYASASININ YAPISI VE SORUNLARI	6
1.1.1.Tarımsal Arz Piyasasının Yapısı.....	6
1.1.1.1.Azalan Verimler Kanunu.....	6
1.1.1.2.Tarımda Tam Rekabet-Oligopol Piyasa ve Maliyet.....	7
1.1.1.3.Mevsimsel Üretim, Fiyat Değişiklikleri ve King Kanunu	8
1.1.1.4.Konjonktürel Dalgalanmalar, Düşük Arz Esnekliği ve Örümcek (Cobweb) Ağı Teoremi	9
1.1.1.5.Singer Prebisch Tezi ve Dış Ticaret	10
1.1.2.Türk Tarımsal Arz Piyasasının Sorunları.....	11
1.1.2.1. Örgütlenme Yapısı ve Örgütlenme Türleri	11
1.1.2.2.Tarım Sektöründe Finansman Sorunu	12
1.1.2.3.Tarım Sektöründe Eğitim Sorunu.....	15
1.1.2.4.Arazi Sahipliği, Miras Hukuku ve Toplulaştırma	16
1.1.2.5.Tarım Sektöründe Pazarlama	17
1.2.TARIMSAL ARZ PİYASASININ SORUNLARINA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	19
1.3.TARIMDA ÖRGÜTLENMENİN ÖNEMİ	23
1.3.1.Örgüt Kültürü.....	24
1.3.2.Örgütlenmenin Gerekliliği ve Kooperatif Örgütlenmesinin Faydaları	26
1.4.BİR ÖRGÜTLENME ÇEŞİDİ OLARAK KOOPERATİFÇİLİĞİN DOĞUŞU	28
1.4.1.Kooperatifçilik Kavramı	28
1.4.2.Kooperatifçilik İlkeleri.....	29
1.4.3.Kooperatif Çeşitleri.....	32
1.4.4.Kooperatifçiliğin Düşünsel Arka Planı	34
1.5.EKONOMİK SİSTEMLERİN KOOPERATİFÇİLİĞE BAKIŞI.....	42

1.5.1.Kapitalist Sisteminin Kooperatifçiliğe Bakışı.....	43
1.5.2.Sosyalist Sistemin Kooperatifçiliğe Bakışı.....	45
1.5.3.Komünizmin Kooperatifçiliğe Bakışı	46
1.5.4.Karma Sistemin Kooperatifçiliğe Bakışı	47
1.6.TÜRK TARIMINDA ÖRGÜTLENME DESENİ	48
1.6.1.Kamu Örgütlenmesi	50
1.6.2.Üretici Örgütlenmesi.....	50
1.6.2.1.Mesleki Amaçlı Kuruluşlar	50
1.6.2.2.Ekonomik Amaçlı Kuruluşlar	52
1.6.2.3.Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Üst Örgütlenme	61
1.6.2.4.Tarımsal Üretici Örgütlerinin Mevzuatlarının Karşılaştırılması	65
1.7.TÜRKİYE’DE TARIMSAL FİNANSMAN	69
1.7.1.Finansman Kavramı ve Finansal Sistem.....	70
1.7.2.Tarımda Finansman İhtiyacı	72
1.7.3.Finansman Türleri	74
1.7.3.1. İç Finansman	74
1.7.3.2.Dış Finansman.....	75
1.8.TARIMSAL FİNANSMANDA ALTERNATİF MODELLER.....	81
2.BÖLÜM.....	84
TÜRK TARIM KOOPERATİF SİSTEMİNİN MEVCUT YAPISI VE TARIM KOOPERATİFÇİLİĞİNDE DÜNYA ÖRNEKLERİ	84
2.1.TÜRK TARIM KOOPERATİF SİSTEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	85
2.1.1.Türk Tarım Kooperatif Sisteminin Mevcut Yapısı	85
2.1.1.1.Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin Mevcut Yapısı.....	86
2.1.1.2.Kooperatif Benzeri Örgütlerin Mevcut Yapısı.....	91
2.1.1.3.Tarımsal Kooperatiflere Ait Literatür Taraması	93
2.1.2.Konya’daki Tarımsal Kooperatiflerin Mevcut Yapısı	100
2.2.DÜNYA ÜLKELERİNDE TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİK	108
2.2.1.Avrupa Kooperatifleri (SCE) ve Avrupa Birliği’nde Tarımsal Örgütlenmenin Genel Görünümü	108
2.3.DÜNYA ÜLKELERİNİN KOOPERATİF ORGANİZASYON YAPILARI.....	112
2.3.1.Almanya Tarım Kooperatifleri Organizasyon Yapısı	112
2.3.2.Hollanda Tarım Kooperatifleri Organizasyon Yapısı	115
2.3.3.Fransa Tarım Kooperatifleri Organizasyon Yapısı	119
2.3.4.İtalya Tarım Kooperatifleri Organizasyon Yapısı	124
2.3.5.Rusya Tarım Kooperatifleri Organizasyon Yapısı.....	129
2.3.6.İsrail Tarım Kooperatifleri Organizasyon Yapısı	132
2.4.TARIM KOOPERATİFÇİLİĞİNDE DÜNYA ÖRNEKLERİ.....	144
2.4.1.Hollanda İyi Kooperatifçilik Örneği	145
2.4.1.1.“Nautilus” Organik Tarım Kooperatifi.....	145

2.4.2.İngiltere İyi Kooperatifçilik Örneği	146
2.4.3.1.“Suma Wholefoods Kooperatifi”	147
2.4.2.2.“Unicorn Grocery Gıda Kooperatifi”	148
2.4.2.3.“Shared Interest Finansman Kooperatifi”	150
2.4.3.İtalya İyi Kooperatifçilik Örneği.....	151
2.4.3.1.“Jemma Kooperatifi”	152
2.4.4.Almanya İyi Kooperatifçilik Örneği	153
2.4.4.1.“Landgard Pazarlama Kooperatifi”	153
2.4.4.2.“Grafschaft Hoya Süt Kooperatifi”	157
2.4.4.3.“Raiffeissenbank Lorup Kooperatif Bankası”	157
2.4.4.4.“Reichenau Sebze Kooperatifi”	159
2.4.5.Rusya İyi Kooperatifçilik Örneği.....	160
2.4.5.1.“Kaliningrad Kooperatifi”	161
2.4.6.Fransa İyi Kooperatifçilik Örneği	161
2.4.6.1.“Fransa Kredi Kooperatifi”	162
2.4.7.Moğolistan İyi Kooperatifçilik Örneği	162
2.4.7.1.“Buyan-Undral Tarımsal Kalkınma Kooperatifi”	163
2.4.8.Japonya İyi Kooperatifçilik Örneği.....	163
2.4.8.1.“Tarım Kooperatifleri Üst Birlikleri Ulusal Federasyonu (Zen- NOH)”	165
2.4.9.Meksika İyi Kooperatifçilik Örneği.....	168
2.4.9.1.“Miel Mexicana Volcan Popocatepetl Kooperatifi”	169
2.4.10.Fas İyi Kooperatifçilik Örneği	169
2.4.10.1.“Argan Ağacı Kooperatifi”	170
2.4.11.Güney Kore İyi Kooperatifçilik Örneği	171
2.4.11.1.Ulusal Tarım Kooperatif Federasyonunu (NACF).....	171
2.4.12.Türkiye İyi Kooperatifçilik Örneği	172
2.4.12.1.“Tire Süt Kooperatifi”	174
2.4.12.2.“Pankobirlik”	176
2.4.12.3.“Trakya Birlik”	181
2.4.12.4.“Or-Koop” Merkez Birliği	183
3.BÖLÜM.....	189
KONYA ÖLÇEĞİNDE BİR SAHA ÇALIŞMASI.....	189
3.1.ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ	189
3.1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi	189
3.1.2.Araştırmanın Hedef ve Kısıtları	190
3.1.3.Araştırmanın Evreni ve Araştırma Yöntemi	191
3.1.4.Araştırma Soruları.....	191
3.2.ARAŞTIRMA SONUÇLARI	193
3.2.1.Demografik Görünüm	193

3.2.2 Geçerlilik Analizi Sonuçları.....	194
3.2.3 Tanımlayıcı İstatistikler	195
3.2.4 Hipotez Testleri.....	200
3.3.ANKET SONUÇLARININ ANALİZ EDİLMESİ	309
3.3.1.Demografik Yapıya İlişkin İfadelerin Analizi	309
3.3.2.Mevzuata Yönelik İfadelerin Analizi.....	311
3.3.3. Teşkilatlanmaya Yönelik İfadelerin Analizi	313
3.3.4. Finansmana Yönelik İfadelerin Analizi	320
3.3.5 Eğitime Yönelik İfadelerin Analizi.....	322
3.4. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖRGÜTLENME DESENİ ÖNERİSİ	325
SONUÇ.....	357
KAYNAKÇA	360
EK-1.....	374

KISALTMALAR LİSTESİ

AGCI: İtalyan Kooperatifleri Genel Birliği

A.G.İ.C.A: Tarım Kooperatifleri Ulusal Örgütü

ANTBİRLİK: Antalya Pamuk ve Narenciye Tarım Satış Kooperatifleri Birliği

ARO: Agriculture Research Organisation

CAP: Ortak Tarım Politikasının

CEJA: Conseil Européennes Jeunes Agriculteurs/ European Council of Young Farmers

CFCA: Fransız Tarım Kooperatifleri Konfederasyonu

CNMCCA: Tarımsal Yardımlaşma Kooperatifçilik ve Kredi Ulusal Konfederasyonu

COGECA: General Confederation of Agricultural Co-operatives in the European Union

COPA: Committee of Agricultural Organisations in the European Union

CONFCOOPERATIVE: İtalyan Kooperatifler Konfederasyonu

CONSORZIO EMILIONO ROMAGNOLO PRODUTTORI LATE: İtalya Süt Ürünleri Kooperatifi Üst Kuruluşu

CONSERVE ITALIA: İtalya Sebze ve Meyve Kooperatifinin Üst Kuruluşu

ÇAY KOOP: Çay Kooperatifleri Merkez Birliği

DSİ: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü

DGD: Doğrudan Gelir Desteği

FDIMA: Fransız kooperatifleri Tarımsal Yardımlaşma Ulusal Federasyonu

FEDERCONSORZI: İtalya Tarımsal Kooperatifler Ulusal Konfederasyonu

FNCA: Tarımsal Kredi Ulusal Federasyonu

FİSKOBİRLİK : Giresun Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYH: Gayri Safi Yurt içi Hasıla

GÜLBİRLİK : Isparta Gül ve Gülyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği

HAYKOOP: Hayvancılık Kooperatifleri

ICA: Uluslararası Tarım Kooperatifleri Birliği

ICFO: International Co-operative Fisheries Organisations

IDRC: Fas Uluslararası Kalkınma Araştırmaları Merkezi

ILO: International Labour Organization

IPARD: Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Aracı Fonları

JA: Japon Tarım Kooperatifleri

JA ZEN-NOH: Japonya Tarım Kooperatifleri Federasyonu

JCCU: Japon Tüketicileri Kooperatif Birliği

KARADENİZBİRLİK : Karadeniz Yağlı Tohumlar Tarım Satış

KKDK: Türkiye Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

KOZABİRLİK : Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

KOSGEB: Küçük ve Orta İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi

KÖY-KOOP: Köy Kalkınma Kooperatifleri Merkez Birliği

KÖY-KOOP: Köy Kalkınma Kooperatifleri Merkez Birliği

LEGA: İtalya Ulusal Kooperatif ve Yardımlaşma Birliği

LEGACOOP : İtalya Ulusal Kooperatif ve Yardımlaşma Birliği

MARMARABİRLİK: Bursa Marmara Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış
Kooperatifleri Birliği

NACF: National Agricultural Cooperative Federation

NAFTA: North American Free Trade Agreement,

NCR: Hollanda Ulusal Tarım Kooperatifleri Konseyi

ORKOOP: Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği

ÖÇD: Önder Çiftçi Dernekleri

PANKOBİRLİK: Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği

SÜR-KOOP: Su Ürünleri Kooperatifleri

SCE: Societas Cooperativa Europaea

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği

TARKOOP: Tarım Kooperatifleri

TARİŞ: İncir, Üzüm, Pamuk, Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri

TARKO : Tarım Satış Kooperatifleri Merkez Birliği

TİFTİKBİRLİK : Ankara Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği

TRAKYABİRLİK : Edirne Trakya Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği

TKKMB: Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği

T.T.K: Türk Ticaret Kanunu

TKDK: Türkiye Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

TÜRKİYE KOOP: Türkiye Milli Kooperatifler Birliği

TÜS-KOOPBİR: Türkiye Sulama Kooperatifleri

UNCI: Unione Nazionale Cooperative Italiane

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNDP: United Nations Development Programme

ÜMB: Üretici Merkez Birliğı

YB: Yetiştirici Birliğı

YMB: Yetiştirici Merkez Birliğı

ZEN-NOH: Japonya Tarım Kooperatifleri Üst Birlikleri Ulusal Federasyonu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1 Tarımsal Amaçlı Kooperatifler (1163 sayılı Tarım Kooperatifleri Kanunu Mevzuatı)	67
Tablo 1. 2 Üretici Birlikleri (5200 sayılı Üretici Birlikleri Yasası Mevzuatı)	67
Tablo 1. 3. Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri (5596 sayılı Veteriner Hiz. Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Mevzuatı)	67
Tablo 1. 4 4572 Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun Mevzuatı ...	68
Tablo 1. 5 6172 Sayılı Sulama Birlikleri Kanunu Mevzuatı	69
Tablo 1. 6 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu Mevzuatı	69
Tablo 2. 1: Tarımsal Amaçlı Birim Kooperatifler	88
Tablo 2. 2 Tarımsal Amaçlı Kooperatif Bölge Birlikleri.....	89
Tablo 2. 3: Tarımsal Amaçlı Kooperatif Merkez Birlikleri.....	90
Tablo 2. 4: Üretici Birlikleri	91
Tablo 2. 5 Üretici Merkez Birlikleri	92
Tablo 2. 6: Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri.....	92
Tablo 2. 7: Islah Amaçlı Yetiştirici Merkez Birlikleri.....	93
Tablo 2. 8: Türkiye ve Konya'daki Arazi Büyüklüğü(ha) (2021 yılı itibariyle)	100
Tablo 2. 9: Konya ve Türkiye’de Tarım Arazilerinin Ekim Durumu (ha)	101
Tablo 2. 10: Konya İli ve İlçelerindeki Toplam Kooperatif, ÜB, YB ve Toplam Üye Sayıları	101
Tablo 2. 11: Konya ve İlçelerindeki Toplam Kooperatif ve Toplam Üye Sayıları .	102
Tablo 2. 12: Konya ve İlçelerindeki Toplam Üretici Birlikleri ve Toplam Üye Sayıları	102
Tablo 2. 13: Konya ve İlçelerindeki Toplam Yetiştirici Birlikleri ve Toplam Üye Sayıları.....	102
Tablo 2. 14: Konya İlçelerine Ait Kooperatif ve Üye Sayıları.....	103
Tablo 2. 15: Konya İlçelerine Ait Kooperatif-Birlik ve Üye Sayıları	104
Tablo 3. 1: Güvenilirlik analizi sonuçları	195
Tablo 3. 2: Ankette yer alan ifadelerle verilen yanıtlara yönelik tanımlayıcı istatistikler	195
Tablo 3. 3: Bireylerin yaşına göre 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	200
Tablo 3. 4: Yaş ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun yeterli olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	201

Tablo 3. 5: Bireylerin eğitim durumuna göre 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	201
Tablo 3. 6: Eğitim durumu ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun yeterli olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	202
Tablo 3. 7: Bireylerin yaşına göre kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	202
Tablo 3. 8: Yaş ve kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	203
Tablo 3. 9: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	204
Tablo 3. 10: Eğitim durumu ve kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	204
Tablo 3. 11: Bireylerin yaşına göre yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	205
Tablo 3. 12: Yaş ve yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	206
Tablo 3. 13: Bireylerin eğitim durumuna göre yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	206
Tablo 3. 14: Eğitim ve yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	207
Tablo 3. 15: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	207
Tablo 3. 16: Eğitim ve kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	208
Tablo 3. 17: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	208
Tablo 3. 18: Tarımsal üretim alanı ve kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	209
Tablo 3. 19: Bireylerin eğitim durumuna göre her kooperatif için ayrı bir kanuni düzenleme yapılması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	210
Tablo 3. 20: Eğitim ve her kooperatif için ayrı bir kanuni düzenleme yapılması gerektiğine inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	210

Tablo 3. 21: Bireylerin yaşına göre kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	211
Tablo 3. 22: Yaş ve kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	212
Tablo 3. 23: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	212
Tablo 3. 24: Eğitim ve kooperatiflerin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	213
Tablo 3. 25: Bireylerin yaşına göre kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	213
Tablo 3. 26: Yaş ve kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	214
Tablo 3. 27: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar	214
Tablo 3. 28: Eğitim ve kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	215
Tablo 3. 29: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar	216
Tablo 3. 30: Tarımsal üretim alanı ve kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	216
Tablo 3. 31: Bireylerin yaşına göre kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır ifadesine verilen yanıtlar.....	217
Tablo 3. 32: Yaş ve kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	218
Tablo 3. 33: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır ifadesine verilen yanıtlar	218
Tablo 3. 34: Eğitim durumu ve kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	219

Tablo 3. 35: Bireylerin yaşına göre kooperatif toplantılarına katılıyorum ifadesine verilen yanıtlar	219
Tablo 3. 36: Yaş ve kooperatif toplantılarına katılıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	220
Tablo 3. 37: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif toplantılarına katılıyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	220
Tablo 3. 38: Eğitim ve kooperatif toplantılarına katılıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	221
Tablo 3. 39: Bireylerin yaşına göre kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	221
Tablo 3. 40: Yaş ve kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	222
Tablo 3. 41: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	223
Tablo 3. 42: Eğitim durumu ve kooperatifin gelişmesi için ortakların yeni fikirler üretmek yönetimle iş birliği içinde olması gerektiğine inanıyorum olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	223
Tablo 3. 43: Bireylerin yaşına göre kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar	224
Tablo 3. 44: Yaş ve kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	225
Tablo 3. 45: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	225
Tablo 3. 46: Yaş ve kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	226
Tablo 3. 47: Bireylerin yaşına göre kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar	226
Tablo 3. 48: Yaş ve kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	227

Tablo 3. 49: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	227
Tablo 3. 50: Eğitim durumu ve kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	228
Tablo 3. 51: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	229
Tablo 3. 52: Tarımsal üretim alanı ve Kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	229
Tablo 3. 53: Bireylerin yaşına göre teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	230
Tablo 3. 54: Yaş ve teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliği olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	231
Tablo 3. 55: Bireylerin eğitim durumuna göre teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliği olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	231
Tablo 3. 56: Eğitim durumu ve teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliği olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	232
Tablo 3. 57: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	232
Tablo 3. 58: Tarımsal üretim alanı ve teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliği olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	233

Tablo 3. 59: Bireylerin yaşına göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	233
Tablo 3. 60: Yaş ve bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçlarında karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	234
Tablo 3. 61: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	235
Tablo 3. 62: Eğitim durumu ve kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	235
Tablo 3. 63: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	236
Tablo 3. 64: Tarımsal üretim alanı ve kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	237
Tablo 3. 65: Bireylerin yaşına göre kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir ifadesine verilen yanıtlar.....	237
Tablo 3. 66: Yaş ve kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	238
Tablo 3. 67: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir ifadesine verilen yanıtlar.....	238
Tablo 3. 68: Eğitim durumu ve kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Test)	239
Tablo 3. 69: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	239
Tablo 3. 70: Yaş ve kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	240
Tablo 3. 71: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	240

Tablo 3. 72: Eğitim durumu ve kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	241
Tablo 3. 73: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	242
Tablo 3. 74: Tarımsal üretim alanı ve kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	243
Tablo 3. 75: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	243
Tablo 3. 76: Yıllık tarımsal kazanç ve kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	244
Tablo 3. 77: Bireylerin yaşına göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	244
Tablo 3. 78: Yaş ve devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	245
Tablo 3. 79: Bireylerin eğitim durumuna göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	245
Tablo 3. 80: Eğitim durumu ve devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	246
Tablo 3. 81: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	247
Tablo 3. 82: Tarımsal üretim alanı ve devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	247
Tablo 3. 83: Bireylerin yıllık tarımsal kazançca göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	248
Tablo 3. 84: Yıllık tarımsal kazanç ve devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum inaniyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi) .	249
Tablo 3. 85: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	249
Tablo 3. 86: Yaş ve kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	250
Tablo 3. 87: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar	250

Tablo 3. 88: Eğitim durumu ve Kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	251
Tablo 3. 89: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	251
Tablo 3. 90: Tarımsal üretim alanı ve yıllık tarımsal kazanç durumuna göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	252
Tablo 3. 91: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	253
Tablo 3. 92: Yıllık tarımsal kazanç ve kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	253
Tablo 3. 93: Bireylerin yaşına göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	254
Tablo 3. 94: Yaş ve finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	255
Tablo 3. 95: Bireylerin eğitim durumuna göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	255
Tablo 3. 96: Eğitim durumu ve finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	256
Tablo 3. 97: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	256
Tablo 3. 98: Tarımsal üretim alanı ve finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	257
Tablo 3. 99: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	257
Tablo 3. 100: Tarımsal kazanç ve finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	258
Tablo 3. 101: Bireylerin yaşına göre finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar.....	259
Tablo 3. 102: Yaş ve finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	259

Tablo 3. 103: Bireylerin eğitim durumuna göre finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	260
Tablo 3. 104: Eğitim durumu ve finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	261
Tablo 3. 105: Bireylerin tarımsal üretim alanına finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	261
Tablo 3. 106: Tarımsal üretim alanı ve finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	262
Tablo 3. 107: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	262
Tablo 3. 108: Yıllık tarımsal kazanç ve finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	263
Tablo 3. 109: Bireylerin yaşına göre desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	263
Tablo 3. 110: Yaş ve desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	264
Tablo 3. 111: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	265
Tablo 3. 112: Yıllık tarımsal kazanç ve desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	265
Tablo 3. 113: Bireylerin yaşına göre devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar	266
Tablo 3. 114: Yaş ve devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	267
Tablo 3. 115: Bireylerin eğitim durumuna göre devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar	267
Tablo 3. 116: Eğitim durumu ve devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	268
Tablo 3. 117: Bireylerin tarımsal üretim alanına devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar	268
Tablo 3. 118: Tarımsal üretim alanı ve devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	269

Tablo 3. 119: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar	269
Tablo 3. 120: Yıllık tarımsal kazanç ve devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	270
Tablo 3. 121: Bireylerin yaşına göre kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir ifadesine verilen yanıtlar.....	271
Tablo 3. 122: Yaş ve kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	271
Tablo 3. 123: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir ifadesine verilen yanıtlar	272
Tablo 3. 124: Eğitim durumu ve kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	273
Tablo 3. 125: Bireylerin yaşına göre kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesine verilen yanıtlar	273
Tablo 3. 126: Yaş ve kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	274
Tablo 3. 127: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesine verilen yanıtlar	274
Tablo 3. 128: Eğitim durumu ve kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	275
Tablo 3. 129: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesine verilen yanıtlar	275
Tablo 3. 130: Tarımsal üretim alanı ve kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	276
Tablo 3. 131: Bireylerin yaşına göre kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar ifadesine verilen yanıtlar	277
Tablo 3. 132: Yaş ve kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesine katkı sağlar ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	277
Tablo 3. 133: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar ifadesine verilen yanıtlar	278
Tablo 3. 134: Eğitim durumu ve kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesine katkı sağlar ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	279

Tablo 3. 135: Bireylerin yaşına göre kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar	279
Tablo 3. 136: Yaş ve kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	280
Tablo 3. 137: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar.....	280
Tablo 3. 138: Eğitim durumu ve kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	281
Tablo 3. 139: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar.....	281
Tablo 3. 140: Tarımsal üretim alanı ve kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	282
Tablo 3. 141: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	283
Tablo 3. 142: Yaş ve kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	283
Tablo 3. 143: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	284
Tablo 3. 144: Eğitim durumu ve kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	285
Tablo 3. 145: Bireylerin yaşına göre kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir ifadesine verilen yanıtlar	285
Tablo 3. 146: Yaş ve kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	286
Tablo 3. 147: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir ifadesine verilen yanıtlar	286
Tablo 3. 148: Eğitim durumu ve kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	287
Tablo 3. 149: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar	288

Tablo 3. 150: Yaş ve kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	288
Tablo 3. 151: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar	289
Tablo 3. 152: Eğitim durumu ve kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	290
Tablo 3. 153: Bireylerin yaşına göre devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için üye oldum ifadesine verilen yanıtlar.....	290
Tablo 3. 154: Yaş ve devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	291
Tablo 3. 155: Bireylerin eğitim durumuna göre devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar.....	291
Tablo 3. 156: Eğitim durumu ve devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	292
Tablo 3. 157: Bireylerin yaşına göre tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar	293
Tablo 3. 158: Yaş ve tarımsal faaliyetlerle ilgili işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	293
Tablo 3. 159: Bireylerin eğitim durumuna göre tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar.....	294
Tablo 3. 160: Eğitim durumu ve tarımsal faaliyetlerle ilgili işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	295
Tablo 3. 161: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar	295
Tablo 3. 162: Tarımsal üretim alanı ve tarımsal faaliyetlerle ilgili işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	296
Tablo 3. 163: Bireylerin yaşına göre kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar	296
Tablo 3. 164: Yaş ve kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	297
Tablo 3. 165: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar	297

Tablo 3. 166: Eğitim durumu ve kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	298
Tablo 3. 167: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar.....	298
Tablo 3. 168: Yaş ve kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	299
Tablo 3. 169: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar	300
Tablo 3. 170 :Eğitim durumu ve kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	300
Tablo 3. 171: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar.	301
Tablo 3. 172: Yaş ve kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	302
Tablo 3. 173: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar ..	302
Tablo 3. 174: Eğitim durumu ve kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	303
Tablo 3. 175: Bireylerin yaşına göre kooperatif için üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm ifadesine verilen yanıtlar	304
Tablo 3. 176: Yaş ve kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	304
Tablo 3. 177: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm ifadesine verilen yanıtlar	305
Tablo 3. 178: Eğitim ve kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	306
Tablo 3. 179: Bireylerin yaşına göre kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar	306

Tablo 3. 180: Yaş ve kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi).....	307
Tablo 3. 181: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar.....	307
Tablo 3. 182: Eğitim durumu ve kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)	308

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1: Türk Tarımında Örgütlenme Deseni	49
Şekil 2. 1: Avrupa Birliğinde Tarımsal Örgütlenmenin Genel Görünümü.....	110
Şekil 2. 2: Raiffeisen Kooperatifleri Organizasyon Şeması	113
Şekil 2. 3: Hollanda Tarım Kooperatifleri Organizasyon Şeması	118
Şekil 2. 4: Fransa Tarım Kooperatiflerinin Organizasyon Şeması	123
Şekil 2. 5: CONFCOOPERATIVE (İtalyan Kooperatifler Konfederasyonu) Organizasyon Şeması.....	127
Şekil 2. 6: Kooperatifler Genel Örgütü (AGCI)	127
Şekil 2. 7: LEGACOOOP (Ulusal Kooperatif ve Yardımlaşma Birliği) Organizasyon Şeması.....	128
Şekil 2. 8: Birinci Derece Tarım Kooperatifleri Organizasyon Şeması	136
Şekil 2. 9: Kibbutzların Yapısı	137
Şekil 2. 10: Moshavimlerin Yapısı	138
Şekil 2. 11: İkinci Dereceden Bir Bölgesel Kooperatifin Kontrol Yapısı	139
Şekil 2. 12: Tnuva - İdari Yapısı.....	139
Şekil 2. 13: Kibbutz Hareketinin Yapısı	140
Şekil 2. 14: Moshav Hareketinin Yapısı	141
Şekil 2. 15: Yeni Kibbutz'un Kontrol Yapısı	142
Şekil 2. 16: İkinci Dereceden Bölgesel Kooperatiflerin Yeni Kontrol Yapısı	143
Şekil 2. 17: Entegrasyon Kontrol Yapısı: Kanatlı Sektörü	143
Şekil 4. 1: Türk Tarım Kooperatif Örgütlenme Desen Önerisi	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 4. 2: Birim Kooperatif Deseni Önerisi.....	338
Şekil 4. 3: Bitkisel Ürün Üretici Kooperatifleri Bölge Birliği Desen Önerisi	339
Şekil 4. 4: Hayvansal Ürün Üretici Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi ...	339
Şekil 4. 5: Orman Ürünleri Üretici Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi	340
Şekil 4. 6: Bitkisel Ürün Tedarikçi Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi ...	340

Şekil 4. 7: Hayvansal Ürün Tedarikçi Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi	340
Şekil 4. 8: Su Ürünleri Tedarikçi Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi	341
Şekil 4. 9: Orman Ürünleri Tedarikçi Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi	341
Şekil 4. 10: Bitkisel Ürün Tarım ve Satış Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi	341
Şekil 4. 11: Hayvansal Ürün Satış ve Pazarlama Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi.....	342
Şekil 4. 12: Su Ürünleri Satış ve Pazarlama Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi.....	342
Şekil 4. 13: Orman Ürünleri Satış ve Pazarlama Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi.....	342
Şekil 4. 14: Lojistik ve Depolama Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi	343
Şekil 4. 15: Marmara Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi	343
Şekil 4. 16: Ege Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi	343
Şekil 4. 17: Akdeniz Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi	344
Şekil 4. 18: İç Anadolu Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi.....	344
Şekil 4. 19: Karadeniz Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi.....	344
Şekil 4. 20: Doğu Anadolu Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi.....	345
Şekil 4. 21: Güneydoğu Anadolu Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi	345
Şekil 4. 22: Tarım Kooperatifleri Merkez Birliği Modeli Önerisi.....	346

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3. 1 Yaşınız kaçtır?	193
Grafik 3. 2 Eğitim durumunuz nedir?	193
Grafik 3. 3 Tarımsal üretim alanınız ne kadardır? Grafik 3. 4 Yıllık tarımsal kazanç ne kadardır?.....	194
Grafik 3. 5: Bireylerin yaşına göre 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verdikleri yanıtların dağılımı	201
Grafik 3. 6: Bireylerin eğitim durumuna göre 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	202
Grafik 3. 7: Bireylerin yaşına göre Kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	203
Grafik 3. 8:Bireylerin eğitim durumuna göre Kooperatif Mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	204
Grafik 3. 9: Bireylerin yaşına göre yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	205
Grafik 3. 10: Bireylerin eğitim durumuna göre yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	207
Grafik 3. 11: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	208
Grafik 3. 12: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	209
Grafik 3. 13: Bireylerin eğitim durumuna göre her kooperatif için ayrı bir kanuni düzenleme yapılması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	210
Grafik 3. 14: Bireylerin yaşına göre kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	211
Grafik 3. 15: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	213
Grafik 3. 16: Bireylerin yaşına göre kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	214

Grafik 3. 17: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	215
Grafik 3. 18: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	216
Grafik 3. 19: Bireylerin yaşına göre kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır ifadesine verilen yanıtların dağılımı	217
Grafik 3. 20: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır ifadesine verilen yanıtların dağılımı	219
Grafik 3. 21: Bireylerin yaşına göre kooperatif toplantılarına katılıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	220
Grafik 3. 22: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif toplantılarına katılıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	221
Grafik 3. 23: Bireylerin yaşına göre kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	222
Grafik 3. 24: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	223
Grafik 3. 25: Bireylerin yaşına göre kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	224
Grafik 3. 26: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar.....	226
Grafik 3. 27: Bireylerin yaşına göre kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar	227
Grafik 3. 28: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	228
Grafik 3. 29: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	229

Grafik 3. 30: Bireylerin yaşına göre teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	230
Grafik 3. 31: Bireylerin eğitim durumuna göre teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliği olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	232
Grafik 3. 32: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	233
Grafik 3. 33: Bireylerin yaşına göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	234
Grafik 3. 34: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	235
Grafik 3. 35: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	237
Grafik 3. 36: Bireylerin yaşına göre kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir ifadesine verilen yanıtların dağılımı	238
Grafik 3. 37: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir ifadesine verilen yanıtların dağılımı	239
Grafik 3. 38: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	240
Grafik 3. 39: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	241
Grafik 3. 40: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	242
Grafik 3. 41: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	244
Grafik 3. 42: Bireylerin yaşına göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	245

Grafik 3. 43: Bireylerin eğitim durumuna göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	246
Grafik 3. 44: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	247
Grafik 3. 45: Bireylerin yıllık tarımsal kazançla göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	249
Grafik 3. 46: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı	250
Grafik 3. 47: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı..	251
Grafik 3. 48: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	252
Grafik 3. 49: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı	253
Grafik 3. 50: Bireylerin yaşına göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	254
Grafik 3. 51: Bireylerin eğitim durumuna göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	256
Grafik 3. 52: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı	257
Grafik 3. 53: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı	258
Grafik 3. 54: Bireylerin yaşına göre finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı	259
Grafik 3. 55: Bireylerin eğitim durumuna göre finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	260
Grafik 3. 56: Bireylerin tarımsal üretim alanına finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	262
Grafik 3. 57: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	263

Grafik 3. 58: Bireylerin yaşına göre desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	264
Grafik 3. 59: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı	265
Grafik 3. 60: Bireylerin yaşına göre devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	266
Grafik 3. 61: Bireylerin eğitim durumuna göre devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	268
Grafik 3. 62: Bireylerin tarımsal üretim alanına devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	269
Grafik 3. 63: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	270
Grafik 3. 64: Bireylerin yaşına göre kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir ifadesine verilen yanıtların dağılımı	271
Grafik 3. 65: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	272
Grafik 3. 66: Bireylerin yaşına göre kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	274
Grafik 3. 67: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	275
Grafik 3. 68: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	276
Grafik 3. 69: Bireylerin yaşına göre kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	277
Grafik 3. 70: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar ifadesine verilen yanıtların dağılımı	278
Grafik 3. 71: Bireylerin yaşına göre kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	280
Grafik 3. 72: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı	281
Grafik 3. 73: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı ..	282

Grafik 3. 74: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı	283
Grafik 3. 75: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	285
Grafik 3. 76: Bireylerin yaşına göre kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir ifadesine verilen yanıtların dağılımı	286
Grafik 3. 77: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	287
Grafik 3. 78: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	288
Grafik 3. 79: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı....	290
Grafik 3. 80: Bireylerin yaşına göre devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	291
Grafik 3. 81: Bireylerin eğitim durumuna göre devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	292
Grafik 3. 82: Bireylerin yaşına göre tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	293
Grafik 3. 83: Bireylerin eğitim durumuna göre tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	294
Grafik 3. 84: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	296
Grafik 3. 85: Bireylerin yaşına göre kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	297
Grafik 3. 86: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	298
Grafik 3. 87: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı	299

Grafik 3. 88: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı	300
Grafik 3. 89: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	302
Grafik 3. 90: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı	303
Grafik 3. 91: Bireylerin yaşına göre kooperatif için üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	304
Grafik 3. 92: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm ifadesine verilen yanıtların dağılımı	306
Grafik 3. 93: Bireylerin yaşına göre kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı.....	307
Grafik 3. 94: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı	308

GİRİŞ

Örgütlenme bir çözüm arayışı sürecidir. Tüm sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de örgütlenme tartışılmaz bir öneme sahiptir. Yakın tarihe kadar ülkelerin gelişmişlik düzeylerini belirleyen ana unsur sahip oldukları doğal kaynak zenginliği ile belirlenirken, günümüzde ise ekonomi konusunda izledikleri doğru stratejiler belirlemektedir. Tarımsal örgütlenme de bu doğru stratejik kararlar arasında yer almaktadır.

Tarımsal alanda üretim yapan çiftçilerin yaşamış oldukları sorunlara çözüm üretmek daha yaşanabilir bir hayat standardı yakalayabilmek bu amaçla uygulanabilir tarım politikası önerisi için lobi faaliyetleri yapacak bir güç elde edebilmek, gelişen ve değişen teknolojiyle uyumlu bir üretim faaliyeti gerçekleştirebilmek dolayısıyla tam bir kalkınma süreci için örgütlenme gerekliliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü örgütlenmenin; iş bölümünün kolaylaştırıcı gücünü kullanma, kontrol alanı, faaliyet benzerliği ve koordinasyon alanı ve maliyeti azaltma gibi temel ilkeleri başarıyı getiren ana hatlardır. Artan nüfus faktörüne karşın tarımda kaynakların kısıtlı olması gıda arzı güvenliği nedeniyle tarımın önemini her daim canlı tutarken, çözüm noktasında örgütlenmenin de gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Çünkü uluslararası ticaretin ve rekabetin arttığı, tüketim algısının değiştiği küreselleşen dünyada küçük toprak sahiplerinin değişen yeni dünya düzeninde ayakta kalabilmesi için doğru ve bilinçli bir örgütlenme son derece önemlidir. Bilinçli bir kalkınma süreci içinde tarım sektörünün sorunları tarımsal örgütlenme politikaları çerçevesinde geniş bir bakış açısı ile değerlendirilirken örneklik teşkil etmesi için Avrupa ülkelerinin birçoğunda sorunların doğru ve etkin bir örgütlenme sayesinde ortadan kaldırılabilirdiği unutulmamalıdır.

Gelişmiş ülkelerdeki kooperatiflerin başarılı olmasının temel sebebi örgütlenme süreci içinde eğitim, sosyal faaliyet ve güvenin birlikte yer almış olmasıdır. Üyelerini kooperatifler kurulmadan önce ve sonra sürekli eğitime tabi tutarak gelişimine katkıda bulunan kooperatifler sosyal faaliyetleri de ihmal etmemektedirler. Elde ettikleri başarı bulundukları bölgedeki sosyal faaliyetlere dahil olarak toplumla bütünleşmesi

ve kooperatifin toplumda kabul görmesinin hızlanmasına ve aidiyet duygusunun gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Çalışmanın amacı kooperatiflerin örgüt yapısını, tabi oldukları mevzuatları ve finansman elde etme yöntemlerini incelemek, sorunları tespit etmek ve uygulanabilir somut çözümler ortaya koymaktır. Ayrıca ülkemizde sayısal anlamda yeterli olan kooperatiflerin, nitelik olarak da verimlilik ve etkinliklerini artırarak bir taraftan ekonomiye daha yüksek yerli katma değer girişi sağlayan, diğer taraftan da özellikle tarım sektörü aleyhine bozulan gelir dağılımı dengesizliğinin düzeltilmesine yardımcı olmaktadır. O halde Türkiye'de kooperatifleşmenin başarılı olabilmesi için son dönemde kısmen hayata geçirilmeye başlanan kooperatif üyelerine yönelik eğitim faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir. Bunun için tarımın öneminin anlaşılması çiftçiliğin özendirilmesi, kooperatifleşmenin doğru ve sürdürülebilir şekilde hayata geçirilebilmesi için ilkokuldan üniversiteye kadar müfredata uygun derslerin eklenmesi gerekmektedir. Ayrıca kooperatif yöneticilerinin eğitiminin de bir zorunluluk olarak değil sistemin içinde süreklilik gösterecek şekilde kooperatifçilik sürecinin vazgeçilmez bir parçası olmalıdır. Bunun için devletin tarımsal kooperatif mevzuatı içinde eğitim faaliyetlerinin devamlılığını sağlayacak maddelerin konulması bir zorunluluktur. Kooperatifleşmede eğitim sadece kuruluş aşamasında değil kooperatiflerin sorun yaşadığı birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Tarımsal kooperatiflerin mevzuat, teşkilatlanma ve finansmandan kaynaklanan birçok sorunları bulunmaktadır. Bu sorunların birçoğu ilk tarım şurasından beri dile getirilmekle birlikte hala bu sorunlara çözüm bulunamamış olması oldukça manidardır. Tarihsel olarak bakıldığında Avrupa'daki kooperatifçiliğin temelini Türk kültüründeki imece ve ahilikten aldığı bir gerçektir. Güven ve yardımlaşma ruhunun kaybedildiği günümüz kooperatifçilik sürecinde örgütlenmenin de mevzuat karmaşaları içine sıkıştırılarak, girişimcilik ruhu nicelikle sınırlandırılarak, "biz olabilme" bilincinin ve sevincinin kaybedildiğini görmekteyiz. Bu nedenle öncelikle eğitim ile sağlam bir temel oluşturulmalı ardından da bilinçli olarak belirlenmiş kooperatif hedefleri doğrultusunda tek bir yasa ile tek bir çatı altında toplanmış olan kooperatiflerin gerek mevzuat gerek teşkilatlanma ve gerekse finansmandan kaynaklanan sorunları el birliği ile sunulan çözümler doğrultusunda ortadan kaldırılmalıdır. Bugün dünyada ekonomik ve sosyal sorunlar için uygulamaya konulan birçok yöntemin küreselleşmenin getirdiği

rekabet ortamında sonuç vermediğini görmekteyiz. Bu noktada üzerimize düşen sorumluluk, kaynağını Ahilikten alan modern tarımsal kooperatif sistemimizdeki sorunların tespit edilerek çözüm önerileri sunmak ve kooperatifçiliğin hızla revize edilerek hak ettiği yere gelmesi için elimizden geleni yapmaktır.

Bu bağlamda Türkiye’deki tarımsal kooperatif sisteminin sorunlarının Konya ili özelinde ele alındığı Türk Tarım Kooperatif Modeli: Mevzuat, Teşkilat ve Finansman başlıklı çalışmanın birinci bölümünde; tarımsal arz piyasasının sorunları ve çözüm önerileri, tarımda örgütlenmenin önemi, kooperatifçiliğin doğuşu konularına yer verilerek kooperatifçilikle ilgili temel bir zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Ardından Türk tarımının örgütlenme desenine yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde tarımsal amaçlı kooperatifler ve kooperatif benzeri örgütlenmeler temelinde Türk tarım kooperatif sisteminin değerlendirilmesi ve Dünya ülkelerindeki tarımsal kooperatifçilik organizasyon yapıları ele alınmıştır. Bu bağlamda tarım kooperatifçiliğinde dünya örneklerine de yer verilerek çalışma zenginleştirilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Konya ili özelinde yapılan saha çalışmasına ait araştırma metodolojisi ve araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. Ayrıca Konya ili özelinde 800 tarımsal kooperatif üyesiyle yüz yüze yapılan anket çalışmasından elde edilen bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca gerek literatür gerekse saha çalışması sonucu elde edilen ve birbiriyle paralellik gösteren sorunlara çözüm önerileri sunulmuş ve sonuç olarak yeni bir tarım kooperatif deseni önerisinde bulunularak çalışma tamamlanmıştır.

1.BÖLÜM

TARIMSAL ARZ PİYASASININ GENEL DURUMU

Tarihsel süreç içinde farklı şekillerde değişse de tarım sektörü insan hayatındaki vazgeçilmezliği nedeniyle her daim önemini korumuştur. Tarım sektöründe yaşanan bu dönüşümler bir taraftan sektörde istihdam edilen emeğin niteliğini artırırken diğer yandan artan tarımsal arz nedeniyle sermaye birikimi ve tasarruflar artmıştır. Dolayısıyla tasarruflar, sermaye birikimleri ve emeğin nitelikli hale gelmesi sanayi devriminin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Sanayi devrimi ile artan üretim ekonomideki tarım ağırlıklı olan yapıyı değiştirmiştir. Bu değişim tarımın istihdam içindeki payının azalması, sanayi sektörünün istihdam oranının artış olarak gözükürken tarımın gayri safi yurtiçi hasıladaki oransal değerini azaltmış sanayi üretiminin değerini artırmış dolayısıyla sanayi devrimi ile gelişmişlik olgusu ortaya çıkmıştır. Bazı ülkeler tarım sektöründe bu sermaye birikimini sağlayamadığı ve tarım sektöründe emeği nitelikli hale getiremediği için sanayideki gelişmişliği yakalayamamıştır. Gelişmiş ve geri kalmış ülkelere baktığımızda gelişmiş ülkelerin tarım sektöründen sanayi sektörüne geçiş döneminde iyi sermaye birikimi elde ettiğini, emeğin niteliğini yüksek derecede artırdığını görüyoruz. Geri kalmış ülkelerin ise muazzam şekilde tarımsal ürün üretme imkanına sahip iken bunları kullanamadıklarını, yeteri derecede sermaye birikimi elde edemediklerini, emeği nitelikli hale getiremediklerini ya da nitelikli hale getirdikleri emeği veya birikimi sanayi sektörüne doğru şekilde aktaramadığı görülmektedir. Bu durum gelişmişlik veya gelişmemişlik kavramını ön plana çıkarmıştır.

Sanayi devrimi ile tarımda istihdam edilenlerin toplam istihdama oranı ve dolayısıyla tarımın GSYH içindeki payının düşmeye başlaması “gelişmişlik” olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Böylece Merkantilist döneme kadar toprak miktarının çokluğu zenginliğin göstergesi olarak görülürken Merkantilist dönemde zenginliğin ana kaynağı altın ve gümüş gibi kıymetli madenler oluşturmaktaydı. İç ve dış ekonomik faaliyetlerde yoğun devlet müdahalesinin zorunlu görüldüğü bu dönemde değerli madenlere sahip olabilmek deniz aşırı ticaretle mümkün olabilmekteydi. Bunun içinde güçlü bir donanmaya sahip olmayı gerektiriyordu (Aydemir & Güneş, 2006).

Merkantilizm sonrası Fizyokrasi döneminde ise, gelişmişliğin yani zenginliğin ana kaynağı tekrar toprak yani tarım sektörü olarak görülmeye başlanmıştır. Çünkü Fizyokrasi okulunun temel bakış açısı topraktan elde edilen gelirin tekrar toprağa döneceği dolayısıyla tarım sektöründe emeğin nitelik kazanacağı ve sermaye birikimin artırılmasına katkı sağlayacağı üzerinde şekillenmektedir. Bu dönemde serbest ticaret anlayışının da getirdiği gelişim, sermaye birikiminin ve nitelikli emeğin sanayi sektörüne geçişini hızlandırmıştır. Klasik İktisat anlayışının hâkim olduğu dönemde ise, “her arz kendi talebini yaratır” teorisine bağlı olarak sanayi sektörünün gelişimi ve kapasite kullanım oranlarının maksimum düzeye çıkarılması dolayısıyla sağlanan üretim artışı beraberinde bilgi ve teknolojinin hızla gelişmesine yardımcı olmuştur. Bu dönemde zenginlik ya da gelişmişlik göstergesi üretim kapasitesi, fabrika sayısı ve sahip olunan bilgi düzeyi ile ölçülür hale gelmiştir. Nüfusun sürekli olarak artışı, sanayi üretiminin de sürekli artmasına yol açarken sanayideki katma değer ve arz artışı tarımdaki arz artışının önüne geçmiştir (Savaş, 2000). Çünkü sanayi üretiminin arz esnekliği yüksekken, toprağın ve verimli arazilerin sınırlı, doğa koşulları gibi nedenlerle tarımsal arz esnekliğinin düşük olması, tarım sektöründe yaratılan katma değer artış hızının yavaşlamasına neden olmuştur. Bu olumsuzlukların yanında tarımsal ürünlerin taşınması ve saklanması yaşanan sorunlar, tarımsal maliyetleri artırmıştır. Tarımsal üretim maliyetleri yükselse de ülkeler üretim ve tüketim için ihtiyaç duyduğu hammadde ve ürünleri öncelikle ulusal ekonomilerinden elde etme çabası içerisindeydi. Çünkü tarım sektörü hem insanların besin ihtiyaçlarını hem de sanayi üretimi için gerekli olan endüstriyel girdileri karşılamaktadır. Günümüzde her ne kadar tarım sektörü dediğimizde bitkisel ve hayvansal üretim esas alınıyor olsa da eskiden tarım ekonomisi değil doğal kaynak ekonomisi vardı ve tarım; toprağın üstündeki bitkisel üretim, hayvancılık, orman, toprağın altındaki madenler, çevre ve iklimi de içine alan kompleks bir yapıyı ifade etmekteydi. Zamanla dönüşüm süreci içinde tarım önemini her daim korurken doğal kaynak ekonomisi içerisinde madencilik, ormancılık gibi ayrışmalar olmuştur. Ancak tarihsel gelişim sürecine bakıldığında, gelişmiş ülkelerde sanayileşme sürecinin tarım sektöründeki gelişimin ardından oluştuğu unutulmamalıdır. O halde bir ülkede tarım sektörü ile sanayi sektörü arasındaki bağ kopuksa, organizasyon yapısı eksik ise, o ülkeler gelişmemiş olan

ülkelerdir. Bu nedenledir ki tarım sektörü, ekonominin lokomotifi olarak önemini her daim devam ettirmektedir.

Tarım sektörünün ekonomi içindeki yeri vazgeçilmez olmakla beraber tarımsal arz piyasasının yapısal özelliklerine bakıldığında ekonomiye kendisinden beklenen katkıyı verme konusunda birtakım sorunlarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bu sorunları doğru şekilde tespit eden ve çözümler üreten ülkelerin beklenen sermaye birikimini ve nitelikli emeği elde edip sanayi sektörüne doğru şekilde aktararak geliştiği, bazılarının ise bunu sağlayamadığından dolayı gelişmemiş ülke konumunda kaldığı görülmektedir. Tarımsal üretim çoğunlukla doğal şartların etkisinde ve biyolojik sınırlar içerisinde gerçekleştirilmesinden dolayı tarımsal arz piyasasının yapısal özelliklerinin bilinmesi tarım sektöründe hedeflerin belirlenmesi, sorunların tespit edilmesi ve çözüm için gerekli politikaların ortaya konulmasında önem arz etmektedir.

1.1.Tarımsal Arz Piyasasının Yapısı ve Sorunları

Bu bölümde tarımsal arz piyasasının mevcut yapısı ve tarım sektörünün örgütlenmesindeki sorunlar ele alınmıştır.

1.1.1.Tarımsal Arz Piyasasının Yapısı

Tarımsal arz piyasasının yapısı:

- Azalan verimler kanunu
- Tarımda tam rekabet-oligopol piyasa ve maliyet
- Mevsimse üretim, fiyat değişiklikleri ve King Kanunu
- Konjonktürel dalgalanmalar, düşük arz esnekliği ve Örümcek (Cobweb) Ağı Teoremi
- Singer Prebisch Tezi ve dış ticaret başlıkları altında toplanarak incelenmiştir.

1.1.1.1.Azalan Verimler Kanunu

Tarım sektöründe üretimde kullanılan üretim faktörlerinden birisi(sermaye) sabit iken ürün miktarını artırmak için diğer üretim faktörünü(emek)bir birim artırdığımızda optimal kapasiteye ulaşılan kadar üretim artar, sonra girdiyi artırmaya devam edersek “azalan verimler kanunu” devreye girer ve verimlilik azalışı ortaya

çıkar. Başka bir ifade ile toprak sınırlı bir üretim faktörüdür. Sınırlı toprak miktarı içinde verimsiz arazilerin verimli arazilerden daha fazla olması nedeniyle artan nüfus ve sanayi üretiminin ihtiyacını karşılayabilmek adına topraktan sürekli daha fazla arz elde etmek mümkün değildir. Dolayısıyla aynı topraktan daha fazla ürün elde edebilmek için daha fazla üretim faktörünün kullanılması, üretimi artırmak için yeterli olmayacaktır. Sınırlı olan topraktan elde edilen ürünü artırarak verimliliği yükseltebilmek için ilaç, gübre ve su gibi girdilerin artırılması sonucu belli bir noktaya kadar üretim artışı sağlanırken (kıt ve sınırlı olan toprağın taşıyabileceği bir üretim faktörü kapasitesinin de bir sınırının olması nedeniyle) bu noktadan sonra hala üretim faktörü artırılmaya devam edilirse verimlilik azalacaktır. Tarımsal arz piyasasının yapısı incelenirken tarımsal ürün arzının devamlılığı yanında ürün arzının güvenliği konusu da değerlendirilmelidir. Bu sebeple, sınırlı olan toprağın en üst düzeyde verimli ve etkin kullanılma zorunluluğu bulunmaktadır. Günümüzün gelişmiş ülkeleri, zenginliklerini sahip oldukları sınırlı topraklarını verimli ve etkin kullanarak elde etmişlerdir (Ricardo, 1997)

1.1.1.2. Tarımda Tam Rekabet-Oligopol Piyasa ve Maliyet

Tarımsal üreticilerin eksik rekabetin hâkim olduğu piyasalardan girdi temin ederken, kendi ürünlerinin satışını tam rekabete yakın piyasalarda gerçekleştirmekte olmaları tarım sektörünün korunması gerekliliğini kaçınılmaz kılmaktadır. Tarımsal arz piyasasında, ürün fiyatı cari dönemdeki toplam arz tarafından belirlenmekte ve üretici maliyetlerinin rolü oldukça sınırlı kalmaktadır. Alıcı ve satıcıların herhangi bir giriş ve çıkış engeli, sınırlama ya da müdahalenin söz konusu olmadığı tam rekabet piyasalarında satılan tarımsal ürünler yanında ürünün üretiminde gerekli olan tarımsal girdiler ise oligopol(uzlaşmacı) piyasasından satın alınmaktadır. Bu durum tarımsal arz piyasasını etkileyen önemli unsurların başında gelmektedir. Ülkemizdeki en temel sorun da budur.

Tarımda üretimin girdileri elde ettiği yer eksik rekabet piyasası olmasına rağmen üretim sonucunda çıktıların satıldığı yer üreticiler açısından tam rekabete yakındır. Günümüzde tarımsal üreticiler ilaç, gübre, mazot ve elektrik gibi ana girdi kalemlerinin temininde uzlaşmacı oligopolcü bir yapı ile karşı karşıya kalmakta dolayısıyla düşük maliyetle ürünü temin edememekte ve üretim maliyetini düşürmekte

zorlanmaktadır. Girdilerin hepsi eksik rekabetteki uzlaşmacı oligopol piyasasından elde edildiği için maliyetleri yüksek buna karşın yüksek maliyetle ürettiği ürünlerin satışı esnasında ise tam rekabete yakın (monopolcü rekabet) piyasa durumu söz konusu olduğu içinde bu ürünleri yeterli kar oranı ile satışa sunamamaktadır. Bazen normal kar bazen de zararına satmak zorunda kalmaktadır. Özellikle yüksek enflasyonist baskıların olduğu ekonomilerde, sektörün elde ettiği normal kar, satın alma gücündeki kayıplardan dolayı erimekte ve tarımsal üreticiler zarar etmektedir (Ünsal, 2020). Dolayısıyla oligopol piyasalarından alınan girdilerle gerçekleşen tarımsal ürünlerin tam rekabete yakın piyasalarda satılması, yüksek katma değerli tarımsal ürün arzının sürdürülebilirliği için tehdit oluşturmakta ve ülke ekonomilerini dışa bağımlı hale getirmektedir. Bundan dolayı kamu otoritesinin korumasına, desteğine, teşvikine yani müdahalesine ihtiyaç duymaktadır.

1.1.1.3.Mevsimsel Üretim, Fiyat Değişiklikleri ve King Kanunu

Tarımda ürünlerin mevsimlere bağlı olarak bir veya birden fazla hasat edilmesi nedeniyle fiyatlarda değişimler meydana gelmektedir. Hasat zamanında arz bolluğu fiyatları düşürürken üretimde azalmayla birlikte fiyatlar yükselmektedir. Dolayısıyla tarımsal ürün fiyatlarında kendiliğinden oluşan bir garanti veya istikrar söz konusu olmamaktadır. Buna karşılık üretim sonrasında düşük maliyetle arz fazlalarını saklayabilen yani depolanması mümkün olan tarımsal ürünleri üreten üreticiler ise, kısmen de olsa doğru fiyatları yakalayabilmektedir. Her mevsim üretilmeyen ürünlerin doğru şekilde depolanması tüketim devam ettiği sürece piyasa arzının sağlanması açısından oldukça önemlidir. Ayrıca stoklama faaliyetleri ile bölgeler arasında yaşanan fiyat dalgalanmalarının azaltılması da sağlanmaya çalışılmaktadır. Örneğin buğday ve pamuk gibi ürünler yıl içinde bir defa hasat edilmekte ve hasat mevsiminde fiyatı düşük olurken mevsimi geçtikten sonra fiyatı yukarı doğru çıkmaktadır (Dinler, 2021) Mevsimi geçtikten sonra bu ürünlere olan talep, stoklardan karşılanmaktadır. Piyasanın örgütlenme türü, ürünlerin bekletilme süresi, arz ve talep esnekliği ve ulaşım imkanları, stoklamanın başarılı şekilde gerçekleştirilmesinde oldukça önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada üretilen ürünlerin doğru şekilde stoklanması yanında stoklama maliyetleri de oldukça önemlidir. Çünkü

stoklama maliyetlerinin yüksek olması fiyatlara yansıtacağı için ürünlerin piyasada alıcı bulması zorlaşmaktadır.

Görüldüğü üzere tarımsal üretimde üretim miktarının sadece girdi miktarından değil aynı zamanda iklim koşulları ve doğal şartlardan da etkilenmesi tarımsal üretim miktarını dolayısıyla maliyeti değiştirmektedir. Hava şartları kötü olduğunda (don, kuraklık veya az yağış gibi) yıllık ürün miktarı olması gereken miktarın altına düşmektedir. Tersi durumda ise toplam ürünün fazla olması talebin sabit kalması durumunda arz artışına yol açmaktadır. Depolanmayan ürünlerin ve dışa kapalı bir ekonominin varlığı durumunda arzın bu şekilde artıp azalması, arz ve talep esnekliklerinin düşük olması nedeniyle fiyat dalgalanmalarına ve çiftçilerin kazancında istikrarsızlıklara neden olmaktadır. “King Kanunu” ya da “bolluk paradoksu” olarak da adlandırılan bu durum mahsul arttıkça çiftçinin beklenti gelirinin azalacağını göstermektedir (Türkay, 2004).

1.1.1.4.Konjonktürel Dalgalanmalar, Düşük Arz Esnekliği ve Örümcek (Cobweb) Ağı Teoremi

Konjonktürel dalgalanmaların yükseliş dönemlerinde tarımsal arzın esnek olmayışı nedeniyle üretimin artırılabilmesi fiyatlarda tarım dışı sektörlerle kıyasla oldukça yüksek bir artış, düşüş dönemlerinde ise üretimin azaltılmamasından dolayı daha yüksek oranda bir düşüşle sonuçlanmaktadır. Başka bir ifade ile talepteki artış ve azalışa göre üretimin yönlendirilememesi fiyatlara aşırı düşüş ve yükseliş olarak yansımaktadır. Tarımsal üretimin mevsimsel olması nedeniyle tarımsal ürün arzının talep artışına hemen cevap verememesi (arz esnekliğinin düşük olması) nedeniyle tarımsal arz piyasasının tarımsal ürün talebinde meydana gelen farklılaşmalara yanıtı takip eden dönemde yani gecikmeli şekilde gerçekleşmektedir. Hangi ürünün üretileceği ve hangi miktarda üretileceği önceki yılın fiyatlarına göre belirlendiği için, üretim fazla olduğunda talep edilen miktardaki azalış fiyatları hızla düşürebildiği gibi tersi durumda da talepteki artış karşısında, ürünün hemen artırılabilmesi yani arzın talebe anında cevap verememesi fiyatlarda dalgalanmalara neden olmaktadır. Bu olgu literatürde “Örümcek Ağı Teoremi” olarak adlandırılmaktadır (Türkay, 2004).

Ülkemizde tarımsal ürünlerin ekim kararı ile hasat zamanı arasında fiyat farklılığı söz konusudur. Bu fiyat farklılığının gelişmiş ülkelerde olduğu gibi

koordineli olarak ortadan kaldırılması gereklidir. Devlet veya oluşturulacak olan kooperatifler üreticinin bir ürünü almaya karar verdiği zaman kabul edilen fiyatı piyasada asıl fiyat olarak belirlediği takdirde bu sorun ortadan kalkacaktır.

1.1.1.5.Singer Prebisch Tezi ve Dış Ticaret

Günümüzde Türkiye’de olduğu gibi birçok ülkede tarım halen önemini sürdürmekte ve içinde gelişmiş ülkelerinde bulunduğu birçok ülke iktisadi gelişim sürecini tarım ürünleri üretiminden elde ettiği kaynaklarla sağlamaktadır. Ancak gelişmiş ülkeler “yoğun tarım” olarak adlandırılan, tarımsal üreticiyi ve üretimi koruma altına alan stratejilerle topraktan maksimum verim elde etmekte, böylece hem tarımsal ürün üretiminde hem de ihracatında lider ülke konumunda yer almaktadır. Tarıma dayalı faaliyet gösteren gelişmemiş ülkeler ise günümüzün küreselleşen ekonomik yapısı içinde birtakım olumsuzluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu bağlamda literatürde “Singer Prebisch Tezi” olarak adlandırılan yaklaşımda ticaret hadlerinin uzun dönemde düşük gelir ve talebin fiyat esnekliğinden dolayı tarım ürünleri ihraç eden gelişmemiş ülkeler aleyhine değiştiği savunulmaktadır. Singer Prebisch tezine göre gelişmiş ülkelerde tarımsal ürüne olan talep artışının gelir seviyesindeki artışa paralel olarak aynı oranda artmaması, artışın daha yavaş olması, gelişmiş ülkelerin ihraç edilen bazı tarımsal hammaddelerin yerini yeni sanayi ürünlerinin (suni hammadde)alması, tarım ürünü ihraç eden gelişmemiş ülkelerin mallarına olan ihtiyacın azalması sonucunu doğurmaktadır. Arz yönünden bakıldığında ise teknolojik gelişmelerdeki artışın arzı artırması ve az gelişmiş ülkelerde sendikal faaliyetlerin olmaması gelişmemiş ülkelerin ihraç ettiği tarımsal ürünlerin fiyatlarının düşmesine sebep olmaktadır. Bununla birlikte ekonominin düşük bir yapısal esnekliğe sahip olması dış ticaret hadlerinin tarımsal ürün ihraç eden gelişmemiş ülkeler aleyhine dönmesine neden olmaktadır (Prebsh, 1973). Dolayısıyla sonuç olarak gelişmiş ülkelerde teknolojik gelişmeler ve örgütlenmeler sayesinde üretimde sağlanan artış, ürün fiyatlarında aşağı yönlü hareketlere neden olurken, gelişmemiş ülkelerdeki yetersizlikler ve zayıflıkların maliyetleri yükseltmesi tarım sektörü için önemli bir sorun oluşturmaktadır.

Zaman içinde teknolojik gelişmelerle birlikte gelişmemiş ülkelerin ürettikleri tarım mallarının kalitesinin artması, ulaşım giderlerinin azalması, navlundan dolayı

malların fiyatlarının düşmesi gibi nedenlerle uzun vadede dış ticaret hadlerinin gelişmemiş ülkeler aleyhine bir eğilim göstermediği eleştirisi yapılsa da sanayi ürünlerindeki çeşitlilik ve kalite standartlarındaki değişim gibi bir çok etken Singer–Prebisch tezinde savunulduğu gibi tarımsal ürün ihraç eden gelişmemiş ülkeler aleyhine bir durum oluşturmaya devam etmektedir.

1.1.2.Türk Tarımsal Arz Piyasasının Sorunları

Tarımsal arz piyasasının sorunları: Tarım sektörünün örgütlenme yapısı, tarım sektöründe finansman, tarım sektöründe eğitim, arazi sahipliği, miras hukuku ve toplulaştırma, tarım sektöründe pazarlama başlıkları altında ele alınmıştır.

1.1.2.1. Örgütlenme Yapısı ve Örgütlenme Türleri

Türkiye’de tarım sektörünün örgüt desenine bakıldığında kamu kurum ve kuruluşlarının bağlı olduğu birden çok bakanlık, ziraat odaları ve sendikalar gibi mesleki kuruluşlar ve ekonomik örgütlenme içinde yer alan tarımsal kooperatifler, üretici birlikleri gibi birçok kurum ve kuruluşun olduğu görülmektedir. Bu dağınık yapı üretici birlikleri ve tarım kooperatiflerinin sorunlarını çözmeye yönelik olarak faaliyette bulunmalarına engel olmakta ve ayrıca kendisi de ilave sorunlara neden olmaktadır. Tarım kesiminin yapısal özellikleri nedeniyle gerek üretim gerekse kredi ve pazarlama konularında kooperatifçilik şeklinde örgütlenme oldukça önemli bir ihtiyaç halini almıştır. Günümüzde bu ihtiyaca binaen kurulmuş çok sayıda kooperatif bulunmakla birlikte etkin olarak çalışmayan bu kooperatifler, kooperatifçilik ilkelerini hiçe sayarak kamu kurumu gibi faaliyet gösteren kuruluşlar şekline bürünmüştür. Ayrıca ziraat odası gibi meslek kuruluşlarının da üstüne düşen görevi yerine getirme noktasında yeterli güç ve etkinliğe sahip olmadığı ve tarım politikalarının oluşturulmasında baskı unsuru olma özelliği gösterdiği gözlenmektedir. Tarım sektörünün örgütlenme deseninde alt kurumlarıyla birlikte çok sayıda kuruluşun yer alması mesleki ve ekonomik kuruluşların görev tanımları ve yetki çerçevelerinin çizilememesine neden olmaktadır.

Tarımsal örgütlenme yapısı içinde kooperatiflerin kuruluş ve işleyişleri gibi örgütlenme faaliyetleri ile ilgili konularda 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ve 4572 sayılı Tarım Satış

Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun olarak üç farklı kanunla, örgütlenme faaliyetleri dışındaki konularda da Ticaret Hukuku, Dernekler Hukuku, İş Kanunu, Vergi Kanunu, Rekabet Hukuku, Sigortacılık Kanunu, İflas Hukuku gibi farklı kanunlara bağlı olarak faaliyette bulunmaktadırlar. Bu mevzuat karmaşıklığı ve dağınıklığı kararların zamanında ve doğru şekilde alınamaması, etkin şekilde uygulanamaması gibi sisteme ilave sorunlar getirmektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

Son olarak da tarımsal arz piyasasının yapısı incelenirken örgütlenme deseni içinde örgütlenme türleri de dikkate alınmalıdır. Tarımsal örgütlenme; hukuki çerçeve yönünden, toprak sahipliği ve firma büyüklüğü yönünden farklılık sergilemektedir. Hukuki çerçeve yönünden; tarım dışında anonim şirket ve limitet şirket gibi sermaye şirketi olarak ve büyük ölçekli bir örgütlenme söz konusu iken tarım sektöründe ferdi ya da aile tipi küçük ölçekli örgütlenmeler bulunmaktadır. Toprak sahipliği yönünden, çayır, mera kullanımında ve kooperatiflerde ortak toprak kullanımı söz konusu olsa da genelde özel mülkiyet türü bulunmaktadır. Firma büyüklüğü yönünden, kullanılan toprağın büyüklüğü, sermaye miktarı firma büyüklüğünü belirleme kriterleridir. Gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerdeki firma büyüklükleri de farklılık sergilemektedir. Gelişmemiş ülkelerdeki işletmeler ailelerin geçimini sağlamaya yönelik küçük ölçekli işletmeler şeklinde iken gelişmiş ülkelerde büyük ölçekli işletmeler vardır. Aile işletmesi şeklinde faaliyet gösteren küçük ölçekli işletmelerde aileler “yarı zamanlı” olarak yılın belli mevsimlerinde, kalan zamanda ise sanayi ve hizmet sektöründe çalışmaktadırlar (Dinler, 2021).

1.1.2.2.Tarım Sektöründe Finansman Sorunu

Tarımda ekonomik faaliyetlerin düzenli olarak devam ettirilebilmesi için üretim faaliyetinde kullanılan sermayenin yerine konulması gerekmektedir. Ülkemizin yapısal özellikleri nedeniyle desteklenmesi zorunluluk halini alan tarım sektörünün teknolojik yönden geri kalmışlığı, verimliliğinin düşük olması, orta ve uzun vadeli kredilerin yetersizliği ve kredilerin dağılımındaki dengesizlik gibi nedenden dolayı finansman sorununu daha da artırmıştır. Tarım sektörünün finansmanı için kullanılan araçlar arasında doğrudan ve dolaylı sübvansiyonlar, krediler, vergi kolaylıkları gibi mali politika araçlarını sayabiliriz. Bu araçlar arasında tarımsal üreticilerin ve

işletmelerin en çok başvurdukları finansman aracı kredilerdir. Finansmanın kaynağı açısından kredileri kurumsal krediler ve kurumsal olmayan krediler olarak sınıflandırabilmekteyiz. Her ne kadar şahıslardan alınan krediler alanın aleyhine olsa da kolay ve hızlı şekilde nakit sağlayabilmesi nedeniyle tercih konusu olmaktadır. Kurumsal finans kaynaklı krediler ise başlangıçta şartların konulmuş olması ve denetim yapılabilmesi nedeniyle daha guvenilir kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak istenilen teminatların uşetici tarafından yerine getirilememesi durumunda uşeticiyi kredi bulma konusunda daha yuşsek faiz uşdemeye mecbur kaldıkları teşkilatlanmamış piyasalarla karşı karşıya bırakmaktadır. Sınıflandırmaları farklılık gosterse de krediler tarımsal finansmanın sağlanması oldukça uşnemli bir yer tutmaktadır (Bulbul, 2006). Kuşselleyen duşyamızda koşulların değişmesi ve ihtiyaçların artmasına paralel olarak nakde erişim noktasında farklı uygulamaları guşdemimize taşımuştur. Bu uygulamalar arasında; kart kullanılarak yapılan alışverişlerde komisyon ile alışveriş kaydı oluşturulması ve komisyon miktarı indirildikten sonra kalan kısmın uşeticiye nakit olarak elden verilmesi, duşuk fiyattan avans uşdeyerek aracılardan mal karşılığında fon elde etmesini sayabiliriz.

Geliřim suşecini tamamlamış sanayi uşlkelerinde tarım sektuşuşn uř diğer sektuşlere kaynak aktarmak gibi bir misyonu bulunmazken az gelişmiş uşlkelerde, tarım sektuşuşnden diğer sektuşlere kaynak aktarılmakta ve bu uşzelliği nedeniyle sanayileşme suşecinin finansmanında uşnemli bir rol oynamaktadır. Fakat ticaret hadlerinin tarımın aleyhine olduğu duşnemlerde tarım sektuşuşnde yaratılan kaynakların tarım sektuşuş için değil de farklı sektuşlerin finansmanında kullanılması uşnemli problemlere neden olmaktadır. Tarım işletmelerinde yapılan harcama ve elde edilen gelirin zaman yuřn uşnden uyumsuzluk gostermesi nedeniyle oluşan açığın kapatılması için işletme dışından finansman kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kaynaklar sigorta şirketleri, leasing ve faktoring kuruluşları, vadeli işlem borsaları, kooperatif ve kooperatif adına kurulmuş bankalar aracılığı ile sağlanmaktadır. Uluslararası alanda ise fonlama hizmeti Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD), Birleřmiř Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleřmiř Milletler Enduřstriyel Geliřme Ořguťu (UNIDO), Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Birliđi (IDA) ve Uluslararası Finans Kurumu (IFC) gibi organizasyonlar tarafından sağlanabilmektedir (İnan, 2019).

Ülkemizde değişen pazar koşulları, teknolojik yenilikler, ürün fiyatlarındaki dalgalanmalar, risk ve belirsizliklerin yanı sıra tarım işletmelerinin de küçük ve dağınık olması nedeniyle elde edilen düşük gelirin ancak asgari geçim için kullanılması finansman için gerekli sermayenin sağlanamamasına ve bir kısır döngü içine girilmesine sebep olmaktadır. Bu kısır döngünün kırılabilmesinde uygun koşullarda sağlanacak orta ve uzun vadeli krediler önem taşımaktadır. Ancak bu noktada devlet kredilerinin yetersizliği ve üreticilerin gerekli teminatı bulma noktasında yaşanan zorluklar işletmeleri daha yüksek faiz ödemek zorunda kaldıkları teşkilatlanmamış piyasalara mecbur kılmaktadır. Dünya genelinde tarım sektörü her dönemde farklı şekillerde desteklenmektedir. Gerek gıda arz güvenliğini koruma gerek tarımsal üreticilerin gelir düzeylerini artırarak asgari yaşam standartlarının üstüne taşımak gerekse de uluslararası alanda rekabet gücüne sahip olmak amacı ile tarım sektörünü destekleme eğilimindedirler. Ülkemizde tarım sektörünü destekleme amacıyla yürütülen uygulamalar arasında taban fiyat uygulanması, doğrudan gelir desteği sağlanması, girdi tedarik hizmeti, düşük faizli kredi sağlanması, hayvancılık alanında verilen destekleme hizmetleri ve yeni ürün yetiştirilmesi için uygulamalarını sayabiliriz. Tarımsal destekleme uygulamaları içinde en önemli değişiklik 2000’li yıllarda uygulanmaya başlayan doğrudan gelir desteği uygulamasıdır. Bu uygulama 2006 yılında yürürlüğe giren Tarım Kanununda destekleme ödemelerinin ana hatlarının da belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Ancak Tarım Kanunu 21. Maddesine göre (Tarım Kanunu, 2016) bütçeden tarım sektörü için ayrılması gereken miktar gayri safi milli hasılanın %1’inden az olamayacağı belirtilmiş olsa da bugün yapılan desteklemelerde bu şartın sağlanmadığını görmekteyiz.

Tarım sektöründe kamusal destekleme çoğunlukla fiyat desteği ve girdilere verilen sübvansiyon olarak sağlanmaktadır. Fiyat desteği sağlanırken yapılan tutarsız uygulamaların bazı ürünlerde stok fazlalığına veya üretim açıklığına yol açması, sağlanacak desteğin ekonomik ve siyasi gündeme göre belirlenmesi yani net şekilde ifade edilmemesi kararsızlıkların oluşmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz sonuçların ortaya çıkmasında örgütlenme yapısının da önemli bir rolü vardır. Örneğin fiyatlarla ilgili kararlarda birden çok kurumun söz sahibi olması kararların tek elden yönetilememesi bir bütünlük oluşturulmasına engel olmaktadır.

Ülkemiz tarımının ölçek sorununu çözememiş olması, arazilerin dağınık ve küçük ölçekli olması, aile tarımının devam etmesi, katma değerin istenilen düzeye çıkarılamaması, hammadde de dışa bağımlılığın yüksek oluşu, tarım ürünlerinin ithalatta karşılaştırmalı üstünlüğü elde edememesi gibi nedenler işletmelerin sermaye birikimlerini artıramamalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda sözleşmeli tarım, gıda güvenliği, topraksız tarım gibi hayatımıza giren yeni uygulamalara paralel olarak artan sermaye ihtiyacı yeni finansal araçların geliştirilmesini de bir zorunluluk olarak karşımıza çıkarmaktadır.

1.1.2.3. Tarım Sektöründe Eğitim Sorunu

Tarım sektörünün öneminin yadsınamaz bir gerçek olduğu günümüzde ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde nüfus artış hızının yüksek olmasının yanı sıra eğitim seviyesinin düşük olması nitelikli elaman bulmakta zorluk yaşanmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda tarımla uğraşan kesimin örgün ve yaygın eğitim faaliyetleri ile nitelikli hale getirilmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde bu hizmeti Tarım Liseleri ve Ziraat Fakülteleri sağlamaktadır. Ancak bu fakültelerin alt yapı yetersizliklerinin bulunması, öğrenci sayılarının fazla olması başarıyı düşürmekte nitelikli bir eğitim sunulmasının da önüne geçmektedir. Ziraat mühendislerinin mezun olduktan sonra iş bulamadıkları algısı da bu fakültelerin tercih edilme oranını azaltmaktadır. Kent yaşamının çekiciliği bir yana kırsalda yaşam koşullarının zorluğu ve tarımsal faaliyetlerin riskleri de gençlerin tarım alanında eğitim alma isteğini olumsuz şekilde etkilemektedir. Sonuç olarak öğrencilerin bu fakülteleri bilinçli şekilde tercih etmemeleri, mezunlarının iş bulmakta yaşadıkları zorluklar bu fakültelerin cazibesini yitirmesine neden olurken öğrencilerin ziraat fakültelerine ve mesleğe olan eğilimlerini de azaltmaktadır (Karlı, Gül, & Kadakoğlu, 2018).

Hâlbuki tarım sektörü, insanın yaşamı için gerekli olan besinleri sağlaması, ekonominin hammadde girdi ihtiyacını karşılaması, yurtiçi katma değere önemli katkılar yapması gibi fonksiyonlarından dolayı insanlık var olduğu sürece önemini sürekli koruyacaktır. Dolayısıyla tarım sektörünün uzmanları olarak ziraat mühendisleri ve veteriner hekimlere duyulan ihtiyaçta her daim devam edecektir.

1.1.2.4.Arazi Sahipliği, Miras Hukuku ve Toplulaştırma

Çiftçilere toprak mülkiyeti hakkı tanıyan Medeni Kanun'un 1926 yılında kabul edilmesiyle birlikte miras yoluyla topraklar varislere geçerken küçük parçalara ayrılmaya başlanmıştır. Türkiye'de tarım arazilerinin satış ve miras ile bölünmesi sonucu oluşan bu küçük ölçekli ve birbirinden uzak araziler üretimde verimliliğin azalmasına ve tarımsal arazi yapısında bozulmalara sebep olmuştur.

Sürekli bir değişim ve gelişim içinde olduğumuz yeni dünya düzeni içinde gelişmiş ülkeler birçok alanda olduğu gibi tarım sektöründe maliyet minimizasyonu yaparak ekonomik verimliliği artırmak amacı ile ölçek ekonomilerinden yararlanmakta ve sürdürülebilir bir tarım politikası planlaması yapmaktadırlar. Bu amaçla tarım sektörünün gelişimi için birçok destek ve teşvikler vererek bir yandan tarımı özendirirken diğer yandan da sürdürülebilir bir tarım politikası planlamalarına zemin oluşturmaktadırlar. Bu amaçla yapılan uygulamalara örnek olarak tarım arazilerinin parçalanmasını önlemek amacı ile başlatmış oldukları miras toprak uygulamasında mülkiyetin tek kişide toplanması çalışması gösterilebilir. Bu uygulamada toprağı alan mirasçı diğer pay sahiplerine arazinin değerine göre maddi ödemede bulunmaktadır. Benzer bir uygulama bizim ülkemizde de yapılmış kendisine miras kalan kişiler 1 yıl içinde anlaşarak tek kişiye araziye devredecekler ya da tüm aile ortak olarak limitet şirket kurup yönetebilecekler ya da toplu şekilde 3 şahıslara satabileceklerdi. Tek kişiye devirde yaşanan sorunlarda da Sulh Mahkemeleri devreye girip ehil olan mirasçıya araziye devredebilecektir (FAO, 2021). Bu süreçte damga vergisi, harç vb masraflardan da muaf olacaklardır. Ancak bu uygulama ülkemizde arazilerin miras yoluyla parçalanmasının önüne geçememiş bireyler İcra ve İflas Kanunu ve Hukuk mahkemeleri kanunlarını kullanarak arazileri parçalamaya devam etmektedirler. Dünyada birçok ülke tarımsal yapıyı olumsuz etkileyen tarım arazilerinin parçalanmasını önleyerek sürdürülebilir tarım politikası oluşturmak için ciddi teşvikler ve önleyici tedbirler almışlardır. Devletin almış olduğu tedbirlere ilave olarak bireylerde fedakarlıkta bulunmuşlardır. Örneğin miras yoluyla devreden arazi tek kişiye verilmekte ve diğer varislere tazminat ödenmekte ya da diğer mirasçılar tazminat haklarını fedakârlık edip almamaktadırlar. Bu çabalar sonuç vermiş ve bugün İngiltere'de tarım işletmelerinin ortalama büyüklüğü 53,8, Almanya'da 45,7 ve Fransa'da ise 52,1 hektar iken ülkemizde bu büyüklük 5,9 hektardır (FAO, 2021).

Arazi mirası ve toplulaştırma uygulamalarındaki eksiklikler, uzman elemana duyulan ihtiyaç, tapu kadastro çalışmalarında yaşanan sorunlar ve ortaya çıkan yeni gelişmeler verimliliği artıracak şekilde iyileştirmelerin yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu amaçla Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine yönelik çıkarılan 3083 sayılı Tarım Reformu Kanunu ve 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ile tarım arazilerinin bölünmesini engelleyen ve koruyan yasalar çıkarılmıştır (Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu, 2005). Bu kanunlarda tarımsal arazilerin o bölge için belirlenmiş olan büyüklüklerden daha küçük parçalara bölünemeyeceği belirtilmiştir. Her ne kadar tarım arazilerinin bölünmesini engelleyen ve koruyan yasalar çıkarılmış olsa da tarım arazilerinin parçalanmasına yönelik davalarda farklı mahkemelerin farklı sonuçlara hükmetmesi nedeniyle yasal bir sorun ortaya çıkmaktadır. Art niyetli kişilerin İcra ve İflas Kanunu ve Hukuk mahkemeleri kanunlarını kullanarak muvazaalı satış ve tapunun iptal edilmesi gibi davalar yoluyla tarım arazilerini hobi bahçesi ve villa arsası gibi tarımsal amaç dışında kullanım için kanunun uygun görmediği şekilde bölünmesine neden olabilmektedirler. Böylece T.C. Mahkemeleri ve İcra Müdürlükleri de tarım arazilerinin kanunlara aykırı şekilde parçalanarak rant elde edilmesine farkında olmadan katkı sağlamış olmaktadır (Özgür, 2022). Bugün Konya ili ve ilçelerinde tarım arazileri bazı mahkemeler ve icra müdürlüklerince tarım arazileri mevzuattaki belirtilen büyüklüklerin altında bölünerek pay ve paydaş sayısı artırılmaktadır. İlgili tapu müdürlüklerinin de bu kararları onaylaması ile tarım arazileri bölünmeye ve mağduriyetler de artmaya devam etmektedir.

1.1.2.5. Tarım Sektöründe Pazarlama

Dünyada doğal kaynakların azalması, nüfusun hızla artması ve küresel iklim değişiklikleri tarımın sürdürülebilirliği konusunu daha dikkat çekici hale getirmiştir. Bu noktada tarımsal pazarlama oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Tarımsal pazarlama sadece üretilmiş ürünün satışını değil üretim, satış ve satış sonrasında devam eden süreçte gerçekleştirilen birçok işletmecilik faaliyetlerini de kapsayan oldukça geniş bir alandır. Bu süreç içinde ülkemizde tarımsal ürünlerin pazarlanması konusunda birçok farklı sorun yaşanmaktadır. Bu noktada finansal sorunlar, üreticilerin yaşının yüksek olması, teknolojik gelişmelerden yeterince faydalanamama

gibi faktörlerin yanında üreticilerin mevzuata uyum, taşıma ve depolama gibi lojistik noktasında yaşadıkları problemler, ürünlerin hasadı ve depolanmasının uygun şekilde yapılamaması gibi pazara entegrasyonu etkileyen faktörler ürün kaybına, maliyet artışına, zaman israfına ve pazar elde edilmesi konusunda sürekliliğin sağlanamamasına neden olmaktadır. Bu noktada üretici örgütlenmesinin zayıflığı da bu örgütlerin pazarlama alanında varlığını etkin şekilde gösterememesine neden olmaktadır. Ayrıca üreticiden tüketiciye ürünün ulaştırılmasını sağlayan aracılardan pazarlama imkanlarının yetersiz oluşu ve dış piyasalarla koordinasyon zayıflığı güven kaybına neden olurken sürdürülebilirlik noktasında etkin bir pazarlama ağının kurulmasına da engel olmaktadır. Bunlar dışında üretim planlamasının iç ve dış piyasaya uygun şekilde yapılamaması sonucu üretim fazlalığının ya da üretim açığının oluşması ve bunların fiyatlara yansımaları, üreticiden tüketiciye ulaşımı sağlayan aracılardan pazarlama olanaklarının yetersizliği, pazarlama alanlarındaki alt yapı eksiklikleri ve ürün pazarlanması konusunda ahlaki kuralları ifade eden “pazar etiği” konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmemesi de pazarlama konusunda yaşanan diğer sorunlardır (Dinler, 2021). Yaşanan sorunların çözümü için 5957,6769 ve 5300 sayılı yasalar gibi birçok yasa uygulamaya konulmasına rağmen mevzuata uyum konusunda yaşanan sorunlar bugün hala üretici örgütlerinin pazardaki payları, pazar işlem hacmi, e-ticaret kullanımı ve ürün kaybı gibi konuların konuşulmaya devam edilmesine neden olmaktadır. Bu sorunların tamamı ürün ve zaman israfına neden olmakta ulaşım, depolama gibi lojistik yetersizlikler pazarlama paylarını artırmaktadır.

Günümüzde tarımsal ürünlerin pazarlanması konusunda yeni trenler olarak bilinen dijital pazarlama(ürünlerin veya markaların elektronik olarak tanıtılması),topluluk destekli tarım (tüketicilerin istedikleri kalite ve fiyatta ürünleri bir aracıya ihtiyaç duymadan doğrudan olarak elde etmesini sağlayan doğrudan pazarlama yöntemi),sürdürülebilir pazarlama(gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini geliştirirken ekonomik ve sosyal kalkınmayı destekleyen faaliyetler) ve yerel gıda merkezleri (yerel ve bölgesel bazda ürünün toplanmasından pazarlanmasına kadar tüm sürecin yöneterek ürün talebinin karşılanması için çalışan organizasyon)gibi organizasyon ve oluşumların eğitim programları içine alınması pazarlama organizasyonunun etkinliği açısından oldukça önemlidir. Ayrıca sektörün pazarlamayla ilgili sorunlarının çözümünde bilişim teknolojileri olarak

adlandırdığımız elektronik ticaret, blockchain uygulamalarının işlerliği artırılmaya çalışılırken üretici örgütlerinin üreticilerin eğitilmesi noktasında sorumluluklarının artırılması da oldukça önemlidir. Unutulmamalıdır ki tarım sektörünün ana aktörleri olan üretici ve üretici birliklerinin kurumsal ve finansal alanda geliştirilmeden rekabet gücünün sağlanması ve pazarlamada yaşanan sorunların çözümlenmesi mümkün olamayacaktır.

1.2. Tarımsal Arz Piyasasının Sorunlarına Çözüm Önerileri

Mevsimsel üretim ve fiyat değişiklikleri; iklim değişiklikleri insanların kendi elleriyle değiştirebilecekleri bir durum olmaması nedeniyle bu konuda yapılabilecek şey iklim değişikliklerine bağlı olarak yansıyan fiyat değişimleri noktasında olabilmektedir. Örneğin kooperatifler bu konuda çözüm önerisi olarak sunulabilir. Şöyle ki, mevsim ve iklim koşulları nedeniyle oluşan fiyat dalgalanmalarının önlenmesi için gelişmiş ülkelerde olduğu gibi üreticiler ürünlerini her yıl kooperatife satabilirler. Böylece mahsul ister az ister çok olsun ürününü serbest piyasaya değil de kooperatife satan üretici hem kendi kazancı konusunda hem de fiyatlardaki dalgalanmaların azaltılmasında kazançlı çıkabilecektir. Tarımsal üretimde amaç sadece ürünü yüksek fiyattan satmak değil girdi sağlamadan pazarlamaya kadar tarımsal süreç içinde ürünün işlenmesini ve pazarlanmasını da kolaylaştırmak, böylece piyasada daha yüksek bir katma değere ulaşmak olmalıdır. İşte bu noktada kooperatifler çözüm önerisi olarak sunulabilmektedir. Örneğin Almanya, Hollanda gibi gelişmiş ülkelerde tarımsal üreticiler ürünlerinin tamamını kooperatiflere satarak üretici ve tüketici arasındaki yüksek karla aracılık yapan aracıları ortadan kaldırmış, fiyat artışlarını azaltmayı başarmıştır. Ülkemizde de kırsal kesimde kooperatifler etkinleştirilerek yıllık ürün bol olduğunda bir yandan ürünün doğru stoklama yöntemleri ile depolanarak bölgeler arasındaki dengesizlikler giderilebilir öte yandan da fazla olan ürün ihraç edilerek ürün piyasasının düzenlenmesi mümkün olabilir. Böylece iklim ve mevsimsel koşullarla oluşan ürün arzı ve fiyat değişimleri kontrol altına alınabilecektir (Özertan, 2020).

Tarım sektöründe hangi ürünün üretileceği ve hangi miktarda üretileceği önceki yılın fiyatlarına göre belirlendiği için, üretimin talebe uyarlanması gecikmeli olarak

gerçekleşmektedir. Bu sürecin doğurduğu fiyat dalgalanmalarına (Cobweb teoremi) da çözüm olarak kooperatifleşmeyi gösterebiliriz.

Ayrıca iklim değişikliklerine hazırlıklı olmak konusunda, tarım ve gıda sektörünün analizinde tarımda iklimsel değişikliklerini araştıracak bir enstitü kurularak bölgesel ve ürün bazında meydana gelmesi mümkün olabilecek durumların analiz edilmesi, iklim değişiklikleri sonucu karşı karşıya kalınabilecek durumlar için “uyum fonu” oluşturulması, basınçlı sulama uygulamasının hızla yaygınlaştırılması ve iklim temelli tarımsal sigorta uygulamaları da çözüm önerileri olarak dikkate alınmalıdır (TÜSİAD, 2020).

Tarımsal arz piyasasındaki sorunların en önemlilerinden birisi de finansman sorunudur. Ülkemizde verilen krediler için gösterilmesi gereken teminatın yüksek oluşu ve kooperatiflerin de sermaye azlığı nedeniyle bu kredilerden sadece tarım kredi kooperatifleri faydalanabilmektedir. Tarım ve Orman Bakanlığı’nın verdiği krediler de genellikle hayvancılıkta kullanılmakta bu nedenle tarımsal amaçlı kooperatifler kredi bulmakta zorlanmaktadır. Bu sorunun çözümü noktasında tüm kooperatifler ve üst örgütlerinin ortak olacağı anonim şirket statüsünde kurulacak bir Kooperatif Bankası düşük faizli ve uzun vadeli kredi sağlayarak yardımcı olabilecektir. Kurulacak olan Kooperatif Bankasının etkili olabilmesi için yönetiminin bağımsız olması gerekmektedir. Bunun içinde tarım kredi ve tarım satış kooperatiflerinin bağımsız hale getirilmesi zorunludur. Diğer bankalar gibi mevduat toplama fonksiyonunu yerine getirecek olan Kooperatif Bankası sadece ortakları olan kooperatif ve üst örgütlerine kredi verecektir (Kumkale & İlknur, 2010).

Finansman ve destekleme stratejisinin etkinleştirilmesinde, Kooperatif Bankacılığı dışında tarımsal kredi talebinde teminat olarak alternatif kıymetlerin kabul edilebilmesi için yasal zeminin hazırlanması, tarımsal üretici örgütlerinin krediye ulaşımında süreklilik sağlayacak bir kredi mekanizmasının oluşturulması ve tarımsal üreticilere verilecek sübvansiyon desteğinin(zaman, kapsam ve miktar olarak)en az bir takvim yılı öncesinden ilan edilmesi etkili olabilecektir (TÜSİAD, 2020).

Tarımsal arz piyasaları hızla değişim ve gelişim gösterse de mevzuatta yaşanan oryantasyon sorunlarının neden olduğu üretici örgütlerinin pazar payları, e-ticaret oranının düşüklüğü, pazarlamada aracı karları, ürün ve zaman israfı devam etmektedir. Bu sorunlar üretici örgütleri iç ve dış pazar konusunda bilgilendirilerek, e-ticaret,

blockchain ve dijital pazarlama gibi bilişim teknolojileri ve üretimin sözleşmeli olarak yürütülmesi gibi üretim imkanları geliştirilerek çözümlenebilir. Kooperatifler aracılığı ile üreticilerin tamamından ürün başına alınacak pazarlama payları ile oluşturulacak bir fon ile gübre ve tarımsal ilaç ithalatından belli oranda bir pay ayrılarak oluşturulacak ikinci bir fon yardımı ile pazarlama işlerinin (reklam giderleri, indirimli satışlardan doğan zararlar, depolama giderleri gibi) maliyeti karşılanabilir. Bu fonun kontrolü ise devlet eliyle kurulacak bir “Pazarlama Kurulu” tarafından yapılmalıdır. Üretici örgütlerinin pazarladığı ürünlerin KDV den muaf tutulması ve stopaj kesintisi yapılmaması, üretici birliklerinin ticaret yapabilmesi için gerekli düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, üretici ve tüketici arasında doğrudan aracısız satış imkanı sağlamak için “kooperatif marketi” kurulması, e-pazarlamayı geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılması, AB de olduğu gibi üretim ve pazarlama planlaması yapılarak sözleşmeli tarımın uygulanması, pazarlamada etkinlik sağlanabilmesi için yerel gıda merkezleri, gelişmiş ülkelerde örnekleri bulunan(buğday üreticilerinin Avustralya’da kullandığı Agrichain gibi) bölge dışındaki pazara ulaşmayı kolaylaştıran blockchain gibi pazarlama araçlarının uygulanmasının yaygınlaştırılması pazarlama alanında yaşanan sorunların çözümünde kullanılabilecek yöntemler olarak sayılabilir.

Tarım sektöründe özellikle de kooperatiflerde yaşanan bir diğer sorun da örgütlenme konusunda mevzuatın dağınık ve karmaşık olmasıdır. Tarımsal örgütlerin kuruluş, işleyiş ve faaliyetlerini farklı kanun ve yasalara göre düzenlenmesinin doğurduğu sorunlar bu farklı kanunların 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu altında birleştirilerek mevzuat dağınıklığından kurtarılarak giderilebilir. Türkiye’de tarım için ayrı yasaların bulunması ve bunun getirdiği karmaşa yanında kooperatifler ve üretici birlikleri adıyla benzer amaçlarla kurulmuş farklı yapılanmaların varlığı da tarımda örgütlenme konusunda birçok soruna sebep olmaktadır. Tarımda örgütlenme konusunda yaşanan sorunlar doğru ve güçlü bir üst örgütlenme ile çözülebilir. Kooperatiflerde örgütlenme hiyerarşisi içinde birim kooperatiflerin birleşerek kooperatif bölge birliklerini, kooperatif bölge birliklerinin birleşerek merkez birliklerini ve merkez birliklerinin de milli kooperatif birliğine bağlandığı bir yapı bulunmaktadır. Türkiye’de, kooperatifleşme sürecinde tamamlanamamış olmakla birlikte bir üst örgütlenme çalışmasının varlığı söz konusudur. Bu üst örgütlenme yapısı içinde önemli sorunlar bulunmaktadır. Ülkemizde tarım kooperatiflerinin üst

örgütlenmesinde oluşturulurken; faaliyet alanları aynı olan en az 7 birim tarım kooperatifi birleşerek bölge birliği oluştururken yine en az 7 bölge kooperatif birliği birleşerek Merkez birliğine bağlanmaktadır. Bu dikey örgütlenme şeması içinde kooperatifler üst birliğe bağlanırken yaşanan sorunlarının giderilmesi için öncelikle kooperatiflerin çalışma konuları değil birim kooperatiflerin devamı niteliğinde olmasına dikkat edilmeli ve buna göre bir örgütlenme modeli oluşturulmalıdır. Örneğin, bir Tarımsal Kalkınma kooperatifi hayvancılık faaliyeti yanında orman kesimi ile de uğraşıyorsa iki kooperatife de üye olmak zorunda kalmaktadır. Bu karışıklığın giderilmesi için örgütlenme, birim kooperatiflerin devamı şeklinde olmalıdır.

Tarım sektörünün mevcut sorunlarına bir çözüm olarak görülen “üretici örgütlenmesi” nin beklentilere cevap verebilmesi için doğru ve sağlam bir sistem içinde örgütlenmesi gereklidir. Bunun içinde birim kooperatiflerden üst örgütlenmeye giden bir sistem dahilinde hareket edilmesi önemlidir. Bu örgütlenme zincirini tam kurmuş yani üst örgütlenmesini tamamlamış olan ülkelerde tarımsal üreticilerin üst örgütlenmeleri sayesinde temsil yeteneği kazanabildiklerini ve tarım politikalarının belirlenmesinde söz sahibi olabildiklerini görmekteyiz. Ayrıca birim kooperatifler tek başlarına çözemedikleri sorunlarını üst örgütleri sayesinde farklı platformlara taşıyarak çözüm arayabilmektedirler. Böylece gerek ekonomik gerekse sosyal alanda söz sahibi olabilmekte ve rekabet gücü elde edebilmektedirler.

Tarım sektörü içinde yaşanan diğer önemli sorunumuz ise eğitim sorunudur. Eğitim temel kooperatifçilik ilkelerinden biridir. Tarım sektöründe çiftçinin hammadde sağlamadan pazarlamaya kadar her alanda eğitim faaliyetlerinin önemi aşıkardır. Bu nedenle eğitim alanında yaşanan eksikliklerimizin giderilmesi için gerekli çalışmaların acilen yapılması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim alanında amaç kitle iletişim araçları kullanılarak bilgilendirme yapmanın yanı sıra birlikte hareket etme yani örgüt bilinci oluşturabilmek olmalıdır. Bu yayınlar Bakanlık, örgüt birlikleri, ziraat odaları ve üniversitelerin ziraat fakülteleri tarafından yapılabilir. Bu eğitim çalışmaları için görsel yayım faaliyetleri, başarılı uygulama örneklerinin anlatıldığı organizasyonlar, yeni teknolojik yöntem ve ürünlerin tanıtımı ve özendirici projeler gibi birçok yöntem geliştirilebilir.

Tarımda eğitim faaliyetleri için istihdam edilen Ziraat Mühendisi ve Veteriner Hekimlerden, kırsalda üreticinin bilinçlendirilmesi noktasında daha aktif şekilde yararlanılmalıdır. Türkiye’de tarım sektörünün seyri doğru şekilde gözlemlenerek Ziraat Fakültelerinde güncel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde hazırlanmış bir program dahilinde verilecek eğitim ile sektörün ihtiyaç duyduğu teknik ve uzman eleman ihtiyacının karşılanması sağlanabilecektir.

1.3.Tarımda Örgütlenmenin Önemi

İnsanların bir arada yaşadıkları ve sürekli iletişim içinde bulundukları toplum düzeninde birlik ve dayanışma gibi birlikte hareket etme yanında birtakım problemlerin var olması da doğal bir süreçtir. Bu süreçte sorunlara çözüm arayışı girişimleri tarihsel tecrübelerimiz beraber hareket etme kültürü ile yolumuzu örgütlenmeye çıkarmaktadır. Üretim kaynaklarımızın sınırlı olması kıt kaynaklarla maksimum verimi alma zorunluluğu tarım sektöründe de örgütlenmeyi bir zorunluluk haline getirmiştir. Gelişen dünya ve değişen gereksinimler nedeniyle örgütlenmenin bu ihtiyaçlara cevap verebilmesi gerekmektedir. Örgütlenmenin önemi tam da bu ihtiyaçlara verdiği cevapla ortaya çıkmaktadır. Bu noktada tarım sektörünün önündeki en büyük problemler tarımsal arazilerin dağınık ve küçük parçalı olması, üreticilerin değişime açık olmaması nedeni ile yeni gelişmelere uyum sağlamada direnç göstermesi ve aşırı devler müdahalesidir. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırılması gerekliliği tarımsal üreticileri örgütlenme süreci içine sokmuştur. Bu amaçla ekonomik ve sosyal amaçlı örgütlenmeler sayesinde birtakım avantajlar getirmiştir. Ancak küreselleşen dünyada uluslararası ticarete tüketim algısı değiştiği için çiftçiye bazı kalite standartlarını sağlama yükümlülüğü ve daha koordineli bir pazarlama ve lojistik ağı kurma gibi koşulları sağlama zorunluluğu yüklenmiştir (Pakdemirli, 2019).

Türkiye’ de nüfusun önemli bir bölümünün kırsal alanda yaşıyor olması tarım alanında örgütlenmenin ne kadar önemli olduğunu ve bu nedenle örgütlenme konusunda bilinç oluşturabilmek için çiftçilerin farkındalığının artırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ülkelerin gelişim düzeyleri doğal kaynak rezervleri ile değil bilakis ekonomi konusunda izledikleri doğru stratejiyle belirlenmektedir. Tarımsal örgütlenmeyi bu stratejiler içinde ele aldığımızda örgütlenme konusunun önemi ve gerekliliği daha net olarak ortaya çıkmaktadır. Sistematize edecek olursak; gelişmişlik

ile tarım sektörü ve dolayısıyla örgütlenme düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu söylenebilir. Bu nedenle tarım sektörünün gelişim süreci incelenirken tarımsal örgütlenme politikaları da dikkatle ele alınmalıdır. Tarım arz piyasasının değiştirilemeyen yapısal sorunları nedeniyle tarım sektörünün sorunlarına daha geniş bir perspektiften bakılması gerektiğini vurgulasak da Avrupa ülkelerinin birçoğunda etkin bir örgütlenme oluşturularak çözülebildiği görülmektedir.

1.3.1.Örgüt Kültürü

İnsan eliyle oluşturulmuş, kendine özgü bir kültür oluşturan, küçük toplumsal yapıya “örgüt” adı verilir. Tarihsel süreçle birlikte toplumsal yapı içinde gelişerek oluşmuş ve örgüte mensup olanların hareketlerine yön veren bilgilerin tamamına “örgüt kültürü” denir. Bu sistem, örgütün tamamını temsil eden davranışları ifade eden sosyal bir sistemdir. Örgüt kültürü, her ne kadar soyut bir ifade olarak algılsa da normlar, inançlar, değerler şeklinde ifade edilen kavramlar ve bunları üyelerine ulaştıran dil, efsane, mitoloji, mimari gibi çeşitli unsurlar içinde daha kolay anlamını bulur. Bu unsurlardan da anlaşıldığı gibi örgüt kültürü mensuplarına uyulması gereken kuralları ve genel davranış prototipini verirken aidiyet duygusu eşliğinde etkin ve hızlı karar almayı dolayısıyla koordinasyonu kolaylaştırır. “Ben” kültürünün hâkim olduğu Kuzey Avrupa ve ABD gibi ülkeler ve “biz” kültürünün hâkim olduğu Japonya’da örgütün başarılarının temelinde yatan unsurun kuvvetli bir örgüt kültürü olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye’de toplumsal özelliklerimiz arasında yer alan girişimcilikte rekabetin zayıf olması, kadercilik, aza kanaat etme, özgüven düşüklüğü, çalışmanın angarya olarak görülmesi, geleceği planlamadaki zafiyet örgüt kültürümüze de yansımaktadır. Bu noktada örgüt kültürünün örgütün gelişimine katkı sağlaması yanında çöküşüne de neden olabileceği vurgulanmalıdır. Örgütün değişen toplumsal şartlara ayak uydurması ve sürekliliğin devam edebilmesi ancak örgüt içinde güçlü bir kültürün oluşturulabilmesi ile sağlanabilecektir. Bugün örgüt kültürü kavramı, çevreye karşı farkındalık, gelişen durumlara entegre olma, iş birliği, değer ve normlar, örf, örgüt kültürüne uyum gibi etmenlerin oluşturduğu bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Örgütlerin mensup olanlar tarafından paylaşılan kendine özgü kültürleri vardır. Örgüt kültürünün en güzel örneğini geçmişte “ahilik” sisteminde görmekteyiz. Temelinde toplumsal anlaşma ve iş birliği bulunan bu tür örgütlenmelere

olan ihtiyaç bugün de devam etmektedir. Örgütlenme kültürü içinde devletin rolü oldukça önem arz etmektedir. Devlet, örgütlenmeye çalışılan halkın gereksinimlerini tespit etmek ve güçlü bir örgüt ruhunun doğabilmesi için ihtiyaç duyulan zemini ve şartları hazırlamak amacıyla kamuoyunun nabzını tutmalıdır. Unutulmamalıdır ki örgütlenmenin sağlıklı işleyebilmesi için iyi bir bilgi sistemi gereklidir. İyi bir bilgi sistemi de iyi bir iletişim yani sistem içinde sağlıklı bir bilgi alışverişi ile mümkün olabilecektir. Örgüt kültürü, müşterek değerler ve sembolleri, yerleşmiş inançları, yazılı olmayan kuralları, süregelen alışkanlıklar ve normları anlamamızı kolaylaştıran bir kavramdır. Maddesel unsurlardan çok soyut ve birbirini tamamlayan birçok faktörden meydana gelmektedir. Bu soyut faktörler içinde en önemlisi “güven” faktörüdür (Nişancı,2012).

Örgüt kültürünün amacı taraflar arasında karşılıklı bir güven ortamı sağlamaktır. Güven, örgütü ve üyeleri bir arada tutan bir değerdir. Bu güven, tarihi süreç içinde oluşmuş olan potansiyel örgüt kültürü canlandırılarak gerçekleştirilebilir. Çünkü insanların davranışlarını ve algılarını ilişki içinde bulundukları yapı ve o yapının değerleri belirler. O halde güven algısının yeniden kuvvetlendirilebilmesi de aynı yolla gerçekleştirilebilir. Güven unsurunun kuvvetli olduğu bir örgütsel yapı başarılı bir gelişim gösterirken güven duygusunun zayıf olduğu yapılarda ise bu durum tüm iktisadi faaliyetlere yansır, verimlilik ve kararları etkiler. Otoriteye itaatin hâkim olduğu Almanya ve Japonya gibi ülkelerde sosyal güven yüksekken Çin Halk Cumhuriyeti, Tayvan gibi ülkelerde ise akrabalık dışında güven duygusu zayıf olduğu için sivil örgütlenme oldukça zayıftır (Yüksel, 2006). Güven olgusunun farklı kültürel yapılar içinde farklı şekilde değerlendirilmesi konunun önemini artırmaktadır. Ülkemizde de güven olgusu dürüstlük, özgüven, tutarlılık, yardımseverlik kavramlarıyla birlikte değerlendirilmektedir. Genelde tarımsal örgütler özelde ise kooperatifler konusunda ülkemizde oluşmuş olan güvensizlik durumunun ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu güven tarihi süreç içinde oluşmuş olan potansiyel örgüt kültürü canlandırılarak gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda yüz yüze bireysel diyaloglar artırılmalı, örgütsel faaliyetler konusunda üyeler sürekli bilgilendirilmeli, bilanço hakkında anlaşılır bilgiler verilerek üretici aydınlatılmalı güven tekrar tesis edilmeye çalışılmalıdır. Çünkü insanların davranışlarını ve algılarını ilişki içinde bulundukları yapı ve o yapının değerleri belirler. Unutulmamalıdır ki güvenden yoksun olan örgüt

kültürleri içinde menfaat çatışmalarının artması ve sonuçta örgütlenmeden sağlanmak istenen kazançların azalması kaçınılmaz olacaktır. O halde başarılı bir örgüt kültürü için aidiyet duygusunun kuvvetlendirilmesi bunun içinde güven duygusunu kuvvetlendirecek kurumların ve projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

1.3.2.Örgütlenmenin Gerekliliği ve Kooperatif Örgütlenmesinin Faydaları

Küreselleşen dünyamızda örgütlenme bir zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü tarım sektöründe üreticiler üretim aşamasından pazarlamaya kadar ihtiyaç duydukları araç gereç ve organizasyon süreçlerini tek başlarına sağlayamadıkları için piyasada etkili olamamaktadırlar. Bunun sonucu olarak da gelir düzeyleri ve yaşam standartları düşük kalmakta ve haklarını arama konusunda da yeterince etkin olamamaktadırlar. Tarım sektöründe üreticilere kaliteli bir yaşam standardı sunmak, tarımda yaşanan sorunları çözmek amacıyla tarımsal politikalar üretmek baskı gücü oluşturabilme, verimlilik ve kaliteyi artırmak için yeni teknolojik yöntemleri takip ederek tarımsal üretime taşıma dolayısıyla topyekûn bir kalkınmayı tesis edebilmek için örgütlenme gerekliği vardır.

Ülkemizde olduğu gibi parçalı ve küçük tarım arazilerine sahip ülkelerde girdilerin düşük maliyetle sağlanabilmesi ve elde edilen ürünler için uygun fiyatlardan alıcı temin edilebilmesinin en etkili yolu örgütlenmedir. Etkili bir örgütlenme sayesinde üreticilerin devletin sağlamış olduğu desteklerden faydalanabilmesi kolaylaşırken pazarda etkin bir konuma ulaşması da mümkün olabilecektir. Tarımsal örgütlenme konusunda Hollanda, Almanya, İsveç gibi gelişmiş ülkelerde başarılı şekilde yürütülen kooperatif örgütlenme şekli en önemli araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde ise çok sayıda kooperatif mevcut olmakla birlikte bunlar etkin olarak faaliyet gösterememektedirler. Bunun temel nedeni ise ülkemizdeki küçük ve dağınık işletmelerden meydana gelen tarımsal yapı ve gününbirlik izlenen tarım politikalarıdır. Bu noktada yapılması gereken üreticilerin kooperatifler aracılığı ile etkin şekilde örgütlenerek üretimden pazarlamaya kadar tüm aşamalarda dikey örgütlenmelerini tamamlamaları ve böylece pazar paylarını artırmalarıdır. (Ticaret Bakanlığı, 2013)

Bu durum birçok zorluğu da yanında getirirken tarımda örgütlenme bir zorunluluk haline gelmektedir. Böylece tarım kesiminde sağlanacak örgütlenme,

Üreticiye sesini duyurarak kamuoyu desteği ile baskı grubu oluşturabilme imkânı verirken ucuz girdi sağlama, bilgi alışverişi ile teknolojik yenilikleri takip edebilme, pazarda etkin bir konuma sahip olma, üreticilerin gelirlerini artırma gibi kazançlar da sağlayacaktır. Tarımda örgütlenmenin gerekliliğini vurguladıktan sonra buradan yola çıkarak Türkiye gibi parçalı ve küçük arazi yapısına sahip olan ülkeler için “neden kooperatif örgütlenme şekli” ya da “kooperatif örgütlenme biçiminin faydaları” sorusunun cevabını şu şekilde özetleyebiliriz

- Küçük tarım üreticilerinin menfaatlerini korumak ve bu amaçla güç birliği oluşturulmaya çalışarak rekabet imkânı sağlamak,
- Talebe uygun üretim gerçekleştirilebilmesi için üretimden pazarlamaya kadar tüm süreçte gerekli olan ucuz girdi ve yüksek teknolojinin kullanılabilmesine imkân sağlamak,
- Üreticilerin teknolojiden faydalanabilmelerini sağlamak için danışmanlık hizmetleri sunmak. Bu hizmetlere erişimi kolay ve ucuz hale getirmek,
- Kaynakların etkin şekilde kullanılması sağlanarak üretilen ürünlerin yine uygun fiyatla pazarlanması için gerekli ağı oluşturabilmek,
- Tarım kesiminin ekonomideki etkinliğini artırmak, üreticilerin gelirlerini artırarak yaşam kalitelerini yükseltmek,
- Üreticilerin ihtiyaç duydukları ve yalnız başlarına gerçekleştiremedikleri faaliyetleri iş birliği sayesinde ve düşük maliyetle gerçekleştirebilmek,
- lkelerarasında sağlanan kooperatif birlikleri ile dünya milletleriyle iş birliği yapabilmek ve bu sayede teknolojik yeniliklerin ülkeler arasında yaygınlaşmasını sağlamak,
- Ben yerine biz duygusunu kuvvetlendiren örgütlenme sayesinde egoizmden uzak barışçı bir toplumsal yapı oluşturmak,
- rn ve emeğin karşılığı alınırken aynı zamanda fiyat istikrarı sağlanmasına yardımcı olmak,
- rgtlenme bilincinin oluşmadığı toplumlarda küçük üreticiler baskı altına alınarak sömürülmektedir. Bu nedenle örgütlenme sayesinde küçük üreticilerin baskı altına alınıp sömürülmesini önlemeye çalışmak,
- Hızlı nüfus artışı ile insan ihtiyaçlarının sağlanması ve yoksulluk kavramı da önemini artırmaktadır. Toplumda belirli kesimlerin gelirden daha fazla pay

alması gelir dağılımının bozulmasına neden olurken kooperatifler sayesinde güçlerini birleştiren kırılgan zayıf kesimin gelirden daha adil bir pay alabilmesi sağlanmaya çalışılmakta,

- Kooperatifler üretimden pazarlamaya uzanan süreçte yeni tesisler kurulmasını sağlayarak işsizliğin azaltılmasında da rol oynamaktadır.

1.4.Bir Örgütlenme Çeşidi Olarak Kooperatifçiliğin Doğuşu

Bu bölümde bir örgütlenme türü olarak kooperatifçiliğin doğuşu; kooperatifçilik kavramı, kooperatifçiliğin temel ilkeleri, kooperatif çeşitleri ve kooperatifçiliğin düşünsel arka planı çerçevesinde incelenmiştir.

1.4.1.Kooperatifçilik Kavramı

Kooperatif kelimesi Latince 'de iş birliği anlamına gelen “Cooperatio” kelimesinden doğmuştur. Kooperatif, ekonomik ve sosyal gereksinimlerin giderilmesi gayesi ile aynı zorluklarla karşı karşıya olan insanların serbestçe bir araya gelerek bir işletme oluşturmaya girişimi olarak ifade edilebilir. Diğer bir tanımda ise “Kooperatif, karın ya da zararın ortadan kaldırılarak dengeli bir dağılım oluşturulması amacı altında gönüllük ilkesi ile hareket eden bireylerin oluşturduğu işletmedir” (Mülayim, 2019). Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA)’ın tanımına göre kooperatif: “Demokratik bir işletme aracılığı ile insanların değişen ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını gidermek amacıyla gönüllük esasıyla toplanmış insanların meydana getirdiği bir örgüttür.” Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) kooperatifleri: “Gönüllülük temelinde paydaşların sermayelerini birleştirerek ve riski beraber üstlenerek ekonomik menfaatlerini artırmak için bir araya geldikleri kuruluşlar” şeklinde ifade etmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2013).Diğer bazı kanunlarda kooperatif tanımları ise şu şekildedir:

6762 Sayılı Türk Ticaret Yasası'na göre: karşılıklı yardım ve kefalet ilkesi gereği üyelerinin ekonomik ve mesleki ihtiyaçlarını karşılamak gayesiyle değişir ortaklı ve değişir sermayeli şekilde kurulan bir şirkettir (Türk Ticaret Kanunu, 1956). 1163 sayılı Kooperatifler Kanuna göre: Gerek gerçek ve tüzel kişiler gerekse belediyeler, dernekler tarafından karşılıklı olarak yardımlaşma ve dayanışma şeklinde iş birliği yaparak üyelerinin ekonomik menfaatlerini korumak ve ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kurulan değişir sermayeli kuruluşlardır (Kooperatifler Kanunu, 1956).

Kooperatifçilik, değişen ekonomik ve sosyal ihtiyaç ve beklentilere bağlı olarak temel ilkelerini revize edebilen, tüm dünyada etkin şekilde uygulanabilen kabul görmüş bir örgütlenme şekli olmayı başarmıştır. Dünya üzerindeki farklı ekonomik ve sosyal yapılara uyum içinde faaliyet gösterebilen esnek özelliğe sahip olması kooperatifçilik için küresel bir tanım yapılabilmesini zorlaştırmaktadır. Bu zorluğa rağmen kooperatifçilik tanımlarının ortak noktası belli amaçlara ulaşmak için bir araç olarak kabul edilmesidir.

Yapılan farklı tanımlamalardan hareketle kooperatifi; “Belirli ekonomik ihtiyaçları tek başına giderebilecek güce sahip olmayıp ancak topluluk halinde üstesinden gelinebilecek işleri yapmak amacıyla, gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturdukları demokratik kuruluşlar” olarak tanımlayabiliriz

1.4.2.Kooperatifçilik İlkeleri

Kooperatifler iktisadi işletme olarak tanımlanmış olsalar da kâr amacı ile hareket etmedikleri için sermaye şirketlerinden ayrılırlar. Kooperatifler düşük gelir seviyesindeki insanların ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla hareket eder, iş birliği ile bireysel olarak yapılmaya güç yetirilemeyen faaliyetleri gerçekleştirmeye çalışır, asıl amacı kar sağlamak değil hizmet üretmek ve ortaklarının menfaatlerini koruyarak içinde bulundukları koşulları iyileştirmektir. Az gelişmiş ülkelerde kırsal kalkınma aracı olarak görülen kooperatiflerin kendilerine özgü ilkeleri mevcuttur. Bu ilkeler ilk olarak 1844 yılında Rochdale Öncüleri tarafından gündeme getirilmiştir. Değişen ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar doğrultusunda zaman içinde yeniden şekillenmiştir. Bugün de geçerliliği devam eden bu ilkeler şunlardır (Serinikli, 2017):

➤ Gönüllü ve Serbest Giriş İlkesi

Bu ilke bireylerin kooperatife üye olup olmama konusunda kendi iradesi ile özgürce hareket etmesini ifade etmektedir. Buradaki bağlayıcılık sadece kooperatifin faaliyet alanının içinde olması ile sınırlıdır. Örneğin sütçülük kooperatifine üye olan kişiler sadece süt üretimi ile uğraşan kişiler olmak zorundadır. Yine bu ilkeye göre kooperatife üye olacak kişiler konusunda cinsiyet, inanç, ırk, sosyal statü, siyasi görüş, zenginlik ya da fakirlik gibi kavramlar üzerinden bir ayırım yapılamaz. Kooperatife gönüllü olarak serbestçe giren birey aynı şekilde ortaklıktan özgürce çıkma hakkına da sahiptir. Buradaki bağlayıcılık ise kooperatife olan görevleri ile sınırlıdır. O halde

bu ilkenin temel vurgusunun “gönüllülük, açıklık, dini- siyasi tarafsızlık” olduğunu ifade edebiliriz.

➤ Ortakların Demokratik Denetimi İlkesi

Kooperatifler, eşit oy hakkına sahip olan üyelerden oluşan demokratik kuruluşlardır ve bu birim kooperatifler, üyeler tarafından denetlenmektedirler. Kooperatifleri diğer işletmelerden ayıran özelliği sermaye sahiplerinin sermaye paylarına bakılmaksızın tek bir oy hakkına sahip olmasıdır. Demokratik yönetim ilkesi dediğimiz bu ilke ilk kooperatiflerden günümüze kadar tüm kooperatiflerin değişmez ilkesi olarak uygulanmaya gelmiştir. Kooperatiflerin temel organları yönetim kurulu, genel kurul ve denetim kurulundan oluşmaktadır. Ortakların demokratik yönetim ilkesine göre ortaklar, kooperatif yönetim kurulu ve denetim kurulunda görev alabilirler. Bu kurullara seçilmeleri yani yönetime katılabilmeleri de adil ve eşit şekilde sahip oldukları oy sayesinde mümkün olmaktadır.

➤ Ortakların Sermayeye Katılımı İlkesi

Kooperatife ortaklık için üyelerin anaparaya katılımı bir zorunluluktur. Ortakların anaparaya katılım miktarının belirlenmesinde ekonomik güçleri ve kooperatifin olanaklarından faydalanma derecesi belirleyici olmaktadır. Ortaklar kooperatifin olanaklarından kadar çok faydalanmak istiyorlarsa anaparaya katılımı da bununla orantılı olarak artacaktır. Ancak anaparaya katılımın artması oy oranını etkilemez. Her ortak alınacak kararları etkileme noktasında eşit hakka sahiptir. Çünkü her ortağın tek bir oy hakkı bulunmaktadır.

Kooperatif gelirinin bir kısmı ortaklara dağıtılırken diğer kısmı ise yedek akçe olarak bırakılır. Yedek akçe kooperatife ait bir sermayedir, ortaklara ait değildir. Kooperatifin devamlılığı için ayrılan yedek akçe; eğitim ve AR-GE faaliyetleri gibi kooperatiflerin gelişimi için kullanılmaktadır. Kooperatiflerin amacının kar elde etmek olmadığını daha önce ifade etmiştik. Kooperatiflerin yapmış oldukları alışverişler sonucu elde ettikleri işletme fazlaları risturn şeklinde üyelere kooperatifle alışveriş oranında dağıtılmaktadır. Ayrıca kooperatifin ana sözleşmesinde belirtilmiş olması şartı ile ortağa katılım payına göre sınırlı şekilde gelir verilebilir (Ültanır, 2019).

➤ Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi

Kooperatifler kendi ortakları tarafından yönetilen ve çalışmalarını kendi öz sermayeleri ile gerçekleştiren özerk ve bağımsız kuruluşlardır. Kooperatiflerin

amaçlarını gerçekleştirebilmeleri hiçbir etki altında kalmadan özgürce hareket etmelerine bağlıdır. Bu bağlamda kooperatiflerin gerek devlet gerekse diğer kurumlarla ilişkileri her ne şart ve durumda olursa olsun özerklik ve bağımsızlıklarına zarar vermemelidir. O halde kendi kendilerine yeten kuruluşlar olarak kooperatiflerin gelişmeleri demokratik yönetim ve özerklik ilkelerini devam ettirebilmeleri ile mümkün olacağı unutulmamalıdır. Bunun devamı konusunda kooperatifler kadar hükümet de görevlidir.

➤ Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi

Eğitim öğretim ve bilgi edinme insan hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır. Eğitimli bireylerin toplum içinde yaşarken karşı karşıya kaldıkları problemleri çözmede daha başarılı oldukları bir gerçektir. Bu nedenle yardımlaşma temeline dayanarak kurulan kooperatiflerde de eğitim ve öğretim öncelikli bir konudur. Kooperatifler üyelerine, çalışanlarına ve yöneticilerine kooperatifçilik konusunda eğitim faaliyetlerinin düzenleme konusunda sorumludurlar. Kooperatiflerin verimli ve etkin şekilde faaliyette bulunabilmeleri noktasında ortaklarının ve çalışanlarının eğitimi önemlidir. Bu noktada kooperatifçilik eğitiminin üniversitelerde ve liselerde verilmesi ile uzman eleman ihtiyacının karşılanması da mümkün olacaktır. Ayrıca sadece kooperatif çalışanları değil toplumun tamamına yönelik bilgilendirme faaliyetleri yapılmalıdır. Kitap, belgesel, çalıştay gibi yayım araçları ile yapılan yaygınlaştırma faaliyetleri sayesinde kooperatifleşmenin önemi ve gerekliliği konusunda tüm toplum bilinçlendirilmelidir.

➤ Kooperatifler Arası İş Birliği İlkesi

Kooperatiflerin başarılı olması için iş birliği ve bilgi paylaşımı bir zorunluluktur. Küreselleşme ile iletişimin artması ve daha kolay hale gelmesi kooperatifçilik üzerinde etkili olmuştur. Değişen şartlar kooperatiflerin ulusal ve uluslararası düzeyde ortak yatırımlar ve projeler yapmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu zorunluluk ortaklarının yararlarını gözetken kooperatifleri uluslararası İş birliğine yöneltmiştir. Böylece sağlanan iş birliği ile kooperatifler ölçek ekonomisinin avantajlarını kullanacaklardır. Bu avantajlar sayesinde daha güçlü hale gelen kooperatifler bir yandan ulusal ve uluslararası piyasalarda daha etkili olurken diğer yandan da üyelerine daha fazla yarar sağlayabileceklerdir. Ayrıca diğer şirketlerle rekabette gerek ekonomik gerekse teknolojik açıdan üstünlük kazanacaklardır (Tokgöz, 2014). Kooperatifler arası iş

birliği ilkesi gereğince kooperatifler daha gl bir yapı oluşturmak ve üyelerine faydalı olabilmek amacıyla ulusal ve uluslararası kuruluşlarla ortak faaliyetler de yürütmektedirler.

➤ **Topluma Karşı Sorumluluk İlkesi**

Sosyal sorumluluk bir işletmenin kendi faaliyetlerini devam ettirirken bununla sınırlı kalmayıp toplumun çıkarları için diğer alanlarda da birtakım etkinliklerde bulunmalarındır. Bu bağlamda kooperatiflerin bireyleri bir araya getirme konusundaki göçü nedeniyle toplumsal değerlere sahip çıkma noktasında sorumluluğu da yüksektir.

Bilindiği üzere bir toplumun gelişebilmesi o toplumun bireylerinin ve kurumlarının sosyal sorumluluğuna bağlıdır. Toplumun bir parçası olarak kooperatifler dayanışma ve yardımlaşma faaliyetleri ile kendi ortaklarının ihtiyaçlarını karşılarken toplumun menfaatini de korurlar. Dünya genelinde kooperatifçilik faaliyetlerinin hız kazandığı günümüzde kooperatiflerin ortak sayısının artması kooperatiflerin toplumla olan ilişkilerinin artmasına yol açmıştır. Toplumla ekonomik, sosyal ve kültürel olarak çok yönlü ilişkiler içinde bulunması kooperatifleri sosyal sorumluluk projelerinde daha duyarlı hale getirmiştir. Sosyal sorumluluklarını daha da artırmıştır. Toplumsal sorumluluk ilkesi gereğince kooperatifler toplumun gelişimini sürdürebilmesi adına içinde yaşadıkları toplumun kalkınmasına destek olmak gibi özel bir sorumluluk taşımaktadırlar. Tabi ki bu katkı sağlanırken de kooperatif ortaklarının çıkarları ile toplumsal sorumluluklar birbirini destekleyecek şekilde olmalıdır.

1.4.3.Kooperatif eşitleri

Kooperatifler farklı amaçlarla kurulmuş olmaları nedeni ile çeşitliliği de oldukça fazladır. Kooperatifler çok farklı kriterleri dikkate alınarak gruplandırılabilir. Konumuz tarımsal kooperatifler olması nedeni ile konuya vurgu yapmak açısından burada kooperatifleri tarımsal kooperatifler ve tarım dışı kooperatifler olarak sınıflandıracadıız. Bu tarz bir sınıflandırma yapmamızın diğer nedeni ise kooperatifler içinde tarımsal kooperatiflerin adet ve ye sayılarının fazla olması ve ülke ekonomisi için oldukça önemli bir yer teşkil ediyor olmasıdır.

Tarımsal Kooperatifler tarımsal üretim faaliyetinin gerçekleştirilebilmesi için üreticilerin tohum, gübre, tarımsal araç ve gereç gibi üretim aşamasındaki ihtiyaçlarını ve pazarlama, lojistik ve depolama gibi üretim sonrası ihtiyaçlarının en uygun şekilde

karşılanması için yardımcı olan kuruluşlardır. Tarımsal amaçlı hizmet sunan kooperatifler şunlardır: Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarım Satış Kooperatifleri, Sulama Kooperatifleri, Su Ürünleri Kooperatifleri ve Pancar Ekicileri Kooperatifleridir (Yercan, 2007).

Tarım Dışı Kooperatifler ise; tarımsal kooperatifler gibi ortaklarının ihtiyaçlarını devletin sunduğu kredi imkanlarından da faydalanarak en ucuz ve uygun şekilde temin etmek için dayanışma esaslı çerçevesinde faaliyet kooperatifleridir. Bu gruba içinde yer alan kooperatifler şunlardır: Tüketim Kooperatifleri, Konut Kooperatifleri Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri, Tarım Dışı Hizmet Kooperatifleridir. Tarım Dışı Hizmet Kooperatifler de: Taşıma Kooperatifleri, Küçük Sanat Kooperatifleri, İş Yeri Yapı Kooperatifleri, Ecza Kooperatifleri, Yapı Kooperatifleri ve Turizm Kooperatifleri olarak gruplandırılabilir. Tüketim Kooperatifleri ise aracıları en aza indirerek maliyetleri düşürüp üyelerinin ihtiyaçlarını en uygun fiyata karşılamak amacı ile hizmet sunan kooperatiflerdir. Konut Kooperatifleri: İnsanların zorunlu ihtiyaçlarından olan barınma ihtiyacının karşılanması için kurulmuşlardır. Bu kooperatifler vasıtasıyla öncelikli olarak düşük gelirli bireylerin küçük birikimleri ve gerekli olduğunda banka kredileri kullanılarak, konut ihtiyaçları karşılanır. Ülkemizde oldukça yaygın bir kooperatif türüdür. Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri: Ortaklarına mesleki faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duydukları krediyi temin etme veya kredi alabilmek için kefil ihtiyaçlarını üstlenmektedirler. Tarım Dışı Hizmet Kooperatifleri: Tarım dışındaki alanda kurularak hizmet üreten kooperatiflere Tarım Dışı Hizmet Kooperatifleri denilmektedir. Bu kooperatiflerin bünyesinde yer alan kooperatif türleri şunlardır: Taşıma Kooperatifleri, Küçük Esnaf Kooperatifleri, Ecza Kooperatifleri, İş Yeri Yapı Kooperatifleri ve Turizm Kooperatifleridir. Taşıma Kooperatifleri: Taşıma sektöründe faaliyet gösteren bireylerin oluşturmuş oldukları kooperatiflerdir. Ülkemizde taşıma kooperatiflerinin sayısı oldukça fazladır. Bu kooperatifler; ortaklarına iş bulma, yük taşıma istasyonları oluşturma, yakıt, araç lastiği, yedek parça sağlama, bakım ve onarım gibi konularda kolaylaştırıcı şekilde hizmet sunmaktadır. Küçük Sanat Kooperatifleri: Küçük sanatkarların mesleki faaliyetlerinde devamlılık sağlayabilmeleri için gerekli olan ham maddenin sağlanması ve üretilen ürünlerin satılmasının sağlanması amacıyla kurulmuş kooperatiflerdir. Ülkemizde marangozluk,

ayakkabıcılık, lüle taşı işletmeciliği, dokumacılık, deri imalatı, av tüfeği imalatı, tabakçılık, fırıncılık vb. alanlarda faaliyet gösteren küçük sanat kooperatifleri vardır. Ecza Kooperatifleri: 1970’li yıllarda ilaç depolarının bazı eczanelere ilaç verirken diğerlerine vermemesi sonucu birçok eczane zor durumda kalmıştır. Bu nedenle eczacılar kooperatif kurmuşlardır. Bu kooperatiflerin amacı ilaç sektöründeki ortaklarına ilaç temin edilmesi, üretimi ve dağıtılması gibi temel amaçları gerçekleştirmektir. İşyeri Yapı Kooperatifleri: İşyeri ihtiyacını gidermek amacı ile küçük esnaf ve zanaatkarlara yardımcı olan kooperatiflerdir. Ülkemizde fazla kurulan bir kooperatif türüdür. Ancak bazı kişilerin işyeri olduğu halde kooperatife üye olarak edindiği işyerini elde ettiği değer in üstünde satması bir yandan haksız gelir elde edilmesine diğer yandan da kooperatifi kuruluş amacından saptırmaktadır. Turizm Kooperatifleri: Turizm sektöründe çalışan işletme sahiplerinin kendilerini yurt içi ve yurt dışı piyasalarda tanıtmak amacıyla oluşturdukları kooperatiflerdir (Ticaret Bakanlığı, 2017).

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Türkiye’deki kooperatiflerin birçok türü bulunmasına rağmen konumuzun tarımsal kooperatifler olması nedeni ile çalışmamızın tamamını sadece Tarımsal Kooperatifleri incelemeye yönelik bir bakış açısı ile değerlendireceğiz.

1.4.4.Kooperatifçiliğin Düşünsel Arka Planı

Kooperatifçiliğin doğuşu iş birliği temeline dayanmaktadır. Kapitalist sistem, ekonomik adaletsizlik ve rekabeti beslerken kooperatifçilik ise demokratik ve işbirlikçi bir alternatifi sunmaktadır. Her ne kadar kooperatiflerin temelindeki “iş birliği” ve kapitalist sistemin temelindeki “rekabet” birbirine zıt olsa da kooperatifler kapitalist sistem içerisinde işleyişlerini devam ettirmişlerdir. Tarihsel süreç içerisinde iş birliği kavramı ilk olarak antik Yunan’da kullanılmıştır. İnsanı sosyal bir hayvan olarak tanımlayan Aristo, iş birliğini insanın yaşamsal bir ihtiyacı ve zorunluluğu olarak ifade etmiştir. Modern anlamda ise 14.yüzyılda ortaya çıkan “cooperatio” kelimesi ile karşılık bulmuştur. 18.yüzyıla geldiğimizde ise iş birliği kavramına ahlaki bir boyut kazandıran Durkheim’in düşünceleri kooperatifçiliğin temelini oluşturmada oldukça önemli olmuştur. Sanayi Devriminden sonra hızla yayılan iş birliği olgusu 19. yüzyıldan sonra geniş anlamda yer bulmuş ve yaygın şekilde

kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin Marx iş birliğinin sağlayacağı faydalar üzerinde dururken Frederick Winslow Taylor, iş birliği konusunda işletme organizasyonuna vurgu yapmış ve iş birliğini, çalışanlar ve işverenlerin arasında kurulan ilişki olarak tanımlamıştır. Her ne kadar iş birliği, kooperatifçiliğin temelini oluştursa da kooperatifçiliğin ekonomik boyutu da göz ardı edilmemelidir. Bazı düşünürler kooperatifçiliğe sadece iş birliği kavramı üzerinden bakarken 1980'lere gelindiğinde kooperatifler, ekonomik açıdan da incelenmeye başlanmıştır (Taylor, 1997). Özellikle Batı Avrupa'da kooperatifçiliği kapitalizmin olumsuzluklarını ortadan kaldırmak için bir araç olarak gören toplumcu/reformist bir kooperatif düşüncesi kabul görmeye başlamıştır. Bu düşünce dört grup içinde incelenmektedir. Bunlar; ütopyacılar, Nimes Okulu ve temsilcileri, reformistler ve kapitalist sistemdeki kooperatifçilik çalışmalarını Marksist bakış açısıyla analiz edenlerden oluşmaktadır. Birinci grubu oluşturan Marx öncesi sosyalist sistem içinde gelişmiş olan ütopyacılar, kooperatifler vasıtasıyla toplum düzeninin sağlanabileceğine inanıyorlardı. İkinci grubu oluşturan Nimes Okulu Fransa'da doğmuştur. Toplumsal ilerlemenin bireylerin entelektüellik seviyesi ile sağlanacağına inanan bu ekolün temelinde Fourier'in düşünce yapısını görmek mümkündür. Zamanla Nimes Okulu farklı ülkelerin kooperatifçilik hareketlerinin toplandığı bir merkez olmuştur. Özellikle tüketim kooperatifçiliği üzerinde duran ve ütopyacıların düşüncelerinden etkilenen okul kooperatifçilik konusunda önemli isimlerden olan Charles Gide ölene kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. (Özmen, 1984). Üçüncü grubu oluşturan reformistler, Kapitalist Sistem içinde kooperatifçiliğin önemini vurgulamışlardır. Bu düşünceye göre hem sosyal hayatta hem de ekonomi içinde kendine bir alan oluşturan kooperatifler, farklı bir sektör olarak kabul edilmişlerdir. Dördüncü grup Kapitalist sistemdeki kooperatifçilik olgusunu Marksist bir bakış ile analiz eden gruptur. Bunlar daha çok tarımsal kooperatifçilik üzerinde durmuş ve kapitalizmin ortadan kaldırılmasında kooperatiflerin önemini vurgulamışlardır (Shaffer, 1999).

Kooperatiflerin sisteme entegrasyonunun nasıl yapılacağı konusundaki ilk teorik çalışmalar 1930'lu yıllarda başlamıştır. Kooperatifçiliğin yararları, önemi ve kazanımları gibi temel konularda yapılmış olan genel tanımsal çalışmalar öncü çalışmalar olarak adlandırılmıştır. Bu çalışmalar Robert Owen ve Charles Fourier'in

düşüncelerinden ilham almıştır. Diğer bir sosyal reformist Charles Gide, kooperatiflerin ülkelerin sosyal gelişimindeki önemini ortaya çıkarmak için çabalamıştır. Tanımsal çalışmaların ise Amerika’da gelişim gösterdiği ve tarımsal çalışmaların artması ile paralel olarak hız kazandığı görülmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında kooperatifçilikle ilgili teorik çalışmalarının arttığını ve çoğunlukla da tarımsal kooperatifçilik alanında bir gelişim gösterdiğini görmekteyiz. Bu teorik çalışmalar üç yaklaşım etrafında yoğunlaşmıştır (Kunhu, 2011): Bunlardan ilki kooperatiflerin dikey bir bütünleşme ile oluşmuş bir yapı mı yoksa ortaklarından bağımsız şekilde karar verme hakkı olan bir kuruluş mu olduğu tartışmasıdır. Bu yaklaşımın çıkış noktası kooperatiflerin temelini ekonomiye dayandıran “Ekonomik Okul” olarak adlandırılan yazarların görüşleri olmuştur. Bu dönemle birlikte kooperatifçilikle ilgili teorik araştırmalar hız kazanmıştır. Bu düşünceyi savunan yazarlar; Emelian off ve Phillips kooperatiflerin ekonomik boyutunu, Ghino Valenti kooperatiflerin serbest rekabet içinde servet dağılımını düzenleyici fonksiyonunu, Mariano Mariani ise, kooperatiflerin ortaklarının bağımsız iradesi ile ortaya çıkan bir yapı olduğu üzerinde durmuşlardır. Ekonomik Ekol kooperatiflerin farklı uygulamalarının olabileceğini kabul etmemiş ve örgütlenme yapısını açıklama konusunda yetersiz kalmıştır. İkinci yaklaşım, kooperatifleri bir şirket olarak kabul eden yaklaşımdır. Bu yaklaşımda Ekonomik Ekolün aksine kooperatiflerin sosyal boyutlarına vurgu yapılmıştır. Kar elde etme amacı ikinci plana bırakılmış, öncelikli amaç ortaklarının ihtiyaçlarını gidermek olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu teoride şirket ve kooperatifler arasında da ayırım yapılmıştır. Kooperatifler karlılıktan ziyade ortakların refahını hedefleyen yapılar olarak kabul edilmişlerdir. Üçüncü yaklaşım ise kooperatifleri bir koalisyon olarak kabul eden yaklaşımdır. Kaarlehto, Ohm, Triffon bu yaklaşımı kabul eden akademisyenlerdendir. Bunlara göre kooperatifler, farklı amaçlara sahip olan bireylerin bir araya geldiği organizasyonlar olarak kabul edilmektedir. Bu teoride her ne kadar farklı amaçlar söz konusu olsa da öncelikler birbiri ile çatışsa da ortak bir yol izlenebileceği kabul edilmiştir

Tam olarak bugünkü anlamda olmasa da “kooperatifçilik” benzeri uygulamalar aslında ekonomik sistemler öncesinde de mevcut idi. Bu bağlamda Türkiye’deki kooperatifçiliğin temeli oldukça eski tarihlere kadar gitmektedir. Dayanışma, iş birliği,

fedakârlık gibi kooperatifçilik ilkeleri Türk milletinin tarihinde geçmişten gelen imece sistemi ile paralellik göstermektedir. Daha sonra Türklerin İslamiyet'e girmesiyle imece sistemi biraz daha şekillenerek Ahilik sistemine dönüşmüştür. Dolayısıyla 13.yüzyılda Anadolu Selçukluları döneminde esnaf ve sanatkarların işsizlere iş sağlama, mesleki eğitim verme, aşırı gelir farklılıklarının ortadan kaldırılması, üretici ve tüketicinin korunması gibi amaçlarla kurmuş oldukları "Ahi Birliklerinin" günümüzdeki kooperatifçilik sistemine bir zemin teşkil ettiğini görmekteyiz. İmece sistemi ile başlayıp "Ahi Birlikleri" şekline bürünen bu yapı 17. yüzyılda "Loncalara" dönüşmüş ve 19. yüzyılın ortalarından itibaren de "Ahi Birliklerinin" çöküş dönemine girmesi günümüzdeki kooperatifçiliğin doğuşunu da hazırlamıştır (Serinikli, 2017).

Bugünkü manada kooperatifçilik hareketi İngiltere'de 1844 yılında kurulan "tüketim kooperatifi" ile Türkiye'de ise, Cumhuriyetten sonra M. Kemal Atatürk ile başlamıştır. Ancak, yukarıda da belirttiğimiz gibi Cumhuriyetten önce de "İmece" ve "Ahi Birlikleri" gibi kooperatifçilik benzeri faaliyetler yapılmıştır. Anadolu'nun en önemli kültürlerinden biri olan imece, birden çok kişinin bir araya gelerek bir kişi ya da bir grubun ihtiyacının birlikte dayanışma ve iş birliği içinde karşılanması faaliyeti olarak ifade edilmektedir. Türklerin "İmece" kültürünü Orta Asya'dan başlayarak göç ettikleri tüm coğrafyalara taşımış olduklarını tarihi destanlarda görmekteyiz. Çok eski dönemlerden beri köylerdeki ortak kullanıma açık çamaşırhaneler, fırınlar, kimsesizlere yapılan yardımlar imece usulüyle yapılmaktaydı. Yine ortak sulama, ortak bekçi ve çoban tutma, mahsulün ortak kaldırılması gibi işlerde imece usulü ile yapılan faaliyetlerdir. Bu bağlamda Türk tarihinde iş birliğinin en güzel uygulaması olan "İmece" uygulaması, modern kooperatifçilikte de ilke olarak ortaya konulan bir göstergesidir. Anadolu'da 18.yüzyıldan 19.yüzyıla kadar devam eden Ahilik teşkilatı da imece gibi kooperatif benzeri bir yapıdır (Eroğlu & Bektaş, 2022). Anadolu'daki bütün esnaf ve sanatkarları bir yapı içinde toplayan, mesleki ve ahlaki bir örgüt olan Ahi Birliklerinin amacı toplumun huzur içinde yaşamasını sağlamaktır. Mesleği ve sanatı olmayanlar, karaborsacılar, hırsızlar ve dini inancı olmayan kişilerin bu birliklere girmesi yasaktır. Ahi birliklerinde yamaklar, çıraklar, kalfalar ve ustalar gibi dahili üyeler yanında bir de emekliler, maluller ve özürlülerden oluşan harici üyeler vardı. Ahilikte eğitim işyerinde yapılan uygulamalı mesleki eğitim ve akşamları

verilen ahlak eğitimi olarak gerçekleştirilmekteydi. Ahi Birliklerinde üyelerini tefecilerden korumak ve sosyal anlamda güvence sağlamak amacı ile “orta sandığı” bulunmaktaydı. Orta sandığında toplanan gelirler ile giderler karşılandıktan sonra kalan kısım esnafa kredi olarak verilmekteydi. Ahi birlikleri “biz” duygusunun ön plana çıktığı bir teşkilattır. Öyle ki kendi ilk satışını yaptığı için gelen müşteriye o siftah yapmadı diye komşusuna yönlendirecek kadar erdemli kişilerden meydana gelmiştir. Birliklerde işyeri açma ve denetleme faaliyetleri öncelikle devlet tarafından yapılmakla birlikte esnaf ve sanatkârlar devletin ulaşamadığı durumlarda kendi denetimlerini yapmaktaydılar (Serinikli, 2017).

Osmanlı toprakları içinde her yerleşim merkezinde yaygın şekilde kurulmuş olan Ahi Birlikleri merkez olarak kabul edilen Kırşehir’deki “Ahi Evran Zaviyesine” bağlanmışlardır. Her ilde “Ahi Baba” denilen liderler bulunmaktadır. Teşkilatın yönetim kadrosunu oluşturan bu grubun bağlı olduğu bir “Ahi Şeyhi” vardır. Ahilik teşkilatı, Büyük Meclis ve Yönetim Kurulu şeklinde iki kurul tarafından yönetilmektedir. Ahi Birliklerinde seçimler ve kararlar oy birliği ile alınmakta olup sağlıklı bir denetim sağlanabilmesi için şikâyet kapısı açık bırakılmıştır. Ahilikte her meslek ve sanat sahibi gönüllü olarak birliğe üye olabilmektedir. Ahilik Teşkilatı kooperatiflerin başlangıcını oluşturan kuruluşlar olarak bir yandan günümüz kooperatif ilkeleriyle örtüşen uygulamaları söz konusu iken öte yandan kooperatiflerin ötesinde birçok uygulamaları da içermektedir. Ahi Birliklerinde dikkat çeken bir özellik yönetenler (ahi şeyhi, ahi baba, ahiler, yiğit başı) ve yönetilenler (yamak, çırak, kalfa, usta) şeklinde tabandan gelen bir örgüt yapısının varlığıdır (Eroğlu & Bektaş, 2022).

Ahi Teşkilatında da kooperatiflere benzer bir hiyerarşik örgütlenme yapısı bulunmaktadır. Yönetim konusunda, Ahi Teşkilatları meclis ayda bir defa toplanmakta iken kooperatiflerde ise genel kurul yıllık olarak toplanmaktadır. Bu toplantılarda üyelerin eşit söz ve oy hakkına sahip olması bugünkü kooperatifçilik ilkelerinden “Ortağın Demokratik Yönetim İlkesi” ile uyum sağlamaktadır. Kararlar oy birliğiyle alınmaktadır ve denetime açık bırakılmaktadır.

Ahilikte başarılı bir şekilde uygulanan eğitim, modern kooperatifçilikte de önemle üzerinde durulan bir ilkedir. Ahilikte uygulamalı mesleki eğitim yanında

ahlaki eğitim, dini eğitim, ata binme ve silah kullanma eğitimi de verilmektedir. Bu yönü ile de günümüz kooperatifçiliğindeki “Eğitim Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi” ile benzeşmektedir Ahilik Teşkilatında bölgesel anlamdaki iş birliği kooperatifçilikte de mevcuttur. Türkiye’deki pancar kooperatifi ile sulama kooperatifleri arasındaki ilişki buna bir örnektir. Bu iki kooperatif etkin kooperatifler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kooperatifler arası iş birliğinin zayıf olduğu durumlarda kooperatiflerin başarısı da zayıflamaktadır. Dünyadaki birçok kooperatif ekonomik amaçlarını gerçekleştirirken elde ettikleri finansmanın bir kısmı ile de toplumsal sorumluluk ilkesi çerçevesinde hem bölgesel ve ulusal hem de uluslararası düzeyde sosyal faaliyetler yürütmektedir. Ahilik sistemindeki orta sandık uygulaması ile temelde üyelerine ekonomik destek sağlarken kısmen de tüm toplumun ihtiyaçlarına cevap vermeye çalışılmıştır. Bu uygulamayla paralel olarak modern kooperatifçilikte “toplumsal sorumluluk ilkesi” bulunmaktadır. Bu ilkenin eğitim, sağlık, çevre gibi tüm toplumsal alanları kapsayan bir faaliyet alanına sahip olması bakımından daha geniş bir etki alanı olduğunu söylemek mümkündür. Bugün dünyada serbest piyasa mekanizmasının işlerliğinin zayıf olduğu demokrasinin olmadığı ülkelerde kooperatif olarak adlandırılan örgütler “özerklik ve bağımsızlık” ilkesi ile uyuşmayan bir yönetim yapısına sahiptir. Rusya bu ülkelere bir örnektir. Rusya’da ilk tarımsal kooperatif modeli olarak ortaya çıkan Sovkhoz ve Kolhoz’lar hala kooperatif yasasını etkilemektedir. Tarımın kolektif şekilde yapıldığı Sovkhozlar yöneticilerinin devletçe atandığı Devlet çiftlikleri olarak adlandırılmaktadır. Bu durum modern kooperatifçiliğin “özerklik ve bağımsızlık” ilkesi ile uyuşmamaktadır. Serbest piyasa mekanizmasını kabul etmiş, demokratik şekilde yönetilen ülkelerde ise “serbestlik ve bağımsızlık ilkesi” temelde kabul edilmiş ancak ülkelerin sahip olduğu gelişmişlik seviyesine bağlı olarak kimi ülkelerde kooperatiflere yapılan siyasi baskılarla kısmen bağımlı hale geldiği görülmektedir. Türkiye gibi bazı ülkelerde kooperatifler devletten bağımsız olsalar bile yöneticiler siyasi anlamda bağımlı hale gelmişlerdir. Dünyada kooperatifçilik alanında devlet desteği almaksızın faaliyetlerini sürdüren Almanya ve Hollanda bu konuda örneklik teşkil edecek iki ülkedir. Literatürde tarım kooperatifleri için iyi uygulama örnekleri arasında yer alan Hollanda “NAUTILUS Kooperatifi” ve Almanya “Landgard Pazarlama Kooperatifi” nin devletle ilişkisi tamamen bağımsız ve müdahaleden uzaktır (Bijman, 2016). Ahilik ve kooperatifçilik temel ilkeleri

yönünden değerlendirildiğinde Ahi Birliklerinin bir yandan kooperatiflerin temelini oluştururken diğer yandan kooperatifleri aşan bir kurum olduğunu söylemek mümkündür.

Ülkemizde olduğu gibi Batı dünyasında da modern anlamda kooperatifler kurulmadan önce kooperatif benzeri yapılar oluşmuştur. Fransa’da Charles Fourier (1772-1837) tarafından geliştirilen Falanj kuramı da batı dünyasında ekonomik sistemler öncesi kooperatifçiliğine örnek teşkil etmektedir. 17. ve 18. yüzyılda Fransa’da oluşan düşünce patlamaları ve toplumsal hareketler dünya tarihsel sürecinde 19. yüzyılın Fransa’nın yüzyılı olarak adlandırılmasıyla sonuçlanmıştır. Bunlar arasında Karl Marx gibi kuramcılar ile Charles Fourier gibi ütopyacıların düşünceleri öyle derin izler oluşturmuştur ki, sonraki iki yüzyıl boyunca toplumsal hareketleri etkilemiştir. Konumuz açısından önemi nedeni ile Fourier’in falanj kuramı da bugünkü Batı kooperatifçilik sisteminin temelini oluşturan birincil kaynaklar arasındadır. Falanj sistemi Türklerdeki Ahilik sistemi gibi kooperatifçilik sistemini andıran bir yapı sergilemektedir. Sanayi devriminin başlangıç yıllarında Fransa’da yaşamakta olan Fourier, kapitalizmi ve endüstriyel üretimi eleştirerek fabrikaları cezaevine insanları da kölelere benzetmiştir. Fourier’in falanj sisteminde öncelikle insanlar ortak üretimde bulunacaklardır. Günlük zamanlarını eğitim, tarım, kültürel faaliyetler arasında istedikleri gibi dağıtarak bir yaşam sürdüreceklerdir. Düşünürün sistem içindeki işletmeler için kullandığı büyük ölçek kavramı ile ifade etmek istediği şey kapitalizmin 21. yy. da iktisadi işletme ölçeği tanımından farklıdır. Bu tanımlamaya göre Falanj sistemindeki iktisadi işletmeler 400 aile işletmesindeki yaşlı ve çocuk sayısının da dahil edildiği yaklaşık 1.620 kişiden meydana gelen bir falanj olması nedeniyle bugün en fazla orta ölçek işletme olarak görülebilir. Fourier’in sisteminde işletmede çalışan işçi sayısına göre; 1-4 işçiye sahip olanlar mikro işletme, 5-19 işçisi olanlar çok küçük, 20-99 işçisi olanlar küçük işletme, 100-499 işçisi olanlar orta ölçekli işletme ve 500’den fazla işçisi olanlar ise büyük ölçekli işletme sayılmaktadır (Akkoyunlu, 2004)

Fourier aile işletmelerinin dağınıklığı, küçüklüğü ve plansız üretimin dezavantajlarını aşarak üretimi artırıp yoksulluğun ortadan kaldırılmasını amaçlayan, üretimin ortaklaşa gerçekleştirildiği, zevke dayalı üretim ve tüketimin yapıldığı bir falanj modelini sunmuştur. Burada zevk ve bolluktan kastedilen şey insanların aç

kalmadan sağlıklı olarak hayatlarını ikame ettirebilecekleri düzeyde bir yaşamdır. Günümüzdeki “kullan at “tarzı bir tüketim bolluğu değildir. Fourier’in üzerinde durduğu serbest ticaret kavramında üretim insanların ihtiyaçlarına göre belirlenecek ve insanlar farklı işlerde ortaklaşa üretim yaparak zevk içinde yaşayacaklardır. O’na göre akıl kültü terk edilerek ölçek ekonomilerine dayalı işbirlikçi, bireylerin zevk aldığı işleri yapacağı, özgür ve garantici bir toplum yapısı kurulmalıdır. Endüstriyel toplumun ekolojik bozulmaların nedeni olduğunu ifade ederek tarım alanlarının aşırı kullanımının geri dönüşü olmayan olumsuzluklarına değinmiştir. Bugün gelinen noktada endüstriyel tarım genetiği bozulmuş tohum, büyüme hormonları, toprağın verimini azaltan müdahaleler, tarımda makineleşme ile Fourier’in ifade ettiği şekilde insanların toprakla bağı koparılmıştır. Bugün toprağından kopan insanların kentlere taşınması devam eden bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. İnsanın doğanın yasasına aykırı bir davranış sergilemeden toprakla barışık bir ilişki içinde olduğu bir yapıyı tarifleyen falanj (Çıvgın, 2011):

- Nüfus kontrolüyle,
- Kendi kendine yeten bir üretim ve tüketim yapısı ile,
- Monokültürlere karşı çeşitlendirilmiş üretimle,
- İçinde yaşayan insanlara sağlamış olduğu asgari gelir güvencesiyle,
- Üretimin pazarlanmak için değil sadece ihtiyaçları karşılamak için yapılmasıyla,
- Doğada yaşayan hayvanlara ve toprağa gösterilen saygıyla,
- İnsanlar arasındaki ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve demokrasiye verdiği önem ile ekolojik bir yaşam birimidir.

Fourierist falanj kuramı çerçevesinde, 1830-40 yılları arasında Avrupa’da 49 tane falanj kurulmuştur. Bunların 3 tanesi Rusya ve Romanya’da 5 tanesi üç, Latin Amerika’da, 33 tanesi Kuzey Amerika’da 8 tanesi de Fransa’da sekiz tane kurulmuştur. Bunlar arasında başarılı olan komün deneyimleri olmuştur. Ancak bu uygulamalara baktığımızda birbirleriyle bağlantılı olmayan birçok uygulamanın Fourier’e bağlandığını görmekteyiz. Fourier’in hayatta iken Considerant gibi propagandacı kanat dışında uygulama falanjı kurulmasını isteyen bir grupta bulunmaktaydı. Fourier yaşamı boyunca falanster modelinin denenmesini istese de

uygulama falanjının ancak en üst düzeyde bir katılım veya otoritelerin tasdikiyle mümkün olabileceğini ifade etmiştir. 1830'lardaki başarısızlıklar neticesinde de 1840'ta Considerant'ın liderliğini yürüttüğü teorik propagandacıların düşünceleri hâkim olmuştur (Çıvgın, 2011).

1.5. Ekonomik Sistemlerin Kooperatifçiliğe Bakışı

İktisadi olayların evrensel olma özelliği, kıt olan kaynakların etkin kullanımının yanı sıra her ülkenin insan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi noktasında karşılaştığı ekonomik sorunları çözme zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Bu noktada ekonomik sistemlere olan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. Bu ekonomik sistemleri dört başlıkta toplayabiliriz. Kapitalist sistem, sosyalist sistem, komünist sistem ve karma sistemdir. Bireylerin ekonomi konusunda serbestçe hareket etmelerini esas alan kapitalist sistem özel mülkiyet, serbest girişim, piyasa mekanizması ve fiyat mekanizması araçları ile bireyi gündeme taşıyan bir sistemdir. Sosyalist sistem ise toplumun refahını öncelemekte ve bu yönüyle kapitalist sistemle ters düşmektedir. Toplumsal düşüncüyü önceleyen bu sistem kolektif mülkiyet ve planlamanın merkezi şekilde yapılarak toplumda refahın maksimuma ulaştırılmasının sağlanabileceğine vurgu yapmaktadır. Sosyalist sistemin bir ileri aşaması olan komünist sistem ise sömürünün ve sınıfların ortadan kaldırıldığı, yoksulluğun sona erdiği bir sistemdir. Dördüncü sistem ise sosyal devlet anlayışı ile merkezi planlamanın birleştirilmesi sonucu oluşan karma sistemdir. Kooperatifler herhangi bir sisteme ait olan bir yapı değildirler. Siyasi iktidarların yapısına göre şekillenerek ekonomik, siyasi ya da toplumsal amaçlara ulaşmada bir araç olarak kullanılabilmektedirler. O halde kooperatiflerin yapısının, siyasi iktidarların toplumsal sınıflara yönelik tutumları ve izledikleri strateji tarafından şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bir sisteme ait olmayışlarının sonucu olarak kapitalist sistemde de sosyalist sistemde de vücut bulabilirler.

Kooperatiflerin ekonomik sistemlerin bir türü mü yoksa özerk bir sistem mi olduğu tartışması devam ederken kooperatifler ekonomik hayatımızda vazgeçilmez yapılar haline gelmişlerdir. Kooperatifler özel mülkiyete karşı kolektif bir yaklaşımla kapitalizmin karşısında yer alırken öte yandan da kapitalizmin rekabetçi ortamında hayatta kalmak için tavizler vererek “kapitalist işletme” tarzı yapılar olarak karşımıza

çıkabilmektedirler. Bu haliyle iki farklı yapı ortaya koyarlar. Ekonomik sistemler içinde kooperatifçilik algısını tartıştığımız bu bölümde amacımız kooperatifçiliğin hangi ekonomik sistem içinde daha verimli ve etkin şekilde varlık gösterebildiği noktasında bir fikir edinmektir.

1.5.1.Kapitalist Sisteminin Kooperatifçiliğe Bakışı

Kapitalist sistemi oluşturan sürecin temeli feodalizm ile başlamış, iktisat politikalarının ortaya çıktığı merkantilizm ve devamında da fizyokrazi ile varlığını devam ettirmiştir. Feodalizmi, serflerin üretmiş oldukları mahsulü gasp eden feodal beylerin hakimiyeti üzerine inşa edilmiş bir yapı olarak tanımlayabiliriz. Ele geçirilen ürünlerin bir kısmı feodal beylerin lüks ihtiyaçlarına harcanırken bir kısmı da yerli halkın ihtiyaçları için kullanılmaktadır. Zaman içinde ticaretin hızlanması ile ulaşımın gelişmesi üretimin sadece tüketim için değil değişim için de kullanılmasının gerekli olduğu sonucunu doğurmuştur. Böylece tüccarların servetinin artması, var olan ekonomik düzenin yapısını değiştirmiş ve tek zenginlik ölçütünü “toprak” olmaktan çıkarmış “ticaret sermayesi” kavramını sisteme taşımıştır. Merkantilizm olarak adlandırılan ve iktisadi düşüncenin temelini oluşturan bu dönemde değerli madenler (altın ve gümüş gibi) gücün kaynağı olarak kabul görmeye başlamıştır. Toplumların ekonomik gücü, sahip oldukları değerli maden miktarına bağlanmıştır. Sermayenin zamanla ticaretten sanayiye kayması kapitalist sınıfın güçlenmesi ile sonuçlanmıştır. Tarihi süreç içinde iki önemli dönüşüm söz konusu olmuştur. Bunlardan ilki Tarım Devrimi, ikicisi ise Sanayi Devrimi’dir. Sanayi devrimi devlet müdahalesini minimuma indiren, serbest rekabeti ve bireysel özgürlüğü ön plana çıkaran liberal kapitalist sistemin doğuşunu hazırlamıştır. Feodalizmin Avrupa’da sona ermesi ile olgunlaşan Kapitalizm için üç farklı isim kullanılabilmektedir. Bunlar; serbest piyasa ekonomisi, piyasa ekonomisi, liberal ekonomidir. Özgürlüklerin esas alındığı Liberalizmde fertlerin serbestçe ticaret yapabilmeleri ekonomik özgürlük sayesinde olabileceği için bu bireysel özgürlüklerin neticesi olarak piyasa ekonomisinin oluşması doğal bir sonuçtur. Piyasa Ekonomisi olarak da adlandırılan ekonomik sistemlerimizden ilki olan Kapitalizmi; girişim özgürlüğü, rekabet, kar ve özel mülkiyeti esas alan, devletin iktisadi faaliyetlere müdahalesini minimum düzeye

indirerek ekonomiyi doğal işleyişine bırakan bir sistem olarak tanımlayabiliriz (Tanıyıcı & Bilgin, 2008).

Kapitalizmde kooperatif, bireylerin iş birliği içinde birlikte hareket ederek devletten bağımsız şekilde kurdukları sistemdir. Kooperatiflerin asıl amacı bireylerin tek başlarına üstesinden gelemeyecekleri işlerde ortak hareket ederek güçlerini ve sermayelerini birleştirip ihtiyaçlarını karşılamaktır. Kapitalist sistem içinde birey sahip olduğu üretim faktörlerini üretime dönüştürme konusunda kooperatiflerden yardım alabilir. Bu amaçla kapitalist sistemde girişimciler ucuz girdi, kredi ve pazarlama kolaylığı elde etmek için kooperatifleri araç olarak kullanmaktadırlar. Kapitalist sistem içinde kooperatifler; mülkiyetin yaygınlaştırılması, yönetimin demokratik olması, kara ortak olunması yanında sağlanacak olan fayda veya ortaya çıkacak zararın herkes tarafından dengeli şekilde paylaşılması gibi konularda önemli rol oynarlar (Çıkin & Karacan, 1994). Kooperatiflerin özerk olduğu, devlet ile kooperatifler arasında herhangi bir bağın söz konusu olmadığı bu serbest sisteme örnek olarak Danimarka ve İngiltere’de uygulanan kooperatifçiliği gösterebiliriz.

Özel mülkiyete önem vermesi, bireysel tüketici ve girişimciliği desteklemesi, kar elde etme dürtüsünü canlı tutması nedeniyle kooperatifler kapitalist sistem içinde yer edinmişler ve sisteme uyum sağlayabilmişlerdir. Bu uyumda en önemli faktör kooperatifçilik ilkelerinin liberal düşünce sistemi ile örtüşüyor olmasıdır. Modern anlamda kooperatifçilik ilk olarak kapitalist sistemler içerisinde ortaya çıkmış ve başarılı iyi uygulama örnekleri de kapitalist ülkelerde olmuş olsa da başka sistemlere de entegre olabilmışlerdir (Ültanır, 2019).

Kapitalizmin özünde bireyin özgürlüğü yatar. Bu sistemde bireyler özel mülk edinme ve kendi toprağından elde ettiği ürünü kooperatifler aracılığı ile satabilme imkanına sahip olmaktadır. Hatta kooperatif sayesinde gelir kaybına uğramaktan da kurtulmuş olmaktadır. Sistem içinde devletin rolü sadece ana işleyişi kurmakla sınırlandırılmıştır. Bunun ötesinde devletin işleyişe katılması sistemin düzenini bozar. Kapitalist sistemde, üretimde kullanılan araçların mülkiyeti sosyalizmdeki gibi devlete değil bireye aittir. Bu durum kooperatifçiliğin oluşum amacıyla oldukça örtüşmektedir. Bu bağlamda kapitalist düzende birey, üretim sürecinde ihtiyaç hissettiği noktada kooperatiftan destek alabilir. Devletin ise hiçbir yardımı söz konusu olmayacaktır. Bu durum bireyin imkanlarının sınırlı olduğu noktalarda kooperatif

sisteminin sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanacağı sorularını beraberinde getirecektir. Bu noktada da Kapitalist sistemin ülkelerde salt şekilde ne kadar uygulanabildiği sorusu gündeme gelecektir. Kapitalizmin sınırlı şekilde uygulandığı ülkelerde devletin desteği sınırlı şekilde de olsa söz konusu olabilmektedir. Aksi takdirde kooperatif üyelerinden yeterince maddi destek alamadığında birtakım sıkıntıların oluşması kaçınılmaz olacaktır. O halde diyebiliriz ki, bir ekonomide salt kapitalizm uygulanıyor ise kooperatifçiliğin hayat bulması zordur.

1.5.2.Sosyalist Sistemin Kooperatifçiliğe Bakışı

Sosyalist sistemi; kapitalist sistemin tersine ticarete kolektif mülkiyetin var olduğu, sosyal sınıfların ortadan kalktığı, devlet teşebbüsünün, zorunlu tasarrufun, merkezi bir planlamanın söz konusu olduğu ve serbest piyasa mekanizmasının devre dışı kaldığı ekonomik sistem olarak tanımlayabiliriz.

Sanayi devrimi ile ortaya çıkan işçi sınıfının içinde bulunduğu adaletsizliklerin ortadan kaldırılması amacı ile 19. Yüzyılın başlarında harekete geçen kişiler birtakım ütopyalar oluşturmuşlardır. Marks öncesi sosyalistler olarak adlandırılan bu grup içinde Saint Simon, Fourier, Feuerbach, Robert Owen ve Proudhon'u sayabiliriz. Bu sosyalistler arasında dayanışma ve iş birliği alanında en büyük katkıyı yapan kişi ise Charles Fourier olmuştur. Charles Fourier'in kurmuş olduğu falanj sistemi, bir üretim ve tüketim kooperatifi özelliği taşıması nedeniyle konumuz itibariyle önemlidir. Bu sistemde falanjların kapitalistlerce kurulacağını belirtilmiş olması, yapının kendi içinde bir ikilem taşıdığını göstermektedir. Dolayısıyla Marksizm öncesi sosyalizmi temsil eden bu falanj sistemi, komünist bir sistem olmayacaktır. Fourier her ne kadar bu sistemi kuracak bir kapitalist bulamamış olsa da ilerleyen zamanda Fransa, Rusya, İngiltere gibi batılı ülkelerde falanjlar, kooperatifler şeklinde vücut bulmuştur. Sosyalist sistemle özdeşleşen diğer bir isim olan Marks' a göre üretim, sanayi devrimi ile nasıl kolektif şekilde gerçekleştirilmeye başlanmışsa mülkiyette kolektif şekilde olmalıdır. Karl Marks'a göre ilk önce askerler ve şövalyelerin oluşturduğu bir sınıf feodal bir yapı oluşturarak toplumlara egemen olmuştur. Fakat teknolojik yeniliklerle birlikte bu sınıf iktidarını kaybetmiş burjuva sınıfı egemen olmuştur. Böylece sermayenin önem kazandığı bu dönemde egemenlikte sermayeyi elinde bulunduran sermayedarların eline geçmiştir. (Karalar & Üskül, 1977).Ancak materyalizmi

ekonomik temellere dayandıran Marks'ın gerçekleşmesini beklediği devrim sanayileşmiş İngiltere, Batı Avrupa ve ABD gibi ülkelerde olmamış Kapitalizmin henüz gelişmediği Rusya'da meydana gelmiştir. Karl Marks'ın düşüncesi daha önce başta İbn-i Haldun olmak üzere başka düşünürlerce de dile getirilmiştir.

Sosyalizm, kooperatifin bireyin doğal yapısında var olduğunu ve bunun ortaya çıkmasının da ekonomik sistemin desteği ile mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Sosyalizm, eşit paylaşım temeli üzerine oturan, bireysellikten çok toplumsal refahı önceleyen ve devlet kontrolünün daha fazla hissedildiği bir sistemdir. Sosyalizmde karlar çalışanlar arasında payları ile orantılı olarak dağıtılırken kooperatiflerde ise çalışmayanlara da verilmektedir. Sosyalizmde sistemin temeli iş birliğine dayanmaktadır. Tamda bu noktada kooperatiflerle benzer bir temele oturmaktadır. Şöyle ki, üretimin toplumsal hale getirilmesi ve üretim aracının kullanımının toplulaştırılması sağlanarak üretim planlı şekilde gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Ancak sosyalist sistemlerdeki merkezi planlamacı yapı devletin tüm alanlara müdahalesi nedeniyle kooperatiflerin demokratik yapısını bozmuştur. Dünyada sosyalizmin tam olarak uygulandığı bir ülke söz konusu değildir. Bu bağlamda sosyalist ülkeler kapitalizmin birçok özelliklerini de gösterirler.

1.5.3.Komünizmin Kooperatifçiliğe Bakışı

19. yüzyılda iktisadi sistem içinde yer almaya başlayan Sosyalizm ve Komünizm kavramları birbirlerinden farklı olsalar da aralarındaki farklılıklar bilinmemekte ve halen birbirleri yerine kullanılmaktadırlar. Sosyalizm komünizme doğru giden yolda bir aşama olarak görülmekte ve ideolojik açıdan aralarında bir bağlantı olduğu kabul edilmektedir. Marksist doktrine göre komünizme geçişle beraber sınıf farklılıkları ortadan kalkmış ve insanlar yüksek bir gelişim seviyesine çıkmıştır. Ferdiyetçiliği kabul etmeyen bu sistemde devlet kooperatifleri kendi organı gibi görmektedir. Tüm üretim araçları gibi üretilen ürünlerin de tamamı devlete aittir. Tüm üretim ve tüketim faaliyetleri devlet tarafından yapılmaktadır. Devlet başatlığı da denilen bu sistemde demokratik bir işleyiş söz konusu değildir. Dolayısıyla bu durum kooperatiflerin demokratik yapısıyla çelişmektedir. Kooperatifçiliğin diğer ilkeleriyle de çelişen bu sistemde çağdaş bir kooperatifçilik söz konusu değildir (Demirci, 1991).

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dönemindeki Kolhoz uygulaması ve İsrail'deki Kibutz uygulaması örnek olarak verilebilir. Kooperatiflerin kapitalist sistemde başarılı olması ve dünyaya yayılması komünistlerin tüm kolektif faaliyetleri kooperatif olarak nitelemesine ve kooperatif adı altında komünist propagandası yapmasına neden olmuştur. Bu durum kooperatiflerin imajını zedelemiştir. Halen bu olumsuz çağrışımlar, kooperatiflerin aslında hiç de hak etmediği bazı kavramlarla birlikte anılmasına neden olmaktadır. Bireyler kapitalist sistemde, ihtiyaçlarını karşılayamamaları durumunda kooperatifleşmeye yönelirken komünizmde ise kooperatifler devletin bir organı şeklinde faaliyette bulunmaktadır. Tıpkı kapitalist sistem içinde zamanla ortaya çıkabilen monopolleşme gibi Komünist sistem kooperatifleri, o görevi ifa eden tek kurum şekline getirmektedir. Buradaki kurum ise kooperatifler değil onları tamamıyla kendi himayesine alıp kendi organı şekline getiren devlettir (Çiftçi, 2005).

1.5.4.Karma Sistemin Kooperatifçiliğe Bakışı

Karma sistemde kapitalizmin ferdiyetçi yapısı komünizmin aşırı devlet himayesi sınırlandırılarak ılımlı bir sistem oluşturulmuştur. Bu sistemde devlet kooperatiflere kendi güç yetiremedikleri konularda yardımcı olarak kooperatifçiliğin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Kooperatifçiliğin ülkeye sağladığı ekonomik ve sosyal katkılar devletleri kooperatifçilik sistemini desteklemeye yöneltmiştir. Devletin karma sistem içindeki bu destekleme rolü öncelikle kooperatiflerin kuruluşu için gerekli olan alt yapıyı oluşturmakla başlamaktadır. Kooperatiflerin etkin hale gelmesi için verilecek kooperatifçilik eğitimi, ucuz girdi, ekonomik ve sosyal destekler, kooperatiflerin uluslararası pazarlara ulaştırılması gibi konularda sağladığı yardımlar kooperatifçiliği teşvik eden faktörlerdir. Devlet kooperatiflere bu teşvikleri sağlarken kendi yapması gereken görevlerin kooperatifler eliyle kolaylaştırıldığı da göz ardı edilmemelidir. Bu noktada kooperatiflerin tamamıyla devletten bağımsız olmamakla birlikte tamamen de devlet için faaliyet gösteren sistemler olmadığı unutulmamalıdır. Bu ayrım doğru şekilde yapılamadığı takdirde aşırı devlet müdahalesi kooperatiflerin işlevlerini yapamaz hale getirebileceği gibi aşırı bağımsızlık da kooperatiflerin işlevsiz hale gelmesine neden olabileceği unutulmamalıdır. (Güven, 1997). Devlet ve kooperatifler

arasındaki karşılıklı yardım ilkesine dayanan karma sisteme Fransa ve İtalya kooperatifçiliğini örnek olarak verebiliriz.

1.6.Türk Tarımında Örgütlenme Deseni

Türk tarım sektöründeki tarımsal örgütlenme modelinde tarım sektörüne hizmet sağlayıcı olan kamu örgütlenmesi ve kamu dışı örgütlenme olarak da ifade edebileceğimiz üretici örgütlenmesi olarak iki gruba ayrılmaktadır (Tablo 2.1). Çalışmamızın konusu olan tarımsal kooperatifler ise ikinci grup içinde yer almaktadır. Tarım sektörü içinde üretici örgütlenmesi üretim sürecinin ilk basamağı olması sebebiyledir ki ayrı bir başlık olarak incelenmiştir. Çalışmamızın bu bölümü üretici örgütlenmesi, tarımsal amaçlı kooperatiflerde üst örgütlenme ve tarımsal amaçlı üretici örgütlerinin karşılaştırılması başlıkları altında değerlendirilecektir.

1.6.1.Kamu Örgütlenmesi

Ülkemizde, tarım sektörü ile ilişkili içinde olan ve bu sektöre hizmet sunan kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlar içinde yer alan Ticaret Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Hazine ve Maliye, Dışişleri, Ulaştırma ve Altyapı, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı kendi görev alanları içerisinde tarım sektörüne hizmet sağlamaktadır. Bunlar içerisinde etki ve hizmet alanı en geniş olan kamu kurumu ise “Tarım ve Orman Bakanlığı”dır. Tarım ve Orman Bakanlığı ülke çapında genel müdürlüklerden taşradaki il ve ilçe müdürlüklerine kadar oldukça geniş şekilde örgütlenmiş bir kuruluştur (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

1.6.2.Üretici Örgütlenmesi

Tarım sektörü örgütlenme deseninde genel olarak çiftçiler ve tarım sektörü içindeki tüm paydaşlardan oluşan üretici örgütlenmesi mesleki kuruluşlar ve ekonomik kuruluşlar olarak iki grup altında toplanmıştır. Ortaklarının çiftçi olması özelliği ile dernek, vakıf gibi sivil toplum kuruluşlarından ayrılan üretici örgütleri mesleki, ekonomik ya da sosyal amaçlı olarak bir araya gelebilmektedirler.

1.6.2.1.Mesleki Amaçlı Kuruluşlar

Mesleki örgütler üreticilerin mesleki konulardaki haklarını ve menfaatlerini korumaya için hizmet sunan ve bu doğrultuda hükümetlerin izleyecekleri tarımsal politikalar konusunda yönlendirici olmaya çalışan kuruluşlardır. Bu kuruluşları ziraat odaları ve diğer meslek odaları ile gönüllü organizasyonlar (dernekler, vakıflar, sendikalar) şeklinde iki grup altında toplayabiliriz.

Birincisi Ziraat Odaları ve Diğer Meslek Odalarıdır. Ziraat odaları, çiftçilerin mesleki alandaki haklarını ve menfaatlerini korumak, gelir ve refah seviyesini yükseltecek politikalar izlemek, odalar arasında iş birliğini sağlamak, oluşabilecek ihtilafları gidermek, tarım politikaları konusunda çiftçinin görüşlerini temsil etmek, tarımsal eğitim ve yayın faaliyetleri düzenleyerek çiftçiye bilgilendirmek, çiftçiler arasında güveni sağlamak (Koroğlu, 2003) gibi amaçlarla kurulan meslek örgütleridir. "Ziraat Odaları ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği" Kanunu'na göre kurulmuş olan Ziraat Odalarının en önemli görevi tarımsal üreticilerin sorunlarına çözüm üretme noktasında yetkililerle görüşmek ve tarım politikalarının belirlenmesinde üreticilerin

görüşlerinin de dikkate alınmasını sağlamaktır. Ülkemizde mesleki örgütler içinde en yaygın olan ziraat odaları 1957 yılında çıkarılan 6964 sayılı yasanın 1963'te yürürlüğe girmesi ile mesleki bir kamu kuruluşu olma özelliği kazanmıştır. Türkiye' de tarım sektöründe çalışanlar oldukça fazla olmasına rağmen çalışanlar ve üreticiler mesleki örgütlenmeye karşı isteksiz davranmaktadırlar. Bunun en önemli sebebi ziraat odalarının çiftçinin gerek yaşam standartlarının artırılması gerekse sektöre ait sorunların yetkili kuruluşlara iletilerek çözüm süreci noktasında aktif şekilde rol alamamasıdır. Dolayısıyla ziraat odalarının tarım politikalarının belirlenmesinde hükümeti etkileyecek bir güç oluşturamaması çiftçinin temsil etme gücünün sınırlı kalmasına sebep olmaktadır. Çiftçilerin odaya üyelik aidatlarını düzgün şekilde ödemeleri ziraat odalarını kısmen de olsa hükümete bağımlılıktan kurtararak bağımsızlaştıracak ve çiftçiyi temsil noktasında daha güçlü kılacaktır. Ziraat odaları dışında tarımsal üreticilerden oluşmamakla beraber tarım sektörüne hizmet veren Ziraat Mühendisleri Odası, Veteriner Hekimler Odası, Gıda Mühendisleri Odası ve Orman Mühendisleri Odası gibi birçok meslek odası da mevcuttur (Ziraat Odaları Birliği Kanunu, 1957).

İkincisi Gönüllü Kuruluşlardır. Gönüllü kuruluşları kendi içinde dernekler, vakıflar ve sendikalar şeklinde gruplandırabiliriz. Ülkemizde üreticilerin mesleki talepleri doğrultusunda kurulmuş olan üretici dernekleri içinde Adana Çiftçiler Birliği, Ege Çiftçiler Birliği ve Önder Çiftçi Dernekleri (ÖÇD)'ni sayabiliriz. Bu derneklerden sadece ÖÇD, üreticilere tarımsal konularda danışmanlık yapmaktadır. Dernekler bir yandan içinde bulundukları bölge ve ülke tarımı hakkında görüşlerini ifade ederken diğer yandan da öneriler sunarlar. Bu derneklere örnek olarak Turunçgil Yetiştiricileri Derneği, Adana Soya Üreticileri Birliği Derneği, Tahıl Üreticileri Birliği Derneği, Muz Üreticileri Derneği ve Manisa Bağcılar Birliği Derneğini verebiliriz. Ülkemizde 227.500 üyesi bulunan 525 adet çiftçi derneği faaliyet göstermektedir. Çiftçi örgütü olarak kabul edilmemekle beraber ülkemizde tarımsal faaliyetlerle ilgili vakıflarda bulunmaktadır. Türkiye Kalkınma Vakfı bu vakıflara örnek olarak verilebilir. Bu vakıf bal pazarlama, seracılık, besi ve bağcılık gibi alanlarda çiftçilere destek sağlamaktadır. Diğer bir örnek olarak TEMA Vakfı' da özellikle erozyona karşı farkındalık oluşturma konusunda oldukça başarılı çalışmalar yapmaktadır. Ülkemizde 14 adet tarımla ilgili vakıf bulunmaktadır. Bu vakıfların toplam üye sayısı ise 2.500'dür. Genel olarak

ülkemizde tarım sektöründe gönüllülük esası ile iş birliği ve dayanışma temelinde kurulmuş 525 dernek vardır. Ayrıca aynı amaçla faaliyet gösteren tarımsal amaçlı 14 vakıf, 8 ulusal ürün konseyi ve sendikalar da bulunmaktadır. Sendikalar sözleşmeli tarımda çalışan işçi ve çiftçilerin haklarını korumak, çiftçi menfaatlerine yönelik politikaların belirlenmesinde etkili olmak, tarım sigortasının çiftçiye pozitif katkı sağlayacak şekilde oluşturulması için çalışmak, çiftçilere sosyal güvence sağlanması gibi amaçlarla kurulmaktadır. Özel veya devlet sektörüne bağlı şekilde çalışan tarım ve orman işçilerinin ve çiftçilerin üye olduğu bu sendikaları şu şekilde sıralayabiliriz: İşçiler, “Tarım-İş Sendikası ve Orman-İş Sendikası, Öz-Orman İş Sendikası adı altında sendikalaşmışlardır. Çiftçilerde Ege Bölgesi’nde Tütün Üreticileri Sendikası (Tütün-Sen), Üzüm Üreticileri Sendikası (Üzüm-Sen); Karadeniz Bölgesi’nde Fındık Üreticileri Sendikası (Fındık-Sen) ve Çay Üreticileri Sendikası (Çay-Sen); Trakya’da, Hububat Üreticileri Sendikası (Hububat-Sen) ve Ay çiçek Üreticileri Sendikası (Ay çiçek-Sen) şeklinde sendikalaşmışlardır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

1.6.2.2.Ekonomik Amaçlı Kuruluşlar

Tarım sektörü insanın temel gereksinimi olan gıda ihtiyacını karşılaması, sanayiye endüstriyel ham madde sağlaması, bölgesel ve ulusal boyutta istihdama destek olması, yurtiçi katma değere önemli katkılar yapması gibi işlevleri nedeniyle tüm dünyada önemini devam ettirmektedir. Tarımsal Kooperatifler faaliyetlerini yürütürken birtakım sorunlarla yüzleşmekte ve sorunların çözümü noktasında mücadele vermektedir. Örneğin iklim ve doğa koşullarının üretimi istikrarsızlaştırması, satış fiyatı düşük olan tarımsal ürünlerin girdi fiyatlarının yüksek olması, üreticilerin küçük ve dağınık olması, ürün piyasasına yapılan müdahaleler, ulusal ve uluslararası pazarlarda yaşanan yoğun rekabet, ülkelerin tarımsal ürün dış ticaretindeki koruma stratejisi bu sorunlardandır. Ekonomik sistem içerisinde bu sorunların bir kısmı doğru stratejik politik uygulamalar ile çözülebilirken, bir kısmı ise etkin müdahalelere izin vermemektedir. Genel olarak ülkemizde tarım sektöründe temel sorun üretilen ürünlerin piyasada gerçek değerinden düşük fiyata satılması, üretimde hedeflenen optimal verimliliğin elde edilememesi ve üretim planlamasının piyasa koşulları dikkate alınarak yapılamamasıdır. Bu sorunlar tarım sektörünün ilk basamağını oluşturan çiftçiyi ve zincirin tüm halkalarını etkilemektedir. Tarım

sektöründe üretim zincirinin ilk basamağı üreticilerdir. Tarımda ürünün üretiminden tüketiciye ulaşma sürecindeki her bir aşamada fiyatta artmaktadır. Tabiidir ki, insanlar kaliteli ürünü ucuz fiyata almak ister. Ancak ürünün toplanmasından işlemesine ve taşınmasına kadar her adımda masraf yapılmaktadır. Bu zincirin başlangıcında üretici yer almakta sonra tedarikçi, komisyoncular ve tüccarlar, tarım sanayicileri, ihracatçılar şeklinde devam etmektedir. Zincirin bitiş noktası ise tüketicilerdir. Görüldüğü gibi bu kadar uzun bir zincir halkası içinde üreticinin hele de ülkemizdeki gibi küçük aile çiftçisinin hak ettiği geliri elde edebilmesi oldukça güçtür. Bu nedenledir ki üreticilerin rekabet güçlerini artırabilmeleri için örgütlenmeleri bir mecburiyettir. Örgütlenme sayesinde üreticiden tüketiciye ulaşan zincir içindeki araçlar ortadan kaldırılacak ve araçların yaptıkları işler daha uygun fiyatlarla örgütler tarafından üstlenilerek maliyetler azaltılacaktır. Bu düşük maliyetlerden hem üretici hem de tüketici kazanç sağlayacaktır. Bu olumlu gelişmelerin karşılıklı güven ortamında vücut bulabileceği kesinlikle unutulmamalıdır.

Ülkemizde de tarımsal arz piyasasının süre gelen sorunlarının çözümü noktasında tarımsal örgütlenme yoluna gidilmektedir. Bu bağlamda oluşturulan örgütlerin sayısal çokluğuna rağmen nitelik kazanamamış olduğu görülmektedir. Yukarda ifade ettiğimiz gibi Türk tarımında örgütlenme deseni kamu örgütlenmesi (Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı) ve üretici örgütlenmesi (mesleki örgütlenme ve ekonomik örgütlenme) olarak ikiye ayrılmaktadır. Tarımsal üreticilerin ekonomik gereksinimlerini karşılayabilmek amacı ile kurmuş oldukları ekonomik amaçlı örgütler: Tarımsal Amaçlı Kooperatifler ve Kooperatif Benzeri Örgütlenmeler şeklinde kurulmuş olan Üretici Birlikleri, Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri, Sulama Birlikleridir. Ekonomik Amaçlı Örgütlenmelerin ilki sektörde en ağırlıklı paya sahip olan Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerdir. Uluslararası Tarım Kooperatifleri Birliğinin (ICA) tanımına göre kooperatif; gönüllülük ilkesi ile bir araya gelen bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılamak üzere bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk kuruluşlardır. Bu kuruluşlar sadece çiftçiye gelir artışı sağlamakla kalmamakta aynı zamanda sektördeki paydaşlara değişen sosyal şartlarla paralel yeni istihdam imkanları da sağlamaktadır. Tüm bu saydığımız özellikleri ile günümüzde kooperatif türü örgütlenme tüm dünyada tarımsal üreticilerin sorunlarının çözümünde ve temsil gücü

kazanabilmelerinde yoğun olarak kabul görmektedir. Türkiye’ de 2021 yılı itibariyle tarımsal kalkınma, sulama, su ürünleri, pancar ekicileri, tarım satış, tütün üretim ve pazarlama, yaş meyve ve sebze pazarlama ve tarım kredi olmak üzere toplam 11.831 adet tarımsal kooperatif ve 3.616.715 ortağı mevcuttur. Hayvansal üretim, meyve, bitkisel üretim, su ürünleri ve organik ürünler alanında toplam 867 adet üretici birliği ve 345.616 üyesi vardır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

Tarımsal Kooperatifler farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Yaygın sınıflandırmalardan birisi tek amaçlı ve çok amaçlı kooperatifler şeklinde amaçlarına göre yapılan sınıflandırmadır. Tarım satış kooperatifleri, tarım kredi kooperatifleri, sulama kooperatifleri tek amaçlı tarım kooperatifleri içinde yer alırken tarımsal kalkınma kooperatifleri ve su ürünleri kooperatifleri ise çok amaçlı kooperatifler içinde yer almaktadır. Tez konumuz tarımsal kooperatiflerin teşkilatlanma, mevzuat ve finansman açısından değerlendirilmesi olduğu için tarımsal amaçlı kooperatifleri, bağlı oldukları kanun kapsamında sınıflandırmak daha uygun olacaktır. Bu bağlamda tarımsal kooperatifleri; 1163 sayılı Kooperatif Kanunu, 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu ve 4572 sayılı Tarım Satış ve Tütün Satış Kooperatifleri Kanununa göre faaliyet gösteren kooperatifler olarak üç grupta inceleyebiliriz. Bu kooperatiflerden 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’na tabi olanlar iki bakanlığa bağlı olarak faaliyet göstermektedirler. Sulama kooperatifleri, pancar ürünleri kooperatifleri, su ürünleri kooperatifleri Tarım ve Orman Bakanlığı’na; yaş meyve ve sebze kooperatifleri ile üretim ve pazarlama kooperatifleri ise Ticaret Bakanlığı’na bağlı olarak kurulmakta ve faaliyet göstermektedirler. Ayrıca 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanununa göre kurulan Tarım Kredi Kooperatifleri Tarım ve Orman Bakanlığı’na; 4572 Tarım Satış Kooperatifleri Kanunu göre kurulan Tarım Satış Kooperatifleri de Ticaret Bakanlığı’na bağlı kuruluşlardır.

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Kapsamındaki Kooperatifler, Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, Sulama Kooperatifleri, Su Ürünleri Kooperatifleri, Pancar Ekicileri Kooperatifleri, Yaş Meyve Sebze Kooperatifleri, Üretim ve Pazarlama Kooperatifleri, Kadın Girişimi ve Pazarlama Kooperatifi’dir. Bunlardan ilki olan Tarımsal Kalkınma Kooperatifleridir. 1965 yılında Köy Kalkınma Kooperatifleri adı altında kurulmaya başlanmış olan bu kooperatifler 1989 yılında Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine çevrilmiştir. 1969 yılında çıkmış olan 1163 sayılı Kooperatifler

Kanunu ile il düzeyinde bölge birlikleri kurulmuş olan köy kalkınma kooperatiflerinin 1971 yılında “KÖY-KOOP” adıyla kurulan merkez birliği de kurulmuştur. Bu merkez birliği 1980’de kapatılmış olsa da 1999 yılında yeniden kurulmuştur. Görüldüğü üzere tek amaçlı kooperatiflerin sağlamış oldukları alım, satım, kredi gibi hizmetlerin tamamını sunmak amacıyla faaliyet gösteren tarım kalkınma kooperatiflerinin ülkemizdeki oluşumu tek amaçlı kooperatiflere göre daha yeni bir süreç olmasına rağmen oldukça yaygındır. Ülkemizdeki üreticilerin çok çeşitli ürünler yetiştirmekte olmaları dolayısıyla farklı girdilere gereksinim duymaları çok amaçlı tarımsal kalkınma kooperatiflerini kaçınılmaz kılmıştır. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, köylüler ve küçük tarım üreticilerinin kurmuş oldukları, devletin rolünün eğitim ve danışmanlık hizmeti sunmak ve finansman konusunda destek sağlamakla sınırlandırıldığı örgütlerdir (Köroğlu,2003).Çok amaçlı kooperatifler içinde yer alan Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin; ortaklarının tarımsal üretimlerini geliştirmek, ihtiyaçları doğrultusunda girdi ve kredi gereksinimlerini karşılamak, pazarlama ağı koordinasyonunu kurmak, tarımsal işletmelerin verimli olarak faaliyette bulunmalarını sağlamak gibi üretimle ilgili amaçları yanında, el sanatları ve tarımsal sanayinin gelişmesi için gerekli önlemleri almak gibi ortaklarının ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine yardımcı olmak gibi amaçları da vardır(Semerci,2015).Bu kooperatiflere örnek olarak köy kalkınma kooperatifleri, hayvan üreticileri tedarik ve pazarlama, orman köyleri kalkındırma kooperatiflerini gösterebiliriz. Ülkemizde 2021 yılı itibarıyla faaliyet gösteren 6.805 tarımsal kalkınma kooperatifi vardır. Ayrıca bu kooperatiflerin yaklaşık 737.094 ortağı bulunmaktadır. Faaliyet alanlarına göre 14 adet KÖY-KOOP,13 adet tarım,35 adet hayvancılık, 18 adet ormancılık,5 adet çay olmak üzere toplam 85 adet kooperatif bölge birliği vardır ve toplam üye sayısı 5.801’dir. Merkez Birlikleri ise: Köy Kalkınma Kooperatifleri Merkez Birliği, Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği ve Çay Kooperatifleri Merkez Birliği’dir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023). 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Kapsamındaki kooperatiflerin ikincisi Sulama Kooperatifleri’ dir. 1963 yılında “Toprak-Su Kooperatifleri” adı ile ilk sulama kooperatifleri kurulmaya başlanmıştır. Bu yıla kadar toprak sahipleri arasında suyun dağıtımı bugünkü kooperatiflere benzeyen su dağıtım örgütleri tarafından geleneksel yöntemlere yapılmakta idi. Yer altı ve yerüstü sularının kullanılması bakımından iki grup altında değerlendirilen sulama kooperatiflerin

Merkez Birliği oluşturamamış olmaları nedeniyle 2000 yılına kadar devletin koruması ile ilerlemişlerdir. 2000 yılında Türkiye Sulama Kooperatifleri Merkez Birliği'ni oluşturmuşlardır. Sulama kooperatifinin amacı; suyun kıt olduğu kurak bölgelerde sulama işletmeleri (tarla başı kanalları, drenaj, tarla içi sulama benzeri)kurmak ve böylece devlet tarafından kurulan ya da tarım arazilerinden çıkarılan suyun çiftçiler tarafından ne miktarda ve hangi sırada kullanılacağını tanzim ederek tarımda verimin artırılmasını sağlamaya çalışmaktır (Semerci, 2015). Ülkemizde 2021 yılı itibariyle faaliyet gösteren 2.472 Sulama Kooperatifi vardır. Bu kooperatiflerin yaklaşık 318.871 ortağı bulunmaktadır. Ayrıca sulama kooperatiflerinin 93.228 ortak sayısına sahip 13 adet kooperatif birliği mevcuttur. Kooperatif Merkez Birliği de oluşturulmuştur. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Kapsamındaki Kooperatiflerin ncs Su rnleri Kooperatifleridir. İlk olarak 1943 yılında kurulan Su rnleri Kooperatifleri 1965 yılından itibaren gelişmeye başlamıştır. Kooperatifin amacı; ortaklarına su ürünlerinin üretiminden pazarlanmasına kadarki süreçte ürünlerin işlenmesi, taşınması, satışı depolanması ve ihracatı dahil tüm aşamalarda hizmet vermek, düşük maliyetle girdi tedarik etmek ve avlanma faaliyeti için ortaklarının ihtiyaç duyduğu av araç gereçlerini tedarik etmektir. 2021 yılı itibarıyla ülkemizde 567 adet su ürünleri kooperatifi ve 30.611 ortağı bulunmaktadır. Bu kooperatifler 17 bölge birliğine bağlıdır. Bu bölge birliklerinin ortak sayısı 14.304'tür. Kooperatif Merkez Birliği de oluşturulmuştur. Ülkemiz denizlerle çevrili bir konuma sahip olmasına rağmen su ürünleri konusunda kooperatifleşme faaliyetleri istenilen düzeye ulaşamamıştır. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Kapsamındaki Kooperatiflerinin dördüncüsü Pancar Ekicileri Kooperatifleridir. reticilerinin toprağın ekime hazırlanmasından tutun da ilaç, tarım araç ve makinelerinden ürünlerin yetiştirilmesine ve toprak veriminin artırılmasına kadar tarımsal üretime yönelik birçok ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuştur. 1951 yılında Adapazarı'nda kurulan pancar ekicileri kooperatifinin üst örgütlenmesi olan Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği (PANKOBİRLİK) ise 1972 yılında oluşturulmuştur. Ülkemizde 2022 yılı itibariyle faaliyet gösteren 31 pancar ekicileri kooperatifi vardır. Ayrıca bu kooperatiflerin yaklaşık 1.389.549 ortağı bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin 1.391.892 ortak sayısı ile 31 adet bölge birliği vardır. Kooperatif merkez birliği ise mevcut değildir. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu kapsamında kurulan kooperatiflerin beşincisi de Yaş Meyve

Sebze Kooperatifleridir. Ülkemizde tarımsal üretim alanında yaş sebze ve meyve üretiminin önemi oldukça büyüktür. Yaş sebze ve meyvelerin bozulmalarının hızlı olması daha kısa sürede tüketilmesini ya da dayanıklılık sürelerini artıracak önlemler alınmasını gerekli kılmaktadır. Depolama ortamının ve devlet destekleme imkanlarının sınırlı olması bu ürünlerin üretim miktarı ile fiyatlarının birbiriyle ters orantılı olması sonucunu doğurmaktadır. Fiyatlarda oluşan dalgalanmalar ekonomiye de olumsuz yansımaktadır. Ortaklarının ekonomik çıkarlarını korumak ve ürünlerin en uygun şartlarda pazarlanmasını sağlamak amacı ile kurulmuş olan yaş sebze ve meyve kooperatifleri eğitim ve yayın faaliyetlerinde de bulunmaktadırlar. 2022 yılı itibariyle 2.946 üyesi ile toplam 28 yaş meyve ve sebze pazarlama kooperatifi bulunmaktadır. Ticaret Bakanlığına bağlı olan ve 1163 sayılı kanuna tabi olarak kurulan Üretim ve Pazarlama Kooperatifleri ise el sanatları ve çiçekçilik benzeri tarım ürünlerinin üretimi ve pazarlanması amacıyla faaliyet gösteren kooperatiflerdir. 1163 sayılı kanuna tabi olarak Ticaret Bakanlığı bünyesinde kurulan diğer bir kooperatif de Kadın Girişimi ve Pazarlama Kooperatifi'dir. Kadın kooperatifleri genellikle tarım dışı alanlarda faaliyet göstermektedirler. Ancak kadın çiftçiler tarafından kurulan kooperatiflerin var olması nedeniyle bu grup içerisine almış bulunmaktayız. İlk kadın kooperatifi 2004 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde İzmir ili Kiraz ilçesi Yağlar köyünde süt sığırcılığı alanında kurulmuştur. Bugün 33 ilde kurucusu kadın olan 43 tane tarımsal kalkınma kooperatifi bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin ortaklarının da büyük bir bölümü kadınlardan oluşmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

4572 Sayılı Kanun Kapsamındaki Kooperatifler Tarım Satış Kooperatifleridir. Tarım sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin genel olarak küçük olması ve mali açıdan da imkanlarının kısıtlı olması işletmelerin pazarlama gibi karlı alanlara girmelerini zorlaştırmaktadır. Bu noktada tarım satış kooperatifleri pamuk, zeytin ve zeytinyağı, incir, fındık, ayçiçeği gibi ürünlerin pazarlanması ile ülke genelinde bir pazar payına sahiptir. Bu nedendir ki tarımsal ticarete bölge üretiminin tamamına yakınına alarak üreticiye fayda sağlama konusunda önemli bir rol üstlenmektedir. Tarım satış kooperatiflerinin temel amacı, çiftçilerin üretmiş oldukları ürünleri en iyi biçimde değerlendirmek, iç ve dış piyasada en kazançlı şekilde pazarlanmasını sağlamaktır. Tarım sektöründeki en önemli sorunlardan birisi özellikle küçük arazi sahibi çiftçilerin üretmiş oldukları ürünleri pazarlama konusunda yaşadıkları

problemdir. Ürünün tüketiciye ulaşana dek birden fazla aracının elinden geçmesi kar marjlarını dolayısıyla tüketicini ödediği fiyatı da artırmaktadır. Çiftçinin ürününü satmış olduğu fiyat ile pazar fiyatı arasında oluşan fiyat farkı çiftçinin aleyhine olmaktadır. Çiftçi üretim giderlerini dahi karşılayamamaktadır. Tarım satış kooperatifleri çiftçilerin üretmiş oldukları tarım ürünlerinden elde edilecek gelirin daha büyük bir bölümünün ortaklarına dönmelerini sağlamaktadır. Ticaret Bakanlığı'na bağlı olarak kurulup faaliyet gösteren bu kooperatifler fiyatlarda istikrarın sağlanması konusunda da sorumluluk üstlenmektedirler. Tarım Satış Kooperatifi hareketi 1915 yılında Aydın ilinde başlamış, bugünkü manada Tarım Satış Kooperatif ise 1937 yılında kurulmuştur Tarım Satış Kooperatifleri 2000 yılında geçerlilik kazanan 4572 sayılı yasa ile özerk bir kurum haline gelmiştir. Bugün bu kooperatifler çok sayıda marka ve sanayi tesisi üzerinden faaliyetlerini devam ettirmektedir. Ülkemizde 2022 yılı itibarıyla faaliyet gösteren 297 tarım satış kooperatifi ve 320.835 ortak sayısı vardır. Ayrıca 15 adet tarım satış kooperatif bölge birliği vardır. Kooperatif merkez birliği ise mevcut değildir. Bu üst birlikler: TARIŞ (İncir, Üzüm, Pamuk, Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri), FİSKOBİRLİK(Giresun Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği), ÇUKOBİRLİK, KOZABİRLİK(Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği), ANTBİRLİK(Antalya Pamuk ve Narenciye Tarım Satış Kooperatifleri Birliği), MARMARABİRLİK(Bursa Marmara Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği), GÜLBİRLİK(Isparta Gül ve Gülyaağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği), TRAKYABİRLİK(Edirne Trakya Yağılı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği), KARADENİZBİRLİK(Karadeniz Yağılı Tohumlar Tarım Satış Birliği) ve TİFTİKBİRLİK(Ankara Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği)' tir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

1581 Sayılı Kanun kapsamındaki Kooperatifler, Tarım Kredi Kooperatifleridir. Küçük çiftçilerin tarımsal faaliyetlerini devam ettirebilmek için gerekli olan finansmanı sağlayabilmek amacıyla krediye ihtiyaçları vardır. Ancak kredi kullanabilmeleri için gerekli olan teminatı sağlayabilecek malları ya da arazilerinin olmaması nedeni ile bankalardan kredi kullanmaları neredeyse imkansızdır. Bu nedenle kredi kullanamayan küçük çiftçiler finansman ihtiyaçlarını yüksek faize razı olarak, şahıslardan borç alarak karşılamaya çalışmaktadırlar. Ancak ülkemizde küçük çiftçi sayısının çok olması buna rağmen borç alınabilecek kanalların sınırlı olması

tarım sektöründe kredi örgütlenmesine olan ihtiyacı gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu bağlamda tarım kredi kooperatifleri küçük çiftçilerin (1929 yılına kadar T.C Ziraat Bankası tarafından karşılanan) kredi ihtiyaçlarını en uygun ve en ucuz şekilde temin etmek amacıyla hizmet sunmaktadır. Tarım Kredi Kooperatifleri kredi ihtiyaçlarının en uygun ve en ucuz şekilde temin edilmesi yanında, mevduat toplamak, kooperatif üyelerine kredi ile ilgili konularda bilgilendirmelerde bulunmak, üretimin artırılabilmesi amacıyla alınan kredilerin tarımsal üretim faaliyetleri için kullanılmasını sağlamak gibi amaçları da bulunmaktadır (Köroğlu, 2003). Ülkemizde 2022 yılı itibarıyla faaliyet gösteren 1618 tarım kredi kooperatifi vardır. Ayrıca bu kooperatiflerin yaklaşık 818.321 ortağı bulunmaktadır. Bu kooperatifler 17 bölge birliğine bağlıdır ve bir merkez birliği ile hizmet sunmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

Tarımsal üreticilerin ekonomik gereksinimlerini karşılayabilmek amacı ile kurmuş oldukları ekonomik amaçlı örgütlerin ikincisi Kooperatif Benzeri Örgütlenmelerdir. Kooperatif Benzeri Örgütlenmelerin ilki Sulama Birlikleridir. Bu birlikler 2011 yılında çıkarılan 6172 sayılı “Sulama Birlikleri Kanunu” ile mahalli idare birliği kapsamından çıkarılarak Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü’ne devredilmişlerdir (Sulama Birliği Kanunu, 2011). Sulama Birliklerinin amacı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından inşa edilen sulama tesislerinin kuruluş amaçlarında belirlenen faaliyetler doğrultusunda kullanılmasını sağlamak, bu tesislerin bakım ve onarımını yapmak, tesisi geliştirmek için çevre dostu projeler üretmek, sulama gibi tarımsal faaliyetler konusunda eğitim çalışmaları düzenleyerek üretimin artırılmasını sağlamak amacıyla kurulmuş olan birliklerdir (Sulama Birliği Kanunu, 2011). Sulama tesisleri Devlet Su İşleri Müdürlükleri ile İl Özel İdaresi tarafından inşa edilen sulama tesislerinin işletilmesi ise Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüklerinin izniyle olmaktadır. Sulama tesisi alanındaki üreticiler sulama kooperatifleri kurmakta ve böylece tesisin işletilmesi kooperatife devredilmektedir. Devlet Su İşleri Müdürlüklerinin onayı ile kurulan sulama tesislerinin işletilmesi, 6172 sayılı “Sulama Birlikleri Kanunu” ile sulama birlikleri tarafından yapılmaya başlanmıştır. Böylece Bakanlar Kurulu Kararı şartı ortadan kalkmış ve Sulama Birliklerinin kuruluşu kolaylaşmıştır. Ancak Sulama Kooperatiflerinin ise İl Özel

İdareleri tarafından inşa edilmesi, sulama kooperatifi kurmaya olan talebin azalmasına neden olmuştur. Sulama Birliklerinin oluşturulması ile sulama kooperatiflerinin çalışma alanlarıyla ilgili faaliyette bulunacak başka bir üretici örgütü kurulmuş olmaktadır. Tarımsal üretici örgütlenmesi içinde oldukça önemli bir yer tutan kooperatiflerin devamlılığının sağlanabilmesi için sulama birlikleri ve kooperatiflerin birbirine rakip örgütlemiş gibi görülmesinin önüne geçilmelidir. Ülkemizde 564.586 üyesi bulunan 181 sulama birliği bulunmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023). Kooperatif Benzeri Örgütlenmelerin ikincisi Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleridir. Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri, ıslah programı çerçevesinde her çeşit hayvanın verimliliğini artırmak amacı ile soy kütüğü kayıtlarını tutan ve ekonomik bir üretim için gerekli faaliyetleri yürüten bir örgütlenme biçimidir. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 5596 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nda yer alan bir maddeyle kurulmaktadırlar. Kuruluş amaçları ise üstün verimli ırklar yetiştirebilmek amacıyla ülke içinde yetiştirilen ya da "ülke dışından ithal edilen hayvanların yetiştiricilerinin kendi aralarında örgütlenmeleri, soy kütüğü ve ön soy kütüğü kayıtlarının tutulması, hayvanların sağlık ve sigorta hizmetlerinin yapılması, ucuz girdi tedarik edilmesi, ürünlerin yurt içi ve yurt dışında pazarlanması, üretim maliyetlerinin azaltılmasıdır. Ayrıca gerekli olan üretim tesislerinin inşa edilmesi, kiralanması ve işletilmesini sağlamaktır. Birlikler üyelerine üretim için kullandıkları girdi, makine, araç ve gereçlerini sağlamak, süt toplama gibi hizmetleri sunmaktadırlar (Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu, 2006). Islah Amaçlı Birliklerin illerde kurulması bu nedenle üye sayılarının fazla olması, hayvancılıkla ilgili desteklerin bir bölümünün birliklere aktarılması gibi durumlar birliklerin güçlerinin artmasına yol açmıştır. Ülkemizde 2022 yılı itibarıyla 81 damızlık sığır, 80 koyun-keçi, 80 arı, 30 manda ve 5 tavuk birliği olmak üzere toplam 570.101 üyesi olan 276 adet yetiştirici birliği bulunmaktadır. Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği 81 ilde, Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiricileri Birliği 80 ilde, Damızlık Arı Yetiştiricileri Birliği 80 ilde, Damızlık Manda Yetiştiricileri Birliği 30 ilde ve Damızlık Tavuk Yetiştiricileri Birliği 5 ilde örgütlenmesini tamamlamıştır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023). Kooperatif Benzeri Örgütlenmelerin üçüncüsü Tarımsal Üretici Birlikleridir. Tarımsal ürünlerdeki kalite yetersizliği ve pazarlama konusundaki yaşanan sorunların üreticiye zarar vermesi nedeni ile üretici birliklerinin kurulması gerekliliği doğmuştur.

Tarım sektöründe ürüne yönelik bir örgütlenme modelinin benimsenmesi ile gündeme gelen Üretici Birliklerinin kooperatiflerden daha geniş alana hizmet vermesi amaçlanmıştır. 2004 yılında yürürlüğe giren 5200 sayılı Üretici Birlikleri Yasasına göre kurulmuş olan tarımsal üretici birliklerinin amacı; tarımsal ürünlerin üretiminin talep doğrultusunda gerçekleştirilmesi yönünde planlama yapmak, üretilen ürünlerin paketlenme ve depolama gibi pazarlamaya hazırlık evresinde teknik destek sağlamak sağlamanın yanı sıra ürünün kalitesini iyileştirmek ve etkin bir pazarlama ağı kurulmasını sağlamak, eğitim ve yayım faaliyetleri düzenleyerek danışmanlık hizmeti sunmak gibi inovasyona yönelik amaçları da bulunmaktadır. Tarımsal üretici birlikleri ürün veya ürün grubu bazında faaliyet gösteren en az 16 tarım üreticisinin bir araya gelmesiyle kurulmuş birliklerdir. Bu tarımsal üreticiler tüzükte tespit edilmiş miktardaki tarımsal üretimi birlikler aracılığı ile pazarlamayı taahhüt etmektedirler. Tarımsal üretici birlikleri her türden bitkisel ve hayvansal ürünler, su ürünleri ile organik ürünler alanında kurulabilirken ilçe bazında aynı ürün veya ürün grubu için sadece bir tane üretici birliği kurulabilmektedir. Birliğe giriş aidatı ve yıllık aidat genel kurul tarafından belirlenmektedir. Aidatlar, aylık brüt asgari ücretin yüzde onundan az, yarısından fazla olamaz (Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu, 2004). Ülkemizde 2022 yılı itibarıyla bitkisel üretim, hayvancılık, su ürünleri ve organik ürün grubu bazında toplam 857 adet üretici birliği mevcuttur. Bu birliklere kayıtlı üye çiftçi sayısı ise 340.889'dur (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

1.6.2.3. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Üst Örgütlenme

Kooperatiflerin kendi faaliyet alanlarında daha fazla güç elde ederek söz sahibi olmak ve rekabet şanslarını artırabilmek için üst örgütlenmelerini oluşturarak dikey örgütlenmelerini tamamlamaları bir zorunluluk haline almıştır. Bu bağlamda; faaliyet konuları aynı olan en az yedi tarımsal amaçlı kooperatif birleşerek kooperatif bölge birliğini oluşturmakta, yedi adet kooperatif birliği de birlikte merkez birliğini oluşturarak yatay olarak örgütlenebilmektedirler. 1163 sayılı Kanununa göre birden fazla olmamak şartı ile Tarımsal kalkınma kooperatifleri (tarım, ormancılık, çay, hayvancılık, el sanatları konularında) birleşerek Tarımsal Kalkınma Kooperatifler Birliğini, Sulama Kooperatifleri bir araya gelerek Sulama Kooperatifleri Birliğini, Su Ürünleri Kooperatifleri bir araya gelerek Su Ürünleri Kooperatifler Birliğini, Pancar

Ekicileri Kooperatifleri de bir araya gelerek Pancar Ekicileri Kooperatifler Birliğini kurmuşlardır.

Tarımsal amaçlı kooperatiflerin üst örgütlenmesinde yedi adet merkez birliği, 1 adet bölge birliği ve bunların bağlı olduğu Türkiye Milli Kooperatifler Birliği bulunmaktadır. Bu birlikler; Hayvancılık Kooperatifleri Merkez Birliği (HAYKOOP), Çay Kooperatifleri Merkez Birliği (ÇAYKOOP), Türkiye Sulama Kooperatifleri Merkez Birliği (TÜS-KOOPBİR), Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği (SÜR-KOOP), Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği (ORKOOP), Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Merkez Birliği (KÖYKOOP), Tarım Kooperatifleri Merkez Birliği (TARIM-KOOP), Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği (PANKOBİRLİK)'dir. Hayvancılık Kooperatifleri Merkez Birliği (HAYKOOP) 2003 yılında Ankara'da kurulmuştur. HAYKOOP'un amaçları; sektörde rekabeti artırarak hayvansal üretimin ekonomik ve verimli şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak, ıslah faaliyetlerinde bulunmak, birlik ve kooperatif arasındaki işbirliğini geliştirmek, ilişkileri düzenlemek, çalışmalarını kontrol etmek, ulusal ve uluslararası platformda temsil gücü kazanmak, kooperatifçiliği özendirmek ve geliştirmek amacı ile üreticilere eğitim faaliyetleri düzenlemek olarak ifade edilebilir (HAYKOOP, 2023). 2022 yılı kayıtlarına göre Hayvancılık Kooperatifleri Merkez Birliğine bağlı 34 hayvancılık ve 2 köy kalkınma ve diğer tarımsal amaçlı toplam 36 kooperatif birliği vardır. Hayvancılık Kooperatif Birliği bünyesinde ortak sayısı 160.440 olan 1.600 kooperatif bulunmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

Çay Kooperatifleri Merkez Birliği (ÇAYKOOP), 2002 yılında Rize'de kurulmuştur. Merkez Birliğinin amaçları; üretim ve pazarlama alanında bağlı birlik ve kooperatiflerin menfaatlerini korumak için ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalar yapmak, birlik ve kooperatif arası ilişkileri düzenlemek ve yurt dışında temsil edilebilmelerini sağlamak, birlik ve kooperatifleri denetlenmek, kooperatifçiliğin gelişimini sağlamak için eğitim faaliyetleri düzenlemektir. 2022 yılı kayıtlarına göre Çay Kooperatifleri Merkez Birliğine 5 Çay Kooperatif Bölge Birliği bulunmaktadır. Çay Kooperatifi Birliği bünyesinde toplam ortak sayısı 65.752 olan 35 kooperatif yer almaktadır. (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023). Türkiye Sulama Kooperatifleri Merkez Birliği (TÜS-KOOPBİR), Türkiye Sulama Kooperatifleri Merkez Birliği 2001 yılında

Ankara’da kurulmuştur. TS-KOOPBİR’in amaçları; toprağın korunması, sulanması, arazinin ıslah edilmesi ile ilgili konularda ortak birliklerin ve birim kooperatiflerini menfaatlerini korumak, faaliyetlerini planlamak ve denetlemek, kooperatifiliğın gelişmesi amacı ile eğitim hizmetinde bulunmaktır (Sağlam, 2013).2022 yılı verilerine göre Sulama Kooperatifi Merkez Birliğı’nin 13 Bölge Birliğı vardır. Sulama Kooperatifi Bölge Birliğı bünyesinde ortak sayısı 93.327 olan 678 kooperatif yer almaktadır. Su rünleri Kooperatifleri Merkez Birliğı (Sr-Koop): Su rünleri Kooperatifleri Merkez Birliğı, Su rünleri Kooperatifleri Bölge Birlikleri (Doğı Karadeniz, İstanbul, Çanakkale, Balıkesir, İzmir, Muğla ve Mersin) tarafından 2004 yılında kurulmuştur. Sr-Koop Merkez Birliğı’nin amaçları; bağılı birlik ve kooperatiflerin su ürünlerinin avlanması, üretimi, işlenmesi ve pazarlanması gibi faaliyet alanları ile ilgili konularda menfaatlerini korumak, ulusal ve uluslararası platformlarda çalışmalar yapmak, birlik ve birim kooperatiflerin ilişkilerinde koordinasyonu kurmak, denetlemesini yapmak, kooperatifiliğın gelişimi için eğitim faaliyetleri düzenlemektir.2022 yılı verilerine göre Su rünleri Kooperatifleri Merkez Birliğıne 18 Su rünleri Kooperatif Bölge Birliğı bulunmaktadır. Su rünleri Kooperatif Bölge Birliğı bünyesinde ortak sayısı 14.876 olan 250 kooperatif yer almaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliğı (ORKOOP),1997 yılında Ankara’da kurulmuştur. Merkez Birliğinin amaçları; ortaklarının orman ürünlerinin üretim ve pazarlanması noktasındaki menfaatlerini korumak, bu amaçla ekonomik çalışmalarda bulunmak, orman köylüsünün yaşıam şartlarını iyileştirmek ve ekonomik olarak kalkınmalarını sağlamak için çalışmak, çalışmaları koordine etmek ve denetlemektir. Ayrıca kooperatifiliğın gelişimi amacı ile ihtiyaç hissedilen konularda eğitim hizmeti sunmaktır (ORKOOP, 2021).2022 yılı kayıtlarına göre Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliğıne bağılı 18 ormancılık, 8 köy kalkınma ve diğır tarımsal amaçlı, bir hayvancılık, bir tarım olmak üzere toplam 28 Kooperatif Bölge Birliğı vardır. Ormancılık Kooperatif Bölge Birliğı bünyesinde ortak sayısı 110.451 olan 903 kooperatif yer almaktadır. Köy Kalkınma ve Diğır Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Merkez Birliğı, 2003 yılında Ankara’da kurulmuştur. Merkez Birliğinin amaçları; birlik ve kooperatiflerin menfaatlerini korumak ve ortak amaçlarını gerçekleştirmek için ülke içinde ve ülke dışıında ekonomik amaçlı eşıitli faaliyetlerde bulunmak, kooperatif faaliyetlerini

düzenlemek ve denetlemek, kooperatifçiliği geliştirmek amacı ile çeşitli eğitim ve öğretim çalışmaları yapmaktır. 2022 yılı kayıtlarına göre Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Merkez Birliğine 9 köy kalkınma ve diğer tarımsal amaçlı, 3 tarım kooperatifi, 3 hayvancılık olmak üzere toplam 15 kooperatif birliği vardır. KÖY, KOOP Bölge Birlikleri bünyesinde ortak sayısı 178.841 olan 1594 kooperatif bulunmaktadır. Tarım Kooperatifleri Merkez Birliği (TARKOOP), tarımsal amaçlı kooperatifler tarafından 2012 yılında Ankara'da kurulmuştur. Tarım Kooperatifleri Merkez Birliği'nin amaçları; çiftçilerin hayat şartlarını iyileştirmek, ekonomik ve sosyal açıdan gelişimlerini sağlamak için ortaklarının tarımsal üretim ve pazarlama alanındaki ortak menfaatlerini korumak, bu amaç doğrultusunda ekonomik faaliyetlerde bulunmak, faaliyetleri koordine etmek ve denetlemek, uluslararası platformda ülkeler arası ilişkileri düzenlemek, ihtiyaç olan konularda eğitim çalışmaları düzenleyerek kooperatifçiliğin gelişimine katkıda bulunmaktır (Sağlam, 2013). 2022 yılı kayıtlarına göre Tarım Kooperatifleri Merkez Birliğine 8 tarım, 5 köy kalkınma ve diğer tarımsal amaçlı, bir hayvancılık, bir orman olmak üzere toplam 14 Kooperatif Bölge Birliği bulunmaktadır. Tarım Kooperatifleri Bölge Birliği bünyesinde ortak sayısı 67.404 olan 560 kooperatif yer almaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği (PANKOBİRLİK), 1972 yılında Ankara'da kurulmuştur. PANKOBİRLİK'in kurulması sonrasında pancar dışındaki ürünlerinde Pancar Kooperatifleri aracılığı ile değerlendirilmesi kararı alınarak kooperatifler çok amaçlı kooperatifler şekline gelmiştir. PANKOBİRLİK devletten destek almaksızın ortaklarının sağladığı sermaye ile profesyonel şekilde yönetilen ve güçlü finansal yapıya sahip bir kooperatif üst örgütüdür. Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği'nin amaçları; Ortak Kooperatifleri temsil etmek, kooperatifçiliğin gelişmesi ve korunmasını sağlamak, bu amaçla eğitim ve yayım faaliyetleri düzenlemek, tarım makine ve ekipmanları sağlamak, gübre, ilaç ve tohumluk benzeri girdilerin yanı sıra damızlık et ve süt hayvanlarını temin etmek, iktisadi faaliyetlerin denetimini yapmak, şirket, kooperatif ve kuruluşlara iştirak etmek ve kooperatifin çalışmalarını koordine etmektir. Pancar Ekicileri Kooperatif Bölge Birliğine 31 birim kooperatif bağlıdır ve 1.391.892 ortağı bulunmaktadır (PANKOBİRLİK, 2023).

Yukarda açıklamış olduğumuz tarımsal amaçlı kooperatiflerin 2022 verilerine göre oluşturmuş oldukları 8 adet merkez birliği Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'ne bağlanmaktadır. Türkiye Milli Kooperatifler Birliği, 1991 yılında Ankara'da kurulmuştur. Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin amacı, Kooperatifler Merkez Birliklerinin ve Kooperatif Birliklerinin ortak menfaatlerini korumak, aralarında koordinasyonu sağlamak ve geliştirmek amacıyla çalışmalarda bulunmak, çalışmalarını denetlemek, uluslararası ilişkileri düzenlemek ve Kooperatifçiliğin gelişmesine yardımcı olmaktır.

1.6.2.4. Tarımsal Üretici Örgütlerinin Mevzuatlarının Karşılaştırılması

Ülkemizde tarımsal üretici örgütlerinin bağlı oldukları kanunlara göre mevzuat karşılaştırması Tablo 1.1, Tablo1.2, Tablo.1.3, Tablo1.4 ve Tablo1.5.'te verilmiştir. Tarımsal amaçlı kooperatifler, hizmet birlikleri, üretici birlikleri, yetiştirici birlikleri, tarım satış kooperatifleri, sulama birlikleri ve tarım kredi kooperatifleri bağlı olduğu bakanlık, kuruluş, tescil, ortaklık payları, amaç, ortaklık koşulları, yetkili yönetici, ortaklar, yönetim biçimi, yönetim organları, yönetime katkı, denetim, seçim ve üst örgütlenme durumlarına göre karşılaştırılmıştır. Bağlı oldukları bakanlık yönünden Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Tarım ve Orman Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı'na, Hizmet Birlikleri İçişleri Bakanlığı'na, Tarım Satış Kooperatifleri, Tütün Tarım Satış Kooperatifi, Üretim ve Pazarlama Kooperatifi Ticaret Bakanlığı'na, Üretici Birlikleri, Sulama Birlikleri ve Tarım Kredi Kooperatifleri Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı olarak kuruluş, işleyiş ve denetleme işlerini yürütmektedirler. Kuruluştaki ortak sayılarına bakıldığında Tarımsal Amaçlı Kooperatifleri ve yetiştirici birliklerinde gerek birim kooperatif gerekse birlik bazında 7 ortak gerekmektedir. Tarım Satış Kooperatifleri için 30 üretici, Tarım Satış Kooperatifleri Birliği için en az 7 üye gereklidir. Tarım Kredi Kooperatiflerinde birim kooperatifin kuruluşu için ortak sayısı belirtilmezken örnek ana sözleşmede birim kooperatif için 40, merkez birliği için en az 5 ortak gerekmektedir. Yetiştirici Birlikleri ise en az 16 üreticinin bir araya gelmesi ile oluşmaktadır.

Üretici Birlikleri ve Sulama Birliklerinin tescili konusunda bir bilgi edinilememiştir. Tarım Kredi Kooperatifleri de ilan ve tescil keyfiyetinden uzaktır. Bir ortaklık payının değeri tarımsal amaçlı kooperatiflerde ve Tarım Kredi

Kooperatifi'nde 100.000TL iken, Tarım Satış Kooperatiflerinde bir ortağın sermaye taahhüdü 10 milyar TL'dir. Diğerlerinin ortaklık payının değeri konusunda bir bilgiye ulaşılamamıştır. Üretici örgütlerine amaçlar yönünden bakıldığında, Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri genellikle tek amaçlı, tarım ve tarım dışı faaliyet alanına sahip olan hizmet birlikleri ise çok amaçlı kuruluşlardır. Üretici birliklerinin kuruluş amacı, ürün bazında üretim planlaması, araştırma ve reklam hizmetlerini yürütmek, yetiştirici birliklerinin amacı ise hayvan ıslah faaliyetlerinde bulunmaktır. Üretici örgütlerinde farklılık gösteren diğer bir konu ortaklık koşulları ve ortak yapısıdır. Tarım kooperatiflerinde ortaklıkta serbest giriş ilkesi uygulanırken, hizmet birliğinde bu ilke mevcut değildir. Homojen üye yapısına sahip üretici birliklerine gerçek ve tüzel kişiler üye olabilirken, yetiştirici birliklerine belirli sayıda hayvana sahip yetiştiriciler üye olabilmektedirler. Tarımsal kooperatifler, üretici ve yetiştirici birlikleri, Tarım Satış Kooperatiflerinin yönetim organları olarak genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu mevcuttur. Sulama birliklerinde başkanlık, başkan ve başkanlık hizmetlerini yürüten diğer personelden oluşur. Tarım kooperatifleri, üretici ve yetiştirici birliklerinde öz denetim görevi denetim kurulunca yerine getirilmektedir. Bu denetim kurulu genel kurul tarafından seçilmektedir. Ayrıca üretici birlikleri için zorunlu olarak bağımsız mali denetim şartı da bulunmaktadır. Bağımsız denetim kapsamı dışında kalan kooperatifler ise 1163 sayılı Kanunun 69.maddesine göre dış denetime tabi tutulmaktadır (Kooperatifler Kanunu, 1956). Demokratik yönetim açısından baktığımızda Tarımsal üretici örgütlerinde Kooperatifler, üretici ve yetiştirici birliklerinde üyelerin yönetim ve denetim organlarına seçilme hakkı vardır. Ayrıca her üye bir oy hakkının olduğunu görmekteyiz. Üretici örgütlerinde ise daimî yönetici bulunmamakta, tüm üyeler seçilerek belirlenmekte ve seçimler 1-4 yıl arasında yapılmaktadır. Üretici örgütleri gelir dağıtımı açısından incelendiğinde ortaklar arasındaki mevzuat dikkate alınarak üretici birliklerinde, üyelik payları ve teslim edilen ürün oranında tarım kooperatiflerinde, alışveriş oranında gelir dağıtılması söz konusu iken hizmet birliklerinde gelir, ortaklara dağıtılmamaktadır. Kooperatifler ve üretici birlikleri ilkeleri içinde yer alan risturn dağıtımı uygulamada mevcut değildir. Üst örgütlenme şemasına baktığımızda tarım kooperatiflerinde birim kooperatif, bölge birliği, merkez birliği ve Türk Milli Kooperatifler Birliği, damızlık

yetiştirici birliklerinde; il birliği ve Merkez Birliği, üretici birliklerinde ise birlik ve merkez birliği şeklinde bir örgütlenme yapısı olduğunu görmekteyiz.

Tablo 1. 1 Tarımsal Amaçlı Kooperatifler (1163 sayılı Tarım Kooperatifleri Kanunu Mevzuatı)

	Tarımsal Amaçlı Kooperatifler (1163 sayılı Tarım Kooperatifleri Kanunu)
Bakanlık	Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı
Kuruluş	7 kurucu ortak Koop. Kurulur 7 kooperatifte bölge birliğini 7 bölge birliğinde merkez birliğini oluşturur
Ortaklık Payları	Her şahıs tarafından en az 1 ortaklık payı vardır, bir ortaklık payının değeri, 100.000 TL. en fazla 5000pay alınabilmektedir. Üst kuruluşlar için asgari had 50 paydır, üst sınır yoktur.
Amaçlar	Genelde tek amaç (satış, kredi, girdi temini, ürün pazarlama vb.)
Ortaklık/üyelik koşulları	Serbest giriş
Yetkili Yönetici	Yön. Kur. Bşk. (seçilmiş kişi)
Ortaklar (üyeler)	Üreticiler (ortaklar)
Yönetim Biçimi	Demokratik
Yönetim Organları	Genel kurul, Yön. Kur. ve Denetim kurulu Yönetim kuruluna genel kurulca seçilen 3 ortak, Tarım Kredi Kooperatiflerinde 5 ortak, Tarım Satış Kooperatiflerinde 4 ortak ve genel müdür,
Yönetime katkı	Her ortağa 1 oy
Denetim	Denetim kurulu, Merkez Birliği, Bakanlık
Seçimler	1-4 yılda
Üst Örgütlenme	Birim koop. Bölge Birliği, Merkez Birliği, Türk Milli Kooperatifler Birliği

Kaynak: Kooperatifler Kanunu dikkate alınarak tablo tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 1. 2 Üretici Birlikleri (5200 sayılı Üretici Birlikleri Yasası Mevzuatı)

	Üretici Birlikleri (5200 sayılı Üretici Birlikleri Yasası)
Bakanlık	Tarım ve Orman Bakanlığı
Kuruluş	Birlikler; en az 16 üreticinin bir araya gelmesiyle kurulur.
Ortaklık Payları	-----
Amaçlar	Ürün veya ürün grubu bazında üretim planlaması, araştırma, tanıtım
Ortaklık/üyelik koşulları	Tarımsal üretim yaparak pazara sunan gerçek ve tüzel kişiler
Yetkili Yönetici	Yön. Kur. Bşk. (seçilmiş kişi)
Ortaklar (üyeler)	Üreticiler ve tüzel kişiler
Yönetim Biçimi	Demokratik
Yönetim Organları	Genel kurul, Yön. Kur. ve Denetim kurulu. Genel kurulca seçilecek en az 5 en çok 7 üye ve aynı sayıda yedek üye
Yönetime katkı	Her üyeye 1 oy
Denetim	Denetim kurulu, bağımsız mali denetim
Seçimler	Yönetim kurulu üyeleri 3 yıl için seçilir
Üst Örgütlenme	Birlik, Merkez Birliği

Kaynak: Tarımsal Üreticiler Kanunu dikkate alınarak tablo tarafımızca oluşturulmuştur

Tablo 1. 3. Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri (5596 sayılı Veteriner Hiz. Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu Mevzuatı)

	Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri (5596 sayılı Veteriner Hiz.Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu)
Bakanlık	Tarım ve Orman Bakanlığı
Kuruluş	Birlik en az 7 yetiştiricinin bir araya gelmesiyle kurulur. Merkez birliği en az 7 il birliğinden oluşur.
Ortaklık Payları	-----
Amaçlar	Tek bir konuda uzmanlaşmak (genetik kapasite artırıcı ıslah çalışmaları)
Ortaklık/üyelik koşulları	Belirli bir sayıda hayvana sahip, soy kütüğü tutmayı taahhüt eden yetiştiriciler, bu şartlara sahip olmayan ya da asıl üye olmaksızın birlik imkânlarından kısıtlı olarak yararlanmak isteyen aday üyelere oluşur. Aday üyeler genel kurula katılamaz ve oy kullanamaz
Yetkili Yönetici	Yön. Kur. Bşk. (seçilmiş kişi)
Ortaklar (üyeler)	Hayvan yetiştiricileri (gerçek veya tüzel kişi yetiştiriciler)
Yönetim Biçimi	Demokratik
Yönetim Organları	Genel kurul, Yön. Kur. ve Denetim kurulu. Genel Kurulca seçilen 7 asil üye, 5 yedek üye
Yönetime katkı	Her üyeye 1 oy
Denetim	Denetim kurulu, Bakanlık
Seçimler	Yönetim kurulu üyeleri 4 yıl için seçilir
Üst Örgütlenme	Birlikler ve Merkez Birliği, Türk Milli Kooperatifler Birliği

Kaynak: Islah Amaçlı Yetiştiriciler Birliği Kanunu dikkate alınarak tablo tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 1. 4 4572 Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun Mevzuatı

	4572 Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun
Bakanlık	Ticaret Bakanlığı
Kuruluş	Tarım satış koop. için 30 üretici, tarım satış kooperatifleri birliği için en az 2 tarım satış kooperatifi gereklidir. Merkez Birliği kuruluşu hükmü yoktur.
Ortaklık Payları	Bir ortağın sermaye taahhüdü 10 milyar TL. dir
Amaçlar	Tek amaçlı kooperatif (Üreticiler; karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle meslekî faaliyetleri ile ilgili ihtiyaçlarını sağlamak, ürünlerini daha iyi şartlarla değerlendirmek ve ekonomik menfaatlerini korumak amacıyla, aralarında sınırlı sorumlu, değişir sayıda ortaklı ve değişir sermayeli, tüzel kişiliği haiz tarım satış kooperatifleri)
Ortaklık/üyelik koşulları	Tarımsal üretici olmalıdır.
Yetkili Yönetici	Genel Müdür
Ortaklar (üyeler)	Üreticiler (ortaklar)
Yönetim Biçimi	Genel müdür ve bazı yönetim kurulu üyeleri hükümet tarafından atanır.
Yönetim Organları	Yönetim organları genel kurul, yönetim kurulu ve denetlemedir. Yönetim kurulu asıl ve yedek üyeleri genel kurulca seçilir.
Yönetime katkı	Her üyeye 1 oy (ortağın genel kurula katılabilmesi için koop.e teslimini taahhüt ettiği ürünün en az % 50 sini teslim etmiş olmaı şarttır.)
Denetim	Bağımsız denetime tabidir. Bağımsız denetim kapsamı dışında kalan birlikler ile kooperatifler 1163 sayılı Kanunun 69 uncu maddesine göre denetlenir.
Seçimler	Yönetim kurulu üyelerinin görev süresi en fazla 4 yıl olup süresi dolan yönetim kurulu üyelerinin görevleri, 6 ayı geçmemek üzere, yapılacak ilk genel kurul toplantısına kadar devam edebilir. Görev süresi sona erenler yeniden seçilebilir.
Üst Örgütlenme	Birlikler ((Birlik üstü örgütlenmeyi öngörmemekte. Ancak Merkez Birliği 1163 S.K göre kurulabilirler)

Kaynak: Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkındaki Kanun dikkate alınarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 1. 5 6172 Sayılı Sulama Birlikleri Kanunu Mevzuatı

	6172 Sayılı Sulama Birlikleri Kanunu
Bakanlık	Tarım ve Orman Bakanlığı
Kuruluş	-----
Ortaklık Payları	Arazi büyüklüğüne göre (her bir dekar için) ilk üyelikte bir defalık ödenen giriş ücreti
Amaçlar	(Birliklere devredilen tesislerin hizmet alanı, birliklerin görev alanı olup sınırları, kapsamı ve ismi DSİ tarafından belirlenir) Tesislerin işletme, bakım, onarım, yönetim ve yenileme hizmetlerini usul ve esaslarına uygun olarak yapmak.
Ortaklık/üyelik koşulları	Birliğin bulunduğu bölgede kayıtlı tarım arazi bulunan ya da bu arazileri tarımsal üretim için kiralayan gerçek ve tüzel kişi
Yetkili Yönetici	Birlik Başkanı
Ortaklar (üyeler)	Her su kullanıcısı gerçek ve tüzel kişi
Yönetim Biçimi	Üst yönetim kadrosunun devlet tarafından belirlenmesi
Yönetim Organları	Başkanlık, başkan ve başkanlık hizmetlerini yürüten diğer personelden oluşur.
Yönetime katkı	Her üyeye 1 oy
Denetim	Birliklerin denetimi DSİ veya Bakanlık tarafından yapılır. Birlikler mali yönden yılda bir defa ayrıca Maliye Bakanlığının denetimine tabidir. Birlikler, Sayıştay tarafından doğrudan denetlenebilir
Seçimler	Başkan, DSİ'nin teklifi üzerine Bakan tarafından kamu personeli arasından 4 yıla kadar görevlendirilir
Üst Örgütlenme	Birlik, Merkez Birliği, Türk Milli Kooperatifler Birliği

Kaynak: 6172 Sayılı Sulama Birlikleri Kanunu Hakkındaki Kanun dikkate alınarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Tablo 1. 6 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu Mevzuatı

	1581 S.K Tarım Kredi Koop
Bakanlık	Tarım ve Orman Bakanlığı
Kuruluş	Birim kooperatif için ortak sayısı belirtilmemiş, örnek ana sözleşmede ise 30 üretici ile kooperatif ve en az 5 bölge birliği ile Merkez Birliğini oluşturur.
Ortaklık Payları	Ortaklık payı ile ilgili bir hüküm yoktur. Ana sözleşmede bir ortaklık payının değeri 100.000 TL dir. Ayrıca krediden yararlanacak ortaklar %10'luk kısmı ortaklık payı olarak taahhüt etmeleri hükmü vardır.
Amaçlar	Kredi ihtiyaçları, ürünlerini değerlendirmek, müşterek yararlanabilecekleri her çeşit makina, ekipman ve tesisleri edinmek, el sanatlarını geliştirmek ve değerlendirmek, mesleki ve teknik yönden bilgilerini artırmak, sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmak, mevduat toplamak, bankacılık hizmetleri ve sigorta acenteliği yapmak.
Ortaklık/üyelik koşulları	Bir veya birden çok ilde tarımsal alanda faaliyet gösteren kooperatifler
Yetkili Yönetici	Genel Müdür
Ortaklar (üyeler)	Üreticiler (ortaklar)
Yönetim Biçimi	Yönetim kadrosunun devlet tarafından belirlenmesi
Yönetim Organları	Başkanlık, başkan ve başkanlık hizmetlerini yürüten diğer personelden oluşur
Yönetime katkı	Her üyeye 1 oy
Denetim	Tarım Orman Bakanlığının teftiş ve denetimine tabidir. Ayrıca Kooperatifler bağlı oldukları bölge birliği ve merkez birliğinin, bölge birlikleri de merkez birliğinin teftiş ve denetimine tabidirler.
Seçimler	Yönetim kurulu üyeleri 4 yıl için seçilir
Üst Örgütlenme	Bölge birliği ve Merkez Birliği Türk Milli Kooperatifler Birliği

Kaynak: 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu hakkındaki kanun dikkate alınarak tarafımızca oluşturulmuştur.

1.7. Türkiye’de Tarımsal Finansman

Türkiye coğrafi konumu ve iklim özellikleri nedeniyle avantajlı bir ülke konumundadır. Bu avantajları tarımsal üretimde verimliliğe dönüştürememesi tarımda

beklenen verimlilik ve etkinliğin elde edilememesi ile sonuçlanmaktadır. Bu verimlilik düşüklüğünün temel sebebi tarım sektöründe yaşanan finansal sorunlardır. Tarım sektörü tarımsal arz piyasasının kontrol edilemeyen mevsimsel belirsizlikleri ve riskleri nedeniyle diğer sektörlerden daha hassas ve özel bir durumu bulunmaktadır. Bu nedenle yapısal durumuna uygun bir finansman sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Klasik kredi mantığında aylık geri ödemeye dayalı bir kredilendirme yöntemi yıllık üretim temeline dayalı tarım sektörü için uygun bir finansman kaynağı olamamaktadır. Yeterli finansmana sahip olamayan çiftçiler topraktan ve dolayısıyla üretim yapmaktan uzaklaşmakta bu durum zaman içinde tarım sektöründe küçülmeye ve dışa bağımlı bir hale gelmeye neden olmaktadır. Tarımsal finansman; Tarımsal üretimin gerçekleştirildiği üretim döneminin yanı sıra tarımsal yatırımlar, gelecek üretim dönemleri için alınması gereken tedbirler gibi üretim öncesi ve üretim döneminde de çoğunlukla nakdi olarak ortaya çıkan ihtiyaçlardır. Tarımsal üretimin devamlılığının sağlanabilmesi için çiftçinin arazi ve ürün yapısına uygun bir finansman sisteminin oluşturulması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde finansman kavramı ve finansal sistem, tarımda finansman ihtiyacı, finansman çeşitleri, finansmanın ortaya çıkış nedenleri ve tarımsal finansman türleri açıklanmaya çalışılmıştır.

1.7.1.Finansman Kavramı ve Finansal Sistem

Günümüzde piyasa şartlarında kısıt olan para ve yüksek olan maliyetler nedeniyle finansman yönetiminde başarılı olabilmek ancak fonların doğru ve etkin şekilde yönetilmesi sayesinde mümkün olmaktadır. Finansman aracı olarak kullanılan fon dediğimiz kavram ise, geniş anlamda, elde nakit şekilde mevcut bulunan varlıklar ya da alacaklar olarak adlandırılmaktadır. Literatürde ise; yatırım faaliyetlerinde bulunmak ve işletmelerde bilanço büyüklüğünü yani belli bir dönemdeki varlıklarını ve öz kaynaklarını artırmak için elde tutulan sermaye şeklinde tanımlanmaktadır. O halde finansman üretim süreci başlamadan önce, üretim süreci boyunca ve üretim süreci sonrasında tarımsal üretimin yapılabilmesi ve gelecek dönemler için gerekli olan tedbirlerin alınması aşamasında çoğunlukla nakit olarak oluşan ihtiyaçlardır.

Finansal sistem, piyasadaki aktörler, hükümet, kişiler, kurumlar, hane halkı, işletmeler, piyasalar ve bunların kullanmış oldukları araçların oluşturduğu bir yapı olarak tanımlanabilir. Özet olarak finansal sistem içinde fon arz edenler, fon talep edenler, finansal aracılar ve finansal araçlar olmak üzere dört aktör bulunmaktadır. Finansal sistemler ekonomide fon arz eden ve fon talep eden ekonomik birimler arasında dolaylı ve dolaysız finansman şeklinde fon aktarımında bulunarak aracılık görevi yapmaktadırlar. Gerek fon arz edenler gerekse fon talep eden ekonomik birimlerin hisse senetleri, tahviller, finansman bonoları gibi mali araçları direk olarak kullanarak sağladığı finansmana doğrudan finansman denilmektedir. Doğrudan finansmanda, fon talebinde bulunanlar menkul kıymet satarak fon arz edenlerden borçlanmaktadırlar. Dolaylı finansmanda ise, fon talep edenler finansal aracılar yardımı ile fon arz edenlere ulaşmakta ve tasarruf sahipleri tasarruf açığı olan firmalara kaynak transfer ederken karşılığında dekont, mevduat sertifikası gibi bir finansal varlık edinmektedirler. Ticari bankalara yatırılan tasarruflar mevduat olarak talepte bulunan şirketlere kredi olarak verilmekte ve kredi alan bu şirketlerin borç senetleri satın alınmış olmaktadır. Görüldüğü üzere ticari bankalar dolaylı finansmana aracılık etmektedirler. Ayrıca sigorta şirketleri, finansal kiralama şirketleri, tüketici finansman şirketleri de dolaylı finansmana aracılık eden diğer kuruluşlar olarak sayılabilir (Bastı, 2013).

Özetle ifade edersek finansman, işletmelerin devamlılığının sağlanabilmesi için zorunlu ihtiyaçlarının karşılanabilmesi olarak ifade edilebilir. Bu finansman ihtiyacı işletmelerin kendi içinden karşılanıyorsa bu finansman türüne iç finansman adı verilmektedir. İşletmenin kendi iç kaynaklarının yeterli olmadığı durumda ise finansman ihtiyacı dışarıdan karşılanmaktadır ki bu tür finansmana da dış finansman denilmektedir. Dış finansman durumunda başvuru kaynakları; finans kurumları, bankalar, kooperatifler ve şahıslar olabilmektedir. İşletme dışından sağlanan finansmanın işletme kaynaklarının getirisi ile karşılanabilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda finansman yönetiminin etkin ve doğru şekilde yapılması oldukça önemli olmaktadır.

1.7.2.Tarımda Finansman İhtiyacı

Bir yaşam biçimi olan tarım aynı zamanda iktisadi bir faaliyet niteliği taşımaktadır. Tarım sektörünün insanoğlunun yaşamında oldukça önemli bir yere sahip olması tarımın sürdürülebilirliği noktasında tarımın finansman ihtiyacının karşılanması konusunu da önemli kılmaktadır. Tüm işletmeler kar elde etmek amacı ile genel olarak doğa, sermaye, emek ve girişimci olmak üzere dört üretim faktörünü kullanarak faaliyet gösterirler. Bu faaliyetlerinin içinde bulunduğu sektör ve ekonomik yapı ile uyumlu olması gerekmektedir. Her işletmenin kendisine özgü farklı özellikleri mevcut bulunmaktadır. Tarım sektörünün de kendine özgü yapısal özellikleri tarımsal faaliyette bulunan işletmelerin finansmanı üzerinde etkili olmaktadır. İşletmeler üretim yapmak, gelir ve tasarruf sağlayabilmek için finansmana ihtiyaç duyarlar. Bu bağlamda tarım işletmelerinin yapısal özellikleri ve faaliyet alanları finansmana olan ihtiyacının tespit edilmesinde belirleyici olmaktadır. Tarım sektöründe ekim, hasat, makine depolama ve pazarlama gibi maliyet gerektiren faaliyetlerin yanı sıra ürünün elde edilmesi için belli bir sürenin gerekli olması, elde edilen gelirin düşük seviyede kalması tarımda finansmana duyulan ihtiyacın artmasına neden olmaktadır (Oğuz & Bayramoğlu, 2018). Bu bağlamda tarımsal işletmeleri diğerlerinden ayıran ve finansman ihtiyacını doğuran (finansman sürecini şekillendiren özellikler) nedenleri şu başlıklar altında sıralayabiliriz (Üney, 2021):

i. Organize olmamış, küçük ölçekli tarım işletmeleri ve tasarruf yetersizliği: Genel itibariyle miras yoluyla aktarılan tarım işletmelerinin küçük ölçekli ve bölünmüş bir yapıya sahip olması üretimde verimliliğin düşük olmasına sebep olmaktadır. Bu durumdaki işletmeler ancak geçimini sağlayabilecek kadar üretim yapabilmektedirler. Üretimi geçimlik düzeyi aşamayan tarım işletmelerinin tasarruf gücü olmadığı için de yatırım yapamamaktadırlar. Bu durum tarımsal piyasaların yeni finansman imkanları oluşturmada dezavantaj olmaktadır. Bir yandan tarımsal arz piyasasının yapısal özellikleri nedeniyle yaşanan belirsizlikler finansmanda kullanılacak kredinin vadesinin kısa olmasına faizlerin düşük olmasına neden olurken diğer yandan da işletmelerin küçük ve dağınık olması kredi maliyetlerinin artmasına sebep olmaktadır. Geçimlerini ancak sağlayan çiftçiler düzenli gelir elde edemedikleri için zorlukla buldukları krediyi de geri ödemekte sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu durum kredi verenler açısından da çekimserliğe neden olmaktadır.

ii. Tarım işletmelerinin sermaye yapısının zayıf olması / Sermaye devir hızının düşüklüğü: Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi tarımda satışların devamlılık göstermemesi, başlangıç sermayesi yüksek olmakla birlikte yatırımın gelire dönüşmesinin uzun zaman gerektirmesi sermaye devir hızının düşük seviyede olmasına neden olmaktadır. Böylece satışların sermayeye oranını gösteren sermaye devir hızının tarım işletmelerinde düşük olması finansman ihtiyacını doğurmaktadır (Bülbül, 2006).

iii. Tarımsal üretimin doğa koşullarına bağlı olması: Tarım sektöründe diğer sektörlerden farklı olarak üretimin doğal şartlara bağlıdır. Bu durum birçok risk ve belirsizliğin oluşmasına neden olmaktadır. Tarımsal arz piyasasının bu yapısal özellikleri nedeniyle tarımsal işletmelerin finansmanı için kullanılan krediler ve bunların geri ödenmesi de diğer sektörlerle göre farklılıklar göstermektedir. Tarım dışı sektörlerde 1-3 aylık süre kısa vade olarak belirtilirken tarım sektöründe kısa vade 9 veya 12 aylık süreye karşılık gelmektedir. Bu nedenle tarımsal üretimin süresi ile kullanılan dış finansman fonunun vadesinin uyumlu olmasına dikkat edilmelidir. İklim özellikleri ve doğal şartlar nedeniyle ortaya çıkan riskler ve belirsizlikler son yıllarda tarımsal sigorta ile azaltılmaya çalışılmaktadır. Yaşanan bu riskler nedeniyle finansman kaynaklarının tarım sektörüne yönelişi sınırlı kalmaktadır.

iv. Girdilerin temininde ihtiyaç duyulan finansman

v. Ürünün fiyat garantisinin bulunmaması (Ürünün ekim zamanı ile hasat zamanındaki fiyatının farklı olması).

vi. Piyasadaki arz ve talep dengesizliği: Tarımda üretimin doğal koşullara bağımlı olması ve insan ihtiyaçlarının sınırlı olması tarım ürünlerinin arz ve talebinde dengesizliklere yol açmaktadır. Doğal koşullar nedeni ile ürün arzı talebi her daim karşılayamamaktadır. Bu nedenle tarımsal ürün arzı elastik değildir. Tarımsal ürün arzının inelastik olması yanında insanın gıda gereksiniminin de sınırlı olması nedeni ile talebin de elastikiyeti düşüktür ya da inelastiktir. Bu dengesizlik tarımsal ürün ticaretinin yapıldığı piyasalarda ürün arz ve talebinin doğru şekilde yönetilmesi ile giderilebilecektir.

vii. Pazarlama ve yeni teknoloji maliyetleri: Bilindiği üzere Tarım sektöründe üretimin doğal koşullara bağlıdır. Bu nedenle standart ürün elde edilmesi zorlaşmakta, hasat vakti ürüne göre değişmektedir. Dolayısıyla ürünlerin ambalajlanma, depolanma

ve uzun dönem saklanması farklılık göstermektedir. Sürekli değişim gösteren sanayi ve finans sektörünün sürekli değişim içinde olması tarım sektörünün de buna ayak uydurmasını zorunlu kılmaktadır. Böylece değişime paralel olarak oluşan yenilikler tarım sektöründe de ürünün üretiminden pazara hazırlanmasına kadarki süreçte kullanılan tekniklerin yenilenmesini zorunlu kılmaktadır.

viii. Tarımsal sektörün subjektif özellikleri: Tarım sektöründe üretim faaliyetinde bulunan çiftçilerin davranışları içinde yaşadıkları ülkenin ve çevrenin örf ve adetlerine göre şekillenmektedir. Kredi işlemlerine uzak olan tarım işletmeleri ekonomik şekilde hareket etmek noktasında da zayıftır. Dolayısıyla bu durum geleneklere bağlı olan tarım sektörünün finansman taleplerinde de birtakım farklılıkların oluşmasına yol açmaktadır. Finansman sağlayan kaynak ile çiftçi arasında hatalı bir algılama yaşanması durumunda ise finansman araçlarına güvenini yitiren üreticinin finansman talebi de azalmaktadır. Bu noktada çiftçiye içinde bulunduğu bu zor durumdan kurtarmak için tarımsal destekleme politikaları gündeme gelebilmektedir.

1.7.3.Finansman Türleri

Finansman türlerini iç ve dış finansman şeklinde iki grupta toplayabiliriz.

1.7.3.1. İç Finansman

İç finansman konusunda öz kaynak ve oto finansman kavramlarını açıklamaya çalışacağız. Oto finansman, işletmelerin yapmış oldukları faaliyetler neticesinde kazanmış oldukları gelirlerin bir miktarının ya da tümünün dağıtılmayıp işletme bünyesinde tutularak sermaye ihtiyacının işletmenin kendisi tarafından sağlanmasıdır. Kişiler kendileri işletmelerini kurarken kendi şahsi tasarruflarından işletmelerin ihtiyaçları için kullanabilirler. Ayrıca işletme sahipleri işletmenin kuruluşu ve sonrasında sermaye artırımını (Ortaklık payları) yaparak ya da işletmelerin elde ettikleri tasarrufları(risturn) ortaklara dağıtmayarak sermayelerine ekleyebilmektedirler. Tarımsal işletmelerin tasarruf miktarı yeterli olmayan küçük ölçekli işletmeler şeklinde olması, maliyetlerinin yüksek olması ve fiyatlardaki dalgalanmalar gibi nedenlerden dolayı özkaynak ile finansmanları düşük seviyelerde kalmaktadır. Özkaynaklarla finansmanın dış finansmana göre birçok avantajı bulunmaktadır.

İşletmeyi itibar açısından daha güçlü kılar, daha az risklidir, dış kaynaklar yerine iç kaynakların kullanılması işletmenin itibarını artırır ve yatırımların yapılmasındaki güçlükleri ortadan kaldırır. Ayrıca işletmelerin büyüklüğü de özkaynaklarının büyüklüğü ile ölçülür ve yatırım faaliyetlerinin dış finansmana gereksinim olmaksızın gerçekleştirilmesi ile üretim miktarı da artar (Üney, 2021) .

Tarımsal işletmeler küçük aile işletmeleri şeklinde oldukları ve elde ettikleri gelirin büyük kısmını geçimlerini sürdürebilmek amacıyla kullandıkları içindir ki oto finansman konusunda büyük işletmelere kıyasla dezavantajlıdırlar. Küçük tarım işletmelerinde oto finansmanın artırılabilmesi için işletmelerin ölçeklerinin büyütülmesi, örgütlenmelerinin daha kaliteli şekle getirilmesi, kooperatif ve birliklerin etkinliğinin artırılması sağlanmalıdır. İşletmelerde oto finansmanın artırılması dış finansmana bağımlılığı azaltacağı için bu sayede yüksek faiz yükünden de kurtulmak mümkün olacaktır (Özaydın & Çelik, 2019).

1.7.3.2.Dış Finansman

Dış finansman yabancı kaynaklar ile finansmanı ifade etmektedir. Dış finansmanı kamu teşvik ve destekleri, bankalardan sağlanan finansman ve Tarım Kredi Kooperatiflerinden sağlanan finansman şeklinde üç başlıkta sınıflandırabiliriz.

i. Dış finansman tekniklerinden ilki devlet teşvik ve destekleridir. Devlet teşvik ve desteklerinin içerisinde tarımsal işletmelerin ihtiyaç duyduğu her alanda az veya çok bir destek verilmektedir. Ama bu desteklerin en başında gelen yoğunlukla kullanılan destekleri beş grup altında toplayabiliriz.

Bunlardan birincisi fiyat destekleme politikalarıdır. Türkiye’ de tarımsal ürün piyasasına müdahale etmenin iki nedeni vardır. Bunlar; yeterli miktarda tarımsal ürün üretilmesi ve üreticilerin gelirlerini garantilemektir. Bu müdahaleler çoğunlukla KİT’ler ve Tarım Satış Kooperatifleri tarafından yapılmaktadır. Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri üreticileri korumak için ürün bazlı destek fiyat uygulaması ile alıcı olarak piyasaya müdahale etmiştir. Ürünler arasında dengenin korunamaması ve bazı ürünler için pazar fiyatından daha yüksek fiyat verilmesi ürün fazlalıklarının oluşmasına yol açmıştır. Bu durum devlet stoklarının artması ile sonuçlanmıştır. Kamu kuruluşlarının uyguladığı destekleme fiyatları ise Bakanlar Kurulu Kararı ile Resmî Gazetede ilan edilir. 1932’de Ziraat Bankası tarafından (buğday için) verilen tarımsal

alandaki ilk ürün desteği sonraları Pazar fiyatı desteği olarak adlandırılmıştır. TMO'nun 1938 yılında kuruluşu ile bu görev ona geçmiştir. 1980'li yılların ardından uygulanan Liberal politikalar ile devletin tarımsal alana müdahalesi azalmıştır. Girdi desteği, düşük faizli kredi, fiyat destekleme politikaları gibi müdahaleler sınırlandırılmıştır. Tarımsal destekler gündeme geldiğinde ilk sırayı fiyat destekleri alır. Fiyat desteği belirli ürünler için verilen destekler, prim ve ihracat destekleri olarak verilebilmektedir. Pazar fiyatı desteği uygulamasında alım görevini KİT'ler yapmakta, zarar oluşması durumunda ise Hazine tarafından karşılanmaktadır. Tarım alanında gelir düzeyinin artırılması yanında etkin şekilde bir üretimi hedefleyen Devlet ürün fiyatlarına müdahale eder. Bu durum fiyat desteği şeklinde ortaya çıkar. Türkiye'de uygulanan fiyat destekleri bitkisel üretim için verilmiş hayvancılık ihmal edilmiştir. Ülkemizde ilk fiyat desteği Ziraat Bankası'nın 1932'de buğday alımı ile gerçekleşmiştir. 1938'de ise Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) hububat alımına başlamış planlı dönemle birlikte 11 ürün desteklenmeye başlanırken 1970'lere gelindiğinde ürün sayısı 30 olmuş, 1980 İstikrar Tedbir Kararları ile destek verilen ürün sayısı azalmıştır. 1990 yılında desteklenen ürün sayısı 10 olmuştur. 5 Nisan 1994 kararları ile sadece hububat, şeker pancarı ve tütün için destekleme yapılması kararı alınmıştır (Yükseler, 1999). Bugün ise 21 üründe destekleme uygulamaları yürütülmektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

İkincisi doğrudan gelir desteğidir. Üretim fazlalığı olan ülkelerde uygulanan Doğrudan Gelir Desteği (DGD), üretime bağlı ya da üretimden bağımsız olarak verilen ve çiftçinin gelir düzeyinin yükseltilmesini amaçlayan bir tarımsal destek programıdır. Ayrıca azalan destekler yerine üretim kontrolü sağlanarak doğal kaynakların korunması, az gelişmiş ülkeler için üretimin artırılarak devlet bütçesi üzerindeki yükünün hafifletilmesi de amaçlar arasında sayılabilir. Ürünler kalitesine göre ayrıştırılarak gramaj üzerinden fark veya prim ödemesi gerçekleştirilir. Dünyada yaygın olarak kullanılan doğrudan gelir desteği ülkemizde 2000'li yılların başlarında uygulanmaya başlanmıştır (Kazancı, 2010). Üretime bağlı DGD, devletin piyasaya müdahalesi olmadan ürün için hedef fiyat belirlemesi yapmasıdır. Hedeflenen fiyat ile piyasa fiyatı arasındaki fark üreticiye destek (telafi edici ödemeler) olarak verilir. Fark ödemelerinde ise devlet hedef fiyatı belirler. Destekleme hedef fiyat piyasa fiyatının üstüne çıkarsa aradaki fark kadar ödeme yapılır. Üretimden bağımsız olan DGD ise

Devlet arazinin sahibine ya da araziyi kiralayan üreticiye birim alan başına destekleme yapmaktadır (Karakaya, 2013).

Üçüncüsü Türkiye Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)'dur. TDK, kırsal ekonominin geliştirilmesi çalışmalarını yürütmek amacıyla 2007 yılında kurulmuştur. Katılım Öncesi Kırsal kalkınma Aracı fonlarının (IPARD) kullandırılması 2011 yılında TKDK'ya verilmiştir. IPARD fonları kırsal kalkınmayı artıracak besi ve süt hayvancılığı, yumurtacılık, su ürünleri, kırsal turizm gibi faaliyetlerde bulunan üreticilere verilmektedir. TKDK tarafından incelemeler neticesinde proje kriterlerini taşıyan girişimcilere verilen bu hibelerin %78'i AB bütçesinden %25'lik kısmı da ulusal bütçeden karşılanmaktadır. (TKDK,2020). Kırsal alanlarda AB standartlarında modern işletmeler kurulması ve kırsal göçün engellenmesi amacıyla hibe veren IPARD I (2007 -2013) ve IPARD II (2014 – 2020) projeleri ile hayvancılığın ve tarıma dayalı sanayinin gelişimi, kırsal turizm gibi tarımsal kalkınmaya önemli katkılar yapılmıştır (Karlı, Gül, & Kadakoğlu, 2018).

Dördüncüsü Kalkınma Ajanslarıdır. Bölgesel farklılıkları azaltmak amacıyla kurulan kalkınma ajansları, bölgeye yapılacak yatırımların artırılarak ticaretin gelişmesine katkı sağlarlar. Kalkınma ajansları Avrupa Birliği bölgesel politikası kapsamında 2002'de kabul edilmiş, 2006 yılında da Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile kuruluş esasları belirlenmiştir. İlk Kalkınma ajansı İzmir'de, Adana'da ve Mersin'de kurulmuştur. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının (UNDP) desteğiyle 2009-2017 yılları arasında üretim ve istihdama katkı sağlamak amacı ile Küme Projesi, Güneydoğu Anadolu Projesi Bölgesel Kalkınma İdaresi, Dicle ve Karacadağ Kalkınma Ajansları gerçekleştirilmiş ve mali destek programları ile yerel işletmelere destek sağlanmıştır (Biçen, 2018).

Beşincisi KOSGEP tarımsal desteklerdir. Küçük ve Orta İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi (KOSGEB) Tarım ve Hayvancılık alanında destekler sağlamaktadır. KOSGEP bünyesinde daha çok işletme desteği verilmekle beraber üretilen ürünlerin işlenmesi, pazarlanması ve istihdam amacı ile destekler verilmektedir. Bu bağlamda işletme kurulumu, ürün işleme ve saklanması, imalathaneler, paketleme makinesi, dolap gibi ihtiyaçların karşılanması için ve bu faaliyetlerde çalışanlar üzerinden hibeler sağlanmaktadır (KOSGEP, 2022)

ii. Dış finansman tekniklerinden ikincisi bankalardır. Günümüzde çiftçiler üretim maliyetleri için ihtiyaç duydukları krediyi uygun şartlarla özel ve kamu bankalarından karşılayabilmektedirler. Kamu bankaları ve özel bankalar tarımsal üreticileri destekleyici finansman kredileri sunmaktadır. Bunların içerisinde kamu bankalarından Ziraat Bankası'nın kuruluş amaçları ve felsefesi tamamen çiftçiye desteklemeye yönelik finansman ürünlerini geliştirmek ve sunmak kabiliyetine sahiptir. Diğer kamu ve özel bankaların çiftçiye yönelik geliştirmiş olduğu böyle bir amacı yoktur. Tüm işletmeler için genel olarak belirlemiş oldukları amaçlar vardır. Çiftçiye kayıt dışı kredi kaynaklarından uzaklaştıran bankaları; kamu bankaları, özel bankalar ve Merkez Bankası şeklinde gruplandırabiliriz. Tarımsal işletmelere ve çiftçilere kredi sağlayan kuruluşların birincisi kamu bankalarıdır. Kamu Bankaları olarak tarıma destek sağlayan bankalar Ziraat Bankası ve Halkbank'tır. Osmanlı döneminde, Almanya'daki Raiffiesen ilkelerinden esinlenilerek, Mithat Paşa tarafından 1863 yılında ülkemizdeki kooperatifçilik hareketinin temeli olan, Memleket Sandıkları kurulmuştur. Sermaye yetersizliği yerli bir bankacılık sisteminin kurulmasının gecikmesine neden olmaktaydı. Çiftçiler ihtiyacı olan finans kaynağını kurumsal bir yapı olmadığı için kişilerden sağlayarak ağır borçlar altına girmekteydiler. Memleket Sandıkları 1867 yılında ülke genelinde yaygın bir hale gelmiştir. Zamanla tarımsal amaçlı ilk kooperatif olan Memleket Sandıklarının işleyişinde meydana gelen aksaklıklar, bu sandıkların etkinliklerinin azalmasına neden olmuştur. Memleket Sandıkları merkezi yönetime bağlanarak yaşanan aksaklıklar ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla 1883 yılında "Menafi Sandıkları" kurulmuşsa da değişen ihtiyaçları karşılama noktasında yeterli olmamıştır. Modern bir finans sistemine duyulan ihtiyacın artması sonucu Menafi Sandıklarının yerine 15 Ağustos 1888'de Ziraat Bankası kurulmuştur (ZİRAATBANK, 2022). Ziraat Bankası 1926 yılında tüm bankacılık işlemlerini yönetebilecek şekilde bir Anonim Şirkete çevrilmiştir. Tarım kredi kooperatiflerinin tüzük, yönetmelik ve ana sözleşmelerini hazırlanması da dahil tüm yönetimi 1937 – 1977 yılları arasında Ziraat Bankası tarafından yürütülmüştür. Kamu bankalarının yapılandırılma süresinde Ziraat Bankası'nın da organizasyon yapısı değişikliğe uğramış ve 2001 krizinin yaşanması sonrasında tarım sektörüne sağladığı kredi konusunda sınırlamalara gidilmiştir. (Arslanbey, 2011). Ziraat Bankası çiftçiye hem doğrudan hem de Tarım Kredi

Kooperatifleri ve Tarım Satış Kooperatifleri aracılığıyla dolaylı finansman sağlamaktadır. T.C. Ziraat Bankası Tarım Bakanlığı tarafından belirlenen kredi kullandırma şartlarına uygun olarak her yıl aşağıdaki kredileri çiftçiye sübvansiyonlu şekilde sunmaktadır: Vadelerine göre tarımsal krediler, kullanım amacına göre tarımsal krediler, konularına göre(hayvancılık kredileri, bitkisel üretim kredileri, su ürünleri kredileri ve diğer krediler),teminatlarına göre tarımsal krediler, özellikli diğer tarımsal krediler(Projeli kredi, sözleşmeli üretim kredisi bireysel çiftçi kredisi, spot tarımsal kredi)Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla kullandırılan krediler (Taşkiran & Özudoğru, 2000).Ziraat Bankası'nın tarım sektörüne yönelik amacı öncelikli olarak tarımda faaliyet gösteren işletmelerin finansmana ulaşımında ve çiftçilerin kredi ödemelerinde kolaylık sağlamak diğer yandan da Tarım ve Orman Bakanlığı ile birlikte tarım sektörünün gelişimi için proje çalışmaları yapmaktır. Tarıma finansman desteği sağlayan diğer kamu bankası Halkbank'tır. Halkbank, tarım sektörünün dışa bağımlı kalmadan temel gıda ihtiyaçlarımızı karşılayabilmesine katkı sağlayabilmek için Tarımsal Destek Paketi kapsamında hasat dönemine endeksli ödeme planı ile tarımsal üreticilere ve tarım işletmelerine destek vermektedir. Tarım destek kredisi, traktör ve tarım makineleri kredisi, sera yapım ve sera işletme kredisi, topraksız tarım kredisi, tarımsal sulama tesisleri kredisi, çeltik kredisi, IPARD- Kırsal kalkınma destek programı, tarımsal arazi alım kredisi, Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) makbuz senedi karşılığı kredisi olmak üzere toplam dokuz ürün desteklenmektedir.

Tarımsal işletmelere ve çiftçilere kredi sağlayan bankaların ikincisi özel bankalardır. Özel Bankalar son yıllarda özellikle 2001 yılından sonra sürdürülebilir tarımı desteklemek amacı ile tarım sektörüne finansman sağlamada daha aktif rol almaya başlamışlardır. Bu alanda karlılıklarını artırmak amacıyla tarımsal uzmanlık alanları oluşturarak tarımsal finansman konusunda daha nitelikli bir kadro ile daha kaliteli hizmeti vermeye çalışmaktadırlar. Bu özel bankalara örnek olarak küçük işletmelerin finansmanında lider olma vizyonu ile hareket eden Şekerbank verilebilir. Şekerbank taksitli tarım kredisi, tarımsal EKO kredi, traktör ve tarım ekipmanları kredisi, lisanslı depolamada kullanılan ELÜS kredisi gibi birçok kredi imkânı sunmaktadır. Bunların en önemlileri üretim dönemi içinde çiftçinin ihtiyaç duyduğu nakit gereksinimi için kısa vadeli olarak verdikleri tarım işletme kredileri ve uzun vadeli olarak verilen tarımsal yatırım kredileridir. Bankanın verdiği diğer kredi türleri

ise; tarla büyütme kredisi, tarım ekipmanları kredisi, tarımsal eko kredi, kırsal kalkınmaya destek kredisi, hayvancılık kredileri, organik tarım kredileri, güneş enerji sistemleri kredisi, modern sulama ekipmanları kredisi, tarım stok finansmanı kredisi ve aile çiftçiliği kredileridir (ŞEKERBANK, 2023). Özel bankalardan bir diğeri ise Denizbank'tır. Tarımsal finansman alanında kredi vermeye 2004'te TARİŞ ortaklarına sundukları kredi ile başlamıştır. Denizbank'ın, tarımsal kredileri, projeli yatırım kredileri, tarımsal yatırım kredileri, sürdürülebilirlik kredileri ve tarımsal ihtiyaç kredileri bulunmaktadır. Sürdürülebilirlik kredileri uygulaması altında teknolojik ekipman kredisi, verimli sulama kredisi, doğa dostu traktör kredisi, coğrafi işaretli ürün kredileri verilirken tarımsal ihtiyaç kredileri uygulaması altında ise gelir seviyesine uygun şekilde farklı vade ve faiz oranlarına göre taksitli tarım ihtiyaç kredisi, üretici kart, spot kredi ve rotatif kredi adı altında farklı kredi seçenekleri sunulmaktadır (DENİZBANK, 2023).

Tarımsal işletmelere ve çiftçilere kredi sağlayan bankaların dördüncüsü Merkez Bankası'dır. Tarım sektörüne doğrudan finansman desteği vermeyen Merkez Bankası ise geçtiğimiz dönemlerde Kamu İktisadi Kuruluşlara sağlamış olduğu kredi vasıtası ile bir çeşit dolaylı finansman desteği sağlamıştır. Yine Merkez Bankası bünyesinde gıda ürünlerinin fiyatlarını incelemek amacı ile kurulmuş olan Gıda ve Tarımsal Ürün İzleme ve Değerlendirme Komitesi sayesinde gıda ve tarımsal ürün fiyatlarını takip ederek oluşan fiyat dalgalanmalarını önlemektedir.

iii. Dış finansman tekniklerinden üçüncüsü Tarım Kredi Kooperatifleridir. Tarımsal kooperatifler çiftçiye başta finansman ihtiyaçlarının karşılanması için kredi sağlamak olmak üzere birçok konuda üreticiye ekonomik destek sağlayan banka dışı kurumlardır. Tarımsal finansman sağlanması konusunda bankaların yanı sıra kooperatifler de önemli bir yer tutmaktadırlar. Tarım sektöründe üretimin süreklilik göstermemesi nedeniyle elde edilen gelirden diğer sektörlerle kıyaslandığında düzensizdir. Kooperatifler ve kooperatif benzeri çiftçi örgütlenmeleri başta gelir düzensizliğinin giderilmesi olmak üzere, üretimde devamlılığın sağlanması, çiftçilerin ayni ve nakdi kredi ihtiyaçlarının giderilmesi, sektöre kaynak sağlanması gibi konularda faaliyet göstermektedirler. Tarım sektörüne kaynak sağlama noktasında katkıda bulunan kooperatifler, tarımsal girdinin uygun şekilde temin edilmesi, tarım sigortacılığı içinde yer almaları ve ürün alım satım faaliyetleri gibi konularda da

çiftçiye destek olmaktadır. Bu kooperatifler 1972 tarih ve 1581 sayılı kanunun değiştirilen 1985 tarih ve 3223 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu'na göre kurulmuşlardır. Tarım Kredi Kooperatifleri kredi ihtiyaçlarının en uygun ve en ucuz şekilde temin edilmesi yanında, mevduat toplamak, kooperatif üyelerine kredi ile ilgili konularda bilgilendirmelerde bulunmak, üretimin artırılabilmesi amacıyla alınan kredilerin tarımsal üretim faaliyetleri için kullanılmasını sağlamak gibi amaçları da bulunmaktadır (Köroğlu, 2003). Ülkemizde 2022 yılı itibariyle faaliyet gösteren 1617 tarımsal kredi kooperatifi vardır. Ayrıca bu kooperatiflerin yaklaşık 818.321 ortağı bulunmaktadır. Bu kooperatifler 17 bölge birliğine bağlıdır ve bir merkez birliği ile hizmet sunmaktadır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin finansman kaynakları öz kaynak ve yabancı kaynaklardan oluşmaktadır. Özkaynak; işletmelerin kuruluşunda ortakların koymuş oldukları katılma payları, faaliyet dönemi içinde elde edilen karlardan dağıtılmayan fonlar ve kooperatiflerin T.C. Ziraat Bankası'ndan aldığı ve marj ilave ederek çiftçiye kullandırarak elde ettikleri faiz kazançlarından oluşmaktadır. Yabancı kaynaklar ise banka kredileri, tahvil ve bono çıkarılarak elde edilen kaynaklardan oluşmaktadır. Tarım Kredi Kooperatifleri ihtiyacı olan fonlara yurtiçi banka, kredi ve finans kuruluşlarından alınan krediler ile T.C. Ziraat Bankasından alınan krediler vasıtası ile ulaşır.

1.8.Tarımsal Finansmanda Alternatif Modeller

Tarımsal finansmanda alternatif modelleri Leasing ve Fatoring, vadeli işlem piyasası ve tarımsal sigortalar olmak üzere üç başlık altında toplayabiliriz.

Bunlardan birincisi Leasing ve Factoring işlemler yoluyla tarımsal işletmeler kendilerine dolaylı finansman sağlayabilirler. Finansal kiralama (Leasing); yatırımcıların sahip olmak istedikleri malların leasing hizmetini sunan firma tarafından satın alınıp kira sözleşmesi yapılarak yatırımcıya verilmesidir. Böylece malların kullanım hakkı malın mülkiyetini elinde bulundurandan kiracıya devredilmektedir. Leasing tarımsal sektör açısından son dönemlerde alternatif finansman kaynağı olarak kullanılmaktadır. Tarımda finansal kiralamaya konu olan mallar traktör ve biçerdöverdir. İşletme traktörü kendisi alarak otomatikman borçlanmak yerine Leasing şirketlerine aldirarak traktörün bedelini birden toplu olarak ödemektense anlaşılan yıl

ve anlaşılan miktar (Leasing şirketinin traktörü aldığı bedelin üzerine bir miktar ekleyerek yeni belirlediği bedel üzerinden) üzerinden taksitli şekilde ödemede bulunur. Tüm taksitler bittikten sonra çok küçük bir parasal değere traktör leasing şirketi tarafından çiftçiye satılır. Bu süreç traktör için gerekli olan kaynağın düşmesine neden olur. Böylece dolaylı olarak ek bir finansman sağlanmış oluyor. Vadeli işlemlerin vade süresinden önce gerçekleşmesini sağlayan factoring alacakların vadesinden önce alınmasını sağlayan bir finansman yöntemidir. Diğer bir ifade ile Factoring işleminde işletmenin kısa vadeli alacaklarını fatura ile banka veya factoring işletmelerine satması ya da işletmenin alacaklarının belli bir tutarın altında devri niteliğindedir. Böylece bu piyasadan finansman sağlanırken uzun vadeye dönüşmüş olan alacakları belli bir iskonto vererek kısa vadeye dönüştürerek acil finansman sağlanabilir (Kavcıoğlu, 2019).

İkincisi vadeli işlem piyasasıdır. Gerek tarımsal ürünler gerekse menkul kıymet türü varlıkların, alan ve satan arasında gerçekleştirilen bir sözleşme uyarınca önceden anlaşılmış olan fiyat üzerinden gelecekteki bir tarihte teslim edilmesi işlemine vadeli işlem denilmektedir. Türkiye’de ekonomik yapının vadeli işlemlerin yapılması için gerekli olan gelişmişliğe sahip olmayışı nedeni ile 1980 sonlarına kadar vadeli işlemler uygulanmamıştır. Ülkemizde vadeli işlemler piyasasını geliştirmek için ilk özel borsa “Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş.” 2001’de Sermaye Piyasası Kanununun 40. Maddesi 3025 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Vadeli İşlem Piyasası 2005 yılında uygulamaya geçmiştir (Çatal, 2007). Dünyada en çok tercih edilen finansman aracıdır. Günümüzde işletmeleri fiyat ve üretim konusundaki risklere karşı koruma noktasında önemli bir rolü olan vadeli piyasa işlemleri, uygulayıcıları için önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Vadeli işlemler piyasası Türkiye’nin finans piyasaları ile bütünleşmesini kolaylaştıracak araçlardan birisidir.

Üçüncüsü Tarımsal sigortadır. Tarım sektöründe iklim koşullarındaki belirsizlik, arz ve talep piyasasındaki belirsizlik gibi birçok nedenden dolayı ürünün, hammaddenin, makinenin sigortalanması işlemi yapılabilmektedir. Tarımsal sigortalama üretim aşamasında maliyeti düşürücü bir etki değil ama ürünü ve üretimi koruyucu dolaylı bir finansmandır. Ürünün hasat edilme zamanı geldiği zaman çiftçinin karşı karşıya kaldığı ekstra maliyetlerin karşılanması açısından bir finansman sağlar. Küçük bir bedel ödeyerek yüksek bedelli bir zarar varsa o miktarı karşılar.

Tarımsal sigorta tarım sektörünün sorunlarına tümüyle çözüm olamasa da gelişimine yardımcı olabilmektedir. Tarımsal arz piyasasında doğa ve iklim koşullarının oluşturduğu belirsizlik ve riskleri azaltmak amacı ile üreticiler birden fazla ürün yetiştirmeye (polikültür tarım) yönelmişlerdir. Polikültür tarım üretimde uzmanlaşmayı önlerken üretim hacminin de azalmasına neden olmaktadır. Bu risk ve belirsizlikler tarımsal sigorta kavramının önemini artırmıştır (Özgür, 2019). Tarım sigortasında asıl amaç, tarımsal üretimde meydana gelecek azalmaların önlenerek güven oluşumunu temin etmektir. Bunun yanı sıra teknolojik gelişime ve kırsal kesimin gelişimine katkı sağlayarak dolaylı olarak tarımsal kalkınma konusunda da etkili olabilmektedir.

2.BÖLÜM

TÜRK TARIM KOOPERATİF SİSTEMİNİN MEVCUT YAPISI VE TARIM KOOPERATİFÇİLİĞİNDE DÜNYA ÖRNEKLERİ

Küreselleşen dünyamızda örgütlenme bir zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü tarım sektöründe üreticiler üretim aşamasından pazarlamaya kadar ihtiyaç duydukları araç gereç ve organizasyon süreçlerini tek başlarına sağlayamadıkları için piyasada etkili olamamaktadırlar. Bunun sonucu olarak da gelir düzeyleri ve yaşam standartları düşük kalmakta ve haklarını arama konusunda da yeterince etkin olamamaktadırlar. Tarım sektöründe üreticilere kaliteli bir yaşam standardı sunmak, tarımda yaşanan sorunları çözmek amacıyla tarımsal politikalar üreterek baskı gücü oluşturabilme, verimlilik ve kaliteyi artırmak için yeni teknolojik yöntemleri takip ederek tarımsal üretime taşıma dolayısıyla topyekûn bir kalkınmayı tesis edebilmek için örgütlenme gerekliliği vardır. Bu noktada karşımıza çözüm önerisi olarak dünya ülkelerinde başarılı olan ve kabul gören kooperatif örgütlenme türü çıkmaktadır. Ülkemizde faaliyet gösteren tarımsal kooperatifler 8 farklı alanda ve bunların altında da çok sayıda ürün türünde uzmanlaşmışlardır. Bu durum kooperatif sayılarının oldukça fazlalaşmasına ve sistemin hantallaşmasına neden olmaktadır. İki farklı bakanlığa bağlı olarak kurulan tarımsal kooperatifler üç farklı kanuna göre faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bugün tarımsal amaçlı kooperatiflerin toplam sayısı 13 bine yaklaşmıştır. Ortak çiftçi sayısı 3 milyon 700 bindir. Günümüzde gelişmiş ülkelerin çoğu ekonomik ve sosyal yapılarına uygun olarak kurmuş oldukları tarımsal kooperatifler aracılığıyla, tarım piyasasındaki sorunlarının birçoğunu çözmüş ve çözmeye devam etmektedir. Bu süreçte maliyetlerini minimize edememesi, ürününü doğru fiyattan satamaması, teknik bilgi yetersizliği ve finansman sıkıntısı yaşaması gibi müdahale edilebilir ve çözüme kavuşturulabilir sorunlarının neredeyse tamamının rasyonel bir kooperatif kurumsal yapısı oluşturularak giderilebildiğinin birçok örneği bulunmaktadır. Türkiye’de ise tarımsal kooperatifler aynı başarıyı gösterememektedirler.

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak Türk tarım kooperatif sisteminin değerlendirilmesi yapıldıktan sonra dünya ülkelerinde tarımsal kooperatifçilik,

Avrupa Birliğine üye ülkelerin kooperatif organizasyon yapıları, tarım kooperatifçiliğinde dünya örnekleri anlatılacaktır.

2.1.Türk Tarım Kooperatif Sisteminin Değerlendirilmesi

Birinci bölümde detaylı olarak açıklandığı üzere oldukça karmaşık ve dağınık olan Türk tarım örgütlenme deseni belli başlı ana gruplar altında toplanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla hazırlanan desen içinde örgütlenme yapısı kamu örgütlenmesi ve üretici örgütlenmesi şeklinde iki başlık altında değerlendirilmektedir. Üretici örgütlenmesi ise ekonomik amaçlı kuruluşlar ve mesleki amaçlı kuruluşlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Çalışmamızın konusunu oluşturan tarımsal amaçlı kooperatifler ile kooperatif benzeri örgütlenmeler ekonomik amaçlı kuruluşlar içinde yer almaktadır. Faaliyetlerini farklı kanunlara göre devam ettiren tarımsal amaçlı kooperatifleri de bağlı oldukları kanunlara göre alt başlıklara ayırdığımızda tarımsal kalkınma kooperatifleri, yaş meyve ve sebze kooperatifleri, üretim ve pazarlama kooperatifi, pancar ekicileri kooperatifi, su ürünleri kooperatifi, sulama kooperatifleri 1163 sayılı kanun kapsamında, tütün tarım satış ve tarım satış kooperatifleri 4572 sayılı kanun kapsamında Tarım Kredi Kooperatifi 1581 sayılı kanun kapsamında değerlendirilmektedir. Tarımsal amaçlı kooperatiflerin amaç ve faaliyetlerine benzer faaliyetlerde bulunmakla birlikte adları kooperatif olarak adlandırılmayan farklı kanunlarla göre faaliyette bulunan diğer bir örgütlenme türü vardır ki bunu da kooperatif benzeri örgütlenmeler şeklinde tanımlanmaktadır. Bunlarda hizmet birlikleri ve ıslah amaçlı yetiştirici birliklerini oluşturduğu birlikler ve hayvansal, bitkisel, su ürünleri ve organik ürünlerin oluşturduğu üretici birliklerinden oluşmaktadır. Çalışmanın bu başlığı altında Türk kooperatif Sisteminin mevcut yapısı anlatılacaktır.

2.1.1.Türk Tarım Kooperatif Sisteminin Mevcut Yapısı

Genel anlamda üretici örgütleri olarak tanımlanan kooperatifler, dünya çapında öne çıkan ve etkili olan örgütlenme biçimidirler. Ülkemizde 8 fark alan ve bunlarında altında birçok ürün grubunda uzmanlaşmış olarak faaliyet gösteren tarımsal kooperatifler 2 ayrı Bakanlık bünyesinde bulunmaktadırlar. Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde, Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, Sulama Kooperatifleri, Su

Ürünleri Kooperatifleri ve Pancar Kooperatifleri; Ticaret Bakanlığı bünyesinde ise Yaş Meyve Sebze Kooperatifleri ile Üretim ve Pazarlama Kooperatifleri kurulmuş bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin kuruluş ve işleyişleri 3 farklı kanuna göre yürütülmektedir. Bütün tarımsal amaçlı kooperatiflerin toplam sayısı 2022 yılı itibariyle yaklaşık olarak 13 bin ve üye sayısı 3 milyon 700 bindir.

Türk Tarım Kooperatif Sistemini yapısı dikkate alındığında aslında tek bir sistem üzerine inşa edilmiştir. Ancak mevcut sistem incelendiğinde Birinci Bölümünde detaylı şekilde açıkladığımız gibi Türk Tarım Kooperatif Sisteminin Mevcut Yapısında Türkiye'deki Kooperatif Sistemini tarımsal amaçlı kooperatifler ve kooperatif benzeri örgütlenmeler olarak iki başlık altında değerlendirebiliriz. Tarımsal amaçlı kooperatifleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, Sulama Kooperatifleri, Su Ürünleri Kooperatifleri, Tarım Satış Kooperatifleri ve Tarım Kredi Kooperatifleri şeklinde Kooperatif Benzeri Kuruluşları da Birlikler ve Üretici Birlikleri alt başlıkları altında inceleyebiliriz.

2.1.1.1. Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin Mevcut Yapısı

Tarımsal Amaçlı Kooperatifler türlerine göre Tarım, Sulama, Su Ürünleri ve Pancar Ekicileri kooperatifleri adı altında teşkilatlandırılmışlardır. Bu tarımsal amaçlı birim kooperatiflerden en az yedi tanesi bir araya gelerek bölgesel düzeyde kooperatif bölge birliklerini kurmuşlardır. Aynı şekilde en az yedi bölge kooperatif birliği birleşerek kooperatif merkez birliklerini oluşturmuşlardır. Yaş sebze ve meyve kooperatiflerinin bölge ve merkez birliği bulunmamaktadır. Tablo 1.1.'de 5 tip birim kooperatif yapılanması olduğu görülmektedir. Bunlar Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, Yaş sebze ve Meyve Kooperatifleri, Su Ürünleri Kooperatifleri, Sulama Kooperatifleri ve Pancar Ekicileri Kooperatifleridir. Tabloda ilk sırada yer alan Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri; tarım işletmelerinin daha etkin ve verimli şekilde faaliyetlerini sürdürebilmelerini sağlamak, bu amaçla girdi sağlamak ve kredi temin etmek gibi amaçları yerine getirmek için kurulmuşlardır. Tabloda görüldüğü gibi Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri KÖYKOOP Bölge Birliği, TARIMKOOP Bölge Birliği, HAYKOOP Bölge Birliği, ORKOOP Bölge Birliği ve ÇAYKOOP Bölge Birliği şeklinde bir üst örgütlenmelerini oluşturmuşlardır. Bölge birlikleri de birleşerek KÖYKOOP Merkez Birliği, TARIMKOOP Merkez Birliği, HAYKOOP

Merkez Birliği, ORKOOP Merkez Birliği ve ÇAYKOOP Merkez Birliğini kurmuşlardır. Tabloda ikinci sırada yer alan Yaş Sebze ve Meyve Kooperatifleri üreticiler yaş sebze ve meyve ürünlerini en iyi şekilde değerlendirmek, pazarlamak ve ortaklarının ekonomik menfaatlerini korumak amacıyla üreticiler tarafından kurulmuşlardır. Yaş Sebze ve Meyve Kooperatiflerinin bölge ve merkez birliği bulunmamaktadır. Tabloda yer alan üçüncü kooperatif Su Ürünleri Kooperatifleridir. Bu kooperatifler su ürünlerinin avlanması, üretimi, işlenmesi ve pazarlanması gibi su ürünlerinin devamlılığının sağlanması noktasında ortaklarının menfaatlerini koruyarak hem onları ekonomik olarak güçlü kılmak hem de pazarda rekabet gücü elde edebilmelerini dolayısıyla söz sahibi olabilmelerini sağlamak amacıyla faaliyette bulunmak için kurulmuşlardır. Su Ürünleri Kooperatifleri birleşerek SÜRKOOP Bölge Birliğini ve SÜRKOP Bölge Birlikleri de birleşerek SÜRKOOP Merkez Birliklerini oluşturmuşlardır. SÜRKOOP Merkez Birliği, bugün balıkçılık alanındaki en büyük organizasyon olan Dünya Balıkçılık Kooperatifleri Örgütü (ICFO) içinde ikinci başkan görevi ile yer almaktadır. Dördüncü kooperatif Sulama Kooperatifleri yer almaktadır. Bu kooperatifler ortaklarının toprağın sulanması ve arazinin ıslahı gibi toprağı korumak ve daha verimli hale getirmek amacıyla faaliyette bulunmak için kurulmuşlardır. Tabloda yer alan beşinci kooperatif ise Pancar Ekicileri Kooperatifleridir. Bu kooperatiflerin amacı şeker sanayinin genişletilmesi hedefi ile yeni fabrikaların kurulabilmesi için gerekli sermaye ve ham maddeyi temin etmektir. Pancar Ekicileri Kooperatifleri birleşerek PANKOBİRLİK adı altında bir bölge birliği oluşturmuşlardır. Merkez birliği mevcut değildir. Raiffeisen modeli benimsenerek, 1972 yılında kurulan PANKOBİRLİK, tarımsal üretim süreci içinde ihtiyaç duyulan tarımsal girdi, ürün dağıtımı ve denetim gibi tüm tarımsal faaliyetlerini sadece üyelerinin sermayeleri ile devletten destek almaksızın yürütmektedirler. Bugün 64 ilde pancar üretimi yapan 31 pancar kooperatifinin 320 şubesi, 8 kooperatif şeker fabrikası ve 50'nin üzerinde tarımsal amaçlı iştiraki ve 1,4 milyon ortağa bulunmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

Tarımsal Kooperatiflerin mevcut yapılanmasına ilişkin istatistiki durumu incelerken Birim Kooperatifler, üst örgütlenme olarak Kooperatif Bölge Birlikleri ve Kooperatif Merkez Birlikleri olmak üzere üç başlıkta değerlendirilmiştir. İlk olarak Tarımsal amaçlı birim kooperatiflere bakıldığı zaman kooperatiflerin üretici

kooperatifleri, finansman kooperatifi, satış ve pazarlamaya yönelik kooperatifler olmak üzere üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlardan ilki Üretici Kooperatifleridir. Tablo.2.1.'de görüldüğü üzere 2022 yılı verilerine göre tarımsal kooperatifler bünyesinde toplam 12.501 adet birim kooperatif bulunmaktadır. Bunların ortalama %55'ini Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, %20'sini Sulama Kooperatifi, %5'ini Su Ürünleri Kooperatifi, %0,25'ini Pancar Ekicileri Kooperatifi oluşturmaktadır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin toplam tarımsal kooperatifler içindeki payı %13, Tütün Tarım Satış Kooperatiflerinin payı % 0,33, Üretim ve Pazarlama Kooperatifi'nin payı % 4 ve Yaş Sebze ve Meyve Kooperatifi'nin payı ise % 0,22'dir. Görüldüğü üzere kooperatif sayısı olarak Tarım Kooperatifi'nin yüzdesi yüksek olmasına rağmen ortak sayısı açısından Pancar Ekicileri Kooperatifinin yüzdesi daha büyüktür. Bu durum daha az Pancar Ekicileri Kooperatifi ile daha fazla insanın bir araya getirildiğini göstermektedir. Birim Kooperatifler üye sayısı açısından toplam 3.677.946 üye sayısına sahipken bunların yaklaşık olarak %20'si Tarımsal Kalkınma Kooperatifine, %9'u Sulama Kooperatifine, %0,8'i Su Ürünleri Kooperatifine ve %38'i Pancar Ekicileri Kooperatifine üyedir. İkincisi bu kooperatiflere finansman sağlayan Kredi kooperatifleridir. Kredi Kooperatifleri bünyesinde 818,321 üyeye sahip 1,615 adet Tarım Kredi Kooperatifi bulunmaktadır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin toplam kooperatifler içindeki oranı yaklaşık %13'tür. Üçüncüsü bu ürünlerin pazarlanmasına yönelik kooperatiflerdir. Toplam 12.501 birim kooperatif içinde Tarım Satış Kooperatiflerinin oranı %3, Tütün Tarım Satış Kooperatifinin oranı %0,33, Üretim ve Pazarlama Kooperatiflerinin oranı ise %0,22'dir. Görüldüğü üzere satış kooperatifleri yetersiz, Tarım Kredi Kooperatifleri ise bütün il ve ilçeler yanında 618 beldede de bulunmasından dolayı finansman ağının etkin olduğu söylenebilir.

Tablo 2. 1: Tarımsal Amaçlı Birim Kooperatifler

Türü	Sayısı	Üye Sayısı
Tarımsal Kalkınma	6.899	747.140
Sulama	2.519	323.488
Su Ürünleri	572	30.442
Pancar Ekicileri	31	1.389.549
Yaş Sebze ve Meyve	28	2.946
Tarım Kredi	1.617	818.321
Tarım Satış	331	332.375
Tütün Tarım Satış	42	12.840
Üretim ve Pazarlama	462	20.845
GENEL TOPLAM	12.501	3.677.946

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

Kooperatif Bölge Birliklerine baktığımızda 2022 yılı verilerine göre tablo.2.2’de görüldüğü üzere Türkiye genelinde toplam 152 Bölge Birliği bulunmaktadır. KÖY-KOP, Tarım, Hayvancılık, Ormancılık, Çay Tarımsal Kalkınma Kooperatifler Birliği içinde yer almaktadır. Buna göre toplam kooperatif bölge birliklerinin %57’sini Tarımsal Kalkınma, %9’unu Sulama, %12’sini Su Ürünleri, %0,65’ini Pancar Ekicileri oluşturmaktadır. Tarım Kredi Koop.%11’ini, Üretim ve Pazarlama Kooperatifi %1.3’ünü ve Tarım Satış Kooperatifi ise %10’unu oluşturmaktadır. Tarım Satış Kooperatifleri içinde yer alan Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Kooperatifi, Tütün Tarım Satış Kooperatifinin bölge birliği bulunmamaktadır. KÖY-KOP, Tarım, Hayvancılık, Ormancılık ve Çay Kooperatifleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifler Birliği içinde yer aldığına göre toplam 86 adet Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin %19’u KÖY-KOP, %15’i Tarım, %40’ı Hayvancılık, %21’i Ormancılık ve %6’sı Çay şeklinde dağılmaktadır. Bölge Birliklerinin üye sayısı 3.221.525’tir. Üye kooperatif sayısı açısından Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Bölge Birlikleri toplam üye sayısı içinde %18’lik bir orana karşılık gelmektedir, Sulama Kooperatifleri Bölge Birlikleri %3’ünü, Su Ürünleri Koop. Bölge Birliği %0,46’sını, Pancar Ekicileri Koop. Bölge Birliği %43’ünü oluşturmaktadır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin üye sayısının toplam içindeki oranı %25 iken Tarım Satış Kooperatiflerinin oranı %10 ve Üretim ve Pazarlama Kooperatifi’nin oranı ise %0,05’tir. Pazarlamada üye sayısının eksikliği çiftçinin kooperatif sisteminde üretilen ürünü doğru şekilde pazarlayamadığını da göstermektedir.

Tablo 2. 2 Tarımsal Amaçlı Kooperatif Bölge Birlikleri

Türü/Çeşidi	Bölge Birliği Sayısı	Üye Koop. Sayısı	Üye Sayısı
Köy-Koop.	16	1.594	178.841
Tarım	13	560	67.404
Hayvancılık	34	1.600	160.440
Ormancılık	18	903	110.451
Çay	5	35	65.752
Sulama	13	678	90.327
Su Ürünleri	18	250	14.876
Pancar Ekicileri	1	31	1.391.892
TOPLAM	118	5.651	2.080.640
Tarım Kredi	17	1.615	818.253
TOPLAM	135	5.651	2.080.640
Tarım Satış	15	297	320.835
Tütün Tarım Satış	0	0	0
Üretim ve Pazarlama	2	22	1.797
Yaş Meyve ve Sebze	0	0	0
TOPLAM	152	7.585	3.221.525

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

Üçüncü olarak Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin Merkez Birliklerine baktığımızda, Tablo 2.3.'de görüldüğü üzere 2022 yılı verilerine göre Tarımsal Amaçlı Kooperatif Merkez Birlikleri bünyesinde yer alan kooperatif birlikleri; KÖY-KOOP bünyesinde 9 adet Köy.Kal.ve Diğer T.A,3 adet Tarım, 3 adet Hayvancılık olmak üzere 15 adet Koop. Birliği, TAR-KOOP. bünyesinde 8 adet Tarım, 5 adet Köy. Kal. ve diğer T. A, 1 adet Hayvancılık,1adet Orman olmak üzere 15 adet Koop. Birliği, HAY- KOOP. bünyesinde 34 adet Hayvancılık, 2 adet Köy. Kalkınma ve diğer Tarımsal Amaçlı olmak üzere 36 adet Kooperatif Birliği, OR – KOOP bünyesinde 18 adet Ormancılık, 8 adet Köy. Kal. ve Diğer T.A, 1adet Hayvancılık, 1adet Tarım olmak üzere 28 adet Koop. Birliği, TÜS- KOOP bünyesinde 10 adet Sulama, 3adet Köy. Kal. ve diğer T.A. 13 adet Koop. Birliği, SÜR- KOOP. bünyesinde 18 adet Su Ürünleri Koop. Birliği, ÇAY- KOOP. bünyesinde 5 adet Çay Koop. Birliği mevcuttur.

Tablo 2.3.'de görüldüğü üzere Pancar Ekicileri, Tarım Satış, Tütün Tarım Satış, Üretim ve Pazarlama, Yaş Meyve ve Sebze Pazarlama Kooperatiflerinin merkez birliği bulunmamaktadır. Kooperatif Merkez Birliklerinin toplam üye sayısı 1,609.633'tür. Bunların %9'unu Köy-Koop, %7'sini Tarım, %11'ini Hayvancılık, %11'ini Ormancılık, %4'ünü Çay, %6'sını Sulama ve %0,7'sini de Su Ürünleri Merkez Birliği oluşturmaktadır.

Tablo 2. 3: Tarımsal Amaçlı Kooperatif Merkez Birlikleri

Türü/Çeşidi	Sayısı	Üye Birlik Sayısı	Üye Koop. Sayısı	Üye Sayısı
Köy-Koop.	1	16	1.266	141.228
Tarım	1	14	1.026	112.973
Hayvancılık	1	35	1.650	183.187
Ormancılık	1	28	1.667	180.982
Çay	1	5	35	65.752
Sulama	1	14	631	94.973
Su Ürünleri	1	15	2.019	12.285
Pancar Ekicileri	0	0	0	0
TOPLAM	7	124	8.294	791.380
Tarım Kredi	1	17	1.615	818.253
TOPLAM	8	144	9.849	1.609.633
Tarım Satış	0	0	0	0
Tütün Tarım Satış	0	0	0	0
Üretim ve Pazarlama	0	0	0	0
TOPLAM	8	144	9.849	1.609.633

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

2.1.1.2.Kooperatif Benzeri Örgütlerin Mevcut Yapısı

Kooperatif Benzeri Örgütleri Birlikler ve Üretici Birlikleri şeklinde iki alt başlık altında incelenmektedir. Üretici Birlikleri bünyesinde Hayvansal Ürün Üretici Birliği, Bitkisel Ürün Üretici Birliği, Su Ürünleri Üretici. Birliği, Organik Ürünler Üretici Birliği yer alırken, Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri ise Birlikler başlığı altında yer almaktadır. Tarımsal Kooperatiflerde olduğu gibi Kooperatif Benzeri Örgütlenmelerde de istatistiki durum analiz edilirken Üretici Birlikleri ve Üretici Merkez Birlikleri olmak üzere 2 başlık altında açıklanacaktır.

İlk olarak Üretici Birliklerine baktığımızda, Tablo 2.4'te görüldüğü üzere toplam üretici birlik sayısı 857'dir. Bunların ortalama %65'ini Hayvansal Üretim, %27'sini Bitkisel Üretim, %4'ünü Su Ürünleri, %3'ünü Organik Ürünler oluşturmaktadır. Üye çiftçi sayısı açısından baktığımızda ise toplam 340.889 olan üye sayısının %93'ünü Hayvansal Üretim, %6'sını Bitkisel Üretim, %0,36'sını Su Ürünleri ve %0,70'ini de Organik Ürünler üreten üretici birliklerine üye çiftçiler oluşturmaktadır. Üye sayısı en düşük olan grup Su Ürünleridir.

Tablo 2. 4: Üretici Birlikleri

Ürün /Ürün Grupları	Birlik Sayısı	Üye Çiftçi Sayısı
Hayvansal Üretim	561	316.591
Bitkisel Üretim	235	20.664
Su Ürünleri	32	1.231
Organik Ürünler	29	2.403
TOPLAM	857	340.889

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

İkinci olarak tablo 2.5.'te Üretici Birliklerinin oluşturmuş olduğu Üretici Merkez Birliklerine baktığımızda, toplam üye birlik sayısı 600'dür. Bunların %51'ini Süt ÜMB, %20'sini Kırmızı Et ÜMB, %3,1'ini Kanatlı Hayvan Et ÜMB, %2'sini Yumurta ÜMB, %15'ini Bal ÜMB, %2,2'sini Meyve ÜMB, %2,2'sini Tarla Bitkileri ÜMB, %3'ünü Su Ürünleri Yetiştiricileri ÜMB, %1,1'ini Deniz Ürünleri Avcıları ÜMB oluşturmaktadır. Üye çiftçi sayısı açısından baktığımızda ise Üretici Merkez Birliklerinin toplam üye çiftçi sayısı 320.974'tür. Bunların yaklaşık olarak %80'ini Süt ÜMB, %17'sini Kırmızı Et ÜMB, %0,22'ini Kanatlı Hayvan Eti ÜMB, %0,11'ini Yumurta ÜMB, %1,37'sini Bal ÜMB, %0,37'sini Meyve ÜMB, %0,07'sini Tarla Bitkileri ÜMB, %0,27'sini Su Ürünleri Yetiştiricileri ÜMB, %0,04'ünü Deniz Ürünleri Avcıları ÜMB oluşturmaktadır.

Tablo 2. 5 Üretici Merkez Birlikleri

Ürün/Ürün Grupları	Sayısı	Üye Birlik Sayısı	Üye Çiftçi Sayısı
Süt ÜMB	1	308	257.915
Kırmızı Et ÜMB	1	120	55.034
Kanatlı Hayvan Eti ÜMB	1	19	710
Yumurta ÜMB	1	12	374
Bal ÜMB	1	91	4.429
Meyve ÜMB	1	13	1.219
Tarla Bitkileri ÜMB	1	13	240
Su Ürünleri Yetiştiricileri ÜMB	1	17	888
Deniz Ürünleri Avcıları ÜMB	1	7	155
TOPLAM	9	600	320.974

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023)

Islah Amaçlı Yetiştirici Merkez Birlikleri; Kooperatif Benzeri Örgütler içinde yer alan Birliklerin de Hizmet Birlikleri ve Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri şeklinde iki alt grupta toplandığını daha önce belirtmiştik. Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri de istatistiki olarak Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri ve Islah Amaçlı Yetiştirici Merkez Birlikleri şeklinde iki alt başlık altında açıklanacaktır. Bunlardan ilki olan Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri ve üye sayıları Tablo 2.6.'da gösterilmiştir. Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinin toplam sayısı 276'dır. Bunların %29'unu Damızlık Sığır TB, %29'unu Damızlık Koyun-Keçi YB, %29'u Arı YB, %11'i Damızlık Manda YB, %2'sini de Tavuk YB oluşturmaktadır. Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinin üye sayılarına baktığımızda toplam üye sayısının 570.101 olduğunu görmekteyiz. Bunların %42'sini Damızlık Sığır, %44'ü Damızlık Koyun-Keçi, %13'ünü Arı, %2'sini Damızlık Manda, %0,1'ini Tavuk YB oluşturmaktadır.

Tablo 2. 6: Islah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri

Türü	Birlik Sayısı	Üye Sayısı
Damızlık Sığır	81	238.194
Dam. Koyun- Keçi	80	249.061
Arı	80	73.449
Damızlık Manda	30	8.739
Tavuk	5	658
T O P L A M	276	570.101

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

İkinci olarak Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinin birleşerek oluşturmuş oldukları Islah Amaçlı Yetiştirici Merkez Birliklerinin üye ve örgüt sayıları Tablo 2.7'de verilmiştir. Tabloya göre 2021 yılı itibari ile Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliğinin toplam üye birlik sayısı 271'dir. Bunların %30'unu Damızlık Sığır YMB, %29'unu Damızlık Koyun-Keçi YMB, %30'unu Arı YMB %11'ini oluşturmaktadır. Üye sayıları açısından değerlendirdiğimizde ise Islah Amaçlı

Yetiştirici Birliklerine toplam üye sayısının 569.443 olduğunu görmekteyiz. Bunların %42'sini Damızlık Sığır YMB, %43'ünü Damızlık Koyun- Keçi YMB, %13'ünü Arı YMB, %2'sini Damızlık Manda YMB oluşturmaktadır.

Tablo 2. 7: Islah Amaçlı Yetiştirici Merkez Birlikleri

Türü	Sayısı	Üye Birlik Sayısı	Üye Sayısı
Damızlık Sığır	1	81	238.194
Dam. Koyun- Keçi	1	80	249.061
Arı	1	80	73.449
Damızlık Manda	1	30	8.739
T O P L A M	4	271	569.443

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

Türkiye'deki kooperatif ve üye sayısına bakıldığında zaman çok fazla miktarda kooperatif bulunmasına rağmen kooperatiflerden beklenen ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanamadığı görülmektedir.

2.1.1.3.Tarımsal Kooperatiflere Ait Literatür Taraması

Tarım sektöründe üreticilere kaliteli bir yaşam standardı sunmak, tarımda yaşanan sorunları çözmek amacıyla tarımsal politikalar üreterek baskı gücü oluşturabilme, verimlilik ve kaliteyi artırmak için yeni teknolojik yöntemleri takip ederek tarımsal üretime taşıma dolayısıyla topyekûn bir kalkınmayı tesis edebilmek için örgütlenme gerekliliği vardır. Çünkü örgütlenmenin; iş bölümünün kolaylaştırıcı gücünü kullanma, kontrol alanı, faaliyet benzerliği ve koordinasyon alanı ve maliyeti azaltma gibi temel ilkeleri başarıyı getiren ana hatlardır. Nüfus sürekli artarken tarımsal kaynakların aynı oranda artırılmaması temel gıda ihtiyacının karşılanması zorunluluğu nedeniyle tarım sektörünü ön plana çıkarmaktadır. Bu durum gıda ihtiyacının etkin şekilde karşılanması ve tarım sektörünün devamlılığının sağlanabilmesi noktasında tarımsal örgütlenmenin de önemini artırmıştır. Çünkü uluslararası ticaretin ve rekabetin arttığı, tüketim algısının değiştiği küreselleşen dünyada, küçük toprak sahiplerinin değişen yeni dünya düzeninde ayakta kalabilmesi için doğru ve bilinçli bir örgütlenme son derece önemlidir. Bu nedenle tarım sektörünün gelişim süreci incelenirken tarımsal örgütlenme politikaları da dikkatle ele alınmalıdır. Bilinçsiz bir örgütlenmenin bırakın sorunları çözmemi, sisteme ilave sorunlar yüklemektedir. Bu nedenle örgütlenmenin ülke tarımsal yapısına uygun bir örgütlenme modeli olması sorunların çözümünde etkili olacaktır. Bu bağlamda tarım

sektöründe yaşanan sorunlara çözüm önerisi olarak kooperatifler bilinçli bir şekilde ülkenin kültürüne, sosyal ve ekonomik yapısına uygun olarak oluşturulduğu takdirde başarılı sonuçlar vermektedir. Kooperatiflerin bilinçli şekilde oluşturulduğunda, etkin ve verimli çalıştığında bölgesine katkı sağladığı örnekleri Almanya, Japonya gibi ülkelerdeki tarım kooperatiflerinde görmekteyiz. Ancak Türkiye'deki kooperatifleşme sürecinin aynı etkin ve verimli sonuçları doğurmadığı, kooperatifin kuruluş sürecinden işleyiş sürecine hatta tasfiye süreciyle alakalı teorik bilimsel literatürdeki çalışmalarda ortaya konmuştur. Bu bilimsel çalışmaların bir kısmı ortaya koyduğu sonuçlarla birlikte aşağıda verilmiştir.

Afşin (1996) öz kaynak yetersizliği yaşayan tarımsal kooperatiflerin finansman sorununun acil şekilde çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kooperatiflerin ciddi bir finansman sorunu olduğunu ve Devlet tarafından yapılan desteklemelerin, banka kredi miktarlarının artırılmasının bu sorunun çözümü için yeterli olmadığını ifade etmektedir. Çözüm olarak Avrupa ülkelerinin bir kısmında başarılı şekilde hayata geçirilmiş olan Kooperatif Bankası uygulamasının ülkemizde de uygulanabileceği üzerinde durmuştur.

Koç (1997), Tarım Kredi Kooperatifleri özelinde tarım kooperatiflerin en önemli sorunu olan iç ve dış denetimin yapısı, eksiklikleri ve çözüm önerileri üzerinde durmuştur. Denetim mekanizması içinde yer alan denetçilerin uzman kişiler olması, denetimlerde mevzuat ilkelerine uygunluk yanın da finansal tabloların denetiminin de yapılması gerektiği konularına değinilmektedir. Tarımsal kooperatiflerin çok sayıda olması ve bağlı oldukları Bakanlıkların da farklı alanlarda sorumluluklarının olması nedeniyle Kooperatif Bakanlığı'nın kurulmasının yerinde bir adım olacağı ifade edilmişti. Ayrıca Avrupa ülkelerinde olduğu gibi bağımsız bir denetleme mekanizmasının ülkemizde de etkin hale getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ertan ve Turan (2001), Isparta GÜLBİRLİK kooperatifi çalışmasında kooperatif yönetimi ilgili bakanlığın yoğun müdahalesi, mevzuattan kaynaklanan karmaşıklık ve üyelerin kooperatife karşı alakasız olmalarının tarımsal örgütlenmede başarı sağlanmasına engel olduğunu ifade etmiştir. Genel kurul toplantılarına katılım, kooperatif yönetimi atamaları gibi konularda ortakların cevapları alınarak kooperatif - ortak ilişkileri değerlendirilmiştir.

Kocabaş (2002), Türkiye’de tarımsal kooperatifçiliğin gelişim süreci tarihsel olarak ele alınmıştır. Bu sürece katkı sağlamış olan isimler, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun çıkarılması gibi olumlu, Kooperatif Bakanlığının kaldırılması gibi olumsuz gelişmeler, kooperatiflerin yapılanmasında yasal çerçevenin rolü ve bugün geldiğimiz nokta konusunda genel değerlendirmelerde bulunmuştur.

Köroğlu (2003), Avrupa Birliği ve Türkiye’deki tarımsal örgütlenmenin tarihsel süreç içinde gelişimi ele alınarak analiz edilmiştir. Ülkemizdeki tarımsal kooperatiflerin örgütlenmesi tek amaçlı ve çok amaçlı kooperatifler şeklinde gruplandırılarak açıklanmıştır. Avrupa Birliği içindeki bazı ülkelerin tarımsal örgütlenme organizasyonları incelenmiş Avrupa Birliği içinde tarımsal örgütlenmede yapısal farklılıklar olsa da ortak bir sistem oluşturulabildiği izlenmiştir. Ülkemizde ise bunun söz konusu olmadığı ifade edilmiştir. Bunun sebebinin sistem içerisinde farklı ya da benzer amaçlarla kurulmuş çok sayıda örgütün bulunması olduğu sonucuna varılmıştır. AB ve ülkemizdeki çiftçi örgütlenme yapısının karşılaştırıldığı çalışmada AB ülkelerinin tarımsal bilinçlenme sürecini çok önce tamamlayarak çiftçi örgütlerini kurmuş olduklarını ve kooperatiflerin üretimden pazarlamaya kadar sürecin tamamında etkin bir rol üstlenmiş olduğunu belirtmektedir. Ancak örgütlenme biçimleri ülkelerin kendi yasal düzenlemelerine bağlı olduğundan dolayı tüm Avrupa Birliği için geçerli tek bir şablonun mümkün olmayacağı belirtilmiştir.

İnan (2008), Türkiye’de tarımsal kooperatiflerin sorunlarını mevzuatın karışıklığı ve dağınıklığı eğitimsizlik, yetersiz yönetim, dürüst olmayan yöneticiler, siyasi iktidarların yönetime müdahaleleri, kooperatifçilikle ilgili bilgilerinin yetersizliği, kooperatifçilik eğitiminin olmaması ve yöneticilerin kooperatifi siyasi çıkarlarına ulaşmak için bir araç olarak görmeleri olarak özetlemektedir.

Yıldız (2009), küreselleşme olgusuna paralel olarak tarım kooperatiflerinin kendilerini gelişime uyum sağlayacak şekilde yenilemeleri gerektiğini vurgulamıştır. Bu uyum sağlama sürecinde tarım kooperatiflerinin beklenen düzeyde bir gelişim gösterememesinin sebepleri kooperatiflerin sorunları üzerinden irdelenmiştir. Tarımsal kooperatiflerin sorunları finansman, örgütlenme, yönetim, pazarlama, mevzuat, üyelik, denetim, AR-GE sorunları olarak ifade edilmiştir.

Altman (2010), Kooperatiflerin tarihsel arka planı, kooperatifçilik ilkeleri gibi kooperatifçiliğin genel yapısını anlattığı çalışmada kooperatifçiliğin öneminin giderek artmasına rağmen verimsiz örgütlenmeler olarak görüldüğünü ve bilimsel çalışmalar içinde yeterince yer almadığını vurgulamıştır. Kooperatiflerin ekonomi üzerindeki müspet etkileri yanında piyasa başarısızlıklarını aşmada bir çözüm yolu ve üyelerin sosyal ve ekonomik refahını da artıran yapılar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca son yıllarda 100'den fazla ülkeye yayılan kooperatiflerin hem gelişmiş hem de az gelişmiş ekonomilerde önem taşıdığı, dünyadaki tarımsal üretimin yaklaşık yarısı kooperatifler tarafından pazarlandığı, finansal açıdan ise özellikle yoksul ülkelerde tarımsal üreticilere önemli miktarda mikro krediler sağladığı üzerinde durarak kooperatiflerin tarihçesi ve teorileri anlatılmıştır.

Can ve Sakarya (2012), 800 yıllık örgütlenme kültürü, ortalama 5 milyon üye sayısı ile ve 1925'ten beri devam eden kanuni düzenlemelere rağmen ülkemizde kooperatifçiliğin istenilen düzeye gelemediğini vurguladığı çalışmada başarısızlığın nedenlerinin mevzuat, eğitim, yönetim, finansman, pazarlama ve denetim alanındaki sorunlar olduğunu vurgulamaktadır. Kooperatiflerin sayısındaki artışa rağmen nitelikten uzak olmasını ise desteklerin ve kredilerin kooperatif üzerinden veriliyor olmasına bağlamıştır. Kâr amacı taşıyan ve elde ettiği geliri ortaklarına dağıtan kooperatifler ile kâr amacı olmayan ve elde ettiği geliri üreticinin durumunu iyileştirmek için Ar-Ge faaliyetlerinde kullanan üretici birliklerinin birbirine rakip kuruluşlar olarak değil birbirine destek olan kuruluşlar olarak kabul edilmesi gerektiğine de değinilmiştir.

Topuz ve Bozoğlu (2012), Samsun ili özelinde tarımsal kalkınma kooperatiflerinin üyeleri üzerinde yapmış olduğu çalışmada kooperatiflerde yaşanan sorunların başında ortakların görev ve sorumluluklarını yerine getirmede gevşek davranmaları, sorumluluk bilinçlerinin ve dolayısıyla aidiyet duygularının zayıf olması, kooperatif yöneticilerinin kooperatifçilik konusundaki bilgi yetersizliği olduğunu ifade etmiştir. Kooperatifin başarı kazanması için ortakların kooperatifçiliğin temel ilkeleri konusunda bilinçli olmalarının gerekliliğini vurguladığı çalışmada bu bilinç düzeyi ölçülmeye çalışılmıştır. Kooperatifçilikteki

başarısızlığın eğitim sayesinde ortadan kaldırılabileceğini bunun içinde üniversite iş birliği ile eğitim faaliyetlerine süreklilik kazandırılması gerektiği ifade edilmiştir.

Okur (2013), iktisadi kalkınmada önemli bir yere sahip olan kooperatiflerin Türkiye’de gelişmiş ülkelerdeki gibi yüksek bir verimlilik gösteremediği belirtilmiştir. Başarısızlığın ise yasal düzenlemelerdeki eksiklikler, örgütlenme bilincinin oluşturulamamış olması olmasından kaynaklandığı ifade edilmiştir. Tarımsal kooperatiflerin sorunları finansman ve denetim sorunu, mevzuat ve üst örgütlenme sorunu, eğitim ve araştırma sorunu olarak özetlenmiştir. Finansman ihtiyacının giderilebilmesi için Kooperatifçilik Bankası kurulması önerisinde bulunulmuştur.

Atik (2014), Türkiye’de tarımsal arazilerindeki dağınık ve küçük ölçekli bir yapının tarım sektöründe girdilerin kullanımında etkinliğin azalmasına yol açarak genel olarak tarımda verimliliğin düşmesine neden olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle doğru ve etkili bir örgütlenme ülkemizde tarım sektöründe yaşanan birçok sorunun çözümünde oldukça önemlidir. Girdilerin tedariğinden pazarlanmasına kadar her alanda yeniliklerin takip edilmesi ve tek başına gerçekleştirilmesi mümkün olmayan hedeflerin birlikte gerçekleştirilebilmesi için kooperatifleşmenin bir gereklilik olduğu vurgulanmıştır. Çalışmada tarım kredi kooperatifleri ortaklarının sorunları, kooperatifin yıllar içindeki değişimi üzerinden genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Everest & Yercan (2015), çalışmasında kooperatifin ortakların dayanışma ve iş birliği temelinde oluşturdukları bir yapı olması nedeniyle başarılı olmasında da büyük ölçüde kooperatif ortakların belirleyici olacağı ifade edilmiştir. Kooperatiflerin başarılı olmasının temelini kooperatifçilik bilinci ve güven faktörü olduğu belirtilmiştir. Kooperatif kurulma aşamasında kooperatifçilik eğitimi olarak kooperatifin kuruluş amacı, işleyiş biçimi, üyelerin hak ve sorumlulukları konusunda bilinç kazanan ve aynı zamanda kooperatifin ana sözleşmesi hakkında bilgi sahibi olan çiftçilerin kooperatif ilkelerini daha doğru algıladıkları sonucuna ulaşıldığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak örgütlenme bilincinin kuvvetlendirilebilmesi için kooperatifçilik eğitiminin artırılması ve düzenli hale getirilmesi, tarımsal yenilikleri takip noktasında bilgilendirici toplantıların yaygınlaştırılması ve katılımı teşvik edici uygulamaların gerekliliği vurgulanmıştır.

Semerçi (2015), kooperatiflerin kırsal kesimde yaşam düzeyini iyileştirmek, üreticilerin kısıt kaynaklarla ürettikleri ürünlerin maliyetlerini düşürüp gelirlerini artırmak amacıyla yaygın şekilde tercih ettikleri bir örgütlenme biçimi olduğu ifade edilen çalışmada örgütlenme bilinci üzerinde durulmaktadır. Ülkelerin kalkınmışlık seviyesi ile örgütlenme düzeyleri arasında bir paralellik olduğu ifade edilmiştir. Özellikle tarımsal ürün pazarlanmasında oldukça önemli bir rol oynayan tarım kooperatiflerinin ülkemizdeki ürün pazarlama oranının %1 ve %10 ile birçok Avrupa ülkesinin gerisinde kaldığı ifade edilerek Avrupa ülkelerinde bu oranın %30 ile %100 arasında olduğu vurgulanmıştır.

Güreşçi ve Gönç (2017), tarımsal kooperatiflerin sorunlarının ele alındığı çalışmada modern kooperatifçilikte yaşanan sorunları başta eğitim ve yasal sorunlar olmak üzere ekonomik sorunlar, yönetim sorunları ve kavramsal sorunlar olmak üzere beş başlık altında toplanmıştır. Sorunların çözümünün ise bireyin ve devletin mevcut kooperatifçilik anlayışını modern kooperatifçiliğe uygun bir bakış açısı geliştirmesi ile mümkün olabileceği ifade edilmektedir.

Çay (2017), Aksaray ilinde kredi ve tarımsal kalkınma kooperatifleri üzerinde yapılan çalışmada kooperatiflerin sorunları tespit edilerek genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Kooperatif üyelerinin gerek kooperatif kurulmadan gerekse kurulduktan sonra kooperatifin kuruluşu, ortakların hak ve sorumlulukları gibi kooperatifçilikle ilgili konularda bir eğitim almadıkları dolayısıyla ciddi bir bilgi eksikliklerinin olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra doğru bir kooperatifçilik bilincinin geliştirilebilmesi için toplumun her kesimine özgü farklı eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi gerektiği ve bu konuda da devlet desteğinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca kooperatiflerde görülen eğitim problemi dışında karşılaşılan bir diğer önemli sorunun ise Kooperatiflerin denetlenme görevinin büyük oranda devlete bırakıldığı kooperatiflerde denetlemenin gerek yöntem belirleme gerekse eleman yetersizliği nedeniyle nitelikli şekilde yapılamadığı da ifade edilmiştir.

Aydın ve Yaşa (2019), devlet kurumlarına doğrudan bağlı olmadan hareket edebilmesi nedeni ile diğer kooperatiflerden bir ayrıcalığı olan Tarım Kredi Kooperatiflerinin mali durumunu incelemektedir. Tarım Kredi Kooperatiflerinin, T.C. Ziraat Bankası ve diğer kuruluşlardan kullanılan kredilerin ticari faiz oranları

üzerinden verilmesi kooperatifin uygun koşullarda kredi sunmasına engel olmaktadır. Çözüm olarak; Kooperatif Bankası kurulması, özelleştirme planı içindeki kamu bankalarının hisselerinin bir bölümünün tarımsal amaçlı kooperatiflere aktarılması, birim kooperatifler ve birliklerin bünyelerinde oluşturmuş oldukları fonların ortak karar ile birleştirilerek üretici finansmanında kullanılması yer almaktadır.

Haberal & Öztürk (2019), Eğirdir Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri özelinde kooperatiflerde mevzuata uygun bir denetlemenin yapılıp yapılmadığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu analiz çalışması sırasında kooperatiflerde iç denetim sürecinde eğitim eksikliği, pazarlama ve finansman sorunlarının olduğu tespit edilmiştir. Denetim elemanlarının bilgi ve deneyim eksikliği kooperatifin denetlenme sürecinde ciddi sorunlara neden olduğu için denetim elemanlarının dalında uzman kişiler olması hatta mali müşavirlik belgesi olmayan kişilerin denetçi olarak görevlendirilmemesi önerilmektedir. Yaşanan bir diğer sorun teknolojinin yönetim ve denetim sürecine dahil edilememesi nedeniyle doğru bir raporlama faaliyetinin sürdürülmemesi olarak raporlanmıştır. Bu soruna çözüm önerisi olarak profesyonelleşmiş nitelikli bireylerin kooperatifte istihdam edilmesi teklif edilmiştir.

Pakdemirli (2019), küçük tarımsal araziye sahip olan çiftçilerin tarımsal yeniliklere uyum sağlamada zorlandıklarını ifade ederken bu dezavantajlı durumun ortadan kaldırılmasında kooperatiflerin oldukça önemli bir rol üstlendiğini belirtmiştir. Ülkemizde tarımsal kooperatiflerin etkin ve verimli olarak çalışmasına engel olan birtakım faktörlerden bahsedilmiştir. Bunlar: örgütlenme bilincindeki zayıflık, ortakların eğitim seviyesinin düşük olması, kooperatifler arası iş birliğine gereken önemin verilmemesi, finansman bulmada yaşanan sorunlar, uzman yönetici bulmada yaşanan sorunlar, iç ve dış denetim yetersizliğidir. Avrupa'daki başarılı kooperatiflerin etkin yasalarla sağlam bir zemin üzerine inşa edildiğini ve bu yasalarda kooperatifin çalışma ilkelerinin net şekilde ortaya koyulduğunu, üyelerin kontrol edilmesine imkân sağlandığı, yönetim sürecinde gelişmelerle bağlantılı olarak esnekliklere izin verildiği ifade edilmiştir. Ayrıca aidiyet duygusunun geliştirilmesinde üyelikte demokratik katılım ve kooperatifler arası iş birliği ilkesinin başarılı kooperatifçilik için önemli olduğu vurgulanmıştır.

Aydın (2021), Samsun İli Bafra İlçesinde tarım kredi kooperatiflerine üye olan ve olmayan çiftçiler üzerinde yürütülen çalışmada çiftçilerin kooperatife üye olmalarında rol oynayan etkenler tespit edilmeye çalışılmıştır. Alınan sonuçların kooperatif üyelerinin kooperatiften memnuniyet, kooperatifin sağladığı hizmetler ve kooperatiften beklentilerine göre değerlendirildiği çalışmada ortalama yaş aralığının 55, ortalama arazi büyüklüğünün 30 dekar, katılımcıların yarısından fazlasının ilkökul seviyesinde düşük bir eğitim düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu çiftçiler içinde tarım kredi kooperatifine üye olanların bazı sosyal ve ekonomik konularda avantajlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Nalcı ve Türk (2022), değişen ve gelişen dünya düzeni içinde iklim değişikliği, düzensiz kentleşme gibi nedenler gıda erişiminde sorunlara yol açtığını ve bu durumun kooperatiflerin özellikle de tarımsal kooperatiflerin önemini artırdığını ifade etmiştir. Bu noktada da üretime başlangıçtaki düşük maliyetli girdi temini, araçların azaltılması, ürünlerin depolanması ve lojistiğinden ürünlerin pazarlanması ve satışına kadarki aşamaların tamamında etkin yöntemlerin uygulanması önem arz etmektedir. Çalışmada bu zincirin Pazarlama aşamasında yaşanan sorunlar Burdur ili süt kooperatifi üzerinde bir uygulama ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

2.1.2.Konya'daki Tarımsal Kooperatiflerin Mevcut Yapısı

Konya ili, 40.838 km² yüzölçümü ile 780.043 km² olan Türkiye yüzölçümünün %5,24'ünü oluşturan bir arazi büyüklüğüne ve (Tablo.2.8) toplam 2.250.020 nüfusa sahiptir. Arazi büyüklüğünün 18,59 milyon dekar alanda yani yüzölçümünün %46'sında tarım yapılmaktadır. Konya ili ve 31 ilçesinde 2020 yılı verilerine göre Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı toplam 89,2 bin kişi bulunmaktadır.

Tablo 2. 8: Türkiye ve Konya'daki Arazi Büyüklüğü(ha) (2021)

	Yüzölçümü	Tarım Alanı	Orman Alanı	Çayır Mera	Diğer Araziler
Konya	4.083.800	1.858.079	492.857	812.414	919.450
Türkiye	78.004.300	23.136.584	21.678.134	14.616.617	18.572.965
Konya/TR	5,24%	8,04%	2,27%	5,71%	5,56%

Kaynak (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022)

Konya'daki toplam arazi kullanım durumu tablo 2.9'da görülmektedir. Türkiye'deki toplam tarım alanının %8.04'ünü oluşturan Konya ili ülke için oldukça

önemli bir konumdadır. Bölgedeki yağış miktarı yıllık 300-760 mm arasında değişmektedir. “Konya Ovası” diye adlandırılan ilin kuzey ve doğusunda yer alan bölgede yağış miktarının 400 mm’nin altına bazı bölgelerde ise 300mm’ye kadar düşmesi nedeni ile susuz tarım zorunluluk halini almıştır. DSİ verilerine göre Konya ilinde 609.299 ha alanda sulu tarım yapılmaktadır. Konya ilinin kullanılabilir toplam yer altı ve yerüstü su miktarının 3,1 milyar m³ olduğu dikkate alındığında 1.859.079 ha alanda kapalı sistem sulama yapılması ve tarla sulamalarının da damlama sulama ile gerçekleştirilmesi durumunda su ihtiyacının 4,5 milyar m³ olması mevcut sulanan alanlar için su potansiyelinin yetersiz olduğunu göstermektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022).

Tablo 2. 9: Konya ve Türkiye’de Tarım Arazilerinin Ekim Durumu (ha)

	Toplam Tarım Alanı	Tarla Bitkileri	Nadas	Sebze Alanı	Meyveler	Süs Bitkileri
Konya	1.859.079	1.473.258	307.158	30.881	47.698	84
Türkiye	23.136.584	15.614.972	3.173.252	779.246	3.563.707	5.407
Konya/TR	8,04%	9,43%	9,68%	3,96%	1,34%	1,55%

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022).

Konya ili ve ilçelerindeki toplam Kooperatif, Üretici Birliği, Yetiştirici Birliği ve toplam Üye Sayıları Tablo.2.10’da gösterilmiştir. Buna göre Konya ili ve ilçelerinde toplam 653 kooperatif, 45 üretici birliği ve 3 yetiştirici birliği bulunmaktadır. Kooperatiflerin üye sayısı 216.998, Üretici Birliklerinin üye sayısı 12.720, Yetiştirici Birliklerinin üye sayısı ise 20.751’dir.

Tablo 2. 10: Konya İli ve İlçelerindeki Toplam Kooperatif, ÜB, YB ve Toplam Üye Sayıları

Örgütlenme Türleri	Adet	Üye Sayısı
Kooperatifler	653	216.998
Üretici Birlikleri	45	12.720
Yetiştirici Birlikleri	3	20.751
TOPLAM	700	250.469

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022).

Tablo 2.11’de görüldüğü üzere Konya ilindeki toplam 653 kooperatif içinde 301 adet Sulama Kooperatifi, 283 adet Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, 1 adet Kırsal Kalkınma Kooperatifi, 58 adet Tarım Kredi Kooperatifi, 7 adet Su Ürünleri Kooperatifi, 3 adet Pancar Ekicileri Kooperatifi bulunmaktadır. İlde en fazla Sulama Kooperatifi bulunmaktadır. Üye sayısı açısından bakıldığında ise en fazla üyeye sahip

olan kooperatif 128.132 üyesiyle Pancar Ekicileri Kooperatifi'dir. Bunu 37.107 üyesi ile Sulama Kooperatifi takip etmektedir.

Tablo 2. 11: Konya ve İlçelerindeki Toplam Kooperatif ve Toplam Üye Sayıları

Kooperatifler	Adet	Üye Sayısı
Tarımsal Kalkınma Koop.	283	26.405
Kırsal Kalkınma Koop.	1	13
Tarım Kredi Koop.	58	24.635
Sulama Koop.	301	37.107
Su Ürünleri Koop.	7	706
Pancar Ekicileri Koop.	3	128.132
TOPLAM	653	216.998

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020) .

Kooperatif Benzeri Örgütlenmeler içinde yer alan Üretici Birlikleri ve üye sayıları Tablo 2.12'de gösterilmiştir. Tabloya göre üretici birliği ve üye sayısı en fazla olan hayvansal üretimdir. Hayvansal Üretim üye sayısı 10.466 ve birlik sayısı ise 33'tür. Bitkisel Üretim birlik sayısı 9, üye sayısı 738 ve Hüyük Süt Üreticileri Birliği sayısı 1, üye sayısı 222, Değirmen altı Organik Çilek Yetiştiriciliği Birliği'nin 109 üye sayısı ve 1 adet üretici birliği mevcuttur.

Tablo 2. 12: Konya ve İlçelerindeki Toplam Üretici Birlikleri ve Toplam Üye Sayıları

Üretici Birlikleri	Adet	Üye Sayısı
Hayvansal Üretim	33	10.466
Bitkisel Üretim	9	738
Hüyük Süt Üreticileri Birliği	1	222
Değirmen altı Organik Çilek Yetiştiriciliği	1	109
TOPLAM	44	11.535

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020)

Kooperatif Benzeri Örgütlenmeler içinde yer alan Yetiştirici Birliklerinin tablo 2.13'te birlik ve üye sayıları ile gösterilmiştir. Tabloya göre Konya ilinde toplam 20.751 üyeye sahip 3 adet Yetiştirici Birliği bulunmaktadır.

Tablo 2. 13: Konya ve İlçelerindeki Toplam Yetiştirici Birlikleri ve Toplam Üye Sayıları

Yetiştirici Birlikleri	Adet	Üye Sayısı
Yetiştirici Birlikleri (Karatay)	1	11.654
Yetiştirici Birlikleri (Meram)	2	9.097
TOPLAM	3	20.751

Kaynak: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020)

Kooperatifler dünyada gelişmiş birçok ülkede tarımsal kalkınmada, üreticilerin yaşam standartlarını artırmada ve tarımında sürdürülebilirliğin sağlanması gibi tarım sektörüne ait birçok sorunu çözümü noktasında etkili bir araç olarak kullanılmaktadır.

Birçok gelişmiş ülkede başarılı şekilde uygulanabilirken ülkemizde bu yapının neden başarısız olduğunu ortaya koymak bu çalışmanın öncelikli amacıdır. Gelişmiş ülkelerin nerdeyse tamamında sektörün bazı sorunlarına çözüm olarak uygulanan tarım kooperatiflerinin, ülkemizde sektöre yeni sorunlar ilave etmesi, kooperatif sisteminin revize edilmesi gerekliliğini açıkça göstermektedir. Çalışmada hem bu eksikliklerin tespiti hem de bunları ortadan kaldıracak şekilde yeni bir kooperatif anlayışının tesis edilebilmesinin analizleri ortaya konulacaktır. Dolayısıyla, bu araştırmada bir tarımsal örgütlenme türü olan kooperatiflerin mevzuat, teşkilat, finansmandan kaynaklanan sorunları, tarımsal örgütlenme politikaları ve gelişmiş ülke tarımsal kooperatif örnekleri irdelenerek ülkemizdeki sosyo ekonomik, kültürel ve coğrafik konumu göz önünde bulundurularak konuyla ilgili çözüm önerileri eşliğinde bir kooperatif modeli sunmak amaçlanmıştır. Bu amaçlarımıza ulaşma doğrultusunda örneklem olarak seçmiş olduğumuz Konya İli ve 31 ilçesindeki tarımsal kooperatifler ve bunlara üye olan çiftçi sayıları tablo 2.14'te gösterilmiştir.

Tablo 2. 14: Konya İlçelerine Ait Kooperatif ve Üye Sayıları

İLÇELER	ADET	ÜYE SAYISI	İLÇELER	ADET	ÜYE SAYILARI
AHIRLI	2	374	HADİM	16	772
AKÖREN	10	2.797	HALKAPINAR	13	984
AKŞEHİR	45	7.852	HÜYÜK	20	3.432
ALTINEKİN	14	1.395	ILGIN	36	54.697
BEYŞEHİR	25	3.468	KADINHANI	23	2.113
BOZKIR	13	492	KARAPINAR	42	5.200
CİHANBEYLİ	18	3.029	KARATAY	35	4.023
ÇELTİK	9	1.990	KULU	16	2.998
ÇUMRA	54	10.493	MERAM	40	51.026
DERBENT	6	770	SARAYÖNÜ	18	2.156
DEREBUCAK	5	393	SELÇUKLU	16	1.742
DOĞANHISAR	21	4.328	SEYDİŞEHİR	27	2.909
EMİRGAZİ	20	2.788	TASKENT	8	535
EREĞLİ	59	38.815	TUZLUKÇU	8	1.000
GÜNEYSİIR	10	1.250	YUNAK	24	3.177
			TOPLAM	653	216.998

Kaynak: Konya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü 2020 Yılı Şube/İlçe Faaliyetleri Değerlendirme Verileri ve Konya Tarım İstatistiklerinden (2020) faydalanılarak düzenlenmiştir.

Tablo 2.14'te görüldüğü üzere en fazla tarımsal kooperatife sahip olan ilçe Ereğli iken üye sayısı bakımından ise en fazla üyeye sahip olan ilçe ise 54.697 üye ile Ilgın'dır. Toplam olarak verilen tarımsal kooperatif sayılarının kooperatif türü ve üye sayısı bakımından detaylı olarak açıklanmış şekli Tablo 2.15'te gösterilmiştir

Tablo 2. 15: Konya İlçelerine Ait Kooperatif, Birlik ve Üye Sayıları

İLÇELER	TARIMSAL ÖRGÜTLENME	ADET	ÜYE SAYISI
AHIRLI			
	Kooperatifler	2	374
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	1	50
	Tarım Kredi Kooperatifi	1	324
	Üretici Birlikleri	1	57
	Hayvansal Üretim	1	57
	Ziraat Odası		
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		424
AKÖREN			
	Kooperatifler	10	2.797
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	2	1.320
	Sulama Kooperatifi	8	756
	Tarım Kredi Kooperatifi	1	721
	Üretici Birlikleri	1	208
	Hayvansal Üretim	1	208
	Ziraat Odası	1	1.302
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		705
AKŞEHİR			
	Kooperatifler	45	7.852
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	18	2.128
	Sulama Kooperatifi	23	4.963
	Su Ürünleri Kooperatifi	2	79
	Tarım Kredi Kooperatifi	2	682
	Üretici Birlikleri	2	62
	Hayvansal Üretim	2	62
	Ziraat Odası	1	12.397
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		4.896
ALTINEKİN			
	Kooperatifler	14	1.395
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	4	488
	Sulama Kooperatifi	9	705
	Tarım Kredi Kooperatifi	1	202
	Ziraat Odası	1	8.268
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		3.074
BEYŞEHİR			
	Kooperatifler	25	3.468
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	12	973
	Sulama Kooperatifi	10	967
	Su Ürünleri Kooperatifi	1	318
	Tarım Kredi Kooperatifi	2	1.210
	Üretici Birlikleri	2	1.138
	Hayvansal Üretim	2	1.138
	Ziraat Odası	1	8.200
	ÇS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		3.190
BOZKIR			
	Kooperatifler	13	492
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	10	364
	Sulama Kooperatifi	3	128
	Üretici Birlikleri	2	580
	Hayvansal Üretim	1	535
	Bitkisel Üretim	1	45
	Ziraat Odası	1	4.171
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		1.029
CİHABEYLİ			
	Kooperatifler	18	3.029
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	12	1.382
	Sulama Kooperatifi	2	176
	Tarım Kredi Kooperatifi	4	1.471
	Üretici Birlikleri	1	43
	Ziraat Odası	1	23.711
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		6.827
ÇELTİK			
	Kooperatifler	9	1.990
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	2	509

	Sulama Kooperatifi	6	1.120
	Tarım Kredi Kooperatifi	1	361
	Ziraat Odası	1	5.279
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		1.729
ÇUMRA			
	Kooperatifler	54	10.493
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	20	3.294
	Sulama Kooperatifi	28	5.426
	Su Ürünleri	1	92
	Tarım Kredi Kooperatifi	5	1.681
	Üretici Birlikleri	4	317
	Hayvansal Üretim	2	280
	Bitkisel Üretim	2	37
	Ziraat Odası	1	14.966
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		5.743
DERBENT			
	Kooperatifler	6	770
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	4	186
	Sulama Kooperatifi	1	178
	Tarım Kredi Kooperatifi	1	406
	Üretici Birlikleri	1	114
	Hayvansal Üretim	1	114
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		902
DEREBUCAK			
	Kooperatifler	5	393
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	3	328
	Sulama Kooperatifi	2	65
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		151
DOĞANHİSAR			
	Kooperatifler	21	4.328
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	7	552
	Sulama Kooperatifi	12	2.652
	Tarım Kredi Kooperatifi	2	1.124
	Ziraat Odası	1	7.481
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		2.528
EMİRGAZİ			
	Kooperatifler	20	2.788
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	7	542
	Sulama Kooperatifi	9	542
	Tarım Kredi Kooperatifi	4	1.704
	Üretici Birlikleri	1	21
	Hayvansal Üretim	1	21
	Ziraat Odası	1	4.299
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		1.967
EREĞLİ			
	Kooperatifler	59	38.815
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	40	4.109
	Sulama Kooperatifi	19	1.869
	Pancar Ekicileri Kooperatifi	1	32.837
	Üretici Birlikleri	2	147
	Hayvansal Üretim	2	147
	Ziraat Odası	1	21.378
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		6.154
GÜNEYSINIRI			
	Kooperatifler	10	1250
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	2	43
	Sulama Kooperatifi	7	478
	Tarım Kredi Kooperatifi	1	729
	Üretici Birlikleri	1	229
	Hayvansal Üretim	1	229
	Ziraat Odası	1	2.546
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		1.037
HADİM			
	Kooperatifler	16	772
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	11	231
	Sulama Kooperatifi	5	541
	Ziraat Odası	1	3.101

	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		1.087
HALKAPINAR			
	Kooperatifler	13	984
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	4	168
	Sulama Kooperatifi	7	627
	Su Ürünleri Kooperatifi	1	11
	Tarım Kredi Kooperatifi	1	178
	Üretici Birlikleri	1	177
	Hayvansal Üretim	1	177
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		542
HÜYÜK			
	Kooperatifler	20	3.432
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	6	681
	Sulama Kooperatifi	11	1752
	Tarım Kredi Kooperatifi	3	999
	Üretici Birlikleri	2	311
	Hüyük Süt Üreticileri Birliği	1	222
	Değirmenaltı Organk Çilek Yetş.	1	109
	Ziraat Odası	1	3.187
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		1.934
ILGIN			
	Kooperatifler	36	54.697
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	14	1.701
	Sulama Kooperatifi	17	1.408
	Su Ürünleri Kooperatifi	1	27
	Pancar Ekicileri Kooperatifi	1	50.312
	Tarım Kredi Kooperatifi	3	1.249
	Üretici Birlikleri	3	1.182
	Hayvansal Üretim	2	850
	Bitkisel Üretim	1	332
	Ziraat Odası	1	7.939
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		5.225
KADINHANI			
	Kooperatifler	23	2.113
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	10	700
	Sulama Kooperatifi	11	883
	Tarım Kredi Kooperatifi	2	530
	Üretici Birlikleri	2	275
	Hayvansal Üretim	2	275
	Ziraat Odası	1	10.022
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		5.001
KARAPINAR			
	Kooperatifler	42	5.200
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	15	1.629
	Sulama Kooperatifi	24	2.401
	Tarım Kredi Kooperatifi	3	1.170
	Üretici Birlikleri	3	1.790
	Hayvansal Üretim	2	731
	Bitkisel Üretim	1	59
	Ziraat Odası	1	13.500
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		5.800
KARATAY			
	Kooperatifler	35	4.023
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	8	374
	Sulama Kooperatifi	22	1.126
	Tarım Kredi Kooperatifi	5	2.523
	Üretici Birlikleri	3	1.471
	Hayvansal Üretim	2	1.450
	Bitkisel Üretim	1	21
	Yetiştirici Birlikleri	1	11.654
	Ziraat Odası	1	11.755
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		5.785
KULU			
	Kooperatifler	16	2.998
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	7	352
	Sulama Kooperatifi	2	100
	Tarım Kredi Kooperatifi	7	2546

	Üretici Birlikleri	1	19
	Hayvansal Üretim	1	19
	Ziraat Odası	1	9.267
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		5.068
MERAM			
	Kooperatifler	40	51.026
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	13	733
	Sulama Kooperatifi	24	4.289
	Tarım Kredi Kooperatifi	2	1.021
	Pancar Ekicileri	1	44.983
	Üretici Birlikleri	5	3.317
	Hayvansal Üretim	3	3.108
	Bitkisel Üretim	2	209
	Yetiştirici Birlikleri	2	9.097
	Ziraat Odası	1	6.778
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		2.499
SARAYÖNÜ			
	Kooperatifler	18	2.156
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	7	631
	Sulama Kooperatifi	9	814
	Tarım Kredi Kooperatifi	2	711
	Üretici Birlikleri	1	335
	Hayvansal Üretim	1	335
	Ziraat Odası	1	8.300
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		3.797
SELÇUKLU			
	Kooperatifler	16	1.142
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	7	579
	Sulama Kooperatifi	8	868
	Tarım Kredi Kooperatifi	1	295
	Üretici Birlikleri	1	186
	Hayvansal Üretim	1	186
	Ziraat Odası	1	6.487
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		1.976
SEYDİŞEHİR			
	Kooperatifler	27	2.888
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	9	435
	Sulama Kooperatifi	15	1.278
	Su Ürünleri Kooperatifi	1	179
	Tarım Kredi Kooperatifi	2	1.017
	Üretici Birlikleri	3	381
	Hayvansal Üretim	3	381
	Ziraat Odası	1	6.022
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		2.745
TAŞKENT			
	Kooperatifler	8	535
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	7	522
	Kırsal Kalkınma Kooperatifi	1	13
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		221
TUZLUKÇU			
	Kooperatifler	8	1.000
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	5	474
	Sulama Kooperatifi	2	110
	Tarım Kredi Kooperatifi	1	416
	Üretici Birlikleri	2	163
	Hayvansal Üretim	1	107
	Bitkisel Üretim	1	56
	Ziraat Odası	1	3.735
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		1.796
YALIHÖYÜK			
	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		131
YUNAK			
	Kooperatifler	24	3.177
	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	16	927
	Sulama Kooperatifi	5	885
	Tarım Kredi Kooperatifi	3	1.365
	Ziraat Odası	1	17.924

	ÇKS'ye Kayıtlı Çiftçi Sayısı		4.993

Kaynak: Konya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü 2020 Yılı Şube/İlçe Faaliyetleri Değerlendirme ve Konya Tarım İstatistiklerinden (2020) yararlanılarak tarafımızca düzenlenmiştir.

2.2.Dünya Ülkelerinde Tarımsal Kooperatifçilik

Dünya ülkelerinde tarımsal kooperatifçiliğin anlatılacağı bu bölümde öncelikle Avrupa Kooperatifleri ve Avrupa Birliğinde tarımsal örgütlenmenin genel görünümü anlatılacak. Daha sonra Avrupa Birliğine dahil olan ülkeler ve diğer dünya ülkelerindeki tarım kooperatiflerinin organizasyon yapısı anlatılacaktır. Ayrıca tarım kooperatiflerinin organizasyon yapısının yanı sıra ülkelerin nüfusu, yüzölçümü, tarımda istihdam edilen nüfus, tarımsal arazi büyüklüğü gibi konularda da genel bilgi verilecektir.

2.2.1.Avrupa Kooperatifleri (SCE) ve Avrupa Birliği'nde Tarımsal Örgütlenmenin Genel Görünümü

Küreselleşme ile Avrupa Birliğine üye ülkelerde kooperatifçilik hareketi hız kazanmış ve kooperatifler için yeni düzenlemeler bir zorunluluk olmuştur. Ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve ülkelerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesini hedefleyen Ortak Pazar projesi kooperatiflerin de bu sürece uyumunu gerekli kılmıştır. Bu bölümde Avrupa Kooperatifleri hakkında genel bilgi verildikten sonra Avrupa Birliği'nde tarımsal örgütlenmenin genel görünümü açıklanacaktır.

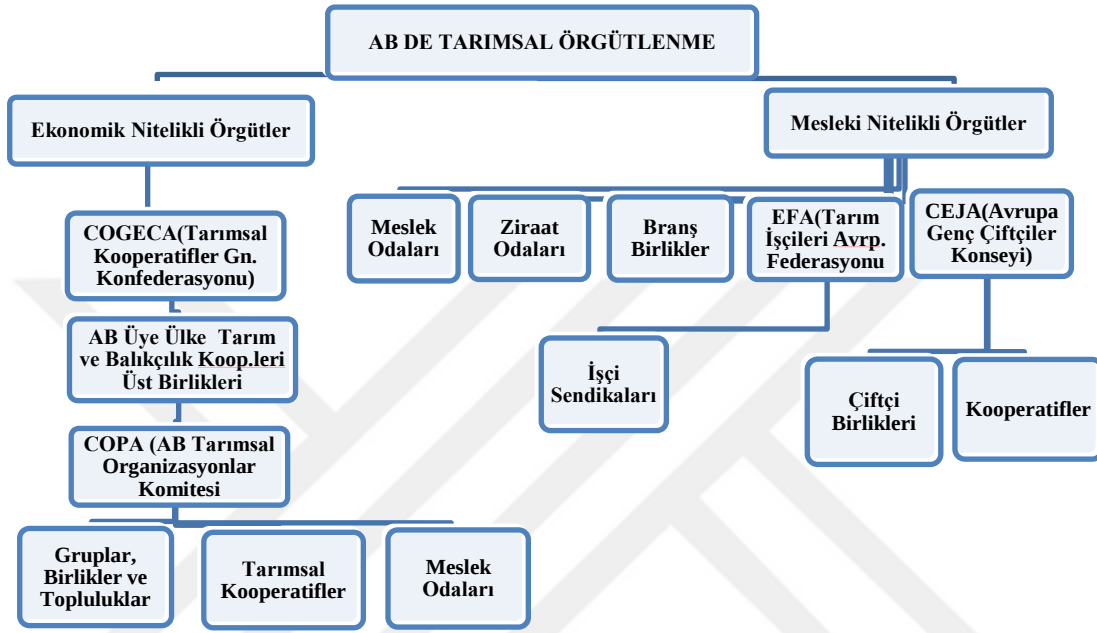
Avrupa Kooperatifi, Latince SCE (societas cooperativa europaea) olarak ifade edilmektedir.2003 yılında hukuki statüsünü kazanan Avrupa Kooperatifi'nin kuruluşunu düzenleyen 2. madde kooperatifin gerçek kişiler ya da tüzel kişiler tarafından oluşturulabileceğini ifade etmektedir. İki farklı üye ülkeden en az beş kişi bir araya gelerek kooperatif kurabilmektedir. Avrupa Kooperatifi iki üye ülkenin mevzuatına göre kurulmuş olan şirketlerce oluşturulabileceği gibi yine en az iki üye ülkenin mevzuatına göre faaliyet gösteren kooperatiflerin bir araya gelmesi ile de kurulabilmektedir. Kooperatifin kuruluşunun belgesi olan tüzük; kooperatifin ismi, faaliyet konuları, üyelik koşulları, ortaklık payları, yönetim ve denetim, sorumluluklar gibi konuları içermektedir. Yönetim kurulunun kararı ile üye ülkelerin kendi mevzuatlarına uygun şekilde kurulmuş olan gerçek veya tüzel kişiler Avrupa Kooperatifine ortak olarak kabul edilirken ortaklığın reddi durumunda genel kurula müracaat hakkı bulunmaktadır. Yukarda da ifade ettiğimiz gibi ortaklıkla ilgili

hükümler kooperatif tüzüğünde detaylı şekilde yer almaktadır. Genel kurulda ortakların ve kooperatif temsilcilerinin oy hakkı bulunmaktadır. Avrupa yasama organı tarafından yönetim ve denetim için üye seçimi yapılmakta ve üyelerin genel sorumlulukları belirlenmekte ise de ayrıntılar her ülkenin kendi yasama organına bırakılmıştır (Bonfante, 2006).

AB'ye üye olan ülkelerde tek bir tarımsal örgütlenme deseni bulunmamaktadır. Her ülkenin kendi sosyokültürel ve ekonomik yapısına uygun örgütlenme şekilleri ve bunların birleşmesi ile oluşturulmuş üst örgütlenme yapıları mevcuttur. Avrupa Birliği Tarımsal Örgütlenme yapısı ekonomik nitelikli örgütler ve mesleki nitelikli örgütler olmak üzere iki grup altında toplanmıştır (Şekil 2.1). Ekonomik örgütler içinde kooperatifler, üretici birlikleri ve topluluklar tarafından oluşturulmuş olan oluşturmuş olduğu AB bünyesindeki bu ekonomik nitelikli çiftçi örgütleri ise COGECA (Tarımsal Kooperatifler Genel Konfederasyonu), COPA (AB Tarımsal Organizasyonlar Komitesi) ve CEJA (Avrupa Genç Çiftçiler Konseyi)'dan oluşmaktadır. AB bünyesindeki Kooperatiflerin üst birliği olarak yapılanmış olan COGECA, AB' ne üye olan ülkelerdeki kooperatiflerin üst örgütlerinin bir araya gelmesi ile oluşturulmuş bulunmaktadır. Avrupa Birliği genelinde kooperatif işletme modelini geliştirmeyi, birlik genelinde tarım ve kırsal kesime yönelik politikaların oluşumuna katkı sağlamayı kendine amaç edinen COGECA' ya Avrupa Birliği ülkelerinden kooperatifler üye olabilmektedir. COGECA (General Confederation of Agricultural Co-operatives in the European Union) 24 Eylül 1929 yılında kurulmuştur. COGECA AB ülkelerinden 35 tam üye ile 4 ilişkili üye ve ayrıca 36 partner üyeye sahiptir. 40.000 çiftçi kooperatifini temsil etmektedir. Ortalama olarak COGECA Birliğin tarım ve balıkçılık kooperatifleri sektörünü temsil etmektedir. COGECA' nın amaçlarını şu şekilde özetleyebiliriz: Ortak Tarım Politikasının (CAP) gelişimiyle ilgili olarak COPA ile iş birliği yapmak, tarım ve balıkçılık kooperatiflerine ait girişimleri yürütmek, ortak sorunlara çözümler bulmak, topluluk politikalarının geliştirilmesine yardımcı olmaktır. COGECA' nın asıl amacı, tarım ve balıkçılık kooperatiflerinin menfaatlerini korumaktır. Kooperatifler arasında platform misyonu olan COGECA, bir yandan kooperatifler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve kooperatiflerin siyasi alanda temsil edilmesini sağlamak için çalışmalar yaparken diğer yandan kooperatiflerin vergilendirilmesi, hukuki yapısı ve eğitimi gibi alanlarda da

faaliyetlerde bulunmaktadır (COPA-COGECA, 2022). COGECA'ın lobi faaliyetleri COPA'nın faaliyetleriyle uyumlu şekilde yürütülmektedir. Bu lobi faaliyetleri yaklaşık 50 farklı ülkenin oluşturduğu ortak bir sekreteryaya tarafından yürütülmektedir.

Şekil 2. 1: Avrupa Birliğinde Tarımsal Örgütlenmenin Genel Görünümü

Kaynak: (Yercan,200, s.19-29).

AB bünyesindeki çiftçi örgütlerinden bir diğeri de Avrupa'daki ilk temsili çiftçi komitesi COPA (AB Tarımsal Organizasyonlar Komitesi)'dir. COPA, 6 Ekim 1958 tarihinde kurulmuştur. COPA 23 milyondan fazla çiftçiyi temsil ederken, AB üye ülkelerinden 60 tam üyesi ve Norveç, İsviçre, Türkiye ve İzlanda olmak üzere toplam 4 ülkeden de 36 partner üyesi bulunmaktadır. Bu kapsamlı üyelik sayesinde tarım sektörünün sözcüsü olma gücünü elde etmiştir. Tarım Politikası ve ürün fiyatlarının belirlenmesi konusunda oldukça etkili bir örgüt olan COPA içerisinde Mesleki Odalar, Tarım Sendikaları, çiftçilerin oluşturmuş olduğu birlikler ve tarımsal üretici kooperatifleri bulunmaktadır. COPA'nın amaçları şunlardır; Birliği tarımda ürün fiyatlarının belirlenmesinde üyeleri ortaklarının menfaatlerini ön plana alacak şekilde hareket etmek, tarım için belirlenecek planlama sürecine üreticiyi temsil etmek ve etkin tarım politikasının belirlenmesi konusunda faaliyetlerde bulunmak, üyelerin

genel ve mesleki çıkarlarını savunmak, sorunları ortak çıkarları göz önünde tutarak çözümlemeye çalışmaktır. COPA, CEJA (Conseil Européennes Jeunes Agriculteurs/ European Council of Young Farmers) ve COGECA'nın faaliyetlerinde aktif rol almaktadır (COGECA, 2022).

AB'de meyve-sebze, tütün, balıkçılık ve su ürünleri piyasa düzenlemelerinin güçlendirilmesi amacı ile aynı üretim dalında faaliyet gösterenlerin gönüllü olarak oluşturdukları branş birlikleri bulunmaktadır. Kurulabilmesi için bu üretici, pazarlayıcı ve işleyicilerin piyasada önemli bir orana sahip olmaları gereken branş birliklerine aynı ürünün üreticileri, işleyicileri ve pazarlayıcıları katılabilmektedir. Ayrıca hem üye devlet hem de Komisyonun onayı ile kurulabilmektedirler (Köroğlu, 2003).

AB bünyesinde ayrıca genç çiftçilerin oluşturduğu CEJA üst birliği bulunmaktadır. CEJA, 1958 yılında kurulmuştur. Bünyesinde 15 üye ülkeden yaklaşık bir milyon çiftçiye temsil eden 22 ulusal organizasyon ve 6 üye ülkedeki 6 birlikten oluşmaktadır. CEJA, Avrupa'daki genç çiftçileri temsil etmektedir. Özellikle Fransa ve İtalya'da çok güçlü şekilde örgütlenmişlerdir. CEJA'nın, Avrupa'da kırsal alandaki tarım faaliyetlerini geliştirilmesi, genç çiftçilerin sorunlarının tespit edilip şartlarının iyileştirilmesi, tarım konusunda genç çiftçilerin ve toplumun bilgilendirilmesi faaliyetlerinde bulunmak gibi amaçları vardır. Ayrıca çiftçiler arasındaki iletişimi kuvvetlendirmek, AB'deki genç çiftçilerin menfaatlerini korumak, tarımın sürdürülebilirliğinin sağlanması için genç çiftçileri teşvik etmek, ulusal bilgi alışverişi sağlamak ve genç çiftçilerin imkanlarını geliştirmek için ortak programlar oluşturmaktır. CEJA'da kararlar oybirliği ile alınmaktadır (CEJA, 2022).

AB bünyesinde tarımsal alandaki işçi sendikalarının üst örgütü olan Tarım İşçileri Sendikası Avrupa Federasyonu (EFA) bulunmaktadır. Bu organizasyon Tarım kesimindeki işçilerin sorunlarını çözmek için çalışmaktadır. Bu örgütlenmelerin dışında tüm Avrupa'daki tarımsal kuruluşları kapsayacak şekilde gelişmiş bir örgütlenme olarak Avrupa Tarım Konfederasyonu (CEA)'nu görmekteyiz. Bu organizasyon 30 ülkeden içinde çiftçi birlikleri ve kooperatiflerinde yer aldığı yaklaşık 200 tarımsal organizasyondan oluşmaktadır. AB dışında bir organizasyon olarak üyeleri arasındaki iletişimi sağlamaya çalışmakta ve Avrupa'daki tarımın çıkarlarını korumayı hedeflemektedir (Yercan, 2007). Avrupa Birliğinde üretici kuruluşları ve

gönüllü birlikler sektör içinde eş güdümlü şekilde faaliyetlerde bulunarak üretim, işleme ve pazarlanma aşamalarında doğabilecek sorunların asgari düzeye indirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

2.3.Dünya Ülkelerinin Kooperatif Organizasyon Yapıları

Bu bölümde Almanya, Hollanda, Fransa, İtalya, Rusya ve İsrail tarım kooperatiflerinin organizasyon yapısının yanı sıra ülkelerin nüfusu, yüzölçümü, tarımda istihdam edilen nüfus, tarımsal arazi büyüklüğü gibi konularda da genel bilgi verilecektir.

2.3.1.Almanya Tarım Kooperatifleri Organizasyon Yapısı

Yaklaşık 83.019 milyon nüfuslu (2019 tahmini) Almanya'nın yüzölçümü 357.578 km²'dir. Tarım sektörünün toplam nüfus içindeki oranı %2,7'dir. Tarımsal üretim için kullanılan alan ise Almanya topraklarının %80'ini oluşturmaktadır (BML, 2022).

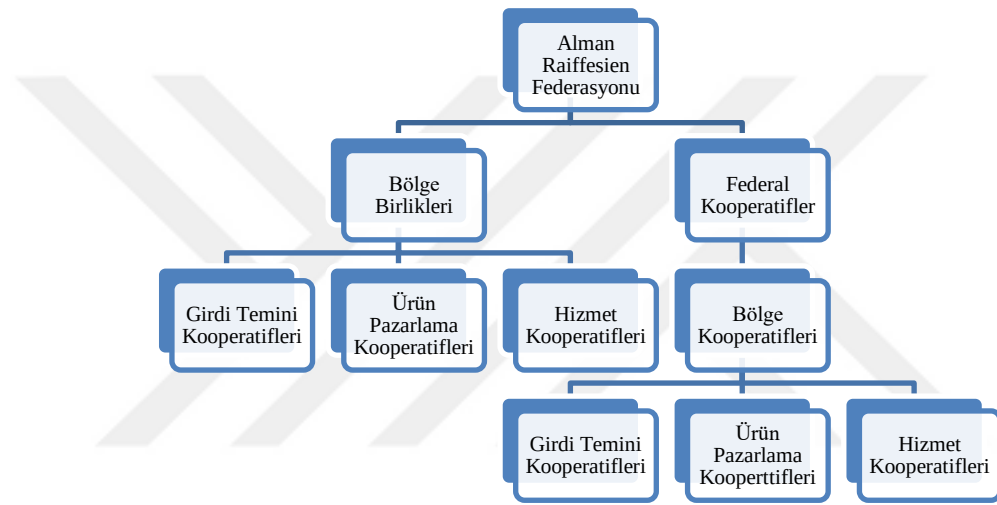
Almanya'da tarımsal üretimimin büyük bölümünde üretimden başlayıp pazarlamaya uzanan tüm zincir kooperatifler tarafından kontrol altında tutulmaktadır. Almanya'da tarım alanında 17,7 milyon ortağa sahip ortalama 3.551 kooperatif faaliyet göstermektedir. Devletin müdahalesinden uzak olan kooperatifler rakip firmalarla rekabet eden bağımsız kuruluşlardır. Tohum ve sütün yaklaşık %70'i, yemin %60'ı kooperatifler tarafından sağlanmaktadır. Yılda bir defa bağımsız denetçiler tarafından denetime tabi tutulmaktadır (DGRV, 2023). İlk defa 1846-1847 yılında Almanya'da kurulan ve birçok ülkede kooperatifçiliğin sembolü olan "Raiffeisen" tarımsal kooperatifleri, özellikle gelişmekte olan ülkelerde tarım sektöründe model olarak alınmaktadır. Raiffeisen, kooperatifleşme olgusunu; tek başına ekonomik bir güç oluşturması söz konusu olmayan bireylerin gönüllülük esası ile üretimden başlayarak pazarlama ve kredi sağlamaya kadar tüm üretim sürecinde dayanışma içinde hareket edilmesi olarak tanımlamıştır. Bu doğrultuda tarımsal üreticinin ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile çok amaçlı kredi kooperatifleri kurarak tarımın finansman ihtiyacını temin etmeye çalışmıştır (Steiner, 1975).

Alman Raiffeisen Kooperatifler Birliği, birim kooperatiflerin bölge birliklerine, bölge birliklerinin de federasyona bağlandığı bir örgütlenme yapısı oluşturmaktadır.

Birim kooperatif sayılarını azaltıp faaliyet alanlarını ve üye sayılarını artıran Almanya kooperatifçilik hareketi ölçek ekonomilerinden faydalanmak ve rasyonel büyüklükleri elde edebilmek için hızlı bir birleşme-bütünleşme süreci geçirmiştir. Alman Kooperatifleri içinde üye ve müşteri sayısı olarak en büyük grup Halk (Volkbanken) ve Raiffesien Bankaları' dır (Ticaret Bakanlığı, 2013).

Bu bankalar hem ortaklarına ve ortak olmayanlara bankacılık hizmeti vermektedir. Raiffeisen kooperatiflerinin organizasyon şeması şu şekildedir.

Şekil 2. 2: Raiffeisen Kooperatifleri Organizasyon Şeması

Kaynak: (İnan H. , 2008).

Almanya Kooperatiflerinin organizasyon yapısı tanımlamak için şekil 2.2’de göstermiş olduğumuz Raiffeisen Federasyonunu; Bölge Birlikleri ve Federal Kooperatifleri oluşturmaktadır. Raiffeisen Federasyonu tepe örgütü olup, bu örgüte bağlı bölge birlikleri ve federal kooperatifler bulunmaktadır. Federal kooperatifler ve bölge birlikleri kendilerine bağlı birim kooperatiflerden oluşmaktadır. Birim kooperatiflerin birleşerek oluşturmuş oldukları bölge kooperatifleri federal kooperatifler şeklinde bir üst birlik oluşturarak tepe örgüte bağlanırken, bölge birliklerinin bir üst birliği bulunmamaktadır. Bölge birlikleri direk tepe örgüte bağlanmaktadır. Organizasyon yapısının temelini oluşturan birim kooperatifler de girdi temin kooperatifleri, ürün pazarlama kooperatifleri ve hizmet kooperatifleri olarak kırsal alana yayılmış olan kooperatiflerdir.

Almanya’da kooperatifler ile ilgili ilk yasa 1889 yılında çıkarılmış ve 2006 yılına kadar yasa içinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır.1934 yılındaki yapılan

değişikliklerle bir kooperatifin kurulabilmesi için bağımsız bir denetim birliğine üyeliği zorunlu kılınmıştır. Alman kooperatifçilik yasasına göre kooperatiflerde genel olarak her bireyin bir oy hakkına sahip olduğu “bir üye-bir oy” kuralı geçerlidir. Kooperatiflerde oy hakkı ortakların işe katılımına göre değişiklik gösterebilmektedir. Ayrıca olağanüstü durumlarda ise bir ortak en fazla 3 oya kadar hak sahibi olabilmektedir. 2006 yılında yapılan değişikliklerle; kooperatifler için daha kapsamlı bir tanımlama yapılmış, asgari ortak sayısı üçe indirilmiştir. Ortaklık paylarının aynı olarak verilebilmesi kararı alınmıştır. Kooperatifler için ana sözleşmede ortakların giriş çıkışından etkilenmeyecek minimum bir sermaye tanımlamasının yapılması (bunun her daim garanti edilmesi şartı ile) imkânı sağlanmıştır. Kooperatifler kendi başlarına defter tutmuyor, kendi denetimlerini kendileri yapmıyor. Öncelikle kooperatifler Federasyon başlığı altında birleştirilerek büyütülüyor ve etki alanını artırılıyor. Bu birleşmelere rağmen dışarıda kalan firmalar olursa onları da daha küçük kooperatifler ile bir araya gelmesine imkân tanınarak iki farklı strateji uygulanıyor. Geleneksel olarak, Alman kooperatif hukuku kapsamında denetleme işlevi, iki düzeyde gerçekleştirilir. İç denetim, denetim organının görevidir. Dış denetimde ise kooperatif özel olarak eğitilmiş bir kooperatif denetim federasyonu tarafından yürütülür. Devlet kooperatifleri değil kooperatiflerin birleşmesi ile oluşan Federasyonların denetimini yapıyor. Ortak sayısı 20’den az olan kooperatifler için denetleme kurulu zorunluluğu kaldırılmıştır. Başlangıçta kooperatif denetçileri kalifiye olmak için özel eğitim alırken bugün denetim federasyonları denetçilerin Yeminli Muhasebeci olmasını teşvik etmektedir. Ayrıca, kural olarak, kooperatif denetim federasyonunun yönetim organının en az bir üyesi yeminli muhasebeci olmalıdır. Kooperatifteki üyeler üçe ayrılmaktadır (Münkner, 2013): Aktif olarak kooperatifte yer alan üyeler yani ticari işlemlerinin tamamını kooperatif üzerinden gerçekleştiren üyeler (terfi eden üyeler), kooperatif üyesi olup da kooperatiften hiçbir şekilde faydalanmayan kooperatif üzerinden işlem yapmayan üyeler ve kooperatifin gelişimine katkı sağlayan (yatırım yapan üyeler) üyelerdir. Yatırım yapan üyelerin terfi eden üyelerden farkı vardır. Terfi eden üyeler sadece kooperatifin sunduğu hizmetlere aktif olarak katılırken yatırım yapan üyeler ise kooperatifin büyümesine katkı sağlayan üyelerdir. Küçük kooperatifler istedikleri takdirde büyük kooperatiflerle veya şirketle birleşebilmektedirler. Ancak kooperatif bir şirkete ya da

limitet ortaklığa dönüştürülmek istendiğinde genel kurul kararı gerekli olmaktadır. Alman kooperatifleri, anonim ticari kuruluşlar olarak algılanıyor ve diğer tüm işletmeler gibi vergilendiriliyor. Üyeler arasında dağıtılan fazlalık(kar) mali yılın sonunda “koruyucu geri ödeme” olarak muhasebeleştiriliyor. Kar dağılımı tüm üyeler için hesaplanmakta, üye ve üye olmayanlarla yapılan işler için ayrı defterler tutulmaktadır. Kooperatif üyelerine özel koşullar sunarken üye olmayan müşterilerini örtülü kar dağıtımı şeklinde ekstra bir vergiye tabi tutmaktadır. Yani kooperatife üye olmayan kişilere dağıtılan karlar ikinci kez vergilendirilmektedir. Genel kurul oyların en az dörtte üçünün çoğunluğu ile toplanır. Yönetim kurulu üyeleri kooperatif toplumunun işlerini kendi sorumluluğunda yönetmektedir ve sadece tüzüklerle bağlıdır. Yönetim kurulu tek bir ortaktan oluşabilmektedir. Böylece yirmiden az üyesi olan kooperatiflerin denetim organı olmadan tek kişilik bir yönetim organı ile çalışmasına izin verilerek hareket kabiliyetinin artırılması sağlanırken organizasyon maliyeti de azaltılmaktadır. Kooperatifin finansal kaynaklarını arttırabilmek için kooperatifin verdiği hizmetler karşılığında, ortaklardan %75 oy çokluğu ile düzenli ücret talep edebilme izni ya da %90 oy oranı ile kooperatifin sağladığı hizmetler ortaklar için zorunlu şekle getirilebilme imkânı verilmiştir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü 2021 yılı verilerine göre Almanya tarımsal dış ticaret sıralamasında ABD ve Hollanda’dan sonra 3. sırada yer almaktadır. Tarım ihracatı 86 milyar dolar olan Almanya özellikle süt ürünleri, şeker pancarı, sığır eti ve tahıl ürünleri ihraç etmektedir.

2.3.2.Hollanda Tarım Kooperatifleri Organizasyon Yapısı

Yaklaşık 17,134 milyon nüfuslu (2020 tahmini) Hollanda’nın yüzölçümü 41.528 km²’dir. Faal nüfusun %10’u tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Hollanda topraklarının %48’i tarımsal arazi olarak kullanılmaktadır (Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality, 2022).

Hollanda’da, tarımsal amaçlı kooperatiflerin kurulması ilk olarak 1886’da süt kooperatifi ile başlanmıştır. Hızlı bir kooperatifçilik süreci geçiren Hollanda’da 1887’de ilk sebze kooperatif ve akabinde 1896’da ilk tarım kredi kooperatifi kurulmuştur. Diğer AB ülkelerinden daha hızlı gelişen bir kooperatifçilik hareketine sahip olan Hollanda 19. yüzyıldan bugüne tarımsal üreticilerin rekabet koşullarını iyileştirmek için sürekli bir gelişim içerisinde olmuştur. Hollanda Medeni Kanun’u ile

kooperatiflerin uygulama kapsamını büyüterek koruma altına almıştır. Hollanda'da tarımsal kooperatifler ortaklarına kredi temini, tarımsal girdi, ürün pazarlama alanında hizmet sunan çok amaçlı kooperatiflerdir. Tarımsal üreticiler aynı anda 3-4 farklı kooperatife üye olabilmektedirler. 1950'li yıllardan sonra tarımsal kooperatiflerin sayılarındaki azalışa karşın ürünlerindeki kalite artışı bununla orantılı şekilde artan pazar payları oldukça dikkat çekicidir. Kooperatiflerin kuruluş ve işleyiş ilkelerini içeren 1876 yılında yürürlüğe giren ilk kooperatifçilik kanunu 1990 yılında kaldırılmıştır. Medeni Kanun'da yapılan düzenlemeler ile kooperatifçiliğin uygulama alanları genişletilmiştir. Kooperatiflerde genel kurul, yönetim kurulu, işletme yönetimi ve denetçiler olmak üzere dört organ bulunmaktadır. Kanuna göre her üye bir oy hakkına sahiptir. Kooperatifte ortaklarla olan ilişkiler ana sözleşmelerle düzenlenmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra sayıları sürekli azalış gösteren tarım kooperatifleri üyelerine daha iyi hizmetler sunan çok amaçlı kooperatif şekline dönüşerek verimliliklerini artırmış birim maliyetlerini düşürmüş ve dolayısıyla kuvvetli bir rekabet gücü elde etmişlerdir. Kooperatifler ülkede üretilen süt, et, yumurta, meyve ve sebze gibi tarımsal ürünlerin önemli bir bölümünü satın alıp işlemekte ve pazarlamaktadırlar. Öyle ki ülkede üretilen şeker pancarı şeker piyasasında % 82 paya sahip tek bir kooperatif tarafından satın alınarak işlenmektedir. Yine ülkedeki patates üretiminin tamamı da kooperatifler tarafından değerlendirilmektedir. Dünya nişasta pazarının %24'ünü elinde tutan tarım işletmesi de bu kooperatiflere aittir. Kullanılan tarım alanlarının %70'i kooperatifleşen çiftçiye aittir. Hollanda tarım kooperatiflerinin süt işleme, çiçek, şeker pancarı, patates nişastası ve karma yemlerde pazar payları oldukça yüksektir. Ülkeler arası iş birliği konusunda oldukça başarılı olan Hollanda'da çok sayıda tarımsal ürün işleme fabrikası komşu ülke işletmeleri ile üretim yaparak dünya pazarındaki paylarını genişletmeye çalışmaktadırlar. Diğer ülke kooperatif işletmeleri ile üretim yapan Hollanda tarım kooperatifleri pazar paylarını da genişletmişlerdir. Süt ve süt ürünlerinde Belçika ve Almanya kooperatif işletmeleri ile yapılan iş birliği bunun örneklerinden biridir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü verilerine göre tarımsal ihracatta ABD'den sonra ikinci sırada yer alan Hollanda'nın 2022 itibarıyla yıllık tarımsal ihracatı 94 milyar dolardır.

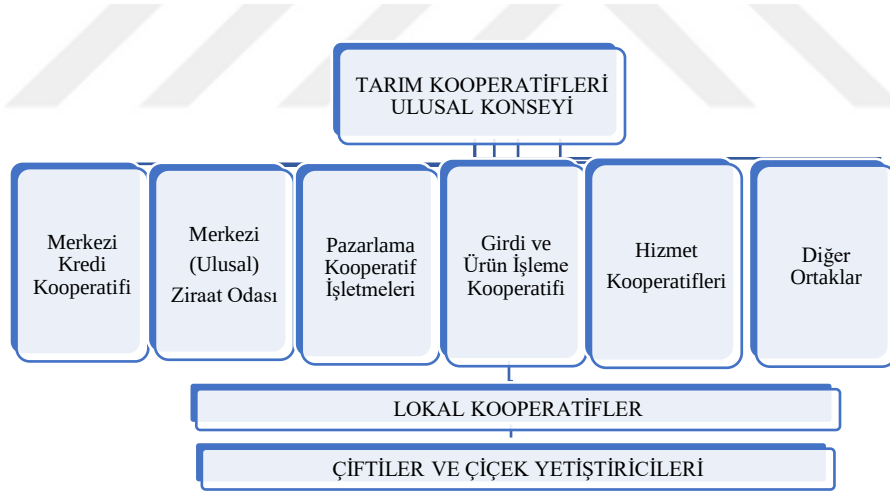
Hollanda’da 745’i kredi kooperatifi olmak üzere toplam 1.060 tarımsal kooperatif bulunmaktadır. Bu kooperatiflerdeki ortak sayısı 430 bindir ve kooperatif bünyesinde 86 bin kişi istihdam edilmektedir (İnan H. , 2008).

Hollanda’da kırsal kesim kooperatifleri 1945 yılından beri vergi mükellefidirler ve devletten hiçbir destek almadan üyelerin kendi öz kaynakları, oluşturdıkları kredi bankaları ile finansmanlarını sağlamaya çalışmaktadırlar. Klasik tarımsal faaliyetlerin yanı sıra çiçekçilik alanında da oldukça başarılı olan Hollanda’da çiçek üreticilerinin %80’i kooperatif üyesidirler. Hollanda Katolik Bahçıvanlar Birliği ve Çiftçi Birliği iki önemli tarım örgütüdür. Hollanda’da tarımsal kooperatifler üst örgütlenmelerini kısa sürede tamamlamışlardır. Tarım ve çiçekçilik sektöründeki kooperatiflerin gelişmesi amacıyla 1934 yılında Hollanda Ulusal Tarım Kooperatifleri Konseyi (NCR) kurulmuştur. Konseye üye 25 Merkez Kooperatif ve 3 Merkez Çiftçi Birliği bulunmaktadır. Konseyin amacı, üreticinin ürününün işlenme ve pazarlanma faaliyetlerinin yürütülmesini sağlamak ve bu bağlamda ülke tarımının ve çiçekçiliğinin gelişmesi için sosyal yardımlaşma çalışmalarına katılmaktır. Hollanda’da klasik kooperatif türleri yoktur. Yeni nesil kooperatiflerin oldukça yoğun ilgi gördüğü Hollanda’ da piyasadaki yeni ürün çeşitleri avantajından yararlanmak amacı ile kurulan 60 ortağı bulunan “NAUTILUS” ekolojik ürün kooperatifi ve “Çevreyi Koruma Kooperatifleri” gibi yeni tür kooperatifler vardır. Çevre koruma kooperatifinin amacı, çevrenin kirlenmesini önlemek ve gelecek nesillere daha temiz bir çevre bırakmaktır. Çevre koruma kooperatifi gibi yeni nesil kooperatifler çevre kirliliğini önleme gibi normal koşullarda devlete ait olması gereken görevleri de üstlenmişlerdir (Réti, 2013).

Hollanda’da kooperatifler ortak gelirlerini artırmak amacı ile 2 strateji izlemektedirler. Bunlardan ilki aynı mal temelinde birçok farklı ürün tüketici ürünleri geliştirmek için yeni yatırımlar yapmaktadır. İkinci ise kendi markasını oluşturmak ve böylece hem yatay hem de dikey olarak kooperatifin rekabet gücünü kuvvetlendirmektir. Hollanda’nın bugün tarım alanında elde etmiş olduğu başarıda etkili olan birtakım faktörler bulunmaktadır. Bunların başında ürün planlaması gelmektedir. Hollanda’da 7 yıllık tarım bütçesi yapılmakta ve tarımsal üreticiler 7 yıl boyunca hangi ürün için ne kadar destek alacağını bilmektedir. Ayrıca üretici üretimin her aşamasında denetlenmekte ve ürünler yıllık olarak kalite puanlamasına tabi

tutulmaktadır. Tarımsal araziler nadasa bırakılmadan münavebe ile toprağın verimliliği artırılmaya çalışılmaktadır. Kooperatifleşmeye önem veren Hollanda'nın tarımdaki başarısının nedenlerinden biri üreticilerin bir ürün üzerinde uzmanlaşmasıdır. Hollanda'da üreticiler üretim süresince uzman yetkililerle iş birliği yapmaktadırlar ve hangi ürünün üretileceği de kooperatifler tarafından belirlenmektedir. Kooperatif bünyesinde istihdam edilen mühendisler, yöneticiler ve tarımsal üreticiler birlikte ürünlerin verimliliğini hesaplayarak hangi ürünün ekileceği tespit edilmektedir. Bu bağlamda gerekli planlamalar yapılmaktadır. Hollanda'da her geçen gün tarımla uğraşan nüfusun sayısı azalmakla beraber tarımsal arazi büyüklüğü aynı kalmaktadır. Bir diğer başarı kooperatifler arasındaki iş birliğidir. Bu bağlamda Hollanda'da önce kooperatif federasyonları (ikinci kademe kuruluşlar) kurulmuş, ancak kooperatifler büyüdükçe teknolojik gelişmeler ve değişen piyasa koşulları federasyonlara olan ihtiyacı ortadan kaldırmıştır.

Şekil 2. 3: Hollanda Tarım Kooperatifleri Organizasyon Şeması

Kaynak: (İnan H. , 2008).

Hollanda tarım kooperatiflerinin organizasyon yapısı Şekil 2.3'te gösterilmiştir. Şekilde görüldüğü gibi Tarım Kooperatifleri Ulusal Konseyi tepe örgütü olup, bu örgüte bağlı merkezî birlikler ve büyük ölçekli kooperatifler bulunmaktadır. Bunların altında ise lokal kooperatifler yer almaktadır. Bu lokal kooperatifler kırsal alana yayılmış bölge kooperatifleridir. Lokal kooperatiflerin altında yer alan çiftçiler ve çiçek yetiştiriciler ise lokal kooperatiflerin ortaklarıdır. Devletten herhangi bir destek almayan ve yabancı kaynak kullanmayan tarım kooperatiflerinin finansman ihtiyacını

tarım kredi kooperatifleri bankası “RABOBANK” karşılamaktadır. 1934 yılında kurulan ulusal tarım kooperatifleri konseyine 25 merkez kooperatif ve 3 merkez çiftçi birliği üye olmuştur. (İnan H. , 2008). Hollanda’da federasyon kooperatiflerinin (kooperatif birlikleri) birim kooperatiflere dönüştürülmesi süreci içinde Rabobank^ ta tek bir kooperatif haline gelmiştir. 2000 yılında meyve ve sebze kooperatifi ZON ve ana tedarik kooperatifleri Cehave ve Landbouwbelang federasyonları (kooperatif birlikleri) birim kooperatife dönüşmüştür. Son olarak 1 Ocak 2016’da Rabobank federatif kooperatif sistemi de kaldırılmış ve her biri merkez kooperatifin üyesi olan 106 yerel bankadan oluşan Rabobank, 106 yerel iştirake sahip tek bir kooperatif şeklini almıştır (LNV, 2023).

Hollanda tarım kooperatifleri AB ülkeleri çiftçi örgütleri ve tarım kooperatiflerinin üst kuruluşları olan COPA ve COGECA' nm üyesi oldukları gibi, Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA)' nın da üyesidirler.

2.3.3.Fransa Tarım Kooperatifleri Organizasyon Yapısı

Yaklaşık 67.4 milyonluk nüfuslu (2021) Fransa’nın yüzölçümü 640.679km²’dir. Faal nüfusun %3.8’i tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Fransa tarım ürünleri ihracatında dünyanın üçüncü büyük ülkesidir. Yüzölçümünün %56’sı tarımsal toprak, %28’si ormanlık alandır. Ülkedeki ortalama arazi büyüklüğü 521 dekadır. Toplam nüfusun tarımda sektörü içindeki payı sürekli bir azalış göstermektedir. (The French ministry of Agriculture and Food, 2022).

Fransa’da her ne kadar kooperatifçilik hareketi 12. yüzyılın sonlarında başlamışsa da ilk tarım kooperatifinin 1880’de kurulmuş olması nedeni ile modern anlamda tarımsal kooperatifçiliğin başlaması 19. yüzyılda olmuştur. 1889’ da bir genel kooperatif yasası çıkarılmış ancak yasa 1896’da terk edilmiştir. 27 Haziran 1972’de de yalnızca tarımsal kooperatifler için bir yasa çıkarılmıştır. Fransa Kooperatif Yasasına göre, kooperatiflerin en üst organı genel kuruldur ve her ortağın tek oy hakkı vardır. Fransa’da kurulan tarımsal kooperatifler, tarımda birçok alanda faaliyette bulunan çok amaçlı kooperatifler şeklindedir. Bu kooperatifler kendi aralarında birleşerek birlikleri, bu birlikler de birleşerek federasyonları oluşturmaktadırlar. 1910 yılında, birim kooperatifler, bölgesel kredi kuruluşları ve ilgili sigorta kuruluşları bir araya

gelerek “Kooperatifler ve Sigortalar Ulusal Birliği’ni kurmuşlardır. Ülkede ulusal düzeyde faaliyette bulunan “Fransız Kooperatifçilik Hareketi Temsilci Örgütü (COOPER)” bulunmaktadır. Yoplait, Banette, Delpeyrat, Nicolas Feuillate gibi ünlü gıda kooperatif markalarının bulunduğu ülkede 39 bölgesel kooperatif bankasının birleşerek oluşturduğu Credit Agricole Kooperatif Bankası mevcuttur. Bu banka her on çiftçiden dokuzunun işlem yaptığı önemli bir kooperatif bankasıdır (Türk Milli Kooperatifler Birliği, 2013).

Fransız kooperatif hukukunun başlıca özelliği, mevzuata büyük önem vermesi ve belirli kooperatiflere adanmış olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce farklı kooperatiflerle ilgili var olan yaklaşık 15 tüzük genel bir mevzuat ile tek metin olarak birleştirilmiştir. Büyük değişiklikler yapılmış olsa da söz konusu mevzuat hala kooperatif hukukunun temelini oluşturmaktadır. Kooperatif hukuku ve şirketler hukuku arasındaki çelişkiler nedeni ile 1947 yılında çıkarılan yasa ile ticaret şirketi arasında yer alan kooperatifler sınırlı sorumlu şahıs ortaklığı statüsüne kavuşmuştur. Kooperatiflerin niteliğinin şirket mi yoksa dernek mi olduğu hep tartışılan bir konu olmuştur. 20. yüzyılın başında karını dağıtmaması nedeni ile kooperatifler dernek niteliğini taşısa da “dernekler kanunu” örgütlenme ve ekonomik faaliyetler için çok elverişsiz olduğu için kooperatifler dernek yerine şirket yapısını seçmişlerdir. Günümüzde kooperatifler; özel kooperatif yasaları, genel kooperatif yasası ve tüm şirket hukuku hükümleri olmak üzere birkaç farklı yasaya uymak zorundadır. Bu nedenle özellikle tarım kooperatifleri konusunda büyük zorluklar yaşanmaktadır. Bu zorlukların büyük kısmı kooperatif bankaları ile ilgilidir (David, 2013).

Fransa’da sadece tarımsal kooperatiflere yönelik olarak hazırlanmış olan Tarım Yasa’sına göre tarım kooperatifleri Tarım Bakanlığı’nın tescili ve en az yedi ortağın katılımı ile kurulabilmektedir. Bunun yanında kooperatife üye olma niteliği, hisselerin taahhüdü ile kazanılırken üye olma şartlarına ilişkin genel bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak, bazı koşullar doğal olarak kooperatifin özgünlüğünden türer ve nesneldir. Örneğin bir tarım kooperatifine üye olmak için çiftçi olmak gerekir. Kooperatiflerin faaliyet alanı açısından bir sınır yoktur. Bir kooperatif özel bir kanun aksini öngörmedikçe, sadece üyeleriyle ticaret yapmalıdır. Kooperatifin üyelerinin kooperatif ile doğal olarak ekonomik faaliyetlerde bulunmaları beklenir. Bu yükümlülük hüküm olarak belirtilmemiş olsa da ihlali durumunda farklı yaptırımlar

uygulanmaktadır. Çoğu kooperatiflerin üye olmayanlarla ticaret yapmasına izin verilir ancak bu yalnızca %20'si ile sınırlıdır. Üye, hissedar olarak veya sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmezse kooperatiften çıkarılabilmektedir. Ayrıca kooperatife bir zarar vermiş olması durumunda kooperatiften çıkarılmaya ek olarak tazminat gibi yaptırımlar da uygulanabilmektedir. Buna karşılık, herhangi bir üye istifa etmeyi seçebilir. İstifa usulleri tüzük tarafından tanımlanır ve yasa kendisi korumak için istifayı sınırlar. Kooperatifler Şirketler hukukuna atıfta bulunarak, herhangi bir şirketin şeklini seçebilirler. Bununla birlikte özel kooperatif yasaları, aslında sadece iki biçime ayrılır: “özel şirket” ve “kamu şirketi”. Her durumda, kooperatif şirket olarak sicile kayıt yaptırmak zorundadır. Kooperatifin tüzel kişiliği bundan kaynaklanmaktadır (David, 2013).

Fransa Kooperatif Yasasına göre, her ortağın bir oy hakkına sahip olduğu kooperatiflerde en üst organı genel kuruldur. Kooperatiflerin örgütlenmesinin temeli şirket türünün seçimine bağlıdır (ya özel bir şirket veya halka açık bir şirket). Kooperatif özel bir şirket şeklini aldığı anda, genellikle tek bir kişi tarafından yönetilir. Genel kurul onu serbestçe görevden alabilir, ancak makul bir sebep yoksa, yönetici tazminat talebinde bulunabilir. Halka açık bir şirket türünde ise yapı daha karmaşıktır. Şirketin bir yönetim kurulu tarafından yönetildiği yapı olan geleneksel modelde şirket üyelerine karşı sorumludur. Kooperatif bir firma olduğu için ekonomik bir faaliyeti vardır ve karlı olması gerekir. Bununla birlikte, kanun bir kooperatifin kazancını kâr olarak görmemekte, ancak daha ziyade fazlalıklar olarak görmektedir. Bu fazlalar kanunla tanımlanmamıştır, ancak fonun bir parçasıdır. Belirtilen fazlalıkların ilk kullanım yeri hissedarların çıkarlarıdır. Kardan ortakların payları ödenir. Bunlar ödeme fazlalığının %33'ü ile sınırlıdır. Karın ikinci kullanımı, yedek akçe gibi kooperatifle daha yoğun faaliyette bulunanlara dağıtılan ekstra bir gelir niteliğindedir. Üçüncü kullanım, rezerv oluşturma yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük, fazlanın %15'inden oluşur. Yedeklerin tutarı öz kaynaklara eşit olana kadar rezerv stoku yapılması zorunludur. Kooperatifin rezervlerinden elde edilen fonlar, yeni şirkette üyelerin sahip olduğu özel bir rezerve aktarılabilir 10 yıl süreyle kullanılmasına izin verilmez. Kooperatiflerin geleneksel finansmanı, öz sermaye ve rezervlerinden oluşmaktadır. Özsermaye, devredilemezlik ile karakterize edilen hisse senetleri ile temsil edilir. Herhangi bir üye, herhangi bir zamanda kooperatiftan istifa edebilir ve

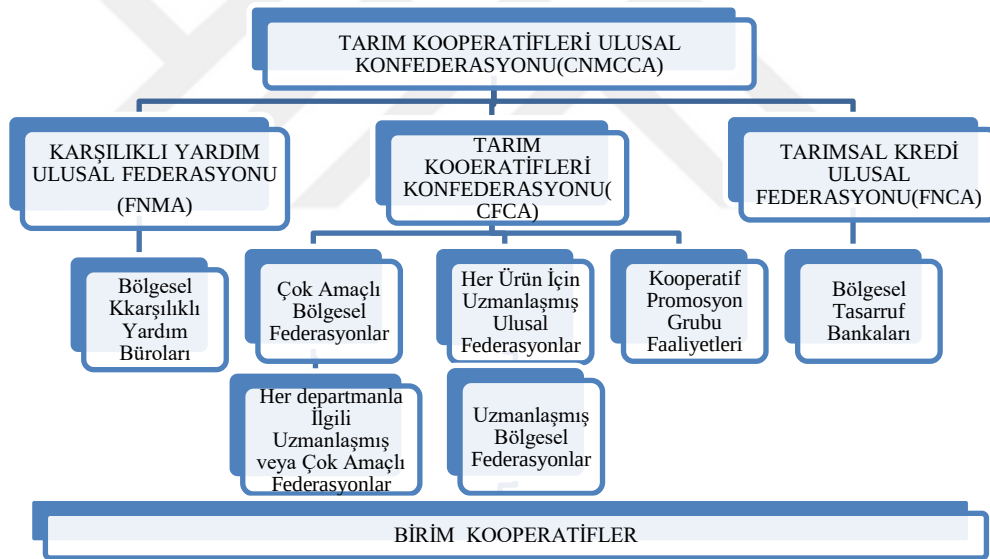
hisseleri geri ödenebilir. Geri ödeme, kooperatife ödediği para ile aynı tutardadır. Önemli değişikliklerin yapıldığı 1992 reformu ile iki yeni hisse kategorisi oluşturulmuştur. Birincisi, belirli avantajlara sahip hisselerdir. Kurucu üyeler bu avantajların sınırını yapılacak iş birliği ölçüsünde belirlerler. Ancak ek oy şeklinde bir avantaj yasak kabul edilmiştir. Özel avantajlara sahip olan hisseler diğerlerinden daha fazla ödeme yapılır. Avantajlar finansaldır. İkinci yeni hisse kategorisi ise, öncelik hakkı (oy hakkı) olmayan hisselerdir. Yeni hissedarlar yatırımcı olarak tanıtılmıştır. Aslında, kalkınmayı sürdürmede uzmanlaşmış olan yatırımcı üyeler çok az sayıdadır. Ayrıca 1992 reformu ile bankacılık kooperatifleri tarafından halihazırda finansal araç olarak kullanılan “kooperatif sertifikaları” genelleştirilmiştir. Kooperatif sertifikaları şirket tahvillerine benzer avantajlar sağlamaktadır. Tabii ki, sertifika sahibi hissedar değildir ve genel kurula katılmaz. Temel olarak karışıklıklarından veya cazip olmamalarından dolayı bu enstrümanlar kooperatiflerde çok az kullanılmaktadır. Her ne kadar şirket olarak nitelendirilseler de vergilendirme konusunda kooperatiflerin bazı avantajları bulunmakta “kurumlar vergisi” ve “belediye işletme vergisi” gibi vergilerden tamamen veya kısmen muaf tutulmaktadırlar. Doğası gereği kooperatiften şirkete geçiş yasal olarak mümkün olmadığı için tek çözüm, kooperatifi feshetmek ve sonra yeni bir şirket oluşturmaktır. Bu 1992'de değişti ve bir dönüştürme mekanizması kuruldu. Bu dönüştürme işlemi için öncelikle koşulların yerine getirilmesine ilişkin ön kontrol yapılmaktadır. Dönüştürme kabul edilirse, ikame edilen şirket, tamamen özgür değildir Dönüştürme, kooperatifi mali sıkıntılardan kurtarmanın tek çaresi olarak görülürken aynı zamanda kooperatifin kendini geliştirmesi için de gereklidir. Ayrıca şirket olarak nitelendirilen kooperatiflerin gelişimi için yıllık cirolarının % 0,5'i ayrılarak oluşturulmuş bulunan 70 kadar araştırma ve geliştirme (AR-GE)kuruluşu bulunmaktadır (David, 2013).

Fransa'da kooperatifler iç işlerinde serbest, dış ilişkilerinde bir üst birliğe bağlı olan aşağıdan yukarıya doğru örgütlenmiş bir yapıya sahiptirler. Fransız kooperatifleri Tarımsal Yardımlaşma Ulusal Federasyonu (FDIMA), Fransız Tarım Kooperatifleri Konfederasyonu (CFCA), Tarımsal Kredi Ulusal Federasyonu (FNCA) ve Tarımsal Yardımlaşma Kooperatifçilik ve Kredi Ulusal Konfederasyonu (CNMCCA) gibi örgütlerinde üyesidirler. Ayrıca ihracatlarını artırmak amacıyla İspanya, İtalya,

Portekiz ve Almanya’da irtibat büroları da kurarak dış piyasalarda pazar paylarını artırmaya çalışmaktadırlar (Türk Milli Kooperatifler Birliği, 2013).

Fransa tarım kooperatiflerinin organizasyon şeması Şekil 2.4’te gösterilmiştir. Tepe örgütü "Fransa Tarım Kooperatiflerinin Ulusal Konfederasyonu" dur. Konfederasyona bağlı “Karşılıklı Yardım Ulusal Federasyonu”, “Tarım Kooperatifleri Konfederasyonu” ve “Tarımsal Kredi Ulusal Federasyonu” olmak üzere üç büyük federasyon vardır. Bu üç federasyona bağlı diğer federasyonlar, yardım büroları ve bankalar mevcuttur. En alt düzeydeki birim kooperatifler yer almaktadır. Kısaca Fransa’da birim kooperatifler her departmanla ilgili uzmanlaşmış veya çok amaçlı federasyonlara, bu federasyonlarda uzmanlaşmış bölge federasyonlarına bağlanarak her ürün için uzmanlaşmış ulusal federasyonlar çatısı altında toplanmışlardır.

Şekil 2. 4: Fransa Tarım Kooperatiflerinin Organizasyon Şeması

Kaynak: (İnan H. , 2008).

Tarım ürünleri ihracatında dördüncü sırada yer alan Fransa, AB içerisinde tarım özellikle ağırlıklı olarak sığır eti, süt ürünleri, kümes hayvancılığı, domuz eti ve buğday ürünleri ihracatında önemli bir yere sahiptir. Fransa’nın 2023 yılı itibariyle tarımsal ihracatı 74 milyar dolardır. Bu özellikleriyle Fransa tarım kooperatifleri tarımsal ticarete kendisini sürekli geliştirmektedir. Bu amaçla süt ürünleri alanında diğer ülkelerle ortak bir marka oluşturmak için anlaşmalar yapmıştır. Yine bu bağlamda şeker pancarı üretici kooperatifleri dış pazarlarda daha etkin olabilmek ve rekabet

üstünlüğü elde edebilmek amacıyla Çekoslovakya ile ortak bir şirket oluşturarak şeker üretiminde önemli bir pazar büyüklüğüne ulaşmayı başarmışlardır. Fransız kooperatif üst örgütleri, AB ülkelerinin oluşturdukları COPA, COGECA gibi üst kuruluşlara üyedir (Köroğlu, 2003).

2.3.4.İtalya Tarım Kooperatifleri Organizasyon Yapısı

Yaklaşık 59.257 milyon nüfuslu (2020) İtalya'nın yüzölçümü 301.336 km²'dir. Nüfus içinde tarımda çalışanların oranı %3,9'dur (The French ministry of Agriculture and Food, 2022)(İtalya'da kurulan ilk kooperatif 1854 yılında Torino'da işçilerin bir araya gelerek kurmuş oldukları tüketim kooperatifidir. Daha sonra bankacılık ve finans kooperatiflerinin kurulması ile kooperatifçilik hız kazanmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devlet kooperatifler konusunda destek sağlamış ve 1948'de İtalya Anayasasında devletin kooperatifçiliğin gelişmesi ve korunması için gerekli olan önlemleri yasalar aracılığı ile sağlayacağı ifade edilmiştir. Bugün İtalya'da arazi kullanım kooperatifleri oldukça yaygındır. Bu kooperatifler aracılığı ile araziler bütün olarak ya da parçalara bölünerek işletilmektedirler. Bütün olarak kiralanın arazilerde çiftçiler tarımsal arazinin işleme sürecindeki tüm kar ve zarara ortaklırlar. Parçalı şekilde kiralanarak işletilen tarımsal arazilerde ise kooperatif arazisi üzerinde ortak bir üretim planlaması yapılır. Tüm ortaklar kendi kiraladıkları arazi bölümünde bu ortak plana uymak zorundadırlar ve sadece kendi işledikleri arazi üzerindeki üretimden sorumludur. Toprakta en yüksek verim almaya yönelik tarım uygulamalarının yoğun şekilde uygulandığı ve küçük ölçekli tarım işletmelerinin çok olduğu ülkede arazinin parçalanarak kiraya verilmesi yöntemi daha sıklıkla uygulanmaktadır. Çünkü entansif tarım daha çok kişisel sorumluluk istemektedir. İtalya'da 1971'den sonra grup tarımını uygulayan toplu üretim kooperatifleri de gelişmeye başlamıştır. Nihayet 1991 yılında çıkarılan “Sosyal Kooperatifler Kanunu” ile yeni bir sürece girilmiştir. İtalya'da, 1982 yılında tarımsal amaçlı kooperatifler ulusal konfederasyonu “FEDERCONSORZI” kurulmuştur. İtalya'da tarımsal kooperatifler siyasi politikalardan etkilenecek siyasi partilerin çatısı altına girmişlerdir. Ülkede FEDERCONSORZI (KOOPERATİFLER ULUSAL KONFEDERASYONU) bünyesinde İtalyan Kooperatifleri Genel Birliği-(AGCI). CONFCOOPERATIVE (İtalyan Kooperatifler Konfederasyonu- CCI) ve LEGA (Ulusal Kooperatif ve Yardımlaşma Birliği) olarak üç tane ulusal örgüt

mevcuttur. Uluslararası kooperatif ilkelerine bağı olan bu örgütler COGECA (AB Tarım Kooperatifleri Konfederasyonu)'ya üyedirler (Ticaret Bakanlığı, 2015).

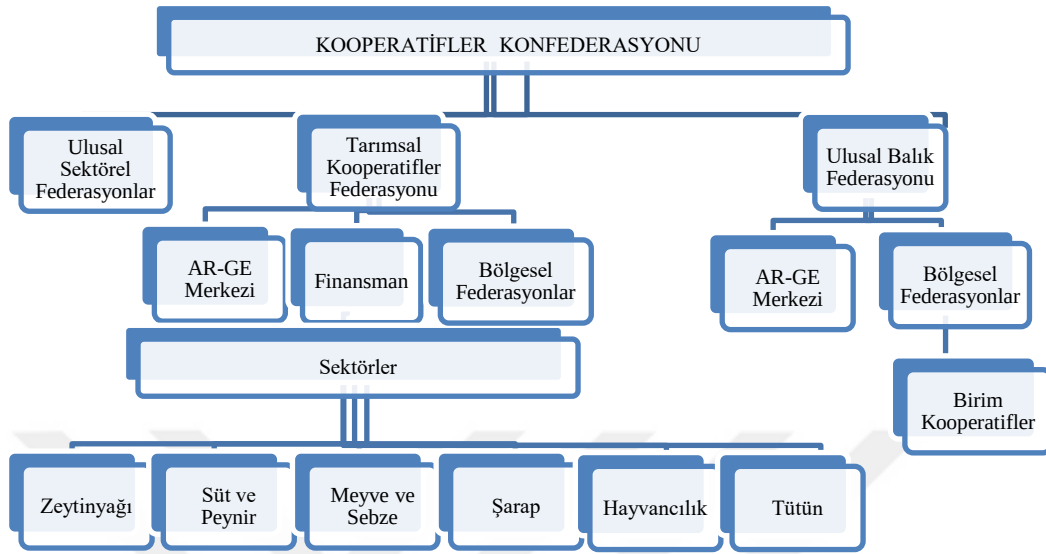
İtalya'da tarım sektöründe faaliyet gösteren kooperatiflerin finansmanı öz sermaye (ortaklardan alınan ortaklık payları ve sübvansiyonlar), iç finansman (üye aidatları, iştirakler ve krediler) ve dış finansman (banka ve diğer kuruluşlardan sağlanan krediler) olarak üç kaynaktan karşılanmaktadır. Kooperatiflerin gelir-gider farklarından ortaklarına dağıttığı kısım %60'tan fazla olursa vergiden muafiyet söz konusu olmaktadır. Tarımsal kooperatiflerde ortaklar üretmiş oldukları ürünü tümüyle kooperatife vermekle yükümlüdürler. Kooperatifler genel kurul, yönetim kurulu ve denetleme kurulu organlarından meydana gelmektedir. Üyeler en az üç ay üyelik şartı ile genel kurulda oy kullanma hakkına sahip olabilmektedirler. Gerçek kişilerde her üyenin bir oy hakkı varken, tüzel kişilerde ise oy hakkı beşe kadar artabilmektedir. Kooperatiflerde denetim "işbirlikçi revizyon" diye adlandırılan iki yılda bir gerçekleştirilen "Olağan denetim" ve Ekonomi Kalkınma Bakanlığı tarafından herhangi bir zamanda yapılabilen "Olağanüstü denetimler" şeklinde gerçekleştirilmektedir. Ülkedeki üç ulusal birliğin tarım ürünlerini işleyip pazarlamasını yapan işletmeleri vardır. CONSORZIO "EMILIONO ROMAGNOLO PRODUTTORI LATE" süt ürünleri üst kuruluşudur. "CONSERVE ITALIA" 60 lokal sebze ve meyve kooperatifinin bir üst kuruluşudur. Ayrıca İtalya'da bir tepe örgütü vardır. Bu da "UNIONE NATIONALE COOPERATIVE ITALIANE" (UNCI)'dır. Üst kuruluşların tamamının COPA, COGECA ve ICA'ya üyelikleri vardır (Köroğlu,2003).

İtalyan kooperatifleri yasayla belirtilen istisnai durumlar dışında herhangi bir özel kısıtlama söz konusu olmaksızın ekonomik faaliyette bulunabilir. Ortak amaç üyelerle faaliyeti gerekli kılmakla birlikte tüzükler üye olmayanlarla ticaret yapmak veya üye olmayanları istihdam etmek gibi faaliyetlere de izin verir. Kooperatiflerin sorumluluğu sadece mal varlığıyla, üyelerin sorumluluğu taahhüt edilen sermayeyle sınırlıdır. Kooperatif kurmak için asgari üye sayısı 9'dur. Kooperatif sermayesi, hisse senetlerine bölünür. Nominal değer 25 €'dan az veya 500 €'dan fazla olamaz. Hisse senetleri veya paylar, yöneticilerin izni olmadan devredilemez. Genel olarak, tek bir üye 100.000 €'dan fazla sermaye payına sahip olamazken, tüzel kişiler veya yatırımcı üyeler bu kuralın istisnasını oluşturmaktadırlar. İtalyan hukuku, kar dağıtımını

öncelikle bazı zorunlu kurallar getirerek düzenler. Kooperatifler, yedek akçenin miktarına bakılmaksızın yıllık kazançlarının %30'unu yedek akçeye, %3'ünü de yatırım fonlarına kar olarak ayırmak zorundadır. Net varlıklar ve borçlar arasındaki oran dörtte birinden yüksekse kazancın kalan kısmı, üyelere kar olarak dağıtılır. Özel kooperatiflerde olduğu gibi farklı kurallar da geçerli olabilir. Örneğin kooperatif bankaları, rezervlerin kullanıcı-üyelere dağıtılmasının yasaklanması, fesih halinde tüm malvarlıklarını devretme yükümlülüğü gibi kısıtlamalar yatırımcı üyeleri değil, sadece kullanıcı üyeleri ilgilendirmektedir. İlk olarak İtalyan kooperatif hukukunda, “her kooperatif üyesinin, ne olursa olsun, bir oyu vardır. Ancak kooperatif tüzükleri ile 5 oydan fazla olmamak kaydıyla daha fazla oy hakkı verilebilmektedir. Kooperatif ile karşılıklı işlemlerde her üye genel kurulda toplam oyların %10'undan fazlasına ve bu üyeler de birlikte toplam oyların üçte birinden fazlasına sahip olamazlar. İkinci olarak, denetim organının seçiminde kooperatif tüzükleri, üyelerin sahip olunan sermaye ile orantılı olarak veya kooperatifle karşılıklı işlemlere katılım derecesine göre daha fazla oy almalarını sağlayabilir. Son olarak, kooperatif tüzükleri toplam oyların üçte birinden fazla olmamak koşulu ile yatırımcı üyelere daha fazla oy verebilir. Üye katılımını teşvik etmek için İtalyan yasaları, üyelerin genel kurulda oy kullanma yetkilerini devrederler. Ancak sadece üyeler vekil olarak aday gösterilebilir ve her vekil 10'dan fazla üyeyi temsil edemez. Ayrıca, kooperatif tüzükleri posta, e-posta veya diğer yollarla oylamaya izin verebilir (Fici, 2013).

İtalya'da devlet öz sermaye birikiminin artırılması gayesi ile kooperatifleri kurumlar vergisinden muaf tutmuştur. 2003 yılında muafiyet oranlarında değişikliğe gidilmiştir. Faaliyetlerinin yarısından fazlasını ortakları ile yapan kooperatifler için muafiyet oranı %70, yarısından daha azını ortakları ile yapanlar için muafiyet oranı ise %30 olmuştur (Adeler, 2009.). İtalya tarım kooperatiflerinin organizasyon yapısı Şekil 5'te “Confcooperative” (İtalyan Kooperatifler Konfederasyonu) isimli Kooperatif Üst Örgütüne Bağlı Bölgesel ve Yerel Kooperatifler başlıkları altında gösterilmiştir.

Şekil 2. 5: CONFCOOPERATIVE (İtalyan Kooperatifler Konfederasyonu) Organizasyon Şeması

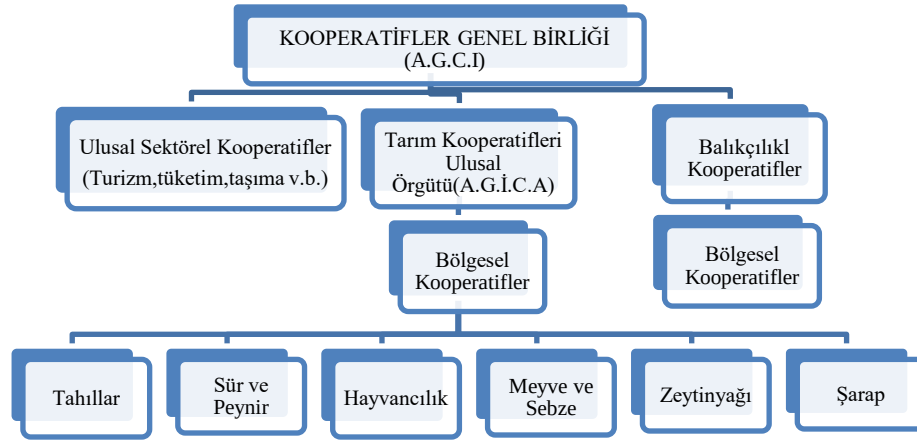

Kaynak: İnan,2008.

Şekil 2.5'te görüldüğü gibi Kooperatifler Konfederasyonu; Ulusal Sektörel Federasyonlar, Tarım Kooperatifleri Federasyonu ve Ulusal Balık Federasyonu Kooperatifinden oluşmaktadır. Ulusal Sektörel Federasyonlar tarım dışında kalan sektöre ait birlikleri ifade etmektedir. Tarımsal Kooperatifler Federasyonu proje, finansman ve bölgesel federasyonlar şeklinde üç alt grupta detaylandırılmıştır. Proje bölümü içinde genellikle sektörlerin gelişimi ile alakalı Ar-ge çalışmaları yürütülmektedir. Bunların finansman kaynakları, ürün gelişimleri tamamen bu bölümünde gerçekleştirilmektedir. Ulusal Balık Federasyonu ise balıkçılıkla ilgili çalışma ve araştırmaların yapıldığı araştırma merkezi ve balıkçılıkla ilgili kırsaldaki sektörlerin bağlı olduğu bölgesel federasyonlardan oluşmaktadır (Ren, 2013)).

Ulusal Sektörel Kooperatifler, Tarım Kooperatifleri Ulusal Örgütü ve Balıkçılık Kooperatiflerinin birleşerek oluşturmuş oldukları Kooperatifler Genel Örgütü ise şekil 2.6'da ayrıntılı şekilde görülmektedir.

Şekil 2. 6: Kooperatifler Genel Örgütü (AGCI)

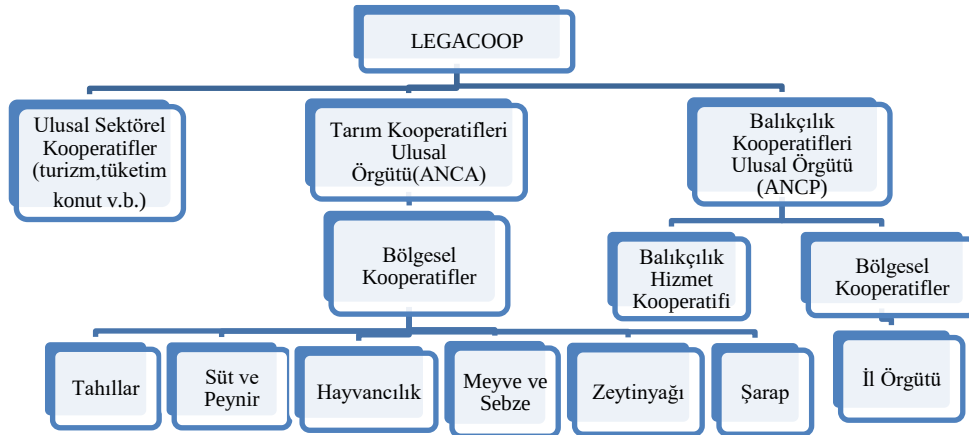

Kaynak: (İnan H. , 2008).

Kooperatifler Genel Birliği; Ulusal Sektörel Kooperatifler, Tarım Kooperatifleri Ulusal Örgütü ve Balıkçılık Kooperatifleri olarak alt bölümlere ayrılmaktadır. Ulusal Sektörel Kooperatifler, tarım dışındaki sosyal içerikli kooperatiflerdir. Tarım Kooperatifleri Ulusal Örgütü tahıl, sebze ve meyve, hayvancılık, zeytinyağı, şarap, süt ve peynir gibi alt sektörlerin bağlandığı bir ulusal örgüttür. Aynı şekilde Balıkçılık Kooperatifleri de kırsal bölgede balıkçılıkla ilgili sektörlerden oluşturduğu bir yapıdır.

Ülkede LEGACOOP (Ulusal Kooperatif ve Yardımlaşma Birliği) olarak adlandırılan bir tepe örgüt bulunmaktadır. Kooperatif üst örgütü olarak faaliyet gösteren bu örgüte bağlı bölgesel ve yerel kooperatifler şekil 2.7’de görülmektedir.

Şekil 2. 7: LEGACOOP (Ulusal Kooperatif ve Yardımlaşma Birliği) Organizasyon Şeması

Kaynak: (İnan H. , 2008)

LEGACOOOP Ulusal Sektörel Kooperatifler, Tarım Kooperatifleri Örgütü ve Balıkçılık Kooperatifleri Ulusal Örgütü olarak üç örgütün bağlı olduğu bir üst örgütüdür. Ulusal Sektörel Kooperatifler; tarım ve balıkçılık dışındaki tüm kooperatifler bu başlık altında yer almaktadır. Tahıl, sebze ve meyve, hayvancılık, zeytinyağı, şarap, süt ve peynir gibi birim kooperatifleri Bölgesel Kooperatiflerin çatısı altında toplanmaktadırlar. Bölgesel Kooperatifler de Tarımsal Kooperatifleri Ulusal Örgütünü oluşturarak LEGACOOOP üst örgütüne bağlanmaktadır. Aynı şekilde yerel kooperatifler olarak Balıkçılık Kooperatifleri Ulusal Örgütü de Bölgesel Kooperatifler ve il örgütlenmesi şeklinde basamaklandırılmaktadır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü verilerine göre zeytin, üzüm, buğday ve mısır ürünleri ihracatı yapan İtalya tarımsal ihracatta 10. sırada yer almaktadır ve 2021 yılında tarımsal ihracatı 43.7 milyar dolardır.

2.3.5.Rusya Tarım Kooperatifleri Organizasyon Yapısı

Yaklaşık 146.810 milyon nüfuslu (2021) Rusya'nın yüz ölçümü 17.098 km²'dir. Faal nüfusun %3,9'u tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Rusya topraklarının %13'ü tarımsal arazi olarak kullanılmaktadır (Ministry of Agriculture of the Russian Federation, 2023).

Rusya'da 1998'den günümüze kadarki süreçte eski kooperatifçilik güçlendirilip devlet ve kooperatif ilişkileri yeniden biçimlendirilerek yeni bir kooperatif yapısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu gelişmeler sonucunda başta tarım, kredi, tüketim ve konut olmak üzere farklı birçok alanda kooperatifler kurulmuştur. 1917 Ekim İhtilali sonucu Rusya'da sosyalist düzen uygulanmaya başlanmış, ilk tarımsal kooperatif modelleri olarak Sovkhoz ve Kolhoz denilen iki tarımsal işletme ortaya çıkmıştır. Çarlık ve Sovyet modelleri olan Sovkhoz ve Kolkhoz Rusya'daki modern kooperatif yasasını hâlâ etkilemektedir. Tarımın kolektif şekilde yapıldığı Sovkhozlar yöneticilerinin devletçe atandığı Devlet çiftlikleri olarak adlandırılmaktadır. Sovkhozlarda arazi büyüklüğü 5 bin ile 10 bin hektar aralığındadır. Bu işletmelerde çalışan ailelere 0,5 hektarlık özel toprak tahsis edilmektedir. Çiftçiler bu özel arazilerde kendi ihtiyaçları için üretim yapabilmekte hatta piyasada da satabilmektedirler. Sovkhozlarda üretim yapan çiftçilere ürettiği ürün hacmiyle orantılı şekilde prim ödemesi yapılmaktadır. Sovkhozlar her ne kadar ileri

teknoloji kullanarak uzmanlaşmış bir yapıya sahip olsalar da Rusya'da tarımın temelini Kolhozlar oluşturmaktadır (Turan, 2011).

Kolhoz kelimesi "kolektif çiftlik" anlamına gelmektedir. Başlangıçta, kollektif çiftlikler güncellenmiş bir versiyonda kendiliğinden ortaya çıktı. Daha sonra, klasik kolhoz, barışçıl ve kademeli kollektife geçiş şeklinde şekillendi. Kolhozlar, Sovkhozlarda olduğu gibi sadece toprak konusunda değil hayvan ve tarımsal işletme araç ve gereçleri konusunda kısmi mülkiyet hakkının tanındığı kolektif çiftliklerdir. Bu çiftliklerde hangi ürünlerin üretileceğine Kolhoz genel meclisi karar vermektedir. Kolhoz arazilerini, ailelere verilen özel parseller ve kolhoz gruplarına ait olan topraklar olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Birinci grupta ailelerin her birine azami bir hektarlık toprak verilmektedir. Aileler buradan elde ettikleri üretimden kendi tüketimleri için gerekli olan kısımdan kalan miktarı satabilmektedir. İkinci grupta kolhoz topluluğunun ortaklaşa olarak işlettikleri ve topluluğa ait olan topraklar bulunmaktadır. Kolhozdaki herkes bu kolektif işletmede belli gün sayısı kadar çalışmakla yükümlü iken üretilen üründen de pay almaktadır. Bir kolhozda toplu olarak elde edilen gelirler, parça başı iş ve her işçiye kredilendirilen iş günü sayısı ile orantılı olarak belirlenmektedir. Bu uygulama ile kişisel verimlilik teşvik edilmekte ve tembellik cezalandırılmaktadır. Ayrıca, özel çiftçilik şeklinde her haneye tahsisli bir ev ve bahçe arsası verilmektedir. Kolhoz arazinin sahibi değildir. Fakat ona yakın bir yerde kullanma hakkı kendisine ait olmakla birlikte satılması ve kiralanması mümkün olmayan bir arazi verilmiştir. Hükümet planına göre kolhoz gelirleri öncelikli olarak devletin görevlerini yerine getirmeye yönelir; gelirin geri kalanı üyelerin kattığı emekle orantılı olarak üyelere dağıtılabilir. Bir kolhoza katılmak için, aday üyelerin bir başlangıç ücreti ödemeleri zorunludur. Bu ödeme gelecekteki kazançlardan düşülür. Kolhoz, bu tür ücretler ve gelirler aracılığıyla kurulmuştur. Üyenin çekilmesi veya üyelikten çıkarılması halinde, sermayeye yaptığı katkıyı ancak nakit olarak geri talep edebilir. Kollektif çiftlikler, bir genel kurul ile örgütlenmiştir. Bir başkan ve beşten dokuza kadar bir sayıdan oluşan üyeler, kurulu seçer. Kooperatifler neyi üreteceklerini veya ne kadar ticaret yapacaklarını özgürce seçebilirler (Luca, 2013).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyalist düzeni benimsemiş olan Polonya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya, Küba ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi ülkelerde tarım sektöründe kolektif bir çalışma ile büyük tarımsal işletmeler meydana

gelmiş olsa da 1990'lara gelindiğinde bu uygulamalar ortadan kalkmaya başlamıştır. Tarım kesiminde yeni küçük aile işletmeleri kurulmaya başlanmıştır. Yeni aile işletmeleri mevcut tarımsal arazi miktarının %5 gibi küçük bir kısmını işlettiği için bu yeni yapılanma hareketi istenilen başarıyı gösterememiştir. İşletme büyüklüğünün 430 dekar olduğu ülkede her ailenin kendi adına işleyebildiği arazi miktarı 5 dekarla sınırlanmaktadır. Son yıllarda Kolhoz ortaklarının işledikleri bu özel arazi miktarını artırarak yeni tarımsal işletme oluşturmalarının daha kazançlı olduğu düşünülmektedir (Turan, 2011). Özetle diyebiliriz ki, Rusya'da tarımsal üretim uzun bir süre daha Kolhoz ve Sovhoz üretim çiftlikleri tarafından yürütölmeye devam edecektir.

1918'den beri, topraktan yalnızca devlet mülkiyeti için bir nesne olarak bahsedildi ve onu kullanma hakkı yalnızca onu kişisel olarak geliştirenlere ait olabilirdi. Sovyet Rusya Cumhuriyeti'nin 1922'de kabul edilen ilk Medeni Kanun'u, kooperatifleri ayrıcalıklı bir özel mülkiyet biçimi olarak kabul etti. Medeni Kanun'da arazi mülkiyeti ile ilgili bir ibare yoktu. Ancak Toprak Kanunu ile köylü topluluklarına iki seçenek sunulmuştur. Bu seçeneklerden birisi tarım komünü diğeri ise arteldir. 1928'de başlayan zorunlu kolektivizasyon kampanyaları, 1936 Anayasası ile şekillenen yeni bir iş birliği modeline dönüştü. 1936 Anayasası'ndan sonra özel mülkiyet kaldırıldı ve mülkiyet hakları kişisel mülkiyete dönüştü. 1988 Yasası kolhoz tarımı üzerinde de çarpıcı bir etki yaptı. Rus hukukunun modernizasyon süreci 1991 yılında hız kazandı. Sosyalist ekonomi ve tüm Sovyet devleti yıkılmasına rağmen bu kanun modern Rusya'da bir dereceye kadar hala yürürlüktedir (Luca, 2013). Tüm çiftçi kooperatifleri en az beş üyeden oluşmakta ve çalışanların en az %50'sinin üye olması zorunluluğu bulunmaktadır. Kâr amacı gütmeyen bahçecilik kooperatifleri ise en az üç üyeden oluşurken, tüm üyelerin nakdi veya ayni katkıda bulunmaları gerekmektedir. Aynı zamanda faaliyetlere katılan ancak çalışmayan üyelerin bulunması da mümkündür. Tüm üyeler bir kooperatiften serbestçe çekilme hakkına sahiptirler. Üyeler kâr hakkına sahip olmakla kalmaz, aynı zamanda yetki devri de yoktur. Kooperatiflerin yönetimi, medeni kanun ve özel kanunlarda belirtilmiştir. Üye sayısı ondan fazla kooperatiflerin yönetim kurulu oluşturması zorunludur. Yetkileri tüzük ile belirlenmiş olan kooperatif başkanı, genel kurul tarafından kendi üyeleri arasından seçilir. Kooperatif başkanının yetkileri tüzükle belirlenir. Denetim kurulunun faaliyetlerini denetleme yükü denetim kuruluna aittir ve 50'den fazla üyesi olan kooperatif, bir

denetim kurulu seçebilir. Kurumun denetim komisyonu üyeleri kooperatif, denetim kurulu veya yürütme organlarına üye olamaz (Fici, 2013).

Sovyetler Birliği'ndeki Kolhoz kollektif çiftliklerine teorik olarak ortaklıkta gönüllülük esasının var olduğu söylene de ideolojik ve politik uygulamalar nedeni ile Kolhozlara ortaklık bir zorunluluk halini almaktadır. Böylelikle gönüllülük esasının ortadan kalktığı bu yapı kooperatiften uzaklaşarak komünist sistemin müdahalesiyle kollektif tarım ve kollektif yaşam biçimine dönüşmektedir. Çünkü hangi ekonomik sistemde olursa olsun çiftçi kooperatifi yönetemediği, kooperatifte söz sahibi olamadığı, karar alma sürecine katılamadığı ve devlet kooperatif yönetimine müdahale ettiği sürece, gerçek anlamda bir kooperatiften söz etmek mümkün değildir.

2.3.6.İsrail Tarım Kooperatifleri Organizasyon Yapısı

Yaklaşık 9.459 milyon nüfuslu İsrail'in yüzölçümü 21.640km²'dir. Toplam işgücünün %9'u tarım sektöründe istihdam edilmektedir. İsrail topraklarının %24'ü tarım arazisi olarak kullanılmaktadır (WORLDBANK, 2022). İsrail, ülkesindeki gıda ihtiyacının üçte ikisinden fazlasını kendisi üretmektedir. 19. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir eyaleti olan Filistin'e, Büyük Yahudi göçmen gruplarının göç etmesi ile 1948'de İsrail kurulmuştur.

İsrail hiçbir zaman tarımsal faaliyetler için verimli bir yer olmamıştır. İklimi soğuk ve biraz yağışlı bir kış ve sıcak- kuru bir yazdan oluşan iki ayrı mevsimden oluştuğu için istikrarsız bir gıda arzı ile karşı karşıya kalmıştır. Devlet, halkını beslemek için tarımsal kaynaklara ihtiyaç duymaya başlamıştır. Böylece tarımsal bir geçmişe sahip olmayan yeni göçmenler kendilerini tarımsal işlere adanmışlar. İlk başta, çiftçiler kooperatif topluluklarında bir araya gelmek yerine araziye tek tek işlediler. Göçmenlerin sosyalist idealleri yerleşim türlerini etkiledi ve komün tarzı bir yaşam kurdular. Sosyalist bir sistemi benimsemese de bu sisteme dayalı kooperatif işletmeciliğini başarılı bir şekilde uygulayan İsrail'deki başarının sırrı örgütlenmiş iş birliğidir. Bu ülkede dünyanın diğer ülkelerinden oldukça farklılık gösteren Histadruthismi verilen ve ülke ekonomisinin neredeyse %65'ini kontrolü altında tutan bir işçi konfederasyonu bulunmaktadır. 18 yaşından büyük herkesin üye olabildiği bu örgütte üyeler aynı zamanda Histadruth içinde mesleklerine uygun olan sendikalara da

üye olabilmektedirler. Bu sendikaların mülk edinme hakları olmadığı gibi kendilerine ait bir bütçeleri de yoktur (Tokol, 1986).

İsrail’de tarımsal alanda Kibbutz, Mashov ve Aro şeklinde üçlü bir organizasyon yapısı mevcuttur. Bu üç kurumdan ilki olan Kibbutzlar, özel mülkiyetin olmadığı komün hayatının yaşandığı büyük çiftliklerdir. İsrail’de kırsal nüfusun %36’sı Kibbutzlarda yaşamaktadır. Bu büyük çiftliklerin her birinde ortalama 413 kişi bulunmaktadır. Kendi uzmanlık alanında belli bir ürünün üretimini yapan Kibbutzlar, ticari faaliyetlerini de kooperatif benzeri bir yapı aracılığıyla sürdürmektedirler. Devlet 1,5 milyon dolarlık ihracat gelirinin yaklaşık %10’unu tarımsal araştırmalar için kullanmaktadır (Rosenthal & Eiges, 2013). Üretim ve tüketimin kolektif bir şekilde yapıldığı bir işletme türü olan kibutzlar ilk olarak 1909 yılında on erkek ve iki kadın tarafından kurulmuştur. Sistemin işleyişine baktığımızda mülkiyeti devlete ait olan arazilerin 49 yıl gibi oldukça uzun bir süreliğine Kibbutzlara kiralandığını görmekteyiz. Modern üretim araçlarına ve yaklaşık 688 hektarlık bir büyüklüğe sahip olan kibutzlarda ortalama 500-1000 arası kişi bulunmaktadır. Her yıl tüm üyelerin katıldığı bir genel meclis tarafından yöneticilerini kendileri seçmektedirler. Bu yapı içinde gıda, sağlık, barınma gibi ihtiyaçlar aynı şekilde karşılanmakta, para ödemesi yapılmamaktadır. Kibbutzlarda haneler arasında vergilendirilebilir gelir eşit olarak bölünmekte, her iki kibbutz üyesi bir hane olarak kabul edilmektedir. Her yılsonunda gelir ve giderler hesaplandıktan sonra üyeler yıllık 150 İsrail şekeli kadar harçlık alabilmektedirler. Faaliyetleri tarımla sınırlı olmayan Kibbutzlarda üretimin gerçekleştirildiği topraklar için yıllık kira ödenmekte ve kullanılan araç ve gereçler ödünç verilmektedir. Ortak yatakhanelerde kalan çocukların eğitimi 18 yaşına kadar kibutzlarda sağlanmakta, yükseköğrenim görenlerin masraflarını da kibutzlar karşılamaktadır. Sosyal açıdan baktığımızda başlangıçta burjuvazinin reddedildiği, para ve sınıf kavgalarının, özel mülkiyetin ve nikah kavramının olmadığı bir yapı söz konusu idi. Bu katı uygulamalar özel mülkiyet ve nikahlı evlilikler gibi değişiklikler yapılarak yumuşatılmıştır. Kibbutzların sayısının artmasıyla paralel olarak görüş ayrılıkları artan kibutzlar altı farklı federasyon kurmuşlardır. 1979 yılında ise federasyon sayısı üçe düşmüştür (Tokol, 1986).

Tarımsal alanda yer alan üçlü yapı içindeki ikinci kurum özel mülkiyet temeli üzerine inşa edilmiş kooperatif tarım çiftlikleri olarak kabul edilen Mashovlardır.

İsrail'in kırsal alanlarda oluşturmuş olduğu bu çiftliklerde İsrail'in gıda gereksiniminin önemli bir bölümü karşılanmaktadır. İsrail'in meyve ve sebze üretiminin %60'ı, yumurtanın %80'i, sütün %40'ı ve küçükbaş hayvanların %60'ı Moshavlar tarafından karşılanmaktadır. Moshav kooperatif yapısı iki alt tip kooperatif yapısından oluşmaktadır. Bunlardan birisi Moshav Ovdim diğeri ise Moshav Situfi' dir (Tokol,1986). Moshav Ovdim: Kibbutzlara alternatif bir yapı olarak ortaya çıkan ve günümüzde İsrail'deki aile işletmelerinin meydana getirdiği köy hayatını temsil eden Moshav'lar ilk olarak 1921'de Moshav Ovdim adıyla Nahallal'da kurulmuştur. İsrail'deki Moshav tipi örgütlenme yapısı günümüzde Avrupa ülkelerindeki arazi kullanım kooperatifleriyle benzerlik göstermektedirler. Üretim ve tüketimin bireysel olduğu Moshavlarda ortaklar arazinin bütün halde işletildiği İtalyan üretim kooperatiflerinde olduğu gibi ortak bir üretim planlaması doğrultusunda kendi işletmelerinde çalışmaktadırlar. Tarımsal araziler 15 ile 160 dekar genişliğinde küçük işletmeler şeklinde biçimlendirilerek 49 yıllığına kiraya verilmektedir. İşletmeler çok büyük olmadıkları için aileler dışardan işçi almaksızın araziyi kendi aile fertleri ile işleyebilmektedirler. Kolektif bir toprak mülkiyeti olan ve toprakların kooperatif marifetiyle kiralandığı Moshav Ovdimler günümüzdeki kooperatif anlayışına en çok benzeyen yapıdır denilebilir. Bu yapıda ücretli işçi çalıştırmak yasaktır. İşletmeler tüm ihtiyaçlarını kooperatifin mağazasından karşılamak ve tüm ürünlerini kooperatif vasıtası ile satmak zorundadırlar. Mosav Situfi (Aile Kibbutzu): Mosav Situfi, Kibbutzlardaki uygulamaların tarım sektöründe yer edinmemesi üzerine 1937 yılında kurulmuştur. Toprak ve üretim araçlarının kooperatifin mülkiyetinde olduğu kolektif bir çiftlik özelliği taşıyan Mosav Situfi'lerde üretim kolektif, tüketim ise aile içerisinde gerçekleştirilmektedir. Ailedeki fert sayısı ile orantılı bir bütçenin belirlendiği bu yapı içinde ev eşyaları da ailenin mülkiyetindedir. Moshav Situfiler, Moshav Ovdimler gibi birçok özelliği içinde barındırmasına rağmen onlardan farklı olarak üretim ve tüketim faaliyetleri aile içinde yapılmaktadır. Tarımsal alanda yer alan üçlü yapı içindeki üçüncü kurum ARO (Tarımsal Araştırma Kuruluşu–Agriculture Research Organisation)'dur. Kibbutz ve Moshavları AR-GE çalışmaları ile destekleyen bir yapının bugünkü ismi Volcani Center'dır. Tarımsal araştırma kuruluşu olarak ifade edilen ARO, çiftçinin ihtiyaç duyduğu bütün bilgilerin üretildiği araştırma ve

geliştirmelerin yapıldığı bir kurumdur. Burada üretilen bilgiler Mashov ve Kibbutzlarda kullanılır. (Zadil, 2011).

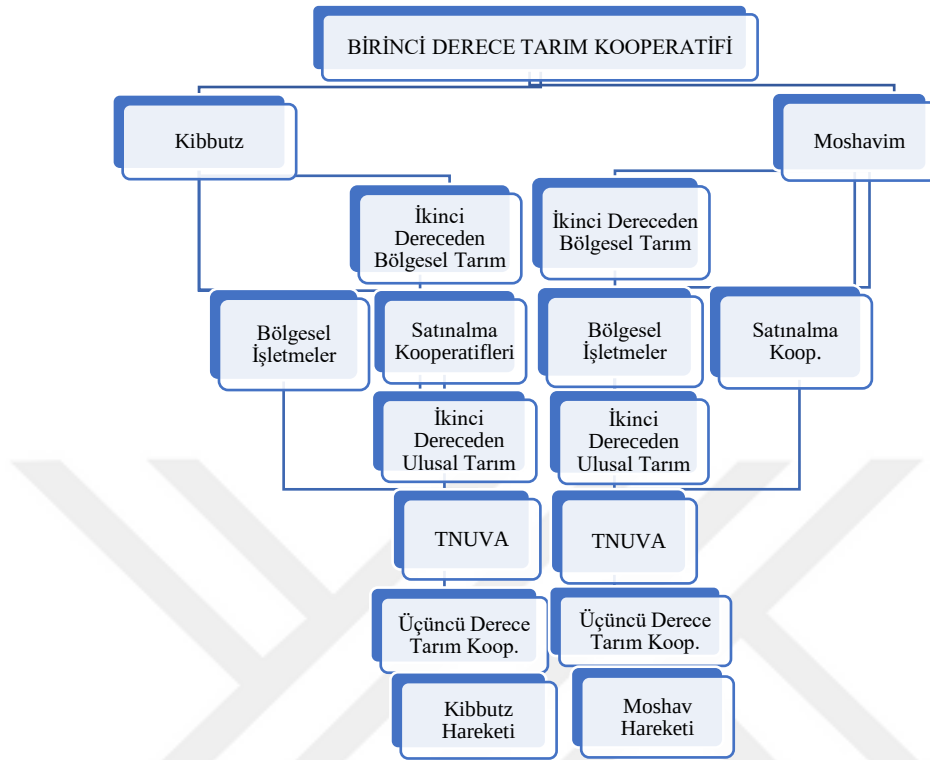
İsrail’ in uyguladığı olduğu tarımdaki kooperatif modelleri olan Moshav ve Kibbutzlar zaman içerisinde etkinlik ve verimliliklerini arttırmıştır. Dolayısıyla 1970’lerin sonlarına gelindiğinde bu kooperatif sisteminin liberalleştirilmesi süreci başlatılmıştır. Bu süreçle birlikte Hükümet piyasadaki devlet müdahalesini en aza indirmeye çalışırken tarım kooperatiflerine verilen mali desteği azaltmış ve rekabeti artıracak adımlar atmaya başlamıştır. İsrail'deki çoğu tarım kooperatifi bu yeni pazara uyum sağlamakta zorlanmış olsa da İsrail Devleti'ndeki güçlü büyüme ve genişlemeyle birlikte tarım kooperatifleri 21. yüzyılın başlarında Yeni Kibbutz ve Yeni Moshav yapılaşmasını oluşturmuşlardır. İsrail’de tarımsal kooperatif sisteminin yapısı incelendiğinde; 20. yüzyılın ilk otuz yılı boyunca, Filistin'deki Yahudi tarım topluluğu tarafından çok düzeyli bir kooperatif yapısı kurulmuştur. Bu yapı, 1980'lerin mali krizine kadar istikrarlı şekilde devam etmiştir. Şekil 2.8’de görüldüğü üzere I. Dereceden Tarım Kooperatifleri şu alt birimlerden oluşmaktadır: (Rosenthal & Eiges, 2013).

- Birinci dereceden tarım kooperatifleri: kibbutzim (“kibbutz”ın çoğulu) ve moshavim ("moshav" ın çoğulu)
- İkinci dereceden bölgesel tarım kooperatifleri (Bölgesel işletmeler ve satın alma kooperatifleri):

İkinci dereceden ulusa tarım kooperatifleri – Tnuva,

Üçüncü dereceden tarım kooperatifleri – Ulusal kibbutz ve moshav hareketleridir.

Şekil 2. 8: Birinci Derece Tarım Kooperatifleri Organizasyon Şeması

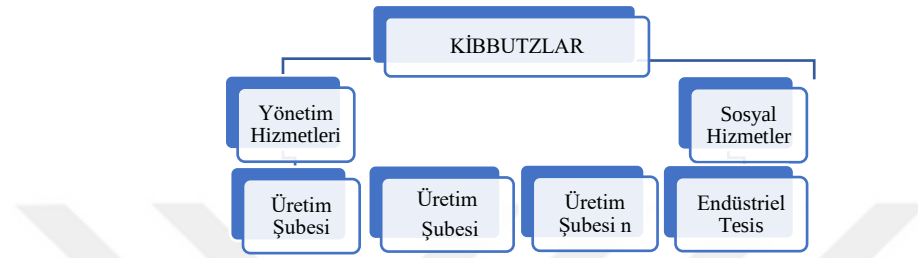
Kaynak: (Rosenthal & Eiges, 2013).

Birinci dereceden tarım kooperatifleri: Kibbutz ve Moshav olarak iki yapıdan oluşmaktadır. Kibbutz, işçilerin kontrolünde bir tarımsal üretim kooperatifidir. Moshav ise, üyelerinin bireysel çiftçiler olduğu bir hizmet kooperatifidir. Demokratik bir şekilde yönetilen Kibbutzlar ve Moshavlarda kararlar üyelerin oylarıyla alınmaktadır. İdeolojik ve politik olarak benzerlik gösteren Kibbutz ve Moshavların organizasyon yapıları yönünden aralarında bazı önemli farklılıklar söz konusudur. Aralarındaki temel yapısal fark, Kibbutzim'in komünler olarak işlev görmesiydi. Hatırlanacağı üzere önceki bölümlerde belirtildiği gibi Komünler üretim ve tüketimin kolektif şekilde yapıldığı bir topluluk özelliği taşımaktaydı. Tüm üyeler tarım ve hizmet dallarında işçi olarak çalışırken sorumlulukları eşit olarak paylaşıyor ve maaş almıyorlardı. Kibbutzlarda yönetim ve üyelere sağladığı finansal hizmetlerin yanı sıra tüketici hizmetleri, barınma, çocuk bakımı, eğitim ve sağlık hizmetleri de ortak olarak gerçekleştirilmekteydi. Kibbutz'daki çocuklar ile dadılık görevlerine atanan kadın Kibbutz üyeleri ilgileniyor ve çocuklar ebeveynlerinden ve ailelerinden ayrı bir "çocuk yuvasında" birlikte yaşıyorlardı. Yemeklerini ortak yemek salonlarında yiyen Kibbutz

üyelerinin kıyafet, diş macunu gibi kişisel ihtiyaçlarını karşıladığı bir de mağaza bulunmaktaydı (Rosenthal & Eiges, 2013).

Birinci dereceden tarım kooperatiflerini oluşturan Kibbutzların yapısı Şekil 2.9'da gösterilmiştir.

Şekil 2. 9: Kibbutzların Yapısı

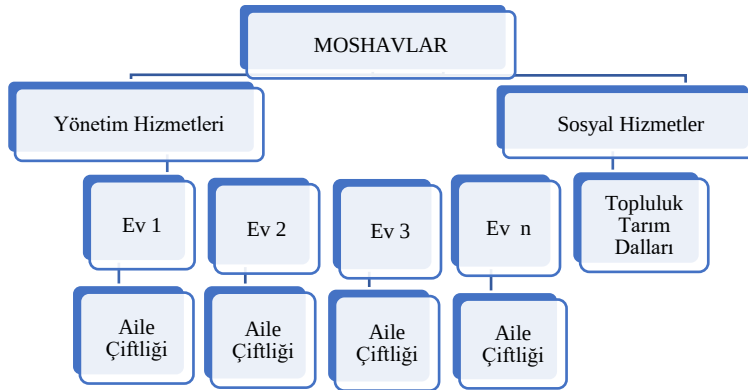

Kaynak: (Rosenthal & Eiges, 2013).

Şekil 2.9'da görüldüğü üzere kibbutzun yapısı yönetim hizmetleri ve sosyal hizmetler olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Bu iki departmana bağlı çok sayıda üretim çiftlikleri bulunmaktadır. Departmanlar aracılığı ile bir yandan üyelere yönetim ve finans hizmetleri sağlanırken diğer yandan da tüketici hizmetleri, barınma, çocuk bakımı, eğitim ve sağlık hizmetleri sunulmaktadır.

Moshavim' de ise (Şekil 2.10), moshav birtakım haklara sahiptir. Her hane bireysel olarak çalışabileceği ve satışından elde edilen geliri kendisi için kullanabileceği eşit büyüklükte araziye sahip olabilmektedir. Ayrıca kibbutzda olduğu gibi moshav da üyelerine yönetim ve finans hizmetleri vermektedir. Şekilde görüldüğü üzere moshav organizasyon yapısı yönetim hizmetleri ve sosyal hizmetler olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Şekilde açıkça görüldüğü gibi bu iki departmana bağlı çok sayıda evler ve bu evlere ait aile çiftlikleri bulunmaktadır. Ayrıca yönetim hizmetleri ve sosyal hizmetlere bağlı topluluk tarım komünleri mevcuttur (Kislev, 2000) Moshavimlerin yapısı şekil 2.10'da gösterilmiştir.

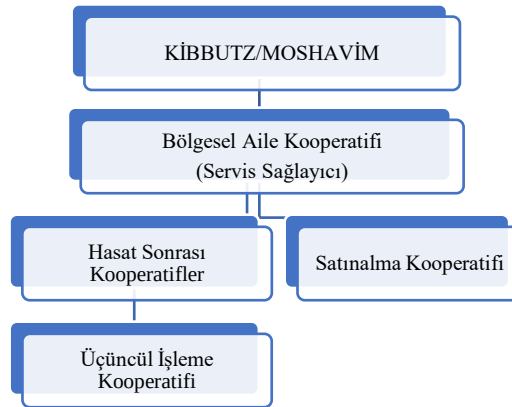
Şekil 2. 10: Moshavimlerin Yapısı

Kaynak: (Rosenthal & Eiges, 2013).

Kibbutz veya Moshava bağlı olarak faaliyet gösteren ikinci dereceden bölgesel tarım kooperatifleri bölgesel işletmeler ve satın alma kooperatiflerinden meydana gelmiş bir yapıdır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta yukarıda da belirtildiği gibi Kibbutzlarda üretime ağırlık verildiği için üretime yönelik girişimcilik desteklenirken Moshavlarda ise üretim yanında satın alma kooperatifleri de bulunmaktadır. Bu iki yapı içindeki üretim ve satın alma kooperatifleri birleşerek ikinci dereceden bölgesel tarım kooperatiflerini oluşturmuşlardır. Bu ikinci dereceden bölgesel tarım kooperatifinin kontrol yapısı şekil 2.11’de görülmektedir. Şekle göre ikinci derece bölge kooperatiflerinin en alt birimini oluşturan üçüncü derece işleme kooperatifleri hasat kooperatiflerine bağlanırken satın alma kooperatifleri ve hasat kooperatifleri de bölgesel aile kooperatiflerine bağlanmaktadır. Üçüncü dereceden tarım kooperatifleri, üç büyük kibbutz hareketi ve bir dizi çok daha küçük kibbutz hareketi ve her biri düzinelerce kooperatif yerleşimini tek bir liderlik altında birleştiren bir organizasyondur. İkinci dereceden kooperatiflerini oluşturan moshavve kibbutz üyeleri ve kooperatif dışındaki üyelerle birlikte ulusal bölgesel kooperatifleri oluşturmaktadırlar. Ayrıca bölgesel aile kooperatiflerinin kibbutz veya moshava ait olan bölgesel aile kooperatifine satın alma ve üretim ile ilgili konularda hizmetler sunan yan kuruluşları da bulunmaktadır (Applebaum & Sofer, 2010).

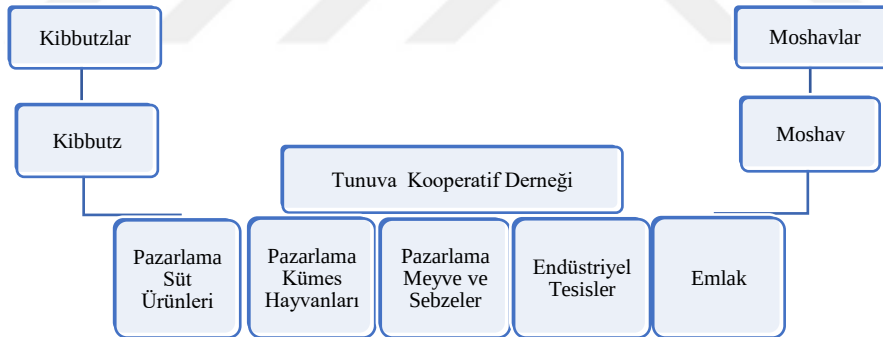
Şekil 2. 11: İkinci Dereceden Bir Bölgesel Kooperatifin Kontrol Yapısı

Kaynak: Rosenthal ve Eiges, 2013, s.12.

İsrail’deki ikinci derece bölge kooperatiflerine bağlı olarak faaliyet gösteren en büyük ikincide derece ulusal kooperatif, bir pazarlama şirketi olan Tnuva’dır. Şekil 2.12’ de Tnuva’nın idari yapısı görülmektedir.

Şekil 2. 12: Tnuva- İdari Yapısı

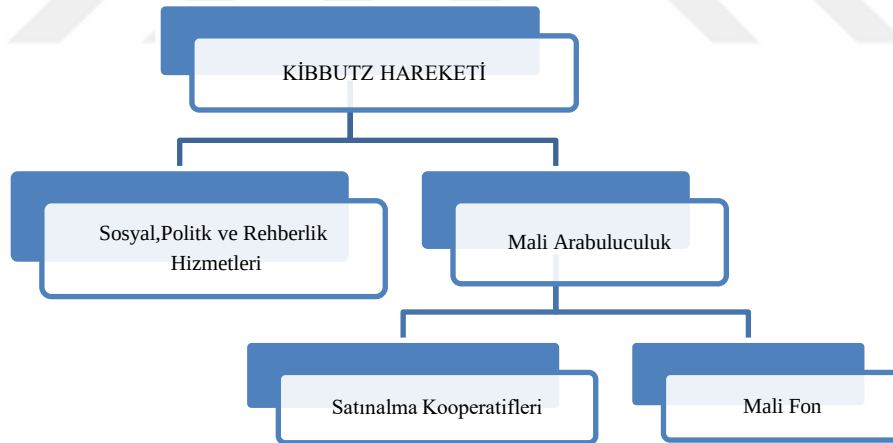
Kaynak: Rosenthal ve Eiges, 2013.s, 13.

Tnuva kooperatif derneği süt ürünleri pazarlama, kanatlı pazarlama, meyve sebze pazarlama, endüstriyel tesisler ve konut kooperatifini içine alan bir yapı sergilemektedir. Tnuva ulusal düzeyde faaliyet gösteren ikinci derece bir kooperatif olarak üyelerine (kibbutz ve moshav) pazarlama hizmetleri sunmaktadır. Kibbutz ve Moshav'lar bir araya gelerek “Tnuva” adıyla bir üst örgüt kurarak ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasını kolaylaştırarak daha etkin bir yapı inşa etmeye çalışmışlardır. "Tnuva" üst örgütü aracılığıyla üretim ve tüketim kooperatifleri arasında iş birliğini sağlayan "Hamas bir Hamarkazi" adlı bir örgüt kurmayı

başarmışlardır. Ayrıca kooperatiflerin denetim, müşavirlik, sigortacılık, bankacılık, sosyal güvenlik gibi danışmanlık hizmetleri ve inşaat işleriyle ilgilenen bir üst kuruluşları da vardır. Yüzlerce moshav ve kibbutz, tüm mallarını Tnuva aracılığı ile pazarlamaktadır. Tnuva bu görevini yerine getirirken kibbutz ve moshavın üretmiş olduğu ürünlerin tamamının pazarlamasını taahhüt etmekte ve satış sonrası bir komisyon ücreti kestikten sonra kalan geliri moshav ve kibbutza aktarmaktadır. Tnuva, moshav ve kibbutzlardan aldığı tarım ürünlerinin bir kısmını ekonomideki diğer sektörlerle satarken bir kısmını da özellikle hayvancılığı desteklemek amacı ile kendi kurmuş olduğu tesislerde kullanıyor. Tnuva'nın en önemli varlığı, mandıralar için süt toplama ve süt ürünleri pazarlama hizmetleri sağlayan süt işletmeleridir. Tnuva Kooperatif birliği içinde mandıra, endüstriyel bitki kooperatiflerine ilave olarak sebze ve meyve, kanatlı hayvanlar ve konut kooperatifleri de bulunmaktadır (Kislev, 2000).

Üretim ve tüketimin kolektif şekilde yapıldığı kibbutz hareketlerinin yapısı şekil 2.13'te gösterilmiştir.

Şekil 2. 13: Kibbutz Hareketinin Yapısı

Kaynak: (Rosenthal & Eiges, 2013).

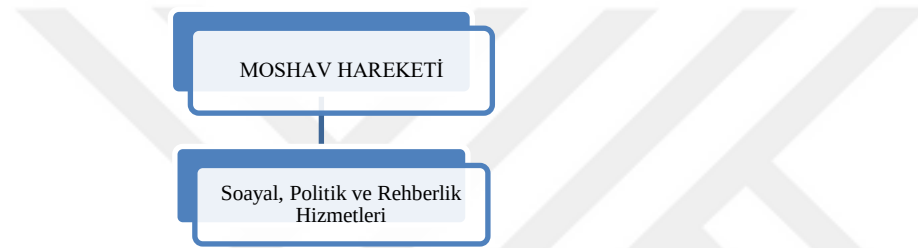
Kibbutzlar üretim ve tüketim işleminden ayrı olarak iki temel işlevi yerine getirmektedir (Rosenthal & Eiges, 2013).

- Sosyal, siyasi ve rehberlik hizmetleri: Bunlar siyasi temsil, eğitim, planlama, sosyal ve kültürel faaliyetler gibi Kibbutz'un kendini geliştirme konusunda sunulan rehberlik hizmetlerinden oluşmaktadır. Bu hizmetler üyelik ücretlerinden karşılanmaktadır.

- Mali arabuluculuk: Tüketici kooperatiflerine benzeyen satın alma kooperatifi ve mali fondan oluşmaktadır. Arabuluculuk hizmetini bankalardan aldığı kredileri üyelerine daha uygun şartlarla vererek bankacılık hizmeti sunma şeklinde yerine getirmektedir.

Tablo 2.14’te görüldüğü gibi Kibbutz hareketi kadar ayrıntılı olmamakla birlikte Moshovlarda Kibbutzlar gibi üyelerine sosyal, kültürel, politik ve rehberlik hizmetleri vermekte fakat mali arabuluculuk hizmeti sunmamaktadır (Applebaum & Sofer, 2010).

Şekil 2. 14: Moshav Hareketinin Yapısı

Kaynak: (Applebaum & Sofer, 2010).

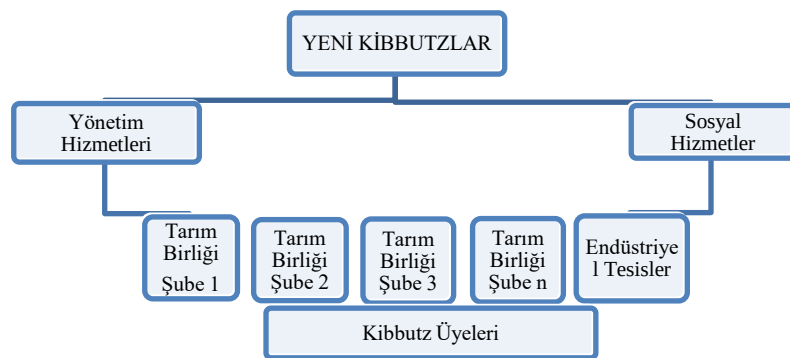
Yaklaşık 30 sene katı şekilde devlet kontrolünde yapılanarak etkinlik ve verimliliği artıran İsrail’deki tarımsal kooperatif sistemleri, zaman içerisinde sağlanan ekonomik büyüme ve genişlemeyle birlikte yeniden şekillendirilmeye başlanmıştır. İsrail Devleti’ndeki büyüme ve genişlemeyle birlikte İsrail’de tarım kooperatifleri, 21. yüzyılın ilk on yılında büyümek ve güçlerini artırmak amacı ile yeni Kibbutz ve yeni Moshav yapılaşması oluşmaya başladı. Tarım kooperatiflerinde faaliyet gösteren üyeler ve kooperatif faaliyetlerinde yer almayan bağımsız üyeler yeni bir statüye sahip yeni Kibbutzları oluşturmuşlardır.

Geçmişte hangi işletmelerin nerede kurulacağı, nasıl geliştirileceği ve yatırım faaliyetleri gibi finansal konular tüm üyeleri eşit şekilde etkilediği için kolektif olarak karar verilmekteydi. Ancak yeni Kibbutzlarda bireysel çalışma ve ücrete geçişin bir parçası olarak, bu kararlar artık ayrı ayrı alınmaya başlanmıştır. Kibbutz yapısı içindeki diğer önemli bir değişiklik de emeklilik fonlarıyla ilgilidir. Kibbutzlar her ne kadar tarımsal anlamda yüksek oranda etkin ve verimli bir şekilde çalışsalar dahi emeklilik fonları zaman içerisinde kamunun üzerinde büyük bir yük haline gelmiştir. Üretim sürecinde mali etkinliklerini emeklilik sürecinde gösterememişler ve

nihayetinde de sosyal güvenlik maliyeti bir borç krizine dönüşmüştür. Bu borç krizi takiben, çoğu kibbutzlar, yaşlıların bakımını sağlayacak kadar mali açıdan istikrar gösterememişlerdir. 2008 yılında emeklilik fonlarının yetersiz kalması ve kooperatiflerin bu açıdan mali sıkıntıya girmesi ile kibbutzların devletin elinden özel sektöre geçişleri özelleştirmeler yoluyla sağlanmıştır. Özelleştirilen kooperatiflerin %25'i Tnuva' daki holdingler ve bankalara devredilirken bir kısmı da Apax Partners gibi özel kuruluşlara devredilmiştir. Önceleri vergilendirilebilir gelir hesaplamasında her iki kibbutz üyesi bir hane olarak kabul edilmiş olsa da özelleştirme sonrası Tnuva'ya bankalara ya da Apax Partner gibi özel sektöre devredildikten sonra vergilendirilebilir gelirden kibbutz'daki haneler arasında eşit olarak bölünmüştür. Buna karşılık her hane için gelir vergisi ödeme zorunluluğu getirilmişken kurumlar vergisi muafiyeti devam etmektedir. Bugün bölgesel bir işletmenin kısmi sahibi olarak her kibbutz, ürün satıldıktan sonra gelirin bir kısmını almakta ve üretim zincirindeki her varlık maliyetlerini komisyonlar aracılığıyla karşılamaktadır (Kislev, 2000).

Şekilde 2.15'te görüldüğü üzere yeni kibbutzun yapısı da yönetim hizmetleri ve sosyal hizmetler olarak iki bölüme ayrılmaktadır. Yeni oluşumdan önceki Kibbutz içindeki çok sayıda üretim çiftliklerinin yerini yeni Kibbutz da çok sayıda tarım birlikleri almıştır ve ayrıca endüstriyel tesiste bulunmaktadır.

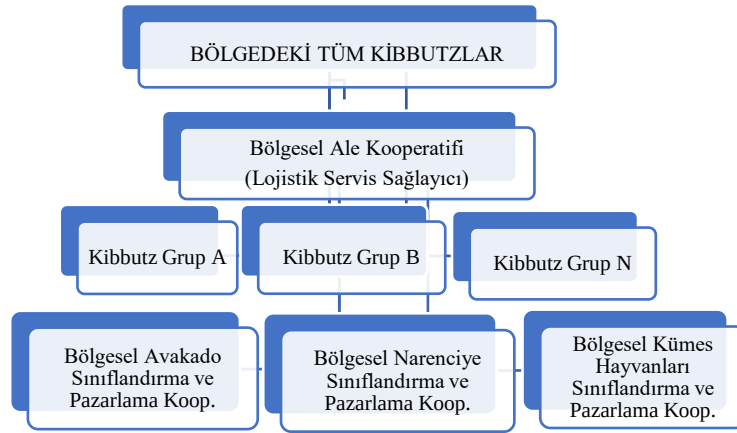
Şekil 2. 15: Yeni Kibbutz'un Kontrol Yapısı

Kaynak: (Rosenthal & Eiges, 2013).

Yeni oluşumla birlikte ikinci dereceden bölgesel kooperatiflerin kontrol yapısında da farklılıklar olmuştur. Bu farklılıklar şekil 2.16'da açıkça görülmektedir.

Şekil 2. 16: İkinci Dereceden Bölgesel Kooperatiflerin Yeni Kontrol Yapısı

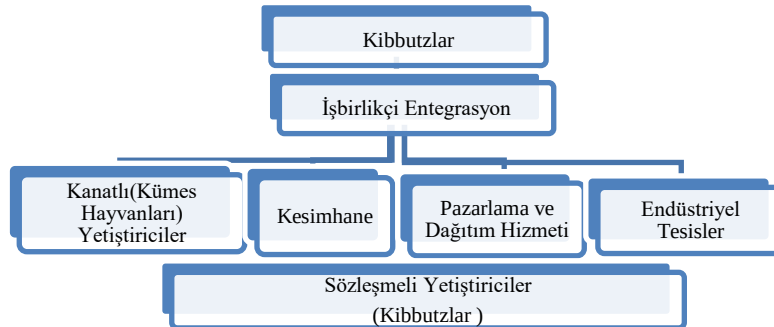

Kaynak: (Rosenthal & Eiges, 2013).

Yeni oluşum öncesindeki ikinci derece bölgesel kooperatiflerinin en alt birimini oluşturan satın alma kooperatifleri ve hasat kooperatifleri de bölgesel aile kooperatiflerine bağlanmakta iken ikinci derece bölgesel kooperatiflerinin yeni kontrol yapısı içinde (Şekil 2.16) bölgesel avokado, narenciye ve kümes hayvanları sınıflama ve pazarlama kooperatifleri bölgesel aile kooperatiflerine bağlanmaktadır. Bugün bölgesel işletmenin sahipleri olan Kibbutzlar kendi kontrolü altındaki bölgesel kooperatiflere lojistik hizmetler sunmakta ve yönetim ücretleri şeklinde karın bir kısmını almaktadırlar.

Yukarıda bahsedilen tek amaçlı kooperatiflerden kanatlı sektörü için kurulan kooperatifin kontrol yapısına bakacak olursak, şekil 2.17’de kanatlı yetiştiriciler, kesimhane, pazarlama ve dağıtım hizmeti ve endüstriyel tesislerin bir arada kooperatif entegrasyonunu oluşturduğunu görmekteyiz.

Şekil 2. 17: Entegrasyon Kontrol Yapısı: Kanatlı Sektörü

Kaynak: (Rosenthal & Eiges, 2013).

Bazı şubelerde bölgesel tasnif ve paketleme işletmeleri ürün pazarlamaya başladılar. Bazıları ise yalnızca pazarlamayı değil, aynı zamanda üretimi de içine alarak genişlemişlerdir. Yeni oluşumla beraber Bölgesel İşletmeler daha pazar odaklı hale geldiler ve yetiştiricilere (Kibbutzim) ne kadar ve nasıl üreteceklerini dikte ettiler. Önemli bir güç elde eden bölgesel işletmeler, dikey entegrasyon yoluyla üyelerin üretim kararları üzerindeki etkilerini de etkinleştirdiler. Bugün kibutzlar birer sözleşmeli yetiştirici konumundadırlar (Kislev, 2000).

İsrail Devleti kurulmadan önce geleneksel yöntemlerle yürütülen moshav ve kibbutz hareketleri, İsrail devlet olduktan sonra daha etkin bir şekilde işlemeye başladı. İlk olarak 1959'da kabul edilen Antitröst Yasası tarım sektöründeki tüm varlıkları muaf tutarken 1962 ve 1998'de kibbutz ve moshav hareketleri değişikliğe uğramış ve bölgesel işletmeler içinde güç kibutzların elinden entegrasyona geçmiştir. Bu sırada hem sosyal güvenlik alanındaki yetersizlikler hem de değişen dünyaya ayak uydurabilme amacı ile çok amaçlı kooperatif sisteminden tek amaçlı kooperatif sistemine dönerek özelleştirilmiştir. Geçmişte kibbutz ve moshav hareketleri büyük bir siyasi güce sahipken, güçleri bölgesel konseylerin devralmasıyla önemli ölçüde azalmıştır. Bugün artık finansal faaliyetlere katılmayan kibbutz ve moshav hareketlerinin, moshav ve kibbutz korumak ve geliştirmek amacı ile üyeleri için lobi faaliyetleri yapmak ve sosyal hizmetler sunmak olarak iki ana faaliyet alanı söz konusudur. Günümüzde, dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi, hükümet sübvansiyonlar ve üretim yoluyla tarımla ilgili belirli faaliyetleri desteklemekteyse de hem özel kuruluşlar hem de kibbutz ve moshav gibi tarım kooperatifleri ulusal pazarlarda aynı kurallar içerisinde eşit bir oyun alanında faaliyet göstermektedirler (Kachel & Finkelshtain, 2005).

2.4.Tarım Kooperatifçiliğinde Dünya Örnekleri

Günümüzde birçok gelişmiş ülke sahip olduğu sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına uygun şekilde oluşturmuş oldukları kooperatifler aracılığıyla, tarım sektörü içinde karşı karşıya kaldığı sorunları etkin şekilde çözmeyi başarmıştır. Dünyadaki başarılı kooperatif örneklerine bakıldığında bu ülkelerin çoğunun refah oranı yüksek kalkınmış ülkeler olduğu görülmektedir. Bunun temel sebebi kooperatifleşmenin etkin ve verimli şekilde uygulandığı ülkelerde bir yandan o ülkelerdeki kırsal kaynaklar en

doğru şekilde kullanılmakta diğer yandan toplumda birlik, beraberlik ve dayanışma ruhunu kuvvetlenmekte böylece hem ekonomik hem de sosyal kalkınmışlık seviyesi artmaktadır. Gelişmiş ülkelerin nerdeyse tamamında sektörün bazı sorunlarına çözüm olarak uygulanan tarım kooperatiflerinin, ülkemizde sektöre yeni sorunlar ilave etmesi, kooperatif sisteminin revize edilmesi gerekliliğini açıkça göstermektedir. Bu gereklilikten yola çıkarak ülkemizdeki eksiklikleri doğru şekilde tespit edebilmek amacı ile bu başlık altında seçilmiş dünya ülkelerinden (Hollanda, İngiltere, İtalya, Almanya, Rusya, Fransa, Moğolistan, Japonya, Meksika, Fas, Güney Kore ve Türkiye) başarılı kooperatifçilik örnekleri incelenecektir.

2.4.1.Hollanda İyi Kooperatifçilik Örneği

Hollanda tarım kooperatifleri, tarımsal üreticilerin ürünlerinin işlenmesinden pazarlanmasına kadarki tüm aşamalarda etkin rol alan çok amaçlı kooperatiflerdir. Devlet desteği almaksızın ortaklarına kredi ve tarımsal girdi sağlayan Hollanda tarım kooperatifleri dünyada başarılı kooperatifler arasında yer almaktadır. Hollanda’da tarım kooperatiflerinde temel başarı faktörleri olarak; kooperatiflerin değişen ekonomik, sosyal ve politik şartlara ayak uydurabilme esnekliğine sahip kolaylaştı bir mevzuatının olması, etkin bir yönetim ağına sahip olması, ortaklık yapısının homojen olması sayılabilir. Tarımsal kooperatiflerin pazar paylarının yüksek olduğu Hollanda kooperatiflerin en belirgin özelliği devletten hiçbir şekilde destek almadan, üreticinin öz sermayesi ile oluşturmuş olduğu kredi bankası yardımıyla kendi finansman ihtiyacını dış finansman kullanmadan kendisinin karşıladığı bir yapısının olmasıdır (Bijman J. , 2016).

2.4.1.1.“Nautilus” Organik Tarım Kooperatifi

Hollanda’daki tarım kooperatiflerden birisi olan NAUTILUS Kooperatifi halkın organik ürünlere olan talebini karşılamak amacı ile 1987 yılında doğal sebze-meyve üretimi alanında kurulmuş bir organik tarım kooperatifidir. Kısa sürede ulusal pazarda toptancı, organik ürün satışı yapan yerler ve süpermarketlerin ortağı haline gelmiş, 1991 yılında da yurt dışına satış yapan bir kuruluş şeklini almıştır. 1996 yılında Hollanda Doğal Ürünler Kurumu ile birleşmiş ve üretilen ürün miktarını artmıştır. NAUTILUS alıcılara ürünün doğallığını garanti etmektedir (Özer, 2020).

Bir tarımsal üreticinin NAUTILUS kooperatifine ortak olabilmesi için doğal ürün ithalat ve ihracatçıların sağlanması gereken şartları gerçekleştirmesi gereklidir. Bu şartların sağlanması durumunda çiftçilere SKAL adlı kuruluş tarafından yeterliliği gösteren bir belge verilmekte ve üyelik ancak bu şekilde sağlanmaktadır. NAUTILUS Kooperatifinin amacı, arz ve talep dengesine uygun şekilde ve uygun bir fiyatla ürünün tüm yıl sürekliliğinin sağlanarak piyasaya sunulmasının sağlanması yanında üst düzeyde bir ürün kalitesini de hedeflemektedir. Bunlara ilave olarak doğanın korunması konusunda farkındalık oluşturabilmek, üretici ve alıcı arasında etkili bir iletişim ağı kurabilmek ve yeni satış pazarlarının bulunması gibi önemli amaçlara da hizmet etmektedir. Üye sayısı arttıkça iletişimin daha da arttığı NAUTILUS Kooperatifçiliğinde üyelik en az iki kişi veya iki şirket temsilcisi ile ortaklık şeklinde oluşturulmaktadır. Birçok üye kooperatife ortak olmasalardı bilgi ve sermaye yetersizlikleri nedeni ile kendi başlarına ticaret yapabilme cesaretini gösteremeyeceklerini ifade etmektedirler. Nautilus 31 üyesi ile oldukça büyük bir yapıdır. Bu büyük yapının işleri bir büro tarafından destek sağlanarak yürütülmekte ve büronun giderleri üyeler tarafından karşılanmaktadır. NAUTILUS kooperatifinde, doğal ürünler, aracı olmadan direk alıcıya iletilmektedir. Bu süreçte verilen güvencenin zedelenmemesi için azami hassasiyet gösterilmektedir. Kooperatifin yaklaşık olarak ulusal ve uluslararası toplam 250 müşterisi bulunmaktadır. Ürünlerin %75'i ihraç edilirken %25'i ülke içinde satılmaktadır. Bu kooperatif sayesinde başta Almanya ve İskandinavya ülkeleri olmak üzere İngiltere, Belçika, Fransa, İtalya ve ABD ülkelerine ihracat yapılmaktadır (Rooij, Seyfi, & Bilgin, 2017).

2.4.2.İngiltere İyi Kooperatifçilik Örneği

Avrupa'da kooperatifçiliğin başladığı yer olarak bilinen İngiltere'de ilk tarım kooperatifi 1867 yılında kurulmuştur. Tarımsal birim kooperatiflerin gelişim seyrinin oldukça yavaş olduğu İngiltere'de başlangıçta sadece girdi temini noktasında faaliyet gösteren tarımsal kooperatifler tarım politikalarındaki gelişmeyle paralel olarak özellikle de İkinci Dünya Savaşı sonrası satış ve pazarlama alanında da yaygınlaşmaya başlamışlardır. Kooperatifler için özel bir kooperatif yasası bulunmaktadır. 1971 yılında Tarım Kooperatifleri Federasyonunu kurarak üst örgütlenmesini hızlı şekilde tamamlayan İngiltere akabinde 1975 yılında bir de Tarım Konseyi oluşturmuştur.

İngiltere’deki çiftçilere her çeşit tarımsal konuda destek alabilecekleri bir nevi rehberlik görevi üstlenen bir Çiftçi Birliği bulunmaktadır. İç denetim kooperatif içinde ortaklar ve yönetim kurulunca yerine getirilirken dış denetim için bağımsız bir denetleme kuruluşu şartı vardır. Ortakların kooperatifle iş yapma zorunluluğu ürettikleri ürünlerin en az 2/3’ü olarak belirlenmiştir. Kurumlar vergisinden muaf olan kooperatifler finansmanlarını büyük oranda kooperatif üyelerinden aldıkları ortaklık payı ile karşılamaktadırlar (Türk Milli Kooperatifler Birliği, 2013). IMF 2022 yılı verilerine göre 3 trilyon 70,6 milyar dolar GSYH ile dünyada 6. sırada olan İngiltere tarım için uygun iklim ve yapısına sahip olmamasına rağmen gıda gereksiniminin %50’den fazlasını yerli tarımsal üretimle karşılayabilmektedir (IMF, 2022).

2.4.3.1.“Suma Wholefoods Kooperatifi”

İngiltere’de bağımsız en büyük gıda toptancı ve dağıtıcısı olan Suma, organik, vejetaryen ve doğal ürünler üreten bir kooperatiftir. Demokratik yapısı, tüm ortaklar için gerekli olan maddi ve sosyal imkanlarıyla her kademede eşit ücret politikası ile başarılı bir kooperatifi temsil etmektedir. Dünya’ da%60’tan fazla ülkeye ürün dağıtmaktadır. Tamamı kurum içinde istihdam edilen 160 tane ortağın yanı sıra özel etkinlikler için geçici personelde çalıştırılmaktadır. Suma’ nın en önemli ve dikkat çekici özelliği, genişleme stratejisini bağımsız kooperatif işletmeleri oluşturma üzerine kurmuş olmasıdır. Bu nedenle bölgesel pazarlarının bir kısmını yeni kurulan kooperatiflere devretmiştir. Suma ürünlerini satış mağazasında ve online olarak satmaktadır. Hem ülke içi ve hem de ülke dışındaki müşterilerle iletişimi sağlayan pazarlama ve müşteri hizmetleri ekibi mevcuttur. Suma ’da kooperatif ortaklarından çalışanlara kadar herkes iş ve sorumluluklarına bakılmaksızın aynı ücreti alırlar. Kooperatif politikası ve idaresi, ortakların genel toplantısında kararlaştırılır. Faaliyetleri koordinatörlerce yatay bir yönetim yapısı içinde gerçekleştirilen kooperatifin denetimi de seçilmiş bir yönetim komitesince yapılmaktadır. Yatay bir yönetim yapısı karar alma sürecinin zorlaşmasına ve uzamasına neden olmaktadır. Diğer yandan kooperatif ortakları birden fazla faaliyet alanına girmeye teşvik edilmekte ve birden çok rol üstlenebilmektedirler. Sadece tarımsal faaliyetlerle değil insan yaşamını iyileştirmeye yönelik faaliyetleri de bizzat yürütmektedirler. Bu faaliyetlere nehir ve kıyıları temizlemek, küçük bir yaban hayatı bahçesi kurarak bu

alana arı ve kelebekleri çeken yerli bitki çeşitleri dikmek gibi faaliyetler örnek olarak verilebilir. Başarılı olmalarını sağlayan faktörlerden biri de insanın hayat kalitesini artıracak aktivitelerde bulunmaları diğeri ise ağaç dikmek gibi çevrenin iyileştirilmesine yönelik faaliyetler organize etmeleridir. Suma personelinin okullarla iletişime geçerek sağlıklı beslenme programları yapmaları, üniversite ve lise öğrencileri için staj imkânı sunmaları gibi farklı alanlarda da faaliyetleri bulunmaktadır. Bu özelliklere dayanarak kooperatifin sadece kazanç sağlanan değil aynı zamanda yaşadığı çevre ile alakalı diğer sosyal ihtiyaçları da karşılayan komplike bir yer olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür. Her kooperatifte olduğu gibi burada da birtakım zorluklar mevcuttur. Bunlar; kooperatif büyüdükçe yönetilmesinin zorlaşması ve bunun için alternatif demokratik yönetim teknikleri bulunmaya çalışılması, büyüyen kooperatiflerin tesisleri için yer bulma konusunda yaşanan zorluklar olarak ifade edilebilir (Kalkınma Ajansı, 2018).

2.4.2.2.“Unicorn Grocery Gıda Kooperatifi”

Kooperatifçiliğin ana vatanı olarak kabul edilen Rochdale Manchester’da kooperatif hareketi konusunda yüksek bir farkındalık söz konusudur. UnicornGrocery, Chorlton Manchester’da düşük kaliteli ve fahiş fiyatlı gıda ürünleri satan marketlerin karşısında alternatif olarak kurulmuş bir gıda kooperatifidir. Kooperatifin ürettiği ürünler arasında taze ve kurutulmuş ürünler, ev eşyası, kişisel bakım ürünleri ve diğer market ürünleri yer almaktadır. Kooperatif yatay şekilde örgütlenmiş, yönetici bir müdürü olmayan ve eşit ücret ilkesine göre kurulmuş olan bu kooperatife, örgütlenme yapısı nedeniyle şüphe ile bakılmaktadır. Her ne kadar İngiliz ekolünde uzmanlaşma ve işbirliği esası ve dikey büyüme daha öncelikli kabul edilen bir genel görüş olmasına rağmen bu kooperatifte dikey bir uzmanlaşmadan ziyade yatay bir büyümenin söz konusu olmasının yanı sıra bu yatay büyümeyi kontrol edecek iyi bir yönetim zinciri ve organizasyon ağının olmaması, herkesin aynı ücreti alması gibi nedenlerden dolayı İngiliz ekonomisi kooperatifin gelecekte başarılı olma şansını endişe ile karşılamakta dolayısıyla kooperatifin başarılı olmasına da şüpheyle bakılmasına neden olmuştur. Bu nedenle iş kurma için gerekli sermayeyi temin etmekte zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Bugün ise Cooperative & Community Finance ve diğer finansörlerinin yardımı ile ihtiyaç duydukları sermayeyi bulabilmişlerdir. Kooperatifin halihazırda

kendi bünyesinde çalışan 65 üyesi vardır ve ihtiyaç olan dönemlerde %10 oranında geçici işçi de çalıştırılabilmektedir. Kooperatif ortaklarının tamamı hem yönetici hem de çalışan vasfıyla şirketin yönetimi, bütçe, işe alım, günlük satış yönetimi ve benzeri birçok konuda eşit şekilde sorumluluk yüklenmektedir. Kooperatif içindeki yatay örgütlenme hiyerarşisi içinde kurum içi deneyim hiyerarşisi kaçınılmaz olabilmektedir. Kooperatifte kararlar ortak sayısı kaç olursa olsun kolektif olarak alınmaktadır. Tek bir ortak itiraz ederse teklif çalışma grubuna gönderilmekte ve çalışma grubunca oluşturulan teklif ise çoğunlukla kabul görmektedir. Tabi ki bunun içinde ciddi bir saygı ve sabır gerekli olmaktadır. Bu oy birliği ile karar alma süreci ortakların birlik ruhunun kuvvetlenmesine ve kooperatife daha aktif şekilde katılım konusunda katkı sağlamaktadır. Kooperatifin ürünleri web sitesinde teşhir edilse de buradan satış yapılmamakta satış işlemi sadece mağazada yüz yüze yapılabilmektedir. Kooperatiflerin öncelikle müşteri kitlesi yerel halktan oluşmaktadır. Faaliyetlerin neredeyse tamamı Unicorn'daki ana mağazada yapılması halkın oraya gelip mağazayı tanınmasına ve müşteri ile güçlü bir iletişim kurulmasına vesile olmaktadır. Reklam için fazla çalışma yapılmamakta, ürünler genellikle arkadaş, aile ve destekçiler vasıtası ile basit şekilde pazarlanmaktadır. Bu kooperatif şekli ülke genelindeki tüketicilerin ihtiyaçlarını ya da uluslararası ihtiyaçları karşılamaktan ziyade bölge insanının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir üretim gerçekleştirmektedir. Örneğin üretim şeklini belirlerken bölgedeki insanların talepleri bir hafta öncesinden alınarak bir üretim yapısı belirlenmektedir. Unicorn bir topluluk merkezi olması nedeni ile kendi ürünlerini pazarlamak yanında birçok aktivitelerde düzenlenmektedirler. Böylece aidiyet duygusu da geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bunlar arasında; okul gezileri, öğrencilere staj imkânı, kooperatifler konusunda sunumlar, alternatif iş modelleri ve demokratik organizasyonlar, halkın yararına yapılacak faaliyetler için bir ortam sağlama gibi etkinlikler sayılabilir. Bu sosyal faaliyetler ile aidiyet duygusu desteklenmekte dolayısıyla hem kurum içinden hem kurum dışından kooperatife olan ilgi, saygı, güven, kooperatifi daha ileriye taşıma hırısı artmaktadır. Ayrıca kooperatifin göstermiş olduğu başarının dünyaya yayılması amacı ile üniversite ile iş birliği bünyesinde kooperatifin işleyişi ve stratejileri de anlatılmaktadır (Kalkınma Ajansı, 2018).

2.4.2.3.“Shared Interest Finansman Kooperatifi”

Uzak ve dezavantajlı bölgelerdeki toplulukların piyasa şartlarında iş yapabilmeleri için gerekli finansman ve iş desteğine ulaşmalarını sağlamak amacı ile kurulan Shared Interest Kooperatifi 1990 yılında kurulmuş bir çeşit paylaşım kooperatifidir. Newcastle merkezli olmakla birlikte tüm dünyada hizmet veren bir kooperatiftir. Ortaklarının istek ve görüşlerine önem veren bu kooperatifin yaklaşık 11.000 ortağı mevcuttur. Bu ortaklar paralarını kooperatife sınırlı sorumlu hissedar olarak yatırarak yoksul üreticilere finansman desteği sağlamaktadırlar. Ayrıca kooperatif 2004 yılında finansal becerilerini geliştirmek amacıyla finansmanı bağışlarla gerçekleştirilen “Shared Interest Vakfı” adında bir de yardım vakfı kurmuştur. Bu bağışlar büyük oranda ortaklar tarafından yapılmaktadır. Kooperatif içinde bir kısmı seçimle gelmiş bir kısmı da rastgele seçilmiş üyelerden oluşan ve ortakların görüşlerini yönetim kuruluna aktarmakla görevli olan bir konsey bulunmaktadır. Bu Konsey kooperatifin demokratik yapısının ve ortakların çıkarlarının korunması noktasında oldukça önemli bir görev üstlenmektedir. Yoksul toplumlarda görülen sermaye yetersizliği nedeniyle üreticilere ürünlerin teslim edilmesi sırasında ödeme yapılamamaktadır. Bu durumda Shared Interest bu işletmeler için borç sağlayarak alıcı ve üreticinin nakit akışını düzenleyen bir ağ oluşturmaktadır. Şu an 36 çalışanı bulanan kooperatif yatırımcılara çıkar değil insanlara yardım etmenin mutluluğunu yaşamayı vaat ettiği için Shared Interest yatırımcılara cazip görünmemektedir. Başlangıçta 200 ortak ile kurulduğu tarihten bugüne dünyada büyük bir farklılık oluşturan bu kooperatif bugün ortalama 11.000 ortağa sahiptir. Kooperatifin hedefleri; ortaklık tabanını büyötmeye devam etmek, destek sağladıkları ticaret işletmelerinin sayısını artırmak ve sundukları hizmetleri farklı ölkelerdeki insanların faydalanabileceğı şekilde genişletmek olarak ifade edilmektedir. Aslında bir kooperatif adı altında kurulmuş olsa dahi bu finansmanı sağlama amaçları kar elde etmekten ziyade öncelikli olarak kendi bölgelerinde daha sonra da kendi ölkeleri içerisinde üretim yapan ve zor duruma düşmüş olan çiftçilerin üretimlerinin devam etmesi için gerekli olan finansmanı sağlamaktadır. Hatta bu kooperatif bazı dönemlerde de burada sağlamış olduğı yardımı farklı ölkelerdeki çiftçilere de sağlamaktadır (Kalkınma Ajansı, 2018). Bu anlamda tarım ürünlerini ve üreticileri

destekleyen, ülke ekonomisinin güçlenmesine ülke gelirinin artmasına ve dolaylı olarak da ülke refahının artmasına katkı sağlayan bir yardım kuruluşu bir sosyal kooperatif niteliği taşımaktadır. Bu finansman kooperatifi zor durumda olan bir üreticiyi koruyarak onun üretimini artırarak kendi ülkesine olan aidiyet duygusunun gelişmesine, aynı zamanda tarımsal üretimin devam etmesine ve ülkenin daha fazla kazanç elde etmesine katkı sağlayacak dolaylı olarak kendisi de bundan pay alacaktır.

2.4.3.İtalya İyi Kooperatifçilik Örneği

İtalya’da 19. yüzyılda başlayan kooperatifçilik hareketi bugün AB uyum düzenlemeleri çerçevesinde gelişmeye devam etmektedir. Tarımda klasik küçük aile işletmeleri yaygın olduğu ülkede tarımsal kooperatifçilik tarım sektörünün önemli bir bölümünü temsil etmektedir. Tarımsal kooperatifler FEDERCONSORZI (Tarımsal Kooperatifler Ulusal Konfederasyonu), CONFCOOPERATIVE (İtalyan Kooperatifler Konfederasyonu) ve LEGA (Ulusal Kooperatif ve Yardımlaşma Birliği) olmak üzere 3 ayrı ulusal kooperatif birliği altında örgütlenmişlerdir. Bu birliklerin bir araya gelerek kurmuş oldukları “UNIONE NATIONALE COOPERATIVE ITALIANE” (UNCI) tepe örgütü bulunmaktadır. Kooperatif birlikleri ve tepe örgütü COPA, COGECA ve ICA’ ya üyedirler. Ülke içinde tarım kooperatiflerinin pazar payı ortalama %25’tir. Tarımsal ürünlerin ülkenin daha az gelişmiş bölgelerine kooperatifler aracılığı ile ulaştırılıyor olması nedeniyle kooperatifler sadece üretim ve pazarlama değil aynı zamanda sosyal alanda da oldukça önemli bir konuma sahiptir.

Ülkede tarım alanlarında rastgele bir üretim yerine ülkenin iklim ve toprak yapısı dikkate alınarak en uygun ürün tespit edilmekte ve ekim ona göre yapılmaktadır. Belli ürünlerin üretiminde uzmanlaşmaya giden İtalya’da tarım kooperatifleri oldukça yaygın ve etkin şekilde faaliyet göstermektedirler. Tarım alanlarının yaklaşık %47’sinde belirli tarımsal ürünler üretilmektedir. İtalya tarımsal ürünleri sadece satmak değil aynı zamanda markalaşma yoluna giderek (Mozzarella ve Parmesan gibi yöresel peynirleri, üzüm ve makarnalarını) profesyonel şekilde pazarlamayı da başarmış bir ülkedir. Ayrıca kooperatifler aracılığı ile ürettikleri tarımsal ürünler için yöresel coğrafi işaret tescilleri alarak ürünlerini korumaktadırlar. İtalya’nın tarımsal kooperatifçilikteki başarısını sektörler arasındaki uyum ve devletin dış pazarda markaları koruyarak tarım sektörünü teşvik eden desteğine borçludur. Bu bağlamda

ülkede sadece Tarım Bakanlığı değil Turizm ve Ticaret Bakanlığı da markalaşma noktasında tarım sektöründeki gelişimi sahiplenmekte ve teşvik etmektedirler. Böylece İtalya tarımsal kooperatifleşmedeki başarılı uygulamalar eşliğinde markalaşmaya dayalı pazarlama politikası ile uluslara arası pazarlarda önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca gelişmiş ülkelerde oluşturmuş oldukları “İtalya ürünleri” stantları ile özellikle peynir, zeytinyağı, makarna gibi tarımsal ürünlerini İtalyan markası ile pazarlayarak bir yandan ülkesini tanıtırken diğer yandan da pazarlama maliyetlerini düşürmeyi başarmıştır. Tarım sektöründeki gelişim dinamiğini ülke içinde kooperatifler arasında yapıcı rekabet ülke dışında ise değişen tüketici talepleri doğrultusunda yenilik trendine odaklayarak ülke ekonomisine güçlü bir katma değer sağlamaktadır (PROFİTRAKTÖR, 2022)

2.4.3.1. “Jemma Kooperatifi”

Jemma Kooperatifi, 2012’de İtalya’da Zollino isimli küçük bir köyde kurulmuştur. Kooperatifin başlangıçtaki amacı, bulunduğu bölgeye ait yerli baklagillerin üretiminin artırılması konusunda bölgeye destek olmaktır. Sonraları yenilikçi teknolojilerin kullanımı ile enerji tasarrufu kültürünü yaygınlaştırma, bölge ile ilgili iyi uygulamaların ve yerel ürünlerin tanıtıldığı eko turizm faaliyetleri ile çalışmalarını çeşitlendirmiştir. Bugün Jemma Kooperatifi, yerli nüfus için iş imkanları oluşturarak dışarıya göçü önleme faaliyetleri ile bölgenin kronik sorunlarına da çözüm bulmaya çalışmaktadır. Böylece halkına sağladığı hizmetler yanında bölge kalkınmasına da hizmet etmektedir. Yaklaşık olarak 120 ortağa sahip olan kooperatif henüz ekonomik olarak sürdürülebilirlik noktasında zorluklarla karşı karşıya olmasına rağmen reklam ve pazarlama faaliyetleri yapmamakta, tüm ürünlerin satışı halk ile doğrudan iletişim kurularak gerçekleştirilmektedir. Diğer faaliyetleri için uzman kişilerden ve web sitesinden yararlanmaktadır. Kooperatifin yeni projeleri hayata geçirmek noktasında yeterli finansmana sahip olamaması büyümesini yavaşlatmaktadır. Kooperatifin gelecekle ilgili hedefleri içinde şehir laboratuvarı kurarak tarım ürünlerini değerlendirmek, kalitesini artırmak, bölgeyi geleneksel ürünleri tanıtmaya yönelik faaliyet merkezi şekline getirmek yer almaktadır. (Kalkınma Ajansı, 2018). Bu bağlamda Jemma Kooperatifi’nin asıl işinin bölge halkı

ile koordinasyon içerisinde hareket ederek bölgenin kalkınmasına katkı sağlamak olduğunu söyleyebiliriz.

2.4.4.Almanya İyi Kooperatifçilik Örneği

Almanya’da kooperatif fikri, 19. yüzyıl ortalarında birbirinden bağımsız olarak kredi kooperatiflerini kuran Franz Hermann Schulze-Delitzsch ve Friedrich Wilhelm Raiffeisen adında iki kişiye dayanmaktadır. Bu şahıslar, sanayileşme ile kırsaldan şehre göç sonucu olumsuz sosyal durumların aşırı arttığı bir dönemde çiftçilere uygun koşullarla mikro krediler vererek yardıma muhtaç olmadan ayakta kalmalarını sağlamışlardır. Schulze-Delitzsch ve Raiffeisen tarafından yaratılan kooperatif fikri, Aralık 2014’te Almanya düzeyinde manevi kültürel miras listesine kaydedilmiştir. Tarım sektöründe birçok ürünün üretiminden pazarlanmasına kadar tüm süreç kooperatiflerin kontrolündedir. 150 yıllık geçmişe sahip Alman kooperatifçilik hareketinin en önemli özelliği kuruluşundan itibaren devletten mali destek almamasıdır. Şirketler gibi özerk kuruluşlar olan kooperatifler rasyonel büyüklüğe ulaşmak için, son 30 yıldır hızlı bir birleşme-bütünleşme süreci yaşamaktadır. Diğer Avrupa ülkelerinde de olduğu gibi birim kooperatiflerin sayıları azalış gösterirken buna mukabil hizmet alanları ve ortak sayıları artmaktadır. (Köroğlu, 2003). Bugün Almanya’da, tarım alanında 1,7 milyon üyesi bulunan ortalama 2.395 kooperatif ve 6 merkezi kooperatif işletmesi faaliyet göstermektedir (DGRV, 2023).

2.4.4.1.“Landgard Pazarlama Kooperatifi”

Landgard, bahçecilik sektöründe Almanya’nın başarılı pazarlama üretici kooperatifidir. Şirketin yüzde 100’ü Landgard’a yılda 365 gün saksı bitkileri, kesme çiçekler, meyve ve sebzeler sağlayan üreticilere aittir. 3.000’den fazla üye şirketi ve 3.000’den fazla çalışanı bulunmaktadır. Faaliyet alanı bahçecilik ve bahçıvanlık olan kooperatif kısa zamanda yeni iş sahalarına dahil olarak üyelerinin kendi üretimi olan sebze ve meyveleri pazarlamaya başlamıştır. Böylece kısa sürede Almanya’daki en büyük bahçıvanlık ekipmanı, sebze ve meyve tedarikçilerinden biri olmuştur. Landgard kooperatifinin lokasyon olarak doğru seçilmiş olması kooperatifin kısa zamanda büyümesine yol açmıştır. Şu an bulunduğu mekânda 97 yıllık bir tarihi geçmişe sahip olan kooperatif oldukça geniş bir tarım alanının ve geleneksel

üreticilerin bulunduğu Niderrhein'in altında Köln ve Bonn arasında faaliyet göstermektedir. Bulunduğu lokasyonun sağladığı kolaylık sayesinde lojistik maliyetlerini minimize etmiştir. Doğrudan Landgard tarafından sipariş edilerek burada paketlemesi yapılan ürünler satış için pazara sunulmaktadır. Kooperatif müşterileri ile en iyi satış bağlantısı kuran bir pazarlama kuruluşudur ve bölgedeki sebze ve meyve şirketleri Landgard Kooperatifi'nin satış konusundaki güvenilirliğinden kar elde etmektedirler. Gelecekte de pazarda rekabeti sürdürebilmek amacı ile bir kereste tüccarının çabasıyla çiftçiler organize edilerek meyve ve bahçe derneği, kısa bir süre sonra da Landgard ilk meyve ve sebze borsasını kurulmuştur. 1910'dan önce küçük üretici kooperatifleri tüketicilere en iyi hizmeti ulaştırabilmek amacıyla çözüm arayışına girmişler ve Langerd'e katılmışlardır (DGRV, 2023). Söz konusu kooperatif bugün 2500'den fazla ortak, 700 tedarikçi ve 3000 çalışanı ile faaliyetlerine devam etmektedir. Değişen şartlara uyum sağlamak amacı ile satış sisteminde de takım değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler sadece satış sistemi üzerinde değil aynı zamanda üretim alanlarında da değişikliklere neden olmuş ve üretim alanlarının sayısında azalmalar gözlemlenirken üretim alanları büyümüştür. Bugün ise büyüme hızı yavaşlamıştır ve Landgard Kooperatifi'nin bölgesel ticaret şirketleri dışında tedarikçi üye sayısı beşe kadar düşmüştür. Bu durum kooperatifin satış politikasını değiştirmesine neden olmuş, artık ürünler için açık artırma yoluyla değil, telefon ve internet üzerinden satış yapma kararı alınmıştır. Ayrıca satış planlaması da ürün fiziki olarak satılmadan bir yıl önce yapılmakta ve böylece kooperatif bir sonraki yıl üretilcek olan ürün miktarını üretici ve tüketicilerin taleplerini dikkate alarak belirlemektedir. Bir pazarlama kooperatifi olan Landgard'ın iş ortağı olan 2500 tane kooperatif bulunmaktadır. Bu kooperatife bağlı bir de Vakıf mevcuttur. Landgard Vakfı'nın amacı, Almanya'da özellikle süs bitkileri ve meyve ve sebze yetiştiriciliği alanlarında bitki yetiştiriciliğini ve bahçeciliği güçlendirmek ve teşvik etmek için finansman sağlamaktır. Vakıftan sağlanan fonlar; temel araştırma ve araştırma projelerini sübvansetmek, kamu ve hayır amaçlı araştırma kurumlarını ve tesislerini sübvansetmek, tesislerin oluşturulması ve sübvansetilmesi, genç yetenekleri desteklemek ve eğitim ve sürekli mesleki eğitimi sübvansetmek için hibe ve ödenek verilmesi, aynı hedefleri takip eden kuruluşlar ve tesisler arasındaki iş birliğini teşvik etmek amacıyla kullanılmaktadır. Vakıf, faaliyetlerini kurucular tarafından sağlanan

yıllık bağışlarla ve vakıf varlıklarının yatırımdan elde edilen gelirlerle finanse etmektedir. Geleceğe yönelik olarak, özellikle sektördeki gençlere mümkün olan en iyi desteği sağlamak önemlidir. Bu nedenle Landgard Vakfı, çocukları ve gençleri yeşil konularla tanıştıran ve eğitim ve ileri eğitimin teşvik edilmesine yönelik projelere büyük önem vermektedir. Okul bahçemiz”, “sağlığa adanmış bir gün”, “taze meyve ve sebzelerle Pazar tezgâhı” Vakfın desteklemiş olduğu proje ve etkinliklerden bazılarıdır (LANDGARD, 2022).

“Okul Bahçemiz” projesi: Bugünün çocuklarının büyük bir bölümü meyve, sebze ve bitkilerin gerçekten nereden geldiğini deneyimleme fırsatına sahip olamıyorlar. Landgard Vakfı'nın “Okul Bahçemiz” projesini başlatmasının nedeni budur. Landgard Vakfı'nın 2017'de başlattığı okul bahçesi projesi ayrıca çocukların taze ve sağlıklı yiyeceklere erişimini de sağlamaktır. Okul bahçemiz projesinin hedefleri: Uygulamalı bahçecilik becerilerini teşvik etmek, sosyal becerileri güçlendirmek, günlük yaşamda sürdürülebilir eylem için farkındalık yaratmak, karmaşık ekolojik ilişkilerin pratikte somut hale getirerek kolay anlaşılmasına yardımcı olmaktır. Bugüne kadar kesme çiçekler, çalılar, saksı ve bahçe bitkileri alanlarından 135'ten fazla ürün, dikkat çekici menşe mührü ile ödüllendirilmiştir. “Almanya Tadı Güzeldir” kampanyası ile üretici kooperatifi olarak mevsime göre Alman yetiştiriciliğinden elde edilen meyve ve sebzelere odaklanılmaktadır. Her iki kampanya da Alman ürünlerinin değerini vurgularken uzun vadede de satışları teşvik etmektedir.

“Sağlığa adanmış bir gün” etkinliği: Sağlık yönetimi, Landgard sürdürülebilirlik stratejisinin önemli bir parçasıdır. Bu nedenle yıl içerisinde özel sağlık günleri programları yerleştirilmektedir. Yılda en az bir kez, her şey bireysel konulardaki çalışanlar için kendi zindelikleri ve fiziksel iyilikleri etrafında döner. Örneğin, bu yıl Herongen sitesinde çok çeşitli bilgi ve sağlık kontrollerini içeren kapsamlı bir program sunulmuştur. Programda sırt sağlığı konulu bir konferans, sırt analizi, diyabet ve kalp taramaları, diğer mini kontroller, vasiyet ve vekaletname bilgileri yer almaktadır. Bireysel lokasyonlarda gerçekleştirilen Landgard Sağlık Günlerinin sonunda, çalışanların günlük hayatlarını nasıl biraz daha sağlıklı ve zinde hale getirebilecekleri konusunda ihtiyaç duyacakları yiyecekleri temin etme garantisi verilmektedir (LANDGARD, 2022).

“Taze meyve ve sebzelerle pazar tezgâhı” programı: 2016 yılında Landgard kursiyerleri tarafından yürütülen program, bir yandan sağlıklı beslenmeye katkıda bulunurken, diğer yandan da gençlerde önemli sosyal ve mesleki becerileri teşvik ettiği için iki kat sürdürülebilirlik özelliği taşımaktadır. "Querbeet- taze ve meyveli" projesinin bir parçası olarak, Landgard'ın genel merkezinin fuar alanındaki kendi pazar tezgahlarında 2016'dan beri Haziran ve Kasım ayları arasında haftada bir kez taze meyve ve sebzeleri satışa sunulmaktadır. Bu şekilde çalışanlar, Landgard serisinden çok sayıda sağlıklı ürünü yerinde alabilmekte ve genellikle yeni ürün ve ambalaj fikirlerini ilk test eden kişiler olmaktadır. Kursiyerler özellikle ekip çalışması, organizasyon, planlama, uygulama ve kendi projelerinin kontrolünde ek deneyimden yararlanma imkanından da faydalanabilmektedirler. Doğa ve doğal kaynakların korunması konusunda oldukça hassas davranan kooperatifin sürdürülebilirlik stratejisi içinde dört önemli faktör yer almaktadır. Bunlar: yeşil ürünler, iklim, çevre ve enerji, çalışanlar ve toplumdur. Kooperatifin hava şartları ve dış faktörler üzerindeki etkisinin sınırlı oluşu bir dezavantaj olsa da bölgede Landgard gibi bir pazarlama kooperatifinin varlığı birçok kazanımı beraberinde getirmiştir. Üreticilerin pazarlama faaliyetleri kapsamında yapmak mecburiyetinde kaldığı lojistik, kalite yönetimi, müşteri iletişimi gibi işlerin pazarlama kooperatiflerince yapılması bu kazanımlar arasında sayılabilir. Diğer önemli bir avantaj ise 2500 kooperatifin ürünlerinin Landgard pazarlama kooperatifinde toplanıp tek satıcı yani monopol gücü oluşturularak kooperatifin pazarlık gücünün artırılması olarak ifade edilebilir. Böylece alım gücü yüksek olan büyük üreticilere ulaşma ve fiyat pazarlığı yapma şansı doğmaktadır. Landgard kooperatifi özellikle bölgesel üretime ağırlık vermekte ve küçük çiftçiye desteklemektedir. Landgard, çiçekler ve bitkiler üzerinde göstermiş olduğu pazarlama başarısını yakın dönemde kurmuş olduğu meyve sebze pazarlama satışı ile de gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla Landgard'ın ortak olan şirketlerle iletişimi ve iş birliği sayesinde tutarlı şekilde büyümesi ana hedeftir. Çünkü kooperatif ancak bu iş birliği sayesinde yıl boyu ürünleri üreticilere sunabilmektedir. Bugün dijital alanda da öncü olan Landgard, e-ticaret dönemine girmiştir. Dijitalleşme ile yeni bir müşteri davranışı yaratılmış olmakla birlikte kooperatif kendi dijital geleceğini müşterileri ve ortaklarının faydasını gözeterek geleneksel ticaret ve e- ticaretin birleşimi şeklinde devam ettirmek üzerine kurmaktadır (Kalkınma Ajansı, 2018).

2.4.4.2.“Grafschaft Hoya Süt Kooperatifi”

Kooperatif 1888 yılında Hoya bölgesindeki küçük bir çiftçi grubu tarafından bölgede ürün tedariki, üretim ve lojistik maliyetleri gibi konularda daha uygun fiyatlar alabilmek ve bölgede rekabetçi olabilmek amacı ile kurulmuştur. Yerel sütü işleyerek yüksek kalitede peynir, yoğurt gibi süt ürünleri üreten Asendorf Grafschaft Hoya süt kooperatifi sınırlı bir bölgede faaliyet göstermektedir. Kooperatifin ana özelliği geleneksel yöntemlerle ve doğal olarak üretilmiş yerel ürünler temin etmektir. Bugün yaklaşık 75 bölgesel süt üreticisinden süt toplamaktadır. Kooperatif bünyesinde tam zamanlı olarak 33, yarı zamanlı olarak 20 çalışan ve 4 tanede stajyer bulunmaktadır. Kooperatif en fazla 50 kilometre uzaklıktaki sınırlı bir bölgeye ve çoğunlukla küçük süt ürünleri dükkanlarına dağıtım yapmaktadır. Sınırlı bir alanda faaliyette bulunsa da büyük firmalarla kıyaslandığında oldukça başarılı olduğu görülmektedir. Kooperatifin kaliteli ürün elde etmek amacı ile bölgesel sütü küçük miktarlarda toplayarak taze ve ortalama standartların üzerinde kaliteye sahip ürünler üretmektedir. Yerel süt üreticilerinden topladığı sütü işleyerek yine yerel tüketicilere satarken, yüksek kalitede üretim yapmaya odaklanarak müşteri memnuniyeti oluşturmakta ve böylece pazar hakimiyetini kontrol altında tutmaktadır. Ürünler 12 saat içinde toplanarak işlenmesinden dolayı oldukça taze ürünler elde edilirken ürünlerin uzun süre muhafaza edilememesi de bir dezavantaj olmaktadır (Kalkınma Ajansı, 2018).

2.4.4.3.“Raiffeisenbank Lorup Kooperatif Bankası”

Raiffeisenbank Lorup Almanya'nın kuzeybatısındaki Western-Ems bölgesindeki Lorup'ta 1900 yılında kurulmuş bir kooperatif bankasıdır. Bu bölgedeki tüm bankacılık hizmetlerini sunabilecek tek bankadır. Bankanın ana görevi, tarım alanında faaliyette bulunan şirketlerin faaliyetlerini desteklemek gibi klasik bankacılık faaliyetleridir. Kırsal bölgede yer alan bu kooperatif bankası düşük yatırımlar, tarım alanında artan yoksulluk gibi ekonomik güçlüklerin olduğu bir dönemde Lorup'ta yaşayan çiftçilerin bir araya gelerek kurdukları bir bankadır. Raiffeisenbank Lorup, üyelerinin hisseleri aracılığıyla sahip olduğu bir kooperatif bankasıdır. Raiffeisenbank Lorup küçük ve orta büyüklükteki işletmelere (KOBİ'ler) özel önem vermekte, müşteri gereksinimlerine ve yerel ekonominin gelişimine odaklanarak müşterilerine perakende

bankacılık ürün ve hizmetleri sunmaktadır. Tüm ortaklar bankaya aidat ödemekte ve elde edilen gelir de ortakların yatırımlarını gerçekleştirebilmeleri ve toplumsal kalkınmaya katkı sağlayabilmeleri amacı ile düşük faizli kredi olarak verilmektedir. Bankanın asıl “pazarlama stratejisi” ise toplumsal ve ekolojik yatırımlara odaklanarak ortaklarına bölgesel kar sağlamaktır. Bu amaçla toplumsal refah projeleri üreterek yapısı itibariyle zayıf olan bölgenin yaşam koşullarının iyileştirilmesi noktasında destek olmaktadır. Gerçekleştirilen toplumsal refah projeleri kapsamında sosyal konutların ve engelliler için “engelsiz yaşam” konutlarının yapılmasına yardımcı olmaktadır. Bankanın yapmış olduğu faaliyetler, bulunduğu bölgede kabul görmesi ve desteklenmesinde oldukça etkili olmuştur. Bu da bankaya ürün ve hizmetlerini satma konusunda büyük kolaylıklar sağlamıştır. Bugün halen saygınlığını koruyan Raiffeisenbank’ın 1.600 ortağı, yaklaşık olarak 4.200 müşterisi yanında bölgesel işletmeler, KOBİ’ler, belediyeler, yenilenebilir enerji şirketlerinden oluşan 800 sınırlı sorumlu ortağı bulunmaktadır (Kalkınma Ajansı, 2018).

Bankada yılda bir defa genel kurul toplantısı yapılmakta, ortakların tamamının katılımı ile önemli kararlar alınmakta ve yönetim kurulu seçilmektedir. Bölgede yüksek oranda kabul gören banka, tüm ortaklarına gelir sağlamakta ancak yapısal nedenlerden dolayı Lorup hala zayıf bir bölge olarak kalmaktadır. Halk tarafından kabul gören ve iyi bir toplum hissiyatının hâkim olduğu bir ortamda yatırımlar devam ederse Kooperatif Bankası ve ortakları için kazançlar artacaktır. Gün geçtikçe karmaşık bir hale gelen bankacılık yasaları ve yönetmelikler, artan mali engeller Raiffeisen Lorup gibi fazla gelir elde edemeyen küçük bankalar için bir risk oluşturmaktadır. Kooperatif yapıları için kooperatif mali ağı güçlü ve güvenilir bir dayanak olsa da yüksek yatırım maliyetleri ve faiz ödemeleri Kooperatif Bankası tarafından üstlenilmek zorundadır. Raiffeisenbank’ın başarısı bölgede büyük oranda kabul görmesinden kaynaklanmakta ve karşılıklı güvene dayanmaktadır. Bölgesel Kooperatif Bankaları büyük projeleri desteklememektedir. Kooperatifin kurmuş olduğu mali ağı sayesinde Raiffeisenbank, yenilenebilir enerji gibi mali açıdan oldukça büyük projelere de yatırım yapabilmektedir. Her ne kadar Almanya içerisinde küçük kooperatif bankalar olsa dahi bu kooperatif bankalarının bağlı olduğu bir Merkez Kooperatif Bankası vardır. Mali açıdan herhangi bir sıkıntıya düştüklerinde gerekli olan projelerin maliyetlerini karşılayamadıklarında Merkez Kooperatif Bankası destek

olmaktadır. Küçük kooperatif bankalarının kendi mali güçlerini aşan rüzgâr enerjisi parkları, engelsiz yaşam konutları gibi büyük projelerde Merkez Kooperatif Bankası tarafından desteklendiği görülmektedir (Küçükkaplan, 2003). Sonuçta bu döngüde müşteri memnuniyetini artırır. Bunun yanı sıra Merkez Bankası birtakım zorluklarla da karşı karşıyadır. Bölgesel kooperatifler kendi finansal ihtiyaçlarını kendileri içeriden sağlamak zorunda olsa da büyük projeleri karşılayamadığı zaman kendi bölgesi dışındaki özel yatırımcılara ihtiyaç duymaktadır. Bu ise bir bağımlılık olarak kabul edilmekte ve en kısa zamanda bu bağımlılığın azaltılması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.

2.4.4.4. “Reichenau Sebze Kooperatifi”

Almanya'da 150 yıldan fazla bir süredir faaliyet gösteren kooperatif bankaları, finansal başarıyı sosyal sorumlulukla birleştiriyor. Kooperatif bankaları, özel şahıslara, serbest meslek sahibi profesyonellere ve KOBİ'lere perakende bankacılık ürünleri ve hizmetleri sağlamaya odaklanan, müşterilerinin hisseleri aracılığıyla sahip olduğu evrensel bankalar olarak faaliyet göstermektedir. Almanya'da faaliyet gösteren kooperatif bankaları; PSD-Bankalar, Sparda Bankaları, yerel kooperatif bankaları (Volksbanken ve Raiffeisenbanken), kilise, sağlık profesyonelleri için özel kredi kurumları, Merkezi Kredi Kuruluşu (DZ-Bank) şeklinde gruplara ayrılmaktadır (TheBanks, 2022).

Reichenau adası, bölgede kurulmuş olan Reichenau Gemüse Sebze Kooperatifi nedeni ile Almanya'nın sebze adası olarak tanınmaktadır. Kooperatif 1956 yılında kurulmuş ve Raiffeisen'in deposunda sebze ticaretine başlamıştır. Üreticilerden aldığı sebzelerin dağıtımını yapan kooperatif, soğuk hava deposu ve kooperatif seraları ile modern pazarlama imkanları sunmaktadır. Kendi sulama sistemini de kuran kooperatif, çiftçilerin ihtiyaç duyduğu kaliteli sulama suyunu Bodensee'den temin etmektedir. Böylece kooperatif sadece pazarlama desteği değil çiftçiye girdi desteği de sağlamaktadır. Kooperatif, bir işveren vasfı ile bölgedeki yerel kurumları maddi ve sosyal olarak desteklemektedir. İlk ortakların kooperatif kurmalarının en büyük nedeni “kendine yardım için yardım” ilkesi çerçevesinde Reichenau Adası'ndaki çok küçük ölçekteki ticari işletmelerin birleşerek müşterilere cazip teklifler sunmak istemeleridir. Müşteriler kalite ve arzın devamının sağlanmasını beklemekte, kooperatifte

tüketicilerin taleplerinin karşılanma noktasında miktar ve kalite kontrolü yaparak çiftçilere destek sağlamaktadır. Kooperatif faaliyetlerinin satış odaklı olarak yürütülmesi nedeni ile potansiyel müşterilerin sürekli olarak ilgisini çekmeyi başarabilmek ve perakende sektörünün taleplerini karşılamak gibi zorluklarla karşı karşıya kalınmaktadır. Ayrıca perakende sektörü için koşulların gün geçtikçe daha zorlu hale gelmesi çiftçilerin tek başlarına sektörün talep ettiği koşulları sağlamalarını da güçleştirmektedir. Kooperatifin müşterileri gıda perakendesi ve toptan ticaretteki paydaşlar, marketler ve yerel restoranlardır. Kooperatifin müşterilerle yakın teması bulunmakta ve satış uzun süreli müşteri ilişkileri şeklinde gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra kooperatif farklı danışma hizmetleri de sunmakta; üniversiteler ve araştırma enstitüleri ile iş birliği yapmaktadır. Kooperatifin 200 ortağı ve 80 çalışanı bulunmaktadır. Kooperatif ortak sayısındaki düşüşün yanı sıra Reichenau bir ada olduğu için tarım yapılacak arazi alanının sınırlı olması gibi zorluklarla da karşı karşıya bulunmaktadır. Tarım alanlarının azlığı ve tarımsal gelişme imkanlarının bulunmaması da çiftçilerin gelişim olanağını kısıtlamaktadır. Kooperatiflerin karşılaştığı bir diğer zorluk ise ortaklarının yapısı ile ilgilidir. Almanya’da tarımda çalışan yaşlı nüfusun oranı artış gösterirken çiftçilik gençler için cazip bir iş olmaktan çıkmıştır. Yaşlı nüfus ise genellikle değişim fırsatlarını kaçırmaktadır (Kalkınma Ajansı, 2018).

2.4.5.Rusya İyi Kooperatifçilik Örneği

Kooperatifçilik hareketine diğer ülkelere nazaran oldukça geç başlayan Rusya özellikle SSCB yıkıldıktan sonraki süreç içerisinde daha hızlı ilerleme kaydetmiştir. Uzun yıllar boyunca kooperatifçilik komünist sistem ile eşleştirilse de bugün gelinen nokta da kapitalizmin önemli bir yapı taşı olan kooperatiflerin 20. yüzyıl boyunca sosyalist ülkelerde kesinlikle karşılık bulmadığı görülmektedir. 1991 yılına kadar sosyalist rejimle yönetildikten sonra SSCB'nin dağılması ile kurulan Rusya Federasyonu serbest piyasa ekonomisine geçmiştir (Türk Milli Kooperatifler Birliği, 2013). Sosyalist sistemin hâkim olduğu dönemde kooperatifçiliğin yasak olduğu Rusya’da 33 yıllık kısa bir geçmişine rağmen tarım kooperatifi sayısının yaklaşık 12 bini bulmuş olması oldukça dikkat çekicidir. Bugün ekilebilir arazi miktarı 23 milyon hektardan fazla olan ülkede istihdam içinde tarımın payı %16’dır. Bugün yaygın

şekilde devam eden kooperatifçilik uygulamaları sayesinde GSYH'ı hızla artan Rus ekonomisi 2022 yılı IMF verilerine göre 2 trilyon 215,3 milyar dolar ile dünyanın en büyük 8. ülkesi olmayı başarmıştır. (IMF, 2022). Tarım arazileri içinde oldukça önemli bir yeri olan Sovyet kolhozları özelleştirilerek bireysel büyük çiftçilere ve küçük aile çiftliklerine çevrilmiştir. Tarımda yüksek girdi maliyetleri, pazarlamada araçlar ve alt yapı tesislerinin eksikliği gibi sorunlara çözüm bulmak amacı ile çiftçiler etkin kooperatifler şeklinde bir araya gelmeye devam etmektedirler.

2.4.5.1. “Kaliningrad Kooperatifi”

Rusya’da tarımın ve ekonominin gelişmesinde kooperatiflerin ciddi etkisi olmuş ve devlet de kooperatiflere büyük oranda destek olmuştur. Kaliningrad Kooperatifini bu başarılı kooperatiflere örnek olarak gösterebiliriz. Kaliningrad Kooperatifi küresel ısınma ve kontrolsüz su kullanımı başta olmak üzere birçok sebepten dolayı kuraklıkla karşı karşıya olduğumuz bu günlerde toplumun yararını düşünerek kurulmuş bir içme suyu kooperatifidir. Ayrıca bu kooperatif mineral suyu olarak 20 yıldır Zelenogradskaya Madensuyunu Yerel Tüketici Topluluğu Ticaret Merkezinde üretiyor. Ürettiği madensuyu ile uluslararası “en iyi ürün 2012” yarışmasında gümüş madalya ile ödüllendirilmiş olan Kooperatif teknik ve ekipman olarak kendini modernize ederek geliştirmeye devam etmektedir. Kapıya teslimat amacıyla bir nakliye firması satın alınması ve satış için bir bayi sistemi oluşturulması çalışmalarını yenilik faaliyetleri arasında sayabiliriz. Kooperatif “Su susuzluğu gidermekle kalmaz aynı zamanda iyileştirir” sloganıyla Rusya’nın yaygın ve başarılı kooperatifleri arasına girmiştir (Ekmen, 2021).

2.4.6. Fransa İyi Kooperatifçilik Örneği

Fransa’da tarım kooperatifleri tarım sektörünün üretimden pazarlamaya kadar her alanında faaliyet gösteren çok amaçlı hizmet kooperatifleri şeklindedir. Kooperatifler, ortaklarının tarımsal faaliyet için gerekli olan tüm girdi ihtiyaçlarını karşılayacak ve ürünlerini pazarlayacak şekilde hizmette bulunurlar. Bu hizmetlere kırsal kesimin finansmanı için sunulan bankacılık hizmeti ve sigortacılık hizmeti de dahildir. Fransa’da tarımsal amaçlı kooperatiflerin gelişmesinde I. ve II. Dünya Savaşları sonrası yeniden yapılanmaların önemli rolü olmuştur. Fransa’da tarımsal

kooperatiflerin gelişimi 1960'lı yılların ortalarına kadar sürmüştür. Diğer AB ülkelerinde olduğu gibi, bu yıllardan sonra kuruluş süreci bitmiş, kooperatiflerin kendi aralarında birleşerek güçlenme ve teknolojik gelişmelerle entegrasyon süreci başlamıştır. Fransa'da tarımsal kooperatifler, özellikle süt, şarap ve hububat konusunda faaliyet göstermektedirler. (Köroğlu, 2003).

2.4.6.1.“Fransa Kredi Kooperatifi”

Temeli 19. yüzyıldaki Sosyal Ekonomi hareketine dayanan ve bugünkü bankacılığın oluşmasına dayanak teşkil eden CRÉDIT COOPÉRATİF 1893'te kurulmuş öncü bir kooperatif bankasıdır. O dönemin sorunlarına çözüm bulmak amacı ile “sorumluluk” felsefesi temelinde kurulmuş olan bu kooperatif, oldukça geniş hizmet yelpazesi ile ekonomideki birçok sektörün sıkıntılarına çözüm olmaya çalışmaktadır. İhtiyaç duyulan parayı temin etmek kadar doğru ve etkili kullanımını da sağlamayı hedef edinmiş olan bu kredi bankası aynı zamanda bir kooperatif kimliği taşımaktadır. Bu bağlamda dayanışmayı ve toplumun inşasına katılan tüm paydaşları desteklemeyi amaç edinmiş bir yapıdır. Bu bağlamda Kredi Kooperatifi gönüllü bağış şeklinde her döviz işleminden yüzde 0,01'lik kısım ayrılarak oluşturulan fon, yılsonunda uluslararası kalkınma konusunda iş birliği yapan bir STK (Sivil Toplum Kuruluşu)'ya aktarılmaktadır. Böylece kooperatifin toplumsal dayanışmaya destek sağlamak amacı ile önemli bir sponsorluk görevi üstlendiğini görmekteyiz. Fransa'da bankacılık sektöründe yeniden finanslama, kredi limitleri ve finans mühendisliği gibi geniş bir alanda hizmet vermektedir. Kredi Kooperatifi finans kuruluşlarına sağladığı desteğin yanı sıra gelişmekte olan ülkelerde Birleşmiş Milletlerin Milenyum Hedeflerine yönelik finansmana katılım noktasındaki hassasiyeti ile etik bankacılık konusunda da öncü bir rol üstlenmektedir (Ekmen, 2020a).

2.4.7.Moğolistan İyi Kooperatifçilik Örneği

Komünist sistem ile yönetilen Moğolistan, tarih boyunca Çin ve Rusya arasındaki anlaşmazlıklardan nasibini almış bir ülkedir. Nihayet 1990 Demokratik Devrim sonrası yaşadığı ekonomik değişim sayesinde hızlı şekilde gelişmiştir. Bu gelişim sürecinde kooperatiflerde önemli bir rol üstlenmiştir. Moğolistan'da 1990 öncesi komünist sistemle ile yönetilen 225 büyük kolektif çiftliğin büyük çoğunluğu

1990 sonrasında özelleştirilmiş ve sonrasında da çökmüştür. Ayakta kalabilen çok az sayıdaki çiftlik, kooperatif şeklinde revize edilmiştir (Ministry of Food, Agriculture and Light Industry of Mongolia, 2022).

2.4.7.1.“Buyan-Undral Tarımsal Kalkınma Kooperatifi”

Moğolistan’da 1990 sonrasında çiftliklerin kooperatif şeklinde revize edilmesi sürecinde Moğol Tarım Kooperatifleri Ulusal Birliğinin en büyük üyesi olan Buyan-Undral Kooperatifi kurulmuştur. Bu çiftlik 36 yıl sonra çiftlikteki hayvanlar, barınaklar üye olan ortakların mülkiyetine geçmesi suretiyle özelleşmiştir. Demirbaş şeklindeki taşınmaz mallar ise kolektif çiftlik anlayışından modern kooperatife dönüşen Buyan-Undral Kooperatifinin sermayesini oluşturmuştur. 1993’te 213 ortakla kurulmuş olan kooperatifin ofis binaları, arazi, alışveriş merkezi, depo, otel, fırın, seralar, mobilya üretim tesisi, asitleme ve konserve dükkânı, yün basma makinesi gibi birçok araç gereç ve ekipmanları bulunmaktadır. Hayvancılıktan elde ettikleri üretimin en az yüzde 60’lık kısmını kooperatife pazarlamak zorunda olan ortaklara bunun karşılığında kooperatife ait olan dükkanlardan yüzde 10 oranında indirimli alışveriş yapma imkânı sunulmaktadır. Kooperatifler ortaklarının ürünlerini piyasa fiyatının üzerinde bir fiyattan satın alıp depolayarak sezon sonunda veya fiyatlar arttığında piyasaya sunmaktadır. Kooperatif ortaklarına ve yerel halka hizmet sunan büyük bir alışveriş merkezine sahip bulunmaktadır. Suita alışveriş merkezinde nakit parası olmayan ortaklar, gecikmeli olarak ödeme yapabildikleri gibi hayvansal ürünlerini değiş tokuş yaparak da ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler. Halkın yaşam kalitesini iyileştirecek şekilde hizmet veren Buyan-Undral Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, yaşam yeri nere olursa olsun insanların hayatını değiştiren kooperatiflere güzel bir örnek teşkil etmektedir. (Ekmen, 2020b).

2.4.8.Japonya İyi Kooperatifçilik Örneği

Kooperatifler, üyelerinin geçim kaynaklarını iyileştirmek amacıyla faaliyetlerini uzun vadeli, çok yönlü ve özgeci bir şekilde, kendi kendine yardım ve iş birliği ilkelerine dayalı olarak yöneten kuruluşlardır. Japonya’da bugün 80 milyon ortağa sahip 36.000 kooperatif bulunmakta ve bu kooperatiflerde 640 bin kişi istihdam

edilmektedir. Japon ekonomisinde önemli bir rol oynayan kooperatifler, birçok sektörde faaliyette bulunmaktadır. Sektörel dağılımda en yüksek payı %75 ile ekonominin dayanak noktasını oluşturan tarım kooperatifleri almaktadır (International Cooperative Alliance, 2022).

Kırsaldan kente, çiftçiden tüketiciye ve gençlerden yaşlılara, kooperatifler Japon toplumunun tüm kesimlerine dokunmaktadır. 2008 mali krizi gibi piyasa ekonomisindeki aşırı rekabetin küresel aksaklıklara yol açabileceği bir dünyada, kooperatiflerin yerel topluluklara temel destek sağlamadaki rolü giderek daha önemli hale gelmektedir. Japon hükümeti, kooperatiflerin büyümesini, topluluk temelli yardım faaliyetlerinde bulunmasını ve halkın daha geniş ölçekte kooperatifler içinde yer almasını destekleyici uygulamalar yapmaktadır. Japon kooperatifçiliğinin, 19. yüzyıl ortalarında el sanatları işçileri ve köylülerin birlikte kurduğu "Hoto-kusha" örgütü ile 1843'te ortaya çıktığı kabul edilir. Ancak modern kooperatifçilik 1900 yılında Kooperatifler Kanunu'nun kabulü ile başlamış ve İkinci Dünya Savaşı'nda (1939-1945) duraklama sürecine girmiştir. İkinci Dünya Savaşı (1945) sonrasındaki gıda kıtlığı ve ekonomide yaşanan enflasyon kooperatiflerin farklı alanlara yönelmesine sebep olurken hükümet de gıda ürünlerinin karaborsada satılmasını önlemek amacı ile tarım kooperatifleri kurmaya başlamıştır. Bu kooperatifler, üyelerine üretim girdilerinin temini, kredi, tarım ürünlerinin pazarlanması ve çiftlik rehberliği gibi çeşitli hizmetler sunmaktadır. Japonya'da, köy ve kent bazında birim kooperatifler içinde iki çeşit ortak bulunmaktadır. Bunlar birinci derece ortaklar olarak adlandırılan tarımsal üreticiler ve ikinci derece ortaklar olarak adlandırılan tarım dışı sektörlerde çalışmakla birlikte tarımla ilgilenen kişilerdir. Kooperatifçilik modeli içinde en alt düzeyde yer alan birim kooperatifler çok amaçlı ve tek amaçlı olmak üzere iki ana grupta toplanmaktadır. Japonya'da her ilde ve her belediyede karşılıklı iş birliği ilkesine dayanarak kurulmuş çok amaçlı kooperatifler bulunmaktadır. Bu kooperatifler satın alma, işleme, pazarlama yanında kredi ve sigorta işlemlerinin gerçekleştirilmesi ve eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi gibi birçok alanda çalışmalar yapmaktadırlar. Bu özellikleri ile çok amaçlı kooperatiflerim Japonya'daki tarımsal organizasyonların ve tarıma yönelik diğer çalışmaların temelini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Tek amaçlı kooperatifler ise ipek böcekçiliği, besi hayvancılığı, meyve ve sebzeçilik gibi daha çok tarımın önemli ihtisas dallarında çalışmalar yapmaktadırlar. Ancak, tek

amaçlı kooperatiflere ortak olan üreticiler kendi ihtisas alanları dışındaki çalışmalardan yararlanabilmek için çok amaçlı kooperatiflere de girmektedirler (Başar, 1978).2016’da hükümet, tarım sektöründe rekabeti güçlendirmek ve çiftçi gelirlerini arttırmak için tarım reformlarını uygulamaya başlamıştır. 2019 yılına gelindiğinde ise kooperatifler Japon Kooperatifler Birliği altında birleştirilmiştir. Japonya’da kooperatifler için oluşturulmuş tek bir yasal çerçeve mevcut bulunmamakta, kooperatifler farklı mevzuatlarla düzenlenmektedir.

Ülkedeki en büyük kooperatif Japon Tarım Kooperatifleri (JA) Grubudur. Tarım organizasyon şemasının en altında birim kooperatifler ve bunların birleşerek oluşturdukları 652 adet Tarım Kooperatifleri Üst Birliği yer almaktadır. İkinci kademedede Tarım Kooperatifleri Üst Birliklerinin birleşerek bölge bazında oluşturdukları Tarımsal Kooperatif Üst Bölgesel Birlikler bulunmaktadır. Üçüncü kademedede ise Tarım Kooperatifleri Üst Bölgesel Birliklerinin bağlandığı Merkez Birliği yer almaktadır. Japonya’da 2011 yılında yaşanan tsunami felaketinin akabinde Tarım Kooperatifleri Üst Birlikleri Ulusal Federasyonu (JA ZEN-NOH) ve Japon Tüketicileri Kooperatif Birliği (JCCU), bölgedeki Miyagi ve Kobe Kooperatifleri ile iş birliği yapmışlardır. Miyagi Tarım Lisesi (Natori) öğrencileri felaketten zarar görmüş olan kıyılarda “Sendai Lahanası” tohumları ekmişler ve elde edilen ürünler kooperatifin satış mağazasında satılmıştır. Bu iş birliği üretici ve tüketici kooperatiflerinin birlikte ülke menfaatleri için çalışmalarına güzel bir örnek teşkil etmektedir. Yine 2018 yılındaki ekonomik krizin aşılmasında da Japon kadınlarının kurdukları kooperatifler sayesinde Japon Hükümeti yardımlaşmanın toplumsal alandaki önemini kavramış ve kooperatifleri desteklemek amacıyla önemli kararlar almıştır (Ekmen, 2019a). Tarihinde birçok yıkım yaşayan bir ülke olarak Japonya’nın ekonomik gelişiminde kooperatifler kalıcı çözümler üretme noktasındaki başarılı girişimleri ile oldukça büyük bir önem taşımaktadırlar.

2.4.8.1.“Tarım Kooperatifleri Üst Birlikleri Ulusal Federasyonu (ZEN-NOH)”

ZEN-NOH Grubu, tarım ürünlerinin satışı ve tarımsal üretimde kullanılacak malzemelerin temini dahil olmak üzere JA (Japon Tarım Kooperatifleri Grubunun) pazarlama ve tedarik işlerinden sorumludur. Pazarlama ve tedarik faaliyetlerinin

rekabet edebilirliğini sağlayarak ölçek ekonomileri yaratmak için ZEN-NOH Grubunun üyesi olan birincil düzey JA'lar ve il federasyonları ile çalışmaktadır. Bu faaliyetler, üyelerin çiftlik gelirlerindeki artışları ve tarımsal üretim kapasitelerinin genişlemesini desteklemektedir. ZEN-NOH'un rollerinden bir diğeri de bu tür faaliyetler aracılığıyla Japonya'daki tüketicilere gıda ürünleri tedarik etmektir. Yerel toplulukların aktif bir üyesi olarak ZEN-NOH, sosyal sorumluluk konusunda çevresel faaliyetlerden gıda ve tarım eğitimine ve spor faaliyetlerine verilen desteğe kadar çok çeşitli alanlarda girişimlerde bulunarak, toplumun geleceğini inşa etmeye katkı sağlamaktadır. Çevresel faaliyetler alanında ZEN-NOH, çiftçilik ve çevre arasındaki bağlantıların yanı sıra biyo çeşitliliği korumanın önemini vurgulamak için “çeltik organizması eğitim projesi” yürütmektedir. Bu proje katılımcıların çiftçilik, gıda ve çevrenin geleceği konularına olan ilgi ve meraklarının artmasını sağlar. Bu bağlamda okullarda “ziyaret sınıfları” oluşturularak çeltik tarlalarına götürülen çocuklara tarım, gıda ve çevre arasındaki bağlantının öğretilmesi amaçlanmaktadır. Kooperatif gelecekte bu girişimleri daha yaygın hale getirmeyi planlamaktadır. ZEN-NOH'un Kanagawa Eyaleti şehri Hiratsuka'da üretim ve yetiştirme teknolojileri konusunda Ar-Ge yapan Tarımsal Araştırma ve Geliştirme Merkezi bulunmaktadır. Özellikle ilkokullar tarafından bu tesislere düzenlenen turlar sayesinde çocukların çeltik tarlalarında yapışkan pirinç ve uygulamalı sebze yetiştirme eğitimlerine katılarak çiftçiliği daha yakından tanımaları fırsatı verilmektedir. Ayrıca ZEN-NOH çevresel faaliyet olarak çocuk ve ebeveynler için bir günlük uygulamalı tarımsal deneyim turları düzenlemektedir. Katılımcılar, pirinç ve diğer mahsulleri dikmek ve hasat etmek gibi görevleri deneyimlemekte ve ayrıca yerel olarak yetiştirilen pirinç ve mevsim sebzeleriyle yapılan bir öğle yemeğini tatmaktadırlar. Böylece günlük yaşamlarında çiftçilikle çok az teması olan tüketicilere, üreticilerle tanışma ve bir tarım anlayışı kazanma şansı verilmiş olmaktadır. Geleceğin Japon toplumunu oluşturacak çocuklara tarım eğitimlerinin yanı sıra spor dallarında ders imkanları sunarak çocukların hem zihinsel ve fiziksel gelişimini hem de hayallerini desteklemektedir. Bu bağlamda Kooperatif Japonya'da düzenlenen turnuvalara sponsorluk yapmakta, tatma yiyecekleri sağlayarak yerli tarım ürünlerini tanıtmakta ve uluslararası turnuvalara katılan oyunculara Japon yemekleri tedarik etmektedir (International University of Japan, 2022). ZEN-NOH'un faaliyetleri içinde tarım ürünlerinin üretilmesi, taşınması,

işlenmesi, depolanması ve pazarlanması, özellikle hayvancılıkta ürün piyasalarının yapılandırılması, marka oluşturulması yer almaktadır. Ayrıca dünya çapında büyük tarım kooperatifleri ile bağlarını güçlendirmek amacı ile karşılıklı güveni teşvik etmeye dayalı, uzun vadede istikrarlı iş anlaşmaları yapmakta ve ortak girişimler kurarak bağlarını güçlendirmeye çalışmaktadır. Tüm bu faaliyetler ile ZEN-NOH;

- Ticari tarımı ve tarımsal yaşam tarzlarını desteklemek ve canlı üretim bölgelerinin gelişimini teşvik etmeye çalışmak,
- Tüketicilere güvenli, taze, yerli üretim tarım ve hayvancılık ürünlerini ulaştırmak,
- Küresel çevrenin korunmasına katkıda bulunmak hedeflerini gerçekleştirmeye çalışarak üretici ve tüketici arasında güvenilir bir köprü olmaktadır.

Denizaşırı ülkelerdeki yeni talebi karşılamak ZEN-NOH'un çalışmalarının önemli bir parçasıdır. ZEN-NOH Grubunun tamamı, enerjilerini güvenli, yüksek kaliteli Japon çiftlik ürünlerinin ihracatına adanmıştır. ZEN-NOH, ihracatı geliştirmek amacıyla Nisan 2017'de yeni bir İhracat Planlama Bölümü kurmuştur. İhracat yaptığı her ülkede, ihtiyaçlara uygun sürdürülebilir üretim, nakliye ve satış yapıları kurmakta ve ihracat noktalarındaki ihtiyaçlara yönelik mallar üretmek için Japonya'da üretim alanları geliştirmektedir. Ayrıca ürün tazeliğini koruyan verimli taşıma sistemleri de inşa eden ZEN-NOH, meyve ve sebzelerin kalitesini korumak ve aynı zamanda farklı üretim alanlarında toplu yük taşımacılığını kullanmak için etkili teknolojileri denemektedir. Farklı üretim alanlarındaki ürünleri birleştirerek bunların uluslararası piyasalara taşınmasında yardımcı olmaktadır. Ayrıca mevsimlik meyve sebze fuarları ve tadım seansları düzenlemekte ve tanıtımı yapılan ürünler alınan geri bildirimlerle uluslararası pazarlara sunularak pazarlama ve satış fonksiyonlarını güçlendirmeyi amaçlayan bağlantılar kurulmaktadır (ZENNOH, 2022).

Tarım Kooperatifleri Üst Birliklerinin Ulusal Federasyonu (ZEN-NOH); yukarıda da belirttiğimiz gibi tarım kooperatiflerinin üretim için ihtiyaç duydukları girdiyi sağlamak ve tüketicilere güvenilir ürünler sunmak için çalışmaktadır. Üretici ve tüketici arasında bir nevi köprü görevi gören Federasyon tarım ürünlerinin üretimi, depolanması, satışı, marka oluşturulması ve çiftçilerin sosyal alandaki statülerinin artırılması amacı ile de faaliyetlerde bulunmaktadır. Ülkemizdeki kooperatif yapısı ile karşılaştırıldığında bizde örgütlenmede kirlilik olarak nitelendirilen durum,

Japonya’da her idari bölge için ayrı dikey yapılanma şeklinde daha da karmaşık bir durum sergilemesine rağmen örgüt kirliliği oluşturmamaktadır. Ortak menfaatler için “birlikte iş yapabilme ruhu” oluşturulabildiği takdirde üretici ve tüketici gruplar bir araya gelebilmekte üretici açısından fiyatlar korunurken tüketici açısından da fiyatlar artmamakta ve böylece enflasyonist baskılar da engellenebilmektedir.

2.4.9.Meksika İyi Kooperatifçilik Örneği

Yaklaşık 127,6 milyonluk nüfusa sahip olan Meksika’nın yüzölçümü 1.964.375 km²’dir. Meksika, Latin Amerika ülkeleri arasında yüzölçümü bakımından Brezilya ve Arjantin’den sonra 3. sırada yer alır. Dünya bankası verilerine göre 2023 yılında dünya nüfus sıralamasında 10. ülke olan Meksika’da faal nüfusun %60’ı iş gücüne katılmaktadır. Ülkedeki işsizlik oranı ise %3,3’tür. Tarım sektöründe istihdam edilen nüfusun oranı ise % 13’tür. Ülke topraklarının yarısından fazlası tarım arazilerinden oluşmaktadır. Meksika dünyada organik tarım arazisi büyüklüğü bakımından 22.sıradayer almakta ve ülke tarım ürünleri ihracatı içinde organik tarımın payı %10’u oluşturmaktadır (MEXİCO, 2021). 2003 yılında GSYH içindeki tarımın payı %18iken bu oran gün geçtikçe azalmaktadır. Ülkedeki iklim çeşitliliği nedeni ile her mevsim mahsul elde edilebilmektedir. Meksika’da başta mısır olmak üzere buğday, soya fasulyesi, pirinç, pamuk, kahve gibi tarım ürünleri üretilmektedir. Balıkçılığın yaygın olduğu ülkede hayvancılık ürünleri olarak da sığır eti, kanatlı etler ve süt ürünlerini üretilmektedir (Huacuja, 2009).

Meksika’da yaşanan devrim (1910) sonrası uygulamaya konulan tarım reformu ile köylülere ve küçük çiftçilere toprak ve serbest arazi dağıtımı yapılmaya başlanmış ve bu uygulama 1960’lara kadar devam etmiştir. Tarım reformu küçük çiftçiler için geçimlik bir kaynak olmanın yanı sıra arazi parçalanmasına ve sermaye yatırımı eksikliğine neden olduğu için 1992 yılında çiftçilerin yaşam standartlarını artırmak amacı ile toprakların mülkiyet hakkı çiftçilere verilmiştir. Dünyada Çin, Brezilya, Rusya ve Hindistan’ın ardından 5.büyük “gelişmekte olan pazar” olarak kabul edilmektedir. Liberal bir ekonomiye sahip olan ülkede 1994’te yürürlüğe giren NAFTA (Kanada, ABD ve Meksika ülkeleri arasındaki Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması)’nın etkisi ile küçük çiftçilerin rekabet gücü azalırken ABD ve Kanada ile ticaret üç kat artmıştır (Yılmaz, 2014).

2.4.9.1. “Miel Mexicana Volcan Popocatépetl Kooperatifi”

Meksika bal üretiminde Dünyada 6. sırada bulunmaktadır. Ülkedeki ürünlerde uzun yıllardır süregelen düşük kalite problemi kooperatiflerce uygulanan sertifikalı üretim uygulaması ile aşmaya çalışılmaktadır. Miel Mexicana Volcan Popocatépetl Kooperatifi, 2001 yılında kurulmuş ve bal üretimi yapan bir kooperatiftir. Kooperatifin merkezi Morelos şehri olmakla beraber on farklı eyalette faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Kurulduğu yıllardan 2014 yılına kadar yapılan ciddi çabalar sonucunda ilk yıllarda yaşadıkları düşük kalite sorununu aşmayı başarmışlardır. Kooperatif ilk kurulduğunda üyeleri sadece 3 ton bal üretebilirken bugün yılda 500 ton bal üretilmekte ve 10 ülkeye pazarlanmaktadır. Ayrıca balın yanı sıra diğer arıcılık ürünleri olan polen, arı sütü ve bal mumu gibi yüksek katma değere sahip ürünlerin satışını da gerçekleştirmektedirler. Bugün organik sertifikalı bal üreten kooperatifin 42 ortağı bulunmaktadır. Kooperatifler üreticinin haklarının korunduğu yapılar olsa da ülke adil ticaret sertifikası ile üreticinin hakkının savunulduğuna vurgu yaparak bunu bir nevi reklam aracı olarak kullanmakta bu durum kooperatifin dış pazarlarda daha etkili olmasına yol açmaktadır. Meksika'nın ikinci büyük zirvesi olan Popocatépetl volkanının eteklerinde üretilen balın yüzde 10'unu Meksika içinde tüketilirken asıl büyük kısmı Avrupa, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ihraç edilmektedir. Kaynakları sınırlı küçük üreticilerden oluşan Miel Mexicana Volcan Popocatépetl Kooperatifi, en iyi uygulamalar, sürdürülebilirlik ve kaliteli bal gibi konularda ulusal ve uluslararası alanda birçok ödül almayı başarmıştır. Kooperatif arıcılara sağladığı ücretsiz eğitim faaliyetlerinin yanı sıra çevreyi koruma amacı ile birçok sosyal proje geliştirmektedir. Meksika'da büyük bir problem olan ABD'ye göçün önlenmesi konusunda da Kooperatif oldukça etkili olduğu ve 2003 yılından beri arıcıların ABD'ye göç etmediği ifade edilmektedir (Ekmen, 2018).

2.4.10. Fas İyi Kooperatifçilik Örneği

Yaklaşık 33 milyon nüfuslu Fas'ın yüzölçümü 710.850 km²'dir. Tarım sektöründe istihdam edilen iş gücü oranı %40 (kadın iş gücü için %60) 'tır. Fas topraklarının 8,7 milyon hektarlık kısmı ekili alan olarak kullanılmaktadır. Kıyı kesimlerinde tarıma uygun bir iklim ve toprak yapısı mevcuttur. Balıkçılığın önemli

bir gelir kaynağı olduğu ülkede 27 tane balıkçılık limanı bulunmakta ve yeni limanlarda yapılmaya devam etmektedir. Tarım sektörünün yağışlara bağımlı olması, sık sık yaşanan kuraklık ve gübre kullanımındaki yetersizlikler nedeniyledir ki, sektörün verimliliği değişkenlik arz etmektedir. Bu iklimsel dezavantaj nedeniyle tarım sektörü en fazla koruma tedbirlerinin alındığı sektördür. Afrika'nın en büyük beşinci ülkesi olan Fas'ta, 5 milyon hektar ormanlık alan bulunmaktadır (Fas Ülke Bülteni, 2018). Ormanlar içinde barındırdıkları endemik türler ve tıbbi aromatik bitkiler yönünden zengin olan ülke dünya çapında bilinen “argan yağı” ile tanınmaktadır. Bu yağ Fas'a özgü olan hayat ağacının çekirdeklerinden elde edilmekte dünya çapında kozmetik ve sağlık sektöründe yoğun ilgi görmektedir.

2.4.10.1. “Argan Ağacı Kooperatifi”

Argan Ağacı Kooperatifi, Fas'ın Agadir şehrinde 19 Faslı kadın tarafından 2009 yılında kurulmuştur. Yöreye özgü 80 milyon yıllık bir tür olan Argan ağacından faydalanmak için yöredeki kadınlar tarafından kurulan kooperatif Uluslararası Kalkınma Araştırmaları Merkezi (IDRC) tarafından da desteklenmektedir. Argan ağacının çekirdeklerinden oldukça zahmetli şekilde elde edilen “argan yağı” temizlikten kozmetiğe birçok ürünün bileşeninde yer almaktadır. Geçen yüzyılda Argan ormanlarının yarısına sahip olan Kuzey Batı Afrika'da Argan ormanlarının büyük bölümü yok edildiği için 1998 yılında UNESCO tarafından “biyosfer rezervi” olarak koruma altına alınmıştır. Argan ormanları içinde Argania familyasındaki tek türü olan bu ağaçtan bir günde toplam 30 kilo meyveden bir kilo çekirdek çıkarılabilmekte ve yılda 2 bin 500 ton argan yağı üretilmektedir. Hayat tarzlarının zorluğu nedeniyle güç sahibi olamayan ve iş dünyasındaki katı kurallar nedeniyle de iş bulamayan Berberi kadınlar Fas'ın Sous vadisinde argan ağacı tohumlarını eşekleri ile taşıyarak zoru başarmış ve tüm dünyaya örnek olabilecek bir kooperatifçilik çalışması ortaya koymuşlardır. Kooperatifin başkanlığını doktorasını Amerika'da üretici kooperatifinin ortaklarının yaşamlarını iyileştirmek ve internet üzerinden ürün satışı ile kendi pazarlama ağlarını oluşturmaları üzerine yapan Dr. Dossa üstlenmiştir. Önceden satışların kooperatif dışındaki şirketler tarafından yapılması ürünlerin %70'lik kısmının şirket ve perakendecilerin eline geçmesine neden olurken bugün kooperatifin web sayfası bulunmakta ve ürettikleri yağı, kendilerinin oluşturduğu bu

internet ağı yoluyla pazarlamaktadırlar. Daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek amacı ile kooperatife üye olan kadınlar artık isteklerine kavuşmanın mutluluğunu yaşamaktadır. Bazıları hayvanlarını daha iyi besleyebilmek kimisi sağlık problemleri için ihtiyaç duyduğu parayı kazanabilmek, kimisi çocuklarını okutabilmek kimisi de şehirde yaşamasına rağmen bir gün köyüne dönebilmek için kooperatife üye olmuştur. Verdiğimiz bu örnek kooperatifin problemlere çözüm olma noktasındaki başarısını görmek açısından oldukça önemli bir göstergedir (Türk Tarım ve Orman Dergisi, 2019).

2.4.11.Güney Kore İyi Kooperatifçilik Örneği

Yaklaşık 52 milyon nüfuslu Güney Kore'nin yüzölçümü 100.363 km²'dir Tarımsal işletmelerin ortalama büyüklüğü 1,5 ha. dır. Ülkedeki yaklaşık 21 milyon çalışanın 124.000'i tarım sektöründe istihdam edilmekte olup tarım ve hayvancılık sektörü GSYİH'nin %1,9'unu oluşturmaktadır (Ministry of Science and ICT, 2022).

2.4.11.1.Ulusal Tarım Kooperatif Federasyonunu (NACF)

Güney Kore, yarım asır önce, kırsal yaşamın çok zor olduğu dünyanın en fakir ülkelerinden biriydi. Bundan 72 yıl önce yapılan Kore Savaşı sonrasında, harap olmuş olan ekonomiyi tekrar toparlamak, ortaya çıkan fakirliği ortadan kaldırmak ve çiftçilerin ekonomik durumlarını düzeltmek amacı ile Tarım İş Birliği adında bir sistem oluşturulmuştur. Bu sistem çerçevesinde 1961 yılında Tarım Bankası ile mevcut tarım kooperatifleri birleştirilerek Ulusal Tarım Kooperatif Federasyonunu (NACF) kurulmuştur. Bu federasyon Kore'de ekonominin gelişmesi ve tarımın modern şartlara erişimi noktasında faaliyetlerde bulunmaktadır. Bugün NACF başarılı çalışmalarını artırmış ve Dünya Kooperatif Takibi çalışmalarına göre dünyanın en büyük 3.Tarım Kooperatifi olmuştur. Sistem başlangıçta sadece bir hektarlık araziye sahip küçük ölçekli çiftçileri desteklemek için kurulmuş olsa da bugün oldukça farklı alanlarda hizmet sunmaktadır. Böylece kırsal alana ulaşabilen kredi ve tüketici kooperatifleri sayesinde kırsal kalkınma sağlanarak büyük bir kooperatifçilik başarısına imza atılmıştır. NACF'nin sunduğu en önemli hizmetin 1991 yılında ithal yabancı ürünlerle rekabet edebilmek için "Hanaro Clup" adında Kore tarım ürünlerinin satıldığı bir süper market zinciri kurması olduğunu söyleyebiliriz. Bu süper market

zinciri sayesinde perakende fiyatları düşürülmüş ve çiftçilerin hak ettiği ödeme yapılabilmiştir. Tarımsal pazarlama ve tedarik, hayvancılık pazarlaması ve tedarik, bankacılık ve sigorta ile rehberlik hizmetleri sunan NACF çok amaçlı bir kooperatiftir. Bugün 2,44 milyon ortak ve 1165 üyesi olan kooperatif 27 iştirak ve bağlı iki örgüt ile hizmet sunmaktadır. Güney Kore'deki tarım ürünlerinin yarısından fazlasını karşılayan NACF, kendisine ait olan “NH Bank” bankacılık işletmesi aracılığı ile müşterilerine bankacılık hizmeti sunmaktadır. Bugün nüfusun ortalama %70'i NH Bank veya üye kooperatiflerini kullanmaktadır. Bankacılık hizmetleri ve yayım hizmetlerinin yanı sıra yeni teknolojiler konusunda araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan NACF, “Çiftliğimi Seviyorum” kampanyası ile şehir ve çiftliklerin bir arada bulunmasını desteklemek suretiyle ülke ekonomisinin dengeli şekilde gelişmesine katkı sağlamaya devam etmektedir (Ekmen, 2019b).

2.4.12.Türkiye İyi Kooperatifçilik Örneği

Yaklaşık 84.680 milyon nüfuslu Türkiye'nin yüzölçümü 783.562 km²'dir. Tarımda istihdam edilenlerin sayısı 2022 yılında %15,8'dir. Toplam tarım alanı 37.802 bin hektardır (çayır ve mera dahil). Türkiye'de yaklaşık olarak 630.692 çiftçi bulunmaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022). Tarımın GSYH içindeki payı %6,5 olan Türkiye'de kooperatifleşme süreci beklenen ölçüde gelişim gösterememiştir.

Tarihsel sürece bakıldığında zaman Türkiye'deki kooperatifçiliğin temeli oldukça eski tarihlere kadar gitmektedir. Bunun ilk örnekleri “imece” şeklinde ortaya çıkmıştır. Türk milletinin tarihinde geçmişten gelen “imece” sistemi, Türklerin İslamiyet'e girmesiyle şekillenerek Ahilik sistemine dönüşmüştür. Dayanışma, iş birliği, fedakârlık gibi kooperatifçilik ilkeleri ile paralellik gösteren “Ahilik Birlikleri” 17. yüzyılda “Loncalara” dönüşmüş ve 19. yüzyılın ortalarından itibaren de “Ahi Birliklerinin” çöküş süreciyle birlikte günümüzdeki kooperatifçilik doğmaya başlamıştır. Hem imece hem de Ahilik Teşkilatının işleyişine baktığımız zaman şu anki günümüz modern kooperatif sisteminin temel ilke ve kriterlerine uygunluk gösterdiğini çalışmamızın I. Bölümünde detaylı olarak açıklamıştık.

Türkiye'de kooperatifçilik 1863 yılında Mithat Paşa zamanında kurulmuş olan ve ilk tarım kredi örgütü olarak tanımlanan “Memleket Sandıkları” ile başlamıştır. Dünyadaki gelişimle paralel olarak değişen ihtiyaçlara göre kendini yenileyen bir

işletme modeli olarak kooperatifler ülkemizde de ilk kurulduğu yıllardan bugüne değişim ve gelişim süreci geçirmiştir. Kooperatifçilik uygulamasında ilk örnekler Aydın İncir Himaye-i Ziraat Anonim Şirketi (1911), Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Anonim Şirketi ve İstanbul Çırçıl 'da ilk tüketim kooperatifi (1913), Milli Aydın Bankası (1915) ve 1921 yılında kurulan Ankara Memurin Erzak Kooperatifi'dir. Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde ise Mustafa Kemal Atatürk'ün kooperatifçiliğin önemini fark etmesi ile 1932 yılında kurulan Türkiye Kooperatifçilik Kurumu sayesinde kooperatifçiliğin gelişimi yönünde önemli bir adım atılmıştır. Yine Atatürk'ün önderliğinde 1920 ile 1938 yılları arasında kooperatiflerle ilgili hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Atatürk'ün ölümü ile sonraki 20 yıl içinde duraklama sürecine giren kooperatifçilik 1961 Anayasası'nın kooperatifçiliğin gelişimi için devletin gerekli olan önlemleri alması gerektiği şeklinde ifade edilen 51.maddesi ile tekrar önem kazanmıştır (Bilgin & Tanıyıcı, 2008) Ayrıca 52. Maddede tarımsal üretimin artırılması, toprağın korunması ve dolayısıyla tarımsal emeğin sürekliliğinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması noktasında da Devletin görevleri olduğu vurgulanmıştır. "1163 sayılı Kooperatifler Kanunu" nun 1969 yılında uygulanmaya başlanması ile Kooperatifler Ticaret Kanunu'ndan ayrılmıştır. Başlangıçta tarım alanında ortaya çıkmış olan kooperatifçilik uygulamaları değişen ihtiyaçlar doğrultusunda konut, kredi, taşımacılık ve tüketim gibi birçok alanda yaygın hale gelmiştir.1980 yıllara gelindiğinde kooperatiflerin ekonomideki yeri 1982 Anayasası' nın 172. maddesi ile Devlet tarafından güvence altına alınmıştır. Bu maddeye göre Devlet, ülkenin ekonomik menfaatlerini dikkate alarak, üretimin artırılması ve tüketime korunmasını hedef edinmiş olan kooperatiflerin gelişimi için gerekli olan önlemleri alacaktır. Bu süreç içinde ekonomik istikrarın sağlanması, sosyal refahın iyileştirilmesi amaçları doğrultusunda kooperatifçilikte yeni bir planlama süreci içine girilerek "Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı" ortaya konmuştur. Bu planda kooperatifçilik sisteminin karşı karşıya olduğu sorunlar ve bu sorunların çözümünde aktörlere düşen görevler açıklanmaktadır (Ayanoğlu, 2013).

Ülkemizde 2022 yılı rakamları ile tarımsal alanda faaliyette bulunan 12.501 birim kooperatif, birim kooperatiflerin birleşerek oluşturmuş oldukları 152 kooperatif bölge birliği ve bu bölge birliklerinin oluşturduğu 8 kooperatif merkez birliği bulunmaktadır. Kooperatiflerin kayıtlı ortak sayısı ise 3.677.946'dır (Tarım ve Orman

Bakanlığı,2021). Kooperatifler sosyal devlet anlayışının hayata geçirilmesi konusunda oldukça önemli bir rol üstlenmektedirler. Bu bağlamda kooperatiflerin daha güçlü ve etkin olabilmesi için 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu uyarınca ülkemizde kooperatiflerinin tepe örgütü olarak 1991 yılında “Türkiye Milli Kooperatifler Birliği (TÜRKİYE KOOP)” oluşturulmuştur. Birliğin görevi kâr amacı gütmeksizin kooperatif bilincini kuvvetlendirmek ve yaygınlaştırmak, kooperatiflerin sorunlarına çözüm üretmek gibi faaliyetlerde bulunarak kooperatifçiliğin gelişimine katkı sağlamaktır. “Memleket Sandıkları” ile başlayan ülke kooperatifçilik hareketinde bugün başarısız örnekler olduğu kadar dünya çapında başarılar elde etmiş kooperatifler de mevcuttur. Söz konusu kooperatiflerden bazıları çalışma kapsamında ele alınacaktır.

2.4.12.1.“Tire Süt Kooperatifi”

Tire Süt Kooperatifi 1967’de 11 üretici ile kurulmuştur. Toplam üye sayısı 2018 yılı itibari ile toplam 2100 kişiye ulaşan ülke genelindeki en büyük süt ürünleri kooperatifidir. Birleşmiş Milletler ’in kırsal kalkınma için en iyi model olarak seçtiği Tire Süt Kooperatifi’nin süt analiz laboratuvarı, süt fabrikası, et işleme fabrikası, silaj paketleme tesisi, yem, gübre ve tohum tedarik depoları, 5 gıda marketi, tarım ekipman marketi, 17 traktör ve 55 ekipman ile makina parkı, akaryakıt istasyonu,150 adet araç filosu ve 450 çalışanı bulunmaktadır. Kooperatif üyelerine mazot, alet ve ekipman desteği, yerinde eğitim hizmeti, finansman desteği, ferdi kaza sigortası desteği sağlamaktadır. Üretime yönelik desteklerin yanı sıra dünyadaki başarılı kooperatif örneklerinde olduğu gibi sosyal faaliyetlere önem vermektedir. Bu sosyal faaliyetlere kooperatif üyeleri ve aileleri için gezi organizasyonları yapmak, özel etkinlikler için ücretsiz kullanacakları düğün salonu inşa etmek, gençler için kendi bölgelerinde kooperatifçiliği desteklemeleri amacıyla “gençlik parlamentosu” oluşturmak girişimleri örnek olarak verilebilir. Kooperatif yöneticileri işçilerin haklarını sonuna kadar korudukları ve yönetimde şeffaf oldukları için “kooperatif bünyesindeki işçilerin sendikaya ihtiyaçları olmadığını” düşünmektedirler (Yıldırım, 2017).

Tire Süt Kooperatifi başarılı olmak için ekonomik ve toplumsal faaliyetlerin birlikte yürütülmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu nedenle faaliyetlerini toplumsal

projelerle desteklemekte ve oluşturduğu güven duygusunun yüklediği sorumluluk anlayışı içinde hep daha iyisini yapma düsturu ile hareket etmektedir. Sosyal projelerle paralel olarak yürüttüğü kooperatifçilik faaliyetlerinde kazandığı ivme sayesinde kendisini geliştirme yolculuğu devam etmektedir. Kooperatifin gelişmesinde ve tanınır hale gelmesindeki en büyük rol yürütmüş olduğu Süt ve Kalkınma projeleridir. Okul sütü projesi önce İzmir ‘de uygulanan süt üretimini artırmayı amaçlayan yerel bir uygulama olarak başlanmış daha sonra 2012 yılında Türkiye’deki tüm okullarda yaygınlaştırılarak ulusal bir proje hüviyetini kazanmıştır. Bu proje aynı yıl İzmir Belediyesi ile “Süt Kuzusu” projesi adı ile okul yaşında olmayan çocuklar için devam ettirilmiştir. Bu projeyle günlük olarak yoksul ailelerin çocuklarına süt dağıtımı yapılmıştır. Hedef yine süt üretimini artırmaktır ve kooperatif hedefine ulaşmıştır. Şu an bu proje kapsamında 45 bine yakın aileye süt ulaştırılmaktadır. Bu projenin en önemli getirisi ise Kooperatifin tanınırlığını artırarak markalaşma yolunu açmış olmasıdır. Koymuş olduğu hedeflere hazırladığı projelerle ulaşmaya çalışan kooperatif bir yandan da hedeflerine daha hızlı ulaşabilmek adına yatırım çalışmalarına da devam etmektedir. Bu bağlamda süt ve et işleme tesisi ve köylerde süt soğutma tankları inşa etmiştir. Üretimin artırılabilmesi için üreticinin önündeki engelleri ortadan kaldırmak gerekliliğinin bilincinde olan kooperatif ortaklarına ucuz yakıt desteği, tarımsal araç tedariki, tohum ve yem desteği, veteriner ve pazarlama desteği sağlamaktadır. Böylece üretim maliyetleri azaltılmaktadır (Tire Süt Kooperatifi, 2023). İş birliği ilkesi gereği belediye ile olan ilişkilerine de önem veren kooperatifin bu sayede bürokratik engelleri kolaylıkla aşıyor olması yerel yönetimlerin kooperatiflerin ilerlemesindeki önemine güzel bir örneklik göstermektedir. Tire Süt Kooperatifi bir kooperatiften beklenen ekonomik ve toplumsal kazanımları sağlayarak ortaklarının refahını artırmıştır. Böylelikle kooperatifçilikle ilgili yanlış algıların ortadan kaldırılmasını sağlayarak bir yandan ortaklarıyla güçlü bir bağ kurmuş diğer yandan da tüketicinin bilinçlenmesine katkı sağlamıştır. Kooperatifin belirlediği ürün standartları sektördeki diğer çiftçilerinde ürün kalitesini artırmaya zorladığı için sektörün gelişimi içinde olumlu bir katkı sağlamıştır.

“Çiftçim Market” projesidir. Bu proje tüketicinin kooperatif ürünlerini daha hızlı ve daha kolay temin edebilmesi için Tire Süt Kooperatifi, dört kooperatif ile ortaklaşa

yürüttükleri bir market uygulamasıdır. Bu markette yalnızca kooperatif ürünlerine yer verilmektedir. Kooperatifin başarı ile yürüttüğü bir diğer projesi ise “Alo Süt” projesidir. Tire’de başlayıp İzmir’in tamamında uygulama alanı bulan projede telefon siparişi ile evlere pastörize edilmiş çiğ süt dağıtımı yapılmaktadır. Her fırsatta üreticinin yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik adımlar atan kooperatifin şimdide kente göçü önlemek için daha “kaliteli bir yaşam” sloganı ile yeni bir ponje hazırlığındadır. Bu projesi ile hayvanların köy merkezinden uzak bir alanda kurulacak bir çiftlikteki barınaklarda toplanması amaçlanmaktadır (Kuş, 2015).Tire Süt Kooperatif bize kooperatifin başarısının kooperatif yönetimine güven duygusunun gelişimi ile başlayıp ortak desteği ve dayanışma ile devamlılık kazanan bir süreç olduğunu göstermektedir.

2.4.12.2.“Pankobirlik”

PANKOBİRLİK pancar çiftçilerini bir araya getirerek şeker piyasasında etkin bir rol oynayan Pancar Ekicileri Kooperatiflerinin bölge birliğidir. Pancar ekicileri 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu kapsamında örgütlenmeye başlamışlar ve ilk olarak 1951 yılında bir araya gelerek “Adapazarı ve civarı Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatifi’ni kurmuşlardır. Ardından birçok ilde pancar ekicileri kooperatifi kurulmuştur. Birim kooperatiflerin ortak menfaat ve hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi, dış ülkelerle olan ilişkilerinin koordinasyon içinde yürütülebilmesi için üst örgütlenmeye gitmeleri bir zorunluluktur. Bu amaçla 1972 yılında Raiffeisen modelini örnek alınarak 31 Pancar Ekicileri Kooperatifi üst birlik olarak Pancar Ekicileri Kooperatifi Birliği olan Pankobirliği kurmuşlardır. PANKOBİRLİK, pancar şeker sanayiinin yaklaşık olarak %40’ını elinde bulundurmaktadır. Bugün PANKOBİRLİK bünyesindeki kooperatiflerden biri olan Konya Pancar Ekicileri Kooperatifi’nin 1950 yılında kurduğu Konya Şeker Fabrikası 2007’de Torku markasını ve 2008’de Anadolu Birlik Holding’i oluşturmuştur. Özünde bir kooperatif olan firmanın pancar ve şeker yanında et, süt ve sulama gibi hizmetleri ve ihraç ettiği gıda ürünleri de bulunmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2017).

PANKOBİRLİK bir yandan girdi temini diğer yandan tarımsal ürünler için satış ve pazarlama desteği sağlayan bir üretici kooperatifidir. Birlik oy hakkı, başlangıç sermayesi gibi kriterler açısından geleneksel kooperatif modeli olarak görülürken

marka oluşturma, uzun vadede kar sağlama yaklaşımı ile de yeni nesil kooperatifçiliğe benzerliği de belirtilmelidir. Neoklasik iktisat teorisinde ifade edildiği gibi Pankobirlik, pancar üreticilerini birleştirerek rekabetçi piyasa düzeninin oluşumuna destek sağlarken diğer yandan da monopol bir yapılanmaya zemin oluşturabileceği göz ardı edilmemelidir. Kooperatiflerin oluşum nedenlerini maliyetleri minimize etmek üzerinden açıklayan Yeni Kuramsal İktisat açısından bakıldığında ise PANKOBİRLİK, işlem maliyetlerin minimize edilmesi konusunda etkili olmaktadır. Hava şartları gibi kontrol altında tutulamayan değişkenlerin pancar üretimini etkilemesi sonucu çiftçilerin karşı karşıya kaldığı belirsizlik ve riskler PANKOBİRLİK iş birliği sayesinde azaltılarak işlem maliyetleri düşürölmektedir. Pancar Ekicileri Kooperatiflerine üyeliği için Medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip bir Türk vatandaşı olmak, pancar ekicisi veya çiftçi olmak gerekmektedir. Ayrıca çiftçilerin de ortaklık taahhüdünün 1/ 4'ünü peşin olarak ödemeleri zorunluluğu bulunmaktadır. Kendisine bağlı 31 Pancar Ekicileri Kooperatifi olan ve 64 ilde üretim yapan PANKOBİRLİK' in bir buçuk milyon üyesi bulunmakta ve 6 bin kişi istihdam etmektedir. Üyeler bağlı oldukları bölgenin Pancar Ekicileri Kooperatifinin yönetim kurulunu seçerek yönetime katılım sağlarlar. Birim kooperatiflerden gelen temsilcilerin kooperatif yönetimi ile ilgili tecrübe eksikliklerinin olması nedeniyle kooperatifin verimliliğinin olumsuz etkilenmemesi için kooperatif temsilcilerinin periyodik olarak üyeler tarafından kontrol edilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bugün kendisine bağlı 31 kooperatif, 328 satış mağazası, 6 şeker fabrikası ve 50'den fazla tarımsal iştirakiyle üretimden pazarlamaya kadar birçok faaliyette bulunmaktadır. Bu iştiraklerden olan Panek A.ř. bünyesinde çiftçilerin ürettiği tarımsal ve hayvansal ürünlerin işlendiği et ve süt ürünleri tesisleri bulunmaktadır. Tarımsal amaçlı iştiraklere ilk tohumculuk şirketi olan Beta Ziraat A.ř. örnek olarak verebiliriz. Başlangıçta sadece tarımsal ürünlerin çiftçinin üyesi olduğu işletmelerde işlenmesini amaçlayan Pancar Ekicileri Kooperatifleri bugün üyelerine tarımsal girdi temini yanında ürettiği ürünlerin satışına ve pazarlanmasına destek olan çok amaçlı bir kooperatif şekline evrilmiştir (Oğuz M. , 2017).

2020 yılı itibariyle 349 milyon dolar sermayesi ve altı bin çalışanı bulunan PANKOBİRLİK "Torku" markası bir yandan ürünlerin ticari değerinin artırmış diğer yandan da yerel ekonominin ve dolayısıyla bölgesel sanayileşmenin gelişimine katkı

sağlamıştır. PANKOBİRLİK'in kooperatifçiliğin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlamak, yardımlaşma ile ortakların menfaatlerini korumak, ortak kooperatiflerin tarımsal ekipmanlarını ve zirai ilaçlarını karşılamak, gübre, yem, damızlık hayvan ve sair ihtiyaçlarını temin etmek gibi amaçlarının yanı sıra kooperatif üyelerinin pancar ve diğer bitkisel ve hayvansal ürünleri üretme, işleme ve pazarlama amacıyla araştırmalar, projeler yapmak, bu amaçla şirket ve tesisler kurmak, yurtiçi ve gerektiğinde yurt dışı kredi kaynaklarından kredi almak, ortak kooperatif ve iştiraklerinin hesaplarını teftiş etmek gibi hizmetleri de sağlamaktadır.. Ana sözleşmede belirtilen şartları taşıyan kooperatifler Birliğe ortak olabilirken ortaklıktan çıkmak için ise en az 5 yıl ortaklık yapmış olmaları ve bilanço tarihinden en az 6 ay önce Yönetim Kurulu'na bildirmeleri gerekmektedir. Bu ayrılışla doğacak zararları da karşılamakla yükümlüdür. Ortaklar ana sözleşme hükümlerine aykırı hareket ettikleri, Birliğin menfaatlerine zarar verdikleri ve Genel Kurul kararlarına uymadıkları zaman üyelikten çıkarılabilmektedirler. İhraç edilen ortaklar bir defalık olarak ihraç kararını takiben 6 ay geçtikten sonra Genel Kurul kararı ile tekrar ortak olabilirler. Ortakların 3. Şahıslara karşı sorumlulukları ortaklık paylarının iki katı ile sınırlıdır. Birliğin sermayesi ortakların kuruluşta yüklendikleri 570.000 TL'dir. Bir ortaklık payı 100TL.dir ve her ortak en az 50TL pay almak zorundadır. Birliğin organları genel kurul, yönetim ve denetleme kurulundan oluşmaktadır. Genel kurul en çok 5 kişilik temsilci gruplarından meydana gelmektedir. Üç ay önce ortak olanlar dışında her ortak Genel Kurula katılma hakkına sahiptir. Genel Kurulda ortakların tek bir oy hakkı kullanabilmektedirler. Genel Kurul kararları ve seçimler için normalde oyların yarısından bir fazlası yeterli olurken, Birliğin dağılması ve genel müdürün görevine son verilmesi için oyların 2/3 çoğunluğu, ortakların sorumluluk ve ek ödemeler, ana sözleşme değişikliği için oyların 3/4'ü gerekli olmaktadır. Yönetim kurulu 9 asil ve 9 (dokuz) yedek üyeden oluşmaktadır. Asil ve yedek üyeler Genel kurulda aldıkları oy sayısına göre 4 yıl için seçilir. Yönetim Kuruluna üye olabilmek için: Türk vatandaşlığının olması, aynı türde bir Kooperatif Birliğinde yönetim kurulu üyesi olmamak, Türk Ceza Kanunu'nda belirtilen sahtekarlık, hırsızlık ve rüşvet gibi suçlarının bulunmaması şartları aranmaktadır. Yönetim Kuruluna seçilmiş olan üyeler denetçilik, hakemlik, hesap tetkiki komisyonunda görev alamadıkları gibi ortaklık işlemleri dışında kooperatifle ticari ilişkide de bulunamazlar. Yönetim Kurulu ayda en

az bir defa toplanır. Kararlar oy çoğunluğu ile alınır. Vekâlet veya temsil yoluyla oy vermek mümkün değildir. Üç defa peş peşe toplantıya mazeretsiz şekilde katılmayan üye istifa etmiş kabul edilir. Yönetim kurulu üyelerinin borçlarla ilgili hak sahibine karşı zincirleme sorumluluğu bulunmaktadır. Üyeler suç teşkil eden fiil ve hareketlerinden, devlet memurları gibi ceza görürler. Yönetim Kurulu üyelerine Genel Kurulun belirlemiş olduğu aylık ücret, huzur hakkı, risturn ve yolluk dışında bir ödeme yapılamaz. Denetim Kurulu, üç üyeden teşekkül eder ve 4 yıllığına genel kurul tarafından seçilir. Denetçilerin Birlik’ te idari bir görev almaları yasaktır. Yönetim kurulu üyeliği için aranan şartlara ilave olarak denetçilerin yüksek tahsilli ve muhasebe işlerinde tecrübeli olmak, yönetim kurulu üyeleri ve birbirleri ile akraba olmamak, suç oluşturan fiillerden dolayı yönetim kurulu ve denetçilikten uzaklaştırılmamış olmak gibi şartlarda aranmaktadır. Denetleme yılda en az 4 defa yapılmaktadır. Üyeler görevleri sırasında Birlik ile ilgili öğrendikleri ve Birliğe zarar verebilecek bilgileri diğer ortaklara ve 3. kişilere açıklayamaz. Görevlerini gereği gibi yerine getirmeyen Denetim Kurulu üyeleri doğacak olan zararlardan zincirleme olarak sorumludurlar. Denetim Kurulu üyelerine Yönetim Kurulu üyelerinde olduğu gibi aylık ücret, huzur hakkı, risturn ve yolluk dışında bir ödeme yapılamaz. Hesap dönemi 1 Ağustos- 31 Temmuz arasındır. Birlik, ortak kooperatifler ve iştiraklerini yılda en az bir defa teftiş etmek zorundadır. Birlik: Genel Kurul kararıyla, ana sözleşme gereğince, iflasın açılmasıyla, kanunlarda ön görülen diğer hallerde Ticaret Bakanlığı’nın mahkemede alacağı karar üzere ve diğer bir Birlikle birleşme veya devralınması durumunda dağılabilir. Birlik ve ortaklar arasındaki uyuşmazlıklar seçilecek olan Hakem Kurulu aracılığı ile çözümlenmeye çalışılır. Hakem Kurulunda çözülemeyen uyuşmazlıklar için kazai mercilere müracaat edilir (PANKOBİRLİK, 2023).Kooperatiflerde gelir ve gider dağıtımı ve kanuni yedek akçe de şu şekilde düzenlenmiştir. Birliğin gelirleri faaliyet giderleri düşüldükten sonra %10 Kanuni yedek akçe, %10 Sosyal yardımlar, %1 Tarımsal eğitim faaliyetleri için kullanılırken kullanılmayan bölüm yedek akçeye ilave olur. Yönetim Kurulunda bulunanlara sermayeden herhangi bir pay verilmez. Birliğin faaliyet yılı sonu açıklarının kapatılması müspet gelir-gider farkından ayrılan %79’luk pay ile karşılanmaktadır. Kanuni yedek akçe gelirleri de ortaklara dağıtılmadan direk bu hesaba aktarılmaktadır. (PANKOBİRLİK, 2023).

Uygulamada PANKOBİRLİK elde ettiği gelirlerle rıstrun dağıtmamakta, üyelerinin refahını artıracak yatırımlar yapmaktadır. Örneğin pancarın nöbetleşe ekimi sürecinde pancarın ekilemediği yıllarda arpa, buğday gibi ürünlerin ekilmesi ve bunların PANKOBİRLİK tarafından işlenerek Torku markası ile pazarlanmaları sayesinde çiftçilerin gelirlerinde sürekliliğin sağlanması bu duruma örnek olarak değerlendirilebilir. Yeni Kurumsal İktisat yaklaşımında kooperatiflerin devamlılığı için mülkiyet haklarının önemi vurgulanmaktadır. Ancak Kooperatiflerde sermayenin kolektif olması ve devredilememesi birçok problemle karşı karşıya gelinmesine neden olmaktadır. Bu durum PANKOBİRLİK ve bağlı birim kooperatifler içinde yönetime katılım oranının düşmesine ve kontrolün azalmasına neden olarak kooperatifin etkinliğinin zayıflaması sonucunu doğurabilmektedir. Son dönemde söz konusu birliğin genişleme sürecine baktığımızda, kuruluş amaçları dışındaki alanlarda da farklı ekonomik faaliyetlerde bulunduğu gözlenmektedir. Kuruluş amaçları çerçevesinde hareket ettiği sürece başarılı bir örneklik sergileyen birliğin, son dönemde kuruluş amaçları dışındaki alanlarda gösterdiği ekonomik faaliyetler nedeniyle özellikle finansman konusunda birtakım sorunlarla karşı karşıya kaldığını görmekteyiz.

Bünyesinde yürüttüğü eğitim seminerleri ile üyelerinin mesleki anlamda gelişmesine katkı sağlamayı amaçlayan PANKOBİRLİK diğer yandan da yürütmeye başladığı çevre çalışmaları ile sosyal sorumluluk noktasında örnek olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda PANKOBİRLİK bünyesinde yer alan Konya Şeker tarafından gerçekleştirilen çevre projesi çalışmasıyla âtil bir alan ağaçlandırılmaktadır. Çumra'da Şeker Fabrikasında pancarların yıkanması sonrası ortaya çıkan topraklar eski bir atık sahasına dökülerek oluşturulan 25 bin metre kare alana fidan dikimi yapılmaktadır. Aynı bölgede bir de Güneş Enerjisi Santrali yapılması planlanmaktadır. Benzer bir ağaçlandırma çalışması da Çumra'da yürütülmektedir. Böylece Konya Şeker iki farklı bölgede başlattığı enerji ve çevre çalışmaları ile sosyal sorumluluğa katkı sağlamaya çalışmaktadır. Kurulduğu ilk yıllarda amaçladığı hedefi gerçekleştirme yolunda inanç ve kararlılıkla hareket eden PANKOBİRLİK Konya bölgesindeki kooperatiflerin daha sistemli, daha etkin, daha verimli çalışmasına katkı sağlayacak şekilde iyi bir örgütlenme kurmayı başarmıştır. Bu durum yıllar itibariyle kuvvetlenerek ivme kazanmıştır. Bundan hem kooperatif üyeleri hem bölge hem de

ülke kazanç sağlamıştır. Ama dünyadaki başarılı kooperatif örneklerinden de görüldüğü gibi sosyal etkinliklerle toplumsal sorumluluk faaliyetleri ile desteklenmemiş kooperatiflerin uzun vadeli bir başarı göstermeleri mümkün değildir. Çünkü toplumun sorunlarıyla ya da sevinçleriyle ortak bir paylaşım içinde olmayan kooperatife güven ve aidiyet duygusu azalmakta ve başarısızlık doğal bir sonuç haline gelmektedir. Bu bağlamda seçilen yöneticilerin ehil kimseler olmaması ve eğitim faaliyetlerindeki eksiklikle de birleşince hızlı bir dağılma süreci gerçekleşmektedir. PANKOBİRLİK'İN bugün geldiği nokta kooperatiflerde sosyo kültürel ve eğitim faaliyetleri olmadığı zaman başarının sürdürülebilir olamayacağını gösteren isabetli bir örnek olmuştur.

2.4.12.3.“Trakya Birlik”

Trakya Birlik olarak tanınan Trakya Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, 1966 yılında Babaeski, Edirne ve Lüleburgaz Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatiflerinin bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Kuruluş yıllarında kooperatif sayısı 3 ve üye sayısı 2.108 olan Trakya Birlik, günümüze kadar hızlı ve istikrarlı bir gelişme göstermiş olup, bugün kooperatif sayısını 48' e ve üye sayısını da 59.000'e yükseltmiştir. Trakya Birlik ülkemizin yıllık ayçiçeği ihtiyacının %60'ını temin etmektedir. 1976 yılında Karacabey Yağ Fabrikası'nı satın alan birlik 1982 yılından itibaren Entegre Tesislerin üretime geçmesi ile rafine yağ ve yem üretimine başlamıştır. Birliğin amacı amaçlarını; üretici ve tüketici aleyhine fiyat dalgalanmalarını önlemek, ürünleri mamul haline getirerek aracılığı azaltmak suretiyle üreticinin kazancını arttırmak maliyetini düşürmek ve böylece ulaşmasını sağlamak, ürün kalitesini artırmak, ücretsiz hizmet veren toprak tahlil laboratuvarları yardımı ile gübre kullanılmasında denge ve tasarruf sağlamak olarak özetlenebilir. Faaliyetlerinde çevre hassasiyeti ile hareket eden Trakya Birlik entegre tesislerinin yıllık olarak 180.000 ton ay çiçek işleme, 120.000 ton rafine, 30.000 ton margarin, 144 bin ton yem üretim kapasitesine bulunmaktadır (TRAKYABİRLİK, 2023).

Kooperatif ana sözleşmesinde de belirtildiği gibi tarım satış kooperatifleri birliği için faaliyet alanı aynı olan en az iki birim kooperatif gereklidir. İş birliği ve dayanışma içinde ortaklarının faaliyet alanı ile ilgili ihtiyaçlarını karşılarken ekonomik menfaatlerini de korumak amacı ile hareket etmektedir. Genel olarak Tarım Satış

Kooperatifi: Ortaklarının ürünlerinin en iyi şartlarda değerlendirilmesini sağlamak, tarımsal faaliyetleriyle ilgili mesleki ve ekonomik her türlü ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile aynı ve nakdi destek sağlamak, üreticilerin değişen ve gelişen şartlara uyum sağlayabilmesi için tarımsal danışmanlık ve teknik destek eğitimi vermek, lisanslı depoculuk işletmesi kurarak satın alma ve depolama hizmeti vermek, satın alma, ürünlerin satışı amacı ile yurtiçi ve yurt dışında bayilikler temsilcilikler oluşturmak gibi konularda hizmet sunmaktadır. Ayrıca kooperatif bu amaçlarını gerçekleştirmek için Bakanlık izni ile vakıf kurabilmektedir. Kooperatifin sermayesi, ortakların taahhüt etmiş oldukları nakdi ortaklık paylarının toplamından oluşmaktadır. Ortaklık payı taahhüdü, teslim taahhüdünde bulundukları ürün değerinin %30'u kadardır. Bir ortağın sermaye taahhüdü genel kurul tarafından artırılmadığı takdirde en çok 30 bin TL. dir. Ortaklık payı taahhüt tutarı 100TL'nin altında olamaz ve her üye ortaklık için az $\frac{1}{4}$ ' ünü peşin vermek zorundadır. Ya da bu miktar ilk ürün bedelinden de mahsup edilebilirken kalan miktar ise taksitlendirilerek ödenebilmektedir. Sermayenin peşin ve vadesiz kısmını ödemeyenler genel kurul toplantısına katılma hakkını kaybederler. Ayrıca bu payların rehin ve haczedilmesi mümkün değildir. Ortaklık paylarının devri ise sadece eş ve ikinci dereceye kadar olan akrabalar için söz konusu olabilmektedir. Kooperatif oluşturulabilmesi için minimum sayı 30 kişidir. Ortaklık için; Medeni hakları kullanma konusunda kısıtının olmaması, kooperatifin faaliyet konusu olan ürünlerin üreticisi olmak, bulunduğu bölgede ikinci bir tarım satış kooperatifine üye olmamak şartlarının sağlanmış olması gerekmektedir. Ortaklıktan çıkarılan ortaklar en az 3 yıl sonra bir kez daha kooperatife girebilirler. Ortaklar 3. şahıslara karşı ortaklık payı tutarı kadar sorumludurlar ve bu sorumluluk ortaklığın sona ermesinden sonra 2 yıl daha devam etmektedir (TRAKYABİRLİK, 2023).

Kooperatifin Organları genel kurul ve yönetim kuruludur Ortaklar tek oy kullanabilirler. Genel kurul olağan ve olağanüstü olarak toplanabilir. Genel kurulda her ortak bir oy hakkına sahiptir ve oylar temsilen kullanılamaz. Olağan genel kurul toplantısının hesap dönemini takip eden altı ay içinde kooperatif birliğe bağlı ise hesap dönemini takip eden dört ay içinde yapılması zorunludur. Genel kurul toplantıları yönetim kurulunun yanı sıra gerekli olduğunda üst birlik, tasfiye kurulu veya tasfiye memurlarının çağrısı ile de yapılabilmektedir. Yönetim kurulu, kooperatif müdürü ve genel kurul toplantısına katılabilecek şartları sağlayan en az 2, en fazla 4 üyeden

meydana gelir. Kooperatif yönetimi ve üyeleri kooperatif ile ilgili suçlardan dolayı 1163 sayılı Kanunun ceza hükümleri uygulanır ve “kamu görevlisi” gibi cezalandırılır. Kooperatif müdürü olabilmek için üniversite mezunu olmak gerekmektedir. Kooperatiflerin dönem gelirlerinin yedek akçe ve destek fonu için %10, risk fonu için %5, kamu içinde %1 i kesilmektedir. Risturn dağıtılacaksa kalan %74’ün yarısı bunun için bırakılır değilse de akçeye aktarılır. Yedek akçeler ortaklara dağıtılamadığı gibi sermayeden ortaklara kazanç dağıtımı da yapılamaz. Kazançtan yönetim kuruluna kooperatifin zarar etmesi halinde 5 yıl içinde yedek akçe ve ortak bağışlarından kapatılır. Kooperatif, Bakanlık ve Birlik tarafından denetlenir. Kooperatif; her çeşit vergi, harç, gelir ve kurumlar vergisinden muaf olmasına rağmen ortak olmayanlarla yapılan işler vergiye tabidir. Ana sözleşmede açıklık olmayan hallerde 4572 sayılı Kanun, 1163 sayılı Kanun ile 6102 sayılı Kanunda anonim şirketlerin tabi oldukları kurallar tarım satış kooperatifleri için de geçerlidir (TRAKYABİRLİK, 2023).

İstanbul Sanayi Odasının (İSO)’nın "2018 Yılı Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Listesi" nde 164. sırada yer alan birlik aynı yıl verileri ile oluşturulan Dünya Kooperatif İzleme Raporu Listesinde de yer almıştır. Elde ettiği ekonomik başarının yanı sıra tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşlerine sponsor olan Trakya Birlik, bir yandan Edirne’nin tanıtılmasına diğer yandan da güreşçilerimize destek olarak ata sporumuzun gelişmesine katkı sağlamaya çalışmaktadır.

2.4.12.4.“Or-Koop” Merkez Birliği

Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği, 7 adet Ormancılık Kooperatifleri Bölge Birliği tarafından 1997 tarihinde kurulmuştur. Ortaklarına önemli bir istihdam alanı oluşturan Ormancılık Kooperatifleri, ülkenin yıllık kereste üretiminin %60’ını karşılamaktadırlar. Türkiye’deki ormanlık alan 2021 yılı itibariyle 29,4 milyon hektardır. Bu da ülke alanının %37’sine karşılık gelmektedir. Türkiye’de orman köylerindeki nüfusun genel nüfusa oranı ise %11’dir. Bugün Türkiye’de 2022 rakamlarına göre OR-KOOP. Merkez Birliği bünyesinde 18 Ormancılık, 8 Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı, 1 Hayvancılık ve 1 Tarım olmak üzere 28 Kooperatif Birliği bulunmaktadır.

OR-KOP Merkez Birliği’nin amacı; orman köylülerinin yaşam şartlarını iyileştirerek kalkınma sürecine katkı sağlamak için merkez birliğine üye olan bölge

birliklerinin menfaatlerini öncelemek, üretimle ilgili faaliyetleri koordine etmek, denetlemek ve top yekûn kooperatifçiliğin gelişimi için gerek duyulan konularda eğitim çalışmaları yapmaktır. Merkez Birliği'nin çalışma konularını şu şekilde sıralayabiliriz: (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2023).

- Merkez Birliği Her çeşit orman ürününün elde edilmesi, üretilmesi, nakil ve depolama işlerinin yapılmasında koordinasyonu sağlamak, orman ürünlerini ve orman artıklarını değerlendirmek, ortaklara kredi sağlamak, ihtiyaç duyacakları ekipmanları ve diğer girdileri uygun fiyatlarla temin etmeye çalışmak, ormanların korunma konusunda orman teşkilatına destek olmak,
- Merkez Birliğe ortak olan birliklerin ürünlerinin uluslararası pazarlarda pazarlanabilmesi için çalışmalar yapmak, ortaklarının kamu kuruluşları ve bankalardan alacakları krediler için kefalet etmek olmak, yapılacak her çeşit yardımı kabul etmek,
- Ortaklara mali ve teknik konularda gerekli yardım eğitim ve denetim işlerini yapmak, yerli ve yabancı kuruluşlarla iş birliği içinde ortak çalışmalar yapmak. Bu bağlamda seminer, konferans vb. faaliyetler düzenlemek, kitap, dergi gibi basın yayın çalışmaları yürütmek, Orman köylüsünün sosyal güvenceye sahip olabilmesi amacıyla çalışmalarda bulunarak sigorta işlemlerine aracılık yapmak. Ayrıca sürdürülebilir istihdam için orman köylüsünün ulusal standartlar çerçevesinde personel belgelendirmesi çalışmalarında bulunmaktadır.

Merkez Birliği'nin oluşturulabilmesi için en az 7 kooperatif birliği gerekli olmakla beraber ortak sayısı sınırsızdır. Ormancılık Kooperatifleri Birlikleri ile diğer tarımsal amaçlı kooperatif birlikleri ortaklık payının 1/4 'ünün peşin ödedikleri takdirde orkoop'a üyelikleri gerçekleşmiş olur. Ortak Birlikler 6 ay önce Merkez Birliğine bildirip ortaklıktan ayrılabilirler. Ancak ortak birlikler üç yıldan önce Merkez Birliğinden çıkmak isterlerse Merkez Birliği tazminat talebinde bulunabilir. Ortaklar ana sözleşmede belirtilen sorumluluklarını yerine getirmemeleri, Merkez Birliğine karşı faaliyette bulunmaları, Merkez Birliği aracılığı ile aldıkları kredi ve destekleri amaç dışı kullanmaları ve ortaklık koşullarını kaybetmeleri halinde yönetim kurulunun kararıyla Merkez Birliğinden çıkarılabilirler. Ortaklıktan çıkma sebebinin ortadan kalkması halinde birlik, Merkez Birliğe tekrardan girebilir. Ancak iki kez ortaklıktan çıkılması veya çıkarılması durumunda Merkez Birliğine bir daha alınmazlar. Merkez

Birliğine giren ortakların en az 50 ortaklık payı alması zorunludur. Bir ortaklık payının değeri ise 100.000TL'dir. Ortaklar payların $\frac{1}{4}$ 'ünü peşin ödemek zorundadırlar. Yüklenilen payların ödeme süresi ortaklığa girişten itibaren 5 yıldır. Değişir sermayeye sahip olan Merkez Birliğinin sermayesi, ortaklarının taahhüt ettiği payların toplamından ibarettir ve en az 2 100 000 000 liradır (Kooperatifler Kanunu, 1956).

Merkez Birliği ve ortak olan bölge birliklerinin borç noktasındaki sorumlulukları sermayenin 50 katı sınırlıdır. Merkez Birliğinin iflasında, her bir ortaktan payına düşen borcu ödemesi istenir, ödenmeyen kısım diğer ortaklar arasında bölüştürülür. Merkez Birliğine yeni giren ortaklar, Merkez Birliğinin önceki borçlarından diğer ortak birlikler gibi sorumludurlar. Her bir ortak birlik, Merkez Birliği ile ilgili öğrenmiş olduğu sırları ortaklıktan çıkmış olsa dahi gizli tutmakla yükümlüdür. Aksi halde bir zarar söz konusu olsun ya da olmasın bir yıla kadar hapis ya da 15.000- 300 000 lira ceza uygulanmaktadır. Merkez Birliğinin gelirlerinden %10 Yedek Akçe, %5 Fevkalade Yedek Akçe, %25 Kefalet ve Kredi Fonu, % 24 Yatırım ve Geliştirme Fonu, % 35 Eğitim, Tanıtma ve Sosyal Yardım Fonu, % 1 Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Yardım Fonu ayrılır. Gelirden Yönetim Kurulu üyelerine pay verilmez. Ayrıca ortaklara da sermayeden ve yedek akçeden dağıtım yapılmaz. Gelir-gider farkı menfi olursa bir yıllık çalışma, yedek akçelerden ve bu yeterli olmadığı takdirde de ortak sermaye payları ile karşılanır. Gelir-gider farkı dağıtımı menfi sonuç ortadan kaldırılana kadar yapılamaz. Yedek akçenin zarar ödemesi sonrası kalan bölümü, Türkiye Milli Kooperatifler Birliği Yardım Fonuna devredilir (Tarım ve Orman Bakanlığı,2021).

Merkez Birliği Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Denetleme Kurulu organlarından oluşmaktadır. Merkez Birliğine, Genel Kurul toplantı tarihinden en az üç ay evvel giren birlikler Genel Kurul'a temsilci gönderebilirler. Ortak sayısı 20 ve daha az olan Birlikler 2 temsilci, ortak sayısı 30'a kadar olanlar 3, ortak sayısı 30-40(kırk dahil) olan Birlikler 4, ortak sayısı 40' dan fazla olan Birlikler 5 temsilci ile Genel Kurul'a katılabilirler. Temsilci sayısı kadar da yedek temsilci seçilir. Merkez Birliği temsilciliğine seçileceklerin orman köylerinde faaliyet gösteren birim kooperatif üyesi olması şartı vardır. Merkez Birliği Genel Kurulunda ortakların her birinin bir oy hakkı bulunmaktadır. Türkiye Milli Kooperatifler Birliğine üyelik veya ayrılma, ana sözleşme değişikliği, dağılma, birleşme ve ayrılma konusundaki kararlar

için 2/3 çoğunluk aranırken ortak Birliklerin sorumluluklarının ağırlaştırılması veya ek ödeme yükümlülükleri ile ilgili kararlar için ortakların 3/4 'nün oyu gerekli olmaktadır. Yönetim Kurulu, Merkez Birliğinin faaliyetlerini yöneten icra organıdır. Yönetim kurulu üyeleri 5 asil ve 5 yedek olmak üzere Genel Kurulda gizli oyla seçilir. Görev süreleri ise en az 1, en fazla 4 yıldır. Yönetim Kurulundan ayrılan üyelerin tekrar seçilme hakkı vardır. Yönetim Kurulu Toplantılarında üyeler, vekaleten veya temsil yoluyla oy veremezler. Yönetim Kurulu en az 3 ayda bir defa olağan olarak toplanır. Mazeretsiz olarak birbiri ardına üç defa toplantıya gelmeyen üye istifa etmiş sayılır. Yönetim Kurulu Toplantılarında üyeler, vekaleten veya temsil yoluyla oy veremezler. Yönetim Kurulu en az 3 ayda bir defa olağan olarak toplanır. Mazeretsiz olarak birbiri ardına üç defa toplantıya gelmeyen üye istifa etmiş sayılır. Yönetim Kurulu Üyeleri Merkez Birliğine, ortaklara ve Merkez Birliği alacaklılarına karşı müteselsilen sorumludurlar. Denetçiler Genel Kurul namına Merkez Birliğinin bütün işlem ve hesaplarını inceler. Denetçiler, temsilciler arasından, 3 asil ve 3 yedek olmak üzere en az bir, en fazla 4 yıl için Genel Kurul tarafından seçilirler. Genel kurulca böyle bir süre tespiti yapılmaması halinde bir yıl süre ile seçilmiş sayılırlar. Denetçilerden bir tanesi üye birlik temsilcilerinden olmayabilir. Denetçilerin dışarıdan seçilmesi halinde, seçilen kişinin en az 4 yıllık eğitim veren hukuk, iktisat, işletmecilik, maliye, bankacılık veya işletme mühendisliği dallarında öğrenim görmüş olmaları şarttır. Müddetleri biten Denetçilerin tekrar seçilmeleri mümkündür. Birbirleriyle ve Yönetim Kurulu Üyeleriyle üçüncü dereceye kadar akrabalıkları olanlar denetçiliğe seçilemezler. Görev kusurundan veya suç teşkil eden fiillerden ötürü Yönetim Kurulu ve Denetçilikten uzaklaştırılanlar denetçiliğe seçilemezler. Denetçiler kanun ve Ana sözleşme ile kendilerine yüklenilen görevleri yapmamalarından doğan zararlardan dolayı kusursuz olduklarını ispat etmedikçe müteselsilen sorumludurlar. Yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerinin Türk vatandaşı olmaları ve Türk Ceza Kanunundaki zimmet, görevi suistimal, sahtekarlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas ve Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlardan veya 1163 ve 3476 sayılı kanunlara göre mahkûm olmamaları, aralarında akrabalık bulunmaması ve 18 yaşından büyük olmaları gerekmektedir (ORKOOP, 2022)

Yukarda kuruluş, ortaklık, denetim gibi mevzuat bilgileri aktarılan OR-KOOP, son yıllarda faaliyet gösterdiği tarımsal alanda bir takım proje çalışmalarına da ev

sahipliği yapmaktadır. Bu faaliyetler tarımsal kooperatiflerin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda OR-KOOP yürütmüş olduğu proje çalışmaları ile ormancılık alanındaki sorunların çözümü ve bu alandaki yeniliklerin takip edilmesine katkı sağlamaya çalışmaktadır. Türkiye’de orman köylüsünün yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve ormancılık alanında uluslara arası standartlara uygun üretim yapılması amaçlayan TET-OR(Ormancılık Sektöründe Ulusal Yeterliliklere Dayalı Belgelendirmenin Geliştirilmesi) Projesi ve Ardahan-Yalnızçam Ormanlarının, Paydaşların Katılımıyla Ekosistem Tabanlı Planlanması ve Yönetimi Projesi çalışması ile yöredeki ormanların ve ağaç türlerinin korunmasıyla gerek ekonomik gerekse sosyal alanda sürdürülebilir faydalar sağlamak hedeflenmektedir. OR-KOOP Merkez Birliği, kooperatif bünyesinde belirli dönemlerde verdiği eğitim hizmetleri ile kooperatif içi tüm paydaşlarının gerek kooperatifçilik gerekse çevre koruma konularında yenilikleri takip etmelerini sağlayarak onları geleceğe hazırlamaktadır. Aynı zamanda OR-KOOP, ülkemizin dünyada kooperatifçilik konusundaki gelişmelerin yakından takip edilebilmesi noktasında uluslararası ilişkilere de önem vermekte ve uluslararası kuruluşlarla etkin çalışmalar yürütmektedir. Uluslararası Kooperatif Örgütleri ile iş birliği içinde hareket etmeye özen gösteren OR-KOOP, Kooperatifler Birliği (ICA), Uluslararası Tarım Kooperatifleri Birliği (ICAO) ile ICA Avrupa Kıta Örgütü olan Cooperatives Europe’ nın içinde yer alan bir üst örgüttür.

Kooperatifçilikte temel felsefe ve çıkış noktası aynı olmakla beraber, her ülkenin kendine has şartları mevcuttur. Örneğin ekilebilir arazi (sulu-kuru)miktarı, ülkenin yüz ölçümü, konum, iklim, yetiştirilen ürünlerin tür ve sayıları, eğitim durumu, demografik yapının dağılımı, kültür, gelenek, gelişmişlik düzeyi, ekonomik ve sosyal yapı gibi daha onlarca faktör bir arada düşünülerek her ülke için farklı modeller ortaya konabilir. Yani her ülkenin kendi durum ve pozisyonları farklı olduğu için farklı kooperatif modelleri oluşturmak mümkündür.

Ülkemizdeki tarımsal kooperatiflerin Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında eğitim, sosyal ve kültürel faaliyetler yönünden oldukça geride kaldığı gerek literatür taraması gerekse çalışmamızda elde ettiğimiz bulgularla ortaya konmuştur. Ülkemizde ekonomik anlamdaki başarısı nedeni ile çalışmamız içinde yer verdiğimiz kooperatiflerin bile toplumsal faaliyet noktasında zayıf oldukları dikkat çekmektedir.

Unutulmamalıdır ki kooperatifin başarısı ve devamlılığı elde ettiği ekonomik kazançla değil toplumsal alana sağladığı destek ve kültürel birikime yaptığı katkı ile ölçülmelidir. Aksi halde sadece içinde milli bir ruh barındırmayan basit bir ticari şirket olmaktan öteye gidemeyecek ve bir süre sonra da dünyanın rutini haline gelmiş olan ekonomik krizlerle yok olmaya mahkûm olacaktır. Yaşanan ekonomik krizlerde ayakta kalan şirketlerin çoğunlukla aidiyet duygusu güçlenmiş ve çalışanlarına sosyal katkı sağlayarak emek vermiş dayanışma ve beraberlik ruhunu kuvvetlendirmiş şirketler oldukları da bilinmelidir

3.BÖLÜM

KONYA ÖLÇEĞİNDE BİR SAHA ÇALIŞMASI

3.1.Araştırma Metodolojisi

Çalışmanın bu bölümü araştırmanın amacı ve bölümü, araştırmanın hedef ve kısıtları, araştırmanın evreni ve araştırma yöntemi, araştırma soruları başlıklarından oluşmaktadır.

3.1.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ülkemizde özellikle tarım arz piyasasındaki istikrarsızlıklar, sektörü ekonomideki ve servetin dağılımındaki hak ettiği yerden uzaklaştırmış ve hatta ülke gıda güvenliği de tehdit altında girmiştir. Tarım sektörünün arzu ettiği refaha ulaşamaması, çiftçinin toprağını terk etmesi, kırsal bölgelerin hem ekonomik hem de sosyal açıdan geri kalması gibi birçok yeni sorunun oluşmasına neden olmuştur. Tarımsal üreticilerinin dağınık ve küçük olması, rekabetin yüksek olması ve ürün fiyatlarına yapılan müdahaleler çiftçiye üretim noktasında bir çıkmaza taşımaktadır. Bundan dolayı tarım arz piyasasında var olan müdahale edilebilir sorunların ortadan kaldırılması, tarımsal üretim maliyetinin minimizasyonu, tarımsal üretimin pazarlanması ve nihayetinde tarımsal ürün katma değerinin maksimizasyonu için çözümleri zorunlu hale getirmiştir. Ayrıca bu zamana kadar uygulama alanı bulan geçici teşvik, destek, düzenleme gibi politikaların yerine kalıcı ve sürdürülebilir bir stratejiye uygulama alanı oluşturmanın zorunluluğu her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda dünyada pek çok gelişmiş ülkede “başarı hikâyesi oluşturmuş” tarım kooperatif sisteminin, Türkiye’de neden etkin şekilde uygulanamadığı veya etkin işleyişi sağlayamadığı, uygulama süreçlerindeki mevzuat, organizasyon yapısı ve finansmanındaki sorunların tespit edilip, kooperatif sisteminin gözden geçirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu amaçla tarımsal kooperatifçilik sisteminin teşkilat, mevzuat ve finansmana dair sorunları ele alınarak, Türkiye ekonomisi şartlarına uygun yeni bir Tarım Kooperatif Modeli önerisinde bulunulması hedeflenmektedir.

Araştırmanın amacı; kooperatiflerin örgüt yapısını, tabi oldukları mevzuatları ve finansman elde etme yöntemlerini incelemek, sorunları tespit etmek ve uygulanabilir somut çözümler ortaya koymaktır. Ayrıca ülkemizde sayısal anlamda yeterli olan kooperatiflerin, nitelik olarak da verimlilik ve etkinliklerini artırarak bir taraftan

ekonomiye daha yüksek yerli katma değer girişi sağlayan, diğer taraftan da özellikle tarım sektörü aleyhine bozulan gelir dağılımı dengesizliğinin düzeltilmesine yardımcı olmaktır. Araştırmadaki nihai amaç birbirinden farklı mevzuat, örgüt deseni ve teşvik uygulamaları ile karşı karşıya bırakılan; ayrıca dağınık durumda olan tarımsal kooperatiflerin, bir araya getirilerek verimli ve etkin bir şekilde amaçları doğrultusunda faaliyet gösteren üretici ve satış birliklerine dönüşmesine katkı sağlamaktır. Dolayısıyla çalışmanın sonucunda oluşturulması hedeflenen yeni bir kooperatif sistemi modeli şu an beklenen katkıyı sağlayamayan tarımsal örgütlenmelerin karşı karşıya kaldığı yapısal problemlerin bir kısmına çözüm üretme bağlamında tarımsal işletmelerin girdi maliyetlerin azaltılması, bilgi, teknoloji ve tecrübe paylaşımının kuvvetlendirilmesi, mümkün olduğu kadar tarımsal ürün fiyat istikrarının sağlanarak pazar sorunun çözülmesi noktasında faydalı olacaktır. Literatürde tarımsal kooperatifler konusunda bu kadar kapsamlı bir çalışmanın bulunmaması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

3.1.2.Araştırmanın Hedef ve Kısıtları

Araştırmanın hedefi tarım sektörünü kooperatifler üzerinden hem ülke ekonomik büyümesinin motoru haline getirmek hem de elde edilen birikimler (sermaye, emek kalitesinin artış, etkin kaynak kullanımı, vb.) ile ülke ekonomik kalkınmasını hızlandırmaktır. Böylece öncelikle kırsal yerleşim alanlarında ekonomik dinamikliğe sosyal dinamikliğin de eşlik etmesini sağlamak, kırsaldan kente olan göçün yavaşlamasına katkıda bulunmak, yerli katma değeri artırarak makroekonomik göstergelerin iyileşmesine zemin hazırlamak, gelir adaletsizliğinin azaltılmasına ve en önemlisi ülke gıda güvenliğinin sağlanmasına yardımcı olmaktır.

Araştırmanın evreni Konya ili ve 31 ilçesinde aktif olarak faaliyetine devam eden tarımsal kooperatif üyesi çiftçiler olarak belirlenmiştir. Araştırma konusunun sınırları ülkemizde kooperatif sayısının çok fazla olması, araştırma zamanı ve araştırma maliyetleri de göz önüne alınarak Konya il sınırları içerisinde aktif olarak faaliyetine devam eden tarımsal kooperatif üyesi çiftçilerin tamamına ulaşmak mümkün olmadığı için çalışma kolayda örnekleme yoluyla ulaşılabilir kooperatif üyesi çiftçilerle sınırlıdır.

3.1.3.Araştırmanın Evreni ve Araştırma Yöntemi

Araştırmanın çalışma evrenini Konya il merkezi ve 31 ilçesindeki toplam 653 kooperatife kayıtlı 216.998 çiftçi oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise; 800 üye çiftçi olarak belirlenmiştir. Ana kütlenin tamamına erişmek mümkün olmadığı için araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veri analizi SPSS 25.0 paket programında gerçekleştirilmiştir. Veri toplamak için; araştırmacı tarafından detaylı literatür taraması sonucu oluşturulan anket kullanılmıştır. Konya ilinin evren olarak belirlenmesinde, coğrafi ve iklim yapı çeşitliliğinin yüksek olması, ilin önemli bir kısmında tarım sektörünün ekonomik açıdan ön planda olması, kooperatif sayısının fazla olması gibi nedenlerden ülkenin tamamı için genel bir değerlendirme yapmayı kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Saha çalışmasına katılım gönüllülük esasına göre uygulanmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Yüz yüze anket uygulaması yapılmıştır. Ankette yer alan ifadeler 5’li Likert yardımıyla ölçülmüştür. Katılımcılara “Kesinlikle Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” şeklinde beş seçenek sunulmuştur.

3.1.4.Araştırma Soruları

Araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan temel araştırma sorularına aşağıda yer verilmiştir.

İlk olarak, kooperatif mevzuatına ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların demografik özellikleri, faaliyet gösterilen tarımsal alan büyüklüğü ve katılımcıların yıllık tarımsal kazancı arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda oluşturulan araştırma soruları aşağıda paylaşılmıştır.

Kooperatif mevzuatına ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların demografik özellikleri arasında ilişki var mıdır?

Kooperatif mevzuatına ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile faaliyet gösterilen tarımsal alan büyüklüğü arasında ilişki var mıdır?

Kooperatif mevzuatına ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların yıllık tarımsal kazancı arasında ilişki var mıdır?

İkinci olarak, kooperatif teşkilatına ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların demografik özellikleri, faaliyet gösterilen tarımsal alan büyüklüğü ve

katılımcıların yıllık tarımsal kazancı arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda oluşturulan araştırma soruları aşağıda paylaşılmıştır.

Kooperatif teşkilatına ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların demografik özellikleri arasında ilişki var mıdır?

Kooperatif teşkilatına ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile faaliyet gösterilen tarımsal alan büyüklüğü arasında ilişki var mıdır?

Kooperatif teşkilatına ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların yıllık tarımsal kazancı arasında ilişki var mıdır?

Üçüncü olarak, kooperatif finansmanına ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların demografik özellikleri, faaliyet gösterilen tarımsal alan büyüklüğü ve katılımcıların yıllık tarımsal kazancı arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda oluşturulan araştırma soruları aşağıda paylaşılmıştır.

Kooperatif finansmanına ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların demografik özellikleri arasında ilişki var mıdır?

Kooperatif finansmanına ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile faaliyet gösterilen tarımsal alan büyüklüğü arasında ilişki var mıdır?

Kooperatif finansmanına ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların yıllık tarımsal kazancı arasında ilişki var mıdır?

Dördüncü olarak, kooperatiflerde yönetim ve üyeliğe ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların demografik özellikleri, faaliyet gösterilen tarımsal alan büyüklüğü, katılımcıların yıllık tarımsal kazancı arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda oluşturulan araştırma soruları aşağıda paylaşılmıştır.

Kooperatiflerde yönetim ve üyeliğe ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların demografik özellikleri arasında ilişki var mıdır?

Kooperatiflerde yönetim ve üyeliğe ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile faaliyet gösterilen tarımsal alan büyüklüğü arasında ilişki var mıdır?

Kooperatif yönetim ve üyeliğe ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların yıllık tarımsal kazancı arasında ilişki var mıdır?

Son olarak, kooperatifçiliğe dair genel değerlendirmeye ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların demografik özellikleri, faaliyet gösterilen tarımsal alan büyüklüğü ve katılımcıların yıllık tarımsal kazancı arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda oluşturulan araştırma soruları aşağıda paylaşılmıştır.

Kooperatifçiliğe dair genel değerlendirmeye ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların demografik özellikleri arasında ilişki var mıdır?

Kooperatifçiliğe dair genel değerlendirmeye ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile faaliyet gösterilen tarımsal alan büyüklüğü arasında ilişki var mıdır?

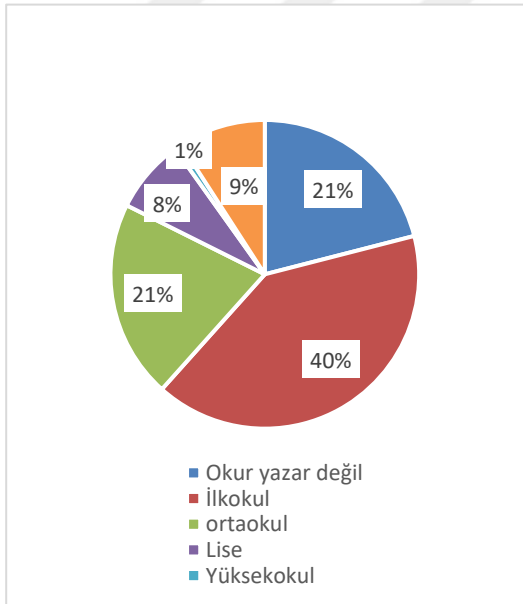
Kooperatifçiliğe dair genel değerlendirmeye ilişkin ifadelere verilen yanıtlar ile katılımcıların yıllık tarımsal kazancı arasında ilişki var mıdır?

3.2.Araştırma Sonuçları

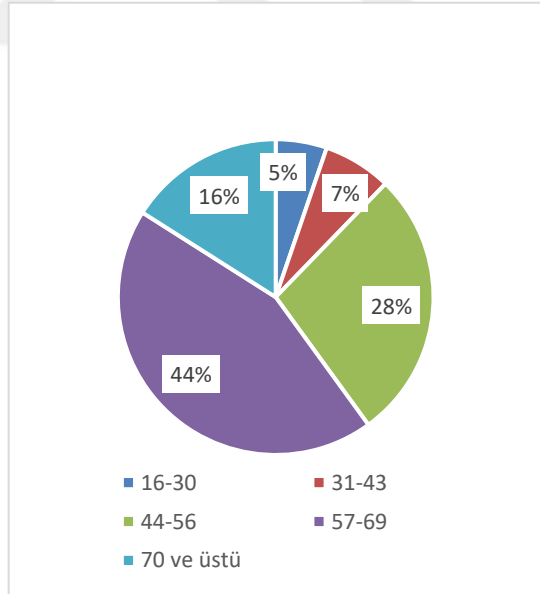
Araştırmanın bu bölümünde veri analizi sonuçlarına yer verilecek olup, bu kapsamda araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleri, ifadelere verilen yanıtlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler ve son olarak hipotez testi sonuçları paylaşılacaktır.

3.2.1.Demografik Görünüm

Grafik 3. 1 Yaşınız kaçtır?

Grafik 3. 2 Eğitim durumunuz nedir?

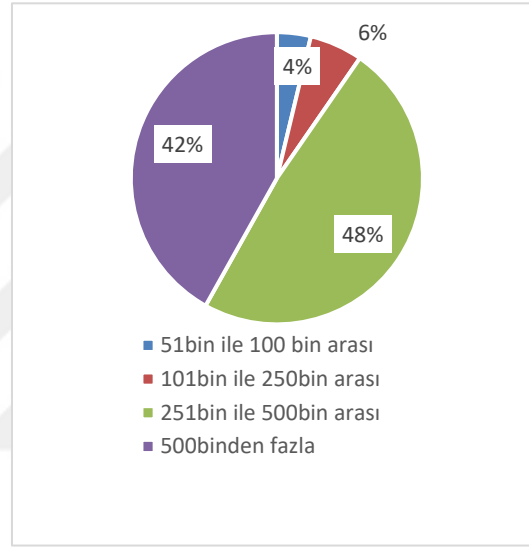
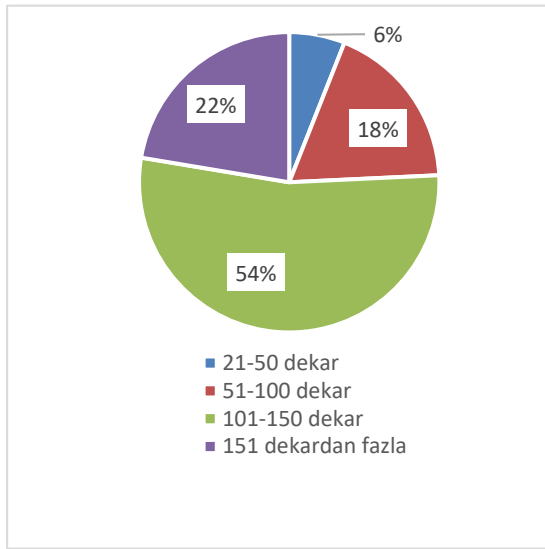

Ankete Konya il sınırları içindeki kooperatiflere üye 800 kişi katılmıştır. Ankette katılımcılara; cinsiyetleri, yaşları, eğitim durumları, faaliyet gösterdikleri tarımsal üretim alanı ve yıllık tarımsal kazançları sorulmuştur. Bu sorulara katılımcıların verdiği yanıt Grafik 3.1 ve Grafik 3.2’de paylaşılmıştır. Grafik 3.1’de katılımcılara

yöneltilen yaşıınız kaçtır? ifadesine verilen cevaplara göre ankete katılan 800 katılımcıdan 42'si 16-30 yaş aralığında, 56'sı 31-43 yaş aralığında, 222'si 44-56 yaş aralığında, 352'si 57-69 yaş aralığında ve 128'i de 70 ve üstü yaş aralığında olduğu görülmektedir. Grafik 3.2.'de katılımcılara yöneltilen eğitim durumunuz nedir? ifadesine verilen cevaplara göre ankete katılan 800 katılımcıdan 168'i okur yazar değil, 325'i ilkökul, 166'sı ortaokul, 62'si lise, 6'sı yüksekokul ve 73'ü üniversite eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Grafik 3. 3 Yıllık tarımsal kazanç ne kadardır?

Grafik 3. 4 Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?

Grafik 3.3.'e göre katılımcılara yöneltilen tarımsal üretim alanınız ne kadardır? ifadesine verilen cevaplara göre ankete katılan 800 katılımcının 48'i 21-50 dekar, 146'sı 51-100 dekar, 427'si 101-150 dekar, 179'u ise 150 dekar ve fazla tarımsal üretim alanına sahiptir. Grafik 3.4'e göre katılımcılara yöneltilen yıllık tarımsal kazancınız ne kadardır? ifadesine verilen cevaplara göre ankete katılan 800 katılımcının 30'u 51bin ile 100bin arasında, 47'si 101 bin ile 250 bin arasında, 388'i 251 bin ile 500 bin arasında, 335'i ise 500 binden fazla yıllık tarımsal gelire sahiptir.

3.2.2 Geçerlilik Analizi Sonuçları

Çalışmada Cronbach 's alfa katsayı yöntemi kullanılarak güvenilirlik analizi yapılmıştır. Tablo 3.11'de görüldüğü üzere Cronbach 's alfa katsayısı kabul edilebilir

en küçük α değeri olan 0,70'den büyük çıkmıştır. Bu değer 79 ifadeden oluşan anket yardımıyla yapılan ölçümün tutarlı ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. 1: Güvenilirlik analizi sonuçları

Cronbach's Alpha	N
,877	79

3.2.3 Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmanın bu bölümünde ankette yer alan ifadelere verilen yanıtlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler incelenerek genel değerlendirme yapılacaktır.

Tablo 3. 2: Ankette yer alan ifadelere verilen yanıtlara yönelik tanımlayıcı istatistikler

İFADELER	N	FREKANS					ORT.	S. SAPMA
1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun yeterli olduğuna inanıyorum.	800	148	245	60	171	176	2,98	1,464
Kooperatifler kanunun örgütlemeye başarılı olduğuna inanıyorum.	800	179	419	47	103	52	2,29	1,141
Kooperatif Mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum.	800	19	79	121	346	235	3,87	1,019
1163 sayılı kooperatifler kanunu göre haklarımı biliyorum.	800	20	91	377	225	87	3,34	,905
Kooperatifin oluşturulabilmesi için en az yedi kişinin yeterli olduğunu düşünüyorum.	800	102	204	219	205	70	2,92	1,169
Yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum.	800	17	131	114	316	222	3,74	1,096
Kooperatife üye olmayanlarında yönetim kuruluna seçilmesi gerektiğine inanıyorum.	800	110	309	137	190	54	2,71	1,167
Kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum.	800	20	47	67	354	312	4,11	,960
Kooperatiflerin iç denetim yanında bağımsız denetleme kuruluşu tarafından da denetlenmesi gerektiğini düşünüyorum.	800	22	63	115	346	254	3,93	1,010
Kooperatifte üyelerin bir kişi-bir oy kuralını biliyorum.	800	21	86	129	315	249	3,86	1,058
Her kooperatif için ayrı bir kanuni düzenleme yapılması gerektiğine inanıyorum.	800	111	266	216	164	43	2,70	1,105
Kooperatif Sisteminin çok iyi bir sistem olduğuna inanıyorum.	800	22	56	115	350	257	3,96	,996
Kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum.	800	10	13	64	481	232	4,14	,727

Kooperatifin faaliyet alanındaki gelişmelerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum	800	257	286	161	58	38	2,17	1,102
Kooperatif yönetiminin üyelerini kooperatifle ilgili konularda zamanında bilgilendirdiğine inanıyorum.	800		33	121	489	157	3,96	,715
Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir.	800	1	7	35	424	333	4,35	,619
Kooperatifin ortakların menfaatini koruyacak şekilde hareket ettiğine inanıyorum.	800	19	125	28	341	286	3,94	1,111
Kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır.	800	245	284	151	77	43	2,24	1,144
Kooperatif toplantılarına katılıyorum.	800	251	254	160	98	27	2,23	1,120
Kooperatifin gelişimi için ortakların yeni fikirler üretmekle yönetimle iş birliği içinde olması gerektiğine inanıyorum.	800	240	262	158	110	30	2,29	1,143
Kooperatifin diğer kooperatiflerle iş birliği içinde hareket ettiğine inanıyorum.	800	255	271	164	50	60	2,24	1,181
Kooperatifin gelişmesi için yönetici eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum.	800	227	261	163	111	38	2,34	1,165
Ortaklar kooperatif ile ilgili eleştirilerini açıklıkla ifade ettiğini düşünüyorum.	800		33	121	489	157	3,96	,715
Üye olduğum kooperatifi sık sık ziyaret ederim.	800	49	217	263	99	172	3,16	1,215
Kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum	800	46	210	200	157	187	3,29	1,242
Kooperatifimizin bir üst birliğe bağlanması gerektiğini düşünmekteyim.	800	33	165	152	360	90	3,39	1,060
Kooperatiflerin ortaklar arasındaki uyuşmazlıklarda çözüm mercii olduğunu düşünürüm.	800	33	207	90	392	78	3,34	1,090
Kooperatif yönetimi ile ortaklar arasında sorun olacağını düşünmem.	800	273	287	152	60	28	2,10	1,055
Kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum.	800		68	235	387	110	3,67	,816
Ortakların kooperatife olan ilgisizliğinin kooperatifin başarısını azalttığına inanırım.	800	266	286	170	48	30	2,11	1,054
Kooperatiflerde eğitim eksikliği olduğuna inanıyorum.	800	331	272	131	43	23	1,94	1,024
Teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin	800	4	38	123	486	149	3,92	,755

sağlanması olduğuna inanıyorum.								
Kooperatiflerin kuruluş amaçlarını gerçekleştirdiğine inanırım.	800	4	41	127	481	147	3,91	,765
Kooperatiflerin bölgede ekonomik kazancı artırdığına inanırım.	800	2	49	129	477	143	3,89	,772
Kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum.	800	336	269	126	40	29	1,95	1,050
Kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir.	800		35	121	487	157	3,96	,722
Yöneticilerin sürekli olarak denetlenmesi gerekmektedir.	800	84	66	69	251	330	3,85	1,324
Kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum.	800	157	162	130	165	186	3,08	1,456
Kooperatifin sağlamış olduğu mali desteğin yeterli olduğuna inanıyorum.	800	258	247	165	70	60	2,28	1,213
Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum.	800		79	118	452	151	3,84	,841
Kooperatifin finansal yapısı ile ilgili detayları bilirim.	800	103	111	111	345	130	3,36	1,267
Kooperatifin finansal açıdan iyi bir şekilde yönetildiğine inanmıyorum.	800	299	237	120	129	15	2,16	1,147
Kooperatifin başarılı olabilmesi için finansal kaynak sağlanması gerektiğine inanırım.	800	188	175	102	185	150	2,92	1,461
Devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum.	800	277	226	63	119	129	2,31	1,264
Kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım.	800	16	34	126	467	157	2,16	1,149
Kooperatiflerin Devlet tarafından finanse edilmesi gerektiğine inanırım.	800	77	72	63	395	193	3,69	1,206
Devletin sürekli finansman sağlaması gerektiğine inanırım.	800	16	34	126	467	157	3,89	,833
Finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım.	800	16	47	136	444	157	3,85	,871
Finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım.	800	37	102	35	428	198	3,81	1,088
Devlet desteğinin bölgesel bazda verilmesi gerektiğine inanırım.	800	22	60	138	432	148	3,78	,928
Desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım.	800	38	89	98	404	171	3,73	1,065
Devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım.	800	25	46	133	442	154	3,82	,915
Kooperatife üyelik aidatının olması gerektiğine inanırım.	800	14	48	130	449	159	3,86	,861

Kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir.	800	151	252	94	228	75	2,78	1.298
Kooperatifim sorunlara doğru çözümler üretir.	800	174	215	89	248	74	2,79	1,333
Kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim.	800	136	232	78	256	98	2,94	1,333
Kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar.	800	307	265	142	47	39	2,06	1,111
Kooperatifte yöneticilerin her dönem değiştirilmesi gerektiğine inanırım.	800	265	242	167	66	60	2,27	1,215
Kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım.	800	205	173	96	175	151	2,87	1,483
Kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım.	800	194	171	97	197	141	2,90	1,459
Kooperatife girmekteki amacım en yüksek karı elde etmek istediğim içindir.	800	19	46	135	437	163	3,85	,891
Kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir.	800	60	107	170	305	158	3,49	1,168
Kooperatife girmekteki amacım çiftçinin gelir seviyesini artıracağına inandığım içindir.	800	42	69	175	335	179	3,68	1,075
Kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum.	800	88	86	115	381	130	3,47	1,205
Yenilikçi fikirlerimi kooperatiflerdeki diğer üyelere aktarmak için kooperatife üye oldum.	800	181	189	78	278	74	2,84	1,355
Kooperatifin pazarlama alanından faydalanmak için kooperatife girdim.	800	33	33	114	443	210	4,04	,755
Kooperatifler riski üstlendiği için kooperatife üye oldum.	800	331	273	135	40	21	1,93	1,008
Kooperatife bilgimi arttırmak için üye oldum.	800	315	263	135	66	21	2,02	1,063
Devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye oldum.	800		105	113	434	148	3,78	,897
Bölge kalkınmasına katkı sağlamak için kooperatife üye oldum.	800	160	277	99	210	54	2,65	1,249
Tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum.	800	68	206	86	350	90	3,24	1,196
Kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum.	800		33	121	489	157	3,96	,715
Kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım.	800	90	173	62	286	171	3,41	1,386
Kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum.	800	47	88	154	367	144	3,59	1,084

Kooperatiflerle üyeler arasında yaşanan en önemli sorun aیدatların yüksek olması olduğuna inanırım.	800	149	284	105	262		2,60	1,127
Kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm.	800	187	276	115	212	10	2,48	1,150
Kooperatifçiliğın güven esasına göre işlediğine inanırım	800	15	85	63	419	218	3,93	,970
Kooperatifteki üyeler arasındaki sorunlarda kooperatif dışından bir hakem heyetinin çözmesi gerektiğine inanırım.	800	60	109	30	358	243	3,77	1,229
Kooperatifimizin Dünyadaki değişime ayak uydurabildiğine inanırım.	800	107	271	211	137	74	2,75	1,164

*Kesinlikle Katılıyorum ** Katılıyorum ***Kararsızım **** Katılıyorum ***** Kesinlikle Katılıyorum

Tablo 3.2’deki verilere göre mevzuat başlığı altındaki ifadelerde en düşük ve en yüksek ortalamaaya sahip olan ifadelere bakıldığında ortalaması 2’nin altında olan bir ifade olmadığı görülmektedir. 2,29 ile en düşük ortalamaaya sahip olan “Kooperatifler Kanunu’nun örgütlemeye başarılı olduğuna inanırım” ifadesidir ve katılımcılar bu ifadeye katılmamaktadırlar. Bu durum katılımcıların söz konusu kanunun örgütleme konusunda başarılı olmadığını düşündüklerini göstermektedir. En yüksek ortalamaaya sahip olan “Kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum” ifadesidir ve katılımcılar kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine katılmaktadırlar. Teşkilat başlığı altındaki ifadelerden 1.94 ile en düşük ortalamaaya sahip olan “Kooperatiflerde eğitim eksikliği olduğuna inanıyorum” ifadesidir ve katılımcılar kooperatiflerde eğitim eksikliği olduğunu düşünmemektedirler. En yüksek ortalamaaya sahip olan “Kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum” ifadesidir ve katılımcılar kooperatifin ortakları ile aylık toplantı yapması gerektiğine inanmaktadırlar. Finansman başlığı altındaki ifadelerden 2,16 ile en düşük ortalamaaya sahip olanlar “Kooperatifin finansal açıdan iyi şekilde yönetildiğine inanıyorum” ve “Kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım” ifadeleridir. Buna göre katılımcılar kooperatifin finansal açıdan iyi şekilde yönetildiğine ve aynı zamanda kooperatiflerin finansmanlarını kendileri karşılamaları gerektiğine inanmadıklarını ifade etmektedirler. En yüksek ortalamaaya sahip olan ifade ise “Devletin sürekli finansman sağlaması gerektiğine inanırım” ifadesidir ve katılımcılar devletin sürekli finansman sağlaması gerektiğine inandıklarını söylemektedirler. Yönetim ve üyelik başlığımız altında en düşük ortalamaaya sahip

olan ifade 1,93 ile “Kooperatifler riski üstlendiği için kooperatife üye oldum” ifadesidir ve buna göre katılımcılar kooperatifin riski üstlenmesinden dolayı kooperatife üye oldum ifadesine katılmadıklarını söylemektedirler. En yüksek ortalama ise “Kooperatifin pazarlama alanından faydalanmak için kooperatife üye oldum” ifadesine aittir ve katılımcılar kooperatife pazarlama alanından faydalanmak için üye olduklarını söylemektedirler. Genel değerlendirme soruları başlığı altında 2,48 ile en düşük ortalama “Kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm” ifadesidir ve katılımcılar kooperatif içinde yardımlaşmanın yüksek olmadığını düşünmektedirler. En yüksek ortalama ise “Kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım” ifadesidir ve katılımcılar kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanmaktadırlar.

3.2.4 Hipotez Testleri

Bu bölümde analiz sonuçları, çapraz tablolar ve ki kare testleri paylaşılmıştır. İlk olarak bireylerin yaşı ile ‘1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun yeterli olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.3, Tablo 3.4 ve Grafik 3.5’te paylaşılmıştır.

Tablo 3. 3: Bireylerin yaşına göre 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

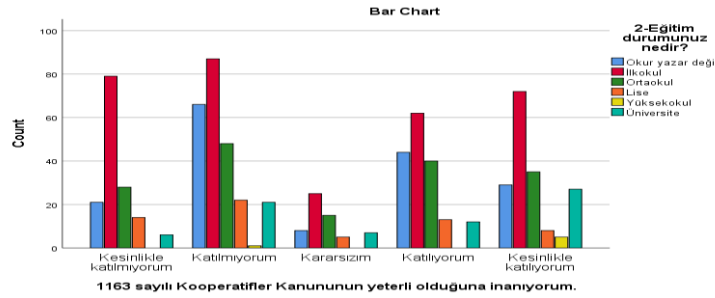
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun yeterli olduğuna inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	4	40	75	29	148
		%	9,8%	19,7%	19,1%	17,7%	18,5%
	Katılmıyorum	Sayı	18	48	122	57	245
		%	43,9%	23,6%	31,1%	34,8%	30,6%
	Kararsızım	Sayı	6	23	22	9	60
		%	14,6%	11,3%	5,6%	5,5%	7,5%
	Katılıyorum	Sayı	10	45	93	23	171
		%	24,4%	22,2%	23,7%	14,0%	21,4%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	3	47	80	46	176	
	%	7,3%	23,2%	20,4%	28,0%	22,0%	
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %49,1’i Kanunun yeterli olduğuna inanmamaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 31-43 yaş grubundaki katılımcıların %53,7 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların %49,1'i kanunun yeterli olmadığına inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında %83,3 ile yüksekokul mezunu katılımcıların daha yüksek oranda kanunun yeterli olmadığı inancına sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.5'teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.6 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 6: Bireylerin eğitim durumuna göre 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 6: Eğitim durumu ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun yeterli olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	52,329 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	51,032	20	,000
Linear-by-Linear Association	5,719	1	,017
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.6'da $p < 0.05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin “eğitim durumu” ile “1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun yeterli olduğuna inanıyorum.” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile ‘kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve sonuçları Tablo 3.7, Tablo 3.8 ve Grafik 3.7’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 7: Bireylerin yaşına göre kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

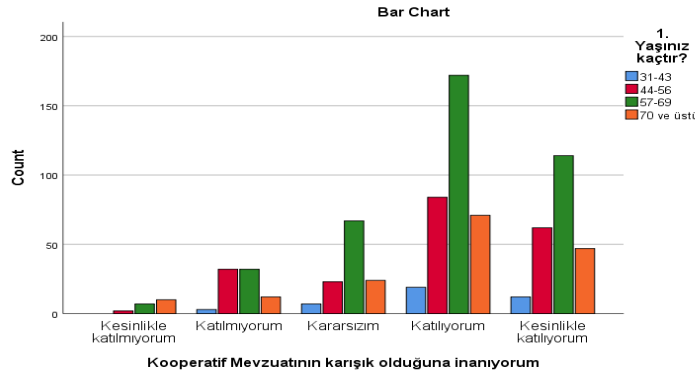
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatif Mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	0	2	7	10	19
		%	0,0%	1,0%	1,8%	6,1%	2,4%
	Katılmıyorum	Sayı	3	32	32	12	79
		%	7,3%	15,8%	8,2%	7,3%	9,9%
	Kararsızım	Sayı	7	23	67	24	121
		%	7,3%	15,8%	8,2%	7,3%	9,9%

		%	17,1%	11,3%	17,1%	14,6%	15,1%
	Katılıyorum	Sayı	19	84	172	71	346
		%	46,3%	41,4%	43,9%	43,3%	43,3%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	12	62	114	47	235
		%	29,3%	30,5%	29,1%	28,7%	29,4%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %72,7'ü Mevzuatın karmaşık olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte yaş durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 31-43 yaş grubundaki katılımcıların %78,6 ile tüm katılımcılara göre kooperatif mevzuatının daha yüksek oranda karmaşık olduğu inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.7'deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.7 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 7: Bireylerin yaşına göre Kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 8: Yaş ve kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	25,906 ^a	12	,011
Likelihood Ratio	23,731	12	,022
Linear-by-Linear Association	,331	1	,565
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.8'de $p < 0,005$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir. Bireylerin eğitimi ile ‘kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.9, Tablo 3.10 ve Grafik 3.8'de

paylaşmıştır.

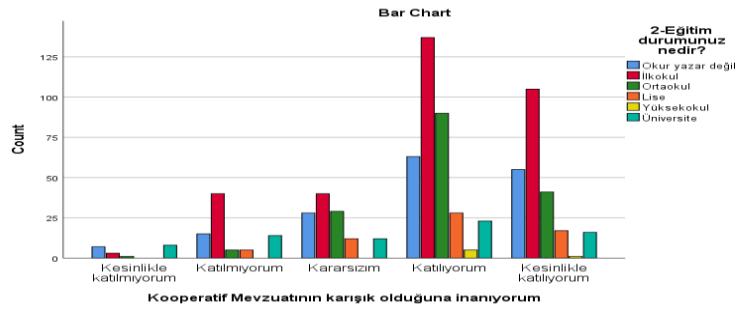
Tablo 3. 9: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatif Mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	7	3	1	0	0	8	19
		%	4,2%	0,9%	0,6%	0,0%	0,0%	11,0%	2,4%
	Katılmıyorum	Sayı	15	40	5	5	0	14	79
		%	8,9%	12,3%	3,0%	8,1%	0,0%	19,2%	9,9%
	Kararsızım	Sayı	28	40	29	12	0	12	121
		%	16,7%	12,3%	17,5%	19,4%	0,0%	16,4%	15,1%
	Katılıyorum	Sayı	63	137	90	28	5	23	346
		%	37,5%	42,2%	54,2%	45,2%	83,3%	31,5%	43,3%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	55	105	41	17	1	16	235
		%	32,7%	32,3%	24,7%	27,4%	16,7%	21,9%	29,4%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %72,7'ü Mevzuatın karmaşık olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara bakıldığında yüksek okul mezunlarının tamamının kooperatif mevzuatının karmaşık olduğu inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.9'deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.8 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 8:Bireylerin eğitim durumuna göre Kooperatif Mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 10: Eğitim durumu ve kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	P
Pearson Chi-Square	68,352 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	63,346	20	,000
Linear-by-Linear Association	9,039	1	,003
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.10'daki $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile

“kooperatif mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile ‘yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.11 Tablo, 3.12 ve Grafik 3.9’de paylaşılmıştır.

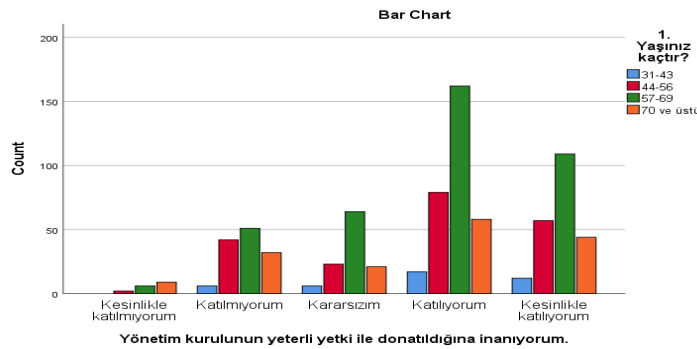
Tablo 3. 11: Bireylerin yaşına göre yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	0	2	6	9	17
		%	0,0%	1,0%	1,5%	5,5%	2,1%
	Katılmıyorum	Sayı	6	42	51	32	131
		%	14,6%	20,7%	13,0%	19,5%	16,4%
	Kararsızım	Sayı	6	23	64	21	114
		%	14,6%	11,3%	16,3%	12,8%	14,2%
	Katılıyorum	Sayı	17	79	162	58	316
		%	41,5%	38,9%	41,3%	35,4%	39,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	12	57	109	44	222
		%	29,3%	28,1%	27,8%	26,8%	27,8%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %67,3’ü yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanmaktadır. Bununla birlikte yaş durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 31-43 yaş grubunun %70,8 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda bir inanca sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.11’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.9 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 9: Bireylerin yaşına göre yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 12: Yaş ve yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	21,407 ^a	12	,045
Likelihood Ratio	20,023	12	,067
Linear-by-Linear Association	1,560	1	,212
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.12’deki $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile ‘yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.13 Tablo, 3.14 ve Grafik 3.10’da paylaşılmıştır.

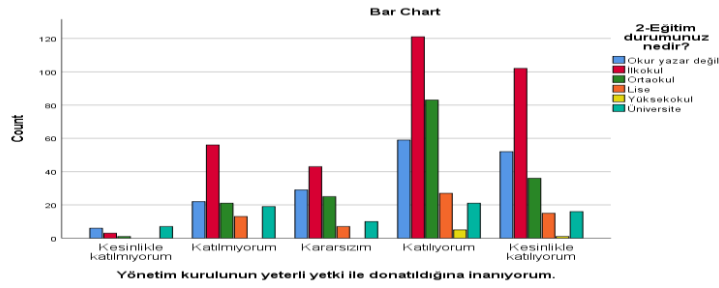
Tablo 3. 13: Bireylerin eğitim durumuna göre yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	6	3	1	0	0	7	17
		%	3,6%	0,9%	0,6%	0,0%	0,0%	9,6%	2,1%
	Katılmıyorum	Sayı	22	56	21	13	0	19	131
		%	13,1%	17,2%	12,7%	21,0%	0,0%	26,0%	16,4%
	Kararsızım	Sayı	29	43	25	7	0	10	114
		%	17,3%	13,2%	15,1%	11,3%	0,0%	13,7%	14,2%
	Katılıyorum	Sayı	59	121	83	27	5	21	316
		%	35,1%	37,2%	50,0%	43,5%	83,3%	28,8%	39,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	52	102	36	15	1	16	222
		%	31,0%	31,4%	21,7%	24,2%	16,7%	21,9%	27,8%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %67,3’ü yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında yüksekokul mezunlarının tamamının yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inandığı görülmektedir.

Tablo 3.13’teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.10 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 10: Bireylerin eğitim durumuna göre yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 14: Eğitim ve yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	54,471a	20	,000
Likelihood Ratio	48,718	20	,000
Linear-by-Linear Association	8,854	1	,003
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.14’te $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim ile “yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile ‘kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.15, Tablo 3.16 ve Grafik 3.11’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 15: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

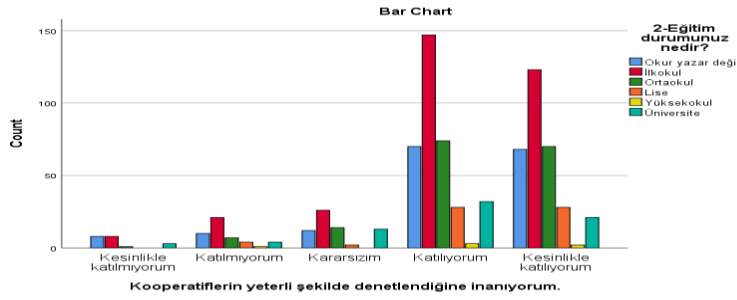
			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	8	8	1	0	0	3	20
		%	4,8%	2,5%	0,6%	0,0%	0,0%	4,1%	2,5%
	Katılmıyorum	Sayı	10	21	7	4	1	4	47
		%	6,0%	6,5%	4,2%	6,5%	16,7%	5,5%	5,9%
	Kararsızım	Sayı	12	26	14	2	0	13	67
		%	7,1%	8,0%	8,4%	3,2%	0,0%	17,8%	8,4%
	Katılıyorum	Sayı	70	147	74	28	3	32	354
		%	41,7%	45,2%	44,6%	45,2%	50,0%	43,8%	44,3%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	68	123	70	28	2	21	312
		%	40,5%	37,8%	42,2%	45,2%	33,3%	28,8%	39,0%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %73,3’ü yönetim kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal

olarak bakıldığında lise mezunlarının %90,4 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda bir inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.15'teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.11 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 11: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

Tablo 3. 16: Eğitim ve kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	24,714*	20	,213
Likelihood Ratio	25,678	20	,177
Linear-by-Linear Association	,338	1	,561
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.16'daki $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile ‘kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.17, Tablo 3.18 ve Grafik 3.12’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 17: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

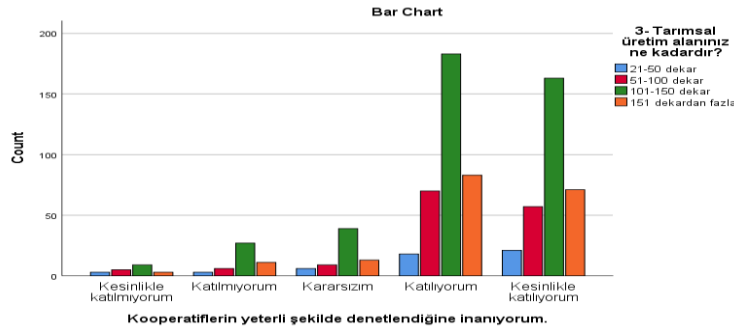
			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?				Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekardan fazla	
Kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	3	5	9	3	20
		%	5,9%	3,4%	2,1%	1,7%	2,5%
	Katılmıyorum	Sayı	3	6	27	11	47
		%	5,9%	4,1%	6,4%	6,1%	5,9%
	Kararsızım	Sayı	6	9	39	13	67
		%	11,8%	6,1%	9,3%	7,2%	8,4%
	Katılıyorum	Sayı	18	70	183	83	354
		%	35,3%	47,6%	43,5%	45,9%	44,3%
			Sayı	21	57	163	71

	Kesinlikle katılıyorum	%	41,2%	38,8%	38,7%	39,2%	39,0%
Toplam		Sayı	51	147	421	181	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %73,3'ü yönetim kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanmaktadır. Bununla birlikte tarımsal üretim alanlarına göre verilen cevaplara oransal olarak bakıldığında 151 dekar'dan fazla tarımsal üretim alanına sahip olanların %85,4 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda bir inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.17'deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.12 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 12: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 18: Tarımsal üretim alanı ve kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	8,406 ^a	12	,753
Likelihood Ratio	7,955	12	,789
Linear-by-Linear Association	,389	1	,533
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.18'de $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile “kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin eğitimi ile ‘her kooperatif için ayrı bir kanuni düzenleme yapılması gerektiğine inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.19, Tablo 3.20 ve Grafik 3.13'te paylaşılmıştır.

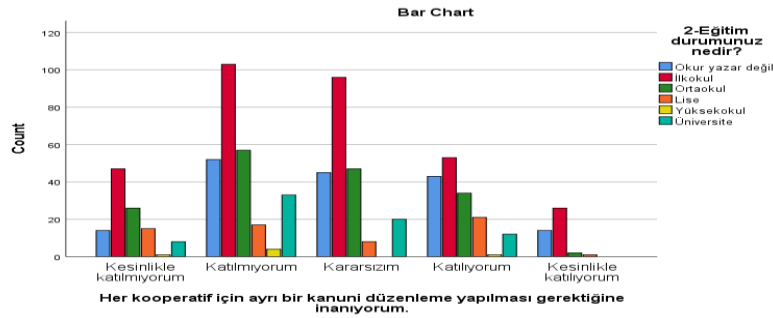
Tablo 3. 19: Bireylerin eğitim durumuna göre her kooperatif için ayrı bir kanuni düzenleme yapılması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	Toplam
Her kooperatif için ayrı bir kanuni düzenleme yapılması gerektiğine inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Say1	14	47	26	15	1	8	111
		%	8,3%	14,5%	15,7%	24,2%	16,7%	11,0%	13,9%
	Katılmıyorum	Say1	52	103	57	17	4	33	266
		%	31,0%	31,7%	34,3%	27,4%	66,7%	45,2%	33,3%
	Kararsızım	Say1	45	96	47	8	0	20	216
		%	26,8%	29,5%	28,3%	12,9%	0,0%	27,4%	27,0%
	Katılıyorum	Say1	43	53	34	21	1	12	164
		%	25,6%	16,3%	20,5%	33,9%	16,7%	16,4%	20,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Say1	14	26	2	1	0	0	43
		%	8,3%	8,0%	1,2%	1,6%	0,0%	0,0%	5,4%
Toplam		Say1	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 47,2'si her kooperatif için kanuni düzenleme yapılması gerektiğine inanmamaktadır. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında yüksekokul mezunlarının %83,4 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda bir inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.19'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.13 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 13: Bireylerin eğitim durumuna göre her kooperatif için ayrı bir kanuni düzenleme yapılması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 20: Eğitim ve her kooperatif için ayrı bir kanuni düzenleme yapılması gerektiğine inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	51,945 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	59,304	20	,000
Linear-by-Linear Association	10,889	1	,001
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.4'te $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “her

kooperatif için ayrı bir kanuni düzenleme yapılması gerektiğine inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile ‘kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.21, Tablo 3.22 ve Grafik 3.14’te paylaşılmıştır.

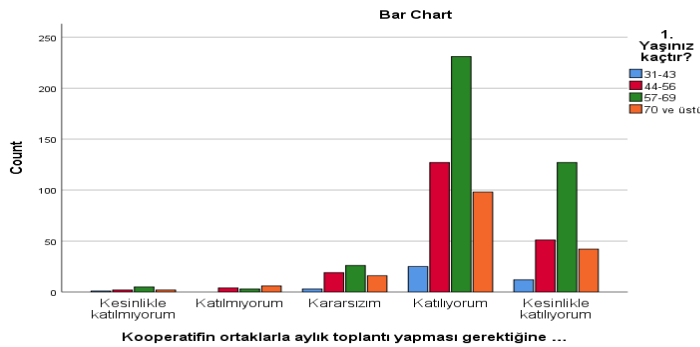
Tablo 3. 21: Bireylerin yaşına göre kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	1	2	5	2	10
		%	2,4%	1,0%	1,3%	1,2%	1,3%
	Katılmıyorum	Sayı	0	4	3	6	13
		%	0,0%	2,0%	0,8%	3,7%	1,6%
	Kararsızım	Sayı	3	19	26	16	64
		%	7,3%	9,4%	6,6%	9,8%	8,0%
	Katılıyorum	Sayı	25	127	231	98	481
		%	61,0%	62,6%	58,9%	59,8%	60,1%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %89,1’i kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanmamaktadır. Bununla birlikte yaş durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 57-69 yaş grubunun % 91,3 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda bir inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.21’deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.14 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 14: Bireylerin yaşına göre kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 22: Yaş ve kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	12,960 ^a	12	,372
Likelihood Ratio	12,867	12	,379
Linear-by-Linear Association	,094	1	,759
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.22’de $p>0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin eğitimi ile ‘kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.23, Tablo 3.24 ve Grafik 3.15’te paylaşılmıştır.

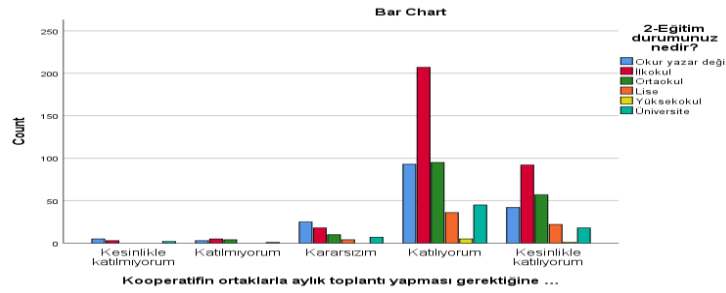
Tablo 3. 23: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	5	3	0	0	0	2	10
		%	3,0%	0,9%	0,0%	0,0%	0,0%	2,7%	1,3%
	Katılmıyorum	Sayı	3	5	4	0	0	1	13
		%	1,8%	1,5%	2,4%	0,0%	0,0%	1,4%	1,6%
	Kararsızım	Sayı	25	18	10	4	0	7	64
		%	14,9%	5,5%	6,0%	6,5%	0,0%	9,6%	8,0%
	Katılıyorum	Sayı	93	207	95	36	5	45	481
		%	55,4%	63,7%	57,2%	58,1%	83,3%	61,6%	60,1%
Toplam	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	42	92	57	22	1	18	232
		%	25,0%	28,3%	34,3%	35,5%	16,7%	24,7%	29,0%
		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 89,1’i her kooperatiflerin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında yüksekokul ve üniversite mezunlarının bu konuda daha yüksek bir inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.23’ teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.15 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 15: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 24: Eğitim ve kooperatiflerin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	30,883 ^a	20	,057
Likelihood Ratio	32,150	20	,042
Linear-by-Linear Association	1,353	1	,245
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.23'te $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yaşı ile ‘kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.25, Tablo 3.26 ve Grafik 3.16’te paylaşılmıştır.

Tablo 3. 25: Bireylerin yaşına göre kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar

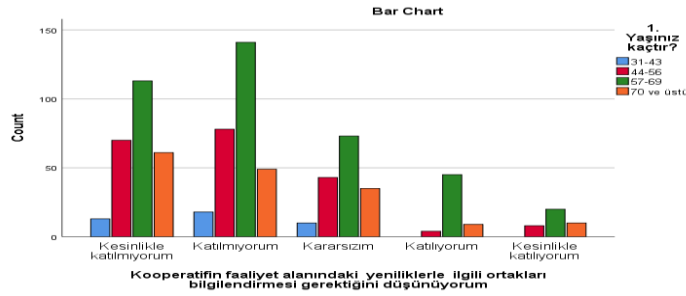
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	13	70	113	61	257
		%	31,7%	34,5%	28,8%	37,2%	32,1%
	Katılmıyorum	Sayı	18	78	141	49	286
		%	43,9%	38,4%	36,0%	29,9%	35,8%
	Kararsızım	Sayı	10	43	73	35	161
		%	24,4%	21,2%	18,6%	21,3%	20,1%
	Katılıyorum	Sayı	0	4	45	9	58
		%	0,0%	2,0%	11,5%	5,5%	7,2%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	0	8	20	10	38
		%	0,0%	3,9%	5,1%	6,1%	4,8%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %67,9’u kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünmüyor. Bununla birlikte yaş durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 31-43 yaş grubunun %75,6 ile

tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda bir gereklilik düşüncesine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.25'teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.16 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 16: Bireylerin yaşına göre kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 26: Yaş ve kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	30,901 ^a	12	,002
Likelihood Ratio	37,578	12	,000
Linear-by-Linear Association	3,009	1	,083
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.26'da $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile ‘kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.27 Tablo 3.28 ve Grafik 3.17’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 27: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar

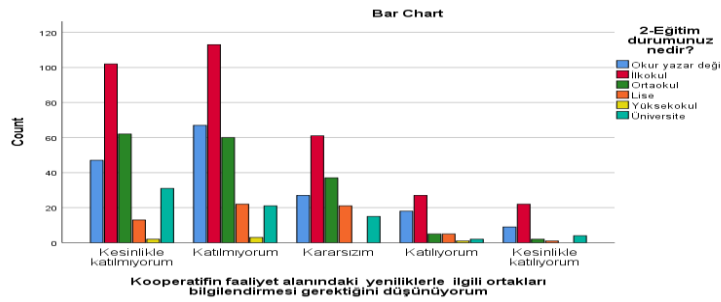
			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatifin faaliyet alanındaki gelişmelerle ilgili ortakları bilgilendirmesi	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	47	102	62	13	2	31	257
		%	28,0%	31,4%	37,3%	21,0%	33,3%	42,5%	32,1%
	Katılmıyorum	Sayı	67	113	60	22	3	21	286
		%	39,9%	34,8%	36,1%	35,5%	50,0%	28,8%	35,8%
	Kararsızım	Sayı	27	61	37	21	0	15	161
		%	16,1%	18,8%	22,3%	33,9%	0,0%	20,5%	20,1%
	Katılıyorum	Sayı	18	27	5	5	1	2	58
		%	10,0%	8,3%	1,7%	1,7%	0,3%	2,6%	7,1%

gerekliğini düşünüyorum	%	10,7%	8,3%	3,0%	8,1%	16,7%	2,7%	7,2%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	9	22	2	1	0	4	38
	%	5,4%	6,8%	1,2%	1,6%	0,0%	5,5%	4,8%
Toplam	Ayıt	168	325	166	62	6	73	800
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %67,9'si kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünmüyor. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında yüksekokul mezunlarının %83,3 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda bir gereklilik düşüncesine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.27' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.17 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 17: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 28: Eğitim ve kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	37,723 ^a	20	,010
Likelihood Ratio	41,634	20	,003
Linear-by-Linear Association	3,559	1	,059
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.28'de $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile ‘kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.29 Tablo 3.30 ve Grafik 3.18’de paylaşılmıştır.

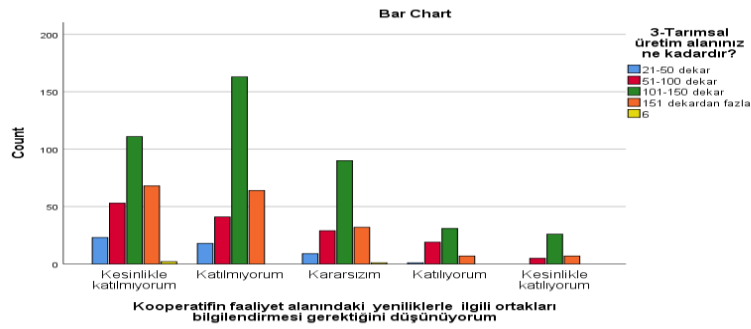
Tablo 3. 29: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar

			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?					Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekardan fazla	Kayıp veri	
Kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	23	53	111	68	2	257
		%	45,1%	36,1%	26,4%	38,2%	66,7%	32,1%
	Katılmıyorum	Sayı	18	41	163	64	0	286
		%	35,3%	27,9%	38,7%	36,0%	0,0%	35,8%
	Kararsızım	Sayı	9	29	90	32	1	161
		%	17,6%	19,7%	21,4%	18,0%	33,3%	20,1%
	Katılıyorum	Sayı	1	19	31	7	0	58
		%	2,0%	12,9%	7,4%	3,9%	0,0%	7,2%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	0	5	26	7	0	38	
	%	0,0%	3,4%	6,2%	3,9%	0,0%	4,8%	
Toplam		Sayı	51	147	421	178	3	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %67,9'u kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünmemektedir. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 21-50 dekar üretim alanına sahip olanların %80,4 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.29'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.18 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 18: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 30: Tarımsal üretim alanı ve kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	33,308 ^a	16	,007
Likelihood Ratio	36,923	16	,002
Linear-by-Linear Association	,013	1	,910
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.30'da $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile

“kooperatifin faaliyet alanındaki yeniliklerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile ‘kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.31, Tablo 3.32 ve Grafik 3.19’de paylaşılmıştır.

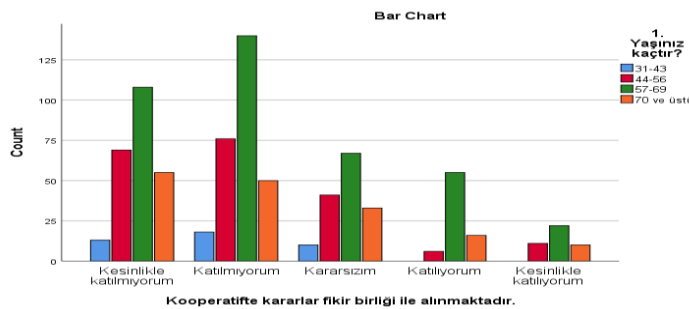
Tablo 3. 31: Bireylerin yaşına göre kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	13	69	108	55	245
		%	31,7%	34,0%	27,6%	33,5%	30,6%
	Katılmıyorum	Sayı	18	76	140	50	284
		%	43,9%	37,4%	35,7%	30,5%	35,5%
	Kararsızım	Sayı	10	41	67	33	151
		%	24,4%	20,2%	17,1%	20,1%	18,9%
	Katılıyorum	Sayı	0	6	55	16	77
		%	0,0%	3,0%	14,0%	9,8%	9,6%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %66,1’u kooperatiflerde kararların fikir birliği ile alındığına katılmamaktadır. Bununla birlikte yaş durumlarına göre verilen cevaplara oransal olarak bakıldığında 31-43 yaş grubunun %75,6 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.31’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.19 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 19: Bireylerin yaşına göre kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 32: Yaş ve kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	29,910 ^a	12	,003
Likelihood Ratio	38,551	12	,000
Linear-by-Linear Association	4,939	1	,026
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.32’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile ‘kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.33, Tablo 3.34 ve Grafik 3.20’de paylaşılmıştır.

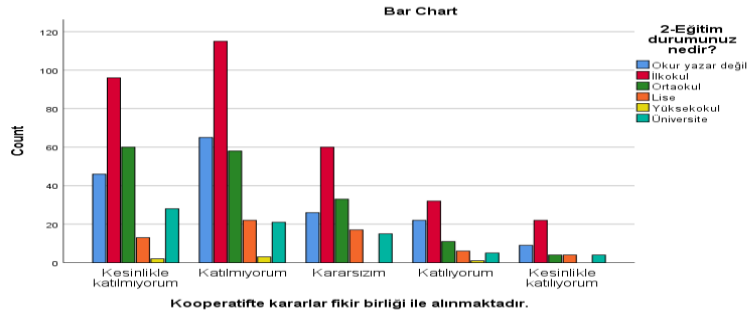
Tablo 3. 33: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	46	96	60	13	2	28	245
		%	27,4%	29,5%	36,1%	21,0%	33,3%	38,4%	30,6%
	Katılmıyorum	Sayı	65	115	58	22	3	21	284
		%	38,7%	35,4%	34,9%	35,5%	50,0%	28,8%	35,5%
	Kararsızım	Sayı	26	60	33	17	0	15	151
		%	15,5%	18,5%	19,9%	27,4%	0,0%	20,5%	18,9%
	Katılıyorum	Sayı	22	32	11	6	1	5	77
		%	13,1%	9,8%	6,6%	9,7%	16,7%	6,8%	9,6%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	9	22	4	4	0	4	43
		%	5,4%	6,8%	2,4%	6,5%	0,0%	5,5%	5,4%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %66,1’i kooperatifte kararların fikir birliği ile alındığına katılmamaktadır. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında en yüksek oranın yüksek okul mezunlarına ait olduğu görülmektedir.

Tablo 3.33’teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.20 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 20: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 34: Eğitim durumu ve kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	21,163 ^a	20	,388
Likelihood Ratio	23,057	20	,286
Linear-by-Linear Association	1,421	1	,233
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.34’te $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yaşı ile ‘kooperatif toplantılarına katılıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.35, Tablo 3.36 ve Grafik 3.21’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 35: Bireylerin yaşına göre kooperatif toplantılarına katılıyorum ifadesine verilen yanıtlar

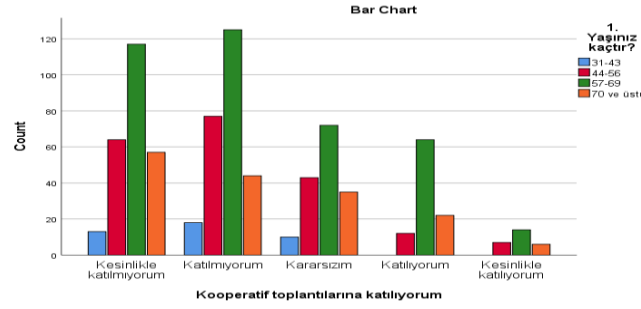
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatif toplantılarına katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	13	64	117	57	251
		%	31,7%	31,5%	29,8%	34,8%	31,4%
	Katılmıyorum	Sayı	18	77	125	44	264
		%	43,9%	37,9%	31,9%	26,8%	33,0%
	Kararsızım	Sayı	10	43	72	35	160
		%	24,4%	21,2%	18,4%	21,3%	20,0%
	Katılıyorum	Sayı	0	12	64	22	98
		%	0,0%	5,9%	16,3%	13,4%	12,3%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	0	7	14	6	27
		%	0,0%	3,4%	3,6%	3,7%	3,4%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %64,4’i kooperatif toplantılarına katılmadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte yaş durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 31-43 yaş grubunun %75,6 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu

görülmektedir.

Tablo 3.35'teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.21 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 21: Bireylerin yaşına göre kooperatif toplantılarına katılıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 36: Yaş ve kooperatif toplantılarına katılıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	25,762 ^a	12	,012
Likelihood Ratio	33,132	12	,001
Linear-by-Linear Association	3,906	1	,048
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.36'da $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatif toplantılarına katılıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile ‘kooperatif toplantılarına katılıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.37, Tablo 3.38 ve Grafik 3.22'de paylaşılmıştır

Tablo 3. 37: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif toplantılarına katılıyorum ifadesine verilen

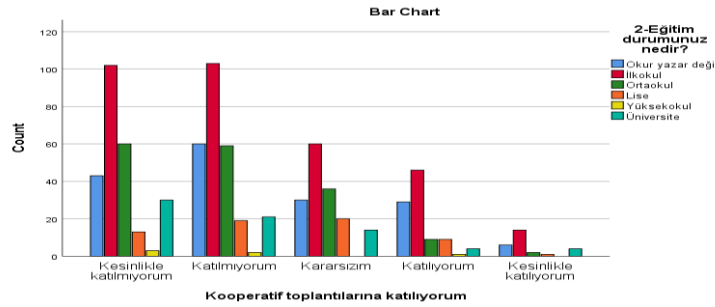
yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatif toplantılarına katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	43	102	60	13	3	30	251
		%	25,6%	31,4%	36,1%	21,0%	50,0%	41,1%	31,4%
	Katılmıyorum	Sayı	60	103	59	19	2	21	264
		%	35,7%	31,7%	35,5%	30,6%	33,3%	28,8%	33,0%
	Kararsızım	Sayı	30	60	36	20	0	14	160
		%	17,9%	18,5%	21,7%	32,3%	0,0%	19,2%	20,0%
	Katılıyorum	Sayı	29	46	9	9	1	4	98
		%	17,3%	14,2%	5,4%	14,5%	16,7%	5,5%	12,3%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	6	14	2	1	0	4	27	
	%	3,6%	4,3%	1,2%	1,6%	0,0%	5,5%	3,4%	
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %64,4'ü kooperatif toplantılarına katılmadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında yüksek okul mezunlarının %83,3 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.37'deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.22 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 22: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif toplantılarına katılıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 38: Eğitim ve kooperatif toplantılarına katılıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	34,969 ^a	20	,020
Likelihood Ratio	38,328	20	,008
Linear-by-Linear Association	4,524	1	,033
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.38'de $p < 0.05$ çıkmıştır.. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatif toplantılarına katılıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile ‘kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.39, Tablo 3.40 ve Grafik 3.23'te paylaşılmıştır.

Tablo 3. 39: Bireylerin yaşına göre kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

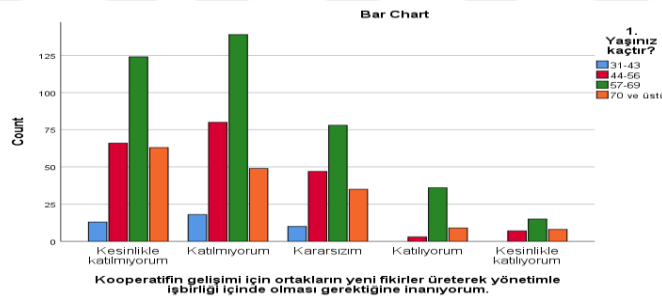
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Bireylerin yaşına göre kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	12	58	106	51	227
		%	29,3%	28,6%	27,0%	31,1%	28,4%
	Katılmıyorum	Sayı	16	72	128	45	261
		%	39,0%	35,5%	32,7%	27,4%	32,6%
	Kararsızım	Sayı	9	46	75	33	163
		%	22,0%	22,7%	19,1%	20,1%	20,4%

olduğuna inanıyorum	Katılıyorum	Sayı	4	19	66	22	111
		%	9,8%	9,4%	16,8%	13,4%	13,9%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	0	8	17	13	38
		%	0,0%	3,9%	4,3%	7,9%	4,8%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %61'i kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanmamaktadır. Bununla birlikte yaş durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 31-43 yaş grubunun %68,3 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda bir inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.39'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.23 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 23: Bireylerin yaşına göre kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 40: Yaş ve kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	15,771 ^a	12	,202
Likelihood Ratio	17,450	12	,133
Linear-by-Linear Association	3,062	1	,080
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.40'ta $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin eğitimi ile ‘kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.41, Tablo 3.42 ve Grafik 3.24'te paylaşılmıştır.

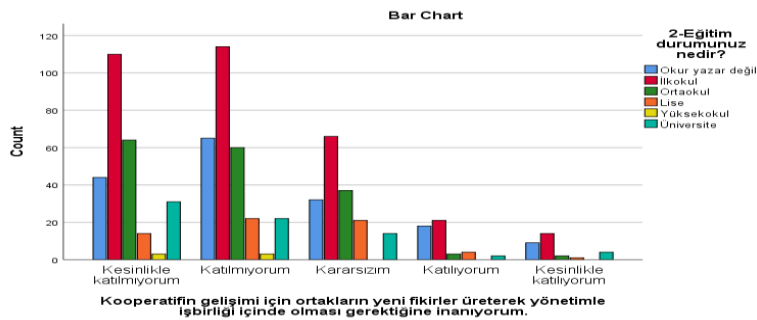
Tablo 3. 41: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	40	96	49	14	3	25	227
		%	23,8%	29,5%	29,5%	22,6%	50,0%	34,2%	28,4%
	Katılmıyorum	Sayı	60	98	58	20	3	22	261
		%	35,7%	30,2%	34,9%	32,3%	50,0%	30,1%	32,6%
	Kararsızım	Sayı	30	64	36	19	0	14	163
		%	17,9%	19,7%	21,7%	30,6%	0,0%	19,2%	20,4%
	Katılıyorum	Sayı	28	52	21	8	0	2	111
		%	16,7%	16,0%	12,7%	12,9%	0,0%	2,7%	13,9%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	10	15	2	1	0	10	38
		%	6,0%	4,6%	1,2%	1,6%	0,0%	13,7%	4,8%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 61'i kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanmamaktadır. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında yüksekokul mezunlarının tamamı kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanmadığı görülmektedir.

Tablo 3.41'deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.24 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 24: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifin gelişmesi için ortakların eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 42: Eğitim durumu ve kooperatifin gelişmesi için ortakların yeni fikirler üreterek yönetimle işbirliği içinde olması gerektiğine inanıyorum olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	39,736 ^a	20	,005
Likelihood Ratio	42,720	20	,002
Linear-by-Linear Association	1,519	1	,218
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.42'de $p < 0.05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile

“kooperatifin gelişmesi için ortak eğitiminin gerekli olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile ‘kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.43, Tablo 3.44 ve Grafik 3.25’te paylaşılmıştır.

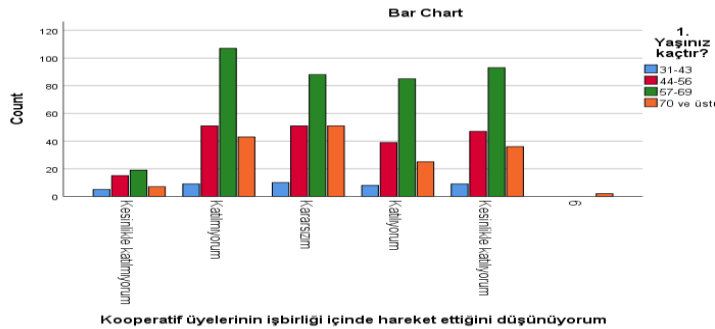
Tablo 3. 43: Bireylerin yaşına göre kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	5	15	19	7	46
		%	12,2%	7,4%	4,8%	4,3%	5,8%
	Katılmıyorum	Sayı	9	51	107	43	210
		%	22,0%	25,1%	27,3%	26,2%	26,3%
	Kararsızım	Sayı	10	51	88	51	200
		%	24,4%	25,1%	22,4%	31,1%	25,0%
	Katılıyorum	Sayı	8	39	85	25	157
		%	19,5%	19,2%	21,7%	15,2%	19,6%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	9	47	93	38	187
		%	22,0%	23,2%	23,7%	23,2%	23,4%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %43,0’si kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünmemektedir. Bununla birlikte yaş durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 57-69 yaş grubunun %45,4 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.43’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.25 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 25: Bireylerin yaşına göre kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 44: Yaş ve kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	11,641 ^a	12	,475
Likelihood Ratio	10,911	12	,537
Linear-by-Linear Association	,202	1	,653
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.44'teki $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin eğitimi ile ‘kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.45, Tablo 3.46 ve Grafik 3.26’da paylaşılmıştır.

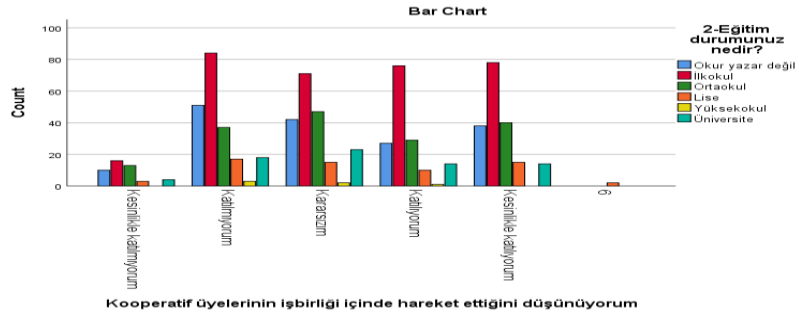
Tablo 3. 45: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	10	16	13	3	0	4	46
		%	6,0%	4,9%	7,8%	4,8%	0,0%	5,5%	5,8%
	Katılmıyorum	Sayı	51	84	37	17	3	18	210
		%	30,4%	25,8%	22,3%	27,4%	50,0%	24,7%	26,3%
	Kararsızım	Sayı	42	71	47	15	2	23	200
		%	25,0%	21,8%	28,3%	24,2%	33,3%	31,5%	25,0%
	Katılıyorum	Sayı	27	76	29	10	1	14	157
		%	16,1%	23,4%	17,5%	16,1%	16,7%	19,2%	19,6%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	38	78	40	17	0	14	187
		%	22,6%	24,0%	24,1%	27,4%	0,0%	19,2%	23,4%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %43,0’si kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünmektedir. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında ilkokul mezunlarının %47,4 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.45’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.26 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 26: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar

Tablo 3. 46: Yaş ve kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Value	df	p
Pearson Chi-Square	15,772 ^a	20	,731
Likelihood Ratio	17,053	20	,650
Linear-by-Linear Association	,038	1	,844
N of Valid Cases	800		

Tablo 3.46'daki $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yaşı ile ‘kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.47, Tablo 3.48 ve Grafik 3.27’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 47: Bireylerin yaşına göre kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar

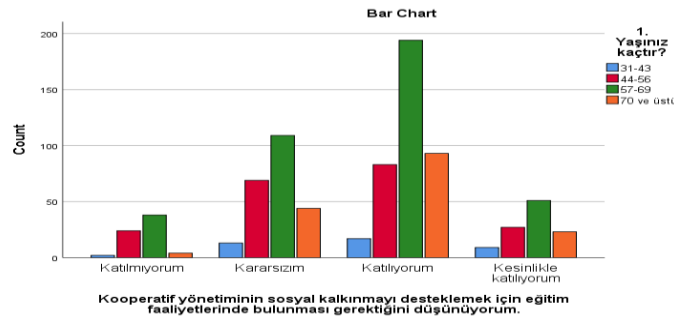
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum.	Katılmıyorum	Sayı	2	24	38	4	68
		%	4,9%	11,8%	9,7%	2,4%	8,5%
	Kararsızım	Sayı	13	69	109	44	235
		%	31,7%	34,0%	27,8%	26,8%	29,4%
	Katılıyorum	Sayı	17	83	194	93	387
		%	41,5%	40,9%	49,5%	56,7%	48,4%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	9	27	51	23	110
		%	22,0%	13,3%	13,0%	14,0%	13,8%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 62,2’si kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünmektedir. Bununla birlikte yaş

durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 70 ve üstü yaş grubunun %70,7 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.47’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.27 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 27: Bireylerin yaşına göre kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar

Tablo 3. 48: Yaş ve kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	20,665 ^a	9	,014
Likelihood Ratio	22,932	9	,006
Linear-by-Linear Association	4,126	1	,042
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.48’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile ‘kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.49, Tablo 3.50 ve Grafik 3.28’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 49: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar

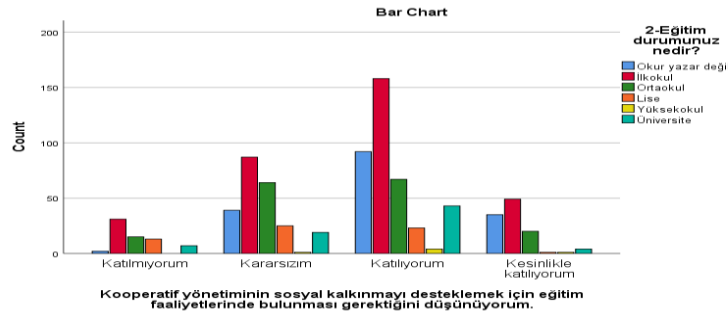
			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı	Katılmıyorum	Sayı	2	31	15	13	0	7	68
		%	1,2%	9,5%	9,0%	21,0%	0,0%	9,6%	8,5%
	Kararsızım	Sayı	39	87	64	25	1	19	235
		%	4,8%	10,8%	8,0%	3,1%	0,1%	2,4%	29,5%

desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum.		%	23,2%	26,8%	38,6%	40,3%	16,7%	26,0%	29,4%
	Katılıyorum	Sayı	92	158	67	23	4	43	387
		%	54,8%	48,6%	40,4%	37,1%	66,7%	58,9%	48,4%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	35	49	20	1	1	4	110
		%	20,8%	15,1%	12,0%	1,6%	16,7%	5,5%	13,8%
	Toplam	Sayı	168	325	166	62	6	73	800
%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Katılımcıların %62,2'si kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünmektedir. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında yüksekokul mezunlarının %83,4 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda bir inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.49'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.28 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 28: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 50: Eğitim durumu ve kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	58,350 ^a	15	,000
Likelihood Ratio	65,648	15	,000
Linear-by-Linear Association	19,031	1	,000
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.50'de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile ‘kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.51, Tablo 3.52 ve Grafik 3.29'de paylaşılmıştır.

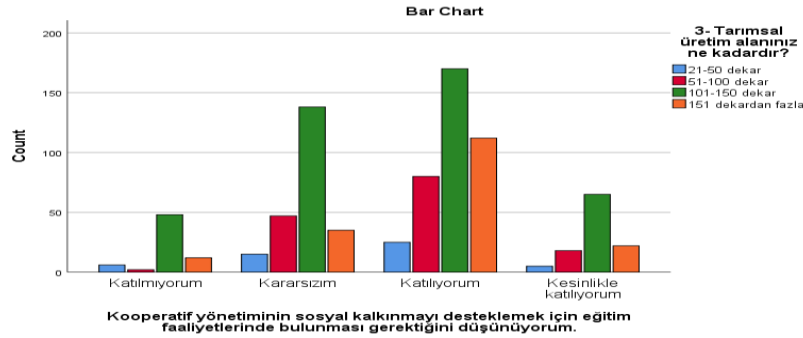
Tablo 3. 51: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtlar

			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?				Total
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekar dan fazla	
Kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum.	Katılmıyorum	Sayı	6	2	48	12	68
		%	11,8%	1,4%	11,4%	6,6%	8,5%
	Kararsızım	Sayı	15	47	138	35	235
		%	29,4%	32,0%	32,8%	19,3%	29,4%
	Katılıyorum	Sayı	25	80	170	112	387
		%	49,0%	54,4%	40,4%	61,9%	48,4%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	5	18	65	22	110
		%	9,8%	12,2%	15,4%	12,2%	13,8%
Total		Sayı	51	147	421	181	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 62,2'si kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünmektedir. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 151 dekar dan fazla üretim alanına sahip olanların %74,8 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.51' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.29 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanı göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 29: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 52: Tarımsal üretim alanı ve Kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	38,105 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	43,114	9	,000
Linear-by-Linear Association	,906	1	,341
Vaka Sayısı	800		

Tablo 3.52'de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile "kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde

bulunması gerektiğini düşünüyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile ‘teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.53, Tablo 3.54 ve Grafik 3.30’da paylaşılmıştır.

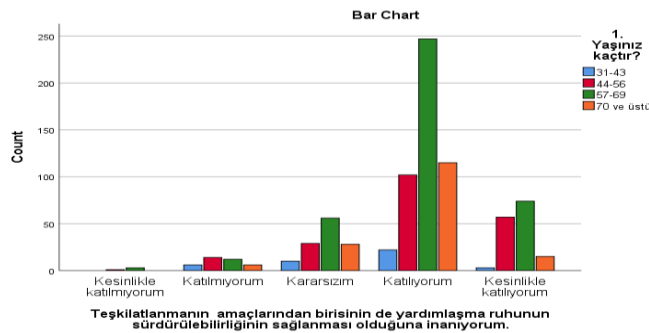
Tablo 3. 53: Bireylerin yaşına göre teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğin in sağlanması olduğuna inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	0	1	3	0	4
		%	0,0%	0,5%	0,8%	0,0%	0,5%
	Katılmıyorum	Sayı	6	14	12	6	38
		%	14,6%	6,9%	3,1%	3,7%	4,8%
	Kararsızım	Sayı	10	29	56	28	123
		%	24,4%	14,3%	14,3%	17,1%	15,4%
	Katılıyorum	Sayı	22	102	247	115	486
		%	53,7%	50,2%	63,0%	70,1%	60,8%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	3	57	74	15	149
		%	7,3%	28,1%	18,9%	9,1%	18,6%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %79,4’ü teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte yaş durumuna göre verilen cevaplara oransal olarak bakıldığında 57-69 yaş grubunda olanların % 81,9 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda bir inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.53’teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.30 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır

Grafik 3. 30: Bireylerin yaşına göre teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 54: Yaş ve teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliği olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	44,886 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	44,102	12	,000
Linear-by-Linear Association	,150	1	,698
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.54’te $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile ‘teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.55, Tablo 3.56 ve Grafik 3.31’de paylaşılmıştır.

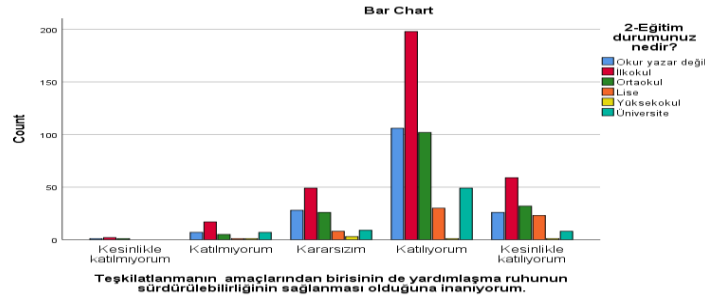
Tablo 3. 55: Bireylerin eğitim durumuna göre teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliği olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğini n sağlanması olduğuna inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	1	2	1	0	0	0	4
		%	0,6%	0,6%	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%
	Katılmıyorum	Sayı	7	17	5	1	1	7	38
		%	4,2%	5,2%	3,0%	1,6%	16,7%	9,6%	4,8%
	Kararsızım	Sayı	28	49	26	8	3	9	123
		%	16,7%	15,1%	15,7%	12,9%	50,0%	12,3%	15,4%
	Katılıyorum	Sayı	106	198	102	30	1	49	486
		%	63,1%	60,9%	61,4%	48,4%	16,7%	67,1%	60,8%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	26	59	32	23	1	8	149
		%	15,5%	18,2%	19,3%	37,1%	16,7%	11,0%	18,6%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %79,4’ü teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumuna göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında Lise mezunlarının %85,5 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda yeterlilik inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.55’teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.31 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 31: Bireylerin eğitim durumuna göre teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliği olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 56: Eğitim durumu ve teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliği olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	33,223 ^a	20	,032
Likelihood Ratio	30,039	20	,069
Linear-by-Linear Association	,000	1	,986
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.56’da $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile ‘teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.57, Tablo 3.58 ve Grafik 3.32’de paylaşılmıştır.

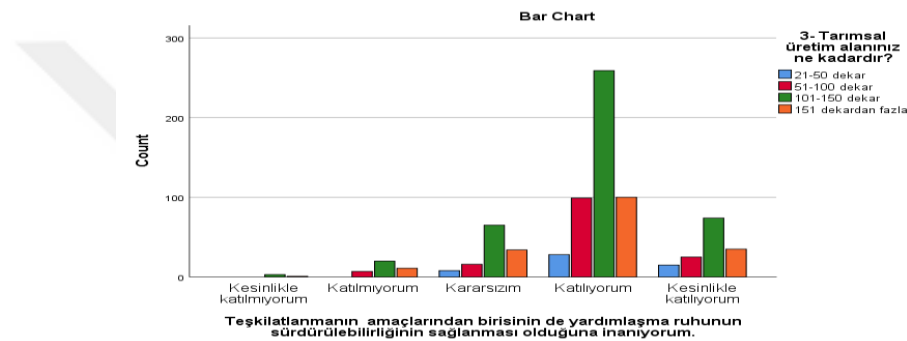
Tablo 3. 57: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?				Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekar dan fazla	
Teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliği nin sağlanması olduğuna inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	0	0	3	1	4
		%	0,0%	0,0%	0,7%	0,6%	0,5%
	Katılmıyorum	Sayı	0	7	20	11	38
		%	0,0%	4,8%	4,8%	6,1%	4,8%
	Kararsızım	Sayı	8	16	65	34	123
		%	15,7%	10,9%	15,4%	18,8%	15,4%
	Katılıyorum	Sayı	28	99	259	100	486
		%	54,9%	67,3%	61,5%	55,2%	60,8%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	15	25	74	35	149
		%	29,4%	17,0%	17,6%	19,3%	18,6%
Toplam		Sayı	51	147	421	800	
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 79,4’ü teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 21-50 ve 51-100 dekar alana sahip olan katılımcıların %84,3 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda yeterlilik inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.57’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.32 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 32: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 58: Tarımsal üretim alanı ve teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliği olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	13,749 ^a	12	,317
Likelihood Ratio	16,721	12	,160
Linear-by-Linear Association	4,885	1	,027
Vaka Sayısı	800		

Tablo 3.58’de $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile “teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yaşı ile ‘kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.59, Tablo 3.60 ve Grafik 3.33’te paylaşılmıştır.

Tablo 3. 59: Bireylerin yaşına göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

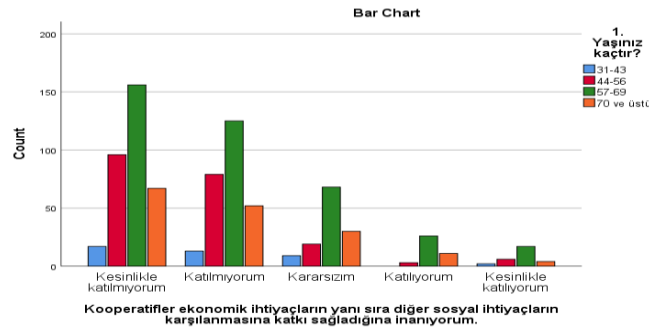
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	17	96	156	67	336
		%	41,5%	47,3%	39,8%	40,9%	42,0%

sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum.	Katılmıyorum	Sayı	13	79	125	52	269
		%	31,7%	38,9%	31,9%	31,7%	33,6%
	Kararsızım	Sayı	9	19	68	30	126
		%	22,0%	9,4%	17,3%	18,3%	15,8%
	Katılıyorum	Sayı	0	3	26	11	40
		%	0,0%	1,5%	6,6%	6,7%	5,0%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	2	6	17	4	29
		%	4,9%	3,0%	4,3%	2,4%	3,6%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %75,69'u kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların karşılanmasına da katkı sağladığına inanmamaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 46-56 yaş grubu katılımcıların %86,2 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda yeterlilik inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.59'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.33 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 33: Bireylerin yaşına göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 60: Yaş ve bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçlarında karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	23,444 ^a	12	,024
Likelihood Ratio	27,829	12	,006
Linear-by-Linear Association	3,992	1	,046
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.60'ta $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile ‘kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar

arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.61, Tablo 3.62 ve Grafik 3.34'te paylaşılmıştır.

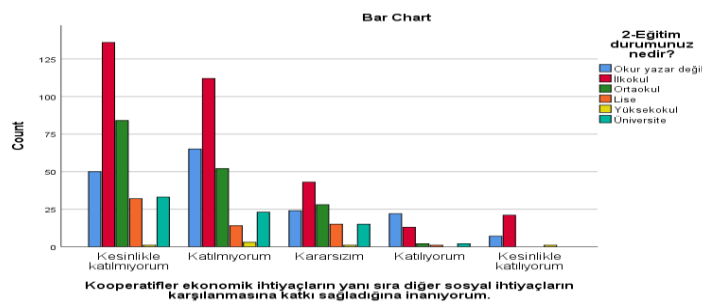
Tablo 3. 61: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim kurumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	50	136	84	32	1	33	336
		%	29,8%	41,8%	50,6%	51,6%	16,7%	45,2%	42,0%
	Katılmıyorum	Sayı	65	112	52	14	3	23	269
		%	38,7%	34,5%	31,3%	22,6%	50,0%	31,5%	33,6%
	Kararsızım	Sayı	24	43	28	15	1	15	126
		%	14,3%	13,2%	16,9%	24,2%	16,7%	20,5%	15,8%
	Katılıyorum	Sayı	22	13	2	1	0	2	40
		%	13,1%	4,0%	1,2%	1,6%	0,0%	2,7%	5,0%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	7	21	0	0	1	0	29
		%	4,2%	6,5%	0,0%	0,0%	16,7%	0,0%	3,6%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %75,6'sı kooperatiflerin ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanmamaktadır. Bununla birlikte eğitim gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında ortaokul mezunlarının %81,9 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.61' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.34 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 34: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 62: Eğitim durumu ve kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	72,355 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	77,286	20	,000
Linear-by-Linear Association	12,107	1	,001
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.62’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile ‘kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.63, Tablo 3.64 ve Grafik 3.35’te paylaşılmıştır.

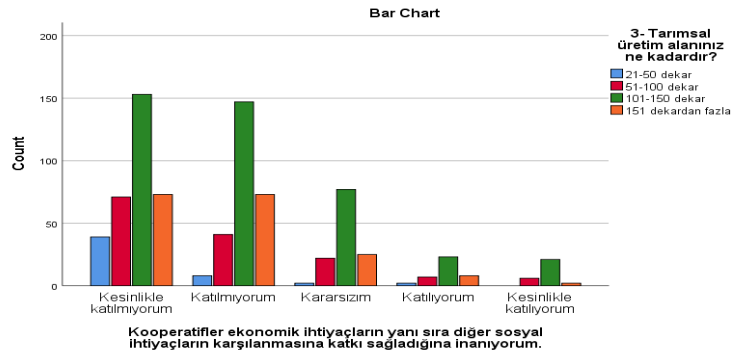
Tablo 3. 63: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?				Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekardan fazla	
Kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	39	71	153	73	336
		%	76,5%	48,3%	36,3%	40,3%	42,0%
	Katılmıyorum	Sayı	8	41	147	73	269
		%	15,7%	27,9%	34,9%	40,3%	33,6%
	Kararsızım	Sayı	2	22	77	25	126
		%	3,9%	15,0%	18,3%	13,8%	15,8%
	Katılıyorum	Sayı	2	7	23	8	40
		%	3,9%	4,8%	5,5%	4,4%	5,0%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	0	6	21	2	29
		%	0,0%	4,1%	5,0%	1,1%	3,6%
Toplam		Sayı	51	147	421	181	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %75,6’sı kooperatiflerin ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanmıyor. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 21-50 dekar alana sahip katılımcıların %92,2 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.63’ teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.35 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 35: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 64: Tarımsal üretim alanı ve kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	42,538 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	45,671	12	,000
Linear-by-Linear Association	4,906	1	,027
Vaka Sayı	800		

Tablo 3.64'te $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile “kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra sosyal ihtiyaçların karşılanmasına da katkı sağladığına inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile ‘kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir ifadesine verilen yanıtlar’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.65, Tablo 3.66 ve Grafik 3.36'te paylaşılmıştır.

Tablo 3. 65: Bireylerin yaşına göre kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir ifadesine verilen yanıtlar.

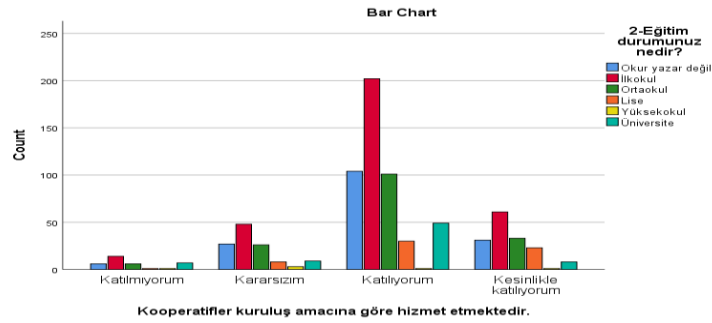
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir.	Katılmıyorum	Sayı	5	8	15	7	35
		%	12,2%	3,9%	3,8%	4,3%	4,4%
	Kararsızım	Sayı	9	29	55	28	121
		%	22,0%	14,3%	14,0%	17,1%	15,1%
	Katılıyorum	Sayı	24	108	240	115	487
		%	58,5%	53,2%	61,2%	70,1%	60,9%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	3	58	82	14	157
		%	7,3%	28,6%	20,9%	8,5%	19,6%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %80,5'i kooperatiflerin kuruluş amacına göre hizmet ettiğine katılmaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak

Katılımcıların % 80,5'i kooperatiflerin kuruluş amacına göre hizmet ettiğine katılmaktadır. Bununla birlikte eğitim gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında Lise mezunu katılımcıların %85,5 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.67' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.37 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 37: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 68: Eğitim durumu ve kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Test)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	30,531 ^a	15	,010
Likelihood Ratio	26,490	15	,033
Linear-by-Linear Association	,741	1	,389
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.68'de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile ‘kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.69, Tablo 3.70 ve Grafik 3.38’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 69: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

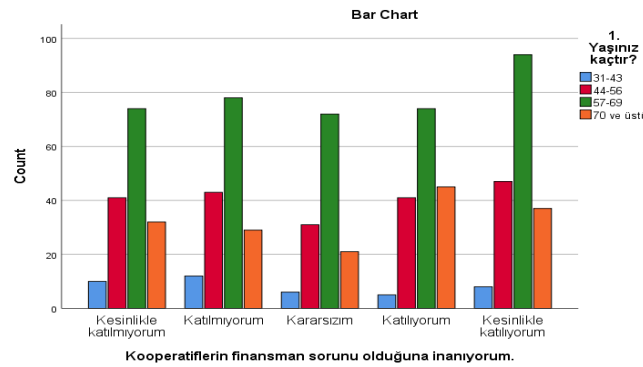
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	10	41	74	32	157
		%	24,4%	20,2%	18,9%	19,5%	19,6%
	Katılmıyorum	Sayı	12	43	78	29	162
		%	29,3%	21,2%	19,9%	17,7%	20,3%
	Kararsızım	Sayı	6	31	72	21	130
		%	14,6%	15,3%	18,4%	12,8%	16,3%
	Katılıyorum	Sayı	5	41	74	45	165
		%	12,2%	20,2%	18,9%	27,4%	20,6%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	8	47	94	37	186
		%	19,5%	23,2%	24,0%	22,6%	23,3%

Toplam	Sayı	41	203	392	164	800
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 43,9'u kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyor. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 70 ve üstü yaş grubundaki katılımcıların %50 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda inanca sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.69'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.38 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 38: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 70: Yaş ve kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	P
Pearson Chi-Square	11,451 ^a	12	,491
Likelihood Ratio	11,221	12	,510
Linear-by-Linear Association	2,051	1	,152
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.70'te $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile "kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum" ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin eğitim ile 'kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum' ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.71, Tablo 3.72 ve Grafik 3.39'da paylaşılmıştır.

Tablo 3. 71: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

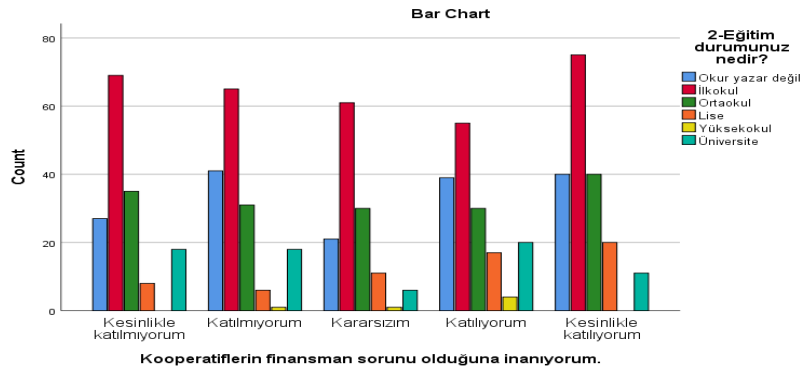
			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	27	69	35	8	0	18	157
		%	16,1%	21,2%	21,1%	12,9%	0,0%	24,7%	19,6%
	Katılmıyorum	Sayı	41	65	31	6	1	18	162
		%	24,4%	20,0%	18,7%	9,7%	16,7%	24,7%	20,3%

inaniyorum.	Kararsızım	Sayı	21	61	30	11	1	6	130
		%	12,5%	18,8%	18,1%	17,7%	16,7%	8,2%	16,3%
	Katılıyorum	Sayı	39	55	30	17	4	20	165
		%	23,2%	16,9%	18,1%	27,4%	66,7%	27,4%	20,6%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	40	75	40	20	0	11	186
		%	23,8%	23,1%	24,1%	32,3%	0,0%	15,1%	23,3%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %43,9'u kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyor. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında tüm katılımcılar kooperatiflerin finansman sorunu olduğunu ifade etmektedirler.

Tablo 3.71' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.39 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 39: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 72: Eğitim durumu ve kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	P değeri
Pearson Chi-Square	35,233 ^a	20	,019
Likelihood Ratio	37,008	20	,012
Linear-by-Linear Association	,086	1	,769
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.72'de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile ‘kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.73, Tablo 3.74 ve Grafik 3.40’ta paylaşılmıştır.

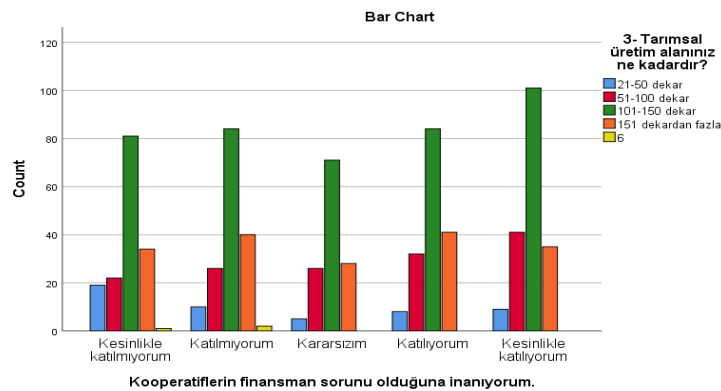
Tablo 3. 73: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?					Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekardan fazla	Kayıp veri	
Kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	19	22	81	34	1	157
		%	37,3%	15,0%	19,2%	19,1%	33,3%	19,6%
	Katılmıyorum	Sayı	10	26	84	40	2	162
		%	19,6%	17,7%	20,0%	22,5%	66,7%	20,3%
	Kararsızım	Sayı	5	26	71	28	0	130
		%	9,8%	17,7%	16,9%	15,7%	0,0%	16,3%
	Katılıyorum	Sayı	8	32	84	41	0	165
		%	15,7%	21,8%	20,0%	23,0%	0,0%	20,6%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	9	41	101	35	0	186	
	%	17,6%	27,9%	24,0%	19,7%	0,0%	23,3%	
Toplam		Sayı	51	147	421	178	3	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %43,9’u kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre katılımcıların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 51-100 dekara sahip katılımcıların %49,7 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.73’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.40 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 40: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 74: Tarımsal üretim alanı ve kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	22,025 ^a	16	,142
Likelihood Ratio	21,301	16	,167
Linear-by-Linear Association	,000	1	,999
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.74’te $p>0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile “kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir. Bireylerin yıllık tarımsal kazanç ile ‘kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.75, Tablo 3.76 ve Grafik 3.41’de paylaşılmıştır.

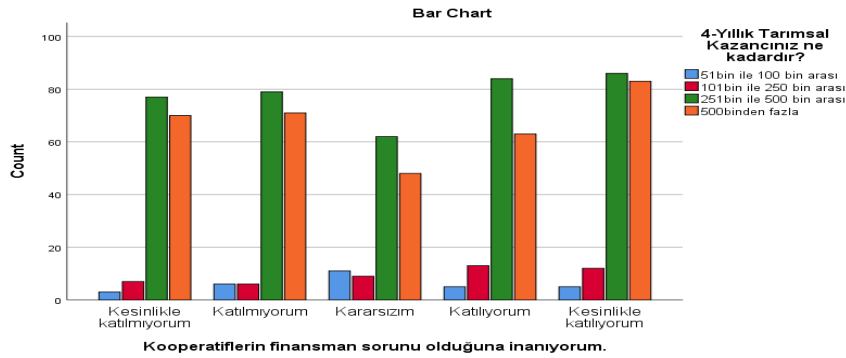
Tablo 3. 75: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			4-Yıllık Tarımsal Kazancınız ne kadardır?				Toplam
			51bin ile 100 bin arası	101bin ile 250 bin arası	251bin ile 500 bin arası	500binden fazla	
Kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	3	7	77	70	157
		%	10,0%	14,9%	19,8%	20,9%	19,6%
	Katılmıyorum	Sayı	6	6	79	71	162
		%	20,0%	12,8%	20,4%	21,2%	20,3%
	Kararsızım	Sayı	11	9	62	48	130
		%	36,7%	19,1%	16,0%	14,3%	16,3%
	Katılıyorum	Sayı	5	13	84	63	165
		%	16,7%	27,7%	21,6%	18,8%	20,6%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	5	12	86	83	186	
	%	16,7%	25,5%	22,2%	24,8%	23,3%	
Topllam		Sayı	30	47	388	335	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %43,9’u kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte tarımsal kazanç durumuna göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 101 bin ile 250 bin arasında geliri olan katılımcıların % 53,2 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.75’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.41 oluşturularak bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 41: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 76: Yıllık tarımsal kazanç ve kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	15,692 ^a	12	,206
Likelihood Ratio	14,196	12	,288
Linear-by-Linear Association	,541	1	,462
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.76’da $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yıllık tarımsal kazanç ile “kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yaşı ile ‘devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.77, Tablo 3.78 ve Grafik 3.42’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 77: Bireylerin yaşına göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

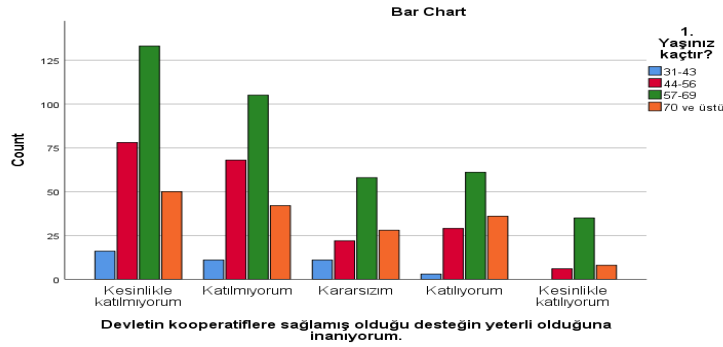
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	16	78	133	50	277
		%	39,0%	38,4%	33,9%	30,5%	34,6%
	Katılmıyorum	Sayı	11	68	105	42	226
		%	26,8%	33,5%	26,8%	25,6%	28,2%
	Kararsızım	Sayı	11	22	58	28	119
		%	26,8%	10,8%	14,8%	17,1%	14,9%
	Katılıyorum	Sayı	3	29	61	36	129
		%	7,3%	14,3%	15,6%	22,0%	16,1%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	0	6	35	8	49
		%	0,0%	3,0%	8,9%	4,9%	6,1%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 62,8’i devletin kooperatife sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanmamaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara

oransal olarak bakıldığında 44-56 yaş aralığındaki katılımcıların %71,9 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda yeterlilik inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.77’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.42 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 42: Bireylerin yaşına göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 78: Yaş ve devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	28,564 ^a	12	,005
Likelihood Ratio	30,793	12	,002
Linear-by-Linear Association	9,747	1	,002
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.78’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile ‘devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.79, Tablo 3.80 ve Grafik 3.43’te paylaşılmıştır.

Tablo 3. 79: Bireylerin eğitim durumuna göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

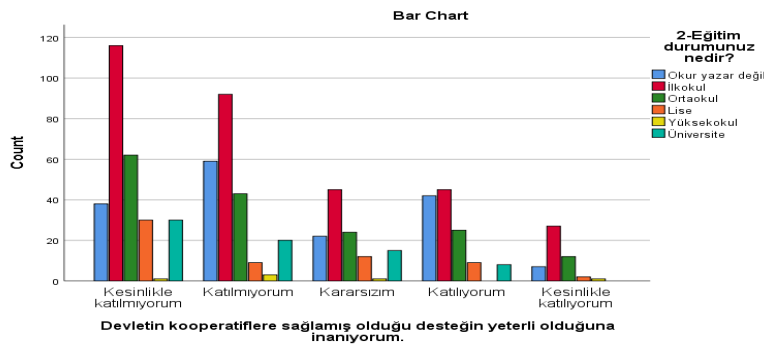
			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	38	116	62	30	1	30	277
		%	22,6%	35,7%	37,3%	48,4%	16,7%	41,1%	34,6%
	Katılmıyorum	Sayı	59	92	43	9	3	20	226
		%	35,1%	28,3%	25,9%	14,5%	50,0%	27,4%	28,2%
	Kararsızım	Sayı	22	45	24	12	1	15	119

inanıyorum.		%	13,1%	13,8%	14,5%	19,4%	16,7%	20,5%	14,9%
	Katılıyorum	Sayı	42	45	25	9	0	8	129
		%	25,0%	13,8%	15,1%	14,5%	0,0%	11,0%	16,1%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	7	27	12	2	1	0	49
%		4,2%	8,3%	7,2%	3,2%	16,7%	0,0%	6,1%	
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %62,8 devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanmamaktadır. Bununla birlikte eğitim durumuna göre katılımcıların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında tüm katılımcıların devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Tablo 3.79'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.43 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 43: Bireylerin eğitim durumuna göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 80: Eğitim durumu ve devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	P
Pearson Chi-Square	45,585 ^a	20	,001
Likelihood Ratio	50,718	20	,000
Linear-by-Linear Association	8,891	1	,003
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.80'de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile ‘devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.81, Tablo 3.82 ve Grafik 3.44'te paylaşılmıştır.

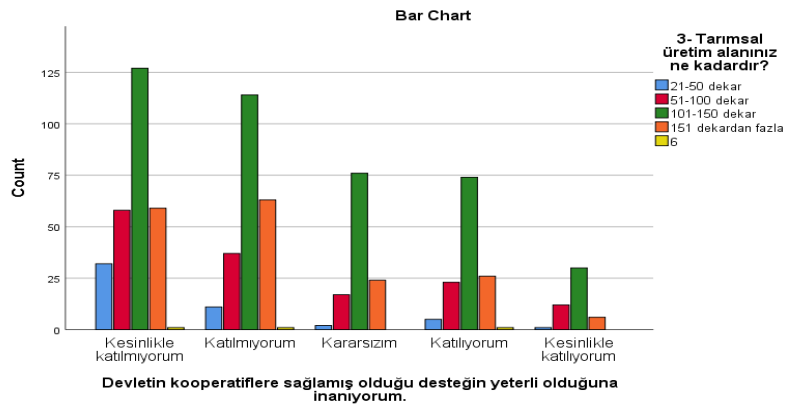
Tablo 3. 81: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?				Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekardan fazla	
Devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	32	58	127	60	277
		%	62,7%	39,5%	30,2%	33,1%	34,6%
	Katılmıyorum	Sayı	11	37	114	64	226
		%	21,6%	25,2%	27,1%	35,4%	28,2%
	Kararsızım	Sayı	2	17	76	24	119
		%	3,9%	11,6%	18,1%	13,3%	14,9%
	Katılıyorum	Sayı	5	23	74	27	129
		%	9,8%	15,6%	17,6%	14,9%	16,1%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	1	12	30	6	49	
	%	2,0%	8,2%	7,1%	3,3%	6,1%	
Toplam		Sayı	51	147	421	181	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 62,8'i devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanmamaktadır. Bununla birlikte tarımsal üretim alanlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 151'den fazla üretim alanına sahip katılımcıların % 68,5 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda yeterlilik inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.81' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.44 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 44: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 82: Tarımsal üretim alanı ve devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	35,744 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	36,094	12	,000
Linear-by-Linear Association	2,973	1	,085
Vaka Sayısı	800		

Tablo 3.82’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile “devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yıllık tarımsal kazanç ile ‘devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.83, Tablo 3.84 ve Grafik 3.45’te paylaşılmıştır.

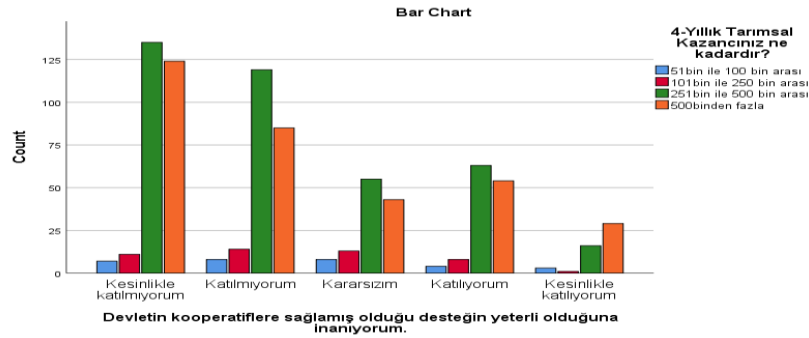
Tablo 3. 83: Bireylerin yıllık tarımsal kazançta göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

			4-Yıllık Tarımsal Kazancınız ne kadardır?				Toplam
			51bin ile 100 bin arası	101bin ile 250 bin arası	251bin ile 500 bin arası	500binden fazla	
Devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	7	11	135	124	277
		%	23,3%	23,4%	34,8%	37,0%	34,6%
	Katılmıyorum	Sayı	8	14	119	85	226
		%	26,7%	29,8%	30,7%	25,4%	28,2%
	Kararsızım	Sayı	8	13	55	43	119
		%	26,7%	27,7%	14,2%	12,8%	14,9%
	Katılıyorum	Sayı	4	8	63	54	129
		%	13,3%	17,0%	16,2%	16,1%	16,1%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	3	1	16	29	49
		%	10,0%	2,1%	4,1%	8,7%	6,1%
Toplam		Sayı	30	47	388	335	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %62,8’ i devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanmamaktadır. Bununla birlikte yıllık tarımsal kazanç gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 251 bin ile 500 bin arasında yıllık kazanca sahip olan katılımcıların %65,5 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.83’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.45 oluşturularak bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 45: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç göre devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 84: Yıllık tarımsal kazanç ve devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	22,430 ^a	12	,033
Likelihood Ratio	21,488	12	,044
Linear-by-Linear Association	,257	1	,612
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.84’te $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yıllık tarımsal kazanç ile “devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile ‘kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.85, Tablo 3.86 ve Grafik 3.46’te paylaşılmıştır.

Tablo 3. 85: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

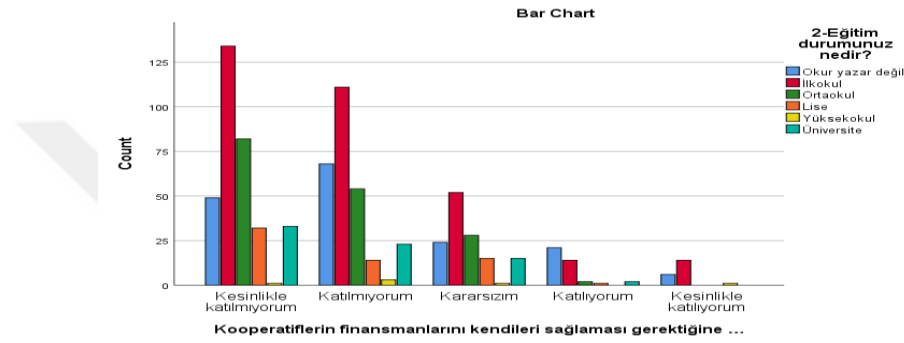
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	18	91	155	67	331
		%	43,9%	44,8%	39,5%	40,9%	41,4%
	Katılmıyorum	Sayı	12	80	128	53	273
		%	29,3%	39,4%	32,7%	32,3%	34,1%
	Kararsızım	Sayı	11	26	68	30	135
		%	26,8%	12,8%	17,3%	18,3%	16,9%
	Katılıyorum	Sayı	0	4	25	11	40
		%	0,0%	2,0%	6,4%	6,7%	5,0%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	0	2	16	3	21
		%	0,0%	1,0%	4,1%	1,8%	2,6%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 75,5’i kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine katılmamaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara

Katılımcıların % 75,5'i kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine katılmamaktadır. Bununla birlikte eğitim durumuna göre grupların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında ortaokul mezunu katılımcıların %81,9 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.87' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.47 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 47: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 88: Eğitim durumu ve Kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	62,787 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	65,670	20	,000
Linear-by-Linear Association	11,152	1	,001
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.88'de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile ‘kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.89, Tablo 3.90 ve Grafik 3.48’de paylaşılmıştır

3. 89: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

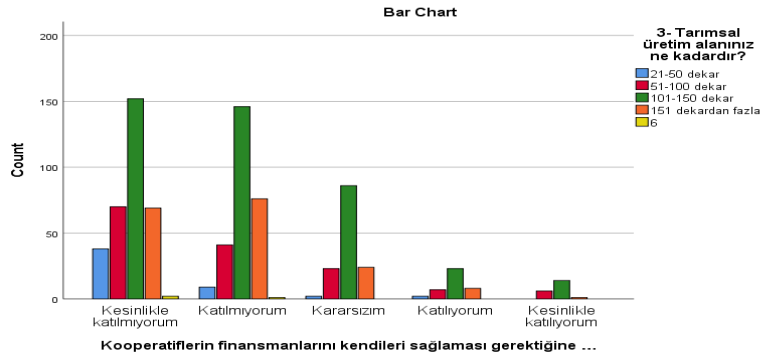
			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?					Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekar dan fazla	Kayıp veri	
Kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	38	70	152	69	2	331
		%	74,5%	47,6%	36,1%	38,8%	66,7%	41,4%
	Katılmıyorum	Sayı	9	41	146	76	1	273
		%	17,6%	27,9%	34,7%	42,7%	33,3%	34,1%
	Kararsızım	Sayı	2	23	86	24	0	135
		%	3,9%	15,6%	20,4%	13,5%	0,0%	16,9%

	Katılıyorum	Sayı	2	7	23	8	0	40
		%	3,9%	4,8%	5,5%	4,5%	0,0%	5,0%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	0	6	14	1	0	21
		%	0,0%	4,1%	3,3%	0,6%	0,0%	2,6%
Toplam		Sayı	51	147	421	178	3	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %75,5'i kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine katılmamaktadır. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre grupların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 21-50 dekar tarımsal alana sahip olan katılımcıların %92,1 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda yeterlilik inancına sahip olmadığı görülmektedir.

Tablo 3.89'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.48 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 48: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 90: Tarımsal üretim alanı ve yıllık tarımsal kazanç durumuna göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	45,012 ^a	16	,000
Likelihood Ratio	48,509	16	,000
Linear-by-Linear Association	3,671	1	,055
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.90'da $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile “kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yıllık tarımsal kazancı ile ‘kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.91, Tablo 3.92 ve Grafik 3.49'da paylaşılmıştır

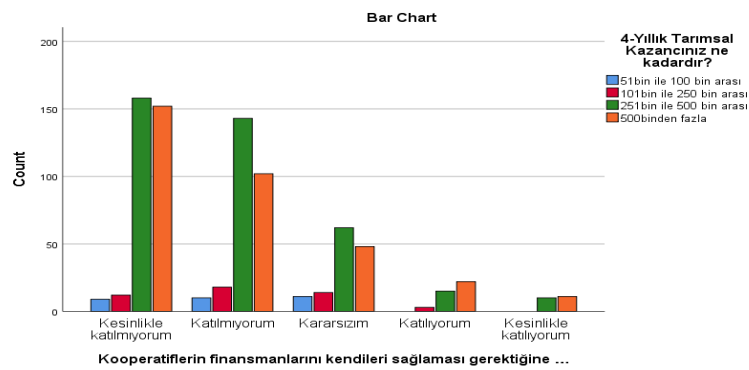
Tablo 3. 91: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			4-Yıllık Tarımsal Kazancınız ne kadardır?				Toplam
			51bin ile 100 bin arası	101bin ile 250 bin arası	251bin ile 500 bin arası	500binden fazla	
Kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	9	12	158	152	331
		%	30,0%	25,5%	40,7%	45,4%	41,4%
	Katılmıyorum	Sayı	10	18	143	102	273
		%	33,3%	38,3%	36,9%	30,4%	34,1%
	Kararsızım	Sayı	11	14	62	48	135
		%	36,7%	29,8%	16,0%	14,3%	16,9%
	Katılıyorum	Sayı	0	3	15	22	40
		%	0,0%	6,4%	3,9%	6,6%	5,0%
Toplam		Sayı	30	47	388	335	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 75,5'i kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine katılmamaktadır. Bununla birlikte yıllık tarımsal kazançta göre grupların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 251 bin ile 500 bin arası yıllık tarımsal kazançta sahip olan katılımcıların %77,6 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.91' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.49 oluşturularak bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 49: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 92: Yıllık tarımsal kazanç ve kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	P değeri
Pearson Chi-Square	27,525 ^a	12	,006
Likelihood Ratio	28,899	12	,004
Linear-by-Linear Association	1,286	1	,257
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.92’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yıllık tarımsal kazanç ile “kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile ‘finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.93, Tablo 3.94 ve Grafik 3.50’de paylaşılmıştır.

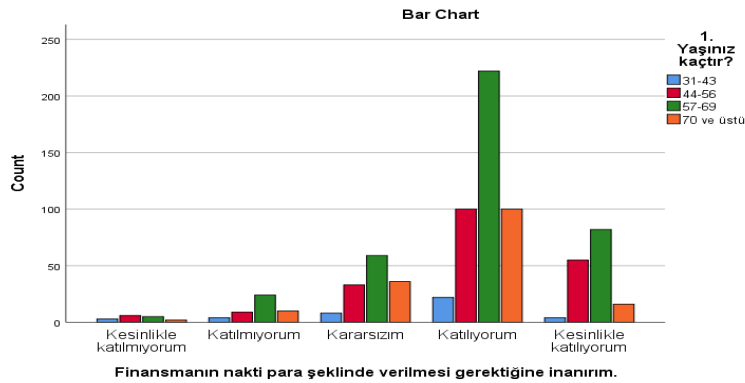
Tablo 3. 93: Bireylerin yaşına göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	3	6	5	2	16
		%	7,3%	3,0%	1,3%	1,2%	2,0%
	Katılmıyorum	Sayı	4	9	24	10	47
		%	9,8%	4,4%	6,1%	6,1%	5,9%
	Kararsızım	Sayı	8	33	59	36	136
		%	19,5%	16,3%	15,1%	22,0%	17,0%
	Katılıyorum	Sayı	22	100	222	100	444
		%	53,7%	49,3%	56,6%	61,0%	55,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	4	55	82	16	157
		%	9,8%	27,1%	20,9%	9,8%	19,6%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 75,1’i finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 57-69 yaş grubundaki katılımcıların %77,5 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda gereklilik inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.93’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.50 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 50: Bireylerin yaşına göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 94: Yaş ve finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	32,237 ^a	12	,001
Likelihood Ratio	31,433	12	,002
Linear-by-Linear Association	,177	1	,674
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.94’ de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile ‘finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.95, Tablo 3.96 ve Grafik 3.51’de paylaşılmıştır.

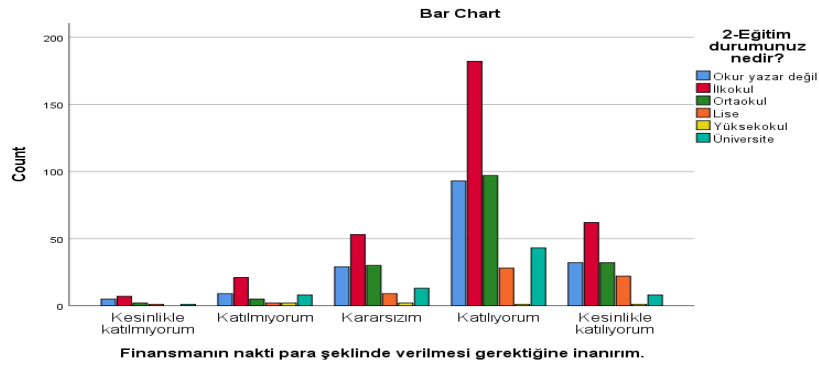
Tablo 3. 95: Bireylerin eğitim durumuna göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	5	7	2	1	0	1	16
		%	3,0%	2,2%	1,2%	1,6%	0,0%	1,4%	2,0%
	Katılmıyorum	Sayı	9	21	5	2	2	8	47
		%	5,4%	6,5%	3,0%	3,2%	33,3%	11,0%	5,9%
	Kararsızım	Sayı	29	53	30	9	2	13	136
		%	17,3%	16,3%	18,1%	14,5%	33,3%	17,8%	17,0%
	Katılıyorum	Sayı	93	182	97	28	1	43	444
		%	55,4%	56,0%	58,4%	45,2%	16,7%	58,9%	55,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	32	62	32	22	1	8	157
		%	19,0%	19,1%	19,3%	35,5%	16,7%	11,0%	19,6%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %75,1’i finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumuna göre grupların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında Lise mezunu katılımcıların %80.7 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda gereklilik inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.95’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.51 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 51: Bireylerin eğitim durumuna göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 96: Eğitim durumu ve finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	31,420 ^a	20	,050
Likelihood Ratio	26,971	20	,136
Linear-by-Linear Association	,261	1	,609
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.96'daki Ki-Kare test sonucuna göre p değerinin 0.05'e eşit olduğu görülmektedir. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile "finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım" ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile 'finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım' ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.97, Tablo 3.98 ve Grafik 3.52'de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 97: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

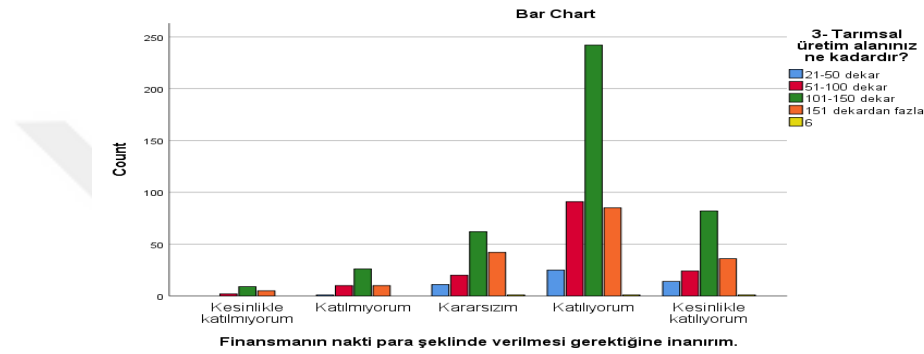
			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?					Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekar dan fazla	Kayıp veri	
Finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	0	2	9	5	0	16
		%	0,0%	1,4%	2,1%	2,8%	0,0%	2,0%
	Katılmıyorum	Sayı	1	10	26	10	0	47
		%	2,0%	6,8%	6,2%	5,6%	0,0%	5,9%
	Kararsızım	Sayı	11	20	62	42	1	136
		%	21,6%	13,6%	14,7%	23,6%	33,3%	17,0%
	Katılıyorum	Sayı	25	91	242	85	1	444
		%	49,0%	61,9%	57,5%	47,8%	33,3%	55,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	14	24	82	36	1	157
		%	27,5%	16,3%	19,5%	20,2%	33,3%	19,6%
Toplam		Sayı	51	147	421	178	3	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %75,1'i finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine

inanmaktadır. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 51-100 dekar tarımsal üretim alanına sahip katılımcıların %78,2 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda gereklilik inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.97’deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.52 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 52: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 98: Tarımsal üretim alanı ve finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	18,429 ^a	16	,299
Likelihood Ratio	19,535	16	,242
Linear-by-Linear Association	2,337	1	,126
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.98’de $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile “finansmanın nakdî para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir. Bireylerin yıllık tarımsal kazancı ile “finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.99, Tablo 3.100 ve Grafik 3.53’te paylaşılmıştır

Tablo 3. 99: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

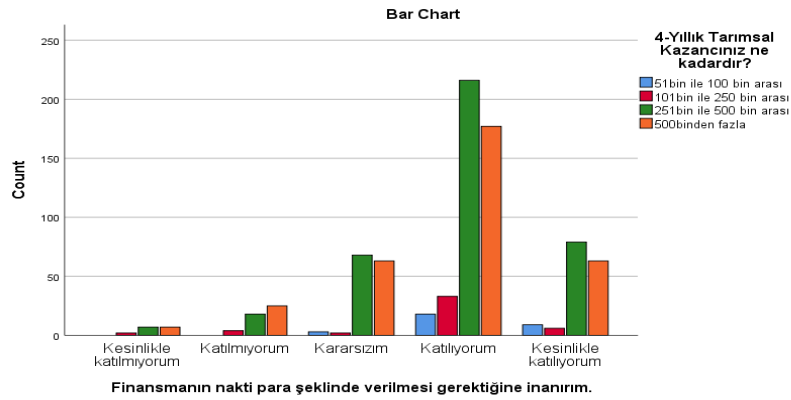
			4-Yıllık Tarımsal Kazancınız ne kadardır?				Toplam
			51bin ile 100 bin arası	101bin ile 250 bin arası	251bin ile 500 bin arası	500binden fazla	
Finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	0	2	7	7	16
		%	0,0%	4,3%	1,8%	2,1%	2,0%
	Katılmıyorum	Sayı	0	4	18	25	47
		%	0,0%	8,5%	4,6%	7,5%	5,9%
	Kararsızım	Sayı	3	2	68	63	136
		%	0,4%	0,3%	17,0%	16,3%	13,0%

	%	10,0%	4,3%	17,5%	18,8%	17,0%
Katılıyorum	Sayı	18	33	216	177	444
	%	60,0%	70,2%	55,7%	52,8%	55,5%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	9	6	79	63	157
	%	30,0%	12,8%	20,4%	18,8%	19,6%
Toplam	Sayı	30	47	388	335	800
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %75,1'i finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bununla birlikte yıllık tarımsal kazançta göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 51 bin ile 100 bin arası tarımsal kazancı olan katılımcıların %90 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda gereklilik inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.99'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.53 oluşturularak bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 53: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 100: Tarımsal kazanç ve finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	P
Pearson Chi-Square	18,075 ^a	12	,113
Likelihood Ratio	21,910	12	,039
Linear-by-Linear Association	4,470	1	,034
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.100'de $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal kazanç ile “finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yaşı ile ‘finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım’ ifadesine

verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.101, Tablo 3.102 ve Grafik 3.54'te paylaşılmıştır

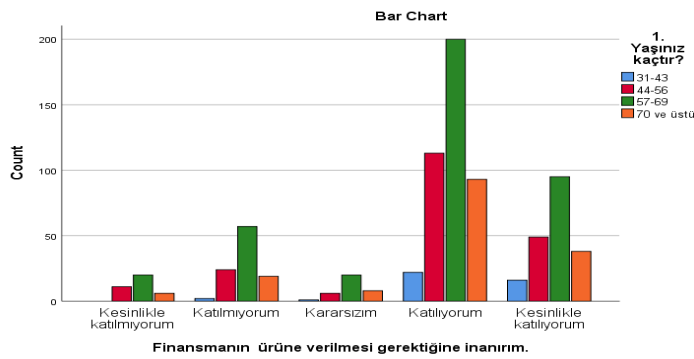
Tablo 3. 101: Bireylerin yaşına göre finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
3.Finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	0	11	20	6	37
		%	0,0%	5,4%	5,1%	3,7%	4,6%
	Katılmıyorum	Sayı	2	24	57	19	102
		%	4,9%	11,8%	14,5%	11,6%	12,8%
	Kararsızım	Sayı	1	6	20	8	35
		%	2,4%	3,0%	5,1%	4,9%	4,4%
	Katılıyorum	Sayı	22	113	200	93	428
		%	53,7%	55,7%	51,0%	56,7%	53,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	16	49	95	38	198
		%	39,0%	24,1%	24,2%	23,2%	24,8%
Toplam		Sayı	41	203	392	800	
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Katılımcıların % 78,3'ü finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine katılıyor. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 31-43 yaş grubundaki katılımcıların %92,7 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.101' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.54 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 54: Bireylerin yaşına göre finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 102: Yaş ve finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	12,399 ^a	12	,414
Likelihood Ratio	14,540	12	,268
Linear-by-Linear Association	1,795	1	,180
Vaka Sayısı	800		

Tablo 3.102’de $p>0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin eğitimi ile ‘finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.103, Tablo 3.104 ve Grafik 3.55’te paylaşılmıştır.

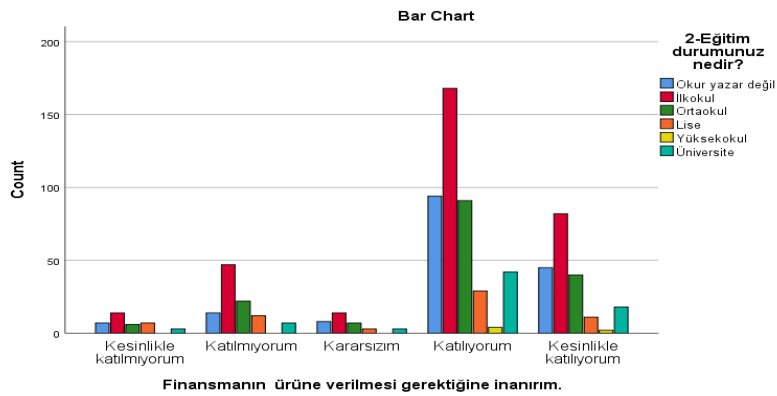
Tablo 3. 103: Bireylerin eğitim durumuna göre finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	7	14	6	7	0	3	37
		%	4,2%	4,3%	3,6%	11,3%	0,0%	4,1%	4,6%
	Katılmıyorum	Sayı	14	47	22	12	0	7	102
		%	8,3%	14,5%	13,3%	19,4%	0,0%	9,6%	12,8%
	Kararsızım	Sayı	8	14	7	3	0	3	35
		%	4,8%	4,3%	4,2%	4,8%	0,0%	4,1%	4,4%
	Katılıyorum	Sayı	94	168	91	29	4	42	428
		%	56,0%	51,7%	54,8%	46,8%	66,7%	57,5%	53,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	45	82	40	11	2	18	198
		%	26,8%	25,2%	24,1%	17,7%	33,3%	24,7%	24,8%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %78,3’ü finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumuna göre oransal olarak bakıldığında yüksekokul mezunlarının tamamı finansmanın ürüne verilmesi gerekliliğine inandığı görülmektedir.

Tablo 3.103’ teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.55 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 55: Bireylerin eğitim durumuna göre finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 104: Eğitim durumu ve finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	P
Pearson Chi-Square	17,104 ^a	20	,646
Likelihood Ratio	16,921	20	,658
Linear-by-Linear Association	,656	1	,418
Vaka Sayısı	800		

Tablo 3.104'deki $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile ‘finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.105, Tablo 3.106 ve Grafik 56’da paylaşılmıştır

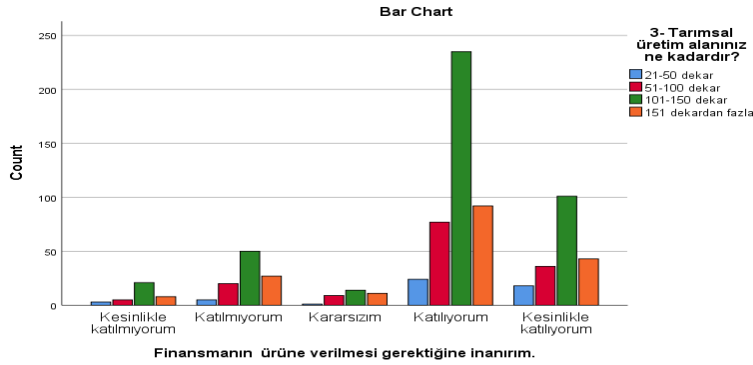
Tablo 3. 105: Bireylerin tarımsal üretim alanına finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?				Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekardan fazla	
Finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	3	5	21	8	37
		%	5,9%	3,4%	5,0%	4,4%	4,6%
	Katılmıyorum	Sayı	5	20	50	27	102
		%	9,8%	13,6%	11,9%	14,9%	12,8%
	Kararsızım	Sayı	1	9	14	11	35
		%	2,0%	6,1%	3,3%	6,1%	4,4%
	Katılıyorum	Sayı	24	77	235	92	428
		%	47,1%	52,4%	55,8%	50,8%	53,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	18	36	101	43	198
		%	35,3%	24,5%	24,0%	23,8%	24,8%
Toplam		Sayı	51	147	421	181	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %78,3’ü finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre grupların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 21-50 dekar tarımsal üretim alanına sahip olan katılımcıların %.82,4 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda gereklilik inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.105’teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.56 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 56: Bireylerin tarımsal üretim alanına finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 106: Tarımsal üretim alanı ve finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	9,661*	12	,646
Likelihood Ratio	9,469	12	,662
Linear-by-Linear Association	1,164	1	,281
Vaka Sayısı	800		

Tablo 3.106’da $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile “finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yıllık tarımsal kazancı ile ‘finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.107, Tablo 3.108 ve Grafik 57’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 107: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

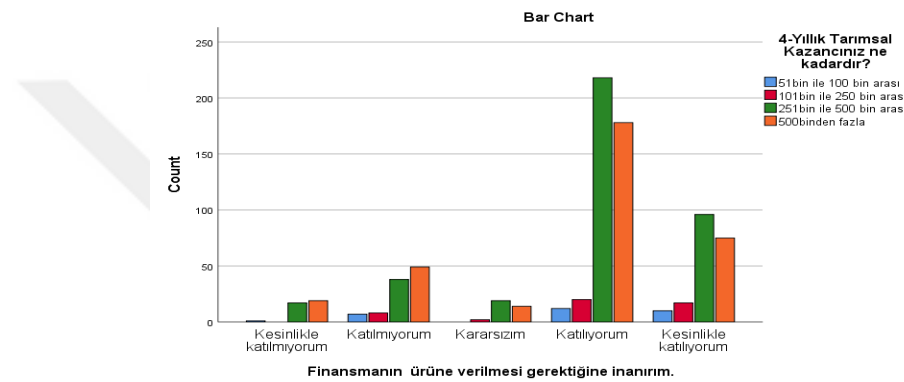
			4-Yıllık Tarımsal Kazancınız ne kadardır?				Toplam
			51bin ile 100 bin arası	101bin ile 250 bin arası	251bin ile 500 bin arası	500binden fazla	
Finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	1	0	17	19	37
		%	3,3%	0,0%	4,4%	5,7%	4,6%
	Katılmıyorum	Sayı	7	8	38	49	102
		%	23,3%	17,0%	9,8%	14,6%	12,8%
	Kararsızım	Sayı	0	2	19	14	35
		%	0,0%	4,3%	4,9%	4,2%	4,4%
	Katılıyorum	Sayı	12	20	218	178	428
		%	40,0%	42,6%	56,2%	53,1%	53,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	10	17	96	75	198
		%	33,3%	36,2%	24,7%	22,4%	24,8%
Toplam		Sayı	30	47	388	335	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %75,5’si finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bununla birlikte yıllık tarımsal kazanca göre verdikleri cevaplara oransal olarak

bakıldığında 251 bin ile 500 bin arası yıllık tarımsal gelire sahip olan gruptaki katılımcıların %80,9 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.107’deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.57 oluşturularak bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 57: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 108: Yıllık tarımsal kazanç ve finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	18,334 ^a	12	,106
Likelihood Ratio	21,168	12	,048
Linear-by-Linear Association	2,463	1	,117
Vaka Sayısı	800		

Tablo 3.108’de $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yıllık tarımsal kazanç ile “finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yaşı ile “desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.109, Tablo 3.110 ve Grafik 58’de paylaşılmıştır

Tablo 3. 109: Bireylerin yaşına göre desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

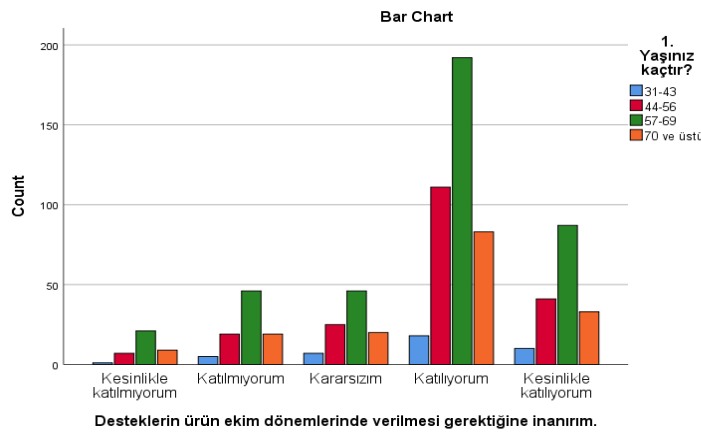
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	1	7	21	9	38
		%	2,4%	3,4%	5,4%	5,5%	4,8%
	Katılmıyorum	Sayı	5	19	46	19	89
		%	12,2%	9,4%	11,7%	11,6%	11,1%
	Kararsızım	Sayı	7	25	46	20	98
		%	17,1%	12,3%	11,7%	12,2%	12,3%
	Katılıyorum	Sayı	18	111	192	83	404
		%	4,5%	23,8%	44,4%	17,3%	30,0%

		%	43,9%	54,7%	49,0%	50,6%	50,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	10	41	87	33	171
		%	24,4%	20,2%	22,2%	20,1%	21,4%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %71,9'u desteklerin ekim döneminde verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre katılımcıların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 44-56 yaş aralığındaki katılımcıların %75,9' ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda inanca sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.109'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.58 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 58: Bireylerin yaşına göre desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 110: Yaş ve desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	P
Pearson Chi-Square	5,100 ^a	12	,955
Likelihood Ratio	5,196	12	,951
Linear-by-Linear Association	,841	1	,359
Vaka Sayısı	800		

Tablo 3.10'da $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yıllık tarımsal kazanç ile ‘desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.111, Tablo 3.112 ve Grafik 59’de paylaşılmıştır.

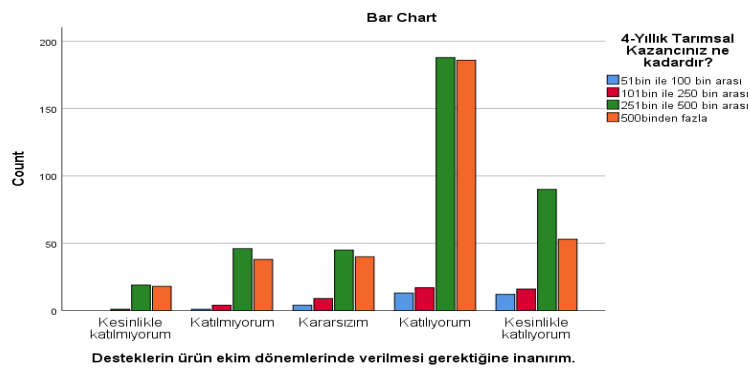
Tablo 3. 111: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			4-Yıllık Tarımsal Kazancınız ne kadardır?				Toplam
			51bin ile 100 bin arası	101bin ile 250 bin arası	251bin ile 500 bin arası	500binden fazla	
Desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	0	1	19	18	38
		%	0,0%	2,1%	4,9%	5,4%	4,8%
	Katılmıyorum	Sayı	1	4	46	38	89
		%	3,3%	8,5%	11,9%	11,3%	11,1%
	Kararsızım	Sayı	4	9	45	40	98
		%	13,3%	19,1%	11,6%	11,9%	12,3%
	Katılıyorum	Sayı	13	17	188	186	404
		%	43,3%	36,2%	48,5%	55,5%	50,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	12	16	90	53	171
		%	40,0%	34,0%	23,2%	15,8%	21,4%
Toplam		Sayı	30	47	388	335	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %71,9'u desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanmaktadır. Bununla birlikte yıllık tarımsal kazançta göre katılımcıların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 251 bin ile 500 bin arası yıllık tarımsal kazanç elde eden katılımcıların %71,7 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.111' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.59 oluşturularak bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 59: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 112: Yıllık tarımsal kazanç ve desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	24,584 ^a	12	,017
Likelihood Ratio	25,655	12	,012
Linear-by-Linear Association	7,895	1	,005
Vaka Sayısı	800		

Tablo 3.112’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yıllık tarımsal kazanç ile “desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaş ile ‘devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.113, Tablo 3.114 ve Grafik 60’ta paylaşılmıştır.

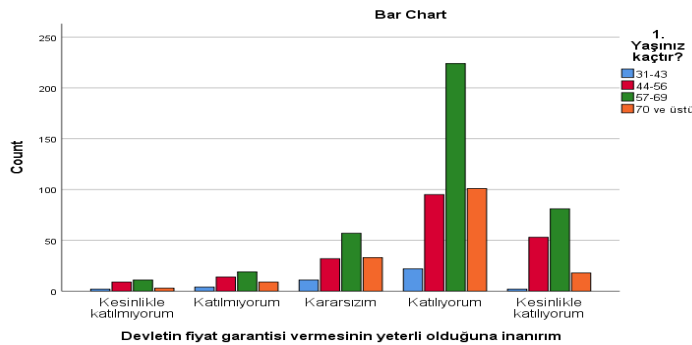
Tablo 3. 113: Bireylerin yaşına göre devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Devletin ürün ve fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	2	9	11	3	25
		%	4,9%	4,4%	2,8%	1,8%	3,1%
	Katılmıyorum	Sayı	4	14	19	9	46
		%	9,8%	6,9%	4,8%	5,5%	5,8%
	Kararsızım	Sayı	11	32	57	33	133
		%	26,8%	15,8%	14,5%	20,1%	16,6%
	Katılıyorum	Sayı	22	95	224	101	442
		%	53,7%	46,8%	57,1%	61,6%	55,3%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %74,6’sı devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 57-69 yaş grubundaki katılımcıların %77,8 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.113’ teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.60 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 60: Bireylerin yaşına göre devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 114: Yaş ve devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	P
Pearson Chi-Square	29,286 ^a	12	,004
Likelihood Ratio	31,189	12	,002
Linear-by-Linear Association	,590	1	,442
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.114’te $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitim durumu ile “devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.115, Tablo 3.116 ve Grafik 61’te paylaşılmıştır.

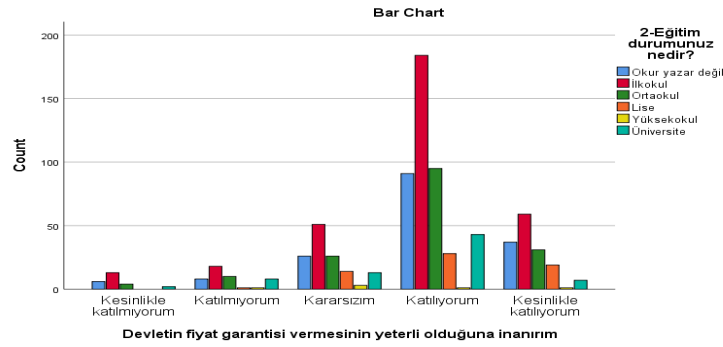
Tablo 3. 115: Bireylerin eğitim durumuna göre devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Devletin ürün ve fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	6	13	4	0	0	2	25
		%	3,6%	4,0%	2,4%	0,0%	0,0%	2,7%	3,1%
	Katılmıyorum	Sayı	8	18	10	1	1	8	46
		%	4,8%	5,5%	6,0%	1,6%	16,7%	11,0%	5,8%
	Kararsızım	Sayı	26	51	26	14	3	13	133
		%	15,5%	15,7%	15,7%	22,6%	50,0%	17,8%	16,6%
	Katılıyorum	Sayı	91	184	95	28	1	43	442
		%	54,2%	56,6%	57,2%	45,2%	16,7%	58,9%	55,3%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	37	59	31	19	1	7	154
		%	22,0%	18,2%	18,7%	30,6%	16,7%	9,6%	19,3%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %74,6’sı devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumuna göre grupların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında okur yazar olmayan katılımcıların %76,2 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.115’teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.61 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 61: Bireylerin eğitim durumuna göre devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 116: Eğitim durumu ve devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	27,845 ^a	20	,113
Likelihood Ratio	28,811	20	,092
Linear-by-Linear Association	1,416	1	,234
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.116’da $p>0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile ‘devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.117, Tablo 3.118 ve Grafik 62’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 117: Bireylerin tarımsal üretim alanına devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar

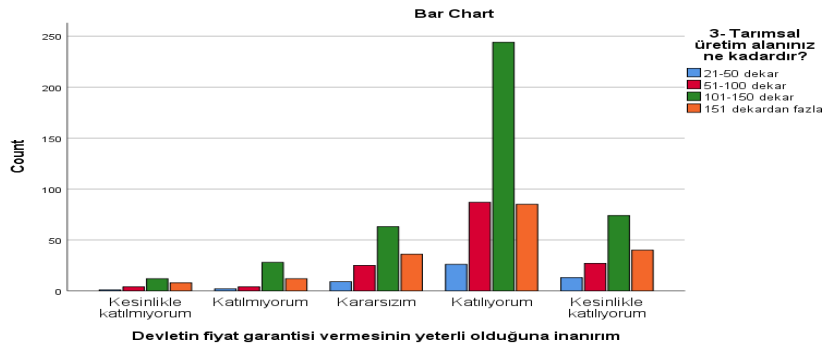
			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?				Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekar dan fazla	
Devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	1	4	12	8	25
		%	2,0%	2,7%	2,9%	4,4%	3,1%
	Katılmıyorum	Sayı	2	4	28	12	46
		%	3,9%	2,7%	6,7%	6,6%	5,8%
	Kararsızım	Sayı	9	25	63	36	133
		%	17,6%	17,0%	15,0%	19,9%	16,6%
	Katılıyorum	Sayı	26	87	244	85	442
		%	51,0%	59,2%	58,0%	47,0%	55,3%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	13	27	74	40	154
		%	25,5%	18,4%	17,6%	22,1%	19,3%
Toplam		Sayı	51	147	421	181	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 74,6’sı devletin ürün ve fiyat garantisi vermesinin yeterli

olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre katılımcıların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 51-100 dekar tarımsal üretim alanına sahip olan katılımcıların %77,6 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda yeterlilik inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.117’deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.62 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 62: Bireylerin tarımsal üretim alanına devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 118: Tarımsal üretim alanı ve devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	12,610 ^a	12	,398
Likelihood Ratio	13,061	12	,365
Linear-by-Linear Association	2,383	1	,123
Vaka Sayısı	800		

Tablo 3.118’de $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile “devletin ürün ve fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yıllık tarımsal kazanç ile ‘devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.119, Tablo 3.120 ve Grafik 63’te paylaşılmıştır.

Tablo 3. 119: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar

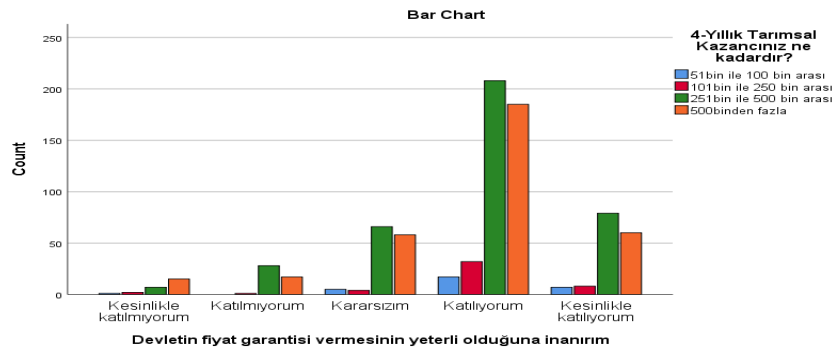
			4-Yıllık Tarımsal Kazancınız ne kadardır?				Toplam
			51bin ile 100 bin arası	101bin ile 250 bin arası	251bin ile 500 bin arası	500binden fazla	
Devletin fiyat garantisi vermesinin	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	1	2	7	15	25
		%	3,3%	4,3%	1,8%	4,5%	3,1%
	Katılmıyorum	Sayı	0	1	28	17	46

yeterli olduğuna inanırım		%	0,0%	2,1%	7,2%	5,1%	5,8%
	Kararsızım	Sayı	5	4	66	58	133
		%	16,7%	8,5%	17,0%	17,3%	16,6%
	Katılıyorum	Sayı	17	32	208	185	442
		%	56,7%	68,1%	53,6%	55,2%	55,3%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	7	8	79	60	154
		%	23,3%	17,0%	20,4%	17,9%	19,3%
	Toplam		Sayı	30	47	388	335
%			100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %74,6'sı devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte yıllık tarımsal kazançla göre katılımcıların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 101 bin ile 250 bin arası yıllık tarımsal kazançla sahip olan katılımcıların %85,1 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.119'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.63 oluşturularak bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 63: Bireylerin yıllık tarımsal kazanç durumuna göre devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 120: Yıllık tarımsal kazanç ve devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	13,374 ^a	12	,342
Likelihood Ratio	15,786	12	,201
Linear-by-Linear Association	2,359	1	,125
N of Valid Cases	800		

Tablo 3.120'de $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yıllık tarımsal kazanç ile “devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yaş ile ‘kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.121, Tablo

3.122 ve Grafik 64’te paylaşılmıştır.

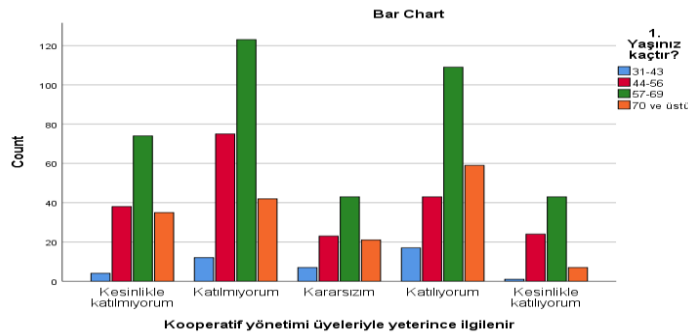
Tablo 3. 121: Bireylerin yaşına göre kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	4	38	74	35	151
		%	9,8%	18,7%	18,9%	21,3%	18,9%
	Katılmıyorum	Sayı	12	75	123	42	252
		%	29,3%	36,9%	31,4%	25,6%	31,5%
	Kararsızım	Sayı	7	23	43	21	94
		%	17,1%	11,3%	11,0%	12,8%	11,8%
	Katılıyorum	Sayı	17	43	109	59	228
		%	41,5%	21,2%	27,8%	36,0%	28,5%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	1	24	43	7	75	
	%	2,4%	11,8%	11,0%	4,3%	9,4%	
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %50,4’ü kooperatif yönetiminin üyeleriyle yeterince ilgilenmediğini ifade etmektedir. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 44-56 yaş grubundaki katılımcıların %55,6 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.121’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.64 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 64: Bireylerin yaşına göre kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 122: Yaş ve kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	26,039 ^a	12	,011
Likelihood Ratio	28,046	12	,005
Linear-by-Linear Association	,015	1	,902
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.122’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatif

yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile ‘kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir’ ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.123, Tablo 3.124 ve Grafik 65’te paylaşılmıştır.

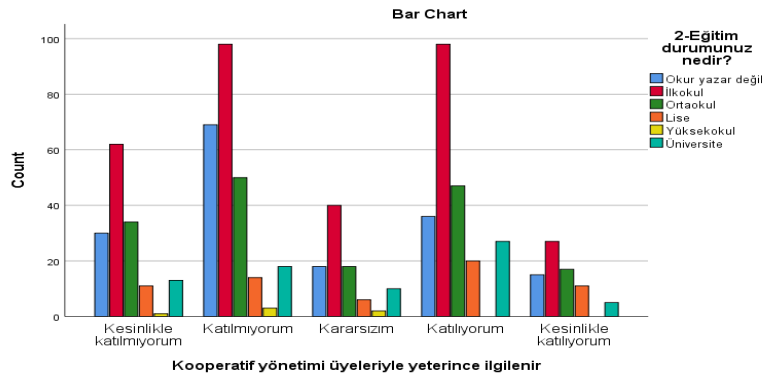
Tablo 3. 123: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	30	62	34	11	1	13	151
		%	17,9%	19,1%	20,5%	17,7%	16,7%	17,8%	18,9%
	Katılmıyorum	Sayı	69	98	50	14	3	18	252
		%	41,1%	30,2%	30,1%	22,6%	50,0%	24,7%	31,5%
	Kararsızım	Sayı	18	40	18	6	2	10	94
		%	10,7%	12,3%	10,8%	9,7%	33,3%	13,7%	11,8%
	Katılıyorum	Sayı	36	98	47	20	0	27	228
		%	21,4%	30,2%	28,3%	32,3%	0,0%	37,0%	28,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	15	27	17	11	0	5	75
		%	8,9%	8,3%	10,2%	17,7%	0,0%	6,8%	9,4%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %50,4’si kooperatif yönetiminin üyeleriyle yeterince ilgilendiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte eğitim durumuna göre katılımcıların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında tüm katılımcıların kooperatif yönetiminin üyeleri ile yeterince ilgilenmediğini ifade etmektedirler.

Tablo 3.123’ teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.65 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 65: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 124: Eğitim durumu ve kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	25,477 ^a	20	,184
Likelihood Ratio	25,887	20	,170
Linear-by-Linear Association	3,066	1	,080
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.124'te $p>0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yaşı ile “kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.125, Tablo 3.126 ve Grafik 66'da paylaşılmıştır

“Eğitim durumu” ile katılımcıların “kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır.

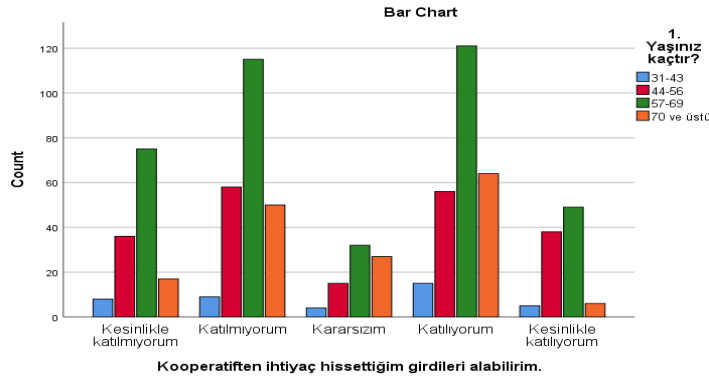
Tablo 3. 125: Bireylerin yaşına göre kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	8	36	75	17	136
		%	19,5%	17,7%	19,1%	10,4%	17,0%
	Katılmıyorum	Sayı	9	58	115	50	232
		%	22,0%	28,6%	29,3%	30,5%	29,0%
	Kararsızım	Sayı	4	15	32	27	78
		%	9,8%	7,4%	8,2%	16,5%	9,8%
	Katılıyorum	Sayı	15	56	121	64	256
		%	36,6%	27,6%	30,9%	39,0%	32,0%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	5	38	49	6	98
		%	12,2%	18,7%	12,5%	3,7%	12,3%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %46'sı kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alamadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 57-69 yaş grubundaki katılımcıların %48,4 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.125' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.66 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 66: Bireylerin yaşına göre kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 126: Yaş ve kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	37,149 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	39,418	12	,000
Linear-by-Linear Association	,350	1	,554
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.126’da $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile “kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.127, Tablo 3.128 ve Grafik 67’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 127: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesine verilen yanıtlar

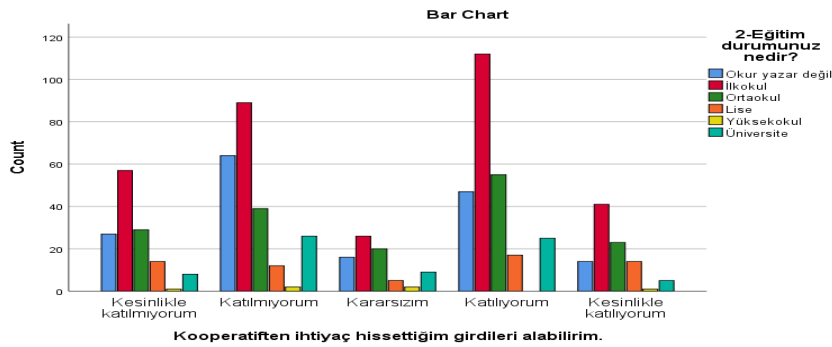
			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	27	57	29	14	1	8	136
		%	16,1%	17,5%	17,5%	22,6%	16,7%	11,0%	17,0%
	Katılmıyorum	Sayı	64	89	39	12	2	26	232
		%	38,1%	27,4%	23,5%	19,4%	33,3%	35,6%	29,0%
	Kararsızım	Sayı	16	26	20	5	2	9	78
		%	9,5%	8,0%	12,0%	8,1%	33,3%	12,3%	9,8%
	Katılıyorum	Sayı	47	112	55	17	0	25	256
		%	28,0%	34,5%	33,1%	27,4%	0,0%	34,2%	32,0%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	14	41	23	14	1	5	98
		%	8,3%	12,6%	13,9%	22,6%	16,7%	6,8%	12,3%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 46’sı kooperatiften ihtiyaç hissettiği girdileri alamadığını ifade

etmektedir. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında tüm katılımcıların kooperatiften ihtiyaç hissettiği girdileri alamadığı görülmektedir.

Tablo 3.127’deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.67 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 67: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 128: Eğitim durumu ve kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	32,543 ^a	20	,038
Likelihood Ratio	32,637	20	,037
Linear-by-Linear Association	,934	1	,334
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.128’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile “kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.129, Tablo 3.130 ve Grafik 68’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 129: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesine verilen yanıtlar

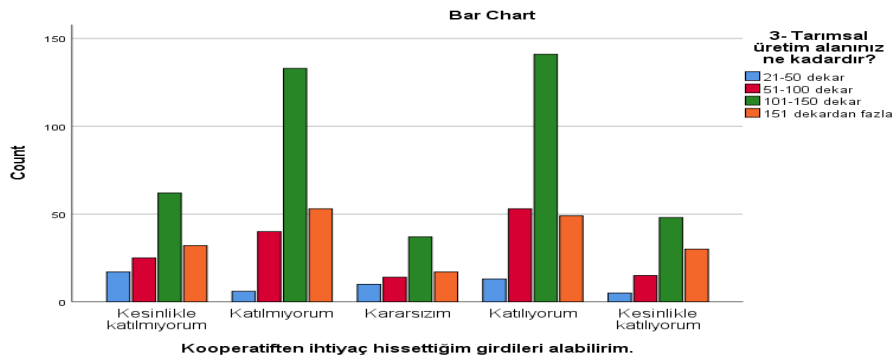
			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?				Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekardan fazla	
Kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	17	25	62	32	136
		%	33,3%	17,0%	14,7%	17,7%	17,0%
	Katılmıyorum	Sayı	6	40	133	53	232
		%	11,8%	27,2%	31,6%	29,3%	29,0%
	Kararsızım	Sayı	10	14	37	17	78
		%	11,8%	10,0%	9,0%	4,4%	9,9%

		%	19,6%	9,5%	8,8%	9,4%	9,8%
	Katılıyorum	Sayı	13	53	141	49	256
		%	25,5%	36,1%	33,5%	27,1%	32,0%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	5	15	48	30	98
		%	9,8%	10,2%	11,4%	16,6%	12,3%
Toplam		Sayı	51	147	421	181	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %46'sı kooperatiften ihtiyaç hissettiği girdileri alamadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre katılımcıların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 151 dekar tarımsal üretim alanına sahip olan katılımcıların %47,2 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.129'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.68 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 68: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 130: Tarımsal üretim alanı ve kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	Df	p
Pearson Chi-Square	28,071 ^a	12	,005
Likelihood Ratio	26,587	12	,009
Linear-by-Linear Association	,873	1	,350
Vaka Sayısı	800		

Tablo 3.130'da $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile “kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile “kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.131, Tablo 3.132 ve Grafik 69'da paylaşılmıştır.

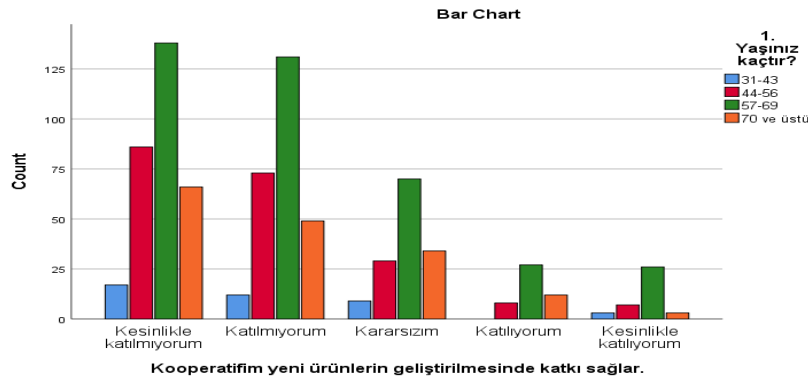
Tablo 3. 131: Bireylerin yaşına göre kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar.	Kesinlikle Katılmıyorum	Sayı	17	86	138	66	307
		%	41,5%	42,4%	35,2%	40,2%	38,4%
	Katılmıyorum	Sayı	12	73	131	49	265
		%	29,3%	36,0%	33,4%	29,9%	33,1%
	Kararsızım	Sayı	9	29	70	34	142
		%	22,0%	14,3%	17,9%	20,7%	17,8%
	Katılıyorum	Sayı	0	8	27	12	47
		%	0,0%	3,9%	6,9%	7,3%	5,9%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	3	7	26	3	39
		%	7,3%	3,4%	6,6%	1,8%	4,9%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %71,5'si kooperatifinin yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlamadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 44-56 yaş grubundaki katılımcıların %78,4 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.131' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.69 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 69: Bireylerin yaşına göre kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 132: Yaş ve kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesine katkı sağlar ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	17,854 ^a	12	,120
Likelihood Ratio	21,155	12	,048
Linear-by-Linear Association	1,066	1	,302
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.132'de $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile "kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesine katkı sağlar" ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden

bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin eğitimi ile “kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.133, Tablo 3.134 ve Grafik 70’te paylaşılmıştır.

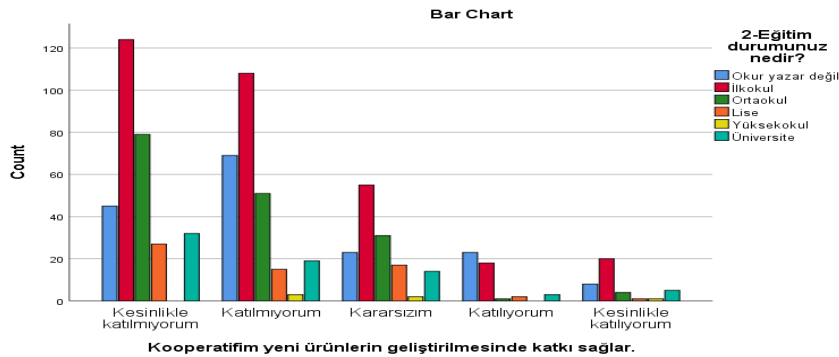
Tablo 3. 133: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	45	124	79	27	0	32	307
		%	26,8%	38,2%	47,6%	43,5%	0,0%	43,8%	38,4%
	Katılmıyorum	Sayı	69	108	51	15	3	19	265
		%	41,1%	33,2%	30,7%	24,2%	50,0%	26,0%	33,1%
	Kararsızım	Sayı	23	55	31	17	2	14	142
		%	13,7%	16,9%	18,7%	27,4%	33,3%	19,2%	17,8%
	Katılıyorum	Sayı	23	18	1	2	0	3	47
		%	13,7%	5,5%	0,6%	3,2%	0,0%	4,1%	5,9%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	8	20	4	1	1	5	39
		%	4,8%	6,2%	2,4%	1,6%	16,7%	6,8%	4,9%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %75,7’i kooperatifinin yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlamadığını ifade etmektedir. Bununla birlikte eğitim durumuna göre katılımcıların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında ortaokul mezunu katılımcıların %78,3 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.133’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.70 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 70: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 134: Eğitim durumu ve kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesine katkı sağlar ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	59,085 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	62,197	20	,000
Linear-by-Linear Association	3,804	1	,051
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.134’te $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesine katkı sağlar” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile “kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.135, Tablo 3.136 ve Grafik 71’te paylaşılmıştır.

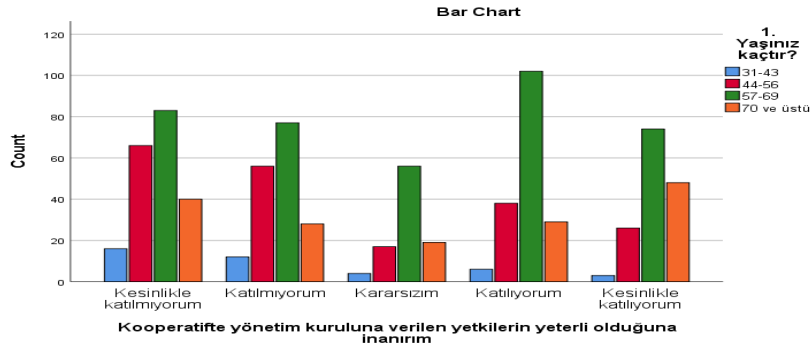
Tablo 3. 135: Bireylerin yaşına göre kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	16	66	83	40	205
		%	39,0%	32,5%	21,2%	24,4%	25,6%
	Katılmıyorum	Sayı	12	56	77	28	173
		%	29,3%	27,6%	19,6%	17,1%	21,6%
	Kararsızım	Sayı	4	17	56	19	96
		%	9,8%	8,4%	14,3%	11,6%	12,0%
	Katılıyorum	Sayı	6	38	102	29	175
		%	14,6%	18,7%	26,0%	17,7%	21,9%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	3	26	74	48	151
		%	7,3%	12,8%	18,9%	29,3%	18,9%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %47,2’si kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna katılmamaktadır. Kanunun yeterli olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 31-43 yaş grubundaki katılımcıların %68,3 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.135’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.71 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 71: Bireylerin yaşına göre kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 136: Yaş ve kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	43,162 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	42,732	12	,000
Linear-by-Linear Association	23,544	1	,000
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.136’da $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile “kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.137, Tablo 3.138 ve Grafik 72’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 137: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar

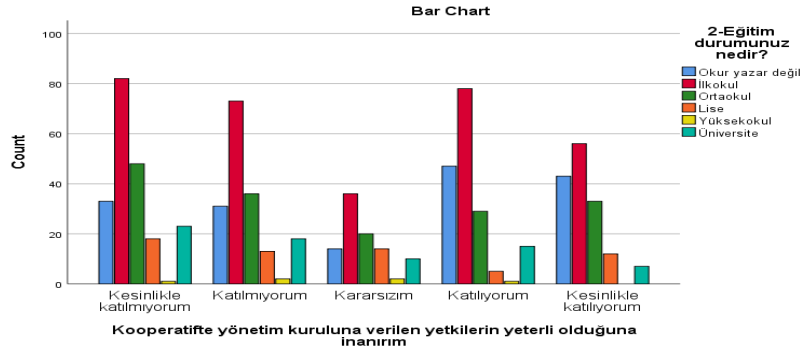
			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam	
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite		
Kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	33	82	48	18	1	23	205	
		%	19,6%	25,2%	28,9%	29,0%	16,7%	31,5%	25,6%	
	Katılmıyorum	Sayı	31	73	36	13	2	18	173	
		%	18,5%	22,5%	21,7%	21,0%	33,3%	24,7%	21,6%	
	Kararsızım	Sayı	14	36	20	14	2	10	96	
		%	8,3%	11,1%	12,0%	22,6%	33,3%	13,7%	12,0%	
	Katılıyorum	Sayı	47	78	29	5	1	15	175	
		%	28,0%	24,0%	17,5%	8,1%	16,7%	20,5%	21,9%	
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	43	56	33	12	0	7	151	
		%	25,6%	17,2%	19,9%	19,4%	0,0%	9,6%	18,9%	
	Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
			%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 47,2’si kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanmamaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara

oransal olarak bakıldığında üniversite mezunu katılımcıların %56,2 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.137’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.72 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 72: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 138: Eğitim durumu ve kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	36,051 ^a	20	,015
Likelihood Ratio	37,508	20	,010
Linear-by-Linear Association	12,132	1	,000
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.138’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “Eğitim durumu” ile katılımcıların “kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile “kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.139, Tablo 3.140 ve Grafik 73’te paylaşılmıştır.

Tablo 3. 139: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar

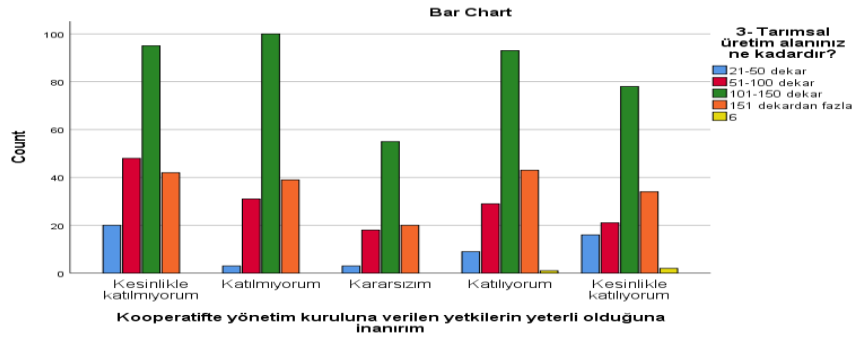
			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?					Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekardan fazla	Kayıp veri	
Kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	20	48	95	42	0	205
		%	39,2%	32,7%	22,6%	23,6%	0,0%	25,6%
	Katılmıyorum	Sayı	3	31	100	39	0	173
		%	5,9%	21,1%	23,8%	21,9%	0,0%	21,6%
	Kararsızım	Sayı	3	18	55	20	0	96
		%	5,9%	12,2%	13,1%	11,2%	0,0%	12,0%

	Katılıyorum	Sayı	9	29	93	43	1	175
		%	17,6%	19,7%	22,1%	24,2%	33,3%	21,9%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	16	21	78	34	2	151
		%	31,4%	14,3%	18,5%	19,1%	66,7%	18,9%
Toplam		Sayı	51	147	421	178	3	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %47,2'i kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna katılmamaktadır. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre katılımcıların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 51-100 dekar tarımsal üretim alanına sahip olan katılımcıların %45,1 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.139'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.73 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 73: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 140: Tarımsal üretim alanı ve kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	29,808 ^a	16	,019
Likelihood Ratio	31,642	16	,011
Linear-by-Linear Association	2,069	1	,150
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.140'ta $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile “kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile “kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.141, Tablo 3.142 ve Grafik 74'te paylaşılmıştır.

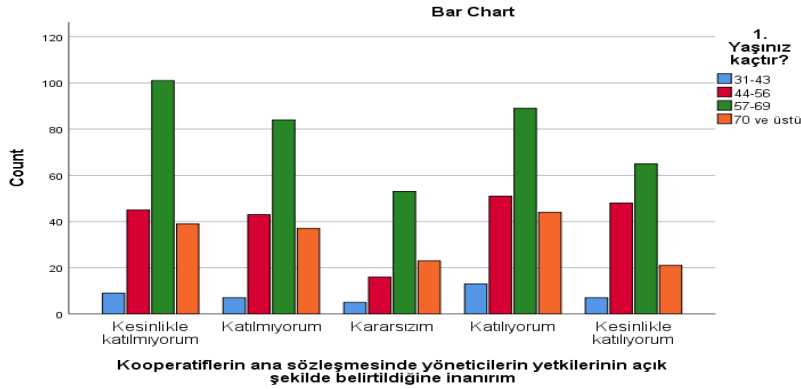
Tablo 3. 141: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	9	45	101	39	194
		%	22,0%	22,2%	25,8%	23,8%	24,3%
	Katılmıyorum	Sayı	7	43	84	37	171
		%	17,1%	21,2%	21,4%	22,6%	21,4%
	Kararsızım	Sayı	5	16	53	23	97
		%	12,2%	7,9%	13,5%	14,0%	12,1%
	Katılıyorum	Sayı	13	51	89	44	197
		%	31,7%	25,1%	22,7%	26,8%	24,6%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	7	48	65	21	141
		%	17,1%	23,6%	16,6%	12,8%	17,6%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %45,7'si kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanmamaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 57-69 yaş grubundaki katılımcıların %47,2 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek orana sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.141' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.74 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 74: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 142: Yaş ve kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	13,790 ^a	12	,314
Likelihood Ratio	13,967	12	,303
Linear-by-Linear Association	3,202	1	,074
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.142’de $p>0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin eğitim durumu ile “kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.143, Tablo 3.144 ve Grafik 75’te paylaşılmıştır.

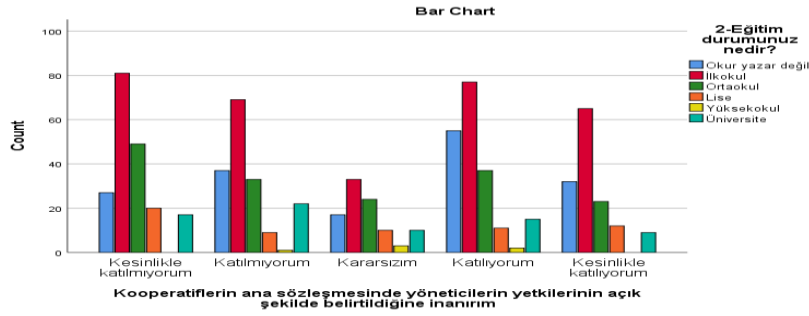
Tablo 3. 143: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	27	81	49	20	0	17	194
		%	16,1%	24,9%	29,5%	32,3%	0,0%	23,3%	24,3%
	Katılmıyorum	Sayı	37	69	33	9	1	22	171
		%	22,0%	21,2%	19,9%	14,5%	16,7%	30,1%	21,4%
	Kararsızım	Sayı	17	33	24	10	3	10	97
		%	10,1%	10,2%	14,5%	16,1%	50,0%	13,7%	12,1%
	Katılıyorum	Sayı	55	77	37	11	2	15	197
		%	32,7%	23,7%	22,3%	17,7%	33,3%	20,5%	24,6%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	32	65	23	12	0	9	141
		%	19,0%	20,0%	13,9%	19,4%	0,0%	12,3%	17,6%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %45,7’si kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumlarına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında tüm katılımcıların birbirine yakın yüzdelik oranlarla kooperatif sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtilmediğini ifade etmektedirler.

Tablo 3.143’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.75 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 75: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 144: Eğitim durumu ve kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	36,127 ^a	20	,015
Likelihood Ratio	35,623	20	,017
Linear-by-Linear Association	6,715	1	,010
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.144'te $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile “kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.145, Tablo 3.146 ve Grafik 76’da paylaşılmıştır.

Tablo 3. 145: Bireylerin yaşına göre kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir ifadesine verilen yanıtlar

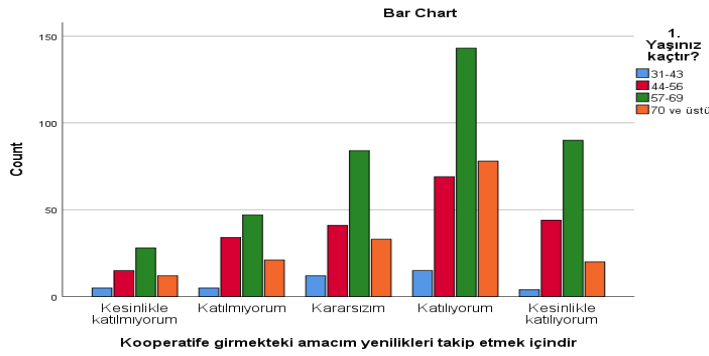
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	5	15	28	12	60
		%	12,2%	7,4%	7,1%	7,3%	7,5%
	Katılmıyorum	Sayı	5	34	47	21	107
		%	12,2%	16,7%	12,0%	12,8%	13,4%
	Kararsızım	Sayı	12	41	84	33	170
		%	29,3%	20,2%	21,4%	20,1%	21,3%
	Katılıyorum	Sayı	15	69	143	78	305
		%	36,6%	34,0%	36,5%	47,6%	38,1%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	4	44	90	20	158
		%	9,8%	21,7%	23,0%	12,2%	19,8%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 57,9’u kooperatife girmekteki amacının yenilikleri takip etmek

olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 70 ve üstü katılımcıların %59,8 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.145’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.76 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 76: Bireylerin yaşına göre kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 146: Yaş ve kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	19,387 ^a	12	,080
Likelihood Ratio	19,838	12	,070
Linear-by-Linear Association	,796	1	,372
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.146’da $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin eğitim durumu ile “kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.147, Tablo 3.148 ve Grafik 77’de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 147: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir ifadesine verilen yanıtlar

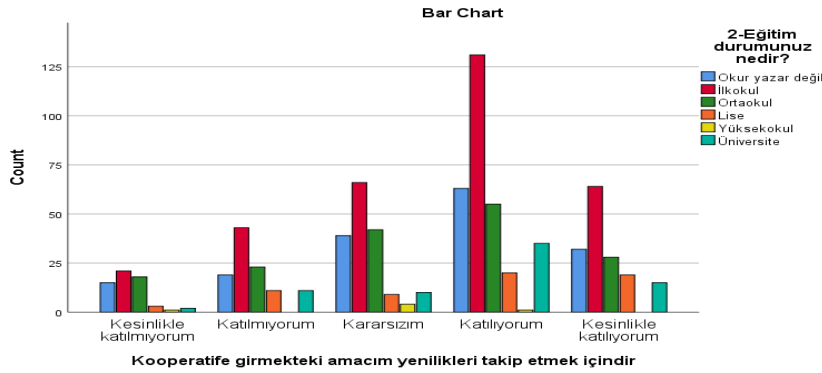
			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	15	21	18	3	1	2	60
		%	8,9%	6,5%	10,8%	4,8%	16,7%	2,7%	7,5%
	Katılmıyorum	Sayı	19	43	23	11	0	11	107
		%	11,3%	13,2%	13,9%	17,7%	0,0%	15,1%	13,4%

	Kararsızım	Sayı	39	66	42	9	4	10	170
		%	23,2%	20,3%	25,3%	14,5%	66,7%	13,7%	21,3%
	Katılıyorum	Sayı	63	131	55	20	1	35	305
		%	37,5%	40,3%	33,1%	32,3%	16,7%	47,9%	38,1%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	32	64	28	19	0	15	158
		%	19,0%	19,7%	16,9%	30,6%	0,0%	20,5%	19,8%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 57,9'u kooperatife girmekteki amacının yenilikleri takip etmek olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte eğitim durumuna göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında üniversite mezunu katılımcıların %68,4 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.147' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.77 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 77: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 148: Eğitim durumu ve kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	30,419 ^a	20	,063
Likelihood Ratio	30,534	20	,062
Linear-by-Linear Association	,756	1	,385
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.148'de $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yaşı ile “kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve

Tablo 3.149, Tablo 3.150 ve Grafik 78’de paylaşılmıştır.

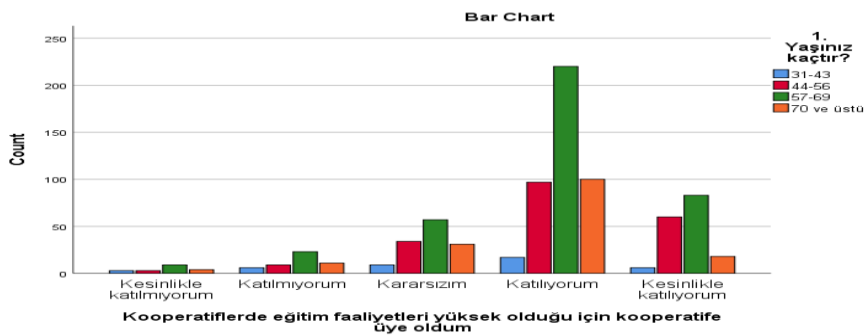
Tablo 3. 149: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	3	3	9	4	19
		%	7,3%	1,5%	2,3%	2,4%	2,4%
	Katılmıyorum	Sayı	6	9	23	11	49
		%	14,6%	4,4%	5,9%	6,7%	6,1%
	Kararsızım	Sayı	9	34	57	31	131
		%	22,0%	16,7%	14,5%	18,9%	16,4%
	Katılıyorum	Sayı	17	97	220	100	434
		%	41,5%	47,8%	56,1%	61,0%	54,3%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	6	60	83	18	167	
	%	14,6%	29,6%	21,2%	11,0%	20,9%	
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 75,2’si kooperatiflerde eğitim faaliyetlerinin yüksek olması nedeni ile kooperatife üye olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 44-56 ve 57-69 yaş grubundaki katılımcıların sırasıyla %77,4 ve %77,3 ile diğer katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.149’daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.78 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 78: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 150: Yaş ve kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	33,318 ^a	12	,001
Likelihood Ratio	31,553	12	,002
Linear-by-Linear Association	,616	1	,432
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.150’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatiflerde

eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitim durumu ile “kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.151, Tablo 3.152 ve Grafik 79’de paylaşılmıştır.

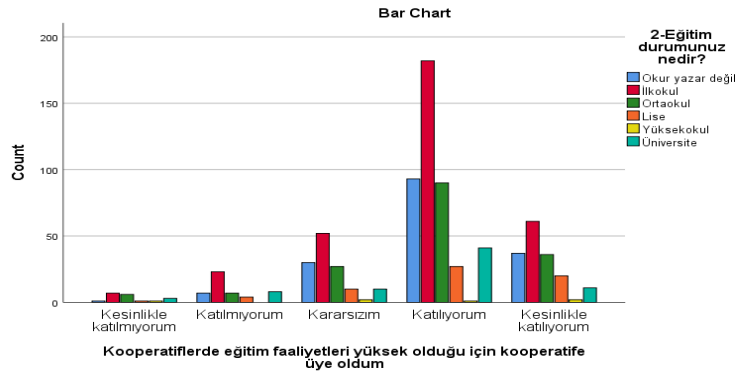
Tablo 3. 151: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	1	7	6	1	1	3	19
		%	0,6%	2,2%	3,6%	1,6%	16,7%	4,1%	2,4%
	Katılmıyorum	Sayı	7	23	7	4	0	8	49
		%	4,2%	7,1%	4,2%	6,5%	0,0%	11,0%	6,1%
	Kararsızım	Sayı	30	52	27	10	2	10	131
		%	17,9%	16,0%	16,3%	16,1%	33,3%	13,7%	16,4%
	Katılıyorum	Sayı	93	182	90	27	1	41	434
		%	55,4%	56,0%	54,2%	43,5%	16,7%	56,2%	54,3%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %75,2’si kooperatiflerde eğitim faaliyetlerinin yüksek olmasından dolayı kooperatife üye olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte eğitim durumuna göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında okur yazar olamayan katılımcıların %77,4 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.151’deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.79 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 79: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 152: Eğitim durumu ve kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	26,395 ^a	20	,153
Likelihood Ratio	24,133	20	,237
Linear-by-Linear Association	2,442	1	,118
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.152’de $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yaşı ile “devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için üye oldum” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.153, Tablo 3.154 ve Grafik 80’de paylaşılmıştır.

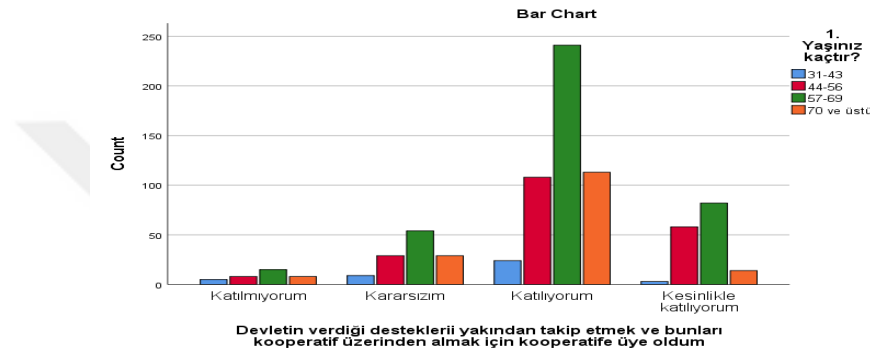
Tablo 3. 153: Bireylerin yaşına göre devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için üye oldum ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Devletin verdiği destek ve teşvikleri yakından takip etmek ve bunları kooperatif üzerinden almak için kooperatife üye oldum	Katılmıyorum	Sayı	5	8	15	8	36
		%	12,2%	3,9%	3,8%	4,9%	4,5%
	Kararsızım	Sayı	9	29	54	29	121
		%	22,0%	14,3%	13,8%	17,7%	15,1%
	Katılıyorum	Sayı	24	108	241	113	486
		%	58,5%	53,2%	61,5%	68,9%	60,8%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	3	58	82	14	157
		%	7,3%	28,6%	20,9%	8,5%	19,6%
Toplam	Sayı	41	203	392	164	800	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Katılımcıların %80,4'ü devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 57-69 yaş grubundaki katılımcıların %82,4 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.153' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.80 oluşturularak bireylerin eğitim yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 80: Bireylerin yaşına göre devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 154: Yaş ve devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	34,341 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	35,220	9	,000
Linear-by-Linear Association	1,128	1	,288
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.154'te $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye oldum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile “devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için üye oldum” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.155, Tablo 3.156 ve Grafik 81'de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 155: Bireylerin eğitim durumuna göre devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar

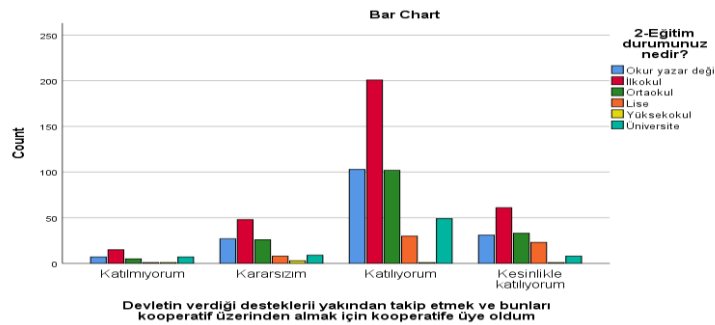
			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
Devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için	Katılmıyorum	Sayı	7	15	5	1	1	7	36
		%	4,2%	4,6%	3,0%	1,6%	16,7%	9,6%	4,5%
Devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için	Kararsızım	Sayı	27	48	26	8	3	9	121
		%	33,75%	60,0%	32,5%	10,0%	3,75%	11,25%	15,25%

kooperatife üye oldum		%	16,1%	14,8%	15,7%	12,9%	50,0%	12,3%	15,1%
	Katılıyorum	Sayı	103	201	102	30	1	49	486
		%	61,3%	61,8%	61,4%	48,4%	16,7%	67,1%	60,8%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	31	61	33	23	1	8	157
Toplam		%	18,5%	18,8%	19,9%	37,1%	16,7%	11,0%	19,6%
		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %80,4'ü devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte eğitim durumuna göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında lise mezunu katılımcıların %85,5 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.155' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.81 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 81: Bireylerin eğitim durumuna göre devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 156: Eğitim durumu ve devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	P
Pearson Chi-Square	30,516 ^a	15	,010
Likelihood Ratio	26,757	15	,031
Linear-by-Linear Association	,463	1	,496
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.156'da $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye oldum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile “tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.157, Tablo 3.158 ve Grafik 82'de paylaşılmıştır

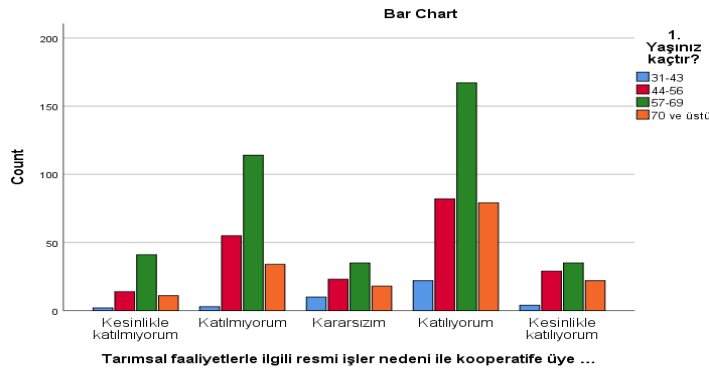
Tablo 3. 157: Bireylerin yaşına göre tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	2	14	41	11	68
		%	4,9%	6,9%	10,5%	6,7%	8,5%
	Katılmıyorum	Sayı	3	55	114	34	206
		%	7,3%	27,1%	29,1%	20,7%	25,8%
	Kararsızım	Sayı	10	23	35	18	86
		%	24,4%	11,3%	8,9%	11,0%	10,8%
	Katılıyorum	Sayı	22	82	167	79	350
		%	53,7%	40,4%	42,6%	48,2%	43,8%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %55,1'i tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 31-43 yaş grubundaki katılımcıların %63,5 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.157' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.82 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 82: Bireylerin yaşına göre tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 158: Yaş ve tarımsal faaliyetlerle ilgili işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	27,459 ^a	12	,007
Likelihood Ratio	27,827	12	,006
Linear-by-Linear Association	,078	1	,780
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.158'de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitim durumu ile “tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.159, Tablo 3.160 ve Grafik 83’te paylaşılmıştır.

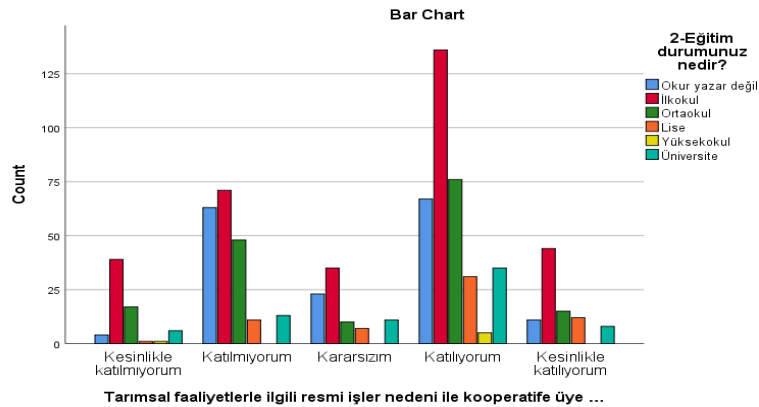
Tablo 3. 159: Bireylerin eğitim durumuna göre tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	4	39	17	1	1	6	68
		%	2,4%	12,0%	10,2%	1,6%	16,7%	8,2%	8,5%
	Katılmıyorum	Sayı	63	71	48	11	0	13	206
		%	37,5%	21,8%	28,9%	17,7%	0,0%	17,8%	25,8%
	Kararsızım	Sayı	23	35	10	7	0	11	86
		%	13,7%	10,8%	6,0%	11,3%	0,0%	15,1%	10,8%
	Katılıyorum	Sayı	67	136	76	31	5	35	350
		%	39,9%	41,8%	45,8%	50,0%	83,3%	47,9%	43,8%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 55,1’i tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte eğitim durumuna göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında yüksekokul mezunlarının tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda tarımsal faaliyetlerle ilgili işler nedeni ile kooperatife üye olduğu görülmektedir.

Tablo 3.159’daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.83 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 83: Bireylerin eğitim durumuna göre tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 160: Eğitim durumu ve tarımsal faaliyetlerle ilgili işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	53,632 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	59,761	20	,000
Linear-by-Linear Association	4,580	1	,032
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.160'ta $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin tarımsal üretim alanı ile “tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.161, Tablo 3.162 ve Grafik 84'te paylaşılmıştır.

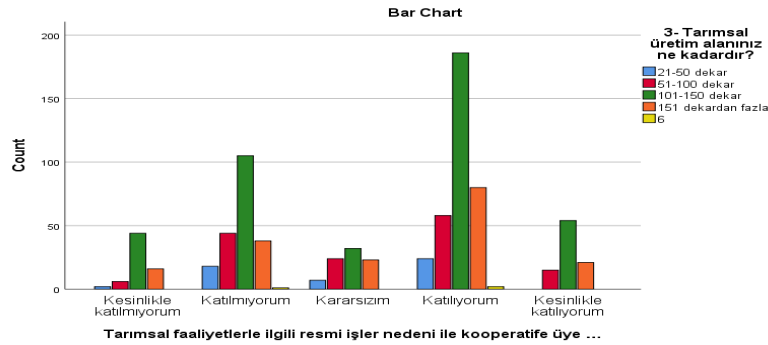
Tablo 3. 161: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar

			3- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?					Toplam
			21-50 dekar	51-100 dekar	101-150 dekar	151 dekardan fazla	Kayıp veri	
Tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	2	6	44	16	0	68
		%	3,9%	4,1%	10,5%	9,0%	0,0%	8,5%
	Katılmıyorum	Sayı	18	44	105	38	1	206
		%	35,3%	29,9%	24,9%	21,3%	33,3%	25,8%
	Kararsızım	Sayı	7	24	32	23	0	86
		%	13,7%	16,3%	7,6%	12,9%	0,0%	10,8%
	Katılıyorum	Sayı	24	58	186	80	2	350
		%	47,1%	39,5%	44,2%	44,9%	66,7%	43,8%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	0	15	54	21	0	90
		%	0,0%	10,2%	12,8%	11,8%	0,0%	11,3%
Toplam	Sayı	51	147	421	178	3	800	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Katılımcıların %55,1'i tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte tarımsal üretim alanına göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 101-150 dekar ve 151 dekardan fazla tarımsal üretim alanına sahip olan katılımcıların daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.161'deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.84 oluşturularak bireylerin tarımsal üretim alanına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 84: Bireylerin tarımsal üretim alanına göre tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 162: Tarımsal üretim alanı ve tarımsal faaliyetlerle ilgili işler nedeni ile kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	29,179 ^a	16	,023
Likelihood Ratio	36,376	16	,003
Linear-by-Linear Association	1,444	1	,230
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.162’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin tarımsal üretim alanı ile “tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbirleriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile “kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.163, Tablo 3.164 ve Grafik 85’te paylaşılmıştır.

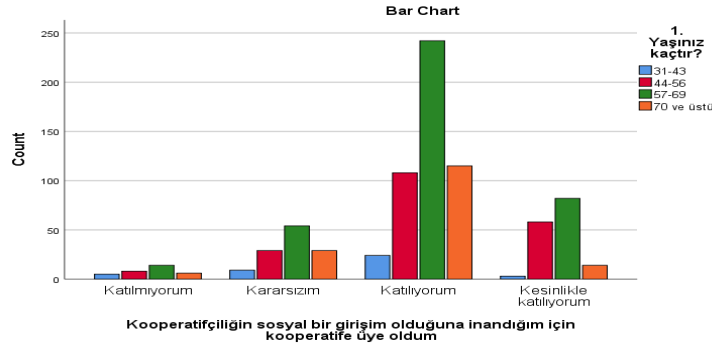
Tablo 3. 163: Bireylerin yaşına göre kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum	Katılmıyorum	Sayı	5	8	14	6	33
		%	12,2%	3,9%	3,6%	3,7%	4,1%
	Kararsızım	Sayı	9	29	54	29	121
		%	22,0%	14,3%	13,8%	17,7%	15,1%
	Katılıyorum	Sayı	24	108	242	115	489
		%	58,5%	53,2%	61,7%	70,1%	61,1%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	3	58	82	14	157
		%	7,3%	28,6%	20,9%	8,5%	19,6%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 80,7’si kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığı için kooperatife üye olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 57-69 yaş grubundaki katılımcıların %82,6 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.163'teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.85 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 85: Bireylerin yaşına göre kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 164: Yaş ve kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	35,785 ^a	9	,000
Likelihood Ratio	36,129	9	,000
Linear-by-Linear Association	,599	1	,439
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.164'te $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile “kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.165, Tablo 3.166 ve Grafik 86'da paylaşılmıştır.

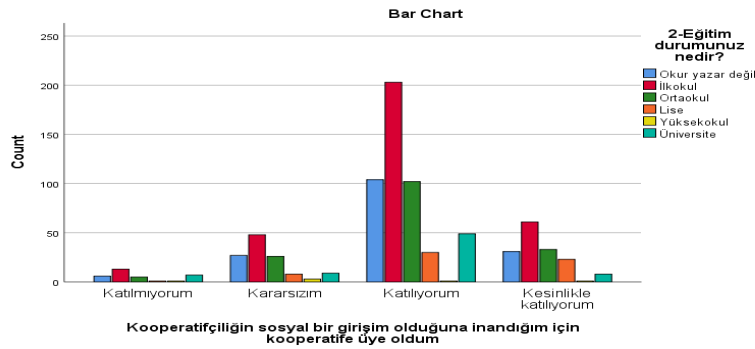
Tablo 3. 165: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatifçiliği n sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum	Katılmıyorum	Sayı	6	13	5	1	1	7	33
		%	3,6%	4,0%	3,0%	1,6%	16,7%	9,6%	4,1%
	Kararsızım	Sayı	27	48	26	8	3	9	121
		%	16,1%	14,8%	15,7%	12,9%	50,0%	12,3%	15,1%
	Katılıyorum	Sayı	104	203	102	30	1	49	489
		%	61,9%	62,5%	61,4%	48,4%	16,7%	67,1%	61,1%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	31	61	33	23	1	8	157
		%	18,5%	18,8%	19,9%	37,1%	16,7%	11,0%	19,6%
Toplam	Sayı	168	325	166	62	6	73	800	
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Katılımcıların % 80,7'si kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığı için kooperatife üye olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte eğitim durumuna göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında lise mezunu katılımcıların %85,5 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.165' teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.86 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 86: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 166: Eğitim durumu ve kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	31,557 ^a	15	,007
Likelihood Ratio	27,083	15	,028
Linear-by-Linear Association	,765	1	,382
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.16'da $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile “kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.167, Tablo 3.168 ve Grafik 87'de paylaşılmıştır.

Tablo 3. 167: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar

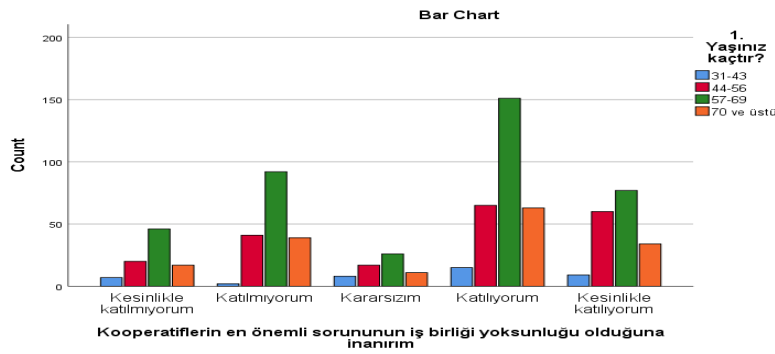
			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	7	20	46	17	90
		%	17,1%	9,9%	11,7%	10,4%	11,3%
	Katılmıyorum	Sayı	2	41	92	39	174

olduğuna inanırım		%	4,9%	20,2%	23,5%	23,8%	21,8%
	Kararsızım	Sayı	8	17	26	11	62
		%	19,5%	8,4%	6,6%	6,7%	7,8%
	Katılıyorum	Sayı	15	65	151	63	294
		%	36,6%	32,0%	38,5%	38,4%	36,8%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	9	60	77	34	180
		%	22,0%	29,6%	19,6%	20,7%	22,5%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %59,3'si kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 44-56 yaş grubundaki katılımcıların %61,6 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.167' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.87 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 87: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 168: Yaş ve kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	24,344 ^a	12	,018
Likelihood Ratio	24,227	12	,019
Linear-by-Linear Association	1,302	1	,254
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.168'de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile “kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.169, Tablo 3.170 ve Grafik 88'de paylaşılmıştır.

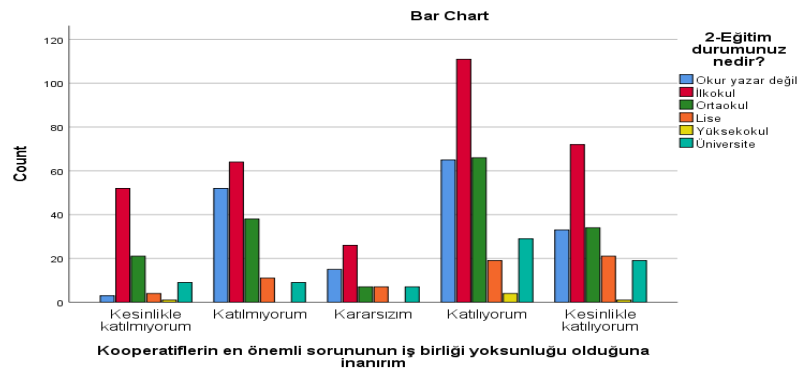
Tablo 3. 169: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	3	52	21	4	1	9	90
		%	1,8%	16,0%	12,7%	6,5%	16,7%	12,3%	11,3%
	Katılmıyorum	Sayı	52	64	38	11	0	9	174
		%	31,0%	19,7%	22,9%	17,7%	0,0%	12,3%	21,8%
	Kararsızım	Sayı	15	26	7	7	0	7	62
		%	8,9%	8,0%	4,2%	11,3%	0,0%	9,6%	7,8%
	Katılıyorum	Sayı	65	111	66	19	4	29	294
		%	38,7%	34,2%	39,8%	30,6%	66,7%	39,7%	36,8%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	33	72	34	21	1	19	180
		%	19,6%	22,2%	20,5%	33,9%	16,7%	26,0%	22,5%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %59,3'ü kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumuna göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında katılımcıların tamamı birbirine yakın yüzdeliklerle kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğunu ifade etmektedirler.

Tablo 3.169'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.88 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 88: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 170 :Eğitim durumu ve kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım ifadesine verilen yanıtlar ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	46,915 ^a	20	,001
Likelihood Ratio	55,009	20	,000
Linear-by-Linear Association	1,993	1	,158
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.170’te $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile “kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.171, Tablo 3.172’de Grafik 89’da paylaşılmıştır.

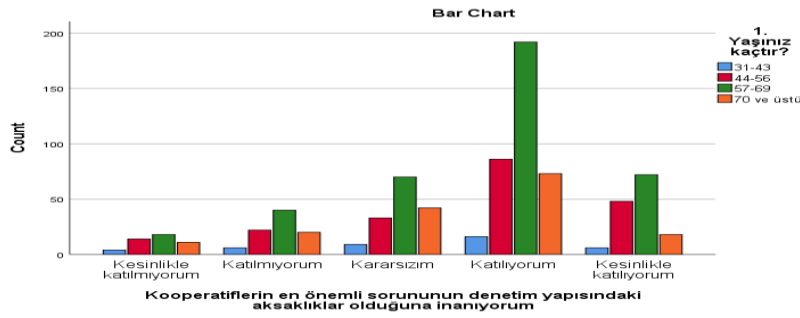
Tablo 3. 171: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar.

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	4	14	18	11	47
		%	9,8%	6,9%	4,6%	6,7%	5,9%
	Katılmıyorum	Sayı	6	22	40	20	88
		%	14,6%	10,8%	10,2%	12,2%	11,0%
	Kararsızım	Sayı	9	33	70	42	154
		%	22,0%	16,3%	17,9%	25,6%	19,3%
	Katılıyorum	Sayı	16	86	192	73	367
		%	39,0%	42,4%	49,0%	44,5%	45,9%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	6	48	72	18	144	
	%	14,6%	23,6%	18,4%	11,0%	18,0%	
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %63,9’u kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 57-69 yaş grubundaki katılımcıların %67,4 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda yeterlilik inancına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.171’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.89 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 89: Bireylerin yaşına göre kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 172: Yaş ve kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	18,813 ^a	12	,093
Likelihood Ratio	18,827	12	,093
Linear-by-Linear Association	,764	1	,382
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.172’deki $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin eğitimi ile “kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.173, Tablo 3.174’te Grafik 90’da paylaşılmıştır.

Tablo 3. 173: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar

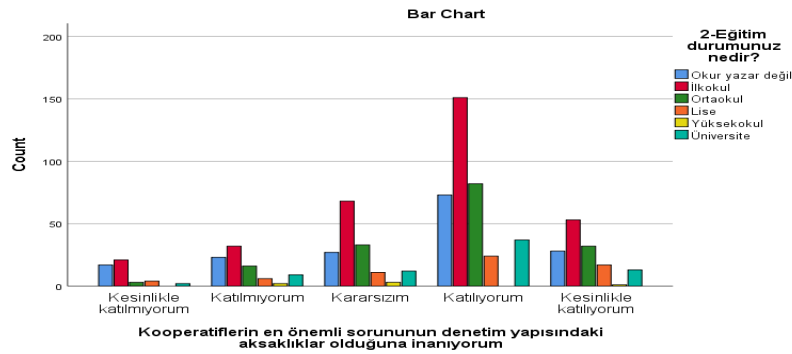
			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	17	21	3	4	0	2	47
		%	10,1%	6,5%	1,8%	6,5%	0,0%	2,7%	5,9%
	Katılmıyorum	Sayı	23	32	16	6	2	9	88
		%	13,7%	9,8%	9,6%	9,7%	33,3%	12,3%	11,0%
	Kararsızım	Sayı	27	68	33	11	3	12	154
		%	16,1%	20,9%	19,9%	17,7%	50,0%	16,4%	19,3%
	Katılıyorum	Sayı	73	151	82	24	0	37	367
		%	43,5%	46,5%	49,4%	38,7%	0,0%	50,7%	45,9%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	28	53	32	17	1	13	144
		%	16,7%	16,3%	19,3%	27,4%	16,7%	17,8%	18,0%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %63,9’u kooperatiflerin en önemli sorununun denetim

yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumuna göre katılımcıların verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında Üniversite ve ortaokul mezunu katılımcılar sırasıyla %68,5 ve %68,7 ile diğer katılımcılara göre daha yüksek oranda bir inanca sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.173'teki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.90 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 90: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 174: Eğitim durumu ve kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum ifadesine verilen yanıtlar ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	29,449 ^a	20	,079
Likelihood Ratio	31,422	20	,050
Linear-by-Linear Association	3,874	1	,049
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.174'te $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin yaşı ile “kooperatif için üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.175, Tablo 3.176'da Grafik 91'de paylaşılmıştır.

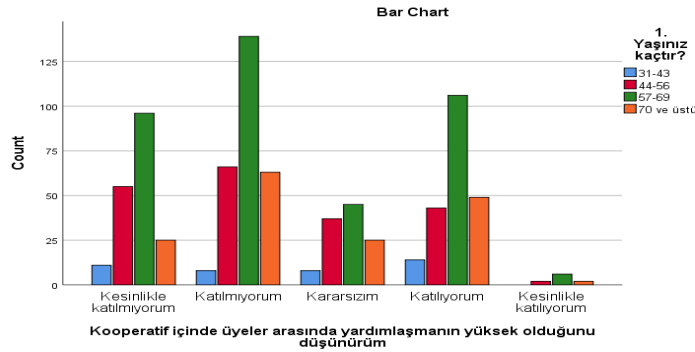
Tablo 3. 175: Bireylerin yaşına göre kooperatif için üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	11	55	96	25	187
		%	26,8%	27,1%	24,5%	15,2%	23,4%
	Katılmıyorum	Sayı	8	66	139	63	276
		%	19,5%	32,5%	35,5%	38,4%	34,5%
	Kararsızım	Sayı	8	37	45	25	115
		%	19,5%	18,2%	11,5%	15,2%	14,4%
	Katılıyorum	Sayı	14	43	106	49	212
		%	34,1%	21,2%	27,0%	29,9%	26,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	0	2	6	2	10
		%	0,0%	1,0%	1,5%	1,2%	1,3%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %57,9'u kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünmemektedir. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 57- 69 yaş grubundaki katılımcıların %60 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.175' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.91 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 91: Bireylerin yaşına göre kooperatif için üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 176: Yaş ve kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	19,907 ^a	12	,069
Likelihood Ratio	21,460	12	,044
Linear-by-Linear Association	2,103	1	,147
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.176'da $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile "kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm" ifadesine verdikleri

cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

Bireylerin eğitimi ile “kooperatif için üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.177, Tablo 3.178’de Grafik 92’de paylaşılmıştır

“Yaş” ile katılımcıların “kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır.

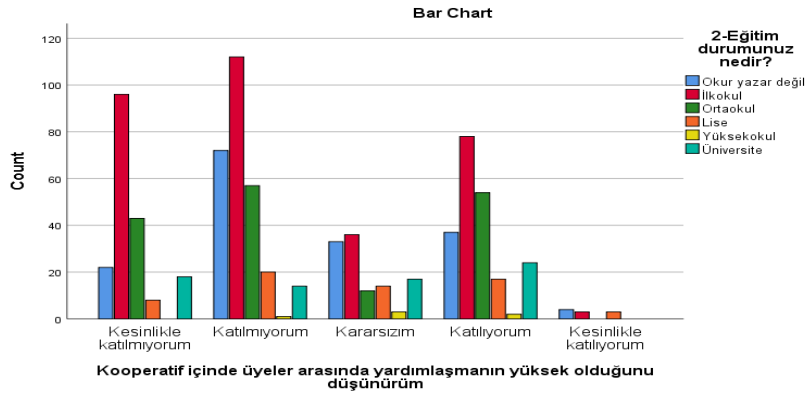
Tablo 3. 177: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm ifadesine verilen yanıtlar

			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	22	96	43	8	0	18	187
		%	13,1%	29,5%	25,9%	12,9%	0,0%	24,7%	23,4%
	Katılmıyorum	Sayı	72	112	57	20	1	14	276
		%	42,9%	34,5%	34,3%	32,3%	16,7%	19,2%	34,5%
	Kararsızım	Sayı	33	36	12	14	3	17	115
		%	19,6%	11,1%	7,2%	22,6%	50,0%	23,3%	14,4%
	Katılıyorum	Sayı	37	78	54	17	2	24	212
		%	22,0%	24,0%	32,5%	27,4%	33,3%	32,9%	26,5%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	4	3	0	3	0	0	10
		%	2,4%	0,9%	0,0%	4,8%	0,0%	0,0%	1,3%
Toplam		Sayı	168	325	166	62	6	73	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 57,9’u kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünmemektedir. Bununla birlikte eğitim durumuna göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında ilkokul mezunu katılımcıların %64 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.177’ deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.92 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 92: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 178: Eğitim ve kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	67,549 ^a	20	,000
Likelihood Ratio	69,298	20	,000
Linear-by-Linear Association	3,134	1	,077
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.178’de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin yaşı ile “kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.179, Tablo 3.180’de Grafik 93’te paylaşılmıştır.

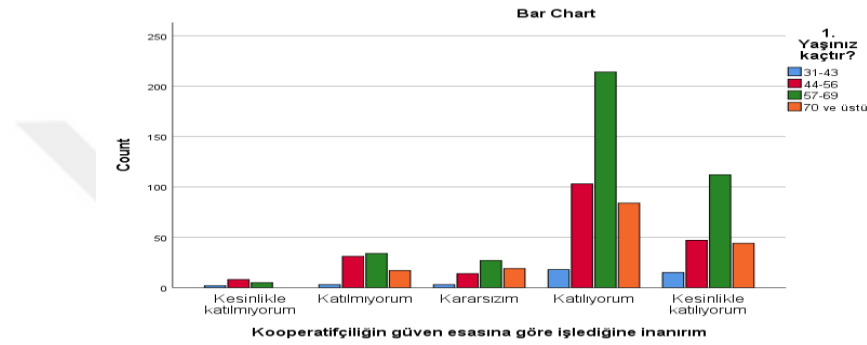
Tablo 3. 179: Bireylerin yaşına göre kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

			1. Yaşınız kaçtır?				Toplam
			31-43	44-56	57-69	70 ve üstü	
Kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	2	8	5	0	15
		%	4,9%	3,9%	1,3%	0,0%	1,9%
	Katılmıyorum	Sayı	3	31	34	17	85
		%	7,3%	15,3%	8,7%	10,4%	10,6%
	Kararsızım	Sayı	3	14	27	19	63
		%	7,3%	6,9%	6,9%	11,6%	7,9%
	Katılıyorum	Sayı	18	103	214	84	419
		%	43,9%	50,7%	54,6%	51,2%	52,4%
	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	15	47	112	44	218
		%	36,6%	23,2%	28,6%	26,8%	27,3%
Toplam		Sayı	41	203	392	164	800
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların % 79,7'si kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanmaktadır. Bununla birlikte yaş gruplarının verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında 57-69 yaş aralığındaki katılımcıların %83,2 ile tüm katılımcılara göre kanun için daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.179'daki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.93 oluşturularak bireylerin yaşına göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 93: Bireylerin yaşına göre kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 180: Yaş ve kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	23,895 ^a	12	,021
Likelihood Ratio	24,614	12	,017
Linear-by-Linear Association	2,529	1	,112
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.180'de $p < 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin yaşı ile “kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsız değildir. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkilidir.

Bireylerin eğitimi ile “kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım” ifadesine verilen yanıtlar arasında bir ilişki olup olmadığı irdelenmiş ve Tablo 3.181, Tablo 3.182'de Grafik 94'te paylaşılmıştır.

Tablo 3. 181: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım ifadesine verilen yanıtlar

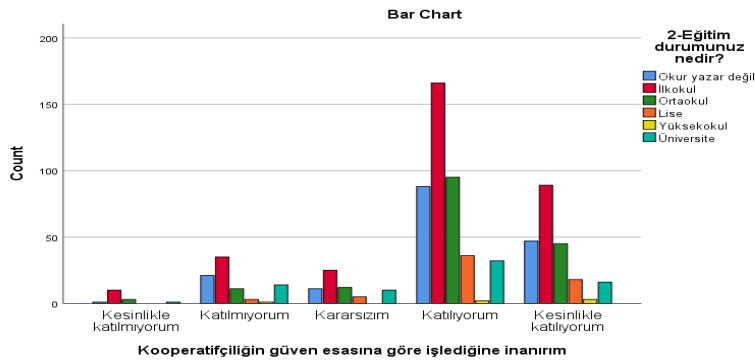
			2-Eğitim durumunuz nedir?						Toplam
			Okur yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul	Üniversite	
Kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	1	10	3	0	0	1	15
		%	0,6%	3,1%	1,8%	0,0%	0,0%	1,4%	1,9%
	Katılmıyorum	Sayı	21	35	11	3	1	14	85

	%	12,5%	10,8%	6,6%	4,8%	16,7%	19,2%	10,6%
Kararsızım	Sayı	11	25	12	5	0	10	63
	%	6,5%	7,7%	7,2%	8,1%	0,0%	13,7%	7,9%
Katılıyorum	Sayı	88	166	95	36	2	32	419
	%	52,4%	51,1%	57,2%	58,1%	33,3%	43,8%	52,4%
Kesinlikle katılıyorum	Sayı	47	89	45	18	3	16	218
	%	28,0%	27,4%	27,1%	29,0%	50,0%	21,9%	27,3%
Toplam	Sayı	168	325	166	62	6	73	800
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların %79,7'si kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanmaktadır. Bununla birlikte eğitim durumuna göre verdikleri cevaplara oransal olarak bakıldığında lise mezunu katılımcıların %87,1 ile tüm katılımcılara göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Tablo 3.181' deki veriler görselleştirilmiş ve Grafik 3.94 oluşturularak bireylerin eğitim durumuna göre ifadeye verdikleri yanıtların dağılımı paylaşılmıştır.

Grafik 3. 94: Bireylerin eğitim durumuna göre kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım ifadesine verilen yanıtların dağılımı

Tablo 3. 182: Eğitim durumu ve kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım ifadesi arasındaki ilişki (Ki Kare Testi)

	Değer	df	p
Pearson Chi-Square	24,369 ^a	20	,227
Likelihood Ratio	25,472	20	,184
Linear-by-Linear Association	1,061	1	,303
Vaka sayısı	800		

Tablo 3.182'de $p > 0,05$ çıkmıştır. Buna göre bireylerin eğitim durumu ile “kooperatifçiliğin güven esasına göre işlediğine inanırım” ifadesine verdikleri cevaplar birbirinden bağımsızdır. Dolayısıyla bu iki değişken birbiriyle ilişkili değildir.

3.3.Anket Sonuçlarının Analiz Edilmesi

Bu bölümde tarımsal kooperatiflerin mevcut sorunları dikkate alınarak Konya ili sınırları içerisinde yer alan tarımsal kooperatif üyesi olan katılımcılara yönelik saha çalışmasından elde edilen sonuçların analizi, Türkiye’de bu duruma yönelik değerlendirmeler ve dünya ülkelerindeki uygulama örnekleri eşliğinde analizde bulunulacaktır. Kooperatif üyelerine yöneltilen saha çalışması ifadeleri demografik yapı, mevzuat, teşkilat, finansman başlıklar altında değerlendirilmiştir.

3.3.1.Demografik Yapıya İlişkin İfadelerin Analizi

Demografik yapıya ilişkin ifadelerinin analizinde, Konya ilinde 800 kooperatif üyesi tarımsal üretici ile yapılan anket çalışmasında katılımcıların cinsiyet dağılımı açısından değerlendirildiğinde tamamının erkek olduğu görülmektedir. Konya’da ÇKS’ye kayıtlı toplam 83 bin 960 çiftçi bulunmaktadır. Kooperatifler, tarımsal üretimin gerçekleştiği araziler, köy odaları ve kooperatifler ile alakalı resmî kurumlarda rastgele yapılan yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş olmasına rağmen katılımcılar içerisinde kadın kooperatif üyesiyle karşılaşılması çalışmanın en ilgi çekici sonucu olmuştur. Bu durum kadın kooperatif üyelerinin kooperatif merkezlerinde, köy odalarında ve kooperatifler ile alakalı resmî kurumlarda hiçbir şekilde bulunmadıklarını ortaya koymaktadır. Tarımsal üretimin gerçekleştiği arazilerde ise, kış dönemi olması nedeniyle arazilerde olmamaları ve olanlarında anket sorularını cevaplamaktan kaçındıklarını göstermektedir.

Ankete katılan katılımcılar eğitim durumuna göre değerlendirildiğinde %30’unun üniversite ve yüksekokul düzeyinde, %62 sinin okur yazar değil, ilkokul, ortaokul düzeyinde ve %8’inin ise lise düzeyinde eğitim seviyesine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar kooperatif üyesi tarımsal üreticilerin eğitim düzeylerinin düşük olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Kooperatiflerin yüklendikleri ana misyonu ve hedeflerini gerçekleştirebilmeleri için eğitimin vazgeçilmez ana unsur olduğu düşünüldüğünde, tarımsal üreticilerin yani kooperatif üyelerinin de değişime ve yeniliği takip eden, bunları uygulayan ve geliştiren bir entelektüelliğe sahip olması gerekmektedir. Bundan dolayı kooperatif üyelerinin eğitim seviyesinin hem kooperatif içinde hem de kooperatif dışında oluşturulacak eğitim faaliyetlerine tabi tutulması gerekmektedir. Ayrıca tarımsal üretim gerçekleştirecek çiftçilerde de eğitim seviyesi

yükseltilmeli hatta yüksekokul ve üniversite mezunlarının çiftçilik yapmasına yönelik destek ve teşvikler verilmelidir. Özellikle Ziraat Fakültelerinden mezun öğrencilerin etkin bir şekilde tarımsal üretici olması desteklenmelidir.

Kooperatif üyelerinin eğitim seviyesindeki düşüklük, ankete katılan katılımcıları yaşları değerlendirildiğinde açık şekilde görülmektedir. Ankete katılanların yaş dağılımları incelendiğinde; %5'inin 16-30 yaş ve % 7'si 31-43 yaş aralığında olması, kooperatif üyeleri içerisindeki genç nüfusun ve üniversite mezun sayısının azlığına işaret etmektedir. Buna ilaveten katılımcıların %28'inin 44- 56 yaş aralığında ve % 60'ının ise 57 yaş üstü olması kooperatif üyelerinin yaşlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Başka bir ifade ile gençlerin hem tarımsal üretimi hem de kooperatif üyesi olmaktan kaçındıkları gibi bir sonuçla bizi karşı karşıya bırakmaktadır. Diğer bir deyişle Konya'da tarımsal üretim alanında ve kooperatif üyeliği kapsamında nüfus yaş eğiliminin çok yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum hem tarımsal üretimin hem de kooperatiflerin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilirliğini tehlikeye atmaktadır. Gelecekteki bu tehlikenin bertaraf edilmesi için genç çiftçi uygulamasının daha da etkin hale getirilmesi için her türlü destek ve teşvikin verilmesi gerekmektedir.

Kooperatif üyelerinin sahip oldukları tarımsal arazi büyüklüklerine yönelik ifadeye verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde; anket katılımcılarının %24'ünün 100 bin dekar kadar, %54'nün 101- 150 dekar arası ve % 22'sinin 151 bin dekardan fazla tarımsal alana sahip olduğu görülmektedir. Konya'daki kooperatif üyelerinin sahip oldukları ortalama tarımsal arazi büyüklüğü yaklaşık 130 dekar karşılık gelirken, 70 dekar olan Türkiye ortalamasından yüksek olması bölgedeki kooperatiflere bir avantaj sağlamaktadır. Ancak dünya başarılı kooperatif örneklerinin bulunduğu ülkeler (Avrupa Birliği ülkelerinde ortalama 126 dekar, Fransa'da 521 dekar, Almanya'da 650 dekar, İngiltere'de 860 dekar, Amerika'da ise 1800 dekar) ile karşılaştırıldığında ise hem Türkiye'nin hem de Konya'nın çok geride olduğu görülmektedir. Daha yüksek tarımsal arazi büyüklüğüne sahip tarımsal üreticilerin kooperatif üyesi olması, kooperatiflerin başarısında önemli bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.2.Mevzuata Yönelik İfadelerin Analizi

Türkiye'deki kooperatif mevzuatının karmaşıklığı ve tarımsal kooperatiflerin birden fazla kanuna ve birden fazla bakanlığa tabi olması, tarımsal kooperatiflerin önündeki önemli engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevzuattaki karmaşıklık, kanunların çokluğu ve birden fazla bakanlık müdahalesi, bürokrasiyi artırmakta ve koordinasyon uyumsuzlukları yüzünden pek çok yeni sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu durum 5 yılda bir tarım sektörünün sorunlarının ve çözüm önerilerinin ortaya konulduğu Tarım Şuralarının ilkinin yapıldığı 1997 yılındaki I. Tarım Şurasında da açıkça ifade edilmiştir.1. Tarım Şurasında alınan kararla 4 kanuna göre faaliyette bulunan tarımsal kooperatiflerin tek bir kanun çatısı altında toplanması gerekliliği vurgulanmıştır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 1997). Aynı durum 2012 yılında kooperatiflerin ve hükümetin ortak kararı ile hazırlanan *Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planında* da tarımsal kooperatif mevzuatının dünyadaki ve ülkemizdeki ihtiyaçlara göre geliştirilmesi gerektiği üzerinde tekrar durulmuştur. Ancak 1997 yılından günümüze kadar geline süreçte bu kadar ısrarla üzerinde durulmasına rağmen halen somut bir adım atılamadığı görülmektedir. Bu yüzden günümüzde tarımsal kooperatiflerin türlerine göre üç ayrı kanuna bağlı olarak kurulması ve faaliyet göstermesinin yol açtığı karmaşıklık halen devam etmektedir. Aynı zamanda örgütlenme faaliyetleri dışındaki konularla ilgili olarak da Ticaret Hukuku, Dernekler Hukuku, İş Kanunu, Vergi Kanunu, Rekabet Hukuku, Sigortacılık Kanunu, İflas Hukukuna tabi olması ve bunların dışında kooperatif benzeri örgütlenmelerin çok farklı mevzuatlara tabi olmaları mevzuat karmaşıklığının boyutu hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca tarımsal kooperatiflerin Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı olarak iki farklı bakanlık bünyesinde faaliyet göstermeleri de kooperatiflerde alınan kararların uygulanması noktasında zaman kaybına neden olarak sistemi yavaşlatan bir unsur olduğuna yönelik bulgular bulunmaktadır.

Konya ilinde yapmış olduğumuz saha çalışmasında da katılımcıların mevzuata ilişkin yöneltilen ifadelerle yaş ve eğitim durumu değişkenlerinden bağımsız olarak verdikleri cevaplarda yukarda bahsettiğimiz kanun/mevzuat dağınıklığı ve karmaşıklığı bulgusunu destekler niteliktedir. Bu bağlamda saha çalışmasına katılan tarımsal kooperatif üyelerinin mevzuata yönelik ifadelerle verdikleri cevaplar şu şekildedir:

- “Kooperatif Mevzuatının karışık olduğuna inanıyorum” ifadesine 3.87 ortalama ile katılıyorum cevabını vererek Kooperatif Mevzuatının karışık olduğuna inandıklarını ifade etmektedirler. Böylelikle katılımcıların Kooperatifler Kanunu’nu hem karışık hem de yetersiz bulduklarını söyleyebiliriz.
- “1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun yeterli olduğuna inanıyorum” ifadesine 2.98 ortalama ile kararsızım cevabı vererek 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun yeterli olduğu konusunda kararsız olduklarını ifade etmektedirler. Bu durum kooperatif mevzuatındaki karışıklığa olan inancın, 1163 sayılı kooperatif kanununun yeterli olduğuna yönelik ifadeye verdikleri cevabının da kararsız olmasına neden olmuştur.
- “Kooperatifler kanunun örgütlemeye başarılı olduğuna inanıyorum” ifadesine 2.29 ortalama ile katılmıyorum cevabı vererek, Kooperatifler kanunun örgütlemeye başarılı olduğu konusunda kararsız kaldıklarını ifade etmektedirler. Kooperatif üyelerinin, üye oldukları kooperatifin örgütlenmelerini başarılı bulmadıklarını başka bir ifade ile kooperatiflerin örgütlenme konusunda bir fikir beyan etmekten kaçındıklarını göstermektedir.
- “1163 sayılı kooperatifler kanunu göre haklarımı biliyorum” ifadesine 3.34 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek 1163 sayılı kooperatifler kanunu göre haklarımı bildiklerini ifade etmektedirler.
- “Kooperatifin oluşturulabilmesi için en az yedi kişinin yeterli olduğunu düşünüyorum” ifadesine 2.92 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek kooperatifin oluşturulabilmesi için en az yedi kişinin yeterli olduğuna düşündüklerini ifade etmektedirler. Yaş ve eğitim durumu değişkenlerine göre ifadeye verilen cevaplara bakıldığında ise yaş ve eğitim durumunun bu ifadelere verilen cevaplarda etkili olduğu görülmektedir.

Ankete katılan kooperatif üyesi katılımcıların 1163 sayılı kanun ve mevzuata ilişkin ifadelerinin geneli değerlendirildiğinde; kanun ve mevzuat konusunda ortaya koydukları tutum, Türkiye genelinde yapılan teorik ve uygulamalı değerlendirmeler ile benzer sonuçları vermektedir. Bunun yanında saha çalışmasında tarımsal kooperatif üyelerine yöneltilen ifadeler içerisinde doğrudan mevzuat ile alakalı olmasa dahi mevzuattaki yetersizliğe işaret eden sonuçlar da elde edilmiştir. Örneğin denetim,

yönetim ve üyelik, finansman ve eğitime yönelik ifadelere verilen katılımcı cevapları da mevzuatın yetersiz olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye’de mevzuattaki bu karmaşıklığına karşın dünyada tarımsal kooperatif alanında başarılı örnekler ortaya koyan hatta kooperatifçiliği komple başarılı kılan ülkelerdeki mevzuatın dağınık ve karmaşık olmadığı görülmektedir. Bunun en belirgin örneği ise Fransa’da tarımsal kooperatifler için hazırlanmış olan Tarım Yasa’sıdır. Ayrıca birçok Avrupa ülkesinde de tarımsal kooperatiflerin kuruluş ve işleyiş faaliyetleri tek bir Kooperatif Yasa’sı ile düzenlenmekte olduğunu görmekteyiz. Türkiye hem 1997 yılındaki I. Tarım Şurasında hem de 2012 yılında hazırlanan Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planında, hedeflenen değişim ve gelişim ihtiyaçlarına uyumlu bir mevzuat hazırlanması gerekliliği konusunda önemli vurgular yapılmıştır. Özellikle 2012 yılındaki Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı, Hagen Henri(2005) ILO için hazırlamış olduğu “Kooperatif Hukuku için İlkeler” adlı çalışmasında ortaya konulan temel prensipler çerçevesinde hazırlanmıştır. Henri çalışmasında zaman içinde ihtiyaçlara paralel olarak değişiklik gösterebilen ve farklı değişkenlere göre belirlenebilen bir kooperatif mevzuatı olarak ön kooperatif modeli sunmuştur. Bu modeli uygulayan pek çok ülke vardır. Örneğin Kamerun, İtalya, Madagaskar, Burkina Faso, Mali gibi ülkeler bu modele uygun olarak kooperatif yasalarında değişiklik yaparak küçük kooperatiflere özel statü muafiyetleri sağlamışlardır. Buna rağmen Türkiye’de 2012 yılından sonra bu tavsiye kararları uygulanamamış, mevzuat dağınıklığı ve karmaşıklığı azalmamış hatta daha karmaşık hale getirilmiştir.

3.3.3. Teşkilatlanmaya Yönelik İfadelerin Analizi

Türkiye’deki kooperatiflerin teşkilatlanma sürecinde birim kooperatiflerin çok hızlı kurulması ve aynı hızla tavsiye süreci olması en belirgin özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Birim kooperatiflerin diğer bir özelliği de aynı amaca ve ekonomik faaliyete sahip çok sayıda kooperatifin kurulmasıdır. Bu bağlamda Türkiye’de birim kooperatiflerin kurulmasında çok fazla bir sorun yaşanmamaktadır. Birim kooperatiflerin sorunu; yatay ve dikey örgütlenmede öncelikle gerçekleştirilmesi gereken üst örgütlenmeleri tamamlayabilmek için yeterli sayıya ulaşamamalarıdır. Bundan dolayı kooperatiflerin, farklı faaliyet alanlarındaki birim kooperatiflerle

birleştiklerini (Örneğin Şekil 1.1’de) görmekteyiz. Türk Tarımında Örgütlenme Deseninde görüldüğü gibi Ormancılık Koop. Bölge Birliği, Köy Kalk. Koop. Bölge Birliği ve Hayvancılık Koop. Bölge Birliği gibi oldukça farklı faaliyet alanlarındaki kooperatiflerin birleşerek TARKOOP Merkez Birliği’ni oluşturduğunu; yine Orkoop Bölge Birliği Tarım Koop. Bölge Birliği, Köy Kalkınma Koop. Bölge Birl. ve Hayvancık Koop. Bölge Birliği’nin birleşerek ORKOOP Merkez Birliği’ni oluşturduğunu görülmektedir. Böylece farklı alanda faaliyet gösteren kooperatifler birleşerek bölgesel ve merkezi üst örgütlenmelerini tamamlayabilmektedirler. Bu tarz birleşmeye yönelinmesinin nedenlerinden birisi tarım kooperatifleri merkez birliklerine üyelik için bölge birliği oluşturulmasının zorunlu olmasıdır. Türkiye Milli Kooperatifler Birliğine üyelikte, bölge birliklerinin de üyeliği kabul edilirken merkez birliği üyeliği için bölge birliği oluşturma şartı aranması bir çelişkidir ve acilen çözümlenmelidir. Bu durum kooperatifçiliği çözüm üretmekten ziyade sorun üreten bir örgütlenmeye dönüştürmüştür.

Ayrıca faaliyet alanları ve amaçları aynı olan kooperatiflerin, aynı amaca hizmet eden birden fazla bölge ve merkez birliği oluşturarak kooperatifçilik sistemini parçalı bir yapı haline dönüştürmesi, teşkilatlanmada karşımıza çıkan ikinci bir sorundur. Bu durum Şekil 1.1. Türk Tarımında Örgütlenme Deseninde birbirine benzer alanda faaliyet gösteren (TARKOOP, KÖYKOOP, ORKOOP Bölge Birliklerinin) bölge birliklerinin olduğunu ve bu bölge birliklerini oluşturan birim kooperatiflerin de aynı olduğu gösterilmektedir. Bu durumun sistem içinde örgüt kirliliğine sebep olarak sistemi hantallaştırdığı bir gerçektir.

Üçüncü sorun sistem içinde birbirine yakın hatta aynı amaçla faaliyet gösteren birden çok kooperatifin bulunmasının yarattığı örgüt kirliliğinin, kooperatiflerin etkin bir güç oluşturmaya engel olmasıdır. Faaliyet alanları aynı olan kooperatiflerin ortak alana hizmet sunmaları nedeniyle birbirleri ile rekabet etmekte ve bunun sonucu olarak ürünlerinin fiyatlarını düşürerek tarafların zarar görmesine neden olmaktadır. Bu durum kooperatifin etkin işleyişini engellemektedir.

Teşkilatlanmaya yönelik dördüncü sorun Tarımsal Kooperatiflerin diğer kooperatiflerle iş birliği içinde hareket edememeleridir. Kooperatiflerin birbirleri ile fiyat rekabetine girmektense birbirlerini tamamlayacak ve güçlendirecek şekilde dayanışma içinde olmaları gerekmektedir.

Beşinci sorun seçimle göreve gelen yönetim kurulu ve diğer üyelerin yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmamalarıdır. Yine bazı kooperatiflerde bazı yöneticilerin siyasi baskılarla bazılarının da popülist yaklaşımlarla sadece unvan kazanma gibi şahsi çıkar amacı ile kooperatifi kendi siyasi eğilimlerine alet edecek şekilde hareket etmeleridir. Bu durum yöneticilerin kooperatife yeterli ilgiyi göstermemelerine ve kooperatif yönetiminin de müdür ve muhasebecilerin ellerine bırakılmasına yol açmaktadır. Eğer kooperatif kuruluşunda müdür veya muhasebeci de sağlanamamış ise kooperatifin kâğıt üzerinde kurulup kaderine terkedilmiş bir kurum olması kaçınılmaz bir hal almaktadır.

Altıncı sorun tarım kooperatiflerinde örgüt yöneticilerinin nasıl seçileceği, kaç yılda bir seçileceği, kaç kişiden oluşması gerektiği, üst örgütlerdeki genel müdürlerin seçiminde devletin rolü, bu seçim sürecinde üst örgütün alt örgüte müdahalesidir.

Yedinci sorun kooperatiflerin pazarlama konusunda piyasadaki yeniliklerin ve değişimin farkında olmamalarıdır. Bu bağlamda kooperatiflerin özel şirketlerin uygulamış oldukları promosyonlar, kampanyalar ve dijital araçlar gibi teknolojinin kullanımı konusunda yetersiz oldukları, değişimin ya farkında olmadıkları ya da göz ardı ettikleri görülmektedir.

Pazarlama sürecinde yaşanan diğer sorunları da şu şekilde özetleyebiliriz: Hammadde üretim miktarının ve kalitesinin olmaması, ürünlerin hasadındaki özensizlik nedeni ile ürünün işlenebilme özelliğini kaybetmesi, ürünlerin kalitesi için bir standardın belirlenmemiş olması, ürünlerin ambalajsız olarak paketlenmeden dökülerek satılması, ürünlerin uygun saklama koşullarında taşınmaması, pazarlama zincirinde aracı sayısının fazla olmasıdır.

Türkiye'de kooperatifçiliğin kamu ve özel sektör dışında üçüncü bir sektör olarak kabul edilebilmesi, beklentilere doğru şekilde cevap verebilmesi için etkin bir denetim mekanizmasını gerekli kılmaktadır. Ülkemizde kooperatiflerin denetimi kendi bünyesi içindeki denetleme kurulu ile gerçekleştirilen iç denetim ve devlet tarafından gerçekleştirirken dış denetim olarak iki yolla yapılmaktadır. Kooperatiflerin kuruluş amaçlarına uygun faaliyet göstermeleri ve verilen kredi destek ve yardımların amaca uygun şekilde kullanılması ancak etkin bir denetim mekanizması ile mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde yaşanan sekizinci sorun yaş ortalaması yüksek ve eğitim düzeyi düşük kişiler tarafından kurulmuş olması

nedeniyle etkin bir iç denetimin oluşturulamamasıdır. Bu durumda gündeme gelen dış denetimde de merkez ve bölge birliklerindeki kaynak ve uzman eleman yetersizliği nedeniyle etkinlik sağlanamadığı için kooperatiflerde genel olarak bir denetim sorunu yaşandığı aşikardır. Devletin denetleme görevini yerine getirirken kimi zaman kooperatiflerin yönetimine müdahale etmesi de durumun ne kadar hassas olduğunu göstermektedir. Bu sebepler Tarımsal Kooperatiflerde dış denetimin bağımsız uzman kişiler tarafından yerine getirilmesi gerekliliğini doğurmaktadır. Dış denetimin yıllık finansal tabloların denetlenmesini içermesi nedeniyle dalında uzman olan kişiler tarafından yapılmaması kooperatifin mali yapısını sıkıntıya sokmakta ayrıca kooperatife olan güveni de sarsmaktadır. 2021 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na eklenen geçici madde ile kooperatiflerin Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler, Yeminli Mali Müşavirler ve Bakanlığın denetleme yetkisi verdiği merkez birlikleri veya bölge birlikleri tarafından dış denetime tabi tutulması kararı alınmış olması bu sorunun çözümünde önemli bir adımdır.

Konya ilinde yapmış olduğumuz saha çalışmasında katılımcıların teşkilat, yönetim ve üyeliğe yönelik ifadelerle yaş ve eğitim durumu değişkenlerinden bağımsız olarak verdikleri cevaplar yukarıda bahsettiğimiz denetim yetersizliği, dış denetimin bağımsız denetçiler tarafından yapılmasının gerekliliği bulgularını destekler niteliktedir. Bu bağlamda saha çalışmasına katılan tarımsal kooperatif üyelerinin mevzuata yönelik ifadelerle verdikleri cevaplar şu şekildedir:

- “Kooperatif Sisteminin çok iyi bir sistem olduğuna inanıyorum” ifadesine 3.96 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek kooperatifin iyi bir sistem olduğuna inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Kooperatifin ortakların menfaatini koruyacak şekilde hareket ettiğine inanıyorum” ifadesine 3.94 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek kooperatifinin ortaklarının menfaatlerini koruduklarına inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Kooperatiflerin bölgede ekonomik kazancı artırdığına inanırım” ifadesine 3.89 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek kooperatiflerin bölgede ekonomik kazancı artırdığına inandıklarını ifade etmektedirler. Bu sonuçlardan hareketle tarımsal üreticilerin kooperatifleşme konusunda tereddütlerinin olmadığını

ancak üst örgütlenmenin sağlayacağı imkanlardan habersiz olduklarını söyleyebiliriz.

- “Kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum” ifadesine 4.14 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Kooperatif toplantılarına katılıyorum” ifadesine 2.23 ortalama ile katılmıyorum cevabı vererek kooperatif toplantılarına katıldıklarını ifade etmektedirler.
- “Kooperatifin faaliyet alanındaki gelişmelerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum” ifadesine 2.17 ortalama ile katılmıyorum cevabı vererek kooperatifin faaliyet alanındaki gelişmelerle ilgili ortaklarını bilgilendirmesi gerektiğini düşündüklerini ifade etmektedirler.
- “Kooperatifin gelişimi için ortakların yeni fikirler üreterek yönetimle iş birliği içinde olması gerektiğine inanıyorum” ifadesine 2.29 ortalama ile katılmıyorum cevabı vererek kooperatifin gelişimi için ortakların yeni fikirler üreterek yönetimle iş birliği içinde olması gerektiğine inanmadıklarını ifade etmektedirler.
- “Kooperatif yönetiminin üyelerini kooperatifle ilgili konularda zamanında bilgilendirdiğine inanıyorum” ifadesine 3.96 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek kooperatif yönetiminin üyelerini kooperatifle ilgili konularda zamanında bilgilendirdiklerini ifade etmektedirler.
- “Kooperatifin diğer kooperatiflerle iş birliği içinde hareket ettiğine inanıyorum” ifadesine 2.24 ortalama ile katılmıyorum cevabı vererek, kooperatifin diğer kooperatiflerle iş birliği içinde hareket ettiğine katılmadıklarını ifade etmektedirler.
- “Kooperatifimizin bir üst birliğe bağlanması gerektiğini düşünmekteyim” ifadesine 3.39 ortalama ile karasızım cevabı vererek kooperatiflerinin bir üst birliğe bağlanması gerektiğini düşündüklerini ifade etmektedirler.
- “Yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inanıyorum” ifadesine 3.74 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek yönetim kurulunun yeterli yetki ile donatıldığına inandıklarını ifade etmektedir.

- “Kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum” ifadesine 4.11 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Kooperatiflerin iç denetim yanında bağımsız denetleme kuruluşu tarafından da denetlenmesi gerektiğini düşünüyorum” ifadesine 3.95 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek kooperatiflerin iç denetim yanında bağımsız denetleme kuruluşu tarafından da denetlenmesi gerektiğini düşündüklerini ifade etmektedirler.
- “Kooperatife üye olmayanlarında yönetim kuruluna seçilmesi gerektiğine inanıyorum” ifadesine 2.71 ortalama ile kararsızım cevabı vererek kooperatife üye olmayanlarında yönetim kuruluna seçilmesi gerektiği konusunda kararsız olduklarını ifade etmektedirler.

Konya ilinde yapmış olduğumuz saha çalışmasında katılımcıların verdikleri cevaplar genel olarak; kooperatifleşmenin iyi bir sistem olduğunu, üyelerinin menfaatlerini koruduğunu ve bulunduğu bölgenin ekonomik kazancı artırdığına olan inançları yüksektir. Aslında bu durum tarımsal üreticilerin iş birliği ve dayanışma ruhuna açık olduğu yani kooperatifleşmeyi kabul edebilirliğinin kuvvetli olduğunu göstermektedir. Buna karşılık kooperatif ortaklarının yeni fikirler üreterek yönetimle iş birliği yapması gerekmediğine yönelik eğilim gösterirken, kooperatifin kendisinin bu rolü üstlenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca üye oldukları kooperatifin, diğer kooperatiflerle iş birliği içinde hareket ettiğine inanmadıklarını açıkça verdikleri cevaplar ile ortaya koymuşlardır.

Kooperatif ortakları kooperatiflerinin yeterli şekilde denetlendiğini ifade etmelerine karşın iç denetime ilave olarak dış denetimi de gerekli görmeleri ve her iki ifadenin de birbirine yakın ortalamaya sahip olması kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiği konusundaki inançlarının değişen yönetimlerle birlikte sürdürülebilir olabilmesi için bir garanti beklentisi olarak değerlendirilebilir. Sonuçta katılımcılar yönetim kurulunun da yeterli yetki ile donatıldığına inandıkları için bu yetkilerin şu an olduğu gibi ilerde de kötüye kullanılmaması adına dış denetimi gerekli görmüş olabilirler. Bu sonuçlarla paralellik arz eden 2021 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’na eklenen yeni geçici madde ile kooperatiflerin Serbest Muhasebeci Mali

Müşavirler, Yeminli Mali Müşavirler ve Bakanlığın denetleme yetkisi verdiği merkez birlikleri veya bölge birlikleri tarafından dış denetime tabi tutulması kararı alınmıştır.

Yaş, eğitim durumu, tarımsal alan ve yıllık tarımsal kazanç değişkenlerine göre ifadelere verilen cevaplara bakıldığında genel olarak bu değişkenlerin ifadelere verilen cevaplarda etkili olduğu görülmektedir. Sadece tarımsal üretim alanının “teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum” ifadesine verilen cevap üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı ortaya çıkmıştır.

Dünyada tarımsal kooperatif alanında başarılı örnekler ortaya koyan Hollanda, Fransa ve İtalya gibi ülkelere baktığımızda ülkemizde olduğu gibi kooperatiflerin bölge birliklerini, bölge birliklerinin merkez birliklerini ve merkez birliklerinin de tepe örgüte bağlandıkları görülmektedir. Birlik ve federasyona üyeliğin yasa ile zorunlu hale getirildiği hızlı bir birleşme ve bütünleşme süreci geçiren Alman kooperatiflerinde birim kooperatiflerin bölge birliklerini, bölge birliklerinin de federasyona bağlandığı bir örgütlenme yapısı mevcuttur. Burada bölge birlikleri bağlı olduğu bir merkez birliği olmaksızın direk federasyona bağlanmaktadır.

Dünya’da başarılı kooperatifçilik örneklerine sahip olan İtalya’da tarımsal kooperatiflerin denetimi Ekonomi Kalkınma Bakanlığı tarafından yapılırken, Almanya’da ise dış denetim özel olarak eğitilmiş bir kooperatif denetim federasyonu tarafından yürütülmektedir. Başlangıçta kooperatif denetçileri kalifiye olmak için özel eğitim alırken bugün denetim federasyonları denetçilerini Yeminli muhasebeci olmasını teşvik etmektedir. Ayrıca, kural olarak, kooperatif denetim federasyonunun yönetim organının en az bir üyesinin yeminli muhasebeci olmak zorunluluğu bulunmaktadır.

Kooperatifçiliğin temel ilkeleri içinde yer alan kooperatifler arası iş birliği ilkesinin önemi ülkemizde tam olarak anlaşılamamasına rağmen dünya ülkelerinde bu ilke başarılı şekilde uygulanmaktadır. İspanya’daki tarımsal kooperatiflerin farklı alanlarda faaliyet gösteren kooperatiflerle iş birliği içinde oluşturdukları COEXPHAL Almeria Meyve ve Sebze Üreticileri Kooperatifi Üst Birliği bunun güzel bir örneğidir.

3.3.4. Finansmana Yönelik İfadelerin Analizi

Ülkemizde tarım kooperatiflerinin en önemli sorunu yeteri kadar öz kaynağının bulunmamasıdır. Başka bir ifade ile tarımsal üreticilerinin finansman sorunu; ürün ekim dönemlerinde ihtiyaç hissettiği finansmandan başlayarak hasat sonrası ürününü zamanında ve doğru fiyattan satışına kadar geçen süreç içerisinde en önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak kooperatiflerinde öz kaynaklarını artırma kabiliyetinin de sınırlı olmasıdır. Başka bir ifade ile kooperatiflerinde, ortaklarının ihtiyaç hissettiği finansmanı sağlayacak yeterlilikten uzak olmasıdır. Kooperatiflerin finansman kabiliyetinin düşük olmasının ana nedenleri; ortak sayısının sınırlı olması, kooperatif üzerinden yeterince ekonomik işlem yapılmadığı için kooperatiflerin sağlayacağı yedek akçe miktarının düşük kalması, üyelik aidatının düşük kalması hatta üyelik aidatlarının tahsil edilememesi kooperatiflerin özkaynaklarının yetersiz olması gösterilebilir. Bundan dolayı kooperatif üyesi tarımsal üreticiler finansman ihtiyacını ya düşük düzeydeki kendi öz kaynakları ile ya tüccarlardan veya bankalardan borçlanarak ya da devletin sunduğu teşvik ve desteklerle sağlama yoluna gitmektedir.

Ülkemizde tarımsal kooperatiflere finansman sağlayan T.C. Ziraat Bankası bu konuda yetersiz kalmaktadır. Ziraat Bankası dışındaki diğer özel ve kamu bankalarının da tefecileri aratmayacak bir kredi sağlama uygulamaları çiftçiye zor durumda bırakmaktadır.

Çalışmanın anket kısmında finansmana yönelik ifadelerle yaş, eğitim durumu, tarımsal alan ve yıllık tarımsal kazanç değişkenlerinden bağımsız olarak katılımcıların verdikleri cevaplar (tablo 3.2.) değerlendirildiğinde:

- “Kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum” ifadesine 3,08 ortalama ile katılıyorum cevabı vermeleri kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Kooperatifin sağlamış olduğu mali desteğin yeterli olduğuna inanıyorum” ifadesi 2,28 ortalama ile kararsızım cevabı vererek kooperatifin sağlamış olduğu mali desteğin yeterli olduğuna inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum” ifadesine 3.84 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek kooperatifin mali yapısı ile ilgilendiklerini ifade etmektedirler.

- “Kooperatifin finansal yapısı ile ilgili detayları bilirim” ifadesine 3,36 ortalama ile katılıyorum cevabı vermeleri kooperatife ekonomik amaçlarla üye oldukları ifadesini de desteklemektedir. Ayrıca kooperatiflerine aidiyet hissettiklerini göstermektedir.
- “Kooperatifin başarılı olabilmesi için finansal kaynak sağlanması gerektiğine inanırım” ifadesine 2,92 ortalama ile kararsızım cevabı vererek kooperatifin başarılı olabilmesi için finansal kaynak sağlanması gerektiğine inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum” ifadesine 2,31 ortalama ile kararsızım cevabı vererek Devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inandıklarını ifade etmektedirler
- “Kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım” ifadesine 2,16 ortalama ile kararsızım cevabı vererek kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Kooperatiflerin Devlet tarafından finanse edilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine 3,69 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek kooperatiflerin Devlet tarafından finanse edilmesi gerektiğine inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Devletin sürekli finansman sağlaması gerektiğine inanırım” ifadesine 3,89 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek devletin sürekli finansman sağlaması gerektiğine inandıklarını ifade etmektedirler. Kooperatiflerin kendi finansmanlarını kendileri karşılama konusunda kararsızlık içinde olduklarını ve finansman noktasında başka bir yol bulamadıkları ya da bilmedikleri için ve alışılmış temayülle uygun hareket ederek finansmanın devlet tarafından sağlanması gerektiğine inandıklarını söyleyebiliriz.
- “Finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine 3,85 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine 3,81 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inandıklarını ifade etmektedirler.

- “Devlet desteğinin bölgesel bazda verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine 3,78 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek devlet desteğinin bölgesel bazda verilmesi gerektiğine inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım” ifadesine 3,73 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım” ifadesine .3,82 ortalama ile katılıyorum cevabı vererek devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inandıklarını ifade etmektedirler.

Anket katılımcısı kooperatif üyelerinin, finansman ve nakdi destek/teşvik sorularına verdikleri cevaplara bakıldığında; katılımcıların önemli bir kısmı finansmana olan ihtiyaçlarını kuvvetle vurgularken bu finansman ihtiyacının da devlet tarafından nakdi olarak karşılanması gerektiğini ifade etmektedirler. Bunun yanından destek ve teşviklerin bölgesel bazda verilmesini, ürün ekim döneminde verilmesini, çiftçiye veya ürüne verilmesini hatta ürün satış dönemlerinde de fiyat garantisi ile kazancın garanti altına alınmasını kuvvetle vurgulamaktadır.

Çalışmanın anket kısmında finansmana yönelik ifadelerle yaş, eğitim durumu, tarımsal alan ve yıllık tarımsal kazanç değişkenlerinden bağımsız olarak katılımcıların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, değişkenlerin ifadelerle verilen cevaplarda etkili olmadığı yani cevapların bu değişkenlerden bağımsız şekilde verildiği görülmektedir.

Dünya ülkelerinde finansman konusundaki uygulamalara baktığımızda genel olarak devlet desteği ile finanse edildiğini görmekteyiz. Almanya, Hollanda ve Fransa’da gibi kooperatif sisteminin başarılı olduğu ülkeler kooperatifler için gerekli finansman ihtiyacını kurmuş oldukları kooperatif bankası üzerinden sağlamaktadırlar.

3.3.5 Eğitime Yönelik İfadelerin Analizi

Günümüzde iş hayatı ve rekabet koşullarının zorlayıcı olması kooperatiflerin başarı gösterebilmeleri için eğitimi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkarmıştır. Kooperatifleşme süreci içinde hem ortakların hem de yöneticilerin yetki ve sorumluluklarının bilincinde olmaları, bir hedef belirleme ve o hedefe ulaşma konusunda oldukça önemlidir Kooperatifin gerek kuruluş öncesi gerekse kuruluş

sonrasındaki aşamada sağlanan eğitim faaliyetleri ortakların kooperatifçilik ile ilgili kuruluş, hak ve yetkiler, kooperatif öz kaynaklarının güçlendirilmesi gibi birçok konuda topyekûn bir bilinç kazanmasında etkili olacaktır. Böylece eğitimin yarattığı farkındalık kooperatifçiliğin her aşamasında kendini gösterecektir. Bu farkındalık oluşturma süreci ülkemizde 2021 yılında zorunlu kılınan kooperatifçilik eğitimi ile başlatılmıştır. Ancak eğitimin sürekliliğinin olmaması, bir bilinç oluşturma yerine yapılması gereken zorunlu bir görev olarak görülmesi ve eğitimin sadece kooperatif üyelerine verilmesi yani potansiyel kooperatif yeni üye portföyünün eğitim sürecine dahil edilmemesi beklenen sonuçların daha geç alınmasına neden olacağı ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bunun yanı sıra yaygın eğitim faaliyetleri de verilerek örgütlenmenin doğru biçimde organize edilmesi önemlidir. Ülkemizdeki tarımsal üreticilerin dolayısıyla kooperatif üyelerinin de eğitim seviyelerinin düşük olması, kooperatiflerin kurulmadan önce ve sonra gerekli hassasiyeti göstermemesi hem tarımsal üretimi hem de kooperatifçilik sisteminin etkin ve verimli çalışmasını engelleyen en büyük sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kooperatif üyelerinin eğitim seviyesindeki düşüklüğünün hem kendi içlerinde hem de bölgede oluşturulmaya çalışılan iş birliği ve dayanışmanın önünde bir engel olduğu düşünülmektedir.

Ülkemizde kooperatifçilik sisteminde eğitim söz konusu olduğunda atılan adımlar hiçbir zaman tamamlanamamıştır. Bu konuda üst örgütlenmenin tamamlanamamış olmasının da payı büyüktür. Tarımsal kooperatiflerle ilgili bakanlıkların eğitim faaliyetlerine önem vermemesi de ciddi bir problemdir. Bu noktada eğitim için ayrılan fonların nereye aktarıldığı da bir soru işaretidir. Eğitim seviyesinin yüksek olduğu ülkelerde kooperatifçilik faaliyetlerinin daha başarılı olduğunu görmekteyiz. Bugün yükseköğrenim görenlerin oranının oldukça yüksek olduğu Japonya’da ZENNOH kooperatifinin dünyada tarımsal kooperatifçilikte ilk sırada yer alması tesadüfi değildir.

Eğitim konusunda yaşanan diğer sorunları şu şekilde özetleyebiliriz:

Beş ilde 2023-2024 eğiti öğretim yılında öğrenci alımı yapacak beş tarım lisesinin açılmış olması önemli bir adım olsa da geniş kapsamlı yeterli bir eğitim hamlesi başlatılamaması, tarım alanındaki meslek yüksekokulları arasında iş birliğinin sağlanamaması, Ziraat Fakültelerinin bulundukları bölgedeki tarımsal üreticilerin sorunlarına duyarsız kalması, eğitim programlarının bölgeye ait sorunları

yansıtamaması, Bir yandan Ziraat Fakültelerinin öte yandan fakültelerdeki öğrenci sayısındaki artışın eğitim kalitesinin düşmesine sebep olması ve dolayısıyla söz konusu öğrencilerin istihdamının zorlaşmasıdır.

Çalışmanın anket kısmında eğitimle ilgili ifadelerle yaş ve eğitim durumu değişkenlerinden bağımsız olarak katılımcıların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde;

- “Kooperatiflerde eğitim eksikliği olduğuna inanıyorum” ifadesine 1,94 ortalama ile katılmıyorum cevabı vererek kooperatiflerde eğitim eksikliği olduğuna inandıklarını ifade etmektedirler.
- “Kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum” ifadesine 3,67 ortalama ile katılıyorum cevabını vererek kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşündüklerini ifade etmektedirler.
- “Kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum” ifadesine 1.95 ortalama ile kararsızım cevabı vererek kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inandıklarını ifade etmektedirler.

Kooperatiflerin temel ilkeleri içinde yer alan “Eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesi” ile eğitimin kooperatifçilik için önemi açık ve net olarak belirtilmiştir. Burada eğitimi ele alış şeklimiz eğitimin gerekli olup olmadığı değil eğitimin ne şekilde verileceği, nasıl yaygınlaştırılacağı ve nasıl sürekli hale getirileceğidir.

Dünyadaki Kooperatifçilik sisteminde eğitim konusundaki uygulamalara baktığımızda eğitim faaliyetlerine örnek olarak Kanada St. Mary’s Üniversitesi, İrlanda Cork Üniversitesi, Kolombiya Kooperatif Üniversitesi, Kenya Kooperatif Üniversitesi, Tanzania Moshi Kooperatif Üniversitesi, ABD New School’un yürüttüğü faaliyetleri gösterebiliriz. Bu üniversitelerde lisans, yüksek lisans seviyesinde kooperatifçilik yönetimi eğitimi verilmesinin yanında dünya çapında kooperatif örgütleri ile ortak çalışmalar da yapılmaktadır (Hadfield, 2021). Ülkemizde ise kooperatif üniversitesi adında bir üniversite olmamakla birlikte bazı üniversitelerin meslek yüksek okullarında kooperatifçilik dersleri verilmektedir. Aslında İ.İ.B.F.

İşletme Bölümlerinin Kooperatifçilik Ana Bilim Dalı olmasına rağmen bu ana bilim dalı etkin olarak işletilememektedir.

3.4. Genel Değerlendirme ve Örgütlenme Deseni Önerisi

İnsanlığın ekolojik ve sosyal dengeyi bozma pahasına sonsuz ihtiyaçlarını karşılamak adına uyguladıkları ekonomik büyüme modelleri, var olan kaynakları tükenme noktasına getirmiştir. Yaşanan bu süreç mevcut ekonomik sorunları çözmek bir yana yeni sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Artık kapitalizmin ve sanal büyüme stratejilerinin terkedilip, toplumsal refahın eş zamanlı yükseltildiği ve geleceğe yeniden umutla bakabileceğimiz bir planlamanın yapılması gerekmektedir. Ekonomik planlama içerisinde yer alması gereken ana unsurlardan bir tanesi de gelecek kaygısıyla gücün sınırlarına gelindiği bu noktada bireylerin ekonomik özgürlüklerini başkalarına bağımlı olmadan kullanabilecekleri kooperatiflerdir. Yeni dünya düzeni içinde bu arayışın yolumuzu kooperatiflere çıkarması tesadüfi değildir. Çünkü tüm insanlık için yeni bir inşa sürecinin ancak iş birliği, dayanışma ve güven temelinde kooperatifler aracılığı ile gerçekleştirebileceği tartışmasıdır.

Her ne kadar ilk kooperatifçilik hareketinin 1844'te İngiltere'de başladığı kabul edilse de Avrupa'daki bu ilk kooperatifçilik girişimlerinin temellerini Ahilik prensiplerinden aldığı bir gerçektir. Başka bir ifade ile sahip olduğumuz "imece" ve "ahilik" gibi emeğe saygı, ticari ahlak ve bireysel özgürlük olgusunu, dayanışma ve iş birliği çatısı altında toplamış eşsiz bir kültürel miras, ülkemizin kooperatifleşme anlayışına uygun olduğunu göstermektedir. Kooperatifçilikte 150 yılı aşkın bir geçmişe sahip olan ülkemizde, bugün tarımsal alanda yaklaşık 3.6 milyon üyesi bulunan 12.501 kooperatif bulunmaktadır. Kooperatif sayı ve üyesinin çokluğuna rağmen tarımsal örgütlenmede nitelik son derece yetersiz görünmektedir. ICA tarafından yıllık olarak dünyanın en büyük 300 kooperatifinin paylaşıldığı "Dünya Kooperatifçilik Monitörü" raporunda, 2022 yılında ilk iki sırayı Fransa ve Japonya'daki kooperatifler almışlardır. İlk sırada yıllık cirosu ortalama 88 milyar dolar olan Fransa'daki Grupe Credit Agricole ve ikinci sırada ise yıllık cirosu ortalama 58 milyar dolar olan Japonya'dan ZEN_NOH vardır (MONİTOR, 2022). Kadim bir dayanışma ve iş birliği kültürüne sahip bir ülke olarak Türkiye'nin hiçbir kooperatifi, 300 kooperatif arasında yer alamamıştır.

Bu kooperatifleri başarıya taşıyan ana sebep; kooperatiflerin eğitim, sosyal faaliyet ve güven üzerine inşa ettikleri çalışma biçimidir. Üyelerini kooperatif kurulmadan önce ve sonra sürekli eğitime tabi tutarak gelişimine katkıda bulunan bu kooperatifler, sosyal faaliyetleri de ihmal etmemektedirler. Elde ettikleri başarı, bulundukları bölgedeki sosyal faaliyetlere dahil olarak toplumla bütünleşmesine, kooperatifin toplumda kabul görmesinin hızlanmasına ve aidiyet duygusunun gelişmesine katkı sağlamıştır. Böylece oluşturulan dayanışma ve iş birliği ile güven tesis edilerek, kooperatifçiliğin ulusal ve uluslararası alanda başarılı faaliyetler gerçekleştirmesi sağlanmıştır. Dünya uygulamaları da eğitim seviyesi yüksek üyelere sahip olan kooperatiflerin, daha başarılı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ülkemizde tarımsal kooperatiflere baktığımızda, başarı seviyesinin düşük olmasının temel nedenlerinden birisinin eğitim seviyesindeki yetersizlik olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Hem teorik literatür hem de Konya ili saha çalışmasında, tarımsal kooperatif üyelerinin eğitim seviyesinin oldukça düşük düzeyde olduğu ortaya konulmuştur. Aynı zamanda bu kooperatiflerde yaş oranın yüksek olması da üyelere eğitim verilmesini ve/veya verilecek eğitimin de etkili olabilmesini zorlaştırmaktadır. Türkiye’de tarımsal kooperatif yöneticilerine eğitimin zorunlu kılınmasıyla üyelere yönelik 2023 yılında kooperatifçilik eğitim çalışmaları başlamış olsa da bu çalışmaların yaygınlaştırılması gereklidir. Ayrıca tarımın ve tarımda örgütlenmenin öneminin fark edilmesi ve oluşturulacak kooperatiflerde örgütlenme bilincinin sağlam temellerde şekillendirilebilmesi için eğitimin ilkokuldan üniversiteye kadar müfredata konulacak dersler ile sistematik şekilde sürekli hale getirilmesi gereklidir. Bizim gibi ülkelerde bu eğitim faaliyetlerinin gönüllülük değil bir zorunluluk halini alabilmesi ve finanse edilebilmesi için bir fon (Eğitim Fonu) oluşturulması, bunun da mevzuatla garanti altına alınarak sürekliliğinin sağlanması oldukça önemlidir. Kooperatiflerde verilen eğitim, üyelerin bir örgüt bilinci içinde hareket etmesini sağlarken sosyal faaliyetlere katılım da kooperatifi sadece para kazanan ekonomik bir şirket görünümünden çıkararak bölgesine katkı sağlayacak çok yönlü bir kuruluş haline dönüştürmektedir. Kooperatifte oldukça başarılı olan İngiltere, Almanya ve Japonya’da tarımsal kooperatiflerin sosyal faaliyetlere katılarak hem toplum genelinde kooperatifçilik konusunda farkındalık yaratmaya hem de ortaklarda aidiyet ve sorumluluk bilincini artırmaya çalıştıkları görülmektedir. Örneğin İngiltere’deki Suma

“Wholefoods Kooperatifi” çevre bilincini geliştirmek için ağaç dikme, küçük yaşta tarıma ilgi uyandırabilmek için okul gezileri, sağlıklı beslenme programları ve sağladığı staj imkanları ile kooperatifin gelişerek devam etmesine katkı sağlamaktadır. Bir diğer örnek ise 2022 yılında ciro bazında dünyada en başarılı tarımsal kooperatif seçilen Japonya’daki Zennoh kooperatifidir. Sosyal sorumluluk faaliyeti olarak bir yandan gençlere sporu sevdirmek amacı ile spor turnuvalarına sponsor olan kooperatif diğer yandan turnuvalarda ürünlerini de tanıtmaktadır. Ayrıca biyo çeşitliliği koruma, gençleri toprakla tanıştırma ve çiftçiliği özendirmek amacı ile düzenlenen eğitim projelerine destek sağlayarak teşvik etmektedir. Böylelikle kooperatifleri sadece ekonomik kazanca yönelen kuruluşlar olmaktan çıkarıp toplumda karşılıklı güveni temin etmeye çalışan bunun içinde sosyal faaliyetlere önem veren yeni ve farklı formatta bir kooperatifçilik yürütmektedirler. Sonuçta sosyal sorumluluk bilinci içinde hareket eden kooperatiflerde süreç içinde kooperatife olan güven artmakta ve aidiyet duygusunun da kuvvetlenmesi sağlanmış olmaktadır. Kooperatifçiliğin amacına ulaşabilmesi için güven kavramı da üzerinde önemle durulması gereken diğer bir temel faktördür. Soyut bir kavram olan güven, üretici ve tüketicilerin şimdiki zamana ait tespit edilmesi zor psikolojik bir önyargısıdır. Bu nedenle kooperatifçilikle ilgili tüm yanlış anlaşılan kavramlar, yanlış algılar düzeltilip eksik bırakılan konular tamamlandıktan sonra sağlanan kısmi güven algısının tam güvene dönüşme süreci zamana bırakılmalıdır.

Bir örgütlenme türü olarak kooperatifleşmenin doğru şekilde hayata geçirilebilmesi için öncelikle ülkemizde kooperatifleşme konusunda yanlış anlaşılan kavramların, yanlış algıların düzeltilmesi ve eksik bırakılan noktaların tamamlanması gerekmektedir. Bunların *birincisi* kooperatiflerin devletin bir organı olduğu algısıdır. Kooperatiflerin devlet tarafından desteklenmesi ve kimi zamanda gelişimin kontrol altında tutulması böyle bir algı oluşmasına neden olmuş olabilir. *İkincisi* kooperatiflerin dernekler ve üretici birlikleri ile karıştırılmasıdır. Ülkemizde kooperatifleşme sürecinin doğru ve etkin şekilde yönetilememesinin sebeplerinden biri kooperatifçiliğin sadece kârı maksimum yapmaya odaklı bir rekabet alanı olarak kabul edilmesi ve bu yolda her şeyin mübah görülmesi anlayışının hâkim olmasıdır. Halbuki kooperatifçilik maliyet minimizasyonunu hedefleyen ekonomik ve aynı

zamanda sosyal yönü kuvvetli bir yapıdır. Sosyal yönünün kuvvetli olması derneklerle karıştırılmasına sebep olurken bireyin ekonomisini iyileştirme amacının olması üretici birlikleriyle karıştırılmasına sebep olmaktadır. Kar paylaşımı gibi bir gayesinin olmaması nedeniyle dernekler amaç noktasında kooperatiflerden kesin çizgilerle ayrılırlar. Ayrıca kooperatifler iktisadi işletme oldukları için derneklerde olduğu gibi kooperatife bağlı iktisadi teşebbüs söz konusu değildir. Birbirine karıştırılan diğer kavram ise üretici birlikleri ve kooperatiflerdir. Kooperatifler Kanunu ve Türk Ticaret Kanunundaki birçok maddede üretici birliklerinin hukuki statüsünün dernek olduğu açık şekilde belirtilmiştir. Yine Üretici Birlikleri Kanununa bakıldığında da üretici birlikleri ve merkez birliklerinin dernek, kooperatiflerin ve kooperatif birliklerinin ise ticari şirket olduğu görülmektedir. Düzeltmesi gereken *üçüncü algı ise* eğitim sistemimizin ilk basamağından son basamağına kadar sürekli rekabete dayalı olması nedeniyle kooperatif içinde var olan birlikte dayanışma ortaklığını da bir rekabet yarışı gibi görme hatasıdır. Nihayetinde sadece rekabete dayalı bir kooperatifleşme de istenilen sonucu veremeyeceği için hızlı ve bilinçsiz şekilde kurulan kooperatifler aynı hızla tasnif sürecine girmektedir. *Dördüncüsü* kooperatifçiliğin el yordamıyla sadece görerek izlenerek ve herkesin kolaylıkla gerçekleştirebileceği bir yapıymış gibi görülmesi ve eğitimin gereksiz algılanmasıdır. Ülkemizde tarımın çoğunlukla babadan oğula geçen durumundan dolayı kooperatifçilikte eğitim ayağı ihmal edilmiştir. Doğru, etkili ve sürdürülebilir bir kooperatifçilik için eğitim, kooperatif kurulmadan başlayıp süreç içinde devamlılık gösteren temel bir ilke olmalıdır. Aksi takdirde içinde eğitimin olmadığı bir yapı kısır kalacak ve sistem otomatik olarak etkinliğini kaybedecektir. Sürekli gelişen ve değişen ekonomik ve sosyal düzen içinde eğitilmeyen üyeler, yenilikleri takip edemeyeceği için kooperatifin geleceği hedefleme gibi bir durumu olamayacaktır.

Kooperatifleşme yoluna giren tarımsal üreticiler mevcut durumunu gelecekteki hedeflerini belirten yol haritası olacak bir stratejik plan hazırlamalıdır. Stratejik planlama; yönetim, ortam, uzmanlaşma ve finansmandan oluşan 4 faktörlü bir eylem planıdır. Stratejik planlamanın ilk aşaması olan yönetim; bir kooperatifin doğru şekilde yönetilmesine imkân veren kooperatif vizyonunun belirlenmesi; amaç ve hedeflerin planlanması ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli bütçe tespitinin yapılması

aşamalarından oluşmaktadır. Tam bu noktada kooperatif üyeleri için eğitimin gerekliliği ve önemine bir kez daha vurgu yapmakta fayda vardır. Bu planlama yapılırken kooperatiflere danışmanlık hizmeti verilmesi kooperatiflerin daha doğru bir şekilde kurulmasına ve daha etkili sonuçlar alınmasına yardımcı olacaktır. Stratejik planlamanın ikinci aşaması, kooperatifin belirlenen hedefler doğrultusunda hareket edebilmesi için gerekli ortamın sağlanmasıdır. Buda gerekli mevzuat, iş birliği, denetim ve farkındalık oluşturma çalışmalarını kapsamaktadır. Kooperatifler planlama ve analiz çalışmalarını yaptıktan sonra örgütlenmenin temelini oluşturan dayanışma ve iş birliğini de geliştirmeleri gereklidir. Kooperatife aidiyet duygusu ile bağlanılabilmesi için birlikte çalışma ruhu oldukça önemli bir faktördür. Kooperatiflerde aktif üye sayısı sınırlı olduğu için genel kurul kararlarının alınmasında yönetim kurulu üyeleri etkin olmaktadır. Bu durum kooperatiflerin geleceğinin kişilere bağlı olması ve değişime direnç gösterme gibi durumlarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Bu yanlış tutumun ortadan kaldırılabilmesi için takım çalışması, aidiyet kültürü, liderlik özellikleri, öz değerlendirme gibi konularının eğitim faaliyetleri içine alınarak hem teorik hem de uygulamalı olarak kooperatif işleyiş modelleri üzerinden anlatılması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir eğitimin verilmesi kooperatifte alınan kararların denetlenmesini de kolaylaştıracaktır. Bir dayanışma ve iş birliği örgütlenmesi olan kooperatiflerde birlikte takım ruhu ile çalışma kültürünü kazanan bireyler kooperatif içindeki iç denetimlerini de kolaylıkla yapabilecek bir farkındalık kazanabileceklerdir. Ayrıca bu sayede kooperatifin, kooperatif yönetimdeki kişilerin siyasal görüşleri doğrultusunda şekillenmesi ve dolayısıyla da kooperatiflerin toplumsal kutuplaşmalara alet edilmesi de önlenebilecektir. Stratejik planlamanın üçüncü aşaması uzmanlaşmadır. Uzmanlaşma: kendi alanındaki yenilik ve gelişmelere açık profesyonel ortaklar yetiştirme, kooperatifin ve ürünlerinin tanıtılması, elde edilen tarımsal ürünlerin pazarlanması ve denetim faaliyetlerinin şeffaf şekilde yürütülebilmesi için muhasebeleştirme faaliyetlerinden oluşmaktadır. Hazırlanan muhasebe raporlarının ortakların ve gerekli olduğunda da tüm paydaşların erişimine açılmasına da imkân sağlanmalıdır. Bugün kooperatiflerin mali raporlarının erişime açılmasında araç olarak kullanılan KOBİS uygulamasının devamlılığı sağlanamamıştır. Bu bağlamda dijital araçlardan faydalanılması gerekliliği kooperatiflerin profesyonel insan kaynağına olan

ihtiyacını da göstermektedir. Yenilikleri takip eden değişime ayak uydurabilen insan kaynağına sahip olabilmek için kooperatifçilik eğitim müfredatında dijital araçların kullanımı da yer almalıdır. Stratejik planlamanın son aşaması ise kooperatiflerin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi açısından oldukça önemli olan finansman aşamasıdır. Ortaklık paylarından aktarımla öz kaynakların artırılması ve alternatif kaynak geliştirme ile karşılanmaya çalışılan finansman aşamasında her türlü kaynak geliştirme önerisi özenle değerlendirilmelidir. Yeni finansman kaynakları geliştirme noktasında yaratıcılığın ve düşünme becerisinin artırılabilmesi için kooperatifçilik eğitim müfredatı içine başarılı uygulamalardan örneklerin yer aldığı bir içerikte bulunmalıdır. Stratejik planlamanın doğru şekilde yürütülmesi sağlandıktan sonra kooperatifçilik sisteminin yapabileceklerine tanık olmaya hazırlanabiliriz.

Türkiye’de tarımsal kooperatiflerin ülkemizde yaşadığı sorunların tespit edilebilmesi için yapmış olduğumuz literatür çalışması, Türk tarım kooperatif sisteminin mevcut örgütlenme desenini ortaya koyduğumuz şekil 1.1.ve Konya ili genelinde 800 katılımcı ile gerçekleştirilen saha çalışması sonucunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde: öncelikle saha çalışmasında **800 tarımsal üreticiden hiçbirinin kadın olmadığı ve kooperatifçilikte erkek egemen bir yapının olduğu** görülmektedir. Türk tarım kooperatif sisteminde diğer sorunlar halledilmeden önce kadın tarımsal üreticilerin sistem içinde aktif hale getirilmesi gerektiği gözden kaçırılmamalıdır. Çünkü Türkiye’deki tarımsal üretimin bir aile şirketi görünümünde olması ve kadınların üretimin her aşamasında aktif rol almasına karşın gerek üretimin sürekliliği gerekse kooperatif üyeliği sürecinde pasivize edilmesi kooperatifleşme sürecinin etkin şekilde çalışmasını engelleyen bir nedendir. Dolayısıyla süreç içinde bu denli etkin rol oynayan kadınların ivedilikle sisteme dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu sayede kooperatifleşmenin temel ilkelerinden olan demokratikleşme, dayanışma ve iş birliği ilkesi gibi varoluş gerekçeleriyle de çelişmemiş olacaktır. Bu çelişki ortadan kaldırılmadığı sürece kooperatiflere olan güvenin tam olarak sağlanması ve beklentilerin karşılanması da mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla başarısızlık kronik hale gelecektir.

Saha çalışmasından elde ettiğimiz bulgular neticesinde ortaya çıkan **diğer bir sorun kooperatif üyelerinin %60'ının 57 yaş ve üstü** olmasıdır. Bu saha çalışmanın bulguları teorik literatürdeki bilgilerle ve yapılan gözlemlerden elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir. Kooperatif üyelerinin yaşlarının yüksek olması, tarımsal üretim sürecindeki geleneksel üretim şeklinin ve hatta kooperatiflere yönelik geleneksel bakış açısının değiştirilmesine imkân vermemektedir. Bu durum hem tarımsal üretimde hem de kooperatifleşme sürecinde yaşanan değişim ve yeniliklere karşı bir direnç oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu direnci ortadan kaldırmak adına yapılan eğitim faaliyetleri de başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Bu yaş ortalamasının daha aşağıya çekilmesi gereklidir. Çünkü genç nesil tarımsal üreticilerin geçmiş tecrübe ve deneyimlerin yanı sıra yenilik ve değişimlere açık olması, kolay adapte olabilmesi, yeni teknolojileri öğrenme ve kullanma kabiliyetlerinin yüksek olması hem tarımsal üretimin hem de kooperatiflerin başarısı için gerekli olan etkinlik ve verimliliğin daha yüksek seviyeye taşınmasına yardımcı olmaktadır. Bunun için var olan genç çiftçi uygulamasının daha fazla teşvik ve destek verilerek aktif hale getirilmesi gerekmektedir.

Kooperatiflerde “eğitim” in ön planda olması gerekirken, saha çalışması bulgularına göre katılımcıların **%62 sinin okuryazar değil, ilkokul ve ortaokul seviyesinde düşük bir eğitim seviyesine sahip olması, tarımsal kooperatiflerin başarılı olmasının önündeki bir diğer engel** olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim sadece kooperatifle ilgili mevzuat, teşkilat ve finansman gibi temel konuların değil aynı zamanda üreticilerin üretmiş oldukları ürünleri ve ülke ekonomisini tanıması, geleceğe yönelik beklentilerin tahmin edilmesi, sosyal hayata katılması ve dünyadaki gelişmeleri takip etmesi açısından da önemlidir. Dolayısıyla kooperatif sisteminin başarılı olabilmesi için değişim ve yeniliklere açık, yüksek eğitilmiş kooperatif üyelerinin bulunması gerekmektedir. Bundan dolayı uzun vadeli bir stratejik planlama yaparak, en az lise mezunu olmak kaydıyla ön lisan ve lisans mezunlarının tarımsal üretim alanına dâhil edilecek bir planlamanın hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu geçiş süreci sağlanıncaya kadar birim kooperatiflerin tamamında faaliyet alanlarına ve amaçlarına uygun şekilde ziraat mühendisi, veteriner hekim, satış/pazarlama uzmanı veya finans uzmanı çalıştırma zorunluluğu getirilmelidir.

Başka bir sorun ise; her ne kadar kooperatifler maliyet minimizasyonu temeline oturması gerekliliği vurgulansa da saha çalışmasına katılan **tarımsal kooperatif üyelerinin %54'nün 101-150 dekar aralığında tarımsal üretim alanına** sahip olmasıdır. Konya'daki arazi büyüklüğü Türkiye ortalamasının (70 dekar) üzerinde olmasına rağmen incelenen Dünya ülkelerine bakıldığında zaman daha düşük olduğu dolayısıyla üretim maliyetlerinin düşürülmesinin önünde bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa Birliği ve Dünyadaki başarılı kooperatifçilik uygulamalarının yapıldığı ülkelere bakıldığında ortalama tarımsal arazi büyüklüğünün oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin İngiltere'de ortalama arazi büyüklüğü 860 dekar, Fransa'da ortalama arazi büyüklüğü 521 dekardır (Oğuz M. Ö., 2021). Bu verilere göre Konya ili saha çalışması sonucu elde etmiş olduğumuz tarımsal alan büyüklüğü dünya ortalamasının altındadır. Bu nedenle geçmiş dönemlerde kısmen uygulamaya geçirilen ama tamamlanamayan tarımsal arazi toplulaştırılmasının yeniden daha etki ve hızlı şekilde sürece dâhil edilmesi gereklidir. Ayrıca tarımsal arazi özelliğinde olan ancak hazine ve milli emlak mülkiyetinde bulunan toprakların eğitimli genç çiftçilere mülkiyeti devlette olmak kaydıyla ve tarımsal üretim yapma şartı ile kullanım hakkının verilmesi hem tarımsal üretimi hem ortalama tarım arazi büyüklüğünü artıracak hem de kooperatif üyeliği konusundaki yaş ortalamasının aşağı çekilmesine yardımcı olacaktır. Bu yeni durum maliyet minimizasyonu sağlanmasına ve kooperatiflerden beklenen başarının elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Hatta kooperatife üye olabilmek için belirli bir ortalama arazi büyüklüğü şartının getirilip getirilmemesinin tartışılmasının da önünü açacaktır.

Türkiye'de **Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı 2.1 milyon tarımsal üretici bulunmakta iken kooperatiflerdeki toplam üye sayısının 3.6 milyon kişi olması**, sektörde çözülmesi gereken bir diğer sorundur. Bu sorunun ortadan kaldırılabilmesi için tarımsal bir veri tabanı oluşturulmalıdır.

Konya ili saha çalışmasının demografik faktörler kısmındaki değerlendirmelere ilave olarak ankete katılan kooperatif üyelerinin sorulara verdikleri cevapları üç alanda yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bunlar mevzuat, teşkilat ve finansman başlıkları altında toplanmış ve değerlendirmeye tabi tutularak öneriler sunulmuştur.

Türk tarım örgütlenmesi içindeki **en büyük sorun tarımsal örgütlerin farklı kanunlara tabi** olarak faaliyet göstermeleridir. Ayrıca **tarımsal örgütlerin birbirine benzer amaçları olmasına rağmen farklı isimlerle adlandırılmaları da** diğer bir sorundur. Kooperatiflerin aslına 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na tabi olmasına rağmen bu kanunda yer almayan konular için 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu'na ve 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanuna tabi olmaları kooperatiflerin hangi kanuna bağlı olarak faaliyette bulundukları konusunda kargaşaya sebep olmaktadır. Özellikle örgütlenme dışındaki faaliyetlerinde de Ticaret Hukuku, Dernekler Hukuku, Vergi Kanunu gibi kanunlara tabi olması ve kooperatif benzeri örgütlenmelerin de farklı kanunlara tabi olmaları mevzuat karışıklığının artmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu **tarımsal örgütlenmelerin Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı olarak iki farklı bakanlığın denetimde faaliyet göstermesi** faaliyetlerin etkin, hızlı şekilde yürütülememesine ve bakanlıklar arasında yetki karmaşasının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Mevzuat konusunda karşımıza çıkan **bir diğer sorun kooperatif ve üretici birliklerinin hukuki statülerinin farklı kanunlarda farklı şekilde tanımlanmış** olmasıdır. Şöyle ki: TTK'da ve KK'da kooperatiflerin ve bunların üst birliklerinin şirket olduğu ifade edilirken Üretici Birlikleri Kanunu'na göre bir açıklama yapılmamış olan durumlar için Dernekler Kanunu'na yönlendirilerek üretici birlikleri dernek olarak kabul edilmiştir.

Mevzuattaki karmaşıklığın ortadan kaldırılabilmesi için lobi çalışmaları yürütülerek mevzuatın yeniden değerlendirilmesi sağlanmalıdır. Mevzuat değişikliği ve mevzuatın tek çatı altında toplanması gerekliliği; 1997 yılındaki I. Tarım Şurasında ve 2012'deki Tarımsal Stratejik Eylem Planı'nda bahsedilmesine rağmen uygulamaya geçirilemediği için mevzuat dağınıklığının getirdiği sorunlar devam etmektedir. Mevzuat değişikliği konusunda hem hukukçular hem de kooperatiflerin üst birlikleriyle dayanışma içinde koordineli bir çalışmayla mevzuat tek çatı altında toplanmalıdır. Bu sayede tarımsal örgütlenme deseni (Şekil 1.1) içinde yer alan kooperatifler ve kooperatif benzeri örgütlenmelerin 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu çatısı altında tek mevzuat ve tek kanunla yönetilebilecektir. Böyle bir sonuç kooperatif ve kooperatif benzeri örgütlerin dağınıklığını ortadan kaldırarak tek bir isim altında

toplanmasına imkân verecektir. Mevzuatın tek çatı altında toplanması ile bunun yürütülmesinin Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı veya Kooperatif Bakanlığı gibi tek bir bakanlık üzerinden gerçekleştirilmesi kooperatiflerin önündeki bürokratik engelleri ve zaman kaybını azaltarak etkinliğinin daha da artmasına katkı sağlayacaktır. Kooperatiflerin tek bakanlığa bağlanması bakanlıklar arasındaki yetki karmaşasını da ortadan kaldıracaktır. Kooperatiflerin tek mevzuat ve yetki karmaşasını ortadan kaldıracak şekilde tek bakanlığa bağlı olarak çalışması daha önceden belirttiğimiz gibi kooperatif ve üretici birliklerinin hukuki statülerinin de netleştirilmesine imkân verecektir. Bunun yanında her ne kadar kooperatifçiliğin temel ilkeleri açık ve net şekilde ortaya konulmuş olsa dahi kooperatiflerin gönüllü olarak bu temel prensipleri yerine getirecek şekilde faaliyetten kaçındıkları teorik literatürde ve pek çok birim kooperatif gözlemlerinde tespit edilmiştir. Bundan dolayı kooperatifçilik mevzuatında eğitim, öğretim ve bilgilendirme, topluma karşı sorumluluk ilkelerinde asgari düzeyde faaliyet yapma zorunluluğu getirilmelidir. Aynı faaliyet alanı ve aynı amaca hizmet eden birim kooperatiflerin bir araya gelerek (en az 7 birim kooperatif) bölge birliklerini oluşturmaları zorunlu hale getirilmelidir. Oluşturulan bu bölge birlikleri tek bir merkez birliğinde toplanmalıdır. Örneğin 7 bitkisel üretim birim kooperatifi bir araya gelerek bitkisel üretim bölge birliğini oluşturacak, bitkisel üretim bölge birliklerinin de tamamının tek çatı altında bitkisel üretim merkez birliğinde toplanabilmesini sağlayacak bir mevzuat düzenlemesi yapılmalıdır. Yapılan saha çalışması sonucunda elde ettiğimiz bulgularda kooperatif mevzuatının karışık olduğu ve tek çatı altında toplanması gerektiği tespitimizi destekler niteliktedir.

Türkiye'deki kooperatifin teşkilatlanma sürecine genel olarak bakıldığında öncelikle organizasyon yapıları birim kooperatif, bölge birliği, merkez birliği ve tepe örgüt şeklinde ilerlemektedir. Ancak buna karşın kooperatif mevzuatında birim kooperatiflerin bir bölge birliği oluşturması zorunluluğu bulunmamaktadır. Eğer ki bir bölge birliği oluşturulacaksa bunun ön şartı 7 birim kooperatifin bir araya gelmesi gerekmektedir. Ancak birim kooperatifler kanunda belirtilen sayıyı toplayıp bölge birliği oluşturmakta zorlanmaktadırlar. Buna karşılık uygulamada kooperatiflerin, verilen teşvik ve desteklerin bazılarından yararlanabilmesinin ön şartı olarak bölge

birliğine bağlı olması zorunluluğunun bulunması dolaylı olarak bölge birliği oluşturulmasını veya herhangi bir bölge birliğine dâhil olmayı zorunlu hale getirmektedir. Bu durum birim kooperatiflerinin farklı amacı ve farklı faaliyet alanı olan kooperatiflerin oluşturmuş olduğu bölge birliklerine üye olunmasına neden olmaktadır. Bu örgütlenme sistem içinde yeni sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Türkiye Milli kooperatifler Birliği hem bölge hem de merkez birliklerinin üyeliğini kabul ederken merkez birliği üyeliği için bölge birliği oluşturma şartı aranması bir çelişkidir. Bu durum acilen çözümlenmelidir. Farklı amaç ve farklı faaliyet alanları olan birim kooperatiflerin oluşturduğu bölge birlikleri teşvik ve desteklerden faydalanmayı mümkün kılarken pek çok yeni sorunun oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu yeni sorunların en önemli sebebi bir kısım birim kooperatif yöneticisinin popülist yaklaşımlarla hareket etmesine zemin hazırlamış olmasıdır. Bu davranış şekli birim kooperatifin bölge kooperatifi oluşturma sürecini yavaşlatmaktadır. Ayrıca bu tip birim kooperatif yöneticileri kooperatifin de etkin şekilde çalışmasını engellemektedir. Örneğin birim kooperatif yönetiminin müdür ve muhasebecilerin ellerine bırakılmasına yol açmaktadır. Eğer kooperatif kuruluşunda müdür veya muhasebeci de sağlanamamış ise kooperatifin kâğıt üzerinde kaderine terkedilerek bir tasfiye sürecini kaçınılmaz kılmaktadır.

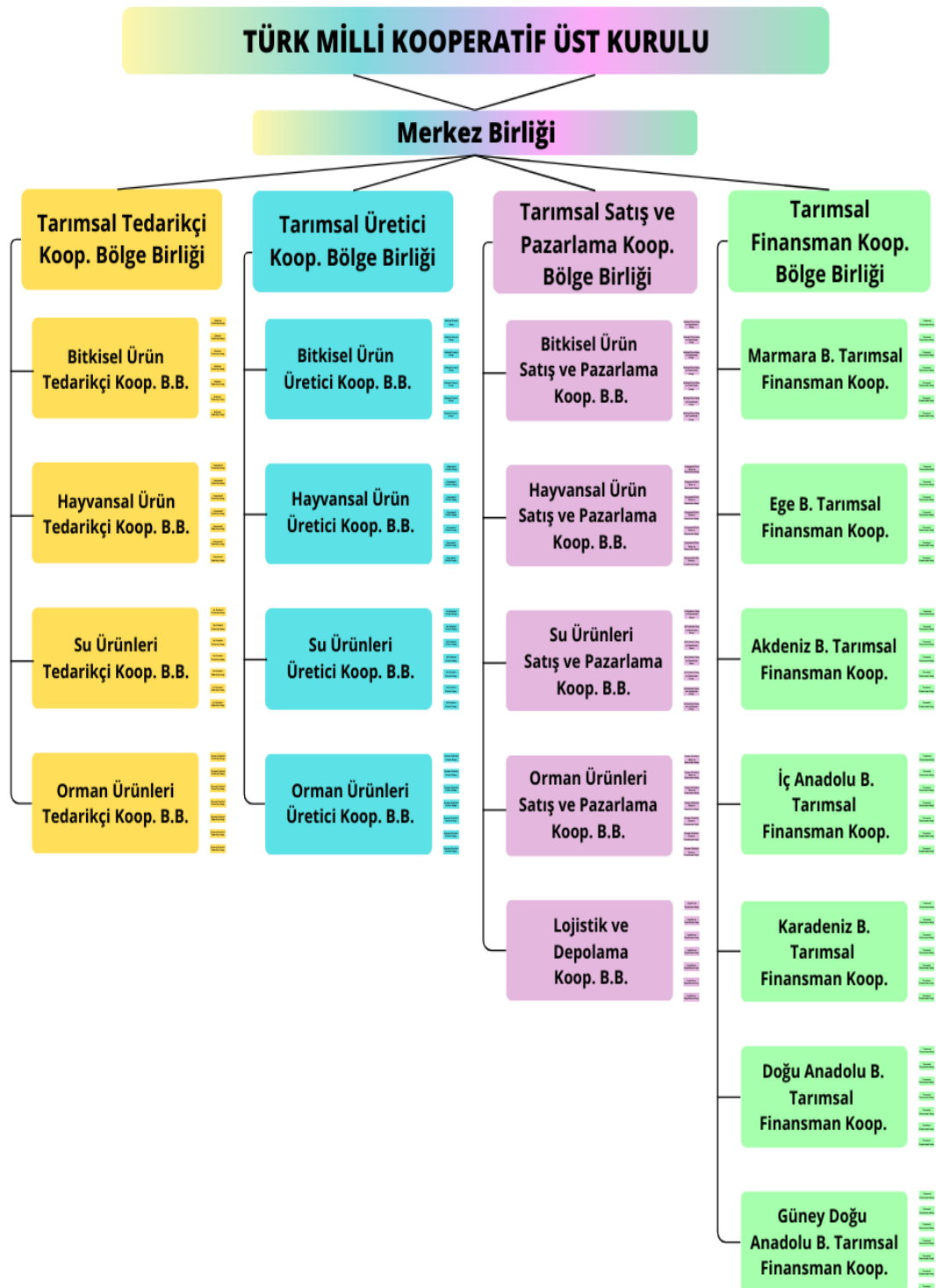
Üst örgütlenme serbest bırakılmış olmasına rağmen kooperatif kanununda vergi ve harç muafiyeti ile örgütlenmeyi teşvik edici hükümler bulunması, kooperatifler için fayda zarar analizinin tekrar yapılmasının gerekli kılmaktadır. Karşı karşıya kaldığımız diğer sorun kooperatiflerde serbest giriş ilkesi bulunmasına rağmen muafiyet gibi bazı haklardan faydalanabilmek için üst birliğe üye olma zorunluluğu vardır. Bu durum üyeliği serbestlikten çıkarıp mecburi kılma noktasına getirerek bu ilkeyi ihlal etmektedir. Teşkilatlanmaya yönelik diğer sorunlar şunlardır: Birbirine yakın hatta aynı amaçla faaliyet gösteren birden çok kooperatifin bulunmasının yarattığı örgüt kirliliği sistemi hantallaştırmasıdır. Tarımsal kooperatiflerin yaş ortalaması yüksek ve eğitim düzeyi düşük kişiler tarafından kurulmuş olması nedeniyle etkin bir iç denetimin oluşturulamamasıdır. Dış denetim konusunda da merkez ve bölge birliklerindeki kaynak ve uzman eleman yetersizliği nedeniyle etkinlik sağlanamadığı için kooperatiflerde genel olarak bir denetim sorununun olmasıdır. Kooperatiflerin üst örgütlenmeler içinde yeterince temsil edilememeleridir.

Tarımsal Kooperatiflerin diğer kooperatiflerle iş birliği içinde hareket edememeleridir. Tarım Satış Kooperatifleri ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin kuruluş amaçlarını yerine getirmemeleridir. Kooperatiflerin pazarlama konusunda piyasadaki yeniliklerin ve değişimin farkında olmamalarıdır. Ayrıca hammadde üretim miktarının ve kalitesinin olmaması, ürünlerin hasadındaki özensizlik nedeni ile ürünün işlenebilme özelliğini kaybetmesi, ürünlerin kalitesi için bir standardın belirlenmemiş olması, ürünlerin ambalajsız olarak paketlenmeden dökülerek satılması, ürünlerin uygun saklama koşullarında taşınmaması, pazarlama zincirinde aracı sayısının fazla olması, vb. sorunlar bulunmaktadır. Konya ilinde yapılan saha çalışmasında elde edilen verilere göre kooperatif üyeleri; kooperatiflerinin bir üst birliğe üye olmasını istediklerini, kooperatiflerin iş birliği içinde hareket etmediklerini, denetlemenin bağımsız denetleme kuruluşları tarafından yapılması gerektiği sonuçları ile literatürdeki tespit edilen sonuçlarla örtüştüğünü göstermektedir.

Türk Kooperatif Örgütlenme desenindeki karmaşıklığın (Şekil 1.1.) ortadan kaldırılması için örgütlenme deseni sadeleştirilmelidir. Bu amaçla örgütlenme deseni içinde; kooperatif benzeri örgütlenmeler ve aynı amaca hizmet eden farklı kooperatif yapıları güncellenerek, tarımsal örgütlenmeler 4 temel birim kooperatif altında yeniden şekillenmelidir. Bu temel birim kooperatifleri Tarımsal Tedarikçi Kooperatifi, Tarımsal Ürün Üretici Kooperatifi, Tarımsal Ürün Satış ve Pazarlama Kooperatifi, son olarak da Tarımsal Finansman Kooperatiflerinden oluşmalıdır. Tedarikçi Kooperatifleri tarımsal kooperatif ortaklarının yani üretici kooperatifi, satış ve pazarlama kooperatiflerinin üretim sürecinden başlayarak ürünün satış ve pazarlamasına kadar geçen süreçte, ihtiyaç hissettiği her türlü girdileri temin eden bir örgütlenme şeklinde olmalıdır. Ayrıca tedarikçi birim kooperatifleri, kendi içinde de bitkisel, hayvansal, su ve orman ürünleri tedarikçileri şeklinde alt örgütlenmeye gitmelidir. Üretici kooperatifleri; bitkisel ürün üretici kooperatifi, hayvansal ürün üretici kooperatifi, su ürünleri kooperatifi ve orman ürünleri kooperatifi alt başlıkları altında örgütlenmelidir. Satış ve pazarlama kooperatifleri hem bir yandan üretici kooperatiflerinin hem de tedarikçi kooperatiflerini üretmiş oldukları mal ve hizmetlerin satış ve pazarlamasını sağlamalıdır. Ayrıca hem tedarikçi hem de diğer tarımsal üretici kooperatiflerinin üretmiş oldukları malların lojistik ve depolama

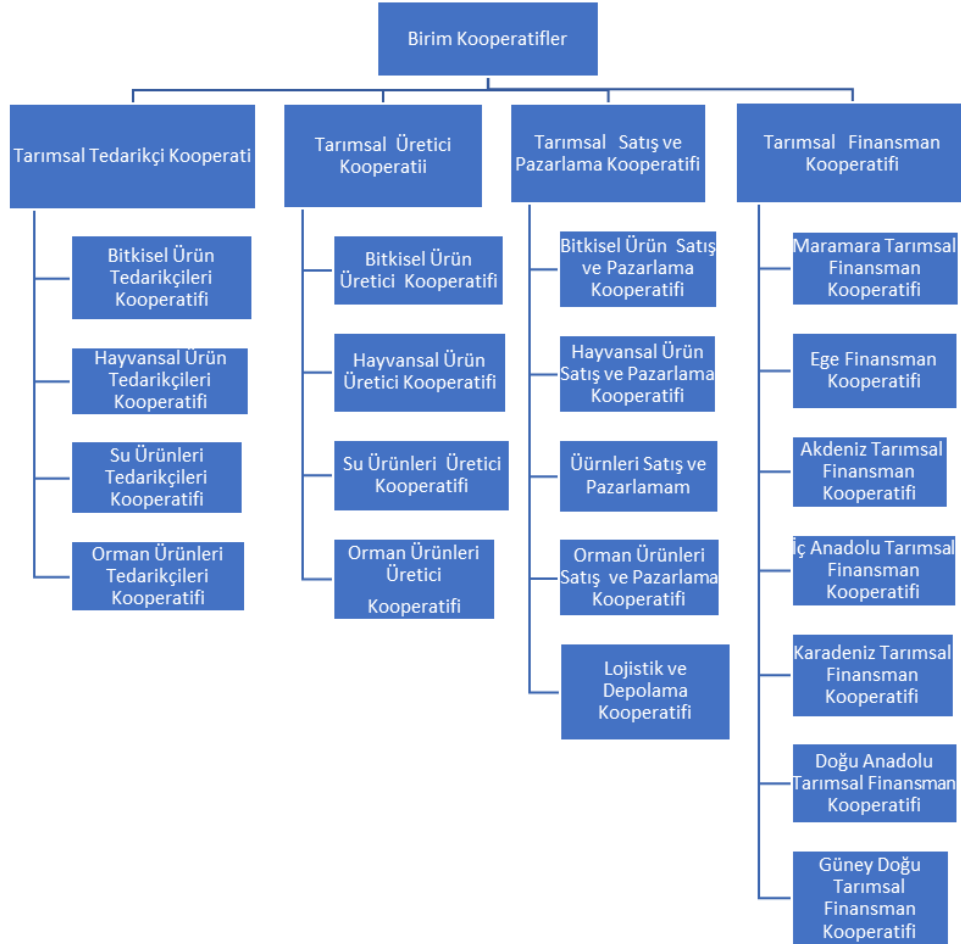
ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde bir örgütlenme yapısına sahip olmalıdır. Finansman kooperatifleri ise; tedarikçi kooperatifleri, üretici kooperatifleri, satış ve pazarlama kooperatiflerinin finansman ihtiyacını karşılamalıdır.

Şekil 4. 1: Türk Tarım Kooperatif Örgütlenme Desen Önerisi

Şekil 4.2’de görüldüğü üzere Birim Kooperatifler Tarımsal Tedarikçi Kooperatifi, Tarımsal Üretici Kooperatifi, Tarımsal Satış ve Pazarlama Kooperatifi, Tarımsal Finansman Kooperatiflerinden oluşmaktadır.

Şekil 4. 1: Birim Kooperatif Deseni Önerisi

Tarımsal Tedarikçi Kooperatifi: Bitkisel Ürün Tedarikçi Kooperatifi, Hayvansal Ürün Tedarikçi Kooperatifi, Su Ürünleri Tedarikçi Kooperatifi ve Orman Ürünleri Tedarikçi Kooperatifleri şeklinde ayrılmaktadır. Yine Tarımsal Üretici Kooperatifi: Bitkisel Ürün Üretici Kooperatifi, Hayvansal Ürün Üretici Kooperatifi, Su Ürünleri Üretici Kooperatifi, Orman Ürünleri Üretici Kooperatifinden, Tarımsal Satış ve Pazarlama Kooperatifi: Bitkisel Ürün Satış ve Pazarlama Kooperatifi, Hayvansal Ürün Satış ve Pazarlama Kooperatifi, Su Ürünleri Satış ve Pazarlama Kooperatifi, Orman Ürünleri Satış ve Pazarlama Kooperatifi, Lojistik ve Depolama Kooperatifi’nden oluşmaktadır. Son olarak Tarımsal Finansman Kooperatifi ise: Marmara Tarımsal

Finansman Kooperatifi, Ege Tarımsal Finansman Kooperatifi, Akdeniz Tarımsal Finansman Kooperatifi, İç Anadolu Tarımsal Finansman Kooperatifi, Karadeniz Tarımsal Finansman Kooperatifi, Doğu Anadolurımsal Finansman Kooperatifi, Güneydoğu Anadolu Tarımsal Finansman Kooperatifi şeklinde bölgelere göre ayrılmıştır.

Yukarda önerdiğimiz birim kooperatif modeli üst bölge birliği örgütlenmesini de aynı faaliyet ve aynı amaca hizmet edecek şekilde oluşturulmalıdır. Birim kooperatiflerinin, kendileriyle aynı faaliyet ve aynı amaca yönelik oluşturulan bölge birliklerine dahil olmayı veya yedi adet birim kooperatifin bir araya gelerek bölge birliği oluşturmaları zorunlu hale getirilmelidir. Şekil 4.2’de Üretici Kooperatiflerinin alt birim kooperatifi olan bitkisel ürün üreticileri birim kooperatifinin bölge birliği oluşumu gösterilmektedir.

Şekil 4. 2: Bitkisel Ürün Üretici Kooperatifleri Bölge Birliği Desen Önerisi

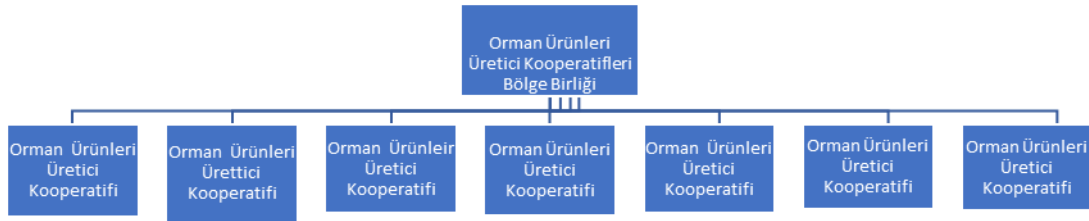
Şekil 4.3’te Tarımsal Üretici Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Bitkisel Ürün Üretici kooperatifi bir araya gelerek Bitkisel Ürün Üretici Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 3: Hayvansal Ürün Üretici Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

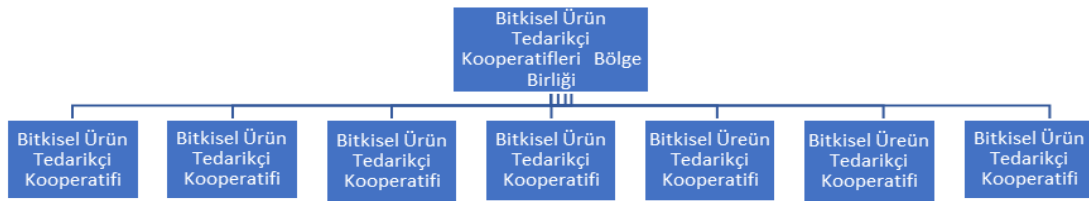
Şekil 4.4'te Tarımsal Üretici Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Hayvansal Ürün Üretici birim kooperatifi bir araya gelerek Hayvansal Ürün Üretici Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 4: Orman Ürünleri Üretici Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

Şekil 4.5'te Tarımsal Üretici Kooperatifleri alt birimi olan minimum 7 adet Orman Ürünleri Üretici Birim Kooperatifi birleşerek Orman Ürünleri Üretici Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 5: Bitkisel Ürün Tedarikçi Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

Şekil 4.6'da Tarımsal Tedarikçi Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Bitkisel Ürün Tedarikçi Birim Kooperatifi bir araya gelerek Bitkisel Ürün Tedarikçi Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 6: Hayvansal Ürün Tedarikçi Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

Şekil 4.7’de Tarımsal Tedarikçi Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Hayvansal Ürün Tedarikçi Birim Kooperatifi bir araya gelerek Hayvansal Ürün Tedarikçi Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 7: Su Ürünleri Tedarikçi Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

Şekil 4.8’de Tarımsal Tedarikçi Kooperatifleri alt birimi olan minimum 7 adet Su Ürünleri Tedarikçi Birim Kooperatifi birleşerek Su Ürünleri Tedarikçi Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 8: Orman Ürünleri Tedarikçi Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

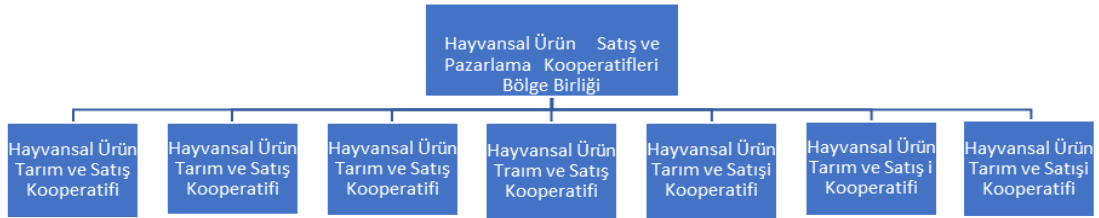
Şekil 4.9’da Tarımsal Tedarikçi Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Orman Ürünleri Tedarikçi Birim Kooperatifi bir araya gelerek Orman Ürünleri Tedarikçi Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 9: Bitkisel Ürün Tarım ve Satış Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

Şekil 4.10'da Tarımsal Satış ve Pazarlama Kooperatifleri alt birimi olan minimum 7 adet Bitkisel Ürün Satış ve Pazarlama Kooperatifi birleşerek Bitkisel Ürün Tarım ve Satış Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 10: Hayvansal Ürün Satış ve Pazarlama Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

Şekil 4.11'de Tarımsal Satış ve Pazarlama Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Hayvansal Ürün Satış ve Pazarlama Kooperatifi bir araya gelerek Hayvansal Ürün Satış ve Pazarlama Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 11: Su Ürünleri Satış ve Pazarlama Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

Şekil 4.12'de Tarımsal Satış ve Pazarlama Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Su Ürünleri Satış ve Pazarlama Kooperatifi bir araya gelerek Su Ürünleri Satış ve Pazarlama Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 12: Orman Ürünleri Satış ve Pazarlama Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

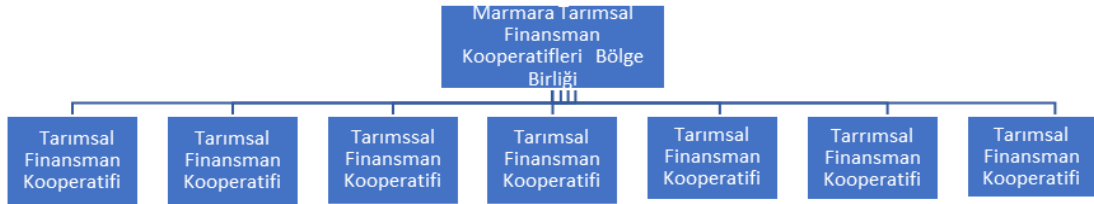
Şekil 4.13'te Tarımsal Satış ve Pazarlama Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Orman Ürünleri Satış ve Pazarlama Kooperatifi bir araya gelerek Orman Ürünleri Satış ve Pazarlama Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 13: Lojistik ve Depolama Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

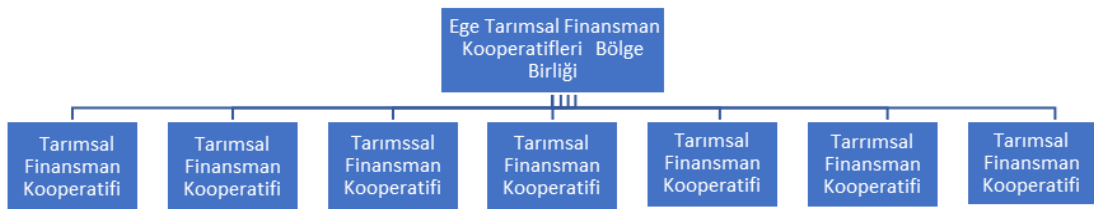
Şekil 4.14'te Tarımsal Satış ve Pazarlama Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Lojistik ve Depolama Kooperatifi bir araya gelerek Lojistik ve Depolama Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 14: Marmara Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

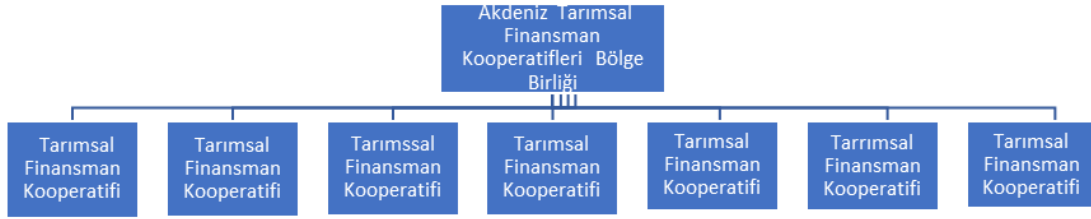
Şekil 4.15'te Tarımsal Finansman Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Tarımsal Finansman Kooperatifi bir araya gelerek Marmara Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 15: Ege Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

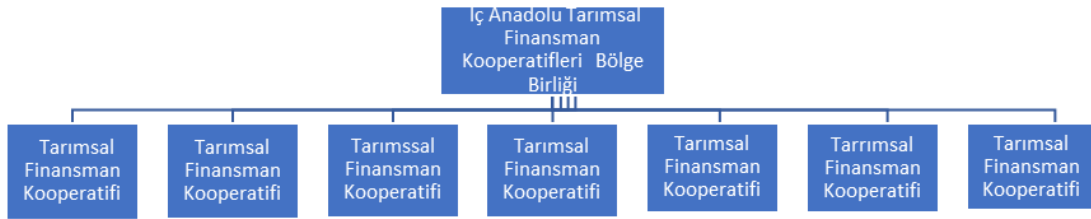
Şekil 4.16'da Tarımsal Finansman Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Tarımsal Finansman Kooperatifi bir araya gelerek Ege Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 16: Akdeniz Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

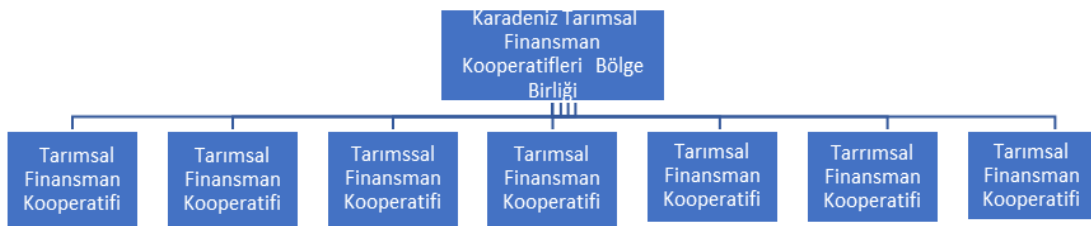
Şekil 4.17’de Tarımsal Finansman Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Tarımsal Finansman Kooperatifi bir araya gelerek Akdeniz Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 17: İç Anadolu Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

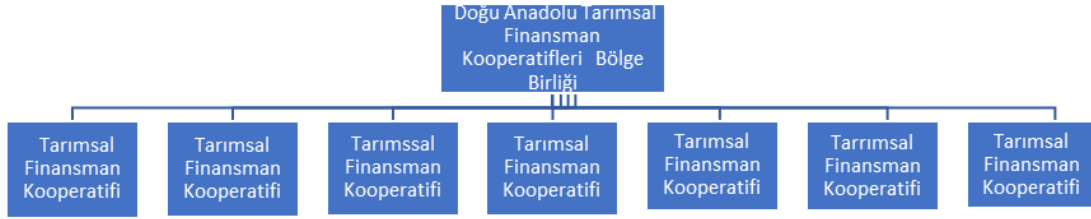
Şekil 4.18’de Tarımsal Finansman Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Tarımsal Finansman Kooperatifi bir araya gelerek İç Anadolu Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 18: Karadeniz Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

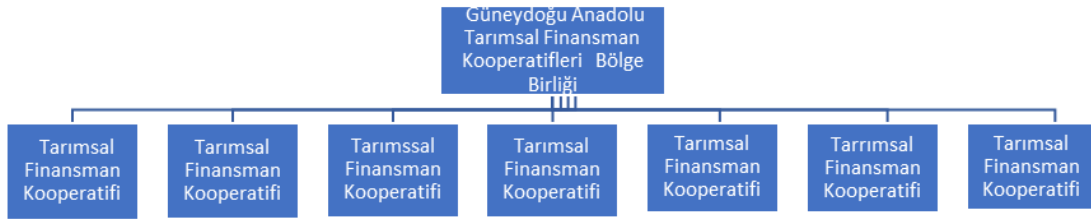
Şekil 4.19’da Tarımsal Finansman Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Tarımsal Finansman Kooperatifi bir araya gelerek Karadeniz Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Şekil 4. 19: Doğu Anadolu Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

Şekil 4.20’de Tarımsal Finansman Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Tarımsal Finansman Kooperatifi bir araya gelerek Doğu Anadolu Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

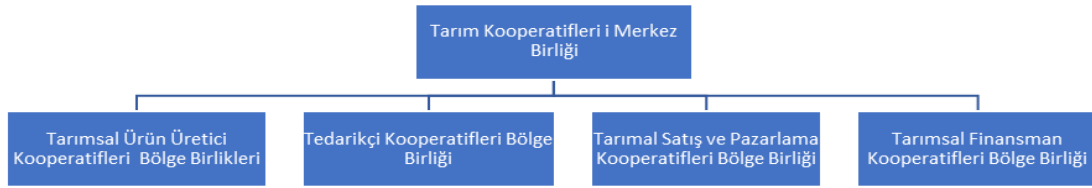
Şekil 4. 20: Güneydoğu Anadolu Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliği Modeli Önerisi

Şekil 4.21’de Tarımsal Finansman Kooperatifleri alt birimi olan en az 7 Tarımsal Finansman Kooperatifi bir araya gelerek Güneydoğu Anadolu Tarımsal Finansman Kooperatifleri Bölge Birliğini oluşturmaktadır.

Faaliyet alanı ve amaçları açısından bölge birliklerinin tamamı tek bir merkez birliği örgütlenmesi ile birleştirilmelidir. Bu merkez birliğinin örgütlenme modeli Şekil 4.22’de gösterilmiştir. Şu anki mevzuata göre 7 bölge birliğinin bir araya gelerek merkez birliği oluşturması gerekirken, mevzuatta yapılacak yeni bir düzenleme ile tarımsal üretici kooperatiflerinin oluşturduğu bitkisel ürün üretici kooperatifleri bölge birlikleri, hayvansal ürün üretici kooperatifi bölge birliği, su ürünleri üretici kooperatifi bölge birliği, orman ürünleri üretici kooperatifleri bölge birliklerinin tamamı sayı sınırlaması yapılmaksızın tek bir merkez birliği çatısı altında toplanmalıdır.

Şekil 4. 21: Tarım Kooperatifleri Merkez Birliği Modeli Önerisi

Tarımsal Bölge Birliklerinin tamamında yani Tedarikçi, Üretici, Satış ve Pazarlama, Finansman Bölge Birliklerinde kendi birim kooperatiflerinin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde faaliyet alanları ile alakalı mühendis/uzman elaman (Ziraat Mühendisleri, Veteriner hekim, Finans ve Pazarlama uzmanları, vb..) istihdam edilme zorunluluğu getirilmelidir.

Tedarikçi Birim Kooperatifleri veya Tedarikçi Bölge Birlikleri; yeni örgütlenme deseni içinde yer alan üretici birim ve bölge kooperatiflerinin, satış ve pazarlama birim ve bölge kooperatiflerinin nihayetinde finansman birim ve bölge kooperatiflerinin ihtiyaç hissetmiş olduğu girdilerin karşılanması noktasında uzmanlaştırılması sağlanmalıdır. Dolayısıyla tedarikçi kooperatiflere verilecek olan teşvik ve desteklerin tamamı bu uzmanlaştırmanın sağlamasına imkân verecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Tarımsal Üretici Kooperatifleri veya Üretici Bölge Birlikleri; Bitkisel, Hayvansal, Su ve Orman Ürünleri birim kooperatifleri adı altında aynı faaliyet ve amaca hizmet edecek şekilde bir araya getirilerek daha etkin ve verimli çalışmasına zemin hazırlanmalıdır. Üretici Kooperatifleri tedarik, satış ve pazarlama, finansman süreci ile ilgili ihtiyaç hissettiği ürünlerle alakalı bütün girdileri örgütlenme deseni içinde yer alan diğer birim kooperatiflerden temin etmesi sağlanmalıdır. Böyle bir süreç bir yandan kooperatif içindeki uzmanlaşmayı artırırken diğer yandan kooperatifin temel prensiplerinden olan dayanışma ve iş birliğini de geliştirecektir.

Satış ve Pazarlama Kooperatifleri veya Bölge Birlikleri; tedarikçi, üretici ve finansman birim kooperatiflerinin veya bölge birliklerinin ürettiği mal ve hizmetlerin hem yurt içi hem de yurt dışı piyasasına kolaylıkla girişini ve pazarda tutulmasını sağlayacak hizmetleri gerçekleştirmelidir. Ayrıca bu hizmetleri gerçekleştirirken söz

konusu girdilerin veya tarımsal ürünlerin lojistiği ve hatta depolanarak en uygun zamanda pazara sunulmasına imkân sağlamalıdır. Her ne kadar şu an var olan Tarım Satış kooperatifleri, bu amaca yönelik kurulmuş olmasına rağmen kooperatifin kuruluş amaçlarını tam olarak gerçekleştiremediği bilinmektedir. Dolayısıyla Tarım Satış Kooperatifinin bulunan mevcut örgütlenme yapısı ve hizmet şekli yeni örgütlenme deseninde ortaya koymuş olduğumuz faaliyetlere hizmet edecek şekilde yeniden revize edilmelidir. Bu revize gerçekleştirilemiyorsa kapatılarak yeni örgütlenme desenine göre şekillendirilmelidir. Revize edilen veya yeniden örgütlenen satış ve pazarlama kooperatifleri, tarımsal ürünlerin satış ve pazarlamasına katkı yapacak projelerin teşvik edilmesi ve uygulanmasını kolaylaştıracak şekilde kooperatiflere yardımcı olmalıdır. Bunun yanında satış ve pazarlama kooperatifleri, ürünlerin pazarlamasını kolaylaştırmak, ürünün elinde kalmasını önlemek ve çiftçiye üretme noktasındaki arzusunu devam ettirebilmek amacı ile tarımsal arz ve talebin dijital ortamda buluşmasını sağlayacak bir sistem oluşturulmalıdır. Bu sistem ile sadece kendi üyelerine veya bölgesine değil aynı zamanda dış ticaret yoluyla uluslararası pazarlara girerek, hatta markalaşarak uluslararası pazarlarda tutunmanın yolları hedeflenmelidir. Böylece sağlanacak etkinlik ve verimlilikle hem üretici hem tedarikçi kooperatiflerin ihtiyaçları minimum maliyetle karşılanacaktır. Dolayısıyla tüketicilerde daha uygun fiyatlarla ürünlere ulaşma imkânı elde edecektir. Ayrıca depolama ve lojistik alanında hizmete erişimin kolaylaştırılması adına proje çalışmaları teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Bu sayede hem coğrafik olarak yakın olan hem de üye sayısı çok olan, aynı ya da benzer alana hizmet eden kooperatiflerin ihtiyaçlarının ortak şekilde giderilmesi sağlanmaya çalışılmalıdır.

Finansman Kooperatifleri veya Bölge Birlikleri ise tedarikçi, üretici, satış ve pazarlama kooperatiflerinin finansal kabiliyetini artıracak ve sistemin finansal sürdürülebilirliğini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Finansman Kooperatifleri bünyesinde coğrafi bölge temelinde oluşturulan 7 bölge birliği ve bu bölge birlikleri altında oluşacak birim kooperatifler üzerinden tarımsal üretici, tedarikçi, satış ve pazarlama birim kooperatiflerinin ürettikleri mal ve hizmetlerin her aşamasında ihtiyaç hissettiği finansmanı, ihtiyaç hissettiği dönemde karşılamalıdır. Başka bir ifade ile tarımsal üreticilerin önemli bir kısmı öz sermaye yetersizliği nedeniyle üretimin ilk aşamasından son evresine kadar finansman ihtiyacı hissetmektedir. Bundan dolayı

finansman kooperatifleri oluşturulurken bu esas göz önüne alınarak yeterli sermaye büyüklüğünde kurulmalıdır. Ayrıca finansman çiftçiye değil, ürüne verilmelidir. Örgütlenme deseninde bahsedilen Tarım Finansman Kooperatiflerinin görevlerini şu an yerine getirecek Tarım Kredi Kooperatifleri olmasına rağmen, bu kooperatif etkin şekilde kuruluş amaçlarına göre hizmet veremedikleri görülmektedir. Bundan dolayı Tarım Kredi Kooperatifleri, kooperatiflerinin finansman ihtiyacını karşılayacak şekilde yeniden revize edilmelidir. Revize edilen sistem etkin şekilde çalışmaya başlayıncaya kadar yeni oluşturulan satış ve pazarlama kooperatifi ile finansman kooperatifi devlet eliyle yürütülmeye devam etmeli, etkinlik ve verimlilik sağlandıktan sonra bu finansman kooperatifleri; tedarikçi ve üretici kooperatiflerine devredilmelidir.

Birbirine yakın ya da aynı alanlarda faaliyet gösteren kooperatiflerin birleştirilmesi teşvik edilerek daha güçlü bir kooperatif yapısı elde edilmelidir. Böylece faaliyet alanları aynı olan kooperatiflerin, birbirleri ile rekabet etmesine dolayısıyla “fiyat kırarak” üyelerinin zarar görmesine izin verilmemelidir. Bu durum kooperatifin etkin işleyişini engellemektedir. Faaliyet alanları ve amaçları aynı olan kooperatiflerin tek çatı altında toplanması otomatik olarak kooperatiflerdeki ortak sayısının da artmasını sağlayacaktır. Bundan dolayı kooperatif üyeleri bilgilendirilerek farkındalıklar artırılmalı ve benzer alanda faaliyet gösteren kooperatiflerin birleştirilmesi sağlanarak, sermaye yapıları güçlendirilmelidir. Kooperatiflerde bu amacın gerçekleştirilebilmesi ile devlet teşvik ve desteklerinin doğru zamanda ve doğru miktarlarda alınabilmesi için gayret gösterilmelidir. Kooperatifçilik ilkeleri, değerleri ve felsefesi doğru şekilde anlaşıldığı ve Devlet tarafından da doğru şekilde desteklendiği sürece ülke tarımının ve dolayısıyla ekonomisinin gelişmesine büyük katkı sunacağı açıktır. Güçlü sermayeye sahip olan güvenilirliği yüksek olan kooperatiflerin finansman kaynaklarına ulaşmasının daha kolay olduğu unutulmamalıdır.

Tarımsal kooperatiflerde yönetim ağının yaygınlaştırılması sayesinde hem kooperatifler faaliyetlerini profesyonel şekilde yürütülebilecek hem de kooperatif performansına katkı sağlanabilecektir. Şöyle ki; kalite yönetim ağı sayesinde

kooperatiflerin görev ve sorumluluk tanımları, yapacakları faaliyetler, faaliyetler için hazırlanacak planlar ve teşkilat şemaları ortaya konularak kooperatiflerde şeffaf bir işleyiş sağlanacaktır. Bunun yanında kooperatiflerin mevcut durumlarını görerek geleceğe yönelik faaliyetlerini daha doğru şekilde planlayabilecek, sürdürülebilirliği ve performansına sağlayacağı katkılar sayesinde profesyonel bir işleyişe sahip olması sağlanmış olacaktır.

Kooperatif yönetim ağında yaşanan profesyonelleşme, kooperatif yöneticilerinin hem üyelerini hem de bölgedeki insanları bilgilendirme noktasında sürekli iletişim içinde olmasına neden olacaktır. Böylece KK' da; Yönetim Kurulunun kooperatifin gelişip büyüebilmesi için gerekli özeni göstermesi gerekliliği de hayat bulmuş olacaktır. Ayrıca Kooperatif yönetiminde yer alan kişiler dürüst, işinde deneyimli, kooperatifin ideallerine ve ilkelerine uyumlu ve kooperatifte tam zamanlı çalışacak kişiler olmalıdır. Çünkü kooperatiflere rakip olan bazı kuruluşların, kooperatif veya yöneticilerini saf dışı bırakarak, kendi yararına olacak bir fiyatla piyasaya mal sürüp kooperatiflere zarar verdikleri bilinmektedir. Bu nedenle yöneticiler güvenilir kişiler olmalıdırlar. Bunun yanında kooperatif iç ve dış denetimi işlevsel bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bunun için tarımsal kooperatiflerin yapısına uygun bir dış denetleme sistemi oluşturulmalıdır. Bu konuda Almanya'daki bağımsız "Kooperatif Denetleme Birlikleri" gibi bir yapı da oluşturulabilir. Merkez birlikleri öz denetim için gerekli olan uzman denetim elemanı sayısını artırmalı ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin bünyesinde bir denetleme kurulu oluşturulmalıdır. Diğer bir çözüm ise denetimin yıllık olarak bağımsız denetçiler tarafından yapılmasıdır. Ayrıca devlet yasaların kendisine vermiş olduğu yetkiyi kullanarak denetim görevini yerine getirmeli ve bu süreçte kooperatiflerin ve üst birliklerin yönetimlerine müdahale etmeme noktasında dikkatli davranmalıdır.

Hangi ekonomik faaliyeti gerçekleştirirseniz gerçekleştirin üretim sürecinin her aşamasında işletmelerin pek çoğu finansman ihtiyacı hissederler. Bugün kooperatif bünyesindeki üreticilere de bakıldığında finansman ihtiyacının gerekli olduğu açıkça görülmektedir. Dünyadaki kooperatiflerin bazıları zaman içinde oluşturdıkları doğru sistem ile kendi öz kaynaklarını güçlendirmiş ve ihtiyaç hissettiği finansmanı dış kaynağa gerek duymadan karşılamayı başarmıştır. Almanya'daki Raiffeisen ve

Hollanda'daki Naitulus Kooperatifleri bunlara örnektir. Ancak kooperatiflerin önemli bir kısmı Türkiye'de de olduğu gibi kendi öz kaynak yapısını oluşturamamıştır. Dolayısı ile sürekli olarak dış kaynağa ihtiyaç duymuş, bu dış kaynağın bir kısmını bazen devlet bazen bankalar bazen de tüccarlar yoluyla elde etmiştir. Kooperatiflerin kendi öz kaynak yetersizliği dolayısıyla dış kaynağa başvurma süreçlerinde zaman, miktar ve maliyet önem arz etmektedir. Başka bir ifade ile birim kooperatif üyeleri üretimin ilk aşamasında itibaren kaynak ihtiyacı bulunmakta ancak ihtiyaç hissettiği bu kaynağı zamanında, istediği oranda ve istediği maliyet ile elde edememektedir. Örneğin Türkiye'de Tarım Kanunu 21. Maddesine göre çiftçiye verilecek destekler GSYH'nin %1'inden az olamaz hükmü bulunurken, hükümetlerin bu hükmü uygulanmaması kooperatif üyelerinin/çiftçilerin yeterli miktarda finansman desteği alamamasına neden olmaktadır. Bundan dolayı finansman ihtiyacını karşılayamayan tarımsal üreticiler bankacı ve tüccarlardan daha yüksek maliyetler ödeyerek finansman ihtiyacını elde etme zorunda kalmaktadırlar. Bu durum tarımsal üreticilerin kooperatiflerden beklentilerinin karşılanamamasına dolayısıyla kooperatife olan aidiyet duygusunun azalmasına neden olmaktadır. Özellikle son dönemde kooperatif üyesi üreticilerin ekonomideki yapısal bozulmadan dolayı maliyelerinin artması hem borçlanmanın maliyetini artırmış hem geri ödeme süresini kısaltmış dolayısıyla çiftçi üzerindeki baskının artmasına neden olmuştur. Böylece kooperatiflere olan güven duygusu da azalmaya başlamıştır.

Konya ili saha çalışmasında elde ettiğimiz bulgulara göre kooperatif üyeleri kendi finansmanlarını karşılamada zorlandıklarını, kooperatif veya devletin kendilerini desteklemesini istediklerini ifade etmişlerdir. Bu finansal destekleme sürecinin ürün ekim döneminden başlamak kaydıyla hasat dönemine kadar süreçte ihtiyaç hissettiği zamanda ve miktarda ve uygun maliyetle verilmesi gerektiğini kuvvetli şekilde vurgulamışlardır. Bu durum Kooperatif üyesi çiftçilerin faaliyetlerini gerçekleştirirken öz kaynak sıkıntısı çektiklerini, ihtiyaç hissettikleri girdilerin temini noktasında zorlandıklarını ortaya koymaktadır. Bu finansman sorunu, bilimsel teorik literatürde de pek çok çalışmada ortaya konulmuştur.

Kooperatiflerin hem mevzuat hem de örgütlenme süreci revize edilmesi özellikle maliyet hasılat dengesinin kurulmasına katkı sağlayacak önemli bir gelişme olacağından tarımsal üreticilerin dış kaynağa ihtiyacı da azalacaktır. Bunun yanında kooperatif üyeleri ihtiyaç hissettikleri finansmanı en etkin ve doğru şekilde sağlanması için finans kooperatifi üzerinden temin edilmesi gereklidir. Bu finansman temin edilirken havza bazlı hem aynı hem de nakdi finansman tercih edilmeli ve çiftçiye değil ürün üzerinden verilmelidir. Literatür incelendiğinde çiftçi maliyetini artıran en önemli unsurun ürün ekim dönemindeki tarımsal ürün girdi maliyeti ile hasadın gerçekleştiği dönemdeki ortalama maliyet arasındaki uyuşmazlığın çok yüksek seviyede olmasıdır. Bu durum kooperatif üyesi çiftçinin hasat zamanında beklediği karı elde edememesine dolayısıyla birçok dönemde kar hasılat dengesini kuramamasına neden olmaktadır. Bu yüzden finansman kooperatifinin ürün üzerinden sağlayacağı aynı ve nakdi finansmanla ürün ekim döneminden başlayarak hasat zamanına kadar geçen dönemdeki maliyet farklılıklarını minimize edecek şekilde bir planlama yapılmalıdır. Tarımsal Kooperatiflerin finansman sorunlarının çözümü için çözüm önerilerini şu şekilde sıralayabiliriz: Birincisi; Kooperatiflerin sermaye ve finansmana erişimin kolaylaştırmanın oldukça acil bir ihtiyaç olduğu ülkemizde Finansman Kooperatifi etkin hale getirilmelidir. Bu kooperatifin öz kaynağının güçlendirilmesi için “Kooperatif Garanti Fonu” adı altında bir fon oluşturulmalıdır. İkincisi; bu zamana kadar çiftçinin kendisine verilen destek ve teşviklerden vazgeçilerek etkinlik ve verimlilik esasına göre, arazi büyüklükleri miktarına göre verilmelidir. Belirli bir arazi büyüklüğü (örneğin 150 dekar) altında araziye sahip olanlara daha düşük, belirli arazi büyüklüğü üstünde olanlara daha yüksek teşvik verilerek hem arazi toplulaştırması sağlanmalı hem de böylelikle maliyet de minimize edilmelidir. Üçüncüsü; kooperatiflerin finansmana erişimi kolaylaştırılmalıdır. Birçok Avrupa ülkesinde kooperatiflerin finansmana erişimini kolaylaştırmak amacıyla kurulan ve etkin şekilde kullanılan “Kooperatif Bankacılığı” uygulamasının ülkemizde de aktif hale getirilmelidir. Ayrıca finansal kurumsallaşmanın sağlanabilmesi adına proje hazırlama eğitimi, finansal okuryazarlık eğitimi verilmelidir. Bu eğitimler yılda en az iki defa kooperatif üyelerinin katılımı zorunlu tutularak verilmelidir. Bu eğitimin teknik ve mali koordinasyonu bağlı bulunan bakanlık tarafından gerçekleştirilmelidir. Kooperatif

üyelerinin daha yüksek katılım gösterebilmesi için eğitim faaliyetleri ekim ve hasat dönemi dışında verilmelidir. Ayrıca yasa ve mevzuat bilgi eksikliğinin giderilmesi konularında bölge birlikleri aracılığı ile danışmanlık desteği verilmelidir. Dördüncüsü; dünyadaki konjonktüre ayak uydurmak zorunda olan kooperatiflerin finansmanı konusunda alternatif fikirlere açık olması gerekmektedir. Bu yeni fikirlerin üretimini teşvik etmek ve uygulanabilirliğini tartışmak amacı ile düzenli olarak gerek tarım sektöründeki paydaşların gerekse bu konuya ilgi duyan sektör dışındaki bireylerinde katılabileceği çalıştaylar düzenlenerek ortaya çıkan sonuçlar dikkatle değerlendirilmelidir. Uygulanabilir olanların hayata geçirilmesi için devlet tarafından AR-GE çalışmaları bünyesinde belirli bir fon tahsis edilmelidir. Beşincisi; kooperatiflerin öz kaynak yönünden daha kuvvetli olabilmesi için ortaklık için alınan 100TL olan payın değeri yükseltilmeli ve ortaklık payı için üst sınır olan 5000 pay yeniden değerlendirilmelidir.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi kooperatiflerin etkin ve verimli çalışmasının ana dinamiği kooperatif üyelerini kooperatif ruhuna uygun olarak bilinçlendirilmesidir. Bilinçlendirme sürecine en önemli katkı da kooperatif üyelerinin eğitim seviyelerinin artırılmasına bağlıdır. Eğitim seviyesindeki artış ile bir taraftan tarımsal üreticilerin kooperatiften bağımsız şekilde tarımsal üretim sürecine katkı sağlaması diğer taraftan kooperatif bünyesi içinde değişim ve yeniliklere bağlı olarak kooperatifin amaçlarına hizmet etmesi daha kolay hale gelecektir. Ancak eğitim seviyesiyle beraber bilinçlendirme ruhu yükseltilemezse, sorunları çözmek bir yana hem tarımsal üretimde hem de kooperatifler de pek çok yeni sorunların artmasına yol açma ihtimali bulunmaktadır. Günümüzde Türkiye, bu durumla karşı karşıyadır. Çok az sayıdaki iyi kooperatifleşme örneği dışında Türkiye'deki kooperatifleşme süreci ve işleyişi kendisinden bekleneni verememektedir. Çünkü eğitimin düşük düzeyde olması yani kooperatif üyelerinin önemli bir bölümünün geleneksel tutum ve davranışlarından vazgeçmeme konusunda gösterdiği yüksek direnç, pek çok sorunun ana kaynağı olmuştur. Örneğin kooperatif üyelerinin eğitim seviyelerinin düşük olması, kooperatiflerin kuruluş öncesi ve sonraki sürecindeki faaliyetlerine gerekli hassasiyeti göstermemesine neden olmaktadır. Bu durum hem tarımsal üretimi hem de kooperatifçilik sisteminin etkin

ve verimli çalışmasını engelleyen en büyük sorundur. Ayrıca örgüt içinde ve örgüt dışında, ülke içinde ve ülke dışında tesis edilmeye çalışılan birlikteliğe ve dayanışmaya engel olmaktadır. Bunun yanında eğitim eksikliği sadece kooperatif üyelerinde değil aynı zamanda doğrudan veya dolaylı olarak etkileşim içinde olduğu kamu alanlarında da mevcuttur. Örneğin Tarımsal kooperatiflerle ilgili bakanlıkların eğitim faaliyetlerine gerekli önemi göstermemesi, Ziraat ve Veteriner Fakültelerinin (hatta ilgili MYO'ların) bulundukları bölgedeki tarımsal üreticilerin sorunlarına yeteri kadar duyarlı olmaması ve nihayetinde beş ilde 2023-2024 eğitim öğretim yılında öğrenci alımı yapacak beş tarım lisesinin açılmış olması önemli bir adım olsa da hala yeterli bir eğitim hamlesinin başlatılamamasını söyleyebiliriz.

Kooperatiflerin temel ilkeleri içinde yer alan “Eğitim, öğretim ve bilgilendirme ilkesi” ile eğitimin kooperatifçilik için önemi açık ve net olarak belirtilmiştir. Burada eğitimi ele alış şeklimiz eğitimin gerekli olup olmadığı değil eğitimin ne şekilde verileceği nasıl yaygınlaştırılacağı ve nasıl sürekli hale getirileceğidir. Kooperatifçilik alanındaki eğitim faaliyetlerine örnek olarak Kanada St. Mary's Üniversitesi, İrlanda Cork Üniversitesi, Kolombiya Kooperatif Üniversitesi, Kenya Kooperatif Üniversitesi, Tanzania Moshi Kooperatif Üniversitesi, ABD New School'un yürüttüğü faaliyetleri gösterebiliriz. Bu üniversitelerde lisans, yüksek lisans seviyesinde kooperatifçilik yönetimi eğitimi verilmesinin yanında dünya çapında kooperatif örgütleri ile ortak çalışmalar da yapılmaktadır (Hadfield, 2021).

Ülkemizde ise Kooperatif Üniversitesi adında bir üniversite olmamakla birlikte bazı üniversitelerin meslek yüksek okullarında kooperatifçilik dersleri verilmektedir. Aslında İktisat Fakültelerinin İşletme Bölümlerinin Kooperatifçilik Ana Bilim Dalı olmasına rağmen bu ana bilim dalı etkin olarak işletilememektedir. Eğitim faaliyetleri gelişmiş olan kooperatiflerin ülke kalkınmasında önemli katkılar yaptığını ve dünyada iyi örnek olarak model alındığını görmekteyiz. Bu konuda İngiltere'deki Unicorn Grocery, Japonya'daki ZENNOH kooperatif birliği ve Meksika'daki Miel Mexicana Volcan Popocatepetl Kooperatifi” eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri konusunda örnek kooperatifler olarak gösterilebilir. İngiltere'de Unicorn Grocery kooperatifinde eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri çerçevesinde; okul gezileri, öğrencilere staj

imkânı, kooperatifler konusunda sunumlar, alternatif iş modelleri ve demokratik organizasyonlar gibi çalışmalar yer almaktadır. Bu sosyal faaliyetler ile aidiyet duygusu desteklenmekte dolayısıyla hem kurum içinden hem kurum dışından kooperatife olan ilgi, saygı, güven, kooperatifi daha ileriye taşıma hırısı artmaktadır. Yine Japonya’da ZEN-NOH kooperatif birliği tarafından yürütülen eğitim faaliyetleri çerçevesinde uygulamaya konulan “çeltik organizması eğitim projesi”, “ziyaret sınıfları” ve “günlük uygulamalı tarım turları” ile çocukların tarım sektörüne ilgi ve merakı artırılmaya çalışılmaktadır. Kooperatif üyelerinin hem kendi eğitim faaliyetlerini hem de kooperatifin gelişimine yönelik katkı sağlayacak eğitim faaliyetlerini yürütmek zorundadır. Türkiye’de 2023 yılı itibariyle kooperatif üyelerine sadece kısa zamanlı ve temel bilgilerin verildiği bir eğitim faaliyetine başlanmış olsa da mevcut durum yetersiz, dar kapsamlı ve gerektiği şekilde değildir. Bundan dolayı Türkiye’de kooperatif üyelerinin eğitimi ve diğer eğitim faaliyetleri için atılması gereken pek çok adım bulunmaktadır. Örneğin kooperatiflerde eğitim faaliyetlerine harcanması için ayrılmış olan (%1 oranındaki) fonlar sadece bu alanda kullanılmalıdır. Devletin Anaokulundan başlayarak oyunlar, çizgi filmler gibi etkinliklerle tarımsal üretim tanıtılmalı; ilkokuldan itibaren müfredata teorik ve uygulamalı olarak tarım derslerinin koyularak tarımın öneminin erken yaşlarda kazandırılması ve bilinç oluşturmaya çalışılmalıdır. Ülkemizdeki Tarım Liseleri’nin sayıları hızla artırılmalıdır. Özellikle bu liseler tarım ve hayvancılığın ön plana çıktığı bölgelerde yoğunlaştırılmalıdır. Tarım sektörünün ihtiyaçları doğrultusunda yükseköğretim kurumlarının programlarının güncellenmeli ve tarım sektörüne eleman yetiştiren bölümlerinde çiftçi ailelerin çocukları için kontenjan ayrılmalıdır. Kooperatifçilikte eğitim sorunun çözümü için, devlet veya kooperatif üst örgütleri tarafından kooperatiflerin profesyonel eleman ihtiyacını karşılamak hedefi ile kooperatifçilik okulları/bölümleri açılabilir. Genç nüfusu tarımda tutabilmek amacı girişimcilik destekleri cazip hale getirecek şekilde artırılmalı ve desteklere erişim kolaylaştırılmalıdır. Ayrıca üniversiteden başarı ile mezun olan gençler için hazine/milli emlak arazileri üretim yapmak koşulu ile kullanım hakları bedelsiz verilmelidir.

Türkiye’de kooperatiflerin yapabileceği birçok işi kamu kuruluşlarının yapması, kooperatifçiliğin gelişimine imkan hazırlayacak olan ortama kamunun müdahalesi olarak algılanmaktadır. Bundan dolayı Toprak Mahsulleri Ofisi, Ordu Yardımlaşma Kurumu, Belediyelerin kurmuş bulundukları tanzim satış mağazaları, işlevleri icabı büyük ölçüde kooperatiflerin yatay ve dikey büyümesini engellemektedir (Mülayim,2003). Bu tür kurum ve kuruluşların kooperatifleri güçlendirecek şekilde yeniden planlamasının yapılması gerekmektedir. Ayrıca *Kooperatiflerin Desteklenmesi Programı* (KOOP-DES) uyarınca tarımsal kooperatifçiliğin sorunlarının çözümüne katkı sağlayacak, yeni fikirlerin üretimi ve hayata geçirilmesi konusundaki proje çalışmaları, ar-ge faaliyetleri gibi etkinliklerin desteklenmeli ve teşvik edilmelidir. Kooperatiflerin performansının değerlendirilmesi amacı ile çalışma yapılabilmesinin önündeki en büyük engellerden biri olan doğru veri elde edilememe probleminin acilen giderilebilmesi için e- kooperatif veri tabanı oluşturulmalıdır. Ayrıca Kooperatifler için ihtisas mahkemelerinin de kurulmalıdır.

Kooperatifler ahlaki, ekonomik ve toplumsal faydanın bir bütün olarak değerlendirilmesi düşüncesiyle hayata geçirilmiş işletmelerdir. Kooperatiflerin ilk kuruldukları günden bugüne kimilerine göre kapitalizme alternatif bir yapı olması gerektiği ifade edilse de her dönemde farklı hedeflere yönelik faaliyette bulunmuşlardır. Ama devlet için kooperatifler her daim piyasaya yardımcı olan tamamlayıcı araç olmaktan öteye geçememişlerdir. Bugün gelinen noktada kooperatifler ekonomik, sosyal ve politik endişelere çözüm olma yolunda piyasada karşılanamayan ihtiyaçları karşılamak amacıyla faaliyet göstermektedirler. Bu bağlamda oldukça başarılı olan Avrupa kooperatiflerinde olduğu gibi ülkemizde de aynı başarının sağlanabilmesi için mevzuat, teşkilatlanma ve finansmana yönelik sorunlar acilen çözümlenmelidir. Bunun için kooperatif örgütlenme deseninin bizim önerimizdeki gibi ya da başka farklı bir öneri desen etrafında yeniden oluşturulması faydalı olacaktır. Mevzuat ve teşkilatlanmaya yönelik sorunların çözümünde alanında uzman hukukçular, kooperatif üst örgütlenme yöneticileri, Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı temsilcileri, sendikalar ve dernekler gibi oldukça geniş bir perspektifle oluşturulan komisyon görev almalıdır. Finansman konusunda ise kooperatif üyelerine doğrudan ve dolaylı olarak verilen ayni ve nakdi finansmanların

doğru zamanda doğru şekilde ve doğru miktarda verilmemesinden dolayı tarımsal kooperatif üyelerinin devamlı olarak finansal bir dar boğaz içinde bırakılmasının maliyet hasılat dengesinin sağlanmasına engel olduğu göz önüne alındığında finansman sorununun yukarıda sunmuş olduğumuz tavsiye ve öneriler eşliğinde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Söz konusu sorunların çözülmesi ile temelinde sermaye değil insan, rekabet değil dayanışma ve iş birliği anlayışı hâkim olan tarımsal amaçlı kooperatifler sadece kooperatif üyeleri ile değil toplumun tüm kesimleriyle oluşturacağı güçlü bağlar sayesinde gerek ulusal gerekse uluslararası piyasalarda karşı karşıya kaldıkları sorunları çözmeyi başarabileceklerdir. Yapılan bu düzenlemelerin Türk Tarım Kooperatiflerinin hak ettiği yeri, hak ettiği başarıyı ve hak ettiği önemi kazanmasının yolunu açacağına inanıyoruz. Kooperatiflerin doğurdukları etkinin toplumla oluşturdukları iletişimin gücü ile orantılı olduğu unutulmadan sorunların çözümünde tarımsal kooperatiflere düşen görev ise uzun vadeli ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşma yolunda daha fazla inisiyatif üstlenmeleri ve bugün için geleceği feda etmeden daha sürdürülebilir bir kooperatifçilik anlayışı oluşturmak için çalışmalarınıdır. Artık yeni dünya düzeni içinde gelecek nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakabilmek için tarımsal kooperatiflerin geleneksel anlayıştan sıyrılarak sadece üyelerinin refah artışı için değil aynı zamanda sosyal problemler içinde çözüm üretme becerisine sahip Sürdürülebilir Kalkınmayı hedefleyen bir vizyonunun olması gereklidir. İşte bu vizyon tarımsal kooperatifleri daha doğru ve daha güçlü şekilde gelecek nesillere taşıyacaktır.

SONUÇ

Türk tarım sektöründe arz ve talep dengesinde bir takım yapısal sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların bir kısmına müdahale edilerek düzeltilmesi mümkün değilken bir kısmının yapılacak etkili uygulamalarla ortadan kaldırılması mümkündür. Bu uygulamaların başında Avrupa ülkelerinde başarılı olarak sistem içine entegre edilebilen kooperatiflerin ülkemizde sorunları çözmek bir yana sisteme ilave sorunlar getirdiği görülmektedir. Türk Tarım Kooperatif Sisteminde yaşanan sorunların mevzuat karmaşası ve dağınıklığı, teşkilat yapılanmasındaki farklılıklar ve finansmanının doğru miktarda ve doğru bir şekilde verilmemesinden kaynaklandığı görülmektedir. Bu temel sorunların yanı sıra kooperatiflere sadece bir şirket gözüyle bakılması nedeniyle sosyal yönünün arka planda kalması da bir başka sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunların çözümü için Türk Tarım Kooperatif sistemi ile alakalı birden fazla mevzuatın birleştirilerek tek mevzuat; denetim ve gözetimin de birden fazla bakanlık yerine yetki kargaşasının kaldırıldığı tek bakanlık altında toplanması sistemi yavaşlatan hatta işlemez hale getiren kaosu ortadan kaldırılmasına katkı sağlayacaktır. Dünyadaki ülkeler göz önüne alındığı zaman kooperatiflerin sadece bir şirket değil, aynı zamanda bölgedeki diğer sosyal faaliyetlere de katılan bir yapı olduğu görülmektedir. Bu nedenle ikinci olarak ülkemizde kooperatifçiliğin başarılı olabilmesi için toplumsal faaliyetlere katılımını güçlendirerek bireylerde kooperatife olan güven duygusunun kuvvetlendirilmesi gerekmektedir. Bunun içinde eğitilmiş bireylere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde kooperatifçiliğin gelişmesine engel teşkil eden tarım sektörünün yapısal sorunlarından olan eğitim seviyesinin düşüklüğü ve tarımsal arazilerin parçalı-dağınık yapısının tamamen olmasa da kısmen iyileştirilebilmesi için eğitim, Yükseköğretim Kurulu ve Milli Eğitim Bakanlığı ortak çalışması ile tarım liselerinin, İİBF'deki Kooperatifçilik Anabilim Dalı ile Ziraat Fakültelerinin fiziki şartlarının ve müfredatlarının iyileştirilip öğrencilerin bu bölümlere olan ilgi, istek ve merakının artırılması sağlanmalıdır. Üçüncü olarak organizasyon yapısı içindeki yatay ve dikey şekilde oluşan örgütlenme yapısında yatay örgütlenmeden vazgeçilerek şu an sahip olunan sosyo kültürel yapıdan dolayı dikey örgütlenmenin tercih edilmesi daha uygun olacaktır. Çalışmanın önceki bölümlerinde önerilen yeni Tarım Kooperatif modeli

deseni içinde kooperatifler tedarikçi, üretici, satış ve pazarlama kooperatifleri şeklinde dikey bir örgütlenme yapısı içinde gösterilmiştir. Ayrıca meslek yüksekokullarında bu alanda yeni bölümlerin açılması ve bu bölümlerden mezun olanların tarım sektöründe çalışmasını teşvik edecek birtakım düzenlemeler yapılması sağlanarak eğitim sorununun ve dolayısıyla tarım kooperatifçiliğindeki mevcut yapısal sorunların kısmen de olsa önüne geçilebilecektir. Aynı zamanda eğitilmiş bireylerin yetiştirilmesi sonucu hem tarım sektöründe hem de kooperatif sistemi içindeki yüksek yaş ortalamasının aşağı doğru çekilmesine katkı sağlayacaktır. Dördüncü olarak kooperatiflerin öz kaynak eksikliği nedeniyle karşılanamayan finansman ihtiyacının da bir “Kooperatif Bankası” veya bu görevi üstlenecek bir finansal yapının sistem içine entegre edilmesi kooperatiflerin başarılı olmasını hızlandıracaktır.

Sonuç olarak kooperatifler ahlaki, ekonomik ve toplumsal faydanın bir bütün olarak değerlendirilmesi düşüncesiyle hayata geçirilmiş işletmelerdir. Kooperatiflerin ilk kuruldukları günden bugüne kimilerine göre kapitalizme alternatif bir yapı olması gerektiği ifade edilse de her dönemde farklı hedeflere yönelik faaliyette bulunmuşlardır. Ama devlet için kooperatifler her daim piyasaya yardımcı olan tamamlayıcı araç olmaktan öteye geçememişlerdir. Bugün geline nokta kooperatifler ekonomik, sosyal ve politik endişelere çözüm olma yolunda piyasada karşılanamayan ihtiyaçları karşılamak amacıyla faaliyet göstermektedirler. Bu bağlamda oldukça başarılı olan Avrupa kooperatiflerinde olduğu gibi ülkemizde de aynı başarının sağlanabilmesi için mevzuat, teşkilatlanma ve finansmana yönelik sorunlar acilen çözümlenmelidir. Bunun için kooperatif örgütlenme deseninin çalışmada önerildiği gibi ya da başka farklı bir öneri desen etrafında yeniden oluşturulması faydalı olacaktır. Mevzuat ve teşkilatlanmaya yönelik sorunların çözümünde alanında uzman hukukçular, kooperatif üst örgütlenme yöneticileri, Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı temsilcileri, sendikalar ve dernekler gibi oldukça geniş bir perspektifle oluşturulan komisyon görev almalıdır. Finansman konusunda ise kooperatif üyelerine doğrudan ve dolaylı olarak verilen ayni ve nakdî finansmanların doğru zamanda doğru şekilde ve doğru miktarda verilmemesinden dolayı tarımsal kooperatif üyelerinin devamlı olarak finansal bir dar boğaz içinde bırakılmasının maliyet hasılat dengesinin sağlanmasına engel olduğu göz önüne

alındığında finansman sorununun tavsiye ve öneriler eşliğinde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Söz konusu sorunların çözülmesi ile temelinde sermaye değil insan, rekabet değil dayanışma ve iş birliği anlayışı hâkim olan tarımsal amaçlı kooperatifler sadece kooperatif üyeleri ile değil toplumun tüm kesimleriyle oluşturacağı güçlü bağlar sayesinde gerek ulusal gerekse uluslararası piyasalarda karşı karşıya kaldıkları sorunları çözmeyi başarabileceklerdir. Yapılan bu düzenlemeler sayesinde Türk Tarım Kooperatiflerinin hak ettiği yeri, hak ettiği başarıyı ve hak ettiği önemi kazanmasının yolunu açacaktır. Kooperatiflerin doğurdukları etkinin toplumla oluşturdukları iletişimin gücü ile orantılı olduğu unutulmadan sorunların çözümünde tarımsal kooperatiflere düşen görev ise uzun vadeli ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşma yolunda daha fazla inisiyatif üstlenmeleri ve bugün için geleceği feda etmeden daha sürdürülebilir bir kooperatifçilik anlayışı oluşturmak için çalışmalarınıdır. Artık yeni dünya düzeni içinde gelecek nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakabilmek için tarımsal kooperatiflerin geleneksel anlayıştan sıyrılarak sadece üyelerinin refah artışı için değil aynı zamanda sosyal problemler içinde çözüm üretme becerisine sahip Sürdürülebilir Kalkınmayı hedefleyen bir vizyonunun olması gereklidir. İşte bu vizyon tarımsal kooperatifleri daha doğru ve daha güçlü şekilde gelecek nesillere taşıyacaktır.

KAYNAKÇA

- Adeler, M. (2009.). Monica Juarez Enabling Policy Environments For Co-Operative Development: A Comparative Experience. Saskatchewan: University of Saskatchewan.
- Afşin, F.(1996). Tarımsal Kooperatiflerde Finansman Sorunu ve Kooperatifler Bankası, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Yüksek Lisans Tezi.
- Akkoyunlu E., K. (2004). 20. yüzyıl Kent Ütopyaları. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*,.13 (4), 5-21.
- Altman, M. (2010). Kooperatifler, Tarihçesi ve Teorileri. İçinde: Anheier, HK, Toepler, S. (eds) Uluslararası Sivil Toplum Ansiklopedisi. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-0-387-93996-4_102.
- Applebaum, L, & Sofer, M. (2010). “The Moshav – Structural Changes and Future Trends. *Report of the Committee for Rural Settlement in 2025, Policy Paper, Israel Ministry of Agriculture, p. 89. (Hebrew)*.
- Arslanbey, S.(2011). Bankacılık Sektörü ve Tarım Kredileri: Türkiye’de Tarım Finansmanı Ve T. C. Ziraat Bankası A. Ş. 'Nin Rolü. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Balıkesir.
- Atik, Veysel T. (2014). Tekirdağ İlindeki Tarım Kredi Kooperatiflerinin Genel Yapısı, Sorunları ve Bölgedeki Tarımsal Girdi Kullanımındaki Payı. Yüksek Lisans Tezi, *Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Tekirdağ.
- Ayanoğlu, G. G. (2013).Kooperatiflerde Toplumsal Sorumluluk İlkesi ve Yenilenebilir Enerji Kooperatifleri.*Uzmanlık Tezi, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Ankara*.
- Aydenir,C.,&Güneş H.,H.(2006).Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,(5 /15),136-158.
- Aydın, R., & Atılğan, Y., A. (2019), "Türkiye Tarım Kredi Kooperatiflerinin Mali Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14,352-368.
- Aydın, C. (2021). Çiftçilerin Tarım Kredi Kooperatiflerine Üye Olmalarını Etkileyen Faktörler: Samsun İli Bafra İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. *On dokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*. Samsun.

- Bastı, E. (2013). Türkiye'de Şirketler Kesiminin Doğrudan Finansman Yoluyla Kaynak Sağlaması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013 (30),185-194.
- Başar, H. (1978). Japonya'da Tarımsal Kooperatifçilik ve Günümüzdeki Sorunları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(29),111-129.
- <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusskd/issue/931/10513>(Erişim:25.9.2022).
- Biçen, S. (2018). Biçen, S. (2018), Avrupa Birliğinin Türk Kamu Yönetim Biçimini Şekillendirme Gücü: Kalkınma Ajansları ve Tarım Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu. 2(1),65 – 82.
- Bijman, J. (2016). *Bijman, J. (2016). Agrtives in The Netherlands: Key Success factors. International Summit Of Cooperatives.*
<https://research.wur.nl/en/publications/agricultural-cooperatives-in-the-netherlands-key-success-factors>.Erişim: (23.02.2022).
- Bijman, j. (2016). *Agricultural Cooperatives in The Netherlands: Key Success factors. International Summit Of Cooperatives.*
https://www.researchgate.net/publication/308993047_Agricultural_Cooperatives_in_the_Netherlands_Key_Success_Factors (Erişim: 22.02.2022).
- Bilgin, N., & Tanıyıcı, Ş. (2008). Türkiye’de Kooperatif ve Devlet İlişkilerinin Tarihi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (2),136-159.
- Federal Ministry of Food and Agriculture-BML.(2022).
https://www.bmel.de/EN/services/statistics/statistics_node.html(27.4.2022).
- Bonfante, G. (2006). *The European Cooperative Society*. Fici A,Gasletti D(eds).Universita degli Studi di Trento,p 4.
- Bülbül, M. (2006). *Tarımsal İşletmelerin Finansmanı*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Can,M.F.&Sakarya, E.(2012).Dünya ve Türkiye’de Tarım ve Hayvancılık Kooperatiflerinin Tarihsel Gelişimi, İktisadi Önemi ve Mevcut Durumu.*Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*.(83,1).27-36.
- Conseil Européendes Jeunes Agriculteurs/ European Council of Young Farmers CEJA. (2022).

<https://www.ceja.eu/who-we-are/organisation>(Eriřim:19.02.2022)

Conseil Européendes Jeunes Agriculteurs/ European Council of Young Farmers-COGECA. (2022).

chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/agri/dv/copa-cogecareport_/copa-cogecareport_en.pdf(Erişim: 22.02.2022) adresinden alındı

COPA-COGECA. (2022). <https://copa-cogeca.eu/about-copa>(Erişim:14.03.2022).

Çatal, Ö. F. (2007). Çatal, M.F. (2007). Tarım Sektörünün Geliştirilmesinde Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası Cilt 13, Sayı 2,1– 8. *Alinteri Ziraî Bilimler Dergisi*, 13(2),1-8.

Çay, Z. (2017). Aksaray İlinde Tarım Kooperatifleri Üyelerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi. *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. Konya.

Çiftçi, V. (2005). Batıda Endüstriyel İşçi Kooperatifleri ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi.Yüksek Lisans Tezi. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Bursa.

Çıkın, A., & Karacan, A. R. (1994). *Genel Kooperatifçilik*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Çıvgın, H. (2011). Charles Fourier: Kuramı ve Ekolojik kriz ortamında bir eko-filozof olarak okunabilme imkânları. Yüksek Lisans Tezi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Ankara.

David, H. (2013). FranceIn: Cracogna D, Fici A, Henry" H (eds). *International handbook of cooperativelaw*. Springer, Heidelberg (this volume),pp. 93-400.doi:10.1007/978-3-642-30129-2

Demirci, R. (1991, Ocak-Şubat-Mart 91,5-15.). Sosyalist Sistemin Çöküşü ve Kooperatifler. *Kooperatifçilik*.

DENİZBANK. (2023). <https://www.denizbank.com/>(Erişim: 23.04.2023).

(Deutscher Genossenschafts- und Raiffeisenverband e.V.-DGRV.(2023). <https://www.dgrvtr.com/yonetim.php>.

Dinler,Z.(2021)Tarım Ekonomisi,(8. Baskı).Ekin Kitabevi Yayınları.

- Ekmen, M. (2018). Volkanik Dağın Eteklerinde Dünyaya Bal Satıyorlar, *Tarım ve Orman Dergisi*, <http://www.turktarim.gov.tr>.(Erişim:12.05.2021)
- Ekmen, M. (2019a).Dünyada Kooperatifçilik. Kooperatifçilikte Japonya örneği. <http://www.turktarim.gov.tr>.Erişim: 12.05.2021.
- Ekmen, M. (2019b). Ekmen, M.E. (2019b). Dünyada Kooperatifçilik. Arğan Ağacı Kooperatifi FAS. Ocak-Şubat.
<http://www.turktarim.gov.tr>.Erişim:12.05.2021..<http://www.turktarim.gov.tr>.(Erişim: 12.05.2021).
- Ekmen, M. (2020a). Bankacılıkta Ahlaki Değerler Açısından Kooperatifler. *Tarım ve Orman Dergisi*. <http://www.turktarim.gov.tr>.(Erişim: 24.09.2022).
- Ekmen, M. (2020b). Dünyada Kooperatifçilik Kolektif Çiftliklerden Kooperatifçiliğe. <http://www.turktarim.gov.tr>.(Erişim:21.04.2021).
- Ekmen, M. (2021). Rusya Geç Gelen Güç., *Tarım ve Orman Dergisi*.
<http://www.turktarim.gov.tr/Haber/577/rusyaya-gec-gelen-guc-kooperatifler>
(Erişim:23.02.2023).
- Eroğlu, İ., & Bektaş, Ç. (2022). İktisadi, Sosyal ve Eğitim Perspektifinden Ahilik Kurumuna Güncel Bir Bakış. *Ekonomi Bilimler Dergisi*, 14(2),158-175.
- Ertan, A. (2001). Isparta Gül ve Gülyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliğinin Ekonomik Analizi. Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Ertan,A,&Turan, A.(2001).Gülbirlik Ortaklarının Kooperatif Ortak İlişkisi Yönünden Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,(6/2),29-43.
- Everest B, Yercan M (2015) Kooperatif Ortaklarının Kooperatifçilik İlkelerini Algılamaları Üzerine Bir Araştırma: Tarım Kredi Kooperatifleri Örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* 2016 53(1); 67-73.
- FAO(Food and Agriculture Organization)(2021).ReliefWeb: FAO Statistical Yearbook 2021 - World Food and Agriculture .
- Fas Ülke Bülteni. (2018).
<https://www.deik.org.tr/uploads/ulke-bulteni-2.pdf>(Erişim:27.06.2022).

- Fici, A. (2013). talyIn: Cracogna D, Fici A, Henry" H (eds) International Hand Book Of Cooperative Law. Springer, Heidelberg (this volume).pp.115-150.
- Güreşçi, E., & Gönç, M. (2017). Türkiye’de Kooperatiflerin Temel Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Düşünceler. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*,2, 219-229.
- Güven, S. (1997). *Ekonomik Demokrasi ve Servetin Geniş Kitlelere Yayılmasında Kooperatifçilik Politikası*(2.Baskı). Ezgi Kitabevi.
- Haberal, İ,& Öztürk,T.,A. (2020). Kooperatiflerde İç Denetim Süreci: Eğirdir Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, (55/3).
- Hadfield, M. (2021). *Co-Operation On Campus*. . Coop News : <https://www.thenews.coop/155055/topic/education/co-operation-on-campus/> (Erişim:23.07.2023).
- HAYKOOP. (2023). <http://haykoop.org.tr/hakkimizda/>.
- Huacuja, F. E. (2009). Políticas Públicas Y Maíz En México: El Esquema De Agricultura Por Contrato. *Instituto De Geografía, Universidad Nacional Autónoma de México*,29(2),65-82.
- http://www.globalbioenergy.org/uploads/media/Pol%C3%ADticas%20P%C3%ABlicas%20y%20Ma%C3%ADz%20en%20M%C3%A9xico_%20el%20esquema%20de%20Agricultura%20por%20contrato.pdf(Erişim:27.01.2023)
- International Monetary Fund(2022). <https://data.imf.org>(Erişim:24.02.2022)
- İnan, H. (2008). *Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli*(2. Baskı). İstanbul Ticaret Odası.
- İnan, H.(2019).*Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği*.(9. Baskı). İdeal Kültür Yayıncılık.
- International University of Japan. (2022).*Japan Agricultural Cooperatives: Its roles and challenges*.
- International Cooperative Alliance. (2022). <https://www.ica.coop/>(Erişim:19.12.2022).
- İslah Amaçlı Yetiştirici Birlikleri Kanunu. (2016.)T.C.Resmi Gazete,29813, 26 Ağustos 2016.

- Kachel, Y., & Finkelshtain, I. (2005). Antitrust Laws in the Agricultural Sector in Israel, in the United States and in the European Union, p.21 (Hebrew).
- Kalkınma Ajansı. (2018). [pload/dosyalar/guclu-egiticiler-guclu-kooperatifler-projesi-kooperatifcilikte-iyi-uygulamalar-kitabi.pdf](#) (Erişim: 11.06.2021).
- Karakaya, M. (2013). Karakaya, S. (2013). Türkiye’de Tarımı Desteklemede Doğrudan Gelir Desteği Uygulamasının Etkinliği, Yüksek Lisans Tezi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.
- Karalar, R., & Üskül, Z. (1977). *Sosyalist Ülkelerde Kooperatifçilik Üzerine (1.Baskı)*. Bilim Yayınları.
- Karlı, B., Gül, M., & Kadakoğlu, B. (2018). Türkiye’de Tarımda Üretici Örgütlenmesinin Önemi ve Gelişimi, Özel Sayı, 318-329.
- Kavcıoğlu, Ş. (2019). Dünyada ve Ülkemizde “Factoring” Uygulamaları-Tedarik Zinciri Finansmanında “Factoring”ın Rolü. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*!, 8(3), 67-90.
- Kazancı, M. (2010). Tarımsal İşletmelerin Finansmanı ve Türkiye Örneği. *Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.
<http://academicrepository.khas.edu.tr/handle/20.500.12469/2248?locale-attribute=tr> (Erişim: 17.05.2021).
- Kislev, Y. (2000). Recent Experience with Agricultural Cooperatives in Israel. http://departments.agri.huji.ac.il/economics/teachers/kislev_yoav/index.htm (Erişim: 15.03.2023).
- Kocabaş, Y., Ö. (2002). Türkiye’de Kooperatif Düşüncesinin Evrimi ve Tarımsal Kooperatifçilik. Doktora Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*, İzmir.
- Koç, V. (1997) Tarım Kredi Kooperatiflerinde İç Denetim. Yüksek Lisans Tezi. *Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Sakarya.
- Kooperatifler Kanunu. (1969). *T.C. Resmi Gazete*, 13195, 24 Nisan 1969
- Küçük ve Orta İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi -KOSGEP. (2022).
<https://www.kosgebkredi.net/kosgeb-ciftci-destegi/>. (Erişim: 13.04.2022).

- Köroğlu, S. (2003). AT Uzmanlık Tezi. *Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme*. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara. [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/%C4%B0DAR%C4%B0%20%C4%B0%C5%9ELER/uzmanl%C4%B1k%20Tezleri/SemihaTez.pdf](https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/%C4%B0DAR%C4%B0%20%C4%B0%C5%9ELER/uzmanl%C4%B1k%20Tezleri/SemihaTez.pdf) (Erişim: 5 Ocak 2021).
- Kumkale, N., & İlknur, S. (2010). Türkiye’deki Kooperatif Üst Örgütlerinin (Bölge Birliklerinin) Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1),269-290.
- Kunhu, T. S. (2011). Cooperative Theory Principles & Practice,. *University Of-Calicut School Of Distance Education*., (s. 5-22.).
- Kuş, D. (2015). Sütle Gelen Emeğin Dayanışması Tire Süt Kooperatifi.
<https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/MyResearch/UserLogin>(Erişim: 10.03.2023) adresinden alındı
- Küçükkaplan, İ. (2003). Kooperatif Bankacılığı ve Dünya Genelindeki Uygulamalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi*, 8(3),27-48.
- LANDGARD. (2022). <https://www.landgard.de/>(Erişim:13.06.2022).
- LVN. (2023). <https://dcnature.org/lvn/>.
- Luca, N. d. (2013). Russia in: Cracogna D, Fici A, Henry” H (eds) International hand book of cooperative law. Springer, Heidelberg (this volume). .pp.679- 683.
- MEXİCO. (2021). <https://www.gob.mx/agricultura>(Erişim:24.11.2022).
- Ministry of Agriculture of the Russian Federation. (2023). <http://government.ru/en/structure/>(Erişim:28.05.2022).
- Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality. (2022). <https://www.government.nl/ministries/ministry-of-agriculture-nature-and-food-quality>(Erişim:25.01.2022).
- Ministry of Food, Agriculture and Light Industry of Mongolia. (2022). <http://mofa.gov.mn/exp/article/entry/>(Erişim:(28.09.2022).
- Ministry of Science and ICT. (2022).

<https://www.msit.go.kr/eng/contents/cont.do?sCode=eng&mPid=13&mId=14>
(Erişim:3.12.2022).

MONİTOR. (2022). *Exploring The Cooperative Economy Report*,.

https://monitor.coop/sites/default/files/2022-11/WCM_2022.pdf. Erişim:
23.04.202(Erişim: 23.06.2023).

Mülayim, Z. G. (2019). *Kooperatifçilik (8.Baskı)*. Yetkin Yayınevi.

Münkner, H. H. (2013). *Germany In: Cracogna D, Fici A, Henry` H (eds) International hand book of cooperative law. Springer, Heidelberg (thisvolume)*.
doi:doi:10.1007/978-3-642-30129-2.

Nalcı, M., M., & Türk, M. (2023). Tarım Kooperatiflerinin Pazarlama Sorunları: Burdur İlinde Bir Uygulama. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,2, 2149-1658.

Nişancı, Z. N. (2012). Toplumsal Kültür. Örgüt Kültürü İlişkisi ve Yönetim Üzerine Yansımaları. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1279-1293, s. 1279-1293.

Oğuz, C., & Bayramoğlu, Z. (2018). *Tarım Ekonomisi Kitabı. (3. Baskı)*. Atlas Kitapevi.

Oğuz, M. (2017). Kooperatiflerde Markalaşma ve Tüketici- Kooperatif Ürünleri İlişkisi: Torku Örneği”. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*,(2)),386-424.

Oğuz, M. Ö. (2021). *2023 Yılına Kadar Atıl Arazileri Üretime Kazandıracağız*. Türk Tarım ve Orman Dergisi:

<http://www.turktarim.gov.tr/Haber/835/surdurulebilir-tarimin-temeli-kucuk-aile-isletmeleri>(Eriřim:17.09.2021).

Oku, T. (2013). Marmara Bölgesi Özelinde Tarım Kooperatifçiliğinin Değerlemesi ve Geleceği. Yüksek Lisans Tezi. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Bursa.

ORKOOP. (2021). Sınırlı Sorumlu Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği Anasözleşmesi .

ORKOOP. (2022). *Orkoop Mevzuat*. <https://www.orkoop.org.tr/>(Erişim:24.07.2022).

Orman Genel Müdürlüğü. (2022). www.ogm.gov.tr/(Erişim:24.04.2022).

- Özaydın, G., & Çelik, Y. (2019). Tarım Sektöründe Arge ve İnovasyon. *Tarım Ekonomi Dergisi*, 25(1),1-13.
- Özer, G. (2020). Hollanda'nın Tarımdaki Yapısal Dönüşümü ve Bu Dönüşümün Uluslararası Ticaretine Yansımaları. *Journal of Life Economics* , 8(1),69-79.
- Özertan, G. (2020). *Sürdürülebilir Büyüme Bağlamında Tarım ve Gıda Sektörünün Analizi*. (TÜSİAD-T/2020-03/613). İstanbul: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği.
- Özgür, R. Ö. (2019). Türkiye'de Tarım Sektörü Sigorta Sistemi: Problemler ve Çözüm Önerileri. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 2(2)104-117.
- Özmen, Ş. (1984, Ocak-Şubat-Matrt,63). «Nimes Okulu»(çev. Clande Woillet). *Kooperatifçilik Dergisi*, s. 59-84.
- Pakdemirli, B. (2019). Tarımsal Kooperatiflerin Dünya ve Türkiye'de Mevcut Durumunun Karşılaştırılması. *Anadolu Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 29(2), s. 177-187. doi:10.18615/anadolu.660198
- Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği-PANKOBİRLİK.(2023).
<http://www.pankobirlik.com.tr>(Erişim: 10.06.2021).
- Prebsh, R. (1973). *Kalkınma İçin Yeni Bir Ticaret Politikasına Doğru*.Erden Öney(çev.). Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, (Yayın No:344). Sevinç Matbaası.<https://kutuphane.tbmm.gov.tr/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=131617>(Erişim: 8 Mart 2022).
- PROFİTRAKTÖR. (2022). *İtalya İle Türkiye Arasındaki 16 Kat Farkın Nedeni Ne?* <https://profitraktor.com.tr/italya-ile-turkiye-arasindaki-16-kat-farkin-nedeni-ne/>(Erişim:13.04.2022).
- Ren, D. (2013). Social coopertatives.Maggioli Rimini,195ff,pp.339-353.
- Réti, M. (2013). *International hand book of cooperative law*. Springer, Heidelberg (this volume),pp.431-448.
- Ricardo, D. (1815). *Essay on the Influence of a Low Price of Corn on the Profits of Stock*. J. R. McCulloch içinde, *Works of David Ricardo* (s. 330-346). London: John Murray.

- Ricardo, D. (1815). *Essay On The Influence Of A Low Price Of Corn On The Profits Of Stock*. J. R. McCulloch içinde, *Works of David Ricardo* (s. 330-346). London: John Murray. .
- Ricardo, D. (1997). Ekonomi Politigin ve Vergilendirmenin İlkeleri, (Çeviren: T. Ertan), Belge Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Rooij, S. M., Seyfi, Ö., & Bilgin, K. U. (2017). Türk Kooperatif Yönetim Performansına Etkisi Açısından toplumsal İletişim Ağı Kooperatifçilikte Hollanda Örneği “Nautilus”. 52(4), 811 - 835.
- Rosenthal, G., & Eiges, H. (2013). Agricultural cooperatives in Israel., p.6-27.
- Sağlam, Ö. (2022). *Arazi Toplulaştırmasının Tarım Arazilerine Etkisi*. Uludağ Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Bursa.
- Sağlam, U. (2013). Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi,. *Uşak İlinde Tarımsal Üretici Örgütlenmesi ve Yapısal Sorunlar*.
- Semerci, A. (2015). Türkiye’de Çiftçi Örgütleri: Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 12(1), s. 65-73.
- Serinikli, N. (2017). Kooperatifçilik ve Ahi Birlikleri. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Shaffer, J. (1999). *Historical Dictionary of the Cooperative Movement*. Scarecrow Press .
- Steiner, H. (1975). *Az Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilik ve Devlet: Celal Uzel, Haluk Uzel(Çev.)(1. Baskı)*. Türk Kooperatifçilik Kurumu.
- Sulama Birliği Kanunu. (2011). T.C. Resmi Gazete, 27882, 8 Mart 2011.
- ŞEKERBANK. (2023). www.sekerbank.com.tr/tarim (Erişim: 19.03.2023).
- Tanıyıcı, Ş., & Bilgin, N. (2008). Türkiye’de Kooperatif ve Devlet İlişkilerinin Tarihi Gelişimi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*(2), s. 136-159.
- Tarım Kanunu. (2016). T.C. Resmi Gazete, 5488 (18/04/2016).
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2022). <https://konya.tarimorman.gov.tr/Belgeler/liflet/KonyaTar%C4%B1m%C4%B12021kitab%C4%B1son.pdf> (Erişim: 19.12.2022).

Tarım ve Orman Bakanlığı. (2020). Konya Tarım İstatistikleri.

<https://konya.tarimorman.gov.tr/Belgeler/liflet/%C4%B0l%C3%A7e%20Baz%C4%B1nda%20Tar%C4%B1m%20%C4%B0statistiklerii-2019.pdf>(Erişim: 12.10.2020).

Ticaret Bakanlığı. (2013). Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilik Uygulamaları.

Ticaret Bakanlığı.(2015). *G-20 Ülkelerinde Kooperatifçilik*.

https://ticaret.gov.tr/data/5d4c0f8d13b876180c773fd5/G20_kitapcik%2002.12.2015%20son%20son%20son.pdf(Erişim: 16.04.2022).

Tarım Kanunu (1969). T.C. *Resmi Gazete*, 13195,10 Mayıs 1969.

Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun. (2000) T.C. Resmi Gazete, 24081,16 Haziran 2000.

Tarım ve Orman Bakanlığı. (2023). *İdare Faaliyet Rapor 2022 (Temmuz 2023)*.
chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/TOB%2022%20YIL%20I%CC%87DARE%20FAALI%CC%87YET%20RAPORU.pdf (Erişim: 2 Haziran 2023).

Tarım ve Orman Bakanlığı.(2023). Tarımsal Örgütlenme Tablosu. .
<https://www.tarimorman.gov.tr>, (Erişim: 7 Kasım 2021).

Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu. (2004). T.C. Resmi Gazete,25514, 6 Temmuz 2004.

Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu. (2004, 12056, 6 Temmuz 1965).

Taşkıran, R., & Özüdoğru, H. (2000). Tarımsal Kredi Uygulamaları. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1,150-163.

Taylor, F. W. (1997). *Bilimsel Yönetimin İlkeleri*(çev. H.Bahattin Akın).Çizgi Yayınları.

The French ministry of Agriculture and Food.(2022).

<https://agriculture.gouv.fr/french-ministry-agriculture-and-food>(Erişim: 7.04.2022).

- The European Banks -TheBanks. (2022). www.thebanks.eu/(16.07.2022)
- Ticaret Bakanlığı. (2013). Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilik Uygulamaları.
- Ticaret Bakanlığı. (2013). T.C. Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü “*Gelişmiş Ülkelerde Kooperatifçilik Uygulamaları*”, Ankara.
- <http://koop.gtb.gov.tr/data/53f446f-5f2937070ec108368/GUKU-SON.pdf>,19 (Erişim: 23.05.2022)
- Ticaret Bakanlığı. (2017). *Türkiye Kooperatifçilik Raporu 2016*. 27 Mayıs 2021 <https://ticaret.gov.tr/data/5d41e45e13b87639ac9e02dc/15fb10a7fe0bba07482ac9da277b5d35.pdf>.
- Ticaret Bakanlığı. (2017). *Türkiye Kooperatifçilik Raporu 2016*. Türkiye Kooperatifçilik Raporu: <https://ticaret.gov.tr/data/5d41e45e13b87639ac9e02dc/15fb10a7fe0bba07482ac9da277b5d35.pdf>.
- Tire Süt Kooperatifi. (2023). <https://tiresutkoop.org.tr/tiresutmodeli.php>(Erişim:12.05.2023)
- Tokgöz, Z. (2014). *Kalkınmanın Gücü Kooperatifçilik*. (1. Baskı). Ebre yayınları.
- Tokol, A. (1986). İsrail’de Sendikaların Kooperatifçilik ve Yatırım Faaliyetleri. *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1),113-119.
- Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu. (2005). 5403.
- Topuz,B.,K.,&Bozoğlu,M.(2015).Samsun İlindeki Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde Ortak-Kooperatif İlişkilerinin Analizi. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, (30/3),246-253.
- TRAKYABİRLİK. (2023). (<http://www.trakyabirlik.com.tr/>)(Erişim:17.05.2023).
- Turan, M. (2011). SSCB’DE Toprak Mülkiyeti. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 66, No. 3, pp. 307-332.
- Türk Milli Kooperatifler Birliği. (2013). <http://www.turkey.coop/menu/Turkiye-Milli-Kooperatifler-Birligi/8>(Erişim:20.02.2022).
- Türk Tarım ve Orman Dergisi. (2019). Dünyada Kooperatifçilik. Mayıs-Haziran 2019. <http://www.turktarim.gov.tr/>(Erişim: 12.05.202).

- Türk Ticaret Kanunu. (1956). T.C. Resmi Gazete,9353,9 Temmuz 1956.
- Türkay, O. (. (2004). *Mikroiktisat Teorisi, İmaj Yayınevi, 12. Baskı, Ankara.*
- TÜSİAD. (2020). *Sürdürülebilir Büyüme Bağlamında Tarım ve Gıda Sektörünün Analizi.*
https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/download/9372_ddcbd71674c139e03261c02d457c53d7. Erişim: 17.11.2022.
- Ültanır, M. S. (2019). Türkiye’de Kooperatifçiliğin Tarihsel Seyri: Devlet İnisiyatifi-Kalkınma İdeali. *Yüksek Lisans Tezi,Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Üney,Ö.,M.(2021).Türkiye’de Tarımsal Finansmanda Kooperatifçiliğin Önemi.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*,. Bilecik.
- Ünsal,M.E.(2020). Mikro İktisat. (11. Baskı).Murat Yayınları.
- WORLDBANK (2022). <https://data.worldbank.org/country/israel?view=chart>.
- Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu. (2006). T.C. Resmi Gazete,27610,13 Haziran 2006.
- Vural, F.,S.(2000) *İktisatın Tarihi*.(3.Baskı).Siyasal Kitabevi.
- Yercan, M. (2007). Türkiye ve Avrupa Birliğinde Tarımın Örgütlenme Deseni Ve Tarımsal Kooperatifler. *Tarım Ekonomisi Dergisi, 13(1)*, s. 19-29.
- Yıldırım, U. D. (2017). Tarımda Alternatif Kamusalılığın Olanakları: İzmir Tire Süt Kooperatifi Örneği. *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi, (2)*,50-67.
- Yılmaz, A. T. (2014). Meksika’da tarım politikaları ve kırsal mücadele dinamikleri. *ODTÜ Gelişme Dergisi, 41(2)*,151 - 176.
- Yüksel, Ş. E. (2006). Kooperatiflerde Örgüt Kültürü. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Yükseler, Z. (1999). *Tarımsal Destekleme Politikaları ve Doğrudan Gelir Desteği Sisteminin Değerlendirilmesi.* Devlet Planlama Teşkilatı.
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Tarimsal_destekleme_politikalari_ve_dogrudan_gelir_destegi_sisteminin_degerlendirilmesi_.pdf (Erişim:20.12.2022).

Zadil, E. (2011). İsrail'de Sendikacılık Hareketleri ve Histardut Teşkilatı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 15, 167 - 190.

ZENNOH. (2022). <http://www.zennoh.or.ip/>(Erişim: 12.11.2022).

ZİRAATBANK.(2022).

<https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bankamiz/hakkimizda/bankamiz-tarihcesi>(Erişim: 14.05.2022).

Ziraat Odaları Birliği Kanunu. (1957).T.C. Resmi Gazete,*18316,15 Mayıs 1957*.

EK-1**ANKET FORMU****A- DEMOGRAFİK SORULAR****1. Yaşınız kaçtır?**

a)16-30 () b)31-43 () c)44-56() d)57-69 () e)70 ve üstü ()

2.Cinsiyetiniz nedir?

Kadın () Erkek()

3.Eğitim durumunuz nedir?a) Okuryazar değil () b) İlkokul() c) Ortaokul()
d) Lise () e) Yüksekokul() f) Üniversite()**4. Kaç yıldır tarımla uğraşıyorsunuz?**

a)1-5 yıl () b) 6-10 yıl () c) 11-15 yıl () d) 16-20 yıl () e)20 yıldan fazla()

5-Hangi kooperatif ve birliklere üyesiniz?

Sulama Kooperatifi	Yaş Meyve ve sebze Kooperatifi
Su Ürünleri Kooperatifi	Pancar Ekicileri Kooperatifi
Su Ürünleri Üreticileri Birliği	Islah Amaçlı Yetiştiriciler Birliği
Tarımsal Kalkınma Kooperatif	Damızlık Sığır Yetiştiriciler Birliği
Hayvansal Ürün Üreticileri Birliği	Damızlık Koyun-Keçi Yetiştiriciler Birliği
Bitkisel Ürün Üretici Birliği	Damızlık Arı Yetiştiriciler Birliği
Organik Ürünler Üretici Birliği	Damızlık Manda Yetiştiriciler Birliği
Tarımsal Satış Kooperatifi	Damızlık Tavuk Yetiştiriciler Birliği

6- Tarımsal üretim alanınız ne kadardır?a)20 dekardan az () b)21-50 dekar ()
c)51-100 dekar () d)101-150 dekar () e) 151 dekardan fazla ()**7-Yıllık Tarımsal Kazancınız ne kadardır?**a) Yıllık 50 binden az () b)51bin ile 100 bin arası() c) 101bin ile 250 bin arası()
d)251bin ile 500 bin arası () e)500binden fazla()**8. Tarım dışı geliriniz var mı?**

Evet () Hayır()

9. Cevabınız evet ise nereden elde ediliyor?a) Memur maaşından () b)İşçi maaşından() c)Esnaf()
d)BES() e)Emekli maaşı() f)Diğer ()**B-MEVZUAT, TEŞKİLATLANMA VE FİNANSMANA YÖNELİK İFADELER**

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun yeterli olduğuna inanıyorum.					
Kooperatifler kanunun örgütlemeye başarılı olduğuna inanıyorum					
Kooperatif Mevzuatının karışık olduğuna ve değiştirilmesi gerektiğine inanıyorum					
1163 sayılı kooperatifler kanunu ve kooperatif ana sözleşmesine göre haklarımı biliyorum ve kullanıyorum.					

Kooperatifin oluşturulabilmesi için en az yedi kişinin yeterli olduğunu düşünüyorum.					
Yönetim kurulunun yeterli şekilde hak ve yetkilerle donatıldığına inanıyorum.					
Kooperatife üye olmayanlarında yönetim kuruluna seçilmesi gerektiğine inanıyorum.					
Kooperatiflerin yeterli şekilde denetlendiğine inanıyorum.					
Kooperatiflerin iç denetim yanında bağımsız denetleme kuruluşu tarafından da denetlenmesi gerektiğini düşünüyorum.					
Kooperatife üyelerinin bir kişi-bir oy kuralını biliyorum					
Her kooperatif için ayrı bir kanuni düzenleme yapılması gerektiğine inanıyorum.					
Kooperatif Sisteminin çok iyi bir sistem olduğuna inanıyorum.					
Kooperatifin ortaklarla aylık toplantı yapması gerektiğine inanıyorum.					
Kooperatifin faaliyet alanı ile ilgili yenilik ve gelişmelerle ilgili ortakları bilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum					
Kooperatif yönetiminin üyelerini kooperatifle ilgili konularda zamanında bilgilendirdiğine inanıyorum.					
Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir.					
Kooperatifin ortakların menfaatini koruyacak şekilde hareket ettiğine inanıyorum.					
Kooperatifte kararlar fikir birliği ile alınmaktadır.					
Kooperatif toplantılarına katılıyorum					
Kooperatifin gelişimi için ortakların yeni fikirler üreterek yönetimle iş birliği içinde olması gerektiğine inanıyorum.					
Kooperatif diğer kooperatiflerle iş birliği içinde hareket ettiğine inanıyorum.					
Kooperatifin gelişmesi için ortak ve yönetici eğitiminin önemli ve gerekli olduğuna inanıyorum.					
Ortaklar kooperatif ile ilgili eleştirilerini açıklıkla ifade ettiğini düşünüyorum.					
Üye olduğum kooperatifi sık sık ziyaret ederim					
Kooperatif üyelerinin iş birliği içinde hareket ettiğini düşünüyorum					
Kooperatifimizin bir üst birliğe bağlanması gerektiğini düşünmekteyim					
Kooperatiflerin ortaklar arasındaki uyuşmazlıklarda çözüm mercii olduğunu düşünürüm,					
Kooperatif yönetimi ile ortaklar arasında sorun olacağını düşünmem.					
Kooperatif yönetiminin sosyal kalkınmayı desteklemek için eğitim faaliyetlerinde bulunması gerektiğini düşünüyorum.					
Ortakların kooperatife olan ilgisizliğinin kooperatifin başarısını azalttığına inanırım.					
Kooperatiflerde eğitim eksikliği olduğuna inanıyorum.					

Teşkilatlanmanın amaçlarından birisinin de yardımlaşma ruhunun sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğuna inanıyorum.					
Kooperatiflerin kuruluş amaçlarını gerçekleştirdiğine inanırım.					
Kooperatiflerin bölge ekonomisini geliştirdiğine inanırım.					
Kooperatiflerin bölgede ekonomik kazancı artırdığına inanırım					
Kooperatifler ekonomik ihtiyaçların yanı sıra diğer sosyal ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağladığına inanıyorum.					
Kooperatifler kuruluş amacına göre hizmet etmektedir.					
Yöneticilerin sürekli olarak denetlenmesi gerekmektedir.					
Kooperatiflerin finansman sorunu olduğuna inanıyorum.					
Kooperatifin sağlamış olduğu mali desteğin yeterli olduğuna inanıyorum					
Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum					
Kooperatifin finansal yapısı ile ilgili detayları bilirim.					
Kooperatifin finansal açıdan iyi bir şekilde yönetildiğine inanıyorum.					
Kooperatifin başarılı olabilmesi için finansal kaynak sağlanması gerektiğine inanırım					
Devletin kooperatiflere sağlamış olduğu desteğin yeterli olduğuna inanıyorum.					
Kooperatiflerin finansmanlarını kendileri sağlaması gerektiğine inanırım.					
Kooperatiflerin Devlet tarafından finanse edilmesi gerektiğine inanırım					
Devletin sürekli finansman sağlaması gerektiğine inanırım.					
Finansmanın nakdi para şeklinde verilmesi gerektiğine inanırım.					
Finansmanın ürüne verilmesi gerektiğine inanırım.					
Devlet desteğinin bölgesel bazda verilmesi gerektiğine inanırım.					
Desteklerin ürün ekim dönemlerinde verilmesi gerektiğine inanırım.					
Devletin fiyat garantisi vermesinin yeterli olduğuna inanırım					
Kooperatife üyelik aidatının olması gerektiğine inanırım.					
Kooperatif yönetimi üyeleriyle yeterince ilgilenir.					
Kooperatifim sorunlara doğru çözümler üretir.					
Kooperatiften ihtiyaç hissettiğim girdileri alabilirim.					
Kooperatifim yeni ürünlerin geliştirilmesinde katkı sağlar.					
Kooperatifte yöneticilerin her dönem değiştirilmesi gerektiğine inanırım					

Kooperatifte yönetim kuruluna verilen yetkilerin yeterli olduğuna inanırım					
Kooperatiflerin ana sözleşmesinde yöneticilerin yetkilerinin açık şekilde belirtildiğine inanırım					
Kooperatife girmekteki amacım en yüksek karı elde etmek istediğim içindir					
Kooperatife girmekteki amacım yenilikleri takip etmek içindir					
Kooperatife girmekteki amacım çiftçinin gelir seviyesini artıracığına inandığım içindir					
Kooperatiflerde eğitim faaliyetleri yüksek olduğu için kooperatife üye oldum					
Yenilikçi fikirlerimi kooperatiflerdeki diğer üyelere aktarmak için kooperatife üye oldum					
Kooperatifin pazarlama alanından faydalanmak için kooperatife girdim					
Kooperatifler riski üstlendiği için kooperatife üye oldum					
Kooperatif sayesinde bilgimi arttırmak için üye oldum					
Devletin verdiği destekleri yakından takip etmek için kooperatife üye oldum					
Bölge kalkınmasına katkı sağlamak için kooperatife üye oldum					
Tarımsal faaliyetlerle ilgili resmi işler nedeni ile kooperatife üye oldum					
Kooperatifçiliğin sosyal bir girişim olduğuna inandığım için kooperatife üye oldum					
Kooperatiflerin en önemli sorununun iş birliği yoksunluğu olduğuna inanırım					
Kooperatiflerin en önemli sorununun denetim yapısındaki aksaklıklar olduğuna inanıyorum					
Kooperatiflerle üyeler arasında yaşanan en önemli sorun aidatların yüksek olması olduğuna inanırım					
Kooperatif içinde üyeler arasında yardımlaşmanın yüksek olduğunu düşünürüm					
Kooperatiflerin güven esasına göre işlediğine inanırım					
Kooperatifteki üyeler arasındaki sorunlarda kooperatif dışından bir hakem heyetinin çözmesi gerektiğine inanırım					
Kooperatifimizin Dünyadaki değişime ayak uydurabildiğine inanırım					